

Hæstaréttardómar 2002 - 5. bindi

Útgáfa 1.1 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðum eintökum af dómasafni Hæstaréttar. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið eintak af dómum Hæstaréttar án endurgjalds. Hæstiréttur Íslands stendur ekki fyrir útgáfu þessa skjals né komið að henni með öðrum hætti en lýst er hér að neðan.

Sérstakar þakkir fær Bókasafn Hafnarfjarðar fyrir að gefa flest bindanna til skönnunar og Óli Gneisti Sóleyjarson fyrir sín framlög til verkefnisins. Fjárhagslegir styrktaraðilar fá einnig þakkir fyrir fjárframlög sín.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Samkvæmt 9. gr. núverandi höfundalaga, nr. 73/1972, njóta dómar ekki verndar höfundalaga. Skrifstofa Hæstaréttar hefur tjáð höfundi skjalsins að Hæstiréttur hyggst ekki gera neinar athugasemdir vegna birtingar þessara rafrænu eintakanna í heilu lagi, en hefur hins vegar ekki útilokað að annað efni en dómar gæti notið verndar höfundalaga. Ef ætlunin er að nýta aðra hluta skjalsins en dómana sjálfa er mælt með því að viðkomandi hafi samband við Hæstarétt eftir því sem við á.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

HÆSTARÉTTARDÓMAR 2002

Efnisskrá til bráðabirgða

5. hefti

	Bls.
Aðild	3910, 3990, 4343
Aflahlutur	4277, 4317, 4379
Atvinnuréttindi	3968
Ábúð	3934, 3978
Áfrýjun	4166
Ávana- og fíkniefni.	4019
Bifreiðir:	
Einkamál	4066, 4254
Blóðsýni	4032
Dagsektir	3959, 4203
Dánarbú	4043
Dómkvaðning matsmanns	4123
Dráttarvextir	4080, 4290
Eftirlaun	4050
Eignarréttur	4195
Eignaskipting	4217
Endurupptaka	4043
Erlent ríki	4166
Faðerni	4045
Fasteign	4089
Fiskveiðibrot	4183
Fíkniefni	4061
Fjarskipti	4037, 4039
Fjárnám	4111
Fjársvik	4152
Forkaupsréttur	3934
Framsal	4011
Frávísun:	
Frá Hæstarétti	4043, 4047, 4132
Frávísunarkröfu hafnað	4195
Frávísunarkröfu hrundið	4166
Frávísunarúrskurður felldur úr gildi	3925
Frávísunarúrskurður staðfestur	3910, 4045, 4098
Fyrning	4071
Gáleysi	4334
Gerðardómur	4098

Gjafsókn	4066, 4123, 4243, 4254, 4290, 4343
Gjaldþrotaskipti	4047
Gæsluvarðhald:	
a- liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	3943, 4041, 4302
a- og b-liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	4410
c-liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	4412
2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991	4414, 4416
Gæsluvarðhaldsúrskurður felldur úr gildi	3943
Gögn	3948
Hafnir	4217
Handveð	4011
Húsaleiga	4080
Húsaleigusamningur	4393
Ítrekun	4019
Jarðalög	3934
Kjarasamningur	4243
Kyrrsetning	4195
Kæra	4132
Kæruheimild	4043, 4047
Kærumál:	
Aðild	3910
Ábúð	3934
Börn	
Dánarbu	4043
Dómkvaðning matsmanna	4123
Endurupptaka	4043
Fasteign	4089
Faðerni	4045
Fjarskipti	4037, 4039
Fjárnám	4111
Forkaupsréttur	3934
Frávisun máls frá Hæstarétti	4043, 4047, 4132
Frávisunarúrskurður felldur úr gildi	3925
Frávisunarúrskurður staðfestur	3910, 4045, 4098
Gerðardómur	4098
Gjafsókn	4123
Gjaldþrotaskipti	4047
Gæsluvarðhald:	
a-liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	3943, 4041, 4302
a- og b-liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	4410
c-liður 1. mgr. 103. gr. 1. nr. 19/1991	4412
2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991	4414, 4416
Gæsluvarðhaldsúrskurður felldur úr gildi	3943

Gögn	3948
Jarðalög	3934
Kæra	4132
Kæruheimild	4043, 4047
Lögmenn	4132
Löggræði	4096
Lögvarðir hagsmunir	3910
Lögveð	4304
Málskostnaður	4108
Nauðungarsala	3934, 4132
Opinber skipti	4043
Res Judicata	3925
Sameign	3934
Sjóveð	4304
Skattar	4111
Upplýsingaskylda	4037, 4039
Útburðargerð	4126
Útivist	4047
Vanreifun	4132
Veðréttur	4304
Verjandi	3948
Varnarþing	4045
Vitni	3907
Þinglýsing	4089
Laun	4277, 4317, 4379
Lausafé	4310
Lausaffjárkaup	4352
Leigusamningur	4310
Lén	3959
Líftrygging	4290
Líkamsmeiðing af gáleysi	
Líkamstjón	4066
Lögmenn	4132, 4399
Löggræði	4096
Lögvarðir hagsmunir	3910
Lögveð	4304
Matsmenn	4183
Málskostnaður	4108
Meðalganga	4290
Nauðungarsala	3934, 4132
Netfang	3959
Opinber skipti	4043
Ómerkingarkröfu hafnað	4399

Óvígð sambúð	4195
Ráðningarsamningur	4277, 4317, 4379
Refsiheimild	4166
Res Judicata	3925
Sameign	3934, 4217
Samningur	4050, 4080, 4195, 4369
Sératkvæði	4166, 4217
Sjómenn	4277, 4317, 4379
Sjóveð	4304
Skaðabótamál	4254, 4363, 4399
Skaðabætur	4066, 4152
Skattar	4071, 4111
Skilasvik	4152
Skip	4265
Skjalafals	4061, 4152
Skriflegur málflutningur	4399
Skuldabréf	4011
Skuldajafnaðarkrafa	4265
Skuldskeyting	4393
Smán	4166
Staðgreiðsla opinberra gjalda	4071
Stjórnsýsla	4071, 4363
Sveitarfélög	4217
Tékkabrot	4152
Tilraun	4019
Tómlæti	4071, 4317
Umferðarlög	4032, 4254
Uppsagnarfrestur	4277, 4317, 4379
Upplýsingaskylda	4037, 4039
Upptaka afla	4183
Útburðargerð	4126
Útivist	4047
Útlendingar	3968
Vanreifun	4132, 4265
Varnarþing	4045
Vátrygging	4243, 4254, 4265, 4369
Vátryggingarsamningur	4290, 4334
Veðbandslausn	4284
Veðflutningur	4284
Veðréttur	4304
Verjandi	3948
Verksamningur	3990, 4138, 4203, 4343
Vitni	3907

Vínarsamningur	4166
Vörumerki	3959
Þinglýsing	4089
Þjónustugjald	4363
Ölvunarakstur	4032
Örorka	4066, 4254

Hæstaréttardómar.

Útgefandi: Hæstiréttur.

LXXIII. árgangur.

5 hefti.

2002

Nr. 519/2002. Fimmtudaginn 21. nóvember 2002.
Ákærvaldið

(Kolbrún Sævarsdóttir fulltrúi)
gegn

X
(enginn)

Kærumál. Vitni.

Hæstiréttur hafnaði kröfu ákærvaldsins um að skýrsla yrði tekin af tveimur vitnum gegnum síma í opinberu máli gegn X.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 19. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum sama dag. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. nóvember 2002, þar sem hafnað var kröfu sóknaraðila um að skýrsla yrði tekin af tveimur vitnum gegnum síma í máli hans gegn varnaraðila. Kæruheimild er í c. lið 2. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Sóknaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdómara að taka skýrslur af umræddum vitnum gegnum síma.

Varnaraðili hefur ekki látið málið til sín taka fyrir Hæstarétti.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. nóvember 2002.

Úrlausnarefni þessa úrskurðar er hvort heimila eigi að taka skýrslur af tveimur vitnum gegnum síma.

Mál þetta er höfðað á hendur X með tveimur ákærum, sem dagsettar eru 5. júlí og 28. júlí sl.

Ákærða er gefið að sök brot gegn vopnalögum og margs konar kynferðisbrot og frelsissvipting.

Aðalmeðferð málsins hófst 5. þ.m.

II. kafli ákæru dags. 5. júlí sl. er svohljóðandi:

„Fyrir frelsissviptingu og kynferðisbrot, með því að hafa aðfaranótt laugar-dagsins 6. október í bifreiðinni [...], sem ákærði hafði lagt utan vegar skammt frá [...], flett Y, klæðum og tekið ljósmyndir af brjóstum hennar og kynfærum, og við framangreint notfært sér það að hún gat ekki spornað við verknaðinum sökum ölvunar og svefndruna. Vaknaði Y við það að ákærði var að klæða hana úr nærbuxunum í þeim tilgangi að notfæra sér ástand hennar til að hafa við hana samræði eða önnur kynferðismök, en hún náði að komast undan honum út úr bifreiðinni og flýja inn í [...]. Elti ákærði hana þangað og hélt henni þar nauðugri og varnaði henni því að kalla eftir aðstoð í nokkrar klukkustundir uns hann ók henni heim.“

Tvö vitni áttu að koma fyrir dóminn vegna þessa ákæruliðar, en þau eru Y, meintur brotaboli sem krefst miskabóta úr hendi ákærða, og sambýlismaður hennar, Z. Skipaður réttargæslumaður Y greindi frá námsdvöl hennar í [...]log óhagræði sem hún hefði af því að sinna vitnaskyldu fyrir dóm-inum.

Samkvæmt vitnalista ákæruvaldsins stóð ekki til að leiða önnur vitni en þessi tvö vegna sakarefnis í ofangreindum ákærulið. Er í ljós kom að vitnin voru bæði stödd í [...] óskaði ákærandinn eftir því að teknar yrðu af þeim skýrslur í gegnum síma.

Verjandi ákærða kvaðst ekki taka afstöðu til þess hvort Z kæmi fyrir dóminn. Verjandinn taldi heppilegra að Y kæmi fyrir dóminn.

Niðurstaða:

Samkvæmt 1. mgr. 70. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944, sbr. 8. gr. stjórn-skipunarlaga nr. 97/1995 og 1. mgr. 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, hér á eftir skammstafað MSE, ber öllum réttlát málsmeðferð fyrir dómi, eins og lýst er nánar í þessum ákvæðum.

Meðal þess þýðingarmesta sem stuðlar að því að tryggja það er reglan um milliliðalausa sönnunarfærslu fyrir dómi, sbr. 1. mgr. 48. gr. laga nr. 19/1991, hér á eftir skammstafað oml. Af þessari reglu leiðir að vitni skuli koma til skýrslu-gjafar fyrir dómstól sem á að skera úr um sekt eða sýknu ákærðs manns. Á þess-

ari meginreglu eru undantekningar, sem ekki verður vikið að hér, utan 3. mgr. 49. gr. oml., sbr. 17. gr. laga nr. 36/1999, sem hljóðar svo:

„Nú er vitni statt fjarri þingstað, eða það hefði annars sérstakt óhagræði af því að koma fyrir dóm, og getur þá dómari ákveðið að skýrsla verði tekin af því á dómþingi gegnum síma eða annað fjarskiptatæki, enda verði skýrslutöku hagað þannig að allir sem staddir eru á dómþingi heyri orðaskipti við vitnið.“

Ákvæði þetta er frávik frá meginreglunni um milliliðalausa sönnunarfærslu fyrir dómi og ber því að beita heimildinni með varúð eins og rakið er í greinargerð með þessu lagaákvæði. Í greinargerðinni segir jafnframt að dómari eigi að sjá til þess að fyrir dóm komi jafnan þau vitni sem mikilvæg gætu talist, t.d. brotaþoli.

Samkvæmt d-lið 3. mgr. 6. gr. MSE á hver sá sem borinn er sökum um refsiverða háttsemi meðal annars rétt á því að spyrja vitni eins og lýst er í þessu ákvæði. Sambærilegt ákvæði er í 2. mgr. 59. gr. oml. um rétt verjanda ákærða til að spyrja vitni. Þetta verður best tryggt með því að mikilvæg vitni komi fyrir dóm.

Vitnin Y og Z eru einu vitni ákæruvaldsins vegna ákæruliðarins sem að ofan greinir þar sem ákærði neitar sök. Samkvæmt því verður ekki hjá því komist að líta svo á að þessi vitni séu bæði mikilvæg. Skýrslutaka gegnum síma af þessum vitnum yrði brot á framangreindum meginreglum og ef ákveðið yrði að verða við kröfu ákæruvaldsins um símaskýrslur af þessum vitnum gæti það veikt gildi vitnisburðar þessara vitna. Það er einnig réttur hins ákærða að fá þessi vitni fyrir dóm. Flug til [...] eru tíð og hægur vandi að haga fyrirtöku í málinu eins og hentugast er fyrir vitnin úr því sem komið er.

Dómara er samkvæmt ofanrituðu ætlað að tryggja að mikilvæg vitni komi fyrir dóm.

Með vísan til alls ofanritaðs er ekki hjá því komist, eins og hér stendur á, að hafna kröfunni um að teknar verði skýrslur símleiðis af þessum tveimur vitnum.

Guðjón St. Marteinsson héraðsdómari kveður upp úrskurðinn samkvæmt 3. mgr. 5. gr. laga nr. 19/1991, en uppkvaðing úrskurðarins hefur dregist nokkuð sökum embættisanna.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Kröfu ákæruvaldsins um símaskýrslur af vitnunum Y og Z í málinu nr. S-2189/2002 er synjað.

Fimmtudaginn 21. nóvember 2002.

Nr. 501/2002.

Gunnar H. Sigurðsson

Árni J. Friðbjarnarson og

Jón H. Sigurðsson

(Óskar Sigurðsson hdl.)

gegn

íslenska ríkinu

(Skarphéðinn Þórisson hrl.)

Kærumál. Aðild. Lögvarðir hagsmunir. Frávísunarúrskurður staðfestur.

G, Á og J höfðu mál á hendur íslenska ríkinu, Vegagerðinni og Reykjavíkurborg og kröfðust þess að felldur yrði úr gildi úrskurður umhverfissráðherra þar sem úrskurður Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum Hallsvegar í Reykjavík var staðfestur með einu skilyrði. Kröfum þeirra á hendur íslenska ríkinu var vísað frá héraðsdómi á þeirri forsendu að umhverfissráðherra hefði ekki lögvarða hagsmuni af úrlausn málsins sem geti leitt til aðildar hans að því.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðilar skutu málinu til Hæstaréttar með kæru 4. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 8. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 1. nóvember 2002, þar sem vísað var frá dómi kröfu sóknaraðila á hendur varnaraðila í máli þeirra á hendur honum og fleirum. Kæruheimild er í j. lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðilar krefjast þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdómara að taka kröfu þeirra á hendur varnaraðila til efnismeðferðar. Þá krefjast þeir málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Rétt er að aðilarnir beri hver sinn kostnað af kærumáli þessu.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 1. nóvember 2002.

I

Mál þetta, sem tekið var til úrskurðar þann 24. október 2002 var höfðað 5. september 2002. Stefnendur eru Gunnar H. Sigurðsson, kt. 100556-3169, Garðhúsum 43, Reykjavík, Árni J. Friðbjarnarson, kt. 231153-5359, Garðhúsum 41, Reykjavík og Jón H. Sigurðsson, kt. 190168-3609, Garðhúsum 39, Reykjavík. Stefnu eru umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, Vegagerðin, kt. 680269-2899, Borgartúni 5-7, Reykjavík og Reykjavíkurborg, kt. 530269-7609, Ráðhúsi Reykjavíkur, Reykjavík.

Dómkröfur stefnenda eru þær að felldur verði úr gildi úrskurður umhverfisráðuneytisins þann 13. maí 2002, þar sem úrskurður Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum Hallsvegar í Reykjavík, tveggja akreina vegar frá Fjallkonuvegi að Víkurvegi, var staðfestur með því skilyrði að framkvæmdaraðilar hafi samráð við fulltrúa íbúa við Garðhús og kirkjugarðsyfirvöld um hönnun og útfærslu mótvægisáðgerða og að leitast verði við að haga hljóðvörnum með þeim hætti að óæskileg umhverfisáhrif verði sem minnst.

Þá krefjast stefnendur þess að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnendum málskostnað eins og mál þetta væri ekki gjafsóknarmál, og við þá ákvörðun verði tekið tillit til skyldu stefnenda til að greiða virðisaukaskatt af málflutningsþóknun.

Dómkröfur stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, eru þær aðallega að kröfum stefnenda á hendur stefnda verði vísað frá dómi. Til vara er þess krafist að stefndi verði sýknaður af öllum dómkröfum stefnenda. Í báðum tilvikum er krafist málskostnaðar úr hendi stefnenda.

Dómkröfur stefndu, Vegagerðarinnar og Reykjavíkurborgar, eru þær að þeir verði sýknaðir af öllum kröfum stefnenda í máli þessu og að stefnendum verði gert að greiða stefndu málskostnað.

Hinn 24. október 2002 fór fram munnlegur málflutningur um frávísunarkröfu stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, og er einungis sá þáttur málsins hér til umfjöllunar. Dómkröfur stefnenda í þessum þætti málsins eru að frávísunarkröfunni verði hrundið og að ákvörðun um málskostnað bíði efnisdóms í málinu. Aðrir stefndu létu ágreining þennan ekki til sín taka en við munnlegan málflutning um frávísunarkröfuna tók stefndi, Reykjavíkurborg, undir þau sjónarmið stefnenda að frávísunarkröfunni verði hrundið.

Mál þetta sætir flýtimeðferð eftir ákvæðum XIX. kafla laga nr 91/1991 og þann 17. júlí 2002 var stefnendum veitt leyfi til gjafsóknar í málinu.

II

Stefnendur eru eigendur fasteigna við götuna Garðhús í Reykjavík, sem liggur norðan til í Húsahverfinu í Grafarvogi. Á þeim tíma er lóðum við götuna Garðhús var úthlutað lágu fyrir skilmálar fyrir Grafarvog III, Húsahverfi, sem hlotið höfðu samþykki skipulagsnefndar Reykjavíkur 11. júlí 1988 og borgarráðs 19. sama mánaðar og voru skilmálar þessir gefnir út í sérstöku riti þar sem birtir voru uppdrættir að skipulagi hverfisins.

Kemur fram hjá stefnendum að á uppdráttum þessum komi fram að á svæðinu milli húsanna við neðanverð Garðhús og Gufuneskirkjugarðsins eigi að koma gata, svonefnd Vetrarbraut (Hallsvegur), og að hún felli í flokk svokallaðra tengibrauta. Á uppdráttum í ritinu hafi sést að um væri að ræða 7,5 m breiða götu með einni akreinu í hvora átt. Milli götunnar og húsalóða við Garðhús hafi verið gert ráð fyrir gangstíg og jarðvegssupphækkun auk gróðursvæðis.

Í aðalskipulagi Reykjavíkur 1990-2010 er Hallsvegur (Vetrarbraut) sýndur sem svokölluð stofnbraut og mótmæltu íbúar við Garðhús því á sínum tíma að Hallsvegi (Vetrarbraut) yrði breytt úr tveggja akreina tengibraut í fjögurra akreina stofnbraut. Settu aðilar þessir mótmæli sín fyrst fram árið 1991 og hafa síðan ítrekað þau mótmæli sín.

Kemur fram hjá stefndu, Vegagerðinni og Reykjavíkurborg, að vinna við deili-skipulag af Húsahverfi hafi hafist á niunda áratug síðustu aldar og hafi þá strax verið gert ráð fyrir að Hallsvegur yrði tveggja akreina tengibraut með möguleika á stækkun í fjórar akreinar síðar. Með aðalskipulagi Reykjavíkur 1990-2010 hafi verið gerð sú breyting að Hallsvegi hafi verið breytt í stofnbraut og hafi sú skilgreining haldist síðan. Hafi frá upphafi verið gert ráð fyrir götu þar sem Hallsvegur liggi með töluverðri umferð og hafi verið gerð grein fyrir því á uppdráttum og í skipulagsskilmálum fyrir hverfið.

Í stefnu er rakið að stefnendur hafi tekið ákvörðun um að sækja um lóðir við Garðhús, byggja sér þar hús og haga staðsetningu og teikningu húsa sinna með hliðsjón af hinum fyrirbyggjandi skilmálum og birtum uppdráttum, sbr. fyrrgreinda skilmála fyrir Grafarvog III, Húsahverfi. Kemur fram af hálfu stefndu, Vegagerðarinnar og Reykjavíkurborgar, að þetta sé rangt í tilviki stefnendanna Árna J. Friðbjarnarsonar og Jóns H. Sigurðssonar þar sem þeir hafi ekki verið lóðarhafar og hafi flutt í Garðhús löngu eftir að Hallsvegi hafi verið breytt úr tengibraut í stofnbraut.

Framkvæmd sú sem aðilar deila um er lagning Hallsvegar, tveggja akreina stofnbrautar frá Fjallkonuvegi að Víkurvegi í Reykjavík. Eru framkvæmdar-aðilar stefndu, Vegagerðin og Reykjavíkurborg, sem gera ráð fyrir að vegurinn verði 7,5 metra breiður og um 800 metra langur.

Skýrsla framkvæmdaraðila, stefndra, Vegagerðarinnar og Reykjavíkurborgar, um frummat á umhverfisáhrifum vegna lagningar Hallsvegar var auglýst til kynningar á árinu 2000 frá 3. maí til 7. júní. Kemur fram hjá stefndu, Vegagerðinni og Reykjavíkurborg, að markmiðið með framkvæmdinni væri að bæta samgöngur til og frá Grafarvogshverfum, létta á umferð um Gagnveg í gegnum íbúðarhverfi yfir á stofnbraut og koma í veg fyrir óþarfa gegnumakstur með tilheyrandi slyshættu.

Á auglýsingatímanum komu fram athugasemdir við matsskýrsluna, meðal annars frá stefnendum. Með úrskurði Skipulagsstjóra 28. júní 2000 féllst hann á fyrirhugaða lagningu tveggja akreina Hallsvegar frá Fjallkonuvegi að Víkurvegi eins og henni hafði verið lýst í skýrslu framkvæmdaraðila með skilyrði um mót-vægisáðgerðir vegna hljóðstigs og að samráð yrði haft við fasteignaeigendur hvað þær varðaði. Þá var gert að skilyrði að jafngildishljóðstig færi ekki yfir 55 dB(A) í íbúðabyggð við Garðhús. Stefnendur og fleiri íbúar við Garðhús kærðu úrskurð Skipulagsstjóra til umhverfissráðuneytisins, sem kvað upp úrskurð í málinu 22. desember 2000 og felldi úrskurð Skipulagsstjóra úr gildi og kvað á um að frekara mat skyldi fara fram á umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar. Í niðurstöðu umhverfissráðuneytisins kom fram að í frekara mati skuli:

1. kanna frekar þörf á breikkun Hallsvegar í fjórar akreinar,
2. gera grein fyrir heildaráhrifum framkvæmdarinnar á hljóðstig við Garðhús,
3. gera grein fyrir mót-vægisáðgerðum sem miði að því að hljóðstig utan húss fari a.m.k. ekki upp fyrir 55 dB(A) og 30 dB(A) innanhúss miðað við endanlega gerð vegarins,
4. gera grein fyrir hugsanlegum neikvæðum áhrifum mót-vægisáðgerða,
5. gera grein fyrir hljóðstigi á hverri hæð fyrir sig,
6. afla álits Veðurstofu Íslands á áhrifum ríkjandi vindátta á framkvæmdasvæði á dreifingu mengunarefna og hávaða,
7. gera grein fyrir möguleikum á því að leggja Hallsveg í stokk.

Frekara mat á umhverfisáhrifum var svo auglýst til kynningar frá 8. júní til 13. júlí 2001. Við þá kynningu bárust athugasemdir frá stefnendum meðal annarra. Með úrskurði 3. ágúst 2001 féllst Skipulagsstjóri á framkvæmdina eins og hún var kynnt af hálfu framkvæmdaraðila. Sú niðurstaða var kærð til umhverfissráðherra af íbúum og fasteignareigendum við Garðhús og samtökum íbúa í Grafarvogi. Umhverfissráðherra staðfesti úrskurð Skipulagsstofnunar 13. maí 2002 með ákveðnu skilyrði og var úrskurðarorðið svohljóðandi:

„Úrskurður Skipulagsstofnunar, frá 3. ágúst 2001, um mat á umhverfisáhrifum Hallsvegar í Reykjavík, tveggja akreina vegar frá Fjallkonuvegi að Víkurvegi staðfestur með eftirfarandi skilyrði:

Framkvæmdaraðilar hafi samráð við fulltrúa íbúa við Garðhús og kirkjugarðsýfirvöld um hönnun og útfærslu mót-vægisáðgerða og að leitast verði við

að haga hljóðvörnum með þeim hætti að óæskileg umhverfisáhrif verði sem minnst.“

Með bréfi framkvæmdaraðila 13. september 2002 var fulltrúum íbúa boðið til samráðs í samræmi við úrskurð umhverfisráðherra, en lögmaður stefnenda hafnaði samráði að svo stöddu með tölvupósti 17. september 2002.

III

Stefnendur kveðast byggja kröfu sína um ógildingu úrskurðarins í fyrsta lagi á því að umhverfisráðuneytið hafi ekki getað kveðið upp lögmætan úrskurð, þar sem Skipulagsstofnun hafi verið vanhæf til að úrskurða um mat á umhverfisáhrifum umræddrar framkvæmdar. Í öðru lagi sé á því byggt að umhverfisráðuneytið hafi ekki sinnt rannsóknarskyldu. Í þriðja lagi sé á því byggt að í úrskurði umhverfisráðuneytisins hafi skort fullnægjandi rökstuðning fyrir niðurstöðu ráðuneytisins og í fjórða lagi uppfylli úrskurðurinn ekki þær kröfur sem gera verði til skýrleika stjórnvaldsákvarðana samkvæmt stjórnssýslurétti. Þá kveðast stefnendur byggja á því í fimmta lagi að úrskurðurinn standist ekki efnislega og sé andstæður lögum nr. 63/1993 um umhverfismat, sbr. lög nr. 106/2000, fyrir-mælum tilskipana ESB og meginreglum í umhverfisrétti.

1. Stefnendur kveðast byggja á því að Skipulagsstofnun hafi verið vanhæf til að úrskurða um mat á umhverfisáhrifum umræddrar framkvæmdar vegna afskipta sinna af viðbótarmatsskýrslu framkvæmdaraðila á fyrri stigum en fyrir þeim afskiptum sé engin heimild til í lögum nr. 63/1993. Áður en umhverfisráðuneytið hafi getað tekið efnislega á málinu hafi orðið að liggja fyrir lögmætur úrskurður hins lægra setta stjórnvalds. Svo hafi ekki verið í þessu tilviki. Umhverfisráðuneytinu hafi því borið að ógilda úrskurðinn og fá óháðan aðila til að vega og meta öll gögn málsins og kveða upp rökstuddan úrskurð, sem væri hægt að kæra til ráðuneytisins, sem æðra stjórnvalds, ef ástæða þætti til.

Skipulagsstofnun hafi farið yfir skýrslu framkvæmdaraðila og skilað inn umsögn um efni hennar og tjáð framkvæmdaraðila hvernig hann ætti að standa að gerð hennar til þess að stofnunin myndi fallast á fyrirhugaða framkvæmd. Stefnendum eða öðrum hagsmunaaðilum hafi aldrei verið gefinn kostur á að neyta andmælaréttar eða tjá sig um málið. Í lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum sé ekki að finna heimild fyrir Skipulagsstofnun til að fjalla um matsskýrslu framkvæmdaraðila eða gefa viðkomandi umsögn um galla hennar og það sem betur megi fara áður en matsskýrsla sé lögð fram til kynningar. Stofnunin hefði átt að fara með erindi framkvæmdaraðila sem tilkynningu um framkvæmd í samræmi við 7. gr. laga nr. 63/1993, auglýsa tilkynninguna og kalla eftir athugasemdum. Það hafi ekki verið gert heldur hafi framkvæmdaraðila verið tjáð með hvaða hætti hann gæti fengið heppilega úrlausn málsins hjá Skipulagsstofnun. Þessi afskipti falli ekki undir leiðbeiningarskyldu stofnunar-

innar samkvæmt 7. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993 og ekki sé unnt að réttlæta þessi afskipti með vísan til 4. gr. laga nr. 106/2000, eins og ráðuneytið hafi gert í úrskurði sínum, enda hafi ráðuneytið áður tekið þá afstöðu að eldri lög nr. 63/1993 ættu að gilda um málið.

2. Stefnendur kveðast einnig byggja á því að umhverfisráðuneytið hafi ekki sinnt rannsóknarskyldu sinni við meðferð málsins. Hafi ráðuneytið ekki leitað eftir því að fyrir lægi könnun á umferð um Gagnveg þrátt fyrir að framkvæmdaradili héldi því fram í gögnum sínum að einn megintilgangur framkvæmdarinnar væri að létta umferð um Gagnveg. Þá hafi ekkert legið fyrir um hljóðstig umferðar á þessu svæði í dag og enginn samanburður hafi verið framkvæmdur.

Þegar viðbótarmatsskýrsla framkvæmdaraðila hafi verið afhent Skipulagsstofnun, hafi verið í vinnslu gögn, sem kynnt hafi verið í sýningarsal Borgarskipulags og byggingarfulltrúa á tímabilinu 3. desember 2001–11. janúar 2002 og síðan í Ráðhúsi Reykjavíkur 28. júní 2002, þar sem fram hafi komið nýjar forsendur um umferð og byggðarþróun, sem hefði átt að notast við, þ.e. á grundvelli tillögu að nýju aðalskipulagi Reykjavíkurborgar 2001–2024 sem og svæðisskipulags höfuðborgar-svæðisins 2001–2024. Samkvæmt hinu nýja skipulagi sé ráðgerð veruleg breyting á byggðarforsendum sem kalli á aukna umferð. Þessi gögn hafi að mati stefnenda verið ljós aðalskvæmdaraðila en engu að síður hafi verið gengið út frá umferðarforsendum af hálfu Skipulagsstofnunar, sem byggt hafi á staðfestu skipulagi frá 1997, án athugasemda stofnunarinnar og síðar umhverfisráðuneytisins. Þá hafi hin nýja aðalskipulagstillaga verið samþykkt meðan mál þetta hafi verið til meðferðar hjá ráðuneytinu án þess að teknar væru til skoðunar þær breyttu byggða- og umferðarforsendur sem og aukning umferðar, sem þar sé gert ráð fyrir en aðalskipulagstillagan hafi verið samþykkt í borgarstjórn 18. apríl 2002. Einnig hafi samvinnunefnd um svæðisskipulag á höfuðborgarsvæðinu samþykkt 13. febrúar 2002 nýtt svæðisskipulag höfuðborgarsvæðisins.

Umhverfisráðuneytið hafi einnig látið hjá líða að fjalla um arðsemismat framkvæmdanna og fara yfir forsendur framkvæmdaraðila þar að lútandi. Enn fremur hafi legið fyrir við meðferð málsins hjá ráðuneytinu að fullnaðarhönnun mannvirkja framkvæmdarinnar hafi ekki legið ekki fyrir. Til þess að unnt hefði verið að framkvæma mat á umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar hefði ráðuneytið þurft að kalla eftir þessu. Hönnun mannvirkja þurfi eðlilega að liggja fyrir áður en mat á umhverfisáhrifum framkvæmda geti farið fram, sbr. 7. gr. laga nr. 63/1993 og 5. og 9. gr. reglugerðar nr. 179/1994, sbr. einnig tilskipanir ráðsins nr. 85/337/EBE og 97/11/EBE, einkum 3. tl. 5. gr.

Úrskurðurinn fari því gegn 10. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993 auk rannsóknarskyldu samkvæmt lögum nr. 63/1993 sem hljóti að leiða til ógildingar hans. Séu stefnendur eigendur fasteigna við Garðhús og búsettir þar ásamt fjöl-

skyldum sínum. Eigi þeir því afar mikið undir því að hlutaðeigandi stjórnvald fjalli með réttum hætti um málið og samkvæmt ströngustu kröfum stjórnslu-réttarins enda séu lífsskilyrði þeirra og eignir í húfi. Því verði að gera mjög strangar kröfur til umhverfisráðuneytisins um vandaða málsmeðferð og að sú meðferð sé í samræmi við lög.

3. Þá kveðast stefnendur byggja á því að í úrskurði umhverfisráðuneytisins skorti fullnægjandi rökstuðning fyrir niðurstöðu ráðuneytisins og úrskurðurinn fari því gegn 22. gr. stjórnslulaga nr. 37/1993 og skilyrðum laga nr. 63/1993, sbr. lög nr. 106/2000, og reglugerð nr. 179/1994 um rökstuddan úrskurð. Þessu til stuðnings megi einkum benda á átta atriði:

a) Í fyrsta lagi skorti umfjöllun um breyttar umferðarforsendur og byggðaþróun, sem gert sé ráð fyrir í nýju aðalskipulagi Reykjavíkur og svæðis-skipulagi höfuðborgarsvæðisins. Umferðarlegt mikilvægi Hallsvegar sé mun meira samkvæmt hinum nýju gögnum heldur en gert hafi verið ráð fyrir af framkvæmdaraðila og ráðuneytinu. Af hálfu ráðuneytisins hafi hins vegar ekki verið gerð grein fyrir þessu eða þýðingu þessara breyttu for-sendna fyrir framkvæmdina og þörfinni fyrir stækkun Hallsvegar í fjórar akreinar.

b) Í öðru lagi sé ekki gerð nægjanleg grein fyrir fyrirhuguðum mótvægis-aðgerðum, þ.e. „jarðvegsgörðum“ eða hljóðmönnum og „hljóðveggjum“ ofan á mönunum, sjónrænum áhrifum þeirra eða áhrifa þessa fyrir íbúa, hugsanlegs endurkasts sólarljóss og fleira. Þá hafi heldur ekki verið sýnt hvernig haga skuli mótvægisáðgerðum þar sem kirkjugarðinum sleppi. Engin heildarmynd hafi verið sýnd. Um þetta hafi ekkert verið fjallað, enda hafi hönnun þessara mannvirkja ekki legið fyrir þegar matið hafi farið fram, sem sé mjög gagnrýnisvert.

c) Í þriðja lagi sé ekkert skýrt nánar hvað felist í skilyrðum umhverfisráð-neytisins fyrir framkvæmdinni, þ.e. hönnun og útfærsla mótvægisáðgerða verði í samráði við íbúa og að leitast verði við að haga hljóðvörnum með þeim hætti að óæskileg umhverfisáhrif verði sem minnst. Stefnendur hafi því enga hugmynd um hvað í þessu felist.

d) Í fjórða lagi sé ekkert fjallað um arðsemismat framkvæmdarinnar eða gerður samanburður á arðseminni annars vegar og hinum óæskilegu umhverfisáhrifum hins vegar, eða öðrum kostum, eins og lagningu vegar í stokk, miðað við arðsemi stofnbrautarinnar.

e) Í fimmta lagi sé engin grein gerð fyrir áhrifum framkvæmdar á verðmæti húseigna við Garðhús, þar á meðal eignir stefnenda, þrátt fyrir að kveðið sé á um í 18. gr. reglugerðar nr. 179/1994 að í umhverfismati beri jafnframt að gera grein fyrir áhrifum framkvæmda á efnisleg verðmæti.

f) Í sjötta lagi hafi ráðuneytinu borið að rökstyðja það sérstaklega hvers

vegna það hafi ekki talið ástæðu til að fara eftir niðurstöðu og mati Hollustuverndar á hinni fyrirhuguðu framkvæmd, enda sé stofnunin stjórnvöldum til samráðs og ráðuneytis í málum sem þessum, sbr. 6. kafla reglugerðar nr. 179/1994 og 18. gr. laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir.

g) Í úrskurði umhverfisráðuneytisins sé ekkert fjallað um hvort framkvæmdaraðili hafi uppfyllt þau sjö skilyrði sem ráðuneytið hafi sett fyrir frekari mati á framkvæmdinni í úrskurði sínum 22. desember 2000.

h) Þá hafi ekki verið fjallað um það hvort fjögurra akreina stofnbraut komist fyrir á því svæði, sem henni sé ætlað, ásamt öllum nauðsynlegum mannvirkjum, en nauðsynlegt sé að taka afstöðu til þess þegar meta eigi þörf fyrir stækkun vegarins, eins og ráðuneytið hafi gert að skilyrði að yrði skoðað í frekara mati.

4. Stefnendur kveðast einnig byggja kröfur sínar á því að þau skilyrði sem umhverfisráðuneytið hafi sett fyrir framkvæmdinni ásamt úrskurðinum uppfylli ekki þær kröfur sem gera verði til skýrleika stjórnvaldsákvæðana samkvæmt stjórn-sýslurétti. Ekkert liggi fyrir um hvað sé átt við með skilyrðum ráðuneytisins fyrir framkvæmdinni, þ.e. annars vegar um samráð um hönnun og útfærslu mótvægisáðgerða og hins vegar skilyrðið um að leitast verði við að haga hljóðvörnum með þeim hætti að óæskileg umhverfisáhrif verði sem minnst. Þá séu skilyrði ráðuneytisins ekki í samræmi við lög nr. 63/1993, sbr. lög nr. 106/2000.

5. Þá byggja stefnendur á því að úrskurður umhverfisráðuneytisins standist ekki efnislega og sé andstæðum lögum nr. 63/1993 um umhverfismat, sbr. lög nr. 106/2000, tilskipun 85/337/EBE, sbr. tilskipun 97/11/EBE, og varúðarreglu EES-samningsins.

1) Að mati stefnenda þurfi að fara fram heildstætt mat á umhverfisáhrifum framkvæmda við Hallsveg, þ.e. fjögurra akreina vegi frá fyrirhugaðri Sundabraut að Vesturlandsvegi og áfram upp í Hamrahlíðarlönd, en ekki einungis einstökum hluta framkvæmdanna, þ.e. tveggja akreina Hallsvegi frá Víkurvegi að Fjallkonuvegi, eins og matsskýrslur framkvæmdaraðila og úrskurður umhverfisráðuneytisins taki til. Að mati ráðuneytisins sé umrædd framkvæmd óháð öðrum framkvæmdum og geti staðið sjálfstætt óháð frekari tengingum.

Að mati stefnenda sé þessi skilningur ráðuneytisins andstæður lögum. Umrædd framkvæmd sé hluti af fjögurra akreina stofnbraut samkvæmt samþykktu skipulagi og því beri í umhverfismati að gera grein fyrir heildaráhrifum þeirrar framkvæmdar á nánasta umhverfi, náttúruauðlindir og samfélag. Í þessu tilviki verði því að líta á Hallsveg í heild sem eina framkvæmd og meta heildaráhrif framkvæmdarinnar, enda sé það í samræmi við lög nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum sem og tilskipun ráðsins nr. 85/337/EBE, sbr. tilskipun 97/11/

EBE, en þar sé lögð áhersla á að í umhverfismálum sé heppilegra að stemma á að ósi og koma í veg fyrir mengun og aðra umhverfisröskun fremur en að reyna að vinna gegn slíku eftir á. Einnig megi benda hér á ákvæði 5. gr. reglugerðar nr. 179/1994 um mat á umhverfisáhrifum, sem byggir á því að við mat á umhverfisáhrifum beri að miða við langtímaáhrif. Þetta sé í samræmi við varúðarreglu umhverfisréttar, sem gildir í íslenskum rétti og við mat á umhverfisáhrifum, en umhverfið og náttúran eigi að njóta vafans og þá ekki hvað síst þegar um sé að ræða verulega skerðingu á lífsskilyrðum fólks. Þá byggir einnig öll gögn og forsendur fyrir framkvæmdinni á fjögurra akreina stofnbraut. Það sé því ekki hægt að meta aðeins umhverfisáhrif tveggja akreina Hallsvegar.

Ef ætlunin sé að taka upp þau vinnubrögð að meta framkvæmdir í áföngum, eins og úrskurður ráðuneytisins gangi út á, komi heildaráhrifin ekki í ljós fyrr en framkvæmdum sé lokið eða við það að ljúka en þá sé orðið of seint að grípa til ráðstafana, sem nauðsynlegar kunni að vera til verndar umhverfinu og lífsskilyrðum íbúa í næsta nágrenni. Þá myndi líka matsferli samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum ekki hafa neina þýðingu. Brýnt sé að sjá þessa framkvæmd í heild sinni en ekki einungis einstakan hluta hennar, enda yrði að öðrum kosti búið að setja framhaldinu ákveðnar skorður, sem ekki væri unnt að hnika, og myndi hefta mat á öðrum þáttum, eins og til dæmis legu vegar í tengslum við verndaðar náttúruminjar og væntanlegt brúarstæði á kaflanum frá Víkurvegi að Vesturlandsvegi, sbr. umsögn Náttúruverndar ríkisins frá 14. febrúar 2000. Þá liggi líka fyrir að samkvæmt nýsamþykktu aðalskipulagi í Reykjavík 2001–2024 og svæðisskipulagi verði þörf á breikkun Hallsvegar í fjórar akreinar innan 20 ára, sem sé mun fyrr en framkvæmdaraðili hafi haldið fram við meðferð málsins fyrir ráðuneytinu.

Þá bendi stefnendur jafnframt á að samkvæmt 1. tölulið í úrskurðarorðum umhverfisráðherra 22. desember 2000, skyldi í frekara mati kanna frekar þörf á breikkun Hallsvegar í fjórar akreinar. Framkvæmdaraðili hafi kosið að víkja sér undan þessu ákvæði í frekara mati. Miðað við fyrirbyggjandi upplýsingar verði þörf á breikkun Hallsvegar í fjórar akreinar innan 20 ára. Framkvæmdaraðila hafi því í frekara mati borið að gera grein fyrir fjögurra akreina Hallsvegi milli Fjallkonuvegar og Víkurvegar.

Þá séu mörg dæmi um að stórar framkvæmdir hafi verið metnar í einu lagi þó svo að ekki standi til að framkvæma alla þætti þegar í upphafi. Sem dæmi um framkvæmdir sem sætt hafi mati á umhverfisáhrifum og fyrirhugað sé að reisa í nokkrum áföngum séu álver Reyðaráls, álverið á Grundartanga og mislæg gatnamót Víkurvegar og Vesturlandsvegar. Sé því ekki fylgt í þessu máli sé brotið gegn jafnræði þeirra sem hagsmuna eigi að gæta, sem og málsmeðferðarreglum stjórnsýslulaga og laga um umhverfismat.

2) Þá byggja stefnendur kröfu sína um ógildingu úrskurðarins einnig á því að

áður en framkvæmdir hefjist og mat á umhverfisáhrifum geti farið fram þurfi að liggja fyrir hönnun viðkomandi mannvirkis, hljóðvarna og mótvægisáðgerða, staðsetning þeirra og lega, sbr. 7. gr. laga nr. 63/1993 og 5. og 9. gr. reglugerðar nr. 179/1994, sbr. einnig tilskipanir ráðsins nr. 85/337/EBE og 97/11/EBE, einkum 3. tl. 5. gr. Að mati stefnenda hafi framkvæmdaraðili ekki uppfyllt það skilyrði sem umhverfisráðherra hafi sett í fyrri úrskurði sínum að sýna fram á heildaráhrif mótvægisáðgerða miðað við endanlega gerð vegar. Óumdeilt sé í þessu tilviki að hönnun hljóðvarna og mótvægisáðgerða hafi ekki legið fyrir, hvað þá staðsetning og lega, heldur sé ráðuneytið með úrskurði sínum frá 13. maí 2002 og skilyrðum fyrir framkvæmdinni að ýta því á herðar íbúa að vinna að þessu í óskilgreindri samvinnu með framkvæmdaraðila. Þetta gangi ekki upp og sé andstætt greindum lögum. Íbúar við Garðhús hafi hvorki tækniþekkingu né fjármagn til að standa í slíkri hönnunarvinnu, enda geri umhverfislöggjöfin ekki ráð fyrir því.

3) Þá sé umrætt skilyrði í úrskurði umhverfisráðuneytisins andstætt lögum. Í þessu tilviki hafi umhverfisráðuneytið óskað eftir frekara mati á umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar, þar sem frummatsskýrsla framkvæmdaraðila hafi ekki verið fullnægjandi, og hafi gert kröfu um að nánar tilteknir þættir yrðu skoðaðir frekar í frekara mati á umhverfisáhrifum. Samkvæmt lögum nr. 63/1993, sbr. lög nr. 106/2000, og reglugerð nr. 179/1994, geti umhverfisráðuneytið í úrskurði sínum eftir aðra athugun fallist á viðkomandi framkvæmd með skilyrðum. Þetta eigi við þegar ljóst sé að framkvæmd hafi ekki umtalsverð umhverfisáhrif, óæskileg umhverfisáhrif megi fyrirbyggja með mótvægisáðgerðum eða þau séu ásættanleg vegna ávinnings sem af framkvæmd hlýst, sbr. 18. gr. reglugerðar nr. 179/1994.

Ráðuneytið telji í úrskurði sínum að unnt sé að fyrirbyggja óæskileg áhrif umræddrar framkvæmdar með mótvægisáðgerðum. Skilyrði þau, sem sett hafi verið fyrir framkvæmdinni, hefðu því þurft að lúta að því með hvaða hætti væri hægt að koma í veg fyrir hin óæskilegu áhrif eða hvaða mótvægisáðgerðir krafa væri gerð um. Skilyrðin taki hins vegar ekkert á því eða umfjöllun í forsendum úrskurðarins. Skilyrði um samráð við íbúa eða að hljóðvörnum verði hagað með þeim hætti að óæskileg umhverfisáhrif verði sem minnst geti ekki talist fullnægjandi. Þá sé ekki ljóst hvað felist í þessum skilyrðum eða hver eigi að meta hvort skilyrðunum hafi verið fullnægt. Þetta verði að vera skýrt enda ekki unnt að veita leyfi fyrir framkvæmdum nema skilyrðum í úrskurði ráðuneytisins sé fullnægt, sbr. 13. gr. laga nr. 63/1993, 22. gr. reglugerðar nr. 179/1994 og 27. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997.

4) Stefnendur byggja á því að í mati á umhverfisáhrifum beri að fjalla um arðsemi framkvæmdar, sbr. 10. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 og 5. gr. reglugerðar nr. 179/1994. Samkvæmt greindum ákvæðum beri í mati

á umhverfisáhrifum að tilgreina á viðeigandi hátt bein og óbein, jákvæð og neikvæð, skammtíma og langtíma, afturkallanleg og óafturkallanleg áhrif sem framkvæmdir og fyrirhuguð starfsemi, sem þeim fylgi, kunni að hafa á menn, samfélag og menningu, dýr, plöntur og aðra þætti lífríkis, jarðveg, vatn, loft, veðurfar, landslag og samverkan þessara þátta. Þar skuli og gera grein fyrir áhrifum framkvæmda á efnisleg verðmæti og því hvaða forsendur liggja til grundvallar matinu. Í þessu felist því að gera þurfi grein fyrir arðsemi framkvæmdar og bera saman við þau óæskilegu áhrif sem henni fylgi. Þetta skipti líka máli varðandi mat á öðrum kostum sem skoða þurfi í tengslum við framkvæmdir. Ákvæði 75. gr. stjórnarskrárinnar geti ekki komið í veg fyrir það, enda bundið í lög með hvaða hætti skuli staðið að framkvæmd umhverfismats. Þar sem umhverfisráðuneytið hafi enga afstöðu tekið til arðsemi framkvæmdarinnar verði að ógilda úrskurðinn.

Í þessu tilviki liggja fyrir að aðrir raunhæfir kostir fyrir lagningu Hallsvegar hafi verið í stöðunni en af hálfu framkvæmdaraðila hafi verið talið að kostnaður við stökk á þeirri leið, sem tekin hafi verið til mats, væri of mikill. Hafi ráðuneytið fallist á það án sjálfstæðrar skoðunar af sinni hálfu og án þess að skoða þann grundvöll sem afstaða framkvæmdaraðila hafi byggst á, þ.e. arðsemismat framkvæmdarinnar. Hér hefði þurft að bera saman heildartekjur framkvæmdarinnar við heildargjöld, þ.e. þær tekjur sem hljóttist af færslu umferðar frá væntanlegum byggingarlöndum í Halla- og Hamrahlíðarlöndum að væntanlegri Sundabraut. Gjaldahliðin dreifist svo á þær framkvæmdir sem þurfi til að ná þessum tekjum, það sé sá kostnaður sem skapist af stofnbrautinni óháð staðsetningu einstakra hluta hennar. Kostnaður við stökk dreifist því á stofnbrautina í heild sinni en ekki einstakan hluta hennar, eins og framkvæmdaraðili hafi viljað og ráðuneytið hafi fallist á, án sjálfstæðrar skoðunar af sinni hálfu og arðsemismats framkvæmdarinnar. Þennan valkost hefði jafnframt þurft að skoða með tilliti til þess að með því hefði verið unnt að uppfylla leiðbeinandi gildi reglugerðar nr. 933/1999 um hávaða, sbr. næsta tölulið.

5) Stefnendur byggja einnig á því að úrskurður ráðuneytisins fari gegn reglugerð nr. 933/1999 um hávaða, þar sem hvorki sé uppfyllt né reynt að uppfylla leiðbeiningargildi reglugerðarinnar, sbr. gr. 2.5. í viðauka með reglugerðinni, þ.e. að mesta hljóðstig við húsvegg á jarðhæð og utan við opnanlega glugga fari ekki upp fyrir 45 dB(A) og mesta hljóðstig innanhúss fari aldrei upp fyrir 30 dB(A).

6) Stefnendur telja að nauðsyn hafi borið til að taka til sérstakrar skoðunar hvort stofnbrautin komist fyrir á því svæði við neðanverð Garðhús, sem henni sé ætlað samkvæmt skipulagi, en ekki einungis tveggja akreina vegur, eins og ráðuneytið geri í úrskurði sínum. Svæðið við neðanverð Garðhús sé þrengsti kafli brautarinnar og sé gert ráð fyrir að veghelgunarsvæði stofnbrautarinnar

sé 60 metrar. Stefnendur telja að stofnbrautin komist ekki fyrir á þessu svæði ásamt öllum þeim mannvirkjum, sem þurfi til að verja íbúa og nærliggjandi hús. Ástæða fyrir vanda framkvæmdaraðila við útfærslu hljóðvarna og mótvægisáðgerða við Garðhús sé einmitt sú staðreynd að það svæði sem sé til ráðstöfunar sé mjög takmarkað, enda sýni það sig hvað best í því að framkvæmdaraðili telji það boðlegt fyrir íbúa að þurfa að búa við 3-5 metra háar jarðvegsmanir og hugsanlega veggj ofan á þeim. Nauðsynlegt hefði því verið að meta fjögurra akreina stofnbraut og kanna hvort hún kæmist fyrir til þess að sjá hvort grundvöllur væri fyrir henni og hvort unnt sé að mæta þörfinni fyrir brautina og jafnframt í samburði við aðra valkosti, eins og að leggja brautina í stokk á þessum þrengsta kafla leiðarinnar, þar sem byggðin sé næst veginum.

7) Stefnendur byggja jafnframt á því að viðbótarmatsskýrsla framkvæmdaraðila hafi ekki verið tæk til þess að leggja mat á hvort heimila ætti framkvæmdir á grundvelli hennar. Skilyrði þau sem ráðuneytið hafi sett fyrir frekara mati á umhverfisáhrifum í úrskurði sínum frá 22. desember 2000 hafi ekki verið uppfyllt. Þá hafi átt eftir að gera grein fyrir og útfæra fjölmörg atriði. Hvorki hafi verið gerð fullnægjandi grein fyrir mótvægisáðgerðum gegn hávaða né neikvæðum áhrifum af hljóðmönnum. Engin heildarmynd hafi heldur verið sýnd af hljóðvörnum, til dæmis liggi ekkert fyrir um mótvægisáðgerðir þar sem kirkjugarðinum sleppi. Þá hafi ekki verið gerð fullnægjandi grein fyrir sjónrænum áhrifum framkvæmdarinnar fyrir stefnendur eða aðra íbúa við Garðhús. Þrátt fyrir að ráðuneytið hafi ekki talið unnt að setja sérstakar takmarkanir fyrir sjónrænum áhrifum vegna vegaf framkvæmda hafi ráðuneytið engu að síður orðið að meta þessi áhrif gagnvart íbúunum og hvort mótvægisáðgerðir gætu talist viðunandi. Í gögnum framkvæmdaraðila sé gert ráð fyrir gríðarlega háum jarðvegsmönnum og veggjum ofan á mönnum, án þess þó að endanleg útfærsla liggi fyrir. Ljóst sé því að hér sé um mikla skerðingu að ræða fyrir íbúa við Garðhús, og þar með stefnendur.

Þá telja stefnendur að skýrleika gagna hafi verið mjög ábótavant af hálfu framkvæmdaraðila, forsendur hafi verið breyttar í viðbótarmatsskýrslu og þversnið hafi ekki sýnt rétta mynd miðað við endanlegan veg. Heildarmynd af þeirri mön, sem virðist vera ætlað að gera, hafi ekki legið fyrir, óljóst sé hvernig skiptingu jarðvegsmana og hljóðveggja eigi að vera háttað, þ.e. hversu háir veggirnir verði á hverjum stað fyrir sig. Þá hafi Hollustuvernd ríkisins ekki getað lagt mat á þær mótvægisáðgerðir sem framkvæmdaraðili hafi lýst í viðbótarmatsskýrslu sinni, en leitað sé til stofnunarinnar í málum sem þessum þar sem hún búi yfir sérfræðipekkingu á þessu sviði, sbr. 6. kafla reglugerðar nr. 179/1994. Umferðarspá hafi auk þess byggt á úreltum forsendum. Skýrslan hafi því einfaldlega ekki verið tæk til mats.

Þá hafi við meðferð málsins af hálfu umhverfisráðuneytisins verið lögð fram

ný gögn, sem aldrei höfðu komið til umfjöllunar við meðferð málsins hjá Skipulagsstofnun eða verið kynnt með þeim hætti sem lög um umhverfismat mæli fyrir um.

8) Að auki kveðast stefnendur byggja á þeim atriðum sem fram komi í athugasemdum þeirra til Skipulagsstofnunar og kærum og athugasemdum til umhverfisráðuneytisins, þar sem ítarlegri rökstuðning sé að finna fyrir kröfum þeirra, sbr. dómskjöl nr. 10, 13, 27, 36, 46, 56, 59, 63 og 65. Séu gögn, málsástæður og lagarök, sem þar séu tilgreind, jafnframt hluti af málsástæðum stefnenda.

Um lagarök kveðast stefnendur einkum byggja á lögum nr. 63/1993 um umhverfismat, sbr. lög nr. 106/2000, reglugerð nr. 179/1994, einkum 1., 5., 2. mgr. 9., 13., 14., 18. og 22. gr., sem og tilskipun ráðsins nr. 85/337/EBE og tilskipun nr. 97/11/EBE og 4., 10., 11., 21. og 22. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993, varúðarreglu umhverfisráðs, sem sé hluti af EES-samningnum, sbr. 73. og 74. gr. samningsins, sbr. einnig XX. viðauka við samninginn, og lög nr. 2/1993 um Evrópska efnahagssvæðið. Enn fremur sé vísað til 27. gr. skipulags- og byggingarmála nr. 73/1997. Varðandi málskostnað sé byggt á XXI. kafla laga um meðferð einkamála nr. 91/1991.

Um aðild kveðast stefnendur, sem séu eigendur fasteigna við Garðhús í Reykjavík, hafa verið aðilar að kærumálinu fyrir umhverfisráðuneytinu ásamt 38 öðrum íbúum og eigendum fasteigna við Garðhús, samtökum íbúa í Grafarvogi og framkvæmdaraðilum, þ.e. Vegagerðinni og Reykjavíkurborg. Sé ljóst að stefnendur hafi, sem eigendur fasteigna, við Garðhús einstaklegra, beinna og lögvarinna hagsmuna að gæta af úrlausn málsins og geti því staðið að málshöfðun þessari. Stefnendur beini kröfum sínum að íslenska ríkinu, þar sem kröfur þeirra lúti að formi og efni úrskurðar umhverfisráðuneytisins, og Vegagerðinni og Reykjavíkurborg, sem teljist framkvæmdaraðilar í skilningi laga nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum, sem ráðuneytið hafi talið gilda um þessa framkvæmd.

Stefnendur telja aðild stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, nauðsynlega í máli þessu vegna þeirra skilyrða sem hann setur í úrskurði sínum. Með því að setja umrædd skilyrði í úrskurðinn hafi ráðherra viðurkennt að hann hafi hagsmunum í málinu. Vísa stefnendur máli sínu til stuðnings til dóma Hæstaréttar 12. júní 2002 í máli nr. 231/2002, 15. mars 2002 í máli nr. 88/2002 og 23. maí 2001 í máli nr. 113/2001. Um lagarök fyrir þessari kröfu vísa stefnendur til grunnreglu 16. gr. laga nr. 91/1991 sbr. og til hliðsjónar 1. mgr. 24. gr. og 25. gr. og XXI. kafla laganna.

IV

Stefndi, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, styður kröfu sína um frávisun á því að í máli þessu hafi umhverfisráðherra farið með úrskurðarvald

á málskotsstigi innan stjórnssýslunnar, sbr. 26. gr. stjórnssýslulaga nr. 37/1993. Í málinu hafi hann enga lögvarða hagsmuni af úrslitum máls þessa sem gæti leitt til aðildar hans að því. Engin réttarfarsnauðsyn sé heldur á því að gefa ráðherra kost á að láta til sín taka dómsmál sem eingöngu sé höfðað til ógildingar á slíkum úrskurði hans. Af þessum sökum sé þess krafist að vísað verði frá dómi dómkröfum stefnenda á hendur umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins.

Um dómafordæmi í sambærilegum málum vísar stefndi, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins til dóma Hæstaréttar, H. 1997: 2856, H. 1997: 2918 og H. 14. desember 2001 í máli nr. 431/2001.

V

Eins og rakið hefur verið að framan kvað Skipulagsstofnun upp úrskurð um mat á umhverfisáhrifum þann 3. ágúst 2001 vegna fyrirhugaðrar lagningar tveggja akreina vegar í Grafarvogi, svonefnds Hallsvegar, en fyrirhuguð lega hans er frá Fjallkonuvegi að Víkurvegi. Var það niðurstaða Skipulagsstofnunar að fallast á fyrirhugaða vegarlagningu eins og henni var lýst af hálfu framkvæmdaraðila, stefndu Vegagerðinni og Reykjavíkurborg. Stefnendur og fleiri íbúar og eigendur húsa við Garðhús og íbúasamtök Grafarvogs kærðu úrskurðinn samkvæmt heimild í 14. gr. þágildandi laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993, en þar segir að úrskurð skipulagsstjóra megi kæra til umhverfisráðherra. Þá segir í 26. gr. stjórnssýslulaga nr. 37/1993 að aðila máls sé heimilað að kæra stjórnvaldsákvörðun til æðra stjórnvalds til að fá hana fellda úr gildi eða henni breytt nema annað leiði af lögum eða venju.

Að kærumálinu stóðu því stefnendur meðal annarra sem kærendur og kröfðust þess aðallega að hinn kærði úrskurður yrði felldur úr gildi. Stefndu, Vegagerðin og Reykjavíkurborg, komu einnig að því kærumáli sem framkvæmdaraðilar og gerðu þær kröfur að öllum kröfum kærenda væri hafnað og niðurstaða hins kærða úrskurðar staðfest. Stefnendur voru þannig aðilar að málinu á stjórnssýslustigi og var því heimilt að kæra úrskurð Skipulagsstofnunar, sem var stjórnvaldsákvörðun, til æðra stjórnvalds, í þessu tilviki umhverfisráðherra.

Umhverfisráðherra kvað upp úrskurð í málinu 13. maí 2002, og er það sá úrskurður sem mál þetta fjallar um fyrst og fremst og stefnendur gera kröfu um að felldur verði úr gildi.

Er óumdeilt að aðilar þessir, stefnendur sem eigendur fasteigna við Garðhús og stefndu, Vegagerðin og Reykjavíkurborg, sem framkvæmdaraðilar, komu að því stjórnssýslumáli sem umhverfisráðherra felldi úrskurð sinn í, og hafa þessir aðilar því lögvarða hagsmuni af úrlausn þessa máls. Ágreiningur í þessum þætti málsins er hins vegar um það hvort stefndi, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, hafi hagsmuni af úrlausn málsins og/eða hvort aðkoma hans að málinu er réttarfarslega nauðsynleg.

Umhverfisráðherra gegndi í þessu tilviki hlutverki æðra setts stjórnvalds á málskotsstigi innan stjórnssýslunnar, sbr. 26. gr. stjórnssýslulaga nr. 37/1993. Verður því ekki séð að hann hafi lögvarða hagsmuni af úrlausn máls þessa sem geti leitt til aðildar hans að því. Þá þykir ekki vera nein réttarfarsnauðsyn á að gefa ráðherranum kost á að láta til sín taka dómsmál sem eingöngu er höfðað til niðurfellingar á úrskurði hans. Verður ekki séð að sú staðreynd, að umhverfisráðherra staðfesti úrskurð Skipulagsstofnunar með ákveðnu skilyrði, geri aðild ráðherrans að málinu nauðsynlega.

Að því virtu sem nú hefur verið rakið verður tekin til greina sú krafa stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, að vísa kröfum stefnenda á hendur honum frá dómi.

Eftir atvikum þykir þó rétt að hvor aðili um sig beri sinn kostnað af þessum þætti málsins. Gjafsóknarkostnaður stefnenda í þessum þætti málsins verður ákveðinn þegar efnisdómur gengur í málinu.

Af hálfu stefnenda flutti málið Óskar Sigurðsson hdl. en af hálfu stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, flutti málið Skarphéðinn Þórisson hrl.

Greta Baldursdóttir héraðsdómari kveður upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Kröfum stefnenda, Gunnars H. Sigurðssonar, Árna J. Friðbjarnarsonar og Jóns H. Sigurðssonar, á hendur stefnda, umhverfisráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, er vísað frá dómi.

Málkostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 21. nóvember 2002.

Nr. 517/2002.

**Guðmundur Benediktsson og
Jenný Ásmundsdóttir**

(Guðmundur Benediktsson hrl.)

gegn

dánarbúi Svövu Ólafsdóttur

(Sigurmar K. Albertsson hrl.)

Kærumál. Res Judicata. Frávísunarúrskurður felldur úr gildi.

Með dómi héraðsdóms var G og J gert að greiða dánarbúi S nánar tilgreinda fjárhæð í máli sem dánarbúið höfðaði til endurheimtu á greiðslum sem G og J höfðu fengið í hendur við sölu á fasteign, en samningsaðilar ákváðu að skyldi ganga til baka þegar ljóst var að kaupendum væri ekki kleift að standa að öðru leyti í skilum með greiðslur. G og J skutu málinu til Hæstaréttar þar sem þau kröfðust þess til vara að krafa búsins yrði lækkuð sem næmi sölulaunum til fasteignasala og mismuni á söluverði fasteignarinnar og endanlegu söluverði til nýrra kaupenda. Um þessa kröfu sagði Hæstiréttur að ýmist væru engin gögn fyrir henni eða málsástæður að baki henni að öðru leyti of seint fram komnar. Var hinn áfrýjaði dómur því staðfestur. Í framhaldi af því lýstu G og J kröfu fyrir skiptastjóra í dánarbúi S um skuldajöfnuð á kröfu þess samkvæmt dómi Hæstaréttar við kröfu þeirra um skaðabætur. Skiptastjóri hafnaði þessari kröfu og beindi ágreiningi um hana til úrlausnar héraðsdóms. Héraðsdómur vísaði málinu frá á þeirri forsendu að Hæstiréttar hefði með dómi sínum dæmt gagnkröfu G og J að efni til. G og J skutu málinu til Hæstaréttar. Í dómi réttarins kemur fram að með framangreindri afstöðu hans til gagnkröfu G og J til skuldajafnaðar hafi ekki verið felldur á hana dómur að efni til í skilningi 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991. Séu því engin efni til að vísa málinu frá héraðsdómi vegna ákvæðis 2. mgr. sömu lagagreinar. Þá segir að þótt fallast megi á það með dánarbúi S að G og J hafi verið í lófa lagið að halda ekki aðeins í tæka tíð uppi í fyrra máli aðilanna málsástæðum til stuðnings kröfu sinni um skaðabætur heldur einnig öllum þeim liðum í skaðabótakröfu sinni, eins og hún sé nú úr garði gerð, geti vanræksla í þeim efnum ekki valdið því að málinu verði vísað frá dómi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðilar skutu málinu til Hæstaréttar með kæru 1. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 18. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 21. október 2002, þar sem máli sóknaraðila á hendur varnaraðila var vísað frá dómi. Kæruheimild er í 133. gr. laga nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum o.fl. Sóknaraðilar krefjast þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdómara að taka málið til efnismeðferðar. Þá krefjast þau kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður.

I.

Eins og nánar greinir í hinum kærða úrskurði á mál þetta rætur að rekja til þess að sóknaraðilar seldu með kaupsamningi 1. desember 1994 Garðari Jökulssyni og Helgu Nielsen fasteign að Dalsbyggð 15 í Garðabæ. Fengu sóknaraðilar í hendur tvær fyrstu greiðslurnar samkvæmt kaupsamningnum, samtals 3.200.000 krónur. Nokkru síðar varð ljóst að kaupendum yrði ekki kleift að standa að öðru leyti í skilum með greiðslur. Af því tilefni gerðu Garðar Jökulsson og sóknaraðilinn Guðmundur Benediktsson samning 31. ágúst 1995, þar sem ákveðið var að kaupin gengju til baka, en ekki var þar kveðið á um endurgreiðslu á því, sem kaupendurnir höfðu innt af hendi. Eftir það var árangurslaust leitað samkomulags um uppgjör milli sóknaraðila og kaupendanna, meðal annars með skriflegum tilboðum, sem gengu á milli þeirra. Kaupendur gerðu yfirlýsingu 19. janúar 1997, þar sem þau kváðust staðfesta að greiðslurnar, sem þau inntu af hendi, hefðu verið fengnar að láni frá Svövu Ólafsdóttur og væru með réttu hennar eign. Væri henni því fram-seldur réttur til að innheimta endurgreiðslu þess hjá sóknaraðilum.

Svava Ólafsdóttir lést 20. júní 1998 og var dánarbú hennar tekið til opinberra skipta 12. mars 1999. Dánarbúið höfðaði mál 18. janúar 2000 gegn sóknaraðilum til endurheimtu á áðurnefndum greiðslum samkvæmt kaupsamningnum. Undir rekstri málsins lækkaði varnaraðili kröfu sína um 100.000 krónur, eða í 3.100.000 krónur, vegna fyrri endurgreiðslu sóknaraðila. Með þeirri breytingu var krafa varnaraðila tekin til greina

í héraði. Sóknaraðilar skutu málinu til Hæstaréttar 11. ágúst 2000. Kröfðust þau þess aðallega að héraðsdómurinn yrðu ómerktur, en til vara að þau yrðu sýknuð af kröfu varnaraðila. Til þrautavara kröfðust þau þess að krafa varnaraðila yrði lækkuð í 779.190 krónur, en að öðrum kosti 2.100.000 krónur. Krafa sóknaraðila um lækkun á kröfu varnaraðila í 779.190 krónur var reist á því að til frádráttar endurgreiðslu ættu að koma 420.810 krónur vegna sölulauna, sem sóknaraðilar hafi greitt fasteignasölu vegna milligöngu um kaup Garðars Jökulssonar og Helgu Nielsen á Dalsbyggð 15, og 1.900.000 krónur, sem væru mismunur á umsömdu verði í þeim kaupum annars vegar og þegar sóknaraðilar hins vegar seldu öðrum eignina 19. mars 1996. Krafa sóknaraðila um lækkun á kröfu varnaraðila í 2.100.000 krónur var studd því að Garðar hefði í júní 1996 fallist á að lækka endurgreiðslu í þá fjárhæð. Í dómi Hæstaréttar 18. janúar 2001 í málinu, sem bar númerið 311/2000, var fyrrgreindri aðalkröfu og varakröfu sóknaraðila hafnað. Um kröfur sóknaraðila um lækkun á kröfu varnaraðila sagði í dóminum að ýmist væru engin gögn fyrir þeim eða málsástæður að baki þeim að öðru leyti of seint fram komnar fyrir Hæstarétti, sbr. 2. mgr. 163. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, eins og þeim var breytt með 17. gr. laga nr. 38/1994. Væri þegar af þessum ástæðum ekki unnt að fallast á kröfur sóknaraðila um lækkun á kröfu varnaraðila og héraðsdómur því staðfestur.

Í framhaldi af þessu höfðuðu sóknaraðilar 9. apríl 2001 mál á hendur varnaraðila til heimtu skaðabóta að fjárhæð 2.900.143 krónur vegna vanefnda á fyrrnefndum kaupsamningi frá 1. desember 1994. Því máli var vísað frá Héraðsdómi Reykjavíkur með úrskurði 10. október sama árs. Í framhaldi af því lýstu sóknaraðilar 26. sama mánaðar kröfu fyrir skiptastjóra varnaraðila um skuldajöfnuð á kröfu hans samkvæmt dómi Hæstaréttar 18. janúar 2001 við kröfu þeirra um skaðabætur, sem nánar var sundurliðuð og sögð vera samtals að fjárhæð 5.658.623 krónur. Skiptastjóri hafnaði þessari kröfu, en um þá afstöðu hans var haldinn skiptafundur 7. desember 2001 til þess að leitast við að jafna ágreining aðilanna og aftur 14. sama mánaðar. Með því að sáttatilaunir báru ekki árangur beindi skiptastjóri ágreiningnum til Héraðsdóms Reykjavíkur 18. mars 2002. Var mál þetta þingfest af því tilefni 12. apríl sama árs.

II.

Í fyrrgreindu máli, sem Hæstiréttur felldi dóm á 18. janúar 2001, gerðu sóknaraðilar sem áður segir þrautavarakröfu um að krafa varnaraðila um endurgreiðslu á 3.100.000 krónum yrði lækkuð um 2.320.810 krónur vegna skuldajafnaðar á skaðabótakröfu þeirra vegna vanefnda á kaupsamningnum um Dalsbyggð 15. Var þessi gagnkrafta eins og áður greinir reist á því að sóknaraðilar ættu rétt á skaðabótum vegna sölulauna, sem þau hafi orðið að bera vegna kaupa Garðars Jökulssonar og Helgu Nielsen, og mismunar, sem var á söluverði fasteignarinnar í þeim kaupum og því, sem á síðari stigum fékkst fyrir hana úr hendi annars kaupanda. Í málinu, sem nú er til úrlausnar, gera sóknaraðilar aftur kröfu um skaðabætur sömu fjárhæðar af þessum sökum, en að auki er í fimm liðum gerð krafa um bætur á öðrum grunni, alls 2.337.813 krónur, svo sem nánar er rakið í hinum kærða úrskurði. Samkvæmt þessari sundurliðun á skaðabótakröfu sóknaraðila nemur hún alls 4.658.623 krónum, en ekki 5.658.623 krónum, sem sóknaraðilar gera þó kröfu um.

Eins og áður er getið var í dómi Hæstaréttar 18. janúar 2001 vísað til þess að málsástæður sóknaraðila fyrir þrautavarakröfu þeirra í því máli væru of seint fram komnar fyrir Hæstarétti, auk þess sem á skorti að hún væri studd viðhlítandi gögnum. Með þessari afstöðu til gagnkröfu sóknaraðila til skuldajafnaðar, sem ekki gat sætt frávísun frá héraðsdómi eftir almennum reglum, var ekki felldur á hana dómur að efni til í skilningi 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991. Eru því engin efni til að vísa þessu máli frá héraðsdómi vegna ákvæðis 2. mgr. sömu lagagreinar.

Þótt fallast megi á með varnaraðila að sóknaraðilum hafi verið í lófa lagið að halda ekki aðeins í tæka tíð uppi í fyrra máli aðilanna málsástæðum til stuðnings kröfu sinni um skaðabætur, sem þar var gerð til þrautavara, heldur einnig öllum þeim liðum í skaðabótakröfu sinni, eins og hún er nú úr garði gerð, getur vanræksla í þeim efnum ekki valdið því að máli þessu verði vísað frá dómi.

Samkvæmt öllu framangreindu verður hinn kærði úrskurður felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdómara að leysa úr málinu að efni til.

Rétt er að aðilarnir beri hvert sinn kostnað af máli þessu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdóm-
ara að leysa úr málinu að efni til.

Málskostnaður í héraði og kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 21. október 2002.

Mál þetta var þingfest fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur 12. apríl 2002 og tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 11. október 2002.

Sóknaraðilar eru Guðmundur Benediktsson, kt. 090253-2989, og Jenný Ásmundsdóttir, kt. 070254-7949, Bæjargili 16, Garðabæ.

Varnaraðili er dánarbú Svövu Ólafsdóttur, kt. 140212-2109, en forsvar þess hefur skipaður skiptastjóri, Halldór H. Backman hdl., Lágmúla 7, Reykjavík

Dómkröfur sóknaraðila eru að viðurkennd verði krafa þeirra gegn dánarbúi Svövu Ólafsdóttur við opinber skipti dánarbúsins að fjárhæð 5.658.623 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá 31. ágúst 1995 til 1. júlí 2001 og frá þeim degi ásamt dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 til greiðsludags. Einnig krefjast sóknaraðilar málskostnaðar úr hendi varnaraðila samkvæmt mati dómsins.

Dómkröfur varnaraðila eru aðallega að kröfum sóknaraðila í málinu verði alfarið hafnað. Til vara að kröfu sóknaraðila sæti verulegri lækkun. Í báðum tilfellum er gerð krafa um málskostnað til handa varnaraðila, hvernig sem úrslit málsins verða, samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

Ágreiningur aðila á sér í stuttu máli þann aðdraganda að sóknaraðilar seldu með kaupsamningi 1. desember 1994 Garðari Jökulssyni og Helgu Nielsen fasteign að Dalsbyggð 15 í Garðabæ. Var umsamið kaupverð 16.900.000 kr. Af þeirri fjárhæð áttu kaupendur að greiða 1.200.000 kr. við undirritun kaupsamningsins, 2.000.000 kr. 1. febrúar 1995, en 4.426.818 kr., þegar nánar tiltekin íbúð að Eskihlíð 26 í Reykjavík yrði seld, þó ekki síðar en 1. október sama árs. Eftirstöðvar kaupverðsins skyldu greiddar með því að kaupendur tækju að sér ákveðnar veðskuldir á fasteigninni. Áður en kaupsamningurinn var gerður höfðu Garðar og Helga ritað undir samkomulag 27. nóvember 1994 ásamt móður þess fyrrnefnda, Svövu Ólafsdóttur, þar sem hún hét því að lána þeim söluverð íbúðar sinnar að Eskihlíð 26 til að kaupa fasteignina að Dalsbyggð 15 gegn því að fá til afnota ákveðinn hluta þeirrar eignar á meðan hún og annar lánþeganna, að minnsta kosti, væri á lífi. Var kveðið á um verðtryggingu lánsins og skilmála um endurgreiðslu þess.

Upplýst er að kaupendur tóku aldrei við eigninni að Dalsbyggð 15. Tvær fyrstu greiðslurnar samkvæmt kaupsamningnum um eignina, samtals að fjár-

hæð 3.200.000 kr., voru inntar af hendi. Ekki varð af frekari greiðslum. En 31. ágúst 1995 gerðu sóknaraðili, Guðmundur Benediktsson, og Garðar Jökulsson hins vegar með sér „samning“ þar sem m.a. er lýst yfir að Garðar geti ekki staðið við kaupsamninginn og fyrirsjáanlegt sé að kaupin muni ganga til baka. Þá segir að aðilar „vinni nú að lausn þessa máls á eins skömmum tíma og frekast er unnt“.

Ekki náðist samkomulag um uppgjör milli sóknaraðila þessa máls annars vegar og Garðars Jökulssonar og Helgu Nielsen hins vegar. Og með yfirlýsingu 19. janúar 1997 kváðust Garðar og Helga staðfesta að greiðslur, sem þau inntu af hendi vegna kaupanna á Dalsbyggð 15, hefðu verið fengnar að láni frá Svövu Ólafsdóttur og væru með réttu hennar eign. Væri henni framseldur réttur þeirra til þess að innheimta og taka við endurgreiðslu úr hendi Guðmundar Benediktssonar „sem væntanleg er vegna riftunar á kaupsamningi um Dalsbyggð 15“.

Svava Ólafsdóttir lést 20. júní 1998 og var dánarbúi hennar tekið til opinberra skipta 12. mars 1999. Um skuldafrágöngubú er að ræða og var innköllun birt í Lögbirtingablaði í fyrra sinn 16. apríl 1999. Upplýst er að eina eign búsins er umdeild krafa á hendur sóknaraðilum. Af hálfu varnaraðila, dánarbús Svövu Ólafsdóttur, voru hafnar innheimtuaðgerðir á hendur sóknaraðilum. Leiddu þær aðgerðir til málshöfðunar af hálfu búsins til endurheimtu áðurgreindrar fjárhæðar, 3.200.000 kr. Undir rekstri málsins fyrir héraðsdómi var af hálfu varnaraðila viðurkennt að sóknaraðilar hefðu endurgreitt samtals 100.000 kr. af kaupverðinu og lækkuðu varnaraðilar kröfu sína að sama skapi. Með þeirri breytingu var dómkrafa varnaraðila tekin til greina í héraði 11. maí 2000. Sóknaraðilar skutu málinu til Hæstaréttar 11. ágúst 2000 og var niðurstaða héraðsdóms staðfest þar 18. janúar 2001.

Sóknaraðilar höfðuðu nú mál á hendur varnaraðila með stefnu 9. apríl 2001 og kröfðust bóta að fjárhæð 2.900.143 kr. ásamt dráttarvöxtum frá 9. apríl 1997 til greiðsludags. Dómkröfur varnaraðila voru aðallega að málinu yrði vísað frá dómi. Í niðurstöðu úrskurðar héraðsdóms 10. október 2001 segir:

Krafa stefnenda er skaðabótakrafa, byggð jöfnum höndum á sjónarmiðum samningsréttar um efndabætur sem og meginreglum skaðabótaréttar innan og utan samninga.

Í 58. gr. 1. nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum er kveðið á um, að sé kröfu á hendur búi ekki lýst fyrir skiptastjóra fyrir lok kröfulýsingarfrests, falli hún niður gagnvart búinu, nema einhver þeirra skilyrða séu fyrir hendi, sem talin eru upp í næstu fimm tölulíðum greinarinnar.

Kröfum stefnenda hefur ekki verið lýst í búið, hvorki fyrir lok kröfulýsingarfrests, né eftir að honum lauk, á grundvelli einhverra hinna fimm undanþáguákvæða 58. gr. 1. nr. 20/1991. Krafan er því fallin niður gagnvart búinu, og verður ekki borin undir dómstóla. Ber því að vísa málinu frá dómi.

Skiptastjóra barst síðan 1. nóvember 2001 kröfulýsing í búið frá lögmanni sóknaraðila og er þar byggt á því að að krafan komist að við skiptin á grundvelli ákvæða 5. tl. 1. mgr. 58. gr. laga nr. 20/1991 um skipti dánarbúa o.fl. Skiptastjóri hafnaði kröfunni með rökstuddum hætti í bréfi til lögmanns sóknaraðila 16. sama mánaðar og boðaði hann til skiptafundar í búinu vegna kröfunnar og afstöðu sinnar til hennar 7. desember 2001. Á skiptafundum 7. desember og 14. desember 2001 var ályktað að vísa málinu til héraðsdóms sem síðan var gert með bréfi, dagsettu 18. mars 2002, en móttæknu í héraðsdómi 20. sama mánaðar.

Sóknaraðilar byggja á því að hafa öðlast kröfu um skaðabætur innan samninga á hendur Garðari Jökulssyni og Helgu Nielsen „þegar kaupum þeirra á Dalsbyggð 15 í Garðabæ hafi verið rift síðla árs 1995“. Þessari kröfu sé unnt að skuldajafna við kröfu Garðars og Helgu um endurgreiðslu þess hluta kaupverðs Dalsbyggðar 15 sem þau inntu af hendi. Þar sem Svava Ólafsdóttir sáluga hafi fengið endurgreiðslukröfu Garðars og Helgu framselda 17. janúar 1997 geti sóknaraðilar nú skuldajafnað umræddri skaðabótakröfu við endurgreiðslukröfu varnaraðila.

Sóknaraðila krefjast þess að eftirfarandi skaðabótakröfu verði jafnað við kröfu dánarbús Svövu Ólafsdóttur á hendur þeim samkvæmt dómi Hæstaréttar Íslands í málinu nr. 311/2000: Guðmundur Benediktsson og Jenny Ásmunds-
dóttir gegn dánarbúi Svövu Ólafsdóttur:

Mismunur á söluverði Dalsbyggðar 15 skv.	
kaupsamningi sóknaraðila við annars vegar	
Garðar og Helgu dags. 1.12.1994 og hins vegar	
við Ingiríði Oddsdóttur dags. 19.3.1996	kr. 1.900.000
Sölulaun vegna sölu á Dalsbyggð 15	kr. 420.810
Afborganir 1995 af lánum áhvílandi á Dalsbyggð 15	kr. 593.333
Fasteignagjöld vegna Dalsbyggðar 15	kr. 81.993
Sölulaun vegna sölu á Furuhlíð	kr. 272.487
Leiguútgjöld júlí 1995 til og með desember 1995	kr. 390.000
Ófjárhagslegt tjón	kr. 1.000.000
Samtals	kr. 5.658.623

Sóknaraðilar telja kröfu sína bótakröfu, byggða á almennum reglum kröfurettar um skaðabótaskyldu vegna vanefnda á gildum samningi þannig að riftunar-
réttur skapist eins og hér hafi verið. Kröfu um bætur fyrir ófjárhagslegt tjón sé m.a. byggð á 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993 „þar sem Garðar og Helga hafi verið (sic.) vanefndum sínum raskað ófjárhagslegum hagsmunum sóknaraðila verulega“. Sóknaraðila telja að krafa þeirra komist að við skipti á dánarbúi

Svövu Ólafsdóttur samkvæmt ákvæði 5. tl. 1. mgr. 58. gr. laga um skipti á dánarbúum o.fl. nr. 20/1991 en krafan hafi orðið til áður en búið var tekið til opinberra skipta. Upphafstími kröfu um dráttarvexti sé miðaður við þann dag sem ljóst varð að Helga og Garðar stóðu ekki við kaupsamning við sóknaraðila, þ.e. 31. ágúst 1995.

Varnaraðili byggir á aðalkröfu sína á því að sóknaraðilar hafi áður hlotið úrlausn dómstóla um kröfu sína með endanlegum hætti. Verði ekki fallist á það, beri eigi að síður að sýkna varnaraðila að öllu leyti eða hluta, þar sem sóknaraðili hafi hvorki sýnt fram á skaðabótaskyld tjón né skaðabótaábyrgð varnaraðila.

Þó að sóknaraðilar hafi samið um lægra verð fyrir Dalsbyggð 15, tæplega einu og hálfu ári eftir að kaupsamningur var gerður við Helgu og Garðar, sanni það ekki að varnaraðili beri ábyrgð á því. Mótmælt er kröfu sóknaraðila um sölulaun fasteignasala vegna sölu á Dalsbyggð 15 að fjárhæð 420.810 kr. enda hafi sóknaraðilar ekki sannað að krafan væri til með fullnægjandi hætti. Þá er mótmælt kröfu um endurgreiðslu afborgana sóknaraðila af lánum áhvílandi á Dalsbyggð 15 árið 1995 að fjárhæð 593.333 kr. enda sé ekki um rökstutt tjón sóknaraðila að ræða, hvað þá að varnaraðili beri ábyrgð á nokkru slíku ætluðu tjóni. Einnig er mótmælt kröfu um endurgreiðslu fasteignagjalda vegna Dalsbyggðar 15, að fjárhæð 81.993 kr., enda hafi sóknaraðilar ekki sýnt fram á skyldu varnaraðila til að greiða þessi fasteignagjöld né tjón sóknaraðila í því sambandi. Sölulaun vegna sölu á Furuhlíð að fjárhæð 272.487 kr. er mótmælt þegar af þeirri ástæðu að sala á Furuhlíð sé ekki tengd viðskiptum með Dalsbyggð 15 á nokkurn þann hátt er varði varnaraðila. Endurgreiðslu vegna leiguútgjalda sóknaraðila í júlí 1995 til og með desember 1995, að fjárhæð 390.000 kr., er mótmælt enda sé ósannað að varnaraðili beri nokkra ábyrgð á þeim útgjöldum sóknaraðila. Varnaraðili mótmælir að hafa valdið sóknaraðilum miska sbr. 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993 enda ekki um kröfu sem teljist til skaðabótakröfu innan samninga að ræða. Dráttarvaxtakröfu sóknaraðila er og mótmælt með ákveðnum hætti.

Af hálfu varnaraðila er talið að sóknaraðilar hafi sýnt af sér verulegt tómlæti. Fyrsta raunverulega kröfugerð sóknaraðila hafi ekki komið fram fyrir en 20. febrúar 2000. Sóknaraðilum hafi frá upphafi verið í lófa lagið að halda fram kröfum sínum með fullnægjandi hætti, en tómlæti þeirra torveldi nú sönnunarfærslur í máli þessu. Komi til álita að fallast á kröfur sóknaraðila að einhverju leyti verði að líta til þess að sóknaraðilum bar að takmarka tjón sitt, en ekki verði ráðið af gögnum málsins að það hafi verið gert.

Niðurstaða:

Með dómi Héraðsdóms Reykjaness 11. maí 2000 voru sóknaraðilar þessa máls sem hér er rekið dæmd til að greiða varnaraðila 3.100.000 kr. auk drátt-

arvaxta og málskostnaðar. Málið var sótt á grundvelli þess að sóknaraðilum bæri að endurgreiða þessa fjárhæð sökum þess að kaup á fasteign sóknaraðila að Dalsbyggð 15 í Garðabæ höfðu gengið til baka en sóknaraðilar höfðu móttekið 3.200.000 kr. af umsömdu kaupverði sem var framlag hinnar látnu til kaupa á fasteigninni. Þessum héraðsdómi var áfrýjað til Hæstaréttar og gerðu sóknaraðilar þær dómkröfur aðallega að hinn áfrýjaði dómur yrði ómerktur, til vara að þau yrðu sýknuð af öllum kröfum sóknaraðila, til þrautavara að þeim yrði aðeins gert að greiða varnaraðila 779.190 kr. auk vaxta og til þrautþrautavara að þeim yrði aðeins gert að greiða varnaraðila 2.100.000 auk vaxta.

Í greinargerð sóknaraðila fyrir Hæstarétti segir m.a.:

Þrautavarakröfur byggjast á því að við vanefndir Garðars og Helgu urðu áfrýjendur fyrir miklu tjóni. Þau seldu eignina Dalsbyggð 15 til þeirra á kr. 16.900.000 en vegna vanefnda með greiðslur gengu kaupin til baka. Eignin var erfið í sölu og tókst loks að selja hana fyrir kr. 15.000.000 (bls 32) þann 19.03. 1996. Beint tjón áfrýjenda af þessum sökum var kr. 1.900.000 og að auki greiddu áfrýjendur fasteignasölulalaun 2% af 16.900.000, sem með virðisaukaskatti voru kr. 420.810. Frádráttur frá greiðslum kaupanda kr. 3.100.000 til skuldajafnaðar er því kr. 2.320.810 og skuld áfrýjenda samkvæmt því kr. 779.190. Er þó eftir að taka tillit til fjármagnskostnaðar og óþæginda fyrir áfrýjendur sem fylgdi því að flytja oftast og breyta sínum áætlanum í fasteignakaupum.

Hæstiréttur hafnaði með öllu kröfu sóknaraðila um ómerkingu héraðsdóms og heimvísun málsins. Sýknukröfu sóknaraðila var einnig hafnað með tilteknunum rökum. Þá var ekki fallist á að krafan væri fyrnd. Kröfum sóknaraðila um lækkun á kröfu Garðars og Helgu var einnig hafnað. Var talið að gögn fyrir því skorti en að öðru leyti væru málsástæður að baki þessum kröfum of seint fram komnar fyrir Hæstarétti, sbr. 2. mgr. 163. gr. laga nr. 91/1991.

Sóknaraðilar gátu haft uppi sem gagnkröfur til sjálfstæðs dóms, og eftir atvikum skuldajafnaðar, þær kröfur í máli varnaraðila og sóknaraðila fyrir Héraðsdómi Reykjaness, sem þau nú gera í þessu máli. Neikvæð áhrif dómsúrlausnar Hæstaréttar ná því til þeirra forsendna sem kröfur sóknaraðila fyrir dómi nú eru reistar á. Verður því án kröfu að vísa þessu máli frá dómi.

Rétt er að sóknaraðilar greiði varnaraðila alls 377.546 kr. í málskostnað.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kveður upp úrskurðinn.

Úrskurðarorð:

Málinu er vísað frá dómi.

Sóknaraðilar, Guðmundur Benediktsson og Jenný Ásmundsdóttir, greiði varnaraðila, dánarbúi Svövu Ólafsdóttur, alls 377.546 kr. í málskostnað.

Fimmtudaginn 21. nóvember 2002.
Nr. 512/2002.

Magnús Bogi Pétursson
Gunnar Pétursson og
Sofía B. Pétursdóttir

(Magnús Thoroddsen hrl.)

gegn

Jóhanni Má Jóhannssyni og
Þóreyju S. Jónsdóttur

(Ragnar Halldór Hall hrl.)

Kærumál. Nauðungarsala. Sameign. Ábúð. Forkaupsréttur. Jarðalög.

Ábúendur jarðarinnar K áttu rétt til að ganga inn í hæsta boð þegar jörðin var seld nauðungarsölu til slita á sameign, sbr. 31. gr. jarðalaga nr. 65/1976. Voru ábúendur á hinn bóginn bundnir við boðið og gátu ekki fengið mat dómkvaddra manna á eigninni samkvæmt 34. gr. laganna.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðilar skutu málinu til Hæstaréttar með kæru 4. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 15. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Norðurlands vestra 31. október 2002, þar sem leyst var úr ágreiningi aðilanna um þá ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki 10. júlí 2002 að láta standa óbreytt frumvarp 10. júní sama árs til úthlutunar á söluverði jarðarinnar Keflavíkur í Sveitarfélaginu Skagafirði. Kæruheimild er í 79. gr. laga nr. 90/1991 um nauðungarsölu. Sóknaraðilar krefjast þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur að öðru leyti en því að hrundið verði ákvæði hans um að varnaraðilar eigi forkaupsrétt að jörðinni gegn því að ganga inn í boð sóknaraðilans Magnúsar Boga Péturssonar í hana. Þá krefjast sóknaraðilar málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðilar kærðu úrskurð héraðsdómara fyrir sitt leyti 11. nóvember 2002. Þau krefjast þess aðallega að fyrrnefnd ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki 10. júlí 2002 verði staðfest, til vara að frumvarpi hans verði breytt þannig að þau njóti forkaupsréttar að jörðinni Keflavík fyrir 8.000.000 krónur, en að því frágengnu verði hinn kærði úrskurður stað-

festur. Varnaraðilar krefjast einnig málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Eins og nánar greinir í úrskurði héraðsdómara eru sóknaraðilar eigendur að jörðinni Keflavík ásamt Önnu Jónsdóttur, Péttri Árna Jónssyni og Þóru Guðrínu Jónsdóttur. Varnaraðilar eru ábuendur á jörðinni samkvæmt byggingarbréfi 4. september 1978. Með beiðni 30. október 2001 til sýslumannsins á Sauðárkróki leituðu áðurnefnd Anna og Pétur Árni nauðungarsölu á jörðinni til slita á sameign. Var eigninni komið í verð með uppboði. Við framhald þess 11. apríl 2002 varð sóknaraðilinn Magnús Bogi hæstbjóðandi, en þar bauð hann 10.500.000 krónur fyrir sína hönd og sóknaraðilans Gunnars Péturssonar. Varnaraðilar lýstu því yfir við framhald uppboðsins að þau myndu neyta forkaupsréttar að jörðinni, auk þess sem þau hygðust leita mats um verðmæti hennar. Í samræmi við það fengu varnaraðilar 23. apríl 2002 dómkvadda menn, sem luku matsgerð 21. maí sama árs. Samkvæmt henni var andvirði jarðarinnar að frátalinni verðmætisaukningu, sem varnaraðilar hefðu stuðlað að, talið nema 5.000.000 krónum, en jafnframt var greiðslumark jarðarinnar metið til verðs og andvirði þess talið 3.000.000 krónur. Með áðurnefndu frumvarpi til úthlutunar á söluverði jarðarinnar féllst sýslumaður á kröfu varnaraðila um að þau fengju notið forkaupsréttar, svo og að söluverð hennar skyldi ákveðið 5.000.000 krónur í samræmi við niðurstöðu matsmanna, sbr. 34. gr. jarðalaga nr. 65/1976, eins og þeim var breytt með 11. gr. laga nr. 90/1984. Sóknaraðilar báru fram mótmæli gegn þessum ákvæðum frumvarpsins með bréfi 18. júní 2002 og ítrekuðu þau við fyrirtöku sýslumanns 10. næsta mánaðar. Ákvað sýslumaður þar að láta frumvarpið standa óbreytt og lýstu sóknaraðilar yfir að þau myndu leita úrlausnar héraðsdóms um þá ákvörðun. Létu sóknaraðilar af því verða 16. júlí 2002 og var mál þetta þingfest af því tilefni 3. september sama árs.

Samkvæmt 31. gr. jarðalaga, sbr. 91. gr. laga nr. 90/1991, á leiguliði, sem fullnægir skilyrðum 2. mgr. 30. gr. jarðalaga, rétt á að ganga inn í hæsta boð ef fasteignaréttindi, sem um ræðir í 3. gr. þeirra, eru seld við nauðungarsölu, enda tilkynni hann það áður en lokið er að leita boða í eignina við uppboð. Ekki verður fundin lagastoð fyrir því, sem sóknaraðilar halda fram fyrir Hæstarétti, að framangreindri reglu verði ekki beitt ef nauðungarsala fer fram til slita á sameign. Er þá litið til þess að hvorki er í jarðalögum né lögum nr. 90/1991 gerður slíkur greinarmunur á áhrif-

um nauðungarsölu að þessu leyti eftir því hvaða heimild hefur verið beitt til að koma henni fram og verður hann heldur ekki leiddur af eðli máls. Ótvírætt er af endurriti úr gerðabók sýslumanns að varnaraðilar lýstu yfir að þau myndu neyta forkaupsréttar í beinu framhaldi af því að sóknaraðilinn Magnús Bogi gerði boð sitt í jörðina, en áður en lokið var að leita boða í hana. Að auki var við upphaf uppboðsins lögð fram yfirlýsing varnaraðila 11. apríl 2002, þar sem fram kom að þau hygðust neyta þar forkaupsréttar. Er því ekkert hald í þeirri málsástæðu sóknaraðila að varnaraðilar hafi ekki haldið fram forkaupsrétti sínum í tæka tíð.

Samkvæmt framangreindu og að öðru leyti með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Rétt er að aðilarnir beri hvert sinn kostnað af kærumáli þessu.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálaskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Norðurlands vestra 31. október 2002.

Mál þetta var tekið til úrskurðar að loknum munnlegum flutningi 7. þessa mánaðar.

Sóknaraðilar eru Magnús Bogi Pétursson, Bakkavör 20, Seltjarnarnesi, Gunnar Pétursson, Bjargartanga 16, Mosfellsbæ og Soffía B. Pétursdóttir, Dverg-hömrur 44, Reykjavík.

Varnaraðilar eru Jóhann Már Jóhannsson og Þórey S. Jónsdóttir bæði til heimils að Keflavík, Sveitarfélaginu Skagafirði.

Dómkröfur sóknaraðila.

Sóknaraðilar krefjast þess að ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki um að staðfesta frumvarp til úthlutunar á söluverði jarðarinnar Keflavíkur miðað við matsverð 5.000.000 króna verði felld úr gildi. Þess er krafist að því verði hafnað að varnaraðilar eigi forkaupsrétt að jörðinni Keflavík gegn matsverði. Þess er og krafist að sýslumanni verði gert að samþykkja boð Magnúsar Boga Péturssonar hinn 11. apríl 2002, að fjárhæð 10.500.000 krónur og að frumvarp til úthlutunar á söluverði jarðarinnar verði byggt á því boði. Loks krefjast sóknaraðilar málskostnaðar úr hendi varnaraðila. Við munnlegan flutning málsins kröfðust sóknaraðilar þess að svo verði mælt fyrir í úrskurðinum, ef kröfur þeirra verða ekki teknar til greina, að aðgerðum í máli þessu verði ekki fram haldið fyrr en að gengnum dómi Hæstaréttar.

Dómkröfur varnaraðila.

Varnaraðilar krefjast þess að kröfum sóknaraðila verði hafnað og að með úrskurði dómsins verði staðfest ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki frá 10. júlí 2002 þess efnis að staðfesta frumvarp til úthlutunar á söluverði jarðarinnar Keflavíkur, dagsett 10. júní 2002. Varnaraðilar krefjast þess einnig að sóknaraðilum verði in solidum gert að greiða þeim málskostnað og að við ákvörðun málskostnaðar verði tekið tillit til þess að þau hafa ekki frádráttarrétt á móti virðisaukaskatti sem þeim ber að greiða af þóknun lögmanns síns.

Málavextir.

Jörðin Keflavík, Hegranesi, Sveitarfélaginu Skagafirði hefur í allnokkur ár verið í óskiptri sameign sóknaraðila sem eiga 1/6 hluta hvert og Önnu, Péturs Árna og Þóru Guðrúnar Jónsbarna sem eiga 1/6 hluta hvert. Varnaraðilum var þann 4. september 1978, með byggingarbréfi, byggð jörðin til lífstíðar og þar hafa þau rekið búskap til dagsins í dag.

Með bréfi dagsettu 30. október 2001 fóru tveir sameigenda jarðarinnar þau Anna og Pétur Árni Jónsbörn þess á leit við sýslumanninn á Sauðárkróki að jörðin yrði seld nauðungarsölu til slíta á sameigninni þar sem þau töldu óframkvæmanlegt að skipta jörðinni og ómögulegt að ná samkomulagi við aðra sameigendur um slit sameignarinnar. Þann 15. mars 2002 byrjaði uppboð á jörðinni og þá var ákveðið að uppboðinu yrði fram haldið þann 11. apríl 2002. Uppboðið fór fram eins og til hafði verið boðað. Í endurriti uppboðsbókar sýslumannsins á Sauðárkróki kemur fram að tvö boð hafi borist í eignina. Lífeyrissjóður bænda hafði boðið 1.600.000 krónur en hitt boðið hafi komið frá sóknaraðilunum Magnúsi Boga Péturssyni og Gunnari Péturssyni 10.500.000 krónur. Í endurritinu segir enn fremur, „Ábúendur, Jóhann Már Jóhannsson og Þórey Sigurðardóttir, (sic) ítreka að þau muni neyta forkaupsréttar með fyrrgreindum skilyrðum og muni láta fara fram mat á jörðinni.“ Í endurritinu kemur fram að ekki hafi komið fleiri athugasemdir fram við uppboðið og að ekki hafi fleiri boð verið gerð og þar með hafi uppboðinu lokið.

Þann 23. apríl voru að beiðni varnaraðila dómkvaddir tveir menn til að meta til verðs jörðina Keflavík að frádregnu því sem varnaraðilar eiga á jörðinni. Á matsfundi lýstu sóknaraðilar því yfir að þeir teldu 34. gr. jarðalaga nr. 65/1976 ekki eiga við í þessu máli en matsmenn töldu að þeim bæri ekki að taka á þessum ágreiningi. Matsmennirnir skiluðu matsgjörð 21. maí sl. Niðurstaða matsins var sú að verðmæti þess sem þeim bar að meta væri 5.000.000 króna. Auk þess mátu matsmenn greiðslumark jarðarinnar á 3.000.000 króna.

Þann 10. júní sl. lá fyrir frumvarp sýslumannsins á Sauðárkróki til úthlutunar á söluverði jarðarinnar Keflavíkur. Í því frumvarpi var miðað við verðmat dómkvaddra matsmanna 5.000.000 króna og þess getið að varnaraðilar myndu

neyta forkaupsréttar á jörðinni miðað við þá fjárhæð. Sóknaraðilar mótmæltu frumvarpinu og lýstu því yfir á fundi á skrifstofu sýslumannsins á Sauðárkróki þann 10. júlí sl. að þeir myndu leita úrlausnar Héraðsdóms Norðurlands vestra á þessari ákvörðun sýslumanns og gera þær kröfur sem hafðar eru uppi í máli þessu. Eftir varnaraðilanum Jóhanni Má er bókað að hann muni krefjast þess að ákvörðun sýslumanns verði staðfest. Hann muni gera kröfu um málskostnað úr hendi sóknaraðila og að hann muni krefjast þess að afsal verði gefið út til hans samkvæmt framkomnu frumvarpi.

Málsástæður og lagarök sóknaraðila.

Sóknaraðilar byggja á því að varnaraðilar eigi ekki forkaupsrétt á jörðinni samkvæmt matsfjárhæð.

Í fyrsta lagi er á því byggt af hálfu sóknaraðila að samkvæmt 31. gr. jarðalaga geti forkaupsréttarhafi samkvæmt 30. gr. laganna gengið inn í hæsta boð ef hann tilkynnir það áður en lokið er að leita boða í eignina við uppboð. Þess hafi varnaraðilar ekki gætt og þar með sé hugsanlegur réttur þeirra til að ganga inn í hæsta boð eftir þessu lagaákvæði niður fallinn.

Í öðru lagi telja sóknaraðilar að ákvæði 1. mgr. 34. gr. nefndra jarðalaga ekki eiga við í málinu vegna þess að varnaraðilum hafi aldrei verið boðið að neyta forkaupsréttar enda hafi það aldrei verið vilji sóknaraðila að selja jörðina. Í þessu sambandi benda sóknaraðilar á að tilgangur ákvæða 34. gr. jarðalaga sé sá að vernda forkaupréttarhafa gegn afarkostum í málamyndagerningum þegar jarðar-eigandi hyggst selja jörð sína frjálstri sölu. Slíkt hafi ekki staðið til hér heldur hafi jörðin verið seld nauðungarsölu til slita á sameign. Benda sóknaraðilar á að þeir hafi ekki beðið um sölu á jörðinni heldur einungis boðið í hana á uppboðinu og að upphæðin sem boðin var hafi verið miðuð við álit löggilts fasteignasala sem sérhæfður sé í jarðasölu.

Í þriðja lagi byggja sóknaraðilar á því að eignarrétturinn sé friðhelgur samkvæmt ákvæðum 72. gr. Stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 22/1944. Ákvæði 34. gr. jarðalaga takmarki eignarréttinn. Lagaákvæði sem takmarki eignarrétt beri ávallt að skýra þröngt. Ákvæði nefndrar 34. gr. eigi eingöngu við þegar jörð er seld frjálstri sölu. Óheimilt sé að skýra ákvæði rýmkandi lögskýringu og láta það einnig ná til nauðungarsölu jarða. Auk þess sé í jarðalögunum ákvæði sem við á þegar jörð er seld nauðungarsölu, 31. gr. laganna, sem áður hefur verið vikið að. Kröfu sína um að aðgerðum í málinu verði frestað þar til dómur gengur í Hæstarétti reisa sóknaraðilar á 78. gr. laga nr. 90/1991.

Málsástæður og lagarök varnaraðila.

Af hálfu varnaraðila er á því byggt að þau eigi sem ábúendur á jörðinni Keflavík forkaupsrétt að jörðinni við sölu hennar samkvæmt 2. mgr. 30. gr. jarðalaga. Við

fyrtöku uppboðsmálsins þann 11. apríl sl. hafi þau lýst því yfir að þau ætluðu að neyta forkaupsréttar síns. Í endurriti uppboðsbókar sýslumannsins á Sauðárkróki komi þetta skýrlega fram en þar segi m.a. orðrétt „Ábúendur, Jóhann Már Jóhannsson og Þórey Sigurðardóttir (sic) ítreka að þau muni neyta forkaupsréttar með fyrrgreindum skilyrðum og muni láta fara fram mat á jörðinni.“ Ekki hafi komið fram frekari boð í jörðina eftir þetta og engum athugasemdum hafi verið hreyft við þessari bókun sýslumanns á uppboðinu. Þegar yfirlýsing varnaraðila kom fram hafi enn verið tími til að gera hærri boð. Varnaraðilar telja augljóst að sú málsástæða varnaraðila að þau hafi ekki tilkynnt um ætlan sína að neyta forkaupsréttarins áður en lokið var að leita boða í eignina standist engan veginn. Þá benda varnaraðilar á að engar athugasemdir hafi komið fram á uppboðinu um forkaupsrétt þeirra en hans hafi verið getið í beiðni um uppboðið og sóknaraðilum hafi verið kunnugt um að varnaraðilar hefðu byggt jörðina um áratuga skeið. Af þessum sökum séu mótmæli sóknaraðila gegn forkaupsrétti varnaraðila of seint fram komin.

Af hálfu varnaraðila er því haldið fram að það verð sem sóknaraðilar buðu í jörðina á uppboðinu sé óeðlilega hátt. Þeir hafi því með stoð í 34. gr. jarðalaga óskað eftir mati dómkvaddra matsmanna á verðmæti jarðarinnar að frádregnum þeim eignum sem þau eiga sjálf á jörðinni. Matsgerðin hafi leitt í ljós að boð hæstbjóðenda á uppboðinu var óeðlilega hátt og af þeirri ástæðu sé ekki rétt að leggja það til grundvallar um þá fjárhæð sem þeim beri að greiða þegar þau beita forkaupsrétti sínum. Matinu hafi ekki verið hnekkst og sóknaraðilar hafi ekki gert athugasemdir við störf matsmanna eða matið sjálft meðan það fór fram á annan hátt en að lýsa þeirri skoðun sinni að varnaraðilar ættu ekki rétt á að ganga inn í kaupin. Á því sjónarmiði hafi matsmenn eðlilega ekki tekið. Af hálfu varnaraðila er bent á að ekki skipti máli hver hafi leiðbeint sóknaraðilum um hugsanlegt verðmæti jarðarinnar og vísa til þess að ekki liggi neitt fyrir um að sá aðili hafi kynnt sér hvað tilheyrir varnaraðilum á jörðinni.

Af hálfu varnaraðila er því haldið fram að forkaupsréttur þeirra hafi orðið virkur þó svo jörðin hafi verið seld á uppboði til slita á sameign. Hafna þeir skilningi sóknaraðila á 34. gr. jarðalaga hvað þetta varðar. Varnaraðilar telja að með því að sýslumaður hafi fallist á að þau eigi forkaupsrétt sé komin upp staða í skilningi þessa lagaákvæðis eins og gerist í tilvikum þar sem forkaupréttarhafa er boðið að neyta forkaupsréttar. Varnaraðilar mótmæla því að 34. gr. jarðalaga eigi einungis við um „frjálsa sölu“ jarða eins og sóknaraðilar halda fram. Í IV. kafla jarðalaga sé fjallað um forkaupsrétt hvernig sem sölu jarðar ber að. Þetta sé augljóst af 31. gr. laganna en þar segi að ef fasteignaréttindi séu seld nauðungsarsölu geti forkaupsréttarhafi gengið inn í hæsta boð. Í 35. gr. laganna sé síðan talið upp í þremur liðum þau tilvik sem leiða til þess að forkaupsréttur verður ekki virkur. Ekkert þeirra tilvika eigi við í þessu máli.

Varnaraðilar telja að friðhelgi eignarréttarins skv. 72. gr. stjórnarskrárinnar sé ekki brotin með því að þau eigi forkaupsrétt að jörðinni. Þegar ábúðarsamningur var gerður hafi verið í gildi ábúðarlög nr. 64/1976 sem vísað er til í byggingarbréfi svo og jarðalög nr. 65/1976. Landeigendum sem gáfu út byggingarbréfið til varnaraðila á sínum tíma hafi verið ljóst eða hafi a.m. k. mátt vera ljóst hvaða þýðingu það hefði að lögum að byggja þeim jörðina með þessum hætti. Sóknaðilar hafi fyrir sölu jarðarinnar verið bundnir af byggingarbréfinu en það hafi takmarkað réttindi þeirra yfir jörðinni. Þá benda varnaraðilar á að réttur þeirra samkvæmt byggingarbréfinu njóti lögverndar og því fari fjarri að ákvæði 34. gr. jarðalaga skerði lögvarin eignarréttindi sóknaðila með ólögmatum hætti.

Varnaraðilar mótmæla því einnig að ef boði sóknaðila í jörðina verður tekið leiði það til þess að gefið skuli út afsal til sóknaðila. Varnaraðilar telja eftir sem áður að þeir eigi forkaupsrétt og þeir hafi lýst því yfir að þeir ætli að nýta sér hann. Sú yfirlýsing hafi ekki verið bundin við ákveðið verð og áskilja varnaraðilar sér rétt til að ganga einnig inn í það boð sem sóknaðilar gerðu á uppboðinu, verði ekki fallist á að þeir eigi rétt á afsali fyrir jörðinni á matsverði. Þá benda varnaraðilar á að forkaupsréttur sveitarfélagsins komi hugsanlega til skoðunar ef varnaraðilar neyta ekki forkaupsréttar síns.

Hvað varðar kröfu um málskostnað vísa varnaraðilar til 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Niðurstaða.

Í máli þessu er annars vegar deilt um það hvort varnaraðilar eigi forkaupsrétt að jörðinni Keflavík í Hegranesi, Skagafirði við sölu jarðarinnar á uppboði til slita á sameign. Hins vegar er deilt um rétt þeirra til að greiða ekki það verð sem hæst var boðið á uppboðinu en þess í stað verði niðurstaða dómkvaddra matsmanna um verðmæti jarðarinnar lagt til grundvallar.

Óumdeilt er að varnaraðilum var með byggingarbréfi á árinu 1978 byggð jörðin Keflavík til lífstíðar og þar hafa þau búið og einkum lagt stund á hefðbundin landbúnað síðan. Ákvæði 2. mgr. 30. gr. jarðalaga nr. 65/1976 leiða til þess að þau eru tvímælalaust forkaupsréttarhafar í skilningi jarðalaga. Ákvæði 35. gr. jarðalaga, sem takmarka rétt forkaupsréttarhafa í ákveðnum tilfellum leiða ekki til þess að varnaraðilar eigi ekki forkaupsrétt. Í 31. gr. nefndra jarðalaga er mælt svo fyrir að sá sem nýtur forkaupsréttar samkvæmt ákvæðum 30. gr. laganna geti gengið inn í hæsta tilboð þegar fasteignarréttindi eru seld við nauðungarsölu enda tilkynni hann það áður en lokið er að leita boða í eignina. Í 2. mgr. 8. gr. laga um nauðungarsölu nr. 90/1991 segir að ákvæðum laganna skuli beitt þegar eign sem er í óskiptri sameign er ráðstafað og ef þess er krafist af einum eða fleiri sameigendum en þó ekki öllum. Samkvæmt þessu gilda reglur laga nr. 90/1991 þegar jörð er seld á opinberu uppboði til slita á sameign.

Helsti munur á milli uppboðs eins og hér um ræðir og almennrar nauðungarsölu er sá að ófullnægð réttindi falla ekki niður þegar eign er seld til slíta á sameign eins og þau gera almennt við nauðungarsölu. Sala sú sem fram fór á jörðinni Keflavík var í eðli sínu nauðungarsala og verður því að telja að forkaupsréttur varnaraðila hafi ekki fallið niður við sölnuna þó svo eingöngu væri verið að slíta sameign. Í endurriti uppboðsbókar sýslumannsins á Sauðárkróki frá 11. júlí sl. kemur fram að varnaraðilar lýstu því yfir að þau myndu neyta forkaupsréttar og að þau myndu láta fara fram mat. Eftir það hafi ekki fleiri boð komið í eignina. Liggur þannig fyrir að varnaraðilar héldu til haga forkaupsrétti sínum sem þau áttu samkvæmt ákvæðum 30. gr. jarðalaga. Hér er um lögboðinn forkaupsrétt að ræða og þarf því ekki að bjóða þeim sérstaklega að nýta hann eins og haldið hefur verið fram af hálfu sóknaraðila.

Varnaraðilar byggja kröfu sína um að greiða matsverð fyrir eignina á 34. gr. jarðalaga. Sóknaraðilar halda því fram að sú grein eigi ekki við í máli þessu. Í 1. mgr. nefndrar 34. gr. segir svo; „Nú er forkaupsréttarhafa boðið að neyta forkaupsréttar, en tilgreint kaupverð er óeðlilega hátt eða skilmálar ósanngjarnir miðað við almennar viðskiptavenjur, þannig að ætla má að gert sé í því skyni að halda forkaupsréttarhafa frá að neyta réttar síns. Forkaupsréttarhafi getur þá, að fengnu samþykki jarðanefndar, krafist mats dómkvaddra manna á eigninni og gildir það þá sem söluverð.“ Ákvæði þetta var sett í jarðalög til að koma í veg fyrir að forkaupsréttarhafa sé haldið frá að neyta réttar síns með þeim hætti að til málamynda sé sett óeðlilega hátt verð á eignir án þess að til standi að greiða það verð. Hér er hins vegar um það að ræða að eignin var seld á opinberu uppboði og eiga hæstbjóðendur þess ekki kost að semja við seljanda um að þeir greiði annað verð en boðið var og eru þeir þannig bundnir af boði sínu. Hér kemur því ekki til greina að um málamyndagerð sé að ræða. Er það því mat dómsins að 34. gr. jarðalaga eigi ekki við eins og hér háttar til.

Samkvæmt því sem að framan er rakið er það niðurstaða dómsins að tekin er til greina krafa sóknaraðila um að fella úr gildi ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki frá 10. júlí 2002, þess efnis að staðfesta frumvarp til úthlutunar á söluverði jarðarinnar Keflavíkur dagsett 10. júní 2002. Þá er lagt fyrir sýslumanninn á Sauðárkróki að taka til greina boð Magnúsar Boga Péturssonar að fjárhæð 10.500.000 króna og byggja úthlutunargerð uppboðsandvirðisins á því boði. Varnaraðilar eiga forkaupsrétt að jörðinni að því gefnu að þeir gangi inn í boð Magnúsar Boga. Rétt þykir að taka til greina kröfu sóknaraðila um, að aðgerðum í máli þessu verði ekki fram haldið fyrr en að liðnum kærufresti eða að gengnum dómi Hæstaréttar.

Með hliðsjón af niðurstöðu málsins þykir rétt að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Halldór Halldórsson dómstjóri kveður upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Ákvörðun sýslumannsins á Sauðárkróki frá 10. júlí 2002, þess efnis að staðfesta frumvarp til úthlutunar söluverðs jarðarinnar Keflavíkur, Sveitarfélaginu Skagafirði, dagsett 10. júní 2002, er felld úr gildi.

Lagt er fyrir sýslumanninn á Sauðárkróki að samþykkja boð Magnúsar Boga Péturssonar í eignina að fjárhæð 10.500.000 krónur og byggja frumvarp til úthlutunar á söluverði eignarinnar á því boði.

Varnaraðilar eiga forkaupsrétt að eigninni gegn því að ganga inn í boð Magnúsar Boga Péturssonar.

Aðgerðum í máli þessu skal ekki fram haldið fyrir en að liðnum kæru-fresti eða að gengnum dómi Hæstaréttar Íslands.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 26. nóvember 2002.

Nr. 523/2002.

Ríkislögreglustjóri

(Jón H. Snorrason saksóknari)

gegn

X

(enginn)

Kærumál. A liður 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991. Gæsluvarðhalds-úrskurður felldur úr gildi.

Úrskurður héraðsdóms um að X skyldi sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli a-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála var felldur úr gildi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 23. nóvember 2002. Kærumálgögn bárust réttinum 25. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 23. nóvember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 29. nóvember nk. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Verður að ætla að varnaraðili kæri til að fá úrskurð héraðsdómara felldan úr gildi.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Eins og greinir í hinum kærða úrskurði barst ríkislögreglustjóra um kl. 19.30 föstudaginn 22. nóvember sl. svohljóðandi orðsending í tölvupósti: „Við höfum rökstuddan grun um að ráðist verði gegn íslenskri flugvél með flugráni og eða sprengjutilræði. Við vitum ekki hvort þessi árás muni beinast gegn almennu flugi Ícelandair eða Atlanta eða hvort bæði félögin verði skotmark. Tilræðið mun koma sem svar við þeim ráðagerðum ríkisstjórnarinnar að nota borgaralegar flugvélar íslenska flugflotans til flutninga á hergögnum eða hermönnum fyrir NATO í ólögmætu stríði gegn Írak. Rétt er að vara almenning til að ferðast með þessum flugfélögum á næstu dögum og vikum. Okkur finnst rétt að vekja athygli á þessu.“ Undir þessa orðsendingu var ritað „[...]“. Fram er komið í málinu að hún var send til 1.246 viðtakenda, þar á meðal til ráðherra, alþingismanna,

ýmissa embættismanna og fjölmiðla. Varnaraðili, sem að eigin sögn er talsmaður fyrir [...] og var stofnandi þeirra, var handtekinn laust eftir miðnætti 23. nóvember sl. vegna gruns um að hafa látið þessa orðsendingu frá sér fara og með því brotið gegn ákvæðum 100. gr. a., 100. gr. c., 1. mgr. 168. gr. og 233. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 með áorðnum breytingum. Í skýrslu, sem lögreglan tók af varnaraðila síðdegis 23. nóvember sl., kvaðst hann hafa samið og sent þessa orðsendingu daginn áður. Þetta hafi hann gert vegna draumsýna sinna eða innsæis og í tilefni fréttaflutnings í erlendum fjölmiðlum um að hugsanlega yrði ráðist á þá, sem styðji „ólögmætt stríð gegn Írak eða Arabaþjóðum“, auk þess sem honum hafi borist frá nafngreindum manni tölvupóstur, þar sem rökstutt væri hvers vegna íslenskar flugvélar „yrðu núna skotmark“ vegna ákvarðana íslenskra stjórnvalda. Varnaraðili var leiddur fyrir héraðsdómara að kvöldi síðastgreinds dags. Í þinghaldinu var haft eftir honum í þingbók að „hann viðurkennir að hafa sent tölvupóstinn og kveðst hafa verið einn að verki og án samráðs við nokkurn. Hann kvaðst hafa byggt efni yfirlýsingarinnar á innsæi og upplýsingum víðs vegar að, svo sem fréttastofum og öðrum aðilum. Verið geti að upphaf textans hafi verið óheppilegt.“ Í sama þinghaldi var hinn kærði úrskurður upp kveðinn.

Eins og málið liggur fyrir Hæstarétti hefur lögreglan nú gert leit í húsakynnum og tölvubúnaði áðurnefndrar stofnunar eða samtaka og jafnframt tekið skýrslur af manni, sem samkvæmt opinberum skrám telst forsvarsmaður stofnunarinnar, einum starfsmanni hennar og fyrrnefndum manni, sem varnaraðili kvað hafa sent sér tölvupóst, svo og af varnaraðila. Í greinargerð sóknaraðila fyrir Hæstarétti segir að rannsókn málsins sé nú langt komin. Þótt fallast megi á að framangreind orðsending hafi efni sínu samkvæmt gefið tilefni til þess að varnaraðili yrði sviptur frelsi og leit gerð í húsakynnum samtaka, sem orðsending hans var sögð stafa frá, verður að líta til þess að sóknaraðili hefur í engu rökstutt fyrir Hæstarétti hvers vegna efni geti verið til að svipta varnaraðila frelsi lengur en nú er orðið á grundvelli a. liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991. Verður hinn kærði úrskurður því felldur úr gildi.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 23. nóvember 2002.

Ríkislögreglustjóri hefur krafist þess að X, sem handtekinn var laugardaginn 23. nóvember 2002, um kl. 00.40, verði, með vísan til a. liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála með úrskurði gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til miðvikudagsins 4. desember 2002, kl. 16.00.

Í greinargerð Ríkislögreglustjóra kemur fram að embættið hafi nú til rannsóknar uppruna tölvupóstsendingar sem send hafi verið á netfang u.þ.b. 2000 opinberra starfsmanna, þar á meðal til allrar ríkisstjórnarinnar, allra alþingismanna, fjölda embættismanna og starfsmanna ráðuneyta, til allra starfsmanna embættis Ríkislögreglustjórans, lögreglumanna og starfsmanna Flugmálastjórnar sem og til fjölmiðla. Kærði hafi játað að hafa sent umræddan tölvupóst. Tölvupóstsending þessi sem beri með sér að vera send úr netfanginu [...] og send hafi verið um kl. 19.20-19.30 föstudaginn 22. nóvember sl. innihaldi eftirfarandi texta;

„Við höfum rökstuddan grun um að ráðist verði gegn Íslenskri flugvél með flugráni og eða sprengjutilræði. Við vitum ekki hvort þessi árás muni beinast gegn almennum flugi Ícelandair eða Atlanta eða hvort bæði félögin verði skotmark. Tilræðið mun koma sem svar við þeim ráðagerðum ríkisstjórnarinnar að nota borgaralegar flugvélar íslenska flugflotans til flutninga á hergögnum eða hermönnum fyrir NATO í ólögðmætu stríði gegn Írak.

Rétt er að vara almenning til að ferðast með þessum flugfélögum á næstu dögum og vikum.

Okkur finnst rétt að vekja athygli á þessu.

[...]“

Efni tölvupóstsins sé til þess fallið að valda ótta og óöryggi fyrir flugsamgöngur. Það hvernig póstinum hafi verið dreift bendi til þess að megin tilgangurinn sé að valda almennum ótta og óöryggi. Með dreifingu póstsins virðist tilgangurinn hafa verið að koma upplýsingum þessum sem víðast. Þrátt fyrir að lögreglu og flugmálayfirvöldum séu sendar þessar upplýsingar séu þær jafnframt sendar til fjölmiðla. Þannig virðist ekki tilgangurinn að aðvara lögreglu um yfirvofandi hættu á hryðjuverkum þrátt fyrir að pósturinn beri með sér að sendandi hans hafi upplýsingar um að ráðist verði gegn íslensku flugfélagi með einum eða öðrum hætti. Sé það rannsóknarefni hvort sendandinn hafi í raun röksemdir fyrir grun sínum eins og komi fram í póstinum og hvort hann kunni að geta bent á einhverja þá aðila sem hafi slíkt í hyggju. Þetta verði einnig að skoða í því ljósi að flugfélögunum sem um ræði í póstinum hafi ekki verið sendur hann.

Meint brot kunni að varða við 100. gr. a, 100. gr. c, 168. gr. og 233. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

Kærði hefur borið að Y hafi sent tölvupóst um hættu á árás á íslensk flugfélög. Ekki hafi unnist tími til að yfirheyra Y um þessa fullyrðingu en í umræddum tölvupósti komi fram tillaga að aðvörun til forstjóra íslensku flugfélaganna

um hættu á hryðjuverkum í þeirra garð taki þau þátt í herflutningum fyrir NATO vegna árásar á Írak.

Héraðsdómur Reykjavíkur hafi í nótt úrskurðað um heimild lögreglu til leitar að [...] sem og um skyldu Íslandssíma hf. til að upplýsa lögreglu um hver sé eigandi pósthafansins [...]. Húsleit hafi farið fram að [...] í nótt og dag og hafi lögregla lagt hald á gögn úr tölvum sem þar hafi fundist og nokkuð af tölvubúnaði.

Rannsókn málsins sé enn á frumstigi og muni lögregla á næstu dögum rannsaka hverjir kunni að vera meðsekir kærða eða hvort slíkir kunni að finnast. Þegar þetta sé ritað hafi enn ekki náðst að yfirheyra vitni sem kunni að hafa upplýsingar um málið, ekki hafi gefist tími til að leita í tölvubúnaði kærða hvort þar kunni að finnast upplýsingar sem styðji fullyrðingar þær sem komi fram í tölvupóstinum.

Mál þetta sé tekið mjög alvarlega af lögreglu enda sé hér um að ræða fullyrðingar sem eðlilegt sé að taka sem hótun, eða fullyrðingu um að sá sem póstin hafi sent muni framkvæma hryðjuverkaárás eða hafi vitneskju um að gerð verði hryðjuverkaárás gegn þeim íslensku flugfélögum sem um ræði. Ríkissaksóknara hafi verið gerð grein fyrir málinu og hafi hann lýst því yfir að hann telji málið grafalvarlegt og styðji þá ákvörðun Ríkislögreglustjórans að krefjast gæsluvarðhalds yfir kærða í þágu rannsóknar málsins.

Samkvæmt 100. gr. a. 2. mgr. almennra hegningarlaga varði það allt að ævilöngu fangelsi að hóta að fremja þau brot sem talin séu í 1. mgr. greinarinnar. Í 4. tölulið 1. mgr. 100. gr. a sé vísað til ákvæðis 1. mgr. 168. gr. almennra hegningarlaga. Póstsending sú sem um ræði í máli þessu megi skilja sem hótun um að fremja brot gegn 1. mgr. 168. gr. almennra hegningarlaga í því skyni sem upp sé talið í 1. mgr. 100. gr. a. Ákvæði 100. gr. a sé hluti af breytingum sem gerðar hafi verið á almennum hegningarlögum í tengslum við fullgildingu Íslands á þremur alþjóðasamningum um að koma í veg fyrir hryðjuverkastarfsemi. Ákvæðið sé í samræmi við alþjóðlega stefnumörkun um aðgerðir gegn hryðjuverkum í kjölfar atburðanna í Bandríkjunum 11. september 2001. Meint brot kærða verði að skoðast í samræmi við ástand heims mála eftir 11. september þar sem hræðsla við árásir á flug og ótti við frekari hryðjuverk sé viðvarandi og öryggisreglur í samgöngum séu mjög hertar sem og í vestrænum þjóðfélögum almennt. Flugfélög geti ekki litið fram hjá hótunum eða vísbendingum um að árásir séu yfirvofandi. Skipti þá engu máli þótt í ljós komi að hættan/hótunin hafi verið tilbúningur enda tilganginum þá þegar náð.

Afleiðingar hryðjuverka og tilgangur hryðjuverkamanna sé að breiða út hræðslu og óöryggi og valda með því fjárhagstjóni og skaða lýðræðislega kjörin stjónvöld og lýðræðissamfélög. Eða eins og segi í 1. mgr. 100. gr. a „að valda almenningi verulegum ótta“ eða „þvinga með ólögmatum hætti íslensk eða

erlend stjórnvöld eða alþjóðastofnun til að gera eitthvað eða láta eitthvað ógert“. Þá sé með þessu verið að vinna gegn löglega teknum ákvörðunum íslenskra stjórnvalda með því að dreifa hótunum og sá sæði hræðslu meðal almennings í tengslum við þær ákvarðanir og framkvæmd þeirra.

Efni umrædds tölvupósts se auk þess til þess fallið að skaða þau flugfélög sem um ræði með því að hræða fólk frá því að eiga viðskipti við þau sem og að rýra traust þeirra erlendis.

Svo sem að framan greinir hefur kærði viðurkennt að hafa sent umræddan tölvupóst. Hann kvaðst hafa verið einn að verki og hafi tilgangurinn með henni verið að upplýsa um yfirvofandi hættu en ekki að setja fram hótun.

Kærði er grunaður um brot gegn 100. gr. a, 100. gr. c, 168. gr. og 233. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 en viðurlög við brotum á þeim greinum getur varðað allt að ævilöngu fangelsi. Fyrir liggur að rannsókn máls þessa er á algjöru frumstigi. Hefur ekki unnist tími til að kanna hvort að kærði var einn að verki eða hvort fleiri aðilar hafi verið að verki. Með hliðsjón af orðalagi umræddrar tölvupóstsendingar og alvarleika hennar og með því að hætta þykir á að kærði kunni að torvelda rannsókn málsins ef hann verði látinn laus, ber samkvæmt a-lið 103. gr. laga um meðferð opinberra mála nr. 19/1991 að taka til greina kröfu Ríkislögreglustjóra um að kærði sæti gæsluvarðhaldi en þó eigi lengur en til föstudagsins 29. nóvember nk. kl. 16.00.

Valtýr Sigurðsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð

Kærði, X, sæti gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 29. nóvember 2002, kl. 16.00.

Miðvikudaginn 27. nóvember 2002.

Nr. 500/2002.

Ríkislögreglustjóri

(Jón H. Snorrason saksóknari)

gegn

X

(Helgi Jóhannesson hrl.)

Kærumál. Gögn. Verjandi.

Ríkislögreglustjóri rannsakaði ætlaðan fjárdrátt eða umboðssvik X og fleiri manna gagnvart B hf. Var ríkislögreglustjóra hvorki rétt né skylt að afhenda verjanda X endurrit af öllum skjölum, sem hann hafði aflað eða honum höfðu borist með öðrum hætti, þar sem þau höfðu ekki enn verið rannsökuð. Á hinn bóginn var honum skylt að afhenda verjandanum endurrit af skýrslu, sem var tekin af nafngreindri konu og hinn síðarnefndi hafði sérstaklega tilgreint meðal þeirra gagna, sem hann óskaði eftir að fá afhent, þar sem ríkislögreglustjóri hafði ekkert aðhafst til að sýna fram á að efni skýrslunnar varðaði ekki sakarefnið sem beint var að X.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 7. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum degi síðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 5. nóvember 2002, þar sem fallist var á kröfu varnaraðila um að sóknaraðili sé skylt að veita verjanda hans aðgang að öllum gögnum, sem sóknaraðili hefur aflað eða honum hafa borist vegna rannsókna opinbers máls, sem beinist að varnaraðila, og verjandinn hefur ekki þegar fengið afhent. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Sóknaraðili krefst þess aðallega að kröfu varnaraðila verði vísað frá héraðsdómi, en til vara að henni verði hafnað.

Varnaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

I.

Eins og nánar greinir í hinum kærða úrskurði rannsakar sóknaraðili nú ætlaðan fjárdrátt eða umboðssvik varnaraðila og fleiri manna gagnvart B hf. auk annarra brota. Í tengslum við rannsókn sóknaraðila var gerð húsleit hjá nefndu félagi 28. ágúst 2002 þar sem lagt var hald á nokkurn fjölda skjala, tölvudisklinga og ljósmynda, auk farsíma og fartölvu. Jafnframt voru tekin afrit gagna úr nánar tilgreindum hlutum tölvukerfis félagsins. Óskaði verjandi varnaraðila eftir því 2. september sama árs að fá endurrit af öllum skjölum sem vörðuðu málið, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn sem ekki yrðu endurrituð. Sóknaraðili hafnaði þeirri beiðni með vísan til 1. mgr. 43. gr. laga nr. 19/1991. Hinn 9. september 2002 fór sóknaraðili fram á að héraðsdómari tæki skýrslu af varnaraðila og framlengi jafnframt í þrjár vikur frest sóknaraðila til að synja verjanda varnaraðila um aðgang að gögnum er vörðuðu málið. Með úrskurði 10. september 2002 féllst héraðsdómur á kröfu sóknaraðila um skýrslutöku af varnaraðila fyrir dómi, en hafnaði að framlengja frest hans til að synja verjanda varnaraðila um aðgang að gögnum sem vörðuðu málið. Staðfesti Hæstiréttur úrskurðinn 24. sama mánaðar. Að gengnum dómi Hæstaréttar mun verjandi varnaraðila hafa fengið aðgang að þeim gögnum sem sóknaraðili sagði varða málið. Tveimur dögum síðar óskaði verjandinn eftir því að sér yrðu afhent öll ný gögn, sem vörðuðu málið, eigi síðar en viku frá því að þau urðu til eða bárust sóknaraðila. Sóknaraðili svaraði beiðninni með bréfi 1. október 2002 þar sem kom fram að verjandinn hafi þegar fengið afhent öll gögn sem vörðuðu það sakarefni, sem beint hafi verið að varnaraðila við skýrslutöku af honum 29. ágúst sama árs, en ekki hafi verið ákveðið hvort og þá hvaða gögn kynnu frekar að varða mál hans. Með bréfi 23. október sl. ítrekaði verjandi varnaraðila beiðni sína og óskaði sérstaklega eftir því að sér yrði afhent afrit af skýrslu sem Y hafi gefið hjá sóknaraðila daginn áður. Sóknaraðili hafnaði beiðninni með bréfi 28. sama mánaðar. Með bréfi sama dag óskaði verjandinn eftir því að héraðsdómur úrskurðaði um skyldu sóknaraðila til að afhenda sér öll gögn sem hann hafi aflað eða honum hafi borist vegna rannsóknar málsins. Til stuðnings kröfunni vísaði hann til 1. mgr. 43. gr. laga nr. 19/1991. Með hinum kærða úrskurði féllst héraðsdómari sem fyrr segir á að sóknaraðila væri skylt að afhenda verjanda varnaraðila öll gögn, sem sóknaraðili hafi aflað eða honum hafi borist, og verjandinn hafi ekki þegar fengið afhent.

II.

Í gögnum málsins og kæru sóknaraðila til Hæstaréttar kemur fram að rannsókn sóknaraðila beinist að fleiri mönnum en varnaraðila og sé ekki bundin við það sakarefni sem hafi verið beint að honum. Hafi sóknaraðili í tengslum við rannsóknina farið fram á að B hf. léti í té nánar tilgreind gögn, þar á meðal úr bókhaldi félagsins. Þá hafi hann aflað gagna í þágu rannsóknarinnar í Færeyjum og Bandaríkjum Norður Ameríku, svo og hjá nafngreindum lögmanni. Af hálfu sóknaraðila er því haldið fram að umrædd gögn annað hvort tengist ekki sakarefninu, sem sé beint að varnaraðila, eða að ekki liggi fyrir hvort svo sé þar sem þau hafi ekki enn verið könnuð, enda sé um að ræða mikið af gögnum sem taki tíma að rannsaka. Varnaraðili telur á hinn bóginn að umrædd gögn varði málið og að rétti verjanda sakaðs manns sé stefnt í tvísýnu verði fallist á sjónarmið sóknaraðila.

III.

Samkvæmt 67. gr. laga nr. 19/1991 er markmið rannsóknar að afla allra nauðsynlegra gagna til þess að ákæranda sé fært að ákveða að henni lokinni hvort sækja skuli mann til sakar, svo og að afla gagna til undirbúnings málsmeðferðar. Ákvæði 43. gr. laganna um aðgang verjanda sakbornings að gögnum létu upphaflega svo mælt, að verjandi skyldi jafnskjótt og unnt væri fá til afnota endurrit af öllum skjölum sem vörðuðu málið, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn sem ekki yrðu endurrituð. Þó mætti ekki láta sakborningi í té eintak af endurriti eða kynna honum efni þess nema dómari eða rannsóknari samþykkti. Með 12. gr. laga nr. 36/1999 var framangreindum ákvæðum breytt þannig að í 1. mgr. 43. gr. segir nú að verjandi skuli jafnskjótt og unnt er fá endurrit af öllum skjölum sem málið varða, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn, sem ekki verða endurrituð, en lögregla geti þó neitað að veita verjanda aðgang að einstökum skjölum eða öðrum gögnum málsins í allt að eina viku frá því að þau urðu til eða komust í vörslur hennar telji hún það geta skaðað rannsókn málsins. Þá segir í 2. mgr. greinarinnar að þegar verjandi hafi fengið aðgang að gögnum máls sé honum heimilt að láta sakborningi í té eintak af endurriti eða kynna honum gögnin með öðrum hætti. Í athugasemdum með frumvarpi því, sem var samþykkt sem lög nr. 36/1999, er lögð áhersla á að heimild lögreglu til að neita verjanda um aðgang að einstökum skjölum eða öðrum gögnum máls sé hugsuð

sem undantekningarákvæði, sem aðeins eigi að beita þegar sérstaklega stendur á og verulegir hagsmunir séu í húfi.

Af fyrri dómum Hæstaréttar þar sem reynt hefur á skýringu l. mgr. 43. gr. laga nr. 19/1991 er ljóst að aðgangur verjanda að gögnum getur takmarkast enn frekar en að ofan greinir vegna hagsmuna annarra af friðhelgi upplýsinga um persónuleg málefni þeirra. Þá hefur ákvæðið einnig verið skýrt svo að verjandi geti aðeins krafist aðgangs að gögnum, sem varði mál þar sem hann hefur verið skipaður verjandi. Um þetta vísast til dóma réttarins 1999, bls. 3944 í dómasafni, og 21. júní 2001 í máli nr. 227/2001. Verjandi á aðeins rétt til skjala, sem varða það sakarefni sem beint er að skjólstæðingi hans. Sóknaraðili hefur staðið fyrir umfangsmikilli öflun gagna, sem eðli máls samkvæmt tekur nokkurn tíma að vinna úr. Hvert svigrúm rétt sé að veita sóknaraðila til að vinna úr þeim og taka jafnframt afstöðu til þess hvort einstök gögn varði mál varnaraðila eða snerti hagsmuni annarra þannig að áhrif hafi á skyldu til að afhenda gögn, ræðst jafnframt af því í hvaða farveg rannsóknin verður felld. Að þessu virtu og þeim tíma, sem liðinn er frá því gagnanna var aflað, verður fallist á með sóknaraðila að honum sé hvorki rétt né skylt að afhenda verjanda varnaraðila endurrit af öllum skjölum, sem sóknaraðili hefur aflað eða honum hafa borist með öðrum hætti og enn hafa ekki verið rannsökuð. Verður kröfu varnaraðila hafnað að svo stöddu.

Í málalítilbúnaði sínum hefur varnaraðili sérstaklega tilgreint að meðal gagna, sem sóknaraðili hafi aflað og varnaraðili vilji fá afhent, sé skýrsla sem tekin var 22. október 2002 af Y, starfsmanni B hf. Sóknaraðili hefur eftir það átt þess kost að taka afstöðu til þess hvort efni hennar varði sakarefnið, sem beint er að varnaraðila. Telji sóknaraðili skýrsluna ekki varða sakarefnið hefur hann þrátt fyrir það ekkert aðhafst til að sýna fram á það, svo sem með því að leggja endurrit hennar fyrir dómara til athugunar. Að þessu virtu verður að fallast á kröfu varnaraðila um að sóknaraðila sé skylt að afhenda honum endurrit af umræddri skýrslu.

Samkvæmt öllu framanröktu er fallist á að sóknaraðila sé skylt að afhenda verjanda varnaraðila endurrit af skýrslu, sem hann tók af Y 22. október sl. Kröfu varnaraðila er að öðru leyti hafnað að svo stöddu.

D ó m s o r ð :

Sóknaraðila, ríkislögreglustjóra, er skylt að afhenda verjanda

varnaraðila, X, skýrslu sem tekin var af Y 22. október 2002. Að öðru leyti er kröfu varnaraðila hafnað að svo stöddu.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 5. nóvember 2002.

I.

Mál þetta var tekið til úrskurðar þann 1. nóvember sl. að loknum munnlegum málflutningi.

Með beiðni, dagsettri 28. október sl., gerði sóknaraðili, X, þá kröfu, að Ríkislögreglustjóra verði, með úrskurði Héraðsdóms, gert skylt að afhenda verjanda sóknaraðila öll gögn, sem lögregla hefur aflað eða borizt hafa lögreglu vegna rannsóknar máls nr. 006-2002-0086 og verjandi hefur ekki þegar fengið afhent.

Kröfur varnaraðila eru þær aðallega, að kröfu sóknaraðila verði vísað frá dómi, en til vara að henni verði hafnað.

II.

Efnahagsbrotadeild Ríkislögreglustjórans hefur nú til rannsóknar meint brot X, stjórnarformanns B hf., og nokkurra annarra einstaklinga gagnvart B hf., lögreglumál nr. 006-2002-0086. Brotin eru talin geta varðað við 247. og/eða 249. gr. almennra hegningarlaga, nr. 19/1940, 36., sbr. 37. gr. bókhaldslaga nr. 145/1994 og 107. gr. laga um tekjuskatt og eignarskatt, nr. 75/1981. Umfang brotanna í fjárhæðum eru talin geta numið um 100 milljónum króna.

Í tengslum við þá rannsókn gerði efnahagsbrotadeild Ríkislögreglustjóra húsleit hjá B hf. á skrifstofu félagsins að [...], síðdegis þann 28. ágúst 2002. X var þá staddur erlendis, en mætti til skýrslugjafar hjá Ríkislögreglustjóra næsta dag.

Varnaraðili kveður, að við húsleitina á skrifstofu félagsins hafi verið lagt hald á gögn úr bókhaldi B hf. Þá hafi lögreglu verið nauðsynlegt að afrita tölvugögn á netþjóni til að tryggja sönnunargögn, sem þar kynnu að finnast, svo sem afrit af gögnum á heimasvæði sakborninga, svo sem textaskjölum og tölvupósti, sem varpað gætu ljósi á sakarefnið. Í ljós hafi komið, að framangreind gögn hefði verið að finna á útstöðvum netkerfisins, þ.e. í tölvum hvers starfsmanns, og hafi verið lagt hald á tölvu forstjórans. Tölvupóstur í tölvu þáverandi forstjóra hafi verið eini tölvupósturinn, sem lögregla lagði hald á. Tölvu þessari hafi nú verið skilað, en áður hafi harður diskur hennar verið afritaður í þágu rannsóknarinnar. Auk framangreindra tölvugagna hafi lögregla tekið afrit af svæðum á netþjóni, sem sakborningar hafi aðgang að, auk afrita af heimasvæðum tveggja lykilstarfsmanna B hf. Þá hafi lögregla fengið afhent afritunarband með afriti af bókhaldi A hf. frá nóttinni

áður, og hafi lögregla tekið afritunarband af bókhaldi B hf. því til viðbótar. Daginn eftir hafi lögmaður B hf. afhent annað afritunarband með bókhaldi A hf., þar sem hann hafi kveðið starfsmenn félagsins hafa gert mistök, þegar afritunarbandið var afhent kvöldið áður. Leitin á starfsstöð B hf. hafi einkum beint að þeim hluta hennar, sem sakborningar réðu yfir, þ.e. skrifstofum þeirra, auk þess að beinast að skoðun á bókhaldi félagsins. Þá kveður varnaraðili gögn, sem afrituð voru úr bókhaldi B hf. og útprentanir af bókhaldi þess hafa verið afrituð af starfsmönnum félagsins, og hafi félagið fengið afrit af þeim gögnum jafnóðum.

Frá því að leitin fór fram, hafi verið farið yfir gögn, sem haldlögð voru. Eins og að framan greini, hafi tölvu þáverandi forstjóra verið skilað til baka 29. ágúst sl., auk þess sem gögnum, sem hafi númerið A-2, A-3 og A-4 í haldlagningar-skýrslu, fylgiskjal 1, hafi verið skilað lögmanni félagsins 30. ágúst sl., eftir að yfirferð yfir gögnin, sem voru í möppum með tilbúnum nöfnum, hafi leitt í ljós, að þau vörðuð ekki rannsókn málsins.

Með bréfi lögmanns sóknaraðila, X, til varnaraðila, dags. 2. september sl., óskaði lögmaðurinn eftir endurriti af öllum skjölum, sem vörðuð lögreglumálið, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn, sem ekki yrðu endurrituð. Lögreglan hafnaði þeirri beiðni með vísan til 1. mgr. 43. gr. l. nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála.

Þann 9. september sl. gerði Ríkislögreglustjóri þá kröfu fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur, að Héraðsdómur tæki skýrslu af sóknaraðila, þ.e. varnaraðila í lögreglumálinu, og framlengdi jafnframt í þrjár vikur frest, sem lögregla hefði til að synja verjanda hans um aðgang að gögnum, er vörðuð rannsókn máls nr. 006-2002-86. Með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur í því máli, nr. R-402/2002, uppkveðnum 10. september sl., féllst Héraðsdómur á kröfu Ríkislögreglustjóra um skýrslutöku fyrir dómi af sóknaraðila, en hafnaði kröfu um framlengingu frests.

Úrskurðurinn var kærður til Hæstaréttar, sem kvað upp dóm þann 24. september sl. á þá lund, að hafnað var kröfu Ríkislögreglustjóra um að framlengja frest til að synja verjanda sóknaraðila um aðgang að gögnum málsins. Næsta dag fékk verjandi sóknaraðila afhent þau gögn, sem starfsmenn Ríkislögreglustjóra skilgreindu sem gögn málsins á þeim tíma.

Þann 4. október sl. óskaði Ríkislögreglustjóri eftir því skriflega, að B hf. léti í té afrit nánar tilgreindra gagna frá félaginu og úr bókhaldi þess. Þann 14. október sl. barst svar við beiðninni, og voru lögreglu afhentar skriflegar skýringar, auk mikils magns gagna, sem lögregla kveðst vera að rannsaka.

Þann 22. október sl. óskaði Ríkislögreglustjóri eftir því skriflega, að B hf. léti í té nánar tilgreind gögn og að þeim yrði komið til lögreglu þann 25. október sl. Vegna umfangs gagnaöflunarinnar óskaði B hf. eftir frekari fresti til að taka þessi gögn saman, eða til 28. október, en gögnin bárust lögreglu síðdegis þann 29. október sl.

Þann 22. október var enn fremur tekin vitnaskýrsla hjá Ríkislögreglustjóra af Y, starfsmanni B Group hf. Næsta dag óskaði sóknaraðili skriflega eftir afriti af skýrslunni, sem og öðrum skjölum varðandi málið, sem ekki höfðu þegar verið afhent. Því var synjað með bréfi Ríkislögreglustjóra, dags. 28. október, með vísan til þess, að ekki hefði verið tekin ákvörðun um, hvort gögnin eða skýrslan vörðuðu mál sóknaraðila.

Þann 24. október sl. óskaði Ríkislögreglustjóri eftir því skriflega við Z., að hann gæfi tilteknar upplýsingar, er vörðuðu hann og einkahlutafélag hans, C ehf., og samskipti þess við B hf. Svör bárust frá Z þann 30. okt. sl.

Fyrir liggur, að lögregla fór til Færeyja og Flórída til öflunar gagna í tengslum við rannsóknina, og kveður lögregla m.a. hafa verið aflað afrits af bókhaldi fyrirtækis. Kveður sóknaraðili Ríkislögreglustjóra hafa neitað að afhenda afrit af þeim gögnum, þar sem ekki hefði verið tekin ákvörðun um, hvort, og þá hvaða gögn varði mál sóknaraðila.

III.

Sóknaraðili byggir kröfu sína á því, að Ríkislögreglustjóri sé, með ólög-mætum hætti að synja sér um aðgang að gögnum málsins, þrátt fyrir að hann eigi skýlausan rétt á endurriti af gögnunum, með vísan til 1. mgr. 43. gr. oml. Sú túlkun lögreglunnar, að henni sé heimilt að halda gögnum, sem hún hafi beinlínis aflað vegna rannsóknar málsins, frá verjanda á þeim grundvelli, að þau varði ekki málið, sé ekki tæk. Sé lögreglan einungis með því að fara í kringum ákvæði laganna. Ekki sé unnt að skýra ákvæði 1. mgr. 43. gr. oml á annan hátt en þann, að verjandi eigi rétt á aðgangi að öllum gögnum máls, jafnskjótt og þau verði til eða berist lögreglu. Ljóst sé, að þau gögn, sem beinlínis sé aflað við rannsókn málsins, varði málið. Breyti engu þar um, hvort lögregla hafi gert þau formlega að hluta máls með því að tilgreina þau í skjalaskrá rannsóknargagna, eða hvort að lögregla hafi borið þau undir sakborning. Sé tekin skýrsla af vitni eða gagna aflað með öðrum rannsóknaraðgerðum, sé ávallt, eðli málsins samkvæmt, um gögn að ræða, er varði málið, og geti lögreglan ekki komizt hjá þeirri lagaskyldu að afhenda verjanda afrit þeirra.

Með vísan til ofangreinds og til 75. gr. oml. krefjist sóknaraðili þess, að Héraðsdómur Reykjavíkur kveði upp úrskurð um skyldu Ríkislögreglustjóra til að afhenda verjanda hans í lögreglumálinu öll gögn, er lögregla hafi aflað, eða borizt hafi lögreglu vegna rannsóknar málsins.

IV.

Frávísunarkröfu sína byggir varnaraðili á því, að Ríkislögreglustjórinn hafi þegar afhent hinum sóknaraðila (sic í grg., líklega átt við verjanda sóknaraðila)

öll þau gögn, sem varði það sakarefni, sem þegar hafi verið beint að skjólstæðingi hans.

Varakröfu sína byggir varnaraðili á því, að að skýra beri l. mgr. 43. gr. oml., sem sóknaraðili byggir kröfur sínar á, svo, að upphaf rannsóknar gagnvart sakborningi sé, þegar hún beinist að honum, með því að hann sé handtekinn og/eða yfirheyrður á grundvelli sakarefnis, sem sé afmarkað. Þar af leiðandi geti lögregla haldið gögnum frá verjanda, þótt þau hafi verið lengur en eina viku í vörzlum hennar, hafi rannsóknin ekki beint sérstaklega að skjólstæðingi hans, sbr. dóm Hæstaréttar í málinu nr. 432/1999. Þá hafi fræðimenn talið, að fresturinn byrji að líða frá því að skýrsla hafi verið tekin af manni vegna gruns á hendur honum um refsiverða háttsemi, þar sem í yfirheyrslu sé ákveðnu sakarefni, sem byggir á gögnum, beint að kærða, sbr. Hrd. nr. 316/2001.

Það sé hlutverk lögreglu að taka ákvörðun um, hvort tiltekið sakarefni varði tiltekna einstaklinga, og geri lögregla það með því að beina sakarefninu að honum, við yfirheyrslu eða handtöku, sbr. það sem að framan sé getið.

Eins og að framan sé rakið, hafi lögregla afhent þau gögn, sem varði það sakarefni, sem beint hafi verið að sóknaraðila. Um önnur gögn, sem lögregla hafi aflað, sé ekki ljóst á þessu stigi rannsóknarinnar, hvort þau varði málið eða ekki, eins og áskilið sé í l. mgr. 43. gr. oml.

Talið hafi verið, að jafnræði skuli ríkja milli ákærvalds og ákærða við meðferð opinbers máls fyrir dómi. Hafi þessi meginregla verið leidd af fyrirmælum um réttláta málsmeðferð, sem sé að finna í l. mgr. 70. gr. stjórnarskrárinnar og l. mgr. 6. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994. Af þeim sökum beri, eftir því sem kostur sé, að veita manni, sem borinn sé sökum um refsiverða háttsemi, sömu aðstöðu og ákærvaldinu til þess að flytja mál sitt fyrir dómi. Ein af forsendum þess sé, að hann fái aðgang að og geti kynnt sér öll þau gögn, sem lögð séu fram af hálfu ákærvaldsins í málinu.

Þrátt fyrir þau eðlilegu og sjálfsögðu réttindi, sem talið sé, að sakborningur skuli hafa við rannsókn máls, og þá sérstaklega við meðferð þess fyrir dómi, og lögfest hafi verið, sé það mat lögreglu, að þau hljóti að takmarkast á rannsóknarstigi mála við það afmarkaða sakarefni, sem til rannsóknar sé, og beint hafi verið að honum.

Ósjaldan við rannsókn mála hafi lögregla undir höndum mikið magn skjala og gagna og geti verið um að ræða viðkvæm gögn, er varði þriðja mann, og þar með talið fyrirtæki. Rannsókn lögreglu beinist m.a. að því að ákvarða, hvort þessi gögn varði sakarefni á hendur tilteknum manni eða ekki.

Lögregla taki ákvörðun um, hvort gögnin varði rannsókn á hendur tilteknum aðila með því að beina sakarefninu að honum, t.d. við yfirheyrslu.

Miklu máli skipti, að ekki sé brotið á réttindum þriðja manns við rannsókn sakamála og að hann geti treyst því, að gögn, er varði hann, sem hann hafi afhent

lögreglu eða verið gert skylt að afhenda lögreglu, fari ekki í hendur annarra að ástæðulausu, enda megi hann treysta því, að lögregla fylgi skilyrði 1. mgr. 43. oml. um að skjöl og gögn, sem afhent séu, varði tiltekið mál.

Rannsókn opinberra mála sé í höndum lögreglu, sbr. 66. gr. oml., og sé markmið rannsóknar að afla allra nauðsynlegra gagna til þess að ákæranda sé fært að ákveða, að henni lokinni, hvort sækja skuli mann til sakar, svo og að afla gagna til undirbúnings málsmeðferðar, sbr. 67. gr. oml. Það sé ákærandi, sem höfði opinbert mál með útgáfu ákæru, og eins og komi fram í 2. mgr. 119. gr. oml. skuli ákæran send dómi ásamt gögnum málsins. Yfirleitt séu því flest gögn í sakamálum lögð fram af hálfu ákæruvaldsins.

Af ýmsum ástæðum sé staða lögreglu og sakbornings frábrugðin á rannsóknarstigi mála, en þó hafi verið talið, að jafnræði skuli ríkja á milli ákæruvalds og ákærða við meðferð opinbers máls fyrir dómi, sbr. 2. mgr. 122. gr. oml.

Það sé mat lögreglu, að meginhugsun löggjafans sé sú, að sakaður maður hafi sömu aðstöðu og ákæruvaldið til þess að flytja mál sitt fyrir dómi. Hann skuli hins vegar ekki hafa með höndum stjórn rannsóknar opinberra mála, og verði að skýra efni 1. mgr. 43. gr. oml. í samræmi við það.

Í ákvæðum 32. gr. og 33. gr. oml. sé kveðið á um þá skyldu lögreglu að gefa sakborningi upplýsingar um kærufni, áður en hann sé yfirheyrður út af því. Þá eigi sá, sem yfirheyrður sé við rannsókn máls, rétt á því að fá vitneskju um það, þegar mál sé orðið svo skýrt, að þess sé kostur, hvort hann sé spurður vegna gruns á hendur honum um refsivert brot, eða hvort hann sé kvaddur til vitnisburðar. Þá skuli spurningar vera skýrar og ótvíræðar og ekki megi rugla sakborning með ósannindum eða á annan hátt, eða beita hann neins konar ólög-mætri þvingun í orði eða verki.

Þá segi m.a. í 68. gr. oml., að rannsaka skuli og afla allra tiltækra gagna um verknað þann, sem um sé að ræða, svo sem stað og stund og öll nánari atvik, sem ætla megi, að skipt geti máli.

Til að fullnægja þessum skyldum þurfi lögregla, eins og í þessu máli, að afla mikils af upplýsingum, skjölum og gögnum, og oft sé ekki ljóst, þegar þeirra sé aflað, hvort þau varði sakarefni eða ekki og þá á hendur hverjum og hverjum ekki. Komi það oft ekki í ljós fyrr en rannsókninni miði áfram, eins og eigi við í þessu máli.

Þegar niðurstaða sé fengin í þeirri rannsókn, beini lögregla sakarefninu að viðkomandi, og skjölin og gögnin varði þar með málið.

Í tengslum við þetta verði að hafa í huga ákvæði 3. mgr. 119. gr. oml. og 4. mgr. 120. gr. oml. um galla á málalíbúnaði ákæruvaldsins, sem leitt geti til þess, að dómari vísi málinu frá dómi. Í þessu sambandi megi geta Hrd. 343/1996, þar sem verjandi hafi ekki talið skýrslutöku lögreglu af ákærða við rannsókn málsins vera í samræmi við lög, en Hæstiréttur hafi talið sakarefni málsins einfalt, og

hafi ekki talið þau vanhöld á rannsókn lögreglu, að varðað gæti frávísun þess.

Þá megi einnig benda á, að dómstólar geti, bæði við sönnunarmat og ákvörðun refsingar í opinberu máli, tekið tillit til þess, hvernig rannsókn lögreglu hafi verið háttáð, m.a. með tilliti til afhendingar gagna til verjanda og afleiðingar framkvæmdar lögreglu við rannsókn málsins fyrir skjólstæðing hans.

Lögregla telji það ekki þjóna hagsmunum sakborninga að afhenda verjendum þeirra skjöl og gögn, án nokkurrar ákvörðunar um það, hvort þau varði sakarefni á hendur þeim eða ekki; slíkt myndi einungis ganga gegn meginreglunni, er fram komi í 33. gr. oml. um skýrleika og að ekki megi rugla sakborning á neinn hátt. Þar sem slíkt myndi skapa honum vinnu og óþægindi, sem leiddi af því að sitja uppi með óörugga stöðu vegna gagna, sem kæmu honum, eða þeim sakarefnum, sem beint sé að honum, ekkert við.

Auk þess sem það gangi gegn réttindum þriðja manns, eins og að framan sé getið, gæti slík fortakslaus skylda orðið til þess, að grunaðir menn gætu varið sig rannsókn, sem ekki verði talið samrýmast tilganginum með sanngjarnri málsmeðferð.

Sóknaraðili sé sakborningur í málinu, þar sem hann sé stjórnformaður og einn eigenda B hf., þolandans í málinu. Eins og fram komi hér að framan, séu flest þau skjöl og gögn, sem aflað hafi verið við rannsókn málsins, varðandi það sakarefni, sem ekki hafi verið beint að sóknaraðila, frá B hf., og sé óljóst, hvort og að hvaða leyti kunni að varða hann. Eðlilega hafi stjórnarformaðurinn þegar þessi gögn og þar af leiðandi verjandi hans. Hvað varði önnur gögn, sem aflað hafi verið, sé er ekki ljóst á þessu stigi rannsóknarinnar, hvort þeim verði beint að sóknaraðila eða öðrum.

V.

Samkvæmt 1. mgr. 43. gr. 1. nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála skal verjandi, jafnskjótt og unnt er, fá endurrit af öllum skjölum, sem málið varðar, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn, sem ekki verða endurrituð. Byggir krafa sóknaraðila í máli þessu á fyrri hluta þessa ákvæðis. Ágreiningur aðila snýst um skýringu á hugtakinu „skjölum, sem málið varða“.

Sóknaraðili í máli þessu er sakborningur í lögreglumálinu nr. 006-2002-0086. Því er ómótmælt, að lögregla hefur, í tengslum við rannsókn þess máls, aflað ýmissa gagna, sem enn hafa ekki verið afhent eða kynnt verjanda sóknaraðila, m.a. frá Færeyjum og Flórída. Ekki liggur fyrir, hver þau gögn eru, eða hvort þau séu til þess fallin að varpa ljósi á framangreint lögreglumál. Hins vegar verður að skýra framangreint ákvæði 1. mgr. 43. gr. oml. svo, að öll gögn, sem aflað er í þágu tiltekins máls, varði málið. Ber lögreglu því að kynna verjanda þau gögn jafnskjótt og unnt er. Frá þeirri skyldu eru undantekningarákvæði í 1. mgr. 43. gr. i.f., sem og í b-lið 74. gr. a, laga nr. 19/1991, en á þau ákvæði reynir ekki hér.

Er ekki fallizt á, að lögregla geti haldlagt gögn, sem talin eru hafa þýðingu við rannsókn ákveðin máls, og ákveðið síðan að geðþótta, á hvaða stigi málsins þau verði hluti af rannsóknargögnum þess. Er slík niðurstaða í andstöðu við megintilgang hins umdeilda lagaákvæðis, sem bæði verður lesið beint úr ákvæðinu sjálfu, sem og úr greinargerð með lögunum, þ.e. að styrkja réttarstöðu brotþola.

Ber því að hafna jafnt aðalkröfu sem og varakröfu varnaraðila, en taka til greina kröfu sóknaraðila, eins og hún er fram sett, en því hefur ekki verið haldið fram í máli þessu, að einhver af gögnum í vörzlum varnaraðila séu þess eðlis, að þau verði ekki endurrituð.

Sigríður Ólafsdóttir héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Ríkislögreglustjóra er skylt að afhenda Helga Jóhannessyni hrl., verjanda X í lögreglumálinu nr. 006-2002-0086, öll gögn, sem lögregla hefur aflað eða borizt hafa lögreglu vegna rannsóknar málsins og verjandi hefur ekki þegar fengið afhent.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 268/2002.

United Parcel Service of America, Inc.

(Magnús H. Magnússon hrl.)

gegn

Úps! ehf.

(Erla S. Árnadóttir hrl.)

Vörumerki. Lén. Netfang. Dagsektir.

U krafðist þess að viðurkennt yrði að auglýsingaþjónustunni Ú ehf. væri óheimilt að nota lénið ups.is og netfangið ups@ups.is auk þess sem hann krafðist þess að Ú ehf. yrði dæmt til að láta afskrá lénið og netfangið hjá Interneti á Íslandi hf. Var krafa U byggð á því að notkun Ú ehf. færi gegn vörumerkjarétti þess þar sem orðmerki þess UPS nyti verndar. Tekið var fram að U ætti skráð vörumerki hér á landi í flokki 35 sem tæki meðal annars til auglýsingastarfsemi. Hefði U hingað til ekki verið skylt að tilgreina sérstaklega þá vöru eða þjónustu sem vörumerkinu væri ætlað að taka til, sbr. 2. mgr. 66. gr. laga nr. 45/1997 um vörumerki en óumdeilt væri að fyrirtækið ræki ekki auglýsingaþjónustu. Ekki hefði verið höfðað ógildingarmál á hendur U samkvæmt 1. mgr. 25. gr. laganna af þessu tilefni. Þar sem vörumerkjaréttur U náði til auglýsingastarfsemi, sbr. 1. tl. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 45/1997, var Ú ehf. talið óheimilt að nota í atvinnustarfsemi sinni táknið ups sem væri eins og vörumerki U. Þá gæti 1. tl. 1. mgr. 6. gr. vörumerkjalaga ekki heldur heimilað Ú ehf. þessa notkun en táknið væri ekki samhljóða nafni þess og gæti notkunin á því gefið til kynna tengsl við U, sbr. 2. tl. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 45/1997. Var því fallist á kröfu U.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason, Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Héraðsdómi var áfrýjað til Hæstaréttar 11. júní 2002. Áfrýjandi krefst þess, að viðurkennt verði með dómi, að stefnda sé óheimilt að nota lénið ups.is og netfangið ups@ups.is og jafnframt að nota eða skrá önnur lén eða netföng, sem hafa að geyma vörumerkið ups að hluta eða öllu leyti. Þess er krafist, að stefndi verði dæmdur til að láta afskrá framangreint lén og netfang hjá Interneti á Íslandi hf. Þá er þess krafist, að stefnda

verði gert skylt að fullnægja dómkröfunum innan 15 daga frá uppsögu dómsins að viðlögðum 50.000 króna dagsektum, er renni til áfrýjanda. Loks er krafist málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Málavextir og málsástæður aðila eru rakin í héraðsdómi. Eins og þar greinir á áfrýjandi, sem rekur hraðsendingarþjónustu víða um heim, mörg skráð vörumerki hér á landi, þar sem orðmerkið UPS kemur fyrir. Meðal þeirra er skráning nr. 621/1997 frá 17. janúar 1997 fyrir allar vörur og þjónustu í 9., 35. og 36. flokki og tiltekna þjónustu í 42. flokki. Í bréfi Einkaleyfastofunnar til lögmanns áfrýjanda 9. júlí 2002, sem lagt hefur verið fyrir Hæstarétt, kemur fram, að samkvæmt þessari skráningu, sem gerð var í gildistið laga nr. 47/1968 um vörumerki, njóti orðmerki áfrýjanda UPS verndar fyrir allar vörur og þjónustu í flokkum 9, 35 og 36, þar á meðal auglýsingastarfsemi í flokki 35, allt þar til að endurnýjun kemur árið 2007, þegar tilgreina þurfi nánar, til hvers skráningin skuli taka, sbr. 1. mgr. 22. gr. þeirra laga. Var jafnframt vísað til þess, að samkvæmt 2. mgr. 66. gr. núgildandi laga nr. 45/1997 um vörumerki, sem öðluðust gildi 1. júní 1997, komi tilgreining á vöru og þjónustu eftir 12. gr. þeirra ekki til framkvæmda fyrr en við endurnýjun skráningar, en í 1. mgr. 16. gr. laganna er nú lýst óheimilt að skrá merki fyrir heilan flokk eða flokka án tilgreiningar á þeirri vöru eða þjónustu, sem merkið óskast skráð fyrir.

Stefndi hefur rekið auglýsingaþjónustu og skiltagerð frá árinu 1997 undir firmanafninu Úps! ehf. Þetta heiti mun eiga að tákna upphrópun sambærilega enska orðinu *oops*, en það er ekki að finna í íslenskri orðabók. Félagið hefur haft lénið ups.is frá því í desember 2001, er það tók við því úr hendi Áhugamannafélagsins Úps, sem ekki er lengur starfrækt, en hafði fengið léninu úthlutað 22. janúar 1999. Óumdeilt er, að af tæknilegum ástæðum sé ekki unnt að nota rétt nafn félagsins í léni eða netfangi.

Samkvæmt 1. mgr. 4. gr. laga nr. 45/1997 felst í vörumerkjarétti, að aðrir en eigandi vörumerkis mega ekki heimildarlaust nota í atvinnustarfsemi tákn, sem eru eins eða lík vörumerki hans, ef notkunin tekur til eins eða svipaðrar vöru eða þjónustu og vörumerkjarétturinn nær til og hætt er við ruglingi, þar með talið að tengsl séu með merkjunum. Eins og segir í framangreindu bréfi Einkaleyfastofunnar 9. júlí 2002 nær vöru-

merkjaréttur áfrýjanda samkvæmt skráningu nr. 621/1997 til auglýsingastarfsemi í flokki 35. Honum hefur ekki fram til þessa verið skylt að tilgreina sérstaklega þá vöru eða þjónustu, sem vörumerkinn væri ætlað að taka til, sbr. 2. mgr. 66. gr. laga nr. 45/1997, en óumdeilt er, að hann rekur ekki auglýsingaþjónustu. Í 1. mgr. 25. gr. laganna segir, að hafi eigandi að skráðu vörumerki ekki innan fimm ára frá skráningardegi notað vörumerkið hér á landi fyrir þær vörur eða þjónustu, sem það er skráð fyrir, eða hafi slík notkun ekki átt sér stað í fimm ár samfelld, megi ógilda skráninguna með dómi, sbr. 28. gr., nema gildar ástæður séu fyrir því, að notkun á vörumerkinn hafi ekki átt sér stað. Slíkt ógildingarmál hefur ekki verið höfðað á hendur áfrýjanda. Samkvæmt þessu og þar sem vörumerkjaréttur áfrýjanda nær til auglýsingastarfsemi, sbr. 1. tl. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 45/1997, er stefnda óheimilt að nota í atvinnustarfsemi sinni táknið ups, sem er eins og vörumerki áfrýjanda. 1. tl. 1. mgr. 6. gr. vörumerkjalaga getur heldur ekki heimilað stefnda þessa notkun, enda er táknið, sem er skammstöfun á heiti áfrýjanda, ekki samhljóða nafni stefnda og gæti notkun hans á því gefið til kynna tengsl við áfrýjanda, sbr. og 2. tl. 1. mgr. 4. gr.

Með hliðsjón af framansögðu verður fallist á kröfu áfrýjanda á þann hátt, að stefnda sé óheimilt að nota í atvinnustarfsemi lénið ups.is og netfangið ups@ups.is. Þá verður stefndi jafnframt dæmdur til að láta afskrá framangreint lén og netfang hjá Interneti á Íslandi hf. að viðlögðum dagsektum, eins og áfrýjandi krefst samkvæmt heimild í 2. málslíð 4. mgr. 114. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. og 10. kafla laga nr. 90/1989 um aðför.

Eftir atvikum þykir rétt, að hvor aðila beri sinn hluta málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Stefnda, Úps! ehf., er óheimilt að nota í atvinnustarfsemi lénið ups.is og netfangið ups@ups.is. Skylt er stefnda að láta afskrá framangreint lén og netfang hjá Interneti á Íslandi hf. innan 15 daga frá uppsögu þessa dóms að viðlögðum 50.000 króna dagsektum til áfrýjanda, United Parcel Service of America, Inc.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 22. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 4. mars s.l., er höfðað með stefnu birtri 24. október s.l.

Stefnandi er United Parcel Service of America, Inc, 55 Glenlake Parkway, Atlanta, Georgia, Bandaríkjunum.

Stefndi er Úps! ehf., kt. 650299-3029, Ármúla 38, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær í fyrsta lagi að viðurkennt verði með dómi að stefnda sé óheimilt að nota lénið ups.is og netfangið ups@ups.is og að stefnda sé óheimilt að nota eða skrá önnur lén eða netföng sem innihalda vörumerkið ups að hluta til eða að öllu leyti. Í öðru lagi að stefnda verði dæmt skylt að láta afskrá hjá Internet á Íslandi hf. lénið ups.is og netfangið ups@ups.is. Í þriðja lagi að stefnda verði gert skylt að fullnægja framangreindum dómkröfum að viðlögðum 50.000 króna dagsektum er renni til stefnanda og verði fullnægingar-frestur skyldunnar 15 dagar frá uppkvaðningu dóms. Í fjórða lagi er krafist máls-kostnaðar úr hendi stefnda samkvæmt reikningi.

Dómkröfur stefnda eru þær að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og honum verði dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málavextir:

Stefnandi segist vera stærsta hraðsendingafyrirtæki í heiminum og sjá um afhendingu á meira en 13 milljón skjölum og böggjum víða um heim daglega. Sé stefnandi heimsfrægt fyrirtæki og merkið UPS sé einnig heimsfrægt. Þá sé vörumerkið UPS skráð í yfir 170 þjóðlöndum, m.a. á Íslandi. Stefnandi rekur níunda stærsta flugfélagið í Norður – Ameríku og á 238 flugvélar og segist ná til meira en fjögurra milljarða manna um allan heim. Stefnandi hóf starfsemi hér á landi árið 1993 í samstarfi við Tollvörugeymsluna – Zimsen hf. Komi sérstök flugvél frá félaginu til Íslands á hverjum degi með hraðsendingar og böggla.

Stefnandi mun eiga mörg vörumerki skráð hér á landi þar sem orðmerkið UPS kemur fyrir, t.d. skráning nr. 51/1991, UPS orð- og myndmerki fyrir vörur og þjónustu í 16., 38. og 39. flokki, skráning nr. 59/1991, UPS orðmerki fyrir sömu flokka, skráning nr. 620/1997, UPS orð- og myndmerki fyrir allar vörur og þjónustu í 9., 35. og 36. flokki og tiltekna þjónustu í 42. flokki og skráning nr. 621/1997, UPS orðmerki fyrir sömu vörur og þjónustu og skráning nr. 620/1997. Stefnandi hefur lagt fram gögn þess efnis að vörumerkið UPS sé skráð um allan heim og segist leggja áherslu á að vernda merkið og orðspor fyrirtækisins.

Stefndi hefur rekið auglýsingaþjónustu undir heitinu Úps! undir kennitölu eiganda þess frá árinu 1997. Áhugamannafélagið Úps var stofnað í janúar 1999, en það félag er ekki lengur starfrækt. Málsókn stefnanda beindist upphaflega einnig gegn því félagi en fallið hefur verið frá öllum kröfum á hendur því. Í

febrúar 1999 var einkahlutafélagið Úps! skráð í hlutafélagaskrá og er tilgangur félagsins rekstur auglýsinga- og markaðsfyrirtækis ásamt rekstri fasteigna og lánastarfsemi. Umrætt áhugamannafélag sótti um skráningu lénsins ups.is og fékk því úthlutað 22. janúar 1999. Lénið var síðan framselt til stefnda í desembermánuði síðastliðnum. Mun lénið bera sama heiti og firmaheiti stefnda, að því frátöldu að hvorki mun unnt að nota íslenska bókstafi né upphrópunarmerki þegar lén eru skráð. Þegar léninu var úthlutað giltu þær reglur að lénum var aðeins úthlutað til einstaklinga með íslenskt ríkisfang, félaga, stofnana og fyrirtækja með starfsemi hér á landi. Skyldi umsækjandi léns vera löglega skráður í fyrirtækjaskrá eða þjóðskrá með eigin kennitölu og nafn. Lén skyldi vera nafn umsækjanda, stytting nafnsins, skammstöfun eða stílfæring þess. Lén mátti einnig vera heiti á vöru eða þjónustu sem umsækjandi sýndi fram á að hann veitti eða ætlaði að veita í atvinnuskyni. Ef umsóknir bárust um sama lén frá fleiri en einum aðila fékk sá úthlutað léninu sem fyrr sótti um það.

Stefndi heldur því fram að samkvæmt þessum reglum hefði stefnandi ekki átt rétt á að fá úthlutað lén hér á landi á þeim tíma sem áhugamannafélagið skráði lén sitt, þar sem stefnandi er ekki skráður í fyrirtækjaskrá hér á landi með eigin kennitölu og nafn. Hefði stefnandi átt rétt til að fá úthlutað lén hér á landi, eins og heimilt sé samkvæmt núgildandi reglum, hefðu stefnandi og stefndi báðir átt rétt á að fá úthlutað léninu ups.is þar sem um vörumerki annars aðilans og firmaheiti hins sé að ræða. Hefði þá gilt sú regla að sá sem fyrr sótti um lénið hefði fengið því úthlutað.

Með bréfi dagsettu 14. nóvember 2000 krafðist stefnandi þess að stefndi hætti tafarlaust notkun á vörumerkinu og léti afmá lénið ups.is. Þeirri kröfu var hafnað og hafa ekki náðst sættir í máli þessu.

Málsástæður og lagarök.

Stefnandi byggir á því að vörumerkið UPS hafi verið skráð 23. maí 1997 fyrir auglýsingaþjónustu sambærilega við starfsemi stefnda. Hafi merkið því verið skráð hjá Einkaleyfastofu áður en lögð var inn umsókn um skráningu á léninu ups.is þann 22. janúar 1999.

Byggir stefnandi á því að stefndi brjóti á vörumerkjarétti stefnanda með ofangreindri notkun á léni og netfangi. Stefndi noti vörumerki stefnanda UPS í atvinnuskyni í merkingu vörumerkjalaga þegar hann auglýsi atvinnustarfsemi sína á heimasíðu sinni og þar með brjóti hann lögverndaðan rétt stefnanda til vörumerkisins sem hann eigi skráð hér á landi m.a. fyrir auglýsingastarfsemi í 35. flokki. Sé þessi ólögmeta notkun stefnda á vörumerkinu brot á 4. gr. laga nr. 45/1997. Samkvæmt þeim reglum sem giltu þegar sótt var um lénið ups.is voru umsækjendur hvattir til að athuga hvort umbeðið nafn væri skráð af öðrum aðila hjá Einkaleyfastofu. Þessi regla hafi verið hunsuð þegar sótt var um lénið.

Stefnandi byggir á því að reglur Internet á Íslandi hf. (ISNIC) breyti engu um það að með notkun sinni á léninu og netfanginu brjóti stefndi vörumerkjarétt stefnanda. Sú staðreynd að lénið fékkst skráð, veiti stefnda ekki rétt til þess að nota vörumerki stefnanda án heimildar, enda gangi vörumerkjalog framan reglum sem ISNIC kunni að setja á hverjum tíma og komi þetta fram í grein nr. 1.9. í reglum ISNIC.

Stefnandi byggir á því að ólögmeta notkun stefnda á vörumerki stefnanda beri að meta með sama hætti og ef stefndi hefði notað merki stefnanda í atvinnuskyni með öðrum hætti, því birtingarmynd hinnar ólögmetu notkunar skipti ekki máli í þessu sambandi.

Stefnandi segir notkun stefnda á vörumerki stefnanda einnig brot á 20. gr. og 25. gr. samkeppnislaga nr. 8/1993. Stefndi hagnýti sér með notkuninni þá gífurlegu viðskiptavild sem stefnandi hafi áunnið sér um allan heim með auglýsingum og markaðssetningu á vörumerkjum sínum. Stefnda hafi verið kunnugt eða mátt vera kunnugt um fyrirtæki og vörumerki stefnanda. Hann hafi engu að síður kosið að halda hinni ólögmetu notkun áfram og þannig brotið í bága við góða viðskiptahætti. Þá kunni neytendur að álykta að tengsl séu milli stefnanda og stefnda.

Stefnandi byggir á því að heimsfræg og vel þekkt vörumerki njóti aukinnar réttarverndar gagnvart öðrum sem vilja notfæra sér frægð merkisins með því að líkja eftir því eða nota eins merki, sbr. 2. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga. Með þessari ólögmetu notkun sé stefndi að rýra orðspor hins fræga og vel þekkta merkis.

Þá komi skráning stefnda á léninu í veg fyrir að stefnandi geti notað vörumerki sitt sem lén hér á landi. Stefndi geti skráð hvaða nafn sem er sem lén svo framarlega sem það stangast ekki á við rétt annarra til þess nafns. Stefndi sé á hinn bóginn bundinn við það skilyrði að þurfa að eiga skráð vörumerki hér á landi til þess að geta skráð lén hér. Sé því grundvallarmunur á réttarstöðu aðila að þessu leyti.

Stefnandi byggir á 1. gr., 2. gr., 3. gr. og 4. gr. vörumerkjalaga. Byggist vörumerkjaréttur hans fyrst og fremst á skráningu hans á vörumerkinu UPS, notkun á því merki og skráningu á öðrum merkjum og notkun þeirra.

Krafa um dagsektir er byggð á 2. málslíð 4. mgr. 114. gr. laga nr. 91/1991. Málskostnaðarkrafa er reist á 130. gr. sömu laga.

Stefndi byggir á því að vörumerki stefnanda sé ekki notað í starfsemi stefnda að neinu leyti. Sé um að ræða réttmæta notkun stefnda á firmaheiti sínu allt frá árinu 1997. Brjóti stefndi ekki vörumerkjarétt stefnanda með þeirri notkun, auk þess sem fyrirtæki þessi veiti viðskiptamönnum sínum alls óskylda þjónustu. Stefndi reki auglýsingaþjónustu og hanni auglýsingar og ýmiss konar skilti fyrir viðskiptavinum sína. Stefndi reki fyrst og fremst póst- og bögglaþjónustu. Sam-

kvæmt 1. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga sé ekki hægt að banna öðrum en eiganda merkis að nota merki eða tákn sem eru lík merki hans nema ljóst sé að notkunin taki til eins eða svipaðrar vöru eða þjónustu og vörumerkjarétturinn nær til og hætt sé við ruglingi þar með talið að tengsl séu með merkjunum. Ekki sé um það að ræða hér, enda selji málsaðilar ólíka þjónustu.

Stefndi bendir á að á þeim tíma sem stefnandi skráði vörumerki sitt hafi ekki þurft að tilgreina vöru eða þjónustu nánar en að skrá númer flokksins. Stefndi eigi merki sitt skráð í flokki nr. 35, en auglýsingastarfsemi sé ekki tilgreind sérstaklega í skráningu stefnanda. Eigi skráningin í 35. flokk vafalaust við tilgreininguna „rekstur og stjórnun fyrirtækja“, en ekki „auglýsingastarfsemi“, sem falli undir sama flokk. Við mat á ruglingshættu verði að líta til þess hvaða þjónustu stefnandi sannanlega veiti, en ljóst sé að stefnandi reki ekki auglýsingastofu eða skylda starfsemi.

Stefndi byggir á því að merki stefnanda sé fjarri því að vera svo þekkt merki að það falli undir 2. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga og að stefnandi eigi þar með einkarétt á vörumerkinu UPS fyrir allar vörur og þjónustu. Þegar metið sé hvort merki sé svo þekkt að 2. mgr. 4. gr. laganna eigi við um það verði fyrst að meta hvort merkið sé svo þekkt að neytendur tengi það við aðeins einn einstakan framleiðanda óháð því hvaða vöru eða þjónustu sé um að ræða. Hér sé um undantekningarreglu að ræða og verði því að gera mjög strangar kröfur til frægðar merkis sem veita eigi þennan ríka rétt. Stefndi efast um frægð merkis stefnanda hér á landi og telur ólíklegt að neytendur telji hvaða vöru sem er geta verið tengda eigendum þess.

Stefndi efast ekki um viðskiptavild stefnanda. Hins vegar sé ljóst að stefndu geti ekki á nokkurn hátt verið að nýta sér þá viðskiptavild. Væri farið inn á vefsetrið ups.is í þeim tilgangi að leita eftir upplýsingum um stefnanda, myndi það ekki á nokkurn hátt verða stefnda til góða í atvinnurekstri sínum og verði að telja ósennilegt að neytendur teldu vera tengsl með þessum fyrirtækjum. Sé því ekki um óréttmæta viðskiptahætti að ræða. Þá bendir stefndi á að ólíklegt sé að neytendur hér á landi myndu slá inn lénið ups.is til að komast inn á vefsetur stefnanda, enda um erlent fyrirtæki að ræða og vænlegra til árangurs að slá inn lénið ups.com

Stefndi bendir á að 1. mgr. 6. gr. vörumerkjalaga heimili honum að nota firmaheiti sitt með þessum hætti. Sé stefnda heimilt að nota merki annars manns sem feli í sér nafn stefnda, svo lengi sem notkunin sé í samræmi við góða viðskiptahætti. Falli notkun stefnda á lénu ups.is ótvírátt hér undir. Þegar stefndi hafi sótt um að fá firmaheiti sitt skráð sem lén hafi orðið að skrá það sem ups.is í stað úps!.is þar sem ekki sé unnt að skrá íslenska stafi og upphrópunarmerki í lénum. Stefndi kvað sér ekki hafa dottið vörumerki stefnanda í hug þegar þessi skráning hafi verið gerð.

Stefndi segir það rangt að umsækjendur léna hafi verið hvattir til að athuga hvort umbeðið nafn væri þegar skráð af öðrum hjá Einkaleyfastofu. Hafi slíkar reglur ekki tekið gildi fyrr en 12. maí 1999 og hafi þær gilt til 1. desember 2000. Stefndi segir skráningu sína á léninu því gerða í góðri trú um að hann væri að nota firmanafn sitt á réttan hátt.

Stefndi vísar til 2. gr., 4. gr. og 6. gr. vörumerkjalaga. Krafa um málskostnað er byggð á XXI. kafla laga nr. 91/1991, sérstaklega 130. gr. laganna.

Niðurstaða.

Samkvæmt gögnum málsins virðist stefnandi fyrst hafa fengið skráð vörumerki með orðmerkinu UPS hér á landi árið 1991, en stefnandi hóf starfsemi hér á landi árið 1993 í samstarfi við Tollvörugeymsluna-Zimsen hf. Stefnandi segist vera stærsta hraðsendingafyrirtæki í heiminum og því er haldið fram að á hverjum degi komi sérstök flugvél hingað til lands á vegum stefnanda með hraðsendingar og böggla. Orðmerkið UPS er skammstöfun á hinu enska heiti fyrirtækisins, United Parcel Service of America, Inc.

Stefndi hefur rekið auglýsingaþjónustu hér á landi undir heitinu Úps! frá árinu 1997, en einkahlutafélag með sama nafni var stofnað í ársbyrjun 1999. Hefur stefndi frá 22. janúar 1999 notað lénið ups.is og netfangið ups@ups.is. Stefnandi telur sig hafa öðlast einkarétt á vörumerkinu UPS og krefst þess að stefndi láti af notkun léna og netfanga sem innihalda vörumerkið ups að hluta til eða að öllu leyti. Óumdeilt er að við skráningu léna og netfanga er ekki mögulegt að nota íslenska stafi eða sértákn eins og upphrópunarmerki það sem stefndi notar í firmaheiti sínu, en firmaheiti stefnda er alþekkt upphrópun í íslensku máli.

Samkvæmt 1. mgr. 2. gr. laga nr. 45/1997 geta vörumerki verið hvers konar sýnileg tákn sem eru til þess fallin að greina vörur eða þjónustu eins aðila frá vörum og þjónustu annarra, svo sem orð eða orðasambönd, bókstafir og tölustafir. Samkvæmt 3. gr. laganna getur vörumerkjaréttur stofnast með skráningu vörumerkis fyrir vöru eða þjónustu í samræmi við ákvæði laganna eða notkun vörumerkis sem er og hefur verið notað hér á landi fyrir vöru eða þjónustu. Samkvæmt 1. mgr. 4. gr. laganna felst í vörumerkjarétti að aðrir en eigandi vörumerkis mega ekki heimildarlaust nota í atvinnustarfsemi tákn sem eru eins eða lík vörumerki hans ef notkunin tekur til eins eða svipaðrar vöru eða þjónustu og vörumerkjarétturinn nær til og hætt er við ruglingi, þar með talið að tengsl séu með merkjunum. Samkvæmt 2. mgr. sömu greinar getur eigandi vörumerkis, þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. um eins eða svipaða vöru eða þjónustu, einnig bannað notkun þess fyrir annars konar vöru eða þjónustu ef vörumerkið er vel þekkt hér á landi og notkunin hefur í för með sér misnotkun eða rýrir aðgreiningareiginleika eða orðspor hins þekkta merkis.

Í framangreindum reglum felst að réttur til vörumerkis er einkaréttur sem felur í sér að eigandi getur bannað öðrum að nota merkið að uppfylltum nánari skilyrðum. Kemur þá til skoðunar hvort stefndi hafi með framangreindri notkun sinni á orðmerkinu ups í léni sínu og netfangi brotið gegn rétti stefnanda. Samkvæmt 1. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga verða skilyrði 1. og 2. töluliðar greinarinnar bæði að vera uppfyllt verði fallist á einkarétt stefnanda til vörumerkis síns. Eins og rakið hefur verið rekur stefndi auglýsingaþjónustu og skiltagerð en stefnandi annast hraðflutninga um allan heim. Er starfsemi aðila því bersýnilega á ólíkum sviðum og verður því ekki talið að skilyrðum 1. töluliðar 1. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga sé fullnægt, hvað sem líður upphaflegri skráningu vörumerkis stefnanda.

Að þessari niðurstöðu fenginni þarf því ekki að taka afstöðu til 2. töluliðar greinarinnar og kemur þá til skoðunar hvort stefnandi geti byggt rétt sinn á ákvæðum 3. mgr. 4. gr. laganna, en þar er gert ráð fyrir sérstakri vernd fyrir vörumerki sem eru vel þekkt hér á landi. Hefur þessi regla verið nefnd Kodak-reglan og segir í greinargerð um þetta ákvæði að ekki sé skilyrði að um vísitandi ágengni sé að ræða af hálfu þess sem notar slíkt vel þekkt merki. Af hálfu stefnda er dregið í efa að vörumerki stefnanda sé svo þekkt hér á landi sem stefnandi vill vera láta. Dómurinn tekur undir þessar efasemdir stefnda. Hafa engin gögn verið lögð fram í máli þessu sem veitt geta leiðsögn um orðspor vörumerkis stefnanda hér á landi. Verður því ekki talið að stefnanda hafi tekist að sanna að skilyrðum 2. mgr. 4. gr. vörumerkjalaga sé fullnægt að þessu leyti. Þá verður ekki séð að stefndi hafi brotið gegn 20. og 25. gr. samkeppnislaga nr. 8/1993.

Niðurstaða máls þessa verður því sú að stefndi er sýknaður af öllum kröfum stefnanda í máli þessu. Eftir þessum úrslitum ber að dæma stefnanda til að greiða stefnda kr. 400.000 í málskostnað.

Hjörtur O. Aðalsteinsson, héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Úps! ehf., skal vera sýkn af öllum kröfum stefnanda, United Parcel Service of America, Inc. í máli þessu.

Stefnandi greiði stefnda kr. 400.000 í málskostnað.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 315/2002.

Ákærvaldið

(Sigríður Jósefsdóttir saksóknari)

gegn

Eysteini Gunnari Guðmundssyni

(Jón Einar Jakobsson hdl.)

Útlendingar. Atvinnuréttindi.

E var ákærður fyrir brot gegn lögum nr. 133/1994 um atvinnuréttindi útlendinga með því að hafa ráðið níu erlenda menn í vinnu án atvinnuréttinda á Íslandi. Talið var sannað að E hefði komið fram sem fyrirsvarsmaður E ehf. við umrædda útlendinga. Með vísan til gagna málsins, framburðar vitna og þess að umræddir útlendingar voru að störfum í K þegar þeir voru handteknir var talið að þeir hefðu verið ráðnir til starfa í skilningi 4. gr. laga nr. 133/1994. Var E sem fyrirsvarsmaður E ehf. talinn hafa staðið að ráðningu þessara manna og þar með gerst brotlegur við 4. gr. laga nr. 133/1994. Var honum gerð sekt fyrir þá háttsemi. Við ákvörðun refsingar var litið til þess að ekki yrði fullyrt hversu lengi mennirnir voru við störf í K auk annarra vankanta á rannsókn málsins.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramarnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason, Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 1. júlí 2002 að fengnu áfrýjunarleyfi í samræmi við yfirlýsingu ákærða um áfrýjun og jafnframt af hálfu ákærvalds, sem krefst þess að refsing ákærða verði þyngd.

Ákærði krefst þess aðallega að hann verði sýknaður af kröfu ákærvalds, en til vara að héraðsdómur verði felldur úr gildi og málinu vísað heim til nýrrar meðferðar fyrir fjölskipuðum dómi, skipuðum dómurum, sem ekki hafa dæmt í málinu áður, og til þrautavara að héraðsdómur verði mildaður sem lög leyfa.

Með vísan til forsendna héraðsdóms verður niðurstaða hans um sakfellingu ákærða og sakarkostnað staðfest.

Við ákvörðun refsingar ákærða verður litið til forsendna héraðsdóms, þar á meðal þess að ekki verði fullyrt hversu lengi hinir útlendu menn höfðu verið að störfum á vegum ákærða, þótt ljóst sé að mennirnir voru

við störf í Kópavogi miðvikudaginn 7. nóvember 2001, eins og í héraðsdómi nánar greinir. Með þessari athugasemd og að öðru leyti með vísan til röksemda héraðsdóms þykir mega fallast á að refsing ákærða sé þar hæfilega ákveðin 300.000 króna sekt í ríkissjóð.

Ákærði greiði allan áfrýjunarkostnað málsins eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Ákærði, Eysteinn Gunnar Guðmundsson, greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns fyrir Hæstarétti, Jóns Einars Jakobssonar héraðsdómslögmanns, 150.000 krónur.

Dómur Héraðsdómi Reykjaness 8. maí 2002.

Mál þetta er höfðað með ákæru Sýslumannsins í Kópavogi útgefinni 27. nóvember s.l. gegn Eysteini Gunnari Guðmundssyni, kt. 070253-4299, Engjasei 86, Reykjavík „fyrir brot gegn lögum um atvinnuréttindi útlendinga með því að hafa á tímabilinu 30. ágúst 2001 til 28. október 2001, sem fyrirsvarsmaður Eystrasaltsviðskipta ehf., kt. 600700-3080, ráðið í vinnu til sín 9 útlendinga þá: Albertas Dalikas, f. 21. ágúst 1963, Antanas Jasas, f. 28. maí 1968, Vaidotas Sarkauskas, f. 30. júní 1978, Gintaras Marcus, f. 7. október 1966, Saulius Casnauskis, f. 27. mars 1962, Rimantas Montrimas, f. 5. mars 1962, Romas Sarkauskis, f. 11. apríl 1957, Erlandas Kacinskas, f. 17. júní 1976, Kazys Grincevicius, f. 3. janúar 1947, alla með ríkisfang í Litháen, til starfa við byggingavinnu að Kórsölum 5, Kópavogi, þar sem þeir störfuðu til 7. nóvember s.l., þrátt fyrir að enginn þeirra væri með atvinnuréttindi á Íslandi.

Telst þetta varða við 1. mgr. 4. gr., sbr. 15. gr. laga nr. 133 frá 1994, um atvinnuréttindi útlendinga.

Þess er krafist að ákærði verði dæmdur til refsingar.“

Ákærði krefst aðallega sýknu af kröfum ákæruvaldsins og að ríkissjóði verði gert að greiða allan sakarkostnað og þar með talda þóknun verjanda við rannsókn og flutning málsins. Til vara krefst ákærði þess að honum verði dæmd svo mild refsing sem frekast er kostur að lögum og að sakarkostnaði verði þá skipt. Þá er krafist hæfilegra málsvarnarlauna.

Máli þessu var vísað frá héraðsdómi án kröfu í úrskurði sem kveðinn var upp

þann 13. febrúar sl. Hæstiréttur Íslands felldi frávísunarúrskurðinn úr gildi með dómi þann 15. mars sl. Var málið því flutt að nýju fyrir héraðsdómi þann 19. apríl og dómtekið í framhaldi af því.

Við aðalmeðferð málsins var tekin skýrsla af ákærða. Fyrir dóminn komu sem vitni Magnús Árnason og Magnús Kristinsson starfsmenn Húsaness ehf. og Margeir Þorgeirsson fyrirsvarismaður sama félags. Að auki gaf Gítana Ziliute vitnaskýrslu en hún er skráður stjórnarmaður í Eystrasaltsviðskiptum ehf. samkvæmt vottorði hlutafélagaskrár. Einnig báru vitni Darius Sukiliauskas og Laura Jotautaitė túlkar á litháísku en Darius annaðist túlkun við skýrslugjöf hjá lögreglu og þau bæði komu að þýðingu vegabréfa yfir á íslensku. Rannsóknarlög-reglumennirnir Gylfi Gylfason, Hallur Gunnar Erlingsson og Þórir Steingrímsson báru og vitni ásamt Páli Ástþóri Jónssyni aðstoðarvarðstjóra í lögreglunni í Kópavogi.

I.

Málavextir eru í stuttu máli þeir að lögreglunni í Kópavogi mun hafa borist ábending frá útlendingaeftirlitinu þann 6. nóvember 2001 um hugsanlega ólöglega starfsemi útlendinga við nýbyggingu að Kórsölum 5 í Kópavogi. Var talið að um 7-8 menn væri að ræða og að hugsanlegt væri að fyrirtæki sem hétu Eystrasaltsviðskipti ehf. hefði menn þessa í vinnu og hefði stuðlað að komu þeirra til landsins. Á grundvelli þessarar ábendingar fóru lögreglumenn á staðinn um klukkan 12:10 miðvikudaginn 7. nóvember 2001 og handtóku þar 9 litháíska ríkisborgara sem þar voru og fluttu þá á lögreglustöð til yfirheyrslu vegna gruns um brot á lögum um atvinnuréttindi útlendinga. Eru þetta þeir níu menn sem nafngreindir eru í ákæruskjali. Enginn þessarra manna hafði dvalar- eða atvinnuleyfi á Íslandi. Byggingaraðili að Kórsölum 5 er Húsaness ehf. Tveir starfsmenn þess félags hittust fyrir á byggingarstað þegar hinir erlendu ríkisborgarar voru handteknir, þeir Magnús Árnason flokkstjóri hjá Húsanesi ehf. og Magnús Kristinsson starfsmaður sama félags. Kemur fram í lögregluskýrslu að þeir hafi tjáð lögreglu að hinir handteknu menn væru ekki á vegum Húsaness ehf. heldur Eystrasaltsviðskipta ehf. sem væri undirverktaki að verkinu. Hafði annar þessarra manna samband við ákærða í máli þessu og kom hann á vettvang. Segir í lögregluskýrslu að ákærði hafi staðfest að umræddir níu útlendingar væru á staðnum á sínum vegum en ekki Húsaness ehf. Voru hinir níu litháíska ríkisborgarar færðir á lögreglustöð til skýrslutöku. Vegabréf mannanna voru haldlögð í þágu rannsóknar málsins og fram kemur í lögregluskýrslu að þegar skýrslugjöf hafi verið lokið hafi þeim verið ekið á dvalarstaði sína sem hafi annars vegar verið í verbúðum við Gufunesveg í Grafarvogi og hins vegar á gistiheimili að Ránargötu 10, Reykjavík. Var hinum handteknu skipaður réttargæslumaður og var hann viðstaddur skýrslutökur af þeim fyrir lögreglu. Með bréfi dagsettu 16.

nóvember 2001 sendi sýslumaðurinn í Kópavogi afrit rannsóknargagna málsins til Útlendingaeftirlitsins ásamt vegabréfum manna náu. Í bréfi Útlendingaeftirlitsins til Eyrstrasaltsviðskipta ehf. sem dagsett er 4. desember 2001 kemur fram að fjórum þeirra manna sem ákærða er gefið að sök að hafa haft í vinnu var boðið að hverfa af landi brott án þess að til þess kæmi að þeim yrði brottvísað og þeir hafi þegið þau málalok. Komið hefur fram undir rekstri málsins að sama átti við um hina fimm sem tilgreindir eru í ákæruskjali. Ekki var tekin fram-
burðarskýrsla fyrir dómi af þessum mönnum áður en þeir hurfu af landi brott en í málinu liggja fyrir skýrslur sem teknar voru af mönnunum hjá lögreglu.

Þann 15. nóvember 2001 var ákærði boðaður til skýrslutöku hjá lögreglu. Tilnefndi ákærði Jón Einar Jakobsson hdl. sem verjanda sinn og var hann viðstaddur skýrslutökuna. Var honum kynnt tilefni skýrslutökkunnar og að hann væri yfir-
heyrður vegna gruns um brot á lögum um atvinnuréttindi útlendinga. Kvaðst ákærði vera eigandi og stjórnandi Eyrstrasaltsviðskipta ehf. og sæi hann um dag-
legan rekstur félagsins og væri síðan með fólk í vinnu hjá sér. Kvað ákærði að skráning Gitana Ziliuté sem fyrirsvarsmanns félagsins hjá Hlutfélagaskrá Hagstofu Íslands væri röng og einnig skráning Stefáns Stefánssonar, þar sem ákærði hafi tekið sæti þeirra í apríl 2001 þó tilkynning þar að lútandi hefði ekki verið send Hlutfélagaskrá. Ákærði kvaðst hafa annast samninga milli Eyrstrasaltsviðskipta ehf. og Húsaness ehf. Hann sé rafverktaki og sjái fyrst og fremst um raf-
lagnir fyrir Húsanes ehf. en samstarfið hafi þróast út í það að hann hafi útvegað félaginu menn þegar þá vantaði. Hafi ákærði verið mikið í Litháen og hafi menn þaðan sótt mikið í að fá vinnu hjá honum Kvað ákærði að það væri eftirsóknar-
vert fyrir þessa menn að koma til landsins því þeir taki inn árslaun í heimalandi sínu á tveimur mánuðum hér. Ákærði sagði aðspurður að ráðningarsamningur hafi verið gerður þegar mennirnir hafi fengið atvinnuleysi en liggi það ekki fyrir hafi þeir fengið vinnu til að eiga fyrir farinu til baka og eins til að eiga fyrir mat. Þegar ákærða voru sýnd vegabréf þeirra níu manna sem handteknir voru að Kór-
sölum 5, Kópavogi tók hann til hliðar vegabréf Vaidotas Sarkauskas, Gintaras Marcius og Romas Sarkauskis og kvað þessa menn ekki hafa verið í vinnu. Aðspurður kvað hann hina sex hafa verið í vinnu að Kór-
sölum 5. Kvaðst hann ekki geta lagt fram nafnalista yfir þessa menn en sagði lögregluna hafa tekið þá alla og vera með vegabréf þeirra. Ákærði kvað þá ekki vera með atvinnu- og dvalarleyfi á Íslandi. Þeir hafi komið hingað á eigin vegum og hafi haft samband við ákærða. Að sögn ákærða séu þeir flestir frá litlu þorpi sem heiti Telsai. Þar þekki allir alla og þar hafi það spurst út að ákærði gæti útvegað mönnum vinnu hér á landi. Varðandi ráðningarkjör kvað ákærði þau vera frá 682 krónum upp í 1.200 krónur á tímunn. Kvað ákærði mennina alla dvelja nú á gistiheimili við Ránargötu 10 og að hann hefði útvegað þeim þetta húsnæði. Sumir þeirra hefðu áður dvalið í húsnæði við Eiðsvík í Gufunesi en ákærði kvaðst vera með

það húsnæði á leigu. Kvað hann aðbúnað mannanna vera þannig að þeir hafi aðgang að eldhúsi, í hverju herbergi sé rúm, fataskápur og vaskur og síðan hafi þeir aðgang að sameiginlegu baðherbergi. Ákærði kvað launauppgjöri hagað svo að mennirnir fengju borgað mánaðarlega og gefinn hafi verið út launaseðill. Á honum kæmi fram unnir tímar og útborguð laun. Ekki hefði komið fram fullt nafn launamannsins. Ákærði mundi ekki hvort nafn Eystrasaltsviðskipta ehf. kom fram á launaseðlum. Ákærði kvaðst ekki muna hvenær hver og einn umræddra mann hafi komið til landsins. Þeir hafi allir verið verkamenn og hafi þeir unnið sem aðstoðarmenn við raflögn. Kvaðst ákærði hafa verið búinn að sækja um atvinnuleyfi fyrir fjóra af þessum níu mönnum og að hann hefði verið búinn að fá samþykki frá verkalýðsfélagi vegna þeirra og pappírarnir komnir í útlendingaeftirlitið. Umsóknir vegna tveggja annarra hafi verið í vinnslu en hinir hafi átt að fara til síns heima. Kemur og fram hjá ákærða við skýrslutökuna að hann hafi séð aumur á þessum útlendingum vegna bágra aðstæðna þeirra heima fyrir og hafi það oft ráðið miklu um að hann tæki þá í vinnu.

Ákærði neitaði sök við skýrslutöku hér fyrir dómi og er framburður hans allur annar en lýst er hér að framan. Kvað ákærði að enginn þessara manna hefði verið í vinnu og að ekki hefði verið gerður neinn ráðningarsamningur við þá. Ákærði kvað þessa níu menn ekki vera á sínum vegum. Sumir þessara manna hafi komið til að kynna sér hvernig það væri að vinna á Íslandi og hefðu þeir ef til vill átt að koma til starfa seinna. Ákærði kannaðist ekki við að þessir menn hefðu verið að störfum að Kórsölum 5. Kvað hann þá hafa ætlað að sækja um atvinnuleyfi og hafi hann verið búinn að gera það fyrir þá. Þeir hafi verið staddir þarna til að kynna sér aðstæður. Þegar ákærði var spurður um það af hverju mennirnir hafi verið þarna staddir í vinnugöllum og hafi verið á leið í mat þegar þeir hafi verið handteknir, sagði ákærði að hann hefði ekki verið á staðnum og því geti hann ekki gefið skýringu á því. Kvaðst ákærði ekki trúa því að þessir menn hafi allir verið þarna. Ákærði kannaðist við að hann hefði komið á vettvang eftir að hringt hefði verið í hann, en neitaði því að hann hefði bent á þessa menn og sagt að þeir væru á hans vegum. Kvað ákærði sig aðeins hafa svarað því til að þessir menn væru ekki með atvinnuleyfi á Íslandi og að lögregla hefði aldrei spurt hann að því hvort þessir menn væru að vinna. Þegar ákærði var spurður um það hvaða hlutverki hann gengdi hjá Eystrasaltsviðskiptum ehf. kvaðst hann vinna hjá félaginu sem rafvirkjameistari. Ákærði kvaðst ekki vita hver væri framkvæmdastjóri félagsins. Ákærði neitaði því að hann væri í fyrirsvari fyrir félagið en gat ekki sagt hver stjórnaði því. Þegar ákærði var inntur eftir því hver gæfi honum fyrirmæli varðandi þau verk sem hann ætti að vinna fyrir félagið svaraði hann því til að hann væri rafvirkjameistari og sæi um allt er snéri að rafmagni og þyrfti ekki fyrirmæli frá neinum. Þegar spurt var hver segði honum frá verkefnum sem hann ætti að vinna í þágu félagsins kvað ákærði að þetta væru

bara sömu verkefnið frá upphafi. Kvaðst ákærði hafa hafið störf hjá félaginu við stofnun þess og hafi hann fyrst um sinn verið framkvæmdastjóri en þegar reksturinn hafi komist á skrið hafi hann látið af þeim störfum. Einnig kom fram hjá ákærða að til hafi staðið að hann tæki við stjórn félagsins í upphafi árs en tilkynning þar að lútandi hefði aldrei verið send. Ákærði gat ekki gert grein fyrir því hver stjórnaði félaginu þrátt fyrir að vera þráspurður um það. Þegar ákærði var spurður um hverju sætti að framburður hans væri svo breyttur frá því að hann gaf skýrslu sína hjá lögreglu gaf hann þær skýringar að um einhvern misskilning hefði verið að ræða og eins kvað hann að umræddir níu menn hefðu verið farnir á taugum vegna málsins og hann hafi viljað leysa það eins fljótt og hægt var. Benti ákærði á í þessu sambandi að í Litháen væri það alvarlegur hlutur að vera sviptur vegabréfi sínu og að litháarnir hafi verið mjög áhyggjufullir vegna þess að lögregla hafði lagt hald á vegabréf þeirra.

Magnús Árnason starfar sem flokksstjóri hjá Húsanesi ehf. að Kórsölum 5 og var vitni að því þegar þeir níu menn sem tilgreindir eru í ákæruskjali voru handteknir. Kvað vitnið þessa menn hafa verið að störfum við bygginguna á vegum Eystrasaltsviðskipta ehf., en gat ekki fullyrt um það hvort þeir hefðu verið á launaskrá hjá félaginu. Kvað vitnið að hægt væri að orða það þannig að þessir menn hafi meira verið við störf til að athuga hvort þeir stæðu undir væntingum til að sækja um vinnu og hvort þeir kynnu það sem þeir sögðust kunna. Vitnið gat ekki borið um það hvað umræddir menn hefðu verið lengi að störfum við bygginguna.

Vitnið Magnús Kristinsson, húsasmiður hjá Húsanesi ehf. vann við bygginguna að Kórsölum 5 og var viðstatt þegar handtakan fór fram. Kvað vitnið þá menn sem handteknir voru hafa verið að störfum við bygginguna en gat ekki sagt til um hversu lengi þeir hefðu starfað þar. Að sögn vitnisins höfðu mennirnir unnið almenna byggingavinnu og frekar sem aðstoðarmenn en að þeir hafi verið að vinna fagvinnu.

Margeir Þorgeirsson byggingameistari og stjórnarformaður Húsaness ehf. bar vitni. Kvað vitnið að samskipti Húsaness ehf. og Eystrasaltsviðskipta ehf. hafi hafist í upphafi árs 2001 en þá hafi félagið komið að byggingunni sem rafmagnsverktaki. Hafi vitnið komið fram af hálfu Húsaness ehf. í samningum og samskiptum félaganna en ákærði af hálfu Eystrasaltsviðskipta ehf. Kvað vitnið að ákærði hefði sagt sér að hann væri fyrirsvarsmaður Eystrasaltsviðskipta ehf. og stjórnaði því félagi. Að sögn vitnisins hófst samstarfið með þeim hætti að ákærði sá um raflagnir í húsinu en þróaðist síðan út í það að ákærði hafi útvegað Húsanesi ehf. menn til starfa við ýmsa verkþætti þegar vantaði mannskap. Kvað vitnið að það hefði ekki fylgst sérstaklega með því hverjir það hafi verið sem störfuðu á vegum ákærða, en af hálfu Húsaness ehf. hafi verið greitt fyrir þjónustu þessarra manna samkvæmt reikningi hálfsmánaðarlega. Að sögn vitnisins

hafi verið um að ræða íslenska og erlenda aðila og hafi það ekkert fylgst neitt sérstaklega með því.

Vitnið Gitana Ziliuté er skráð stjórnarmaður í Eyrstrasaltsviðskiptum ehf. samkvæmt fyrirliggjandi vottorði úr Hlutafélagaskrá Hagstofu Íslands. Kvaðst vitnið hafa verið framkvæmdastjóri í félaginu frá janúar 2001 til apríl 2001. Hafi hún undirritað tilkynningu þess efnis að hún léti af störfum hjá félaginu og hafi afhent ákærða og hafi hann tekið frumrit hennar og hafi hún talið að hann myndi koma tilkynningunni til skila. Að sögn vitnisins hafi það ekki starfað fyrir félagið frá apríl 2001.

Gylfi Gylfason rannsóknarlögreglumaður kom fyrir dóminn sem vitni. Kvaðst vitnið hafa farið á vettvang að Kórsölum 5, Kópavogi ásamt vitnunum Halli og Þóri. Kvað vitnið að þeir hafi komið á vettvang um hádegisbil og hafi menn þá verið að tínast inn úr nýbyggingunni inn í kaffiskúr og hafi verið að búa sig undir að fara að snæða hádegisverð. Þegar vitnið hafi komið inn í skúrinn hafi þar verið tveir íslendingar og nokkrir erlendir menn. Kvað vitnið að Magnús Kristinsson smiður hjá Húsanesi ehf. hafi verið á staðnum og hafi hann upplýst um að þessir erlendu menn væru þarna á vegum Eyrstrasaltsviðskipta ehf. Hafi Magnús síðan hringt í ákærða og hafi hann komið á staðinn skömmu síðar. Kvað vitnið ákærða hafa bent á níu erlenda menn og kveðið þá vera á sínum vegum. Hafi þessir menn verið handteknir vegna gruns um að þeir störfuðu hér án atvinnu- og dvalarleyfa og færðir á lögreglustöð til skýrslutöku. Komið hafi í ljós að menn þessir hafi allir verið litháískir ríkisborgarar. Áður en mennirnir hafi verið færðir á lögreglustöð þá hafi þeim að eigin ósk verið fylgt niður í kjallara nýbyggingarinnar þar sem þeir hafi farið úr vinnugöllum og í yfirhafnir sínar sem þar hafi verið geymdar. Vitnið kvaðst hafa tekið skýrslu af ákærða við rannsókn málsins og við þá skýrslutöku hafi ákærði sagst vera fyrirsvarsmaður og stjórnandi Eyrstrasaltsviðskipta ehf. Kvað vitnið að ákærði hefði verið spurður hvers vegna vottorð hlutafélagaskrár tilgreindi Gitana Ziliuté sem stjórnarmann félagsins og hafi ákærði þá sagt að hún hafi látið af því starfi í apríl 2001 og þá hafi ákærði tekið við því hlutverki og væri þetta skráð í bækur félagsins. Kvað vitnið að ákærði hefði fengið að skoða vegabréf þeirra níu manna sem handteknir höfðu verið og hafi ákærði viðurkennt við skýrslutökuna að sex þessarra manna hefðu verið við störf á vegum Eyrstrasaltsviðskipta ehf. þegar handtaka fór fram. Ákærði hafi tekið til hliðar vegabréf þriggja manna og sagt að þeir hefðu ekki verið í vinnu. Vitnið kvaðst einnig hafa yfirheyrt Magnús Árnason og hafi honum með sama hætti verið sýnd vagnabréf þeirra manna sem handteknir voru til að hann gæti tengt saman nöfn og andlit þar sem vitnið hafi ekki þekkt mennina með fullu nafni.

Í vitnisburði Halls Gunnars Erlingssonar rannsóknarlögreglumanns kom fram að hann hefði verið á vettvangi þegar hinir níu litháísku ríkisborgarar voru

handteknir. Segist vitninu frá með sama hætti og vitninu Gylfa um atburði á vettvangi. Kvaðst vitnið einnig hafa farið á vettvang daginn áður en handtakan átti sér stað og hafi það gengið um nýbygginguna og reynt að tala þar við menn, en gengið illa, þar sem útlendingarnir hafi átt erfitt með að tjá sig, þannig að hann skildi. Að sögn vitnisins geti það ekki fullyrst að það hafi við þetta tækifæri séð alla þá menn sem handteknir voru en var nokkuð vissur um að einhverjir þeirra sem hann sá við vinnu daginn áður voru í hópi þeirra sem handteknir voru. Vitnið kvaðst hafa verið viðstatt skýrslutöku af ákærða fyrir lögreglu og staðfesti að ákærði hefði sagst vera stjórnandi Eystrasaltsviðskipta ehf. og að hann hefði viðurkennt að flestir þessara manna hafi verið í vinnu hjá því félagi. Kvaðst vitnið muna eftir að ákærði hafi undanskilið þrjá þeirra sem handteknir voru og sagt þá ekki vera í vinnu heldur til reynslu.

II.

Vörn ákærða hér fyrir dómi hefur meðal annars byggst á því að taka hefði þurft skýrslur fyrir dómi af þeim mönnum sem ákærvaldið telur að hafi verið hér að störfum á vegum ákærða. Dómurinn fellst á það með ákærða að saksókn í máli þessu er áfátt um þetta atriði. Þrátt fyrir það að ákærvaldið tæki þá ákvörðun að ákæra ekki menn þessa og að útlendingaefirlitið byði þeim að fara af landi brott svo ekki kæmi til brottvísunar, hefði ákærvaldinu verið kleift að neyta heimildar c. liðar 74. gr. a í lögum um meðferð opinberra mála nr. 19/1991 til að leita eftir heimild dómara til að kalla menn þessa fyrir dóm til skýrslugjafar. Þar sem þetta var ekki gert verður við úrlausn máls þessa horft fram hjá skýrslum þeim sem menn þessir gáfu fyrir lögreglu þar sem ákærða hefur ekki gefist færi á að láta gagnsýrja þá, eins og hann á skýlausan rétt til.

Í skýrslu sinni hjá lögreglu kvaðst ákærði vera fyrirsvarsmaður Eystrasaltsviðskipta og jafnframt eigandi félagsins. Hér fyrir dómi breytti ákærði framburði sínum að þessu leyti og kvaðst nú aðeins vinna sem rafvirkjameistari hjá félaginu en kvaðst þó stjórna öllu er lyti að rafmagni. Ákærði gat ekki sagt hver væri þá stjórnandi félagsins, eða frá hverjum hann tæki við fyrirmælum varðandi þau verkefni sem hann ynni fyrir félagið. Vitnið Gitana sem skráð er stjórnarmaður í félaginu í hlutafélagaskrá kvaðst hafa látið af störfum hjá félaginu í apríl 2001 og jafnframt að ákærði hafi veitt viðtöku tilkynningu þess efnis og að vitnið hafi talið að hann kæmi tilkynningunni til skila. Ákærði bar sjálfur fyrir dóminum að rætt hefði verið um það að hann tæki við þessu hlutverki innan félagsins en kvað aldrei hafa orðið af því. Vitnið Margeir, fyrirsvarsmaður Húsaness ehf., kvað ákærða hafa tjáð sér að hann væri í fyrirsvari fyrir Eystrasaltsviðskipti ehf. og hafi ákærði komið fram fyrir hönd Eystrasaltsviðskipta í samskiptum við Húsaness ehf. Að sögn vitnisins fólust samskipti félaganna í fyrstunni í að ákærði hafi séð um raflagnir að Kórsölum 5 en á síðari stigum hafi ákærði útvegað menn

til starfa fyrir Húsaness ehf. við ýmsa verkþætti. Þegar horft er til þess sem að framan er rakið varðandi framburð vitna um stöðu ákærða innan Eystrasaltsviðskipta ehf. og eins þess að skýringar ákærða á breyttum framburði sínum hér fyrir dómi verða að teljast ótrúverðugar, er það mat dómsins að kominn sé fram fullnægjandi sönnun þess að ákærði hafi varðandi þá erlendu menn sem taldir eru upp í ákæruskjali komið fram sem fyrirsvarsmaður Eystrasaltsviðskipta ehf. og verði honum gerð refsíðabyrgð vegna þessa að öðrum skilyrðum uppfylltum.

Að mati dómsins er það ótvírætt að þeir níu menn sem nafngreindir eru í ákæruskjali eru litháískir ríkisborgarar og að enginn þeirra hefur atvinnuréttindi á Íslandi. Má ráða þetta af gögnum málsins, framburði ákærða sjálfs hér fyrir dómi og eins af vegabréfum þessarra manna, en afrit þeirra hafa verið lögð fyrir dóminn. Þegar virtir eru framburðir þeirra lögreglumanna sem stöðu að handtöku þessarar manna verður að telja fram komið að þegar þeir voru handteknir voru þeir að störfum við Kórsali 5, Kópavogi. Báru lögreglumenn um það að mennirnir hefðu allir verið í vinnufötum og hafi þeir, áður en haldið var á lögreglustöð, fengið heimild til að fara úr vinnufötunum og í önnur föt sem þeir hafi geymt í nýbyggingunni. Einnig verður að horfa til framburðar þeirra starfsmanna Húsaness ehf. sem viðstaddir voru handtöku mannanna. En samkvæmt þeim framburði voru þessir menn að störfum við bygginguna og höfðu verið um einhvern tíma, þó vitnin gætu ekki fullyrt um það hversu lengi þeir hefðu starfað. Skiptir hér ekki máli þó vitnið Magnús Árnason hafi borið það að þessir menn hafi ekki verið í vinnu heldur til reynslu, svo unnt væri að sannreyna hvað þeir kynnu fyrir sér. Ekki verður séð að heimilt sé samkvæmt lögum um atvinnuréttindi útlendinga, að komast fram hjá skyldu til þess að afla erlendum mönnum atvinnuleysis, með þeim hætti sem vitnið vísar hér til. Verður því á því byggt að menn þessir hafi verið við störf. Kemur enda fram í 4. gr. laganna að óheimilt sé að ráða útlendinga til vinnu, hvort heldur sé um langan eða skamman tíma, án þess að þeir hafi áður aflað sér tilskilinnna leyfa. Er það mat dómsins þegar gögn málsins eru virt og framburður vitna og þá sérstaklega það sem rakið var hér síðast að þeir níu litháísku ríkisborgarar sem handteknir voru að Kórsölum 5, Kópavogi þann 7. nóvember 2001 hafi verið þar ráðnir til starfa í skilningi 4. gr. laga nr. 133/1994 um atvinnuréttindi útlendinga. Í ljósi þessa er það og mat dómsins að ákærði hafi sem fyrirsvarsmaður Eystrasaltsviðskipta ehf. staðið að ráðningu þessarar manna og hafi hann með háttsemi sinni gerst brotlegur við 4. gr. laga um atvinnuréttindi útlendinga og beri því að refsa honum fyrir þá háttsemi, sbr. 15. gr. sömu laga.

Ekki verður fullyrt hversu lengi þessir menn höfðu verið að störfum á vegum ákærða og virðist ekki hafa verið gerð alvarleg tilraun af hálfu ákærvaldsins til að sýna fram á það. Einnig hefur rannsókn málsins verið ábótavant varðandi það hvað mönnum þessum var greitt í laun og hvernig tryggingamálum þeirra var

háttað. Ennfremur er ekkert upplýst um hvort og hvernig laun þessarra manna voru gefin upp gagnvart skattfyrvöldum. Einnig hefur ekkert komið fram um það hvort ákærði hafi haft fleiri menn í vinnu, sem hafi haft tilskilin leyfi, eins og hann hefur raunar haldið fram. Rannsókn málsins verður einnig að telja ábótavant varðandi atvik að baki komu manna þessarra til landsins. Kom með óbeinum hætti fram við meðferð málsins að þessir erlendu menn hafi búið í húsnæði sem hafi verið á vegum Eystrasaltsviðskipta ehf. Ekki virðist hafa farið fram rannsókn á þessum þætti málsins. Ekki verður fram hjá því horft að ekki er útilokað að málið hefði verið mun betur upplýst að þessu leyti ef teknar hefðu verið skýrslur af þessum mönnum fyrir dómi.

Samkvæmt sakavottorði ákærða hefur honum á tímabilinu frá árinu 1975 til dagsins í dag verið gert að greiða sekt tólf sinnum fyrir brot á refsilögum og skiptir það ekki máli um refsíákvörðun í þessu máli.

Að öllu framangreindu virtu þykir refsing ákærða hæfilega ákveðin 300.000,- króna sekt og hefur þá verið höfð hliðsjón af því að vankantar voru á rannsókn máls þessa og þeirri staðreynd, að ekki hefur verið upplýst hversu lengi viðkomandi menn voru við störf. Verði sektin ekki greidd innan fjögurra vikna frá birtingu dóms þessa skal ákærði sæta 34 daga fangelsi.

Í ljósi þessarar niðurstöðu ber að dæma ákærða til að greiða allan sakarkostnað og eru þar meðtalin málsvarnarlaun skipaðs verjanda hans, Jóns Einars Jakabssonar hdl., sem þykja hæfilega ákveðin 250.000 krónur og er þá tekið tillit til starfa verjanda vegna málsins á rannsóknarstigi.

Málið sótti fyrir ákæruvaldið Sigríður Elsa Kjartansdóttir fulltrúi sýslumannsins í Kópavogi.

Guðmundur L. Jóhannesson, héraðsdómari, kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Ákærði, Eysteinn Gunnar Guðmundsson, greiði 300.000 krónur í sekt í ríkissjóð innan fjögurra vikna frá dómsbirtingu, en sæti ella 34 daga fangelsi.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Jóns Einars Jakobssonar hdl. 250.000 krónur.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 215/2002.

**Kolfinna Þórarinsdóttir og
Þorsteinn Sigursteinsson**

(Ólafur Sigurgeirsson hrl.)

gegn

Borgarfjarðarsveit

(Sveinn Andri Sveinsson hrl.)

Ábúð.

B krafðist þess að K og Þ yrðu dæmd til að víkja af jörð í eigu B. Tekið var fram að þegar byggingarbréf fyrir jörðina sem aðilar undirrituðu 1994 rann út á fardögum 1999 hefði B tilkynnt K og Þ að með vísun til vanefnda þeirra á ákvæðum byggingarbréfsins yrði ekki um endurnýjun ábúðarsamnings að ræða. Gat það því ekki talist vanræksla af hálfu B í skilningi 6. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976 sem gæti leitt til lífstíðarábúðar þeirra K og Þ að ekki var gert nýtt byggingarbréf fyrir jörðina. Var því fallist á kröfu B.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason, Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjendur skutu málinu til Hæstaréttar með stefnu 6. maí 2002 og krefjast þess að þau verði sýknuð af kröfum stefnda um að þau verði dæmd til að víkja af jörð hans, Búrfelli í Borgarfjarðarsveit. Krafist er staðfestingar gjafsóknarákvæðis héraðsdóms, en málskostnaður verði dæmdur þeim til handa, eins og málið væri ekki gjafsóknarmál. Þá krefjast þau málskostnaðar fyrir Hæstarétti, en þau hafa einnig gjafsókn hér fyrir dómi.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar úr hendi áfrýjenda fyrir Hæstarétti.

Eins og fram kemur í héraðsdómi rann byggingarbréf fyrir jörðina Búrfell í Hálsasveit, sem aðilar undirrituðu 1994, út á fardögum 1999. Tilkynnti stefndi áfrýjendum þá þegar að ekki yrði um endurnýjun ábúðarsamnings að ræða með vísun til vanefnda þeirra á ákvæðum byggingarbréfsins. Það gat því ekki talist vanræksla af hálfu stefnda í skilningi 6. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976, sem gæti hafa leitt til lífstíðarábúðar

áfrýjenda, að ekki var gert nýtt byggingarbréf fyrir jörðina. Að þessu athuguðu, en að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms, verður hann staðfestur.

Dæma verður áfrýjendur til að greiða stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir, en gjafsóknarkostnaður þeirra greiðist úr ríkissjóði.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjendur, Kolfinna Þórarinsdóttir og Þorsteinn Sigursteinsson, greiði stefnda, Borgarfjarðarsveit, 150.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Gjafsóknarkostnaður áfrýjenda greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns þeirra, 150.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Vesturlands 25. febrúar 2002.

Mál þetta var höfðað með birtingu stefnu á hendur stefndu Kolfinnu og Sigursteini 19. október 2001 og á hendur stefnda Þorsteini 24. sama mánaðar. Það var þingfest 6. nóvember 2001 og tekið til dóms að lokinni aðalmeðferð 8. febrúar 2002.

Stefnandi málsins er Borgarfjarðarsveit, kt. 480698-2669, Litla-Hvammi Reykholtssdal, Borgarfjarðarsveit. Stefnt er Þorsteini Sigursteinssyni, kt. 180950-3389, Kolfinnu Þórarinsdóttur, kt. 280151-4329, og Sigursteini Þorsteinssyni, kt. 150971-5439, öllum til heimilis á Búrfelli, Borgarfjarðarsveit.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

- 1) Þess er krafist, að stefndu öll verði dæmd til að víkja af jörð stefnanda Búrfelli, Borgarfjarðarsveit, ásamt öllu sem þeim tilheyrir.
- 2) Þá er þess krafist að stefndu Þorsteinn og Kolfinna verði in solidum dæmd til að greiða stefnanda skuld að fjárhæð 2.695.951 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt vaxtalögum nr. 38/2001 frá 1. október 2001 til greiðsludags.
- 3) Loks krefst stefnandi þess að stefndu verði in solidum dæmd til að greiða stefnanda málskostnað samkvæmt mati dómsins auk virðisaukaskatts á málskostnað.

Fyrir hönd stefndu er þess krafist, að þau verði alfarið sýknuð af kröfum stefnanda um útburð. Stefndu halda ekki upp vörnum gegn fjárkröfum stefnanda. Stefndu Kolfinna og Þorsteinn krefjast málskostnaðar samkvæmt fram lögðum

málskostnaðarreikningi, eins og þau hefðu ekki gjafsókn. Stefndi Sigursteinn krefst málskostnaðar að skaðlausu

Málavextir:

Í stefnu er svo frá greint að jörðin Búrfell, Hálsahreppi, (nú Borgarfjarðarsveit eftir sameiningu sveitarfélaga), hafi verið seld nauðungarsölu 6. október 1993, en kaupandi hafi verið Stofnlánadeild landbúnaðarins, (nú Lánasjóður landbúnaðarins). Uppboðsafsal sé dagsett 6. desember 1993. Hálsahreppur hafi síðan keypt jörðina af Stofnlánadeild landbúnaðarins með kaupsamningi/afsali dagsettu 3. desember 1993. Jörðin Búrfell hafi verið í eigu stefndu Þorsteins og Kolfinnu, en þinglýst eign Þorsteins, og hafi þau búið á jörðinni um árabil.

Með byggingarbréfi, dags. 24. maí 1994, hafi hreppsnefnd Hálsahrepps byggt stefndu Kolfinnu og Þorsteini jörðina Búrfell til fimm ára frá fardögum 1994 að telja. Ábúðinni hafi því lokið á fardögum 1999, en stefndu hafi öll neitað að vikja af jörðinni þrátt fyrir ítrekuð tilmæli um það.

Samkvæmt 2. gr. byggingarbréfsins skyldu ábúendur ekki greiða afgjald fyrir Búrfell árin 1994 og 1995, en að þeim tíma liðnum skyldu þau greiða sem næmi afborgunum, vöxtum og vísitölu af lánum sem hvíldu á jörðinni hjá Búnaðarbanka Íslands, (nú Lánasjóði landbúnaðarins), í fyrsta sinn á gjalddaga lánanna 1996. Einnig skyldu ábúendur greiða skatta og skyldur af jörðinni frá upphafi ábúðartíma. Við þetta hafi stefndu Þorsteinn og Kolfinna ekki staðið, ekki greitt afgjald eftir jörðina meðan á ábúð stóð né leigu eftir að ábúð lauk. Þá hafi þau ekki heldur greitt fasteignaskatta eða iðgjöld brunatryggingar fyrir utan það að Þorsteinn hafi greitt 42.000 krónur 15. apríl 1999. Fjárfraða máls þessa sé tilkomin vegna þessara vanskila stefndu Þorsteins og Kolfinnu, sbr. sundurlíðun síðar. Samkvæmt 6. gr. byggingarbréfsins fyrirgerðu ábúendur ábúðarrétti sínum stæðu þeir ekki við skilmála bréfsins og varðaði það útyggingu. Vanefndir ábúenda séu einnig brot á 28. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976, sem varða útyggingu, sbr. 30. gr. laganna. Oddviti Hálsahrepps, (nú Borgarfjarðarsveitar), hafi vakið athygli ábúenda á þessu með bréfi dags. 28. nóvember 1996.

Hinn 24. júní 1999 hafi sveitarstjóri Borgarfjarðarsveitar sent stefnda Þorsteini bréf og bent honum á að ábúðartími hefði runnið út á fardögum 1999 og jafnframt vakið athygli á því að skuld vegna ábúðarinnar væri orðin veruleg og því ekki mögulegt að gera nýjan ábúðarsamning við þær aðstæður. Hins vegar hafi verið tekið fram að ekki yrði gerð athugasemd við afnot stefnda Þorsteins af jörðinni til 1. september 1999, en leiga yrði reiknuð fyrir þann tíma. Sveitarstjóri hafi aftur sent stefnda Þorsteini bréf 16. ágúst 1999 þar sem vakin hafi verið athygli á því að ábúð hefði runnið út um fardaga 1999 og afnot af húsum og landi Búrfells væri aðeins heimil til 1. september 1999. Jafnframt hafi verið ítrekað að skuld stefnda Þorsteins við jarðareiganda væri veruleg og ástæða þess

að ekki hefði verið talið fært að gera nýjan ábúðarsamning.

Haustið 1999 hafi forsvarsmenn stefnanda ítrekað rætt við stefnda Þorstein um framhald málsins án árangurs. Þá hafi hins vegar komið upp sú hugmynd að Lára, dóttir stefndu Þorsteins og Kolfinnu, myndi kaupa jörðina Búrfell, og um það hafi staðið viðræður í nokkurn tíma. Á fundi sveitarstjórnar Borgarfjarðarsveitar 11. maí 2000 hafi verið samþykkt að selja jörðina Búrfell og gefa fjölskyldu fyrrum ábúenda frest til 25. maí til að gera tilboð í jörðina í formi kaupsamnings. Hinn 8. júní 2000 hafi sveitarstjórn Borgarfjarðarsveitar síðan samþykkt að selja Láru jörðina. Samkvæmt uppkasti að kaupsamningi skyldi hún inna útborgun af hendi í síðasta lagi 1. september 2000. Þegar tæp vika hafi verið liðin af september hefði engin greiðsla borist, og með bréfi oddvita, dags. 5. september, hafi Láru verið tilkynnt að kaupsamningurinn væri úr gildi fallinn. Hinn 19. september 2000 hafi sveitarstjórn síðan samþykkt að auglýsa jörðina Búrfell til sölu þar sem ekki yrði af kaupum Láru á jörðinni. Í kjölfar þess, eða 25. september, hafi sveitarstjóri sent stefnda Þorsteini bréf þar sem honum hafi verið kynnt sú ákvörðun sveitarstjórnar að auglýsa jörðina til sölu hið fyrsta og að íbúum á Búrfelli væri óheimil afnot af útihúsum á jörðinni eftir 1. desember 2000 og íbúðarhúsinu eftir 15. janúar 2001. Enn fremur hafi stefndi Þorsteinn enn og aftur verið krafinn svara um það hvernig hann ætlaði að greiða skuld sína við stefnanda. Sveitarstjóri hafi tilkynnt stefnda Þorsteini með bréfi, dags. 13. október 2000, að von væri á fasteignasala til að skoða jörðina.

Hinn 20. nóvember 2000 hafi sveitarstjóra borist bréf Helga Birgissonar hrl. þar sem farið hafi verið fram á að sveitarstjórn fælli frá þeirri ákvörðun sinni að auglýsa jörðina Búrfell til sölu og að teknar yrðu á ný upp viðræður við stefnda Þorstein eða fjölskyldu hans um kaup á jörðinni. Þá hafi að nýju hafist ráðagerðir í þá veru, og með bréfi sveitarstjóra, dags. 19. desember 2000, hafi Helga Birgissyni hrl. verið tilkynnt að jörðin yrði ekki seld fyrir sama verð og drög að kaupsamningi frá árinu 2000 gerðu ráð fyrir. Hinn 12. janúar 2001 hafi stefndi Sigursteinn og Lára Þorsteinsdóttir ritað undir kautilboð í jörðina, og skyldi kaupverðið vera 9.000.000. Sveitarstjórn hafi fjallað um málið 1. febrúar 2001 og í bréfi sveitarstjóra, dags. 5. sama mánaðar, segi m.a.: „Borgarfjarðarsveit lítur svo á að fyrirbyggjandi kautilboð og ábúð og að henni lokinni, dvöl fjölskyldu bjóðenda á jörðinni, verði að skoða sem sameiginlegt mál fjölskyldunnar, enda hefur verið vísað til kautilboðs Láru og nú Láru og Sigursteins í sambandi við hana.” Jafnframt hafi tilboðsgjöfum verið gert gagntilboð. Í því hafi m.a. falist að yrði ekki staðið við efni væntanlegs kaupsamnings hvað greiðslur varðaði skyldu íbúar á Búrfelli rýma jörðina fyrir fardaga 2001. Sveitarstjóri hafi tilkynnt tilboðsgjöfum með bréfi, dags. 14. febrúar 2001, að frestur til að svara gagntilboðinu hafi verið framlengdur til 22. febrúar 2001. Með bréfi, dags. 19. febrúar 2001, hafi tilboðsgjafar tilkynnt að þau samþykktu gagntilboð sveitarstjórnar að

öllu öðru leyti en hvað varðar fjalllendi jarðarinnar og einnig hafi tilboðsgjafar viljað breyta dagsetningum á greiðslum. Samkvæmt bréfi sveitarstjóra, dags. 26. febrúar 2001, hafi staðið sú ákvörðun sveitarstjórnar að selja jörðina Búrfell án greiðslumarks, en fallist hafi verið á að færa til greiðslur í samræmi við vilja tilboðsgjafa. Með bréfi, dags. 28. febrúar 2001, hafi tilboðsgjafar enn farið fram á frest til að skoða málið. Þeir hafi síðan fengið lokafrest til 5. mars 2001 til að svara gagntilboði sveitarstjórnar, sbr. bréf oddvita dags. 1. mars 2001.

Hinn 10. apríl 2001 hafi síðan verið skrifað undir kaupsamning um jörðina Búrfell, þar sem kaupendur hafi verið Lára Þorsteinsdóttir og stefndi Sigursteinn. Samhliða því hafi stefndu Sigursteinn og Þorsteinn skrifað undir yfirlýsingu fyrir sína hönd og fjölskyldna sinna þar sem segi m.a.: „Standi kaupendur Búrfells, Lára Þorsteinsdóttir og Sigursteinn Þorsteinsson, ekki við ákvæði kaupsamnings um greiðslur, munum við án tafar og án frekari aðdraganda en yfirlýsingar þessarar, víkja af jörðinni með allt það sem okkar er, eftir því sem tíðkast við brottflutning leigjenda. Skal brottflutningi lokið að fullu 15. ágúst 2001.” Kaupendur, Lára og stefndi Sigursteinn, hafi ekki staðið við greiðslu kaupverðs og hafi þeim ásamt stefnda Þorsteini verið sent símskeyti 3. maí sl. og þeim tilkynnt að þau yrðu að víkja af jörðinni Búrfelli í síðasta lagi 15. ágúst 2001. Fyrir mistök hafi samhljóða skeyti ekki verið sent stefndu Kolfinnu fyrr en 22. maí, sbr. dómskjal nr. 32, en hún hafi reyndar kvittað fyrir móttöku á skeytunum sem send hafi verið stefndu Þorsteini og Sigursteini 3. maí 2001.

Hinn 28. maí 2001 hafi sveitarstjóra borist bréf Ólafs Sigurgeirssonar hrl. þar sem þess hafi verið krafist að stefndu Kolfinnu yrði tryggð lífstíðarábúð á jörðinni Búrfelli og jafnframt bent á að eftir að ábúð lauk 1999 hafi „sveitarfélagið vanrækt að gera nýtt byggingarbréf og hafa afnot af jörðinni verið í uppnámi síðan.” Með bréfi lögmanns stefnanda, dags. 1. júní 2001, hafi málavextir verið raktir og vakin athygli á því að það hafi aldrei verið ætlun stefnanda að byggja stefndu Kolfinnu eða fjölskyldu hennar jörðina Búrfell eftir að ábúð stefndu Kolfinnu og Þorsteins lauk á fardögum 1999. Jafnframt var tilkynnt að hefðu stefndu ekki rýmt jörðina fyrir 15. ágúst 2001 yrði þess krafist að stefndu ásamt öllu sem þeim tilheyrði yrðu borin af jörðinni. Samkvæmt bréfi Ólafs Sigurgeirssonar hrl., dags. 3. júlí 2001, hafi hann sent stefndu afrit af bréfi lögmanns stefnanda frá 1. júní 2001, en stefnandi hafi engin viðbrögð fengið frá stefndu.

Þar sem stefndu hafi ekki rýmt jörðina 15. ágúst sl. hafi lögmaður stefnanda sent stefnda Þorsteini bréf, dags. 10. september 2001, og tilkynnt honum að ekki yrði hjá því komist að höfða mál á hendur stefndu og krefjast þess að þau rýmdu jörðina. Jafnframt var skorað á stefnda Þorstein að greiða skuld stefndu við stefnanda.

Fjárfrafa stefnanda á hendur stefndu sundurliðast þannig:

1) Húsaleiga fyrir Búrfell júlí 1999 til ágúst 2001	kr. 1.080.000
2) Afgjald 1996 til 1999, greiðslur af lánum	kr. 1.430.701
3) Fasteignagjöld 1996 til 1999	kr. 112.750
4) Brunatrygging 1996 til 1999	kr. 102.500
5) Fjallskil 1996 til 1999	kr. 12.000
6) Innborgun	kr. (42.000)
Samtals:	kr. 2.695.951

Í fyrrgreindu bréfi, dags. 10. september 2001, hafi skuld vegna fasteignagjalda verið ranglega talin vera 79.750 krónur en ekki 112.750 krónur, sem hún sé með réttu. Skuld vegna afgjalds, fasteignagjalda og brunatryggingar sé tilkomin vegna fyrrgreinds byggingarbréfs frá 24. maí 1994. Reyndar geri stefnandi ekki kröfu til þess að stefndu Þorsteinn og Kolfinna greiði fasteignagjöld og brunatryggingu vegna árána 1994 og 1995 eins og þau áttu að gera samkvæmt 2. gr. byggingarbréfsins. Síðan krefjist stefnandi þess að stefndu greiði leigu frá því að ábúðartíma lauk 1999 og þar til í ágúst 2001, krónur 40.000 fyrir hvern mánuð. Þá skuldi stefndu álögð fjallskil að fjárhæð 12.000 krónur. Stefndi Þorsteinn hafi greitt 42.000 krónur inn á skuldina 15. apríl 1999 og komi sú fjárhæð til frádráttar.

Stefnandi geri einungis kröfu til þess að stefndu Þorsteinn og Kolfinna greiði dráttar-vexti af skuldinni frá 1. október 2001 eða frá þeim degi sem þeim var gefinn kostur á að greiða skuldina án dráttarvaxta.

Í greinargerð stefndu er stutt lýsing málsatvika. Er hún að langmestu leyti samhljóða lýsingu stefnanda. Þar er þess getið að stefndi Þorsteinn Sigursteins-son sé fæddur á jörðinni Búrfelli og einnig sonur hans, stefndi Sigursteinn. Á undan Þorsteini hafi búið þar þar faðir hans frá 1934. Jörðin hafi verið þinglýst eign ábúenda.

Í greinargerðinni kemur einnig fram að þrátt fyrir ágreining, sem var með aðilum um kaupsamning um jörðina Búrfell, hafi Lára Þorsteinsdóttir og stefndi Sigursteinn undirritað hann 10. apríl 2001. Jafnframt því hafi tveir stefndu, þeir Þorsteinn og Sigursteinn, ritað undir yfirlýsingu þá sem tekin er upp í atvikalýsingu stefnanda. Stefnda Kolfinna ein hafi ekki ritað undir þessa yfirlýsingu.

Málsástæður og lagarök stefnanda

Stefnandi byggir kröfu sína um það að stefndu verði dæmd til að víkja af jörðinni Búrfelli aðallega á því að hann sé eigandi jarðarinnar og honum beri nauðsyn til þess að fá umráð hennar til að geta ráðstafað henni á grundvelli eignarréttar síns. Stefnandi hafi einu sinni samþykkt að selja jörðina Láru, dóttur stefndu Þorsteins og Kolfinnu, og í annað skipti að selja Láru og stefnda Sigursteini jörðina eins og rakið hefur verið. Í hvorugt skiptið hafi kaupendur staðið við kaupsamning og engar greiðslur innt af hendi til stefnanda. Það þyki

því fullreynt að ná samningum við fjölskyldu stefndu um kaup á jörðinni og því ætli stefnandi að auglýsa jörðina til sölu á almennum markaði.

Jafnframt vísar stefnandi til þeirrar yfirlýsingar sem stefndu Þorsteinn og Sigursteinn skrifuðu undir í apríl 2001 í tengslum við kaupsamning við Láru og stefnda Sigurstein. Þar lýsa þeir því yfir fyrir sína hönd og fjölskyldna sinna að þeir muni, verði ekki staðið við ákvæði kaupsamnings um greiðslur, án tafar og án frekari aðdraganda en umræddrar yfirlýsingar víkja af jörðinni Búrfelli ásamt öllu sem þeim tilheyrir. Skyldi brottflutningi lokið eigi síðar en 15. ágúst 2001. Þrátt fyrir þetta hafi stefndu ekki vikið af jörðinni og ekki sýnt neinn vilja til þess að greiða skuld sína við stefnanda.

Þá vísar stefnandi til þess að samkvæmt byggingarbréfi þar sem stefndu Þorsteini og Kolfinnu hafi verið byggð jörðin Búrfell í fimm ár frá fardögum 1994 hafi þau fyrirgert ábúðarrétti sínum ef þau greiddu ekki afgjald eða skatta og skyldur af jörðinni í samræmi við byggingabréfið. Stefndu Þorsteinn og Kolfinna hafi hvorki greitt afgjald, skatta og skyldur af jörðinni né leigu fyrir afnot af henni eftir að ábúðartíma lauk. Þrátt fyrir ítrekuð tilmæli um greiðslu skuldarinnar hafi stefndu Þorsteinn og Kolfinna ekki sýnt neinn vilja til að greiða skuldina.

Um lagarök fyrir þeirri kröfu að stefndu verði gert að víkja af jörðinni vísar stefnandi til almennra reglna eignarréttarins þess efnis að eigandi eignar skuli hafa full umráð hennar og megi ráðstafa henni að vild standi samningar eða lagaákvæði ekki til annars. Jafnframt vísar stefnandi til ábúðarlaga nr. 64/1976, aðallega 28. og 30. gr.

Til stuðnings fjárkröfu sinni vísar stefnandi til meginreglna samninga- og kröfuréttarins um efndir fjárskuldbindinga, sem m.a. fái stoð í 5., 6. og 28. gr. laga nr. 39/1922. Varðandi greiðslu afgjalds fyrir jörðina Búrfell vísar stefnandi jafnframt til 28. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976.

Kröfu um dráttarvexti, þ.m.t. vaxtavexti, byggir stefnandi á vaxtalögum nr. 38/2001. Krafa um málkostnað styðst við 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Krafa um virðisaukaskatt á málflutningsþóknun er reist á lögum nr. 50/1988. Stefndi sé ekki virðisaukaskattskyldur og beri því nauðsyn til að fá dóm fyrir skatti þessum úr hendi stefndu.

Varðandi varnarþing vísast til 1. mgr. 32. gr. laga nr. 91/1991.

Málsástæður og lagarök stefndu.

Stefndu telja sig eiga rétt á lífstíðarábúð á jörðinni. Um það vísa þau til 5. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976. Þar segir, að jarðir í eigu sveitarfélaga skuli byggja í lífstíð leigutaka. Ennfremur er vísað til þess, að samkvæmt 2. grein sömu laga er hver sá sem á jörð skyldur til að byggja hana hæfum umsækjanda. Stefndu benda á að það byggingarbréf, sem gert var 24. maí 1994 hafi verið andstætt fyrrnefndu ákvæði 5. greinarinnar og því óskuldbindandi fyrir þau. Verði ekki litið svo á, halda stefndu því fram, að eftir að ábúðartíma lauk samkvæmt því bréfi og

án þess að gert væri nýtt byggingarbréf, þá hafi stofnast lífstíðar ábúðarréttur til handa stefndu. Sé það bæði af þeirri ástæðu, að þeim beri lífstíðarábúðarréttur á jörðu í eigu sveitarfélags og svo af hinu, að samkvæmt 6. grein ábúðarlaga hafi vanræksla landsdrottins á að gera byggingarbréf í för með sér, að réttur til lífstíðarábúðar verði til, hafi hann ekki verið fyrir hendi, og skuli í því tilviki jarðanefnd ákveða eftirgjalð.

Stefndu byggja enn fremur á því að þeim sé ekki löglega byggt út. Samkvæmt 2. málsgrein 30. grein ábúðarlaga skuli landsdrottinn, hvarvetna þar sem hann segir leiguliða upp ábúð eða byggir honum út vegna vanefnda á skyldum hans, hafa gert það sannanlega fyrir jól, miðað við næstu fardaga. Ekkert slíkt útbyggingarbréf hafi verið birt fyrir stefndu fyrir síðustu jól og ekkert af þeim bréfum, sem liggja frammi í málinu geri ráð fyrir rýmingu á síðustu fardögum. Þeim sé þannig ekki löglega byggt út, ef talið verður að grundvöllur sé fyrir útbyggingu þrátt fyrir lífstíðarábúðarrétt, sem þeim beri að lögum.

Ef talið verður að yfirlýsing stefndu Þorsteins og Sigursteins frá 10. apríl 2001 raski þessari skyldu landeiganda, að byggja ábúendum út án þess að uppfyllt séu ákvæði fyrrgreindrar 2. málsgreinar 30. greinar ábúðarlaga, þá megi benda á að stefnda Kolfinna sé ekki aðili að þeirri yfirlýsingu og sé hún auðvitað ekki bundin af henni.

Varðandi kröfur um greiðslu afgjalds vegna byggingarbréfsins 24. maí 1994 þá er því haldið fram að þar sé einungis um fjárkröfur að ræða, sem áhrif hefðu haft, ef þeim samningi hefði verið rift og útbyggingar krafist. Nú séu þetta einungis venjulegar fjárkröfur. Eftir að ábúð hélt áfram eftir að ábúðartíma samkvæmt byggingarbréfinu lauk hafi ekki verið samið um afgjald og jarðanefnd ekki verið látin úrskurða um það. Engar afgjaldskröfur hafa þannig stofnast og geti þannig ekki komið til álita í þessu útbuðarmáli.

Lagarök: Stefndu benda til stuðnings máli sínu á ábúðarlög nr. 64/1976, greinar 2, 3, 4, 5, 6, 7, 28 og 30. Krafan um málskostnað styðst við 129. gr. og 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991.

Aðilaskýrslu fyrir dómi gaf Ríkharrð Brynjólfsson, oddviti stefnanda, en aðrar skýrslur voru ekki teknar.

Ríkharrð kvaðst formlega hafa orðið aðili að þessu máli eftir að hann varð oddviti Borgarfjarðarsveitar eftir kosningar 1998. En málið hefði fyrst komið til umfjöllunar sveitarstjórnar á haustmánuðum 1998. Þegar farið hefði verið yfir ýmis gögn hreppanna gömlu, hefði komið í ljós, að ógreidd hefðu verið afgjöld af Búrfelli. Hann hefði þó ekki komið að því máli þá, sveitarstjóri og bókarí hreppsins hefðu þá talað við stefnda Þorstein.

Oddvitinn sagði að aldrei hefði staðið til að framlengja ábúð stefndu, Kolfinnu og Þorsteins, eftir að byggingarbréfið féll úr gildi 1999. Þetta hefði verið rætt milli hreppsnefndarmanna og í hreppsnefndinni. Þegar í maí það ár hefði

stefnda Þorsteini verið tilkynnt að ábúðarsamningur yrði ekki framlengdur að óbreyttu. Það hefði verið ítrekað í bréfi til Þorsteins í júní sama ár. Honum hefði verið gefinn frestur til 1. september til að rýma jörðina. Eftir að ábúðarsamningurinn féll úr gildi 1999 hefði aldrei verið litið svo á að stefndu hefðu stöðu ábúenda á Búrfelli. En stefndu hefðu að sumu leyti hegðað sér eins og þau væru ábúendur. Það hefðu verið mistök stefnanda að tilkynna ekki til Bændasamtaka Íslands að ábúð væri lokið, þannig að stefndu hefðu fengið beingreiðslu eitt ár eftir að ábúð rann út. Stefndi Þorsteinn hefði eitt skipti sótt fund í Veidifélagi Reykjadalársár og tekið á móti arði, eftir að ábúð lauk. Það hefði ekki verið gerð athugasemd við það; um lága fjárhæð hefði verið að ræða. Stefnandi hefði ekki vitað um þetta fyrr en eftir á. Stjórn veiðifélagsins hefði síðan verið gerð grein fyrir að stefndi Þorsteinn væri ekki ábúandi að jörðinni og hefði ekki heimild til sækja veiðifélagsfundi fyrir hönd jarðarinnar eða taka við arði.

Aðilinn sagði að ábúðarsamningurinn hefði verið þannig að stefndu hefðu ekki átt að greiða neitt eftir jörðina fyrsta hálfa annað árið, en eftir það hefðu þau átt að greiða sem næmi afborgunum og vöxtum af lánum og svo það sem fylgir ábúð, þ.e. að greiða öll opinber gjöld og fjallskil og tryggingar af jörðinni. Þegar sveitarstjóri og bókarí hefðu rætt við stefnda Þorstein haustið 1998 hefði verið samið um að stefndu greiddu 42.000 krónur á mánuði, en sú fjárhæð hefði numið ríflega afgjaldi jarðarinnar. Þessi greiðsla hefði borist einu sinni, en síðan ekki oft, þó að því væri ítrekað lofað. Engar aðrar greiðslur hefðu borist.

Aðilinn Ríkharð var beðinn að skýra hvað valdið hefði að tekið hefði þetta langan tíma að koma stefndu af jörðinni. Hann sagði að í málinu væru nokkrir „fasar“. Haustið 1999 hefðu stefndu verið sent bréf með spurningu um hvaða tíma þau þyrftu til að losa jörðina með skaplegum hætti. Því hefði aldrei verið svarað á neinn máta. Stefndu hefðu að vísu lofað að fara með skepnur af jörðinni, sem þau hefðu ekki staðið við. En svo hefði það komið upp að Lára, dóttir stefndu, Kolfinnu og Þorsteins, hefði hugsanlega áhuga á að kaupa jörðina. Eftir nokkrar umræður í hreppsnefnd hefði verið ákveðið að gera henni tilboð, sem hefði verið afar hagstætt. Gerður hefði verið kaupsamningur við Láru. Hún hefði haft tíma til að standa við hann til 1. september 2000. Hún hefði ekki staðið við ákvæði samningsins. Greiðslur hefðu ekki borist, og kaupandi hefði ekki óskað eftir greiðslufresti. Samningurinn hefði þá fallið niður. Þá hefði hreppsnefnd samþykkt að auglýsa jörðina til sölu. Það hefði komið upp sú staða að systkinin Lára og stefndi Sigursteinn hefðu óskað eftir að kaupa jörðina. Þá hefði hafist ferill sem hefði tekið nokkuð langan tíma og endað með því að undirritaður hefði verið kaupsamningur stefnanda við þau um páskaleytið 2001. Við þann kaupsamning hefði heldur ekki verið staðið. Meðan á þessu stóð hefði ekki verið hróflað við veru stefndu á jörðinni.

Í sambandi við síðari kaupsamninginn hefði verið gefin yfirlýsing af hálfu

stefndu um að þau mundu víkja af jörðinni, ef samningurinn stæðist ekki. Það hefði verið skilyrt að stefndu öll þrjú, sem þá áttu lögheimili á Búrfelli, undirrituðu þessa yfirlýsingu. Þegar til kom hefði stefnda Kolfinna neitað alfarið að undirrita þessa yfirlýsingu. Hún hefði einnig neitað að rita á hana sem vottur. Yfirlýsingin hefði verið undirrituð á heimili stefndu á Búrfelli. Tilgangur stefnanda með þessu skilyrði hefði verið að það lægi alveg ljóst fyrir hvað tæki við ef kaupsamningurinn yrði ekki efndur. Engar greiðslur hefðu borist samkvæmt samningnum og ekkert samband haft við stefnanda þess vegna.

Niðurstöður

Sem fyrr segir var mál þetta þingfest 6. nóvember 2001. Stefndu fengu frest til að leggja fram greinargerð, fyrst til 4. desember og svo aftur til 18. desember, en þá var greinargerð þeirra lögð fram. Þá var málinu frestað til 15. janúar 2002 til undirbúnings aðalmeðferð.

Dómkröfur stefndu voru samkvæmt greinargerð þeirra „að þau verði alfarið sýknuð af fjárkröfum stefnanda.“ Krafist var málskostnaðar að skaðlausu. Í þinghaldi 15. janúar sl. var þetta bókað: „Lögmaður stefnanda bendir á að stefndu krefjist skv. greinargerð þeirra að þau verði sýknuð af fjárkröfum stefnanda, en ekki sé krafist sýknu af þeirri kröfu að þau víki af jörðinni Búrfelli. Lögmaður stefnda segir að hér hafi orðið villa í vélritun, í stað orðsins fjárkröfum hafi átt að standa kröfum. Óskar hann eftir að fá að leiðrétta þetta og að kröfugerðin verði þannig: Fyrir hönd stefndu er þess krafist að þau verði alfarið sýknuð af kröfum stefnanda um útbuð. Hann tekur fram að ekki sé haldið uppi vörn gegn fjárkröfum stefnanda. Lögmaður stefnanda samþykkir að kröfugerð stefndu verði leiðrétt svo sem óskað er og dómari fellst á það.“

Lögmaður stefndu lagði á það nokkra áherslu í málflutningi sínum að fjárkröfur stefnanda væru ekki nægilega gögnum studdar. Á það fellst dómari ekki. Mótbára þessi var of seint fram komin, sbr. 5. mgr. 101. gr. laga nr. 91/1991. Af hálfu stefnanda var við þingfestingu lagt fram skjal þar sem gerð er grein fyrir skuldastöðu stefndu, Kolfinnu og Þorsteins, gagnvart stefnanda árin 1996 til 2001. Fyrir hvert ár 1996 til 1999 eru skuldir liðaðar sundur í greiðslur vegna lána, fasteignagjöld, fjallskil og tryggingar. Fyrir árin 2000 og 2001 er skráð leiga, kr. 40.000 á mánuði, í 12 mánuði árið 2000 og í 8 mánuði 2001. Skráð er innágreiðsla stefndu, kr. 42.000. Vegna yfirlýsingar lögmanns stefndu um að ekki yrði haldið upp vörn gegn fjárkröfum stefnanda, var ekki ástæða fyrir stefnanda að styðja kröfur sínar frekari gögnum. Verða stefndu Kolfinna og Þorsteinn dæmd til að greiða þessar kröfur stefnanda svo sem krafist er.

Í 1. mgr. 5. gr. ábúðarlaga nr. 64/1976 segir í 2. málslíð, að jarðir í eigu ríkis, sveitarfélaga, opinberra sjóða og stofnana skuli byggja lífstíð leigutaka, nema nauðsyn beri til að ráðstafa jörð, svo sem embættisjörðum, skólajörðum, jörð

sem sveitarfélag á innan hreppsins, og jörðum sem líkt stefndur á um, þær skuli byggja tiltekinn tíma. Í 1. málslið sömu mgr. segir að jarðir skuli byggja hið skemmsta til 5 ára í senn.

Dómari lítur svo á að stefnanda hafi samkvæmt framanskráðu lagaákvæði verið rétt að byggja stefndu jörðina Búrfell til 5 ára frá fardögum 1994. Stefndu; Kolfinna og Þorsteinn voru eigendur jarðarinnar þegar hún var seld nauðungarsölu 1993. Það eitt og sér var rík ástæða fyrir stefnanda að leigja þeim jörðina til takmarkaðs tíma. Ábúðarsamningurinn frá 24. maí 1994 ber að áliti dómara keim að félagslegri ráðstöfun stefnanda gagnvart stefndu, þar sem þau skyldu ekki greiða afgjald af jörðinni í hálf tannað ár. Slíkra félagslegra ráðstafana verður víðar vart í þessu máli, sbr. bréf stefnanda til stefndu, dags. 5. febrúar 2001, sem getið er í málavaxtalýsingu hans.

Stefndu Kolfinna og Þorsteinn efndu ekki að sinu leyti ábúðarsamninginn frá 1994.

Að þessu athuguðu verður ekki talið að stefndu eigi rétt til lífstíðarábúðar á jörðinni samkvæmt 5. gr. ábúðarlaga. Verður að líta svo á að ábúðarréttur stefndu; Kolfinnu og Þorsteins hafi runnið út á fardögum 1999, svo sem stefnandi heldur fram. Frá þeim tíma hafa engin þau atvik orðið í þessu máli, sem stefndu geta byggt á rétt til ábúðar. Kemur þannig 30. gr. ábúðarlaga, sem vitnað er til af hálfu stefndu, ekki til álita.

Samkvæmt því sem nú hefur verið ritað fellst dómari á þá kröfu stefnanda að stefndu verði dæmd til að víkja af jörðinni Búrfelli með öllu því sem þeim tilheyrir.

Eftir úrslitum máls er rétt að gera stefndu Kolfinnu og Þorsteini að greiða stefnanda málskostnað, og skal hann vera kr. 200.000 auk virðisaukaskatts.

Stefndu Kolfinna og Þorsteinn hafa gjafsókn. Gjafsóknarkostnaður þeirra er málsvarnarlauð lögmáns þeirra, sem skal vera 200.000 krónur auk virðisaukaskatts, og greiðist hann úr ríkissjóði.

Málskostnaður milli stefnanda og stefnda Sigurgeirs fellur niður.

Mál þetta sótti Ingi Tryggvason hdl. f.h. stefnanda, en Ólafur Sigurgeirsson hrl. hélt uppi vörn fyrir stefndu.

Finnur Torfi Hjörleifsson héraðsdómari kveður upp þennan dóm.

D ó m s o r ð :

Stefndu, Kolfinnu Þórarinsdóttur, Sigursteini Þorsteinssyni og Þorsteini Sigursteinssyni, ber að víkja af jörð stefnanda, Búrfelli Borgarfjarðarsveit, ásamt öllu sem þeim tilheyrir.

Stefndu Þorsteinn og Kolfinna greiði stefnanda 2.695.951 krónu með

dráttarvöxtum samkvæmt vaxtalögum nr. 38/2001 frá 1. október 2001 til greiðsludags.

Stefndu Þorsteinn og Kolfinna greiði stefnanda 200.000 krónur í málskostnað auk virðisaukaskatts.

Gjafsóknarskostnaður stefndu Kolfinnu og Þorsteins, 200.000 krónur auk virðisaukaskatts, greiðist úr ríkissjóði.

Málskostnaður milli stefnanda og stefnda Sigursteins fellur niður.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 228/2002.

Þorsteinn Valur Baldvinsson

(Kristinn Bjarnason hrl.)

gegn

Reykjavíkurborg

(Hjörleifur B. Kvaran hrl.)

Verksamningur. Aðild.

Í kjölfar útboðs á niðurrifi fiskimjölsverksmiðjunnar á Kletti gerði R verksamning við Þ en verkið fólst í að „rifa, flokka og farga öllum mannvirkjum“ verksmiðjunnar. Þ hafði m.a. boðið fast verð fyrir förgun hvers tonns af efni og skiptist sá liður í tilboðsskrá sem um það fjallaði, liður 5.11.3, í þrjá undirliði; förgun á málmum, timbri og „öðru“. Mikið magn af vikurryki í sekkjum var í nokkrum þeirra bygginga, sem samningur aðilanna tók til. Þ losaði megnið af vikurrykinu í fyllingu R við Klettagarða en afhenti hluta Sorpu til förgunar. Ágreiningur reis með aðilum varðandi uppgjör fyrir verkið, þar sem R taldi sig ekki eiga að greiða sérstaklega fyrir förgun á vikurrykinu. Þ taldi fyrrgreindan lið 5.11.3 í tilboðsskrá eiga við um losun vikurryksins, hvort sem hann hafi losað það í fyllingu R við Klettagarða eða afhent það Sorpu til förgunar. R taldi rykið hins vegar vera jarðefni, en steypu og jarðefni hafi átt að losa í fyrrnefnda fyllingu án endurgjalds. Talið var að sömu reglur hafi átt að gilda um greiðslur fyrir förgun allra efna, hvort sem um var að ræða, tré, málm eða „annað“, en í tilboðsskránni var sérstaklega tekið fram varðandi málma og tré, að greiða skyldi fyrir förgunarkostnað samkvæmt móttökuseðlum frá einhverjum þeim, sem nyti viðurkenningar til að taka við efnum til förgunar. Greiðsluskylda R yrði þannig bundin við að efninu hafi verið fargað hjá slíkum aðila og það væri sannað með móttökuseðlum frá honum. Þ hafi kosið að losa verulegan hluta ryksins í fyllingu R við Klettagarða, og sú ráðstöfun hafi samkvæmt framansögðu ekki skapað R greiðsluskyldu. Öðru máli gegndi um þann hluta ryksins sem Þ fór með til Sorpu en þar sem R hafði þegar greitt Þ meira en samsvaraði greiðslu samkvæmt samningnum vegna þeirrar förgunar var R sýknað af kröfu Þ.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 13. maí 2002. Hann krefst þess að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 3.132.690 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 9. mars 1999 til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti

Áfrýjandi beindi málsókn þessari gegn Reykjavíkurböfn, en til fyrirsvars fyrir hana stefndi hann borgarstjóra fyrir hönd Reykjavíkurborgar vegna hafnarinnar. Reykjavíkurböfn hefur haldið uppi vörnum í málinu í eigin nafni. Samkvæmt 3. gr. hafnalaga nr. 23/1994 með síðari breytingum eru sveitarfélög eigendur hafna. Eru engin efni til að telja höfn hafa þá sérstöðu innan sveitarfélags að helgað geti sjálfstæða aðild hennar að dómsmáli. Verður því að telja Reykjavíkurborg réttan aðila málsins.

I.

Málsatvik eru þau að Innkaupastofnum Reykjavíkurborgar bauð sumarið 1998 út niðurrif á fiskimjölsverksmiðjunni á Kletti. Útboðsgögn voru mikil að vöxtum, en meðal þeirra voru útboðsskilmálar, samnings-skilmálar, verklýsing, tilboðseyðublað og tilboðsskrá ásamt skýringum.

Samkvæmt útboðsskilmálunum, lið 1.3, fólst verkið í að „rífa, flokka og farga öllum mannvirkjum Fiskimjölsverksmiðjunnar á Kletti, Köllunarklettsvegi 3-5, nú við Vesturgarða í Reykjavík.“ Skyldi skila svæðinu grófjöfnuðu. Tekið var fram í lið 1.4.1 að í sumum húsa verksmiðjunnar væru gamlar vélar og vélarhlutir. Þá hefði ýmislegt „dót og drasl“ verið skilið eftir í húsunum og skyldi allt, sem væri innan veggja hvers húss, teljast með viðkomandi húsi. Samkvæmt sama lið skyldi verktaki leita samþykkis verkkaupa á þeim vinnuaðferðum, sem hann hygðist nota við rif húsanna. Almennt skyldi þó við niðurbrot losa blíkk, járn, timbur, einangrun og annað frá steiptum hlutum og flokka allt efni sér. Síðan sagði: „Allt efni skal fjarlæggt og fargað á löglegan hátt. Gengið verður eftir skriflegum leyfum fyrir förgun.“ Samkvæmt lið 1.5 bauðst væntanlegum bjóðendum að kynna sér aðstæður á verkstað á tilteknum tíma 3.

júlí 1998. Skyldu bjóðendur fylla út svonefnda tilboðsskrá samkvæmt lið 1.7 og færa niðurstöðutölur á tilboðsblað, en einingarverð væru bindandi fyrir bjóðanda. Skyldi verktaki samkvæmt lið 1.11 hefja framkvæmdir strax og ljúka verkinu að fullu 20. október 1998. Tilboðsfrestur var til 8. júlí sama árs.

Samkvæmt verklýsingu, lið 3.0, voru þau mannvirki, sem rífa skyldi og fjarlægja, fjögur hús, nokkrar minni byggingar, tankar, þró og leifar af vigtarhúsi. Samkvæmt lið 3.2 skyldi allt efni á svæðinu verða eign verktaka og hann sjá um förgun þess. Var gerð krafa til að förgun byggingarefna og annarra hluta færi í einu og öllu eftir þeim reglum, er um það giltu. Síðan sagði í þessum lið: „Allt efni skal flokkað á staðnum áður en það er sett á bíla og því ekið til förgunarstaðar. Flokka skal allt efni sem verktaki ekki nýtir í t.d. málma, timbur, einangrun og stein (steinsteypa). Annað sem hér er ekki nefnt skal einnig flokkað og því fargað. Verktaki skal útvega förgun á öllu en heimilt er að aka steinbroti (brotnir steypuhlutar og jarðefni, þó ekki mold), í fyllingar hjá Reykjavíkurböfn við Klettagarða.“

Tilboðsskrá sú, sem bjóðendur skyldu fylla út samkvæmt framansögðu, var í 12 liðum og skiptust flestir þeirra í undirliði. Henni fylgdu skýringar. Í lið 5.1 skyldi „gefa verð í allt“, sem tengdist því að skapa aðstöðu á verkstað, en í atriði, sem tengdust verklokum, í lið 5.2. Í liðum 5.3 til 5.9 voru talin sjö hús eða mannvirki og skyldi gera verðtilboð vegna hvers þeirra sundurliðað í fjóra undirliði, málma, timbur steypu og annað. Um þessa liði er svofelldur texti í skýringunum: „Málmar/tré/: Hér skal gefa verð í það sem þarf að rífa niður, hluta í sundur og flokka viðkomandi, setja á bíl ásamt akstri á förgunarstað, þ.e. allt sem tengt er viðkomandi nema förgunarkostnaður sem greiðist sérstaklega skv. móttökuseðlum viðurkennds förgunaraðila. Steypa: Hér skal gefa verð í það sem þarf að rífa, saga eða brjóta niður, hluta í sundur (t.d. skurð á steypustyrktarteinum), flokka, koma á bíl og aka viðkomandi á tipp, þ.e. allt viðkomandi steypu frá upphafi til enda. Annað: Hér skal gefa verð í það sem bjóðandi telur ekki innfalið í öðrum liðum.“ Samkvæmt lið 5.10 skyldi gera tilboð í frágang lóðar í þremur undirliðum. Fyrirsögn liðar 5.11 var „förgun skv móttökuseðlum“. Skiptist hann í þrjá undirliði, lið 5.11.1 fyrir málma, sem verkkaupi áætlaði að yrðu alls 500 tonn, lið 5.11.2 fyrir timbur, áætlað 150 tonn, og lið 5.11.3 fyrir annað, áætlað 100 tonn. Um þennan lið var svofelldur texti í skýringunum: „Förgun: Hér skal

gefa upp verð á förgun á viðkomandi efni miðað við þyngdareiningu.“ Loks var liður 5.12 í tilboðsskránni varðandi sérfræðivinnu.

Áfrýjandi kynnti sér aðstæður á verkstað á þeim tíma, sem til þess var ætlaður. Bauð hann í verkið 8. júlí 1998 og fyllti út tilboðskrá þá, sem að framan er lýst. Nam tilboð hans í verkið 13.052.500 krónum. Samkvæmt tilboðsskránni voru 350.000 krónur af þeirri fjárhæð vegna upphafs og loka verksins samkvæmt liðum 5.1 og 5.2. Tilboð í mannvirkin sjö samkvæmt liðum 5.3 til 5.9 í tilboðsskrá nam samtals 9.910.000 krónum, en vegna lóðarinnar í lið 5.10 bauð hann 1.100.000 krónur. Í samræmi við útboðsgögn bauð áfrýjandi með þessu fast verð í hvern framantalinnna liða tilboðsskrárinnar. Vegna liðar 5.11 skyldi hins vegar bjóða verð fyrir förgun hvers tonns af efni. Bauð áfrýjandi 250 krónur fyrir förgun á hverju tonni af málmum, 3.450 krónur fyrir tonnið af timbri, en 10.500 krónur á tonnið fyrir „annað“. Miðað við áætlað magn stefnda á efni í hverjum þessara flokka samkvæmt eyðublaðinu nam boð áfrýjanda samkvæmt lið 5.11 samtals 1.692.500 krónum.

Alls bárust 14 tilboð í verkið og var áfrýjandi lægstbjóðandi. Nam tilboð hans 79,11% af kostnaðaráætlun og var það innan við 50% af meðalverði tilboða. Tilboðinu var tekið. Verksamningur aðilanna var undirritaður 4. ágúst 1998 og mun áfrýjandi hafa hafið verkið þá þegar.

Fyrir liggur að mikið magn af vikurryki í sekkjum var í fleiri en einni af þeim byggingum, sem samningur aðilanna tók til. Í skýrslu sinni fyrir héraðsdómi kvaðst áfrýjandi hafa spurt eftirlitsmann stefnda með verkinu hvort dreifa mætti vikurrykinu um verksmiðjulóðina, en því hefði eftirlitsmaðurinn hafnað vegna fokhættu. Hann hafi síðan fengið samþykki eftirlitsmannsins fyrir því að sekkirnir yrðu fluttir á fyrrnefnt uppfillingarsvæði við Sundahöfn og tæmdir þar. Eftirlitsmaðurinn, Jónas Brjáns-son tæknifræðingur, sem jafnframt mun hafa samið útboðsgögnin fyrir stefnda, sagði í skýrslu sinni fyrir héraðsdómi að vikurrykið hefði verið flokkað sem jarðefni, sem skyldi losað „á tipp“ við sjóinn neðan við verksmiðjuna á sama stað og steypa. Hann kvaðst ekki minnast þess að áfrýjandi hafi óskað eftir leyfi til að fara með vikursekkina þangað, en sagði að hann kunni að hafa bent áfrýjanda á að þangað mætti hann fara með þá. Áfrýjandi kvaðst hafa farið með megnið af vikursekkjunum niður að Sundahöfn og losað þá þar. Þegar á verkið leið hafi hann hins vegar átt erfitt með að fá starfsmenn sína til að vinna þetta verk og þar sem tíminn var orðinn naumur hafi hann brugðið á það ráð að fara

með það, sem eftir var, til Sorpu á Álfsnesi. Áfrýjandi telur að heildarmagn vikurs, sem fjarlæggt var, hafi numið 369,63 tonnum. Fyrir 283,64 tonnum, sem flutt voru á framangreindan losunarstað við Sundahöfn, liggja staðfest gögn um vigtun frá Hringrás ehf. Þá eru meðal gagna málsins fjórir afgreiðsluseðlar frá Sorpu, dagsettir 23. og 27. október 1998, þar sem staðfest er móttaka á samtals 44,2 tonnum af vikurryki frá áfrýjanda. Bera seðlarnir með sér að greitt hefur verið förgunargjald að fjárhæð 2.500 krónur fyrir hvert tonn. Samtals liggur því fyrir staðfest vigtun á 327,84 tonnum af vikurryki. Þar af telur stefndi einn bílfarm, 14,23 tonn, hafa verið tvítalinn, þannig að ágreiningslaust er að áfrýjandi flutti burt af verksmiðjulóðinni að minnsta kosti 313,61 tonn af vikurryki. Stefndi telur að staðfestingu skorti fyrir vigtun þess magns, sem áfrýjandi telur hafa verið fjarlæggt umfram þetta.

Einsog nánar rakið í hinum áfrýjaða dómi reis ágreiningur með aðilum varðandi uppgjör fyrir verkið, þar sem stefndi taldi sig ekki eiga að greiða sérstaklega fyrir förgun á vikurrykinu. Lagði stefndi þó til að sá ágreiningur yrði leystur með því að hann greiddi áfrýjanda 1.765.525 krónur vegna vikursekkjanna, en þar af voru 1.017.100 krónur vegna aksturs á þeim á losunar- eða förgunarstað og 748.425 krónur vegna förgunar. Áfrýjandi lagði síðar fram óformlegt sáttaboð um að ágreiningi aðilanna yrði lokið með 4.000.000 króna greiðslu til sín. Þrátt fyrir bréfaskipti og fundarhöld aðila tókst ekki að ná samkomulagi um uppgjörið. Fór svo að stefndi greiddi 25. nóvember 1999 inn á bankareikning áfrýjanda 933.319 krónur. Var sú greiðsla miðuð við uppgjör á verkinu í samræmi við framangreinda tillögu hans um viðbótargreiðslu vegna vikursekkjanna. Ekki sætti áfrýjandi sig við þessa greiðslu sem fullnaðaruppgjör og höfðaði mál þetta með stefnu 19. febrúar 2001. Í héraði krafðist hann viðbótargreiðslna bæði vegna framangreindra vikursekkja og vegna þess að hann taldi steypumagn í þeim byggingum, sem rifnar voru og fjarlægðar, hafa verið meira en við hefði mátt búast. Fyrir Hæstarétti hefur áfrýjandi fallið frá kröfu sinni varðandi síðarnefnda þáttinn, þannig að einungis er nú til úrlausnar ágreiningur aðilanna um uppgjör verksins að því er varðar vikurrykið.

II.

Áfrýjandi reisir kröfu sína aðallega á því að fyrrgreindur liður 5.11.3 í tilboðsskrá eigi við um losun vikurryksins, hvort sem hann hafi losað

það í fyllingu Reykjavíkurhafnar við Klettagarða skammt norðan við verksmiðjulóðina eða afhent það Sorpu til förgunar. Hann hafi boðið 10.500 krónur fyrir að losa hvert tonn af þeim efnum, sem undir þennan lið falla, og beri stefnda því að greiða honum í samræmi við það fyrir þau 369,63 tonn af vikri, sem áfrýjandi telur sig hafa losað, alls 3.881.115 krónur, að frádreginni áðurnefndri greiðslu stefnda að fjárhæð 748.425 krónur.

Stefndi telur að liður 5.11.3 í tilboðsskránni eigi ekki við um vikur-rykið, þar eð undir hann falli einungis förgun spilliefna, en vikur-rykið geti ekki talist til þeirra. Það teljist jarðefni, en steypu og jarðefni hafi átt að losa við sjóinn skammt norðan verksmiðjulóðarinnar án endurgjalds.

Eins og að framan er rakið var fyrirsögn liðar 5.11 í tilboðsskránni „förgun skv móttökuseðlum“ og fyrirsögn undirliðar 5.11.3 „annað“. Verður hvorki ráðið af þessum fyrirsögnum né öðrum ákvæðum í útboðsgögnum eða fylgiskjöllum með þeim að lið 5.11.3 hafi eingöngu verið ætlað að taka til spilliefna. Eru raunar engar forsendur í þessum gögnum til annars en að telja að undir þennan lið geti, að öðrum skilyrðum uppfylltum, fallið förgun allra annarra efna en málma, timburs og steypu, en um tvö fyrstnefndu efnin voru sem fyrr segir sérákvæði í liðum 5.11.1 og 5.11.2, en um hið síðasttalda var sérstaklega tekið fram í áðurröktum skýringum við liði 5.3 til 5.9 í tilboðsskránni að tilboð í steypu í húsunum næði til alls varðandi steypu „frá upphafi til enda“.

Í útboðsgögnunum var, eins og áður er rakið, kveðið á um að verktakinn eignaðist allt það, sem á lóðinni var. Varðandi það, sem hann ekki kysi að nýta, voru rækileg ákvæði um að það skyldi flokkað og síðan „fjarlæggt og fargað á löglegan hátt“, en að öðru leyti var verktakanum í sjálfsveld sett hvert og hvernig því væri ráðstafað. Í útboðsgögnum voru hvorki nánari fyrirmæli né leiðbeiningar um ráðstöfun efnisins. Þó var kveðið á um það í lið 3.2 í verklýsingu, eins og áður er rakið, að verktakanum væri heimilt að aka „steinbroti (brotnir steypuhlutar og jarðefni, þó ekki mold)“ í fyllingu hjá Reykjavíkurhöfn við Klettagarða. Liggur fyrir að þangað var megninu af vikur-rykinu ekið.

Í áðurnefndum skýringum varðandi liði 5.3 til 5.9 í tilboðsskránni var, varðandi málma og tré, sérstaklega tekið fram að innifalið í boðinu vegna húsanna væri niðurrif, flokkun og öll meðferð þessara efna, þar á meðal akstur á förgunarstað, en greiða skyldi sérstaklega fyrir förgunar-

kostnað samkvæmt móttökuseðlum frá einhverjum þeim, sem nyti viðurkenningar til að taka við efnum til förgunar. Varðandi liðinn „annað“, sem var undirliður í öllum liðunum 5.3 til 5.9, var í skýringunum hins vegar ekkert tekið fram nema að þar skyldi gera tilboð í það, sem ekki væri innifalið í öðrum liðum. Liður 5.11 í tilboðsskránni fjallaði um sérstakar greiðslur fyrir förgun efnis. Fyrirsögn hans var eins og áður segir „förgun skv móttökuseðlum“, en þar voru tilgreindir þrír undirliðir, sem voru málmar, timbur og annað. Verður að álykta að sömu reglur hafi átt að gilda um greiðslur fyrir förgun allra þessara efna, þannig að greiðsluskylda stefnda yrði bundin við að efninu hafi verið fargað hjá þeim, sem viðurkenningu hafði til að veita viðtöku viðkomandi efni til förgunar, og það sé sannað með móttökuseðlum frá honum. Samkvæmt framansögðu var það á valdi áfrýjanda að ákveða hvernig hann ráðstafaði vikurrykinu, svo fremi það væri gert á löglegan hátt. Hann kaus að losa verulegan hluta þess í fyllingu hafnarinnar við Klettagarða. Þessum hluta vikurryksins var því ekki fargað á viðurkenndum förgunarstað. Skapaði þessi ráðstöfun þess því stefnda ekki greiðsluskyldu samkvæmt lið 5.11.3 í tilboðsskránni. Öðru máli gegnir um þau 44,2 tonn vikurryks, sem áfrýjandi fór með til Sorpu á Álfsnesi. Því magni var ráðstafað á viðurkenndum förgunarstað og liggja fyrir í málinu móttökuseðlar Sorpu varðandi það. Stefnda bar því að greiða áfrýjanda 10.500 krónur fyrir hvert tonn vikurryks, sem þannig var ráðstafað, eða samtals 464.100 krónur. Þar sem stefndi hefur samkvæmt framansögðu þegar greitt áfrýjanda hærri fjárhæð vegna ráðstöfunar á vikurrykinu og ekki verður heldur fallist á að áfrýjandi eigi af þessum sökum kröfu vegna aukaverks, verður staðfest niðurstaða héraðsdóms um að sýkna stefnda af kröfu áfrýjanda.

Með vísan til fyrri málsliðar 3. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála verður hvor aðili látinn bera sinn kostnað af málinu fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málkostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 13. febrúar 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 30. janúar síðastliðinn, er höfðað 21. febrúar 2001 af Þorsteini Val Baldvinssyni, Öldugranda 3, Reykjavík, gegn Reykjavíkurhöfn, Hafnarhúsinu við Tryggvagötu, Reykjavík.

Stefnandi krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 5.040.090 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 af 3.132.690 krónum frá 9. mars 1999 til 22. febrúar 2001, af 5.040.090 krónum frá þeim degi til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er þess krafist, að stefndi verði dæmdur til greiðslu málskostnaðar.

Stefndi krefst aðallega sýknu af kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða málskostnað, en til vara að kröfur stefnanda verði stórlega lækkaðar og málskostnaður látinn niður falla.

I.

Í júní 1998 bauð Innkaupastofnun Reykjavíkurborgar fyrir hönd Reykjavíkurhafnar út niðurrif á Fiskimjólsmiðjunni á Kletti og tilheyrandi mannvirkjum. Skyldi verkið framkvæmt samkvæmt útboðsgögnum, en í þeim var tekið fram, að allt sem væri innan veggja hvers „húss“ teldist með viðkomandi húsi. Gátu bjóðendur kynnt sér aðstæður á verkstað og mannvirki að viðstödd-um fulltrúa verkkaupa þann 3. júlí 1998. Samkvæmt útboðsgögnum áttu tilboð að berast fyrir 8. júlí 1998, en í tilboðsskrá var gert ráð fyrir, að tilboð samanstæði annars vegar af föstu verði fyrir niðurrif og vinnu á svæðinu og hins vegar af föstu einingaverði á hvert tonn af málmum, timbri og öðru samkvæmt afhent-um móttökuseðlum viðurkennds förgunaraðila. Alls bárust 14 tilboð í verkið, og var stefnandi lægstbjóðandi með tilboð að fjárhæð 13.052.500 krónur, eða 79,11% af kostnaðaráætlun verksins, sem var innan við 50% af meðaltalsverði annarra tilboða. Eftir að stefnandi hafði aflað yfirlýsinga frá undirverktökum og verktryggingar samþykkti stjórn Innkaupastofnunar Reykjavíkurborgar á fundi 27. júlí 1998 að taka tilboði stefnanda. Hóf hann verkið þegar í stað, en verksamningur var undirritaður 4. ágúst 1998.

Reglulegir verkfundir voru haldnir á verktíma, þar sem farið var yfir framvindu verksins. Á hverjum fundi var tekin fyrir fundargerð síðasta fundar og hún samþykkt, ef engar athugasemdir voru gerðar. Í kjölfar verkfunda gaf stefnandi út verkreikninga, ásamt samþykktu uppgjörsblaði, sem farið var yfir á verkfundum. Samkvæmt verkfundagerðum fylgdi verkið ekki alveg áætlun framan af, en því lauk 25. nóvember 1998. Af verkfundagerðum verður ekki ráðið, að ágreiningsefni, sem nokkru næmu, væru uppi á verktímanum um framvindu verksins. Stefndi mótmælti hins vegar förgunarþætti verksins við framlagningu reiknings, þar sem hann taldi, að þar væri verið að innheimta fyrir kostnað, sem tilheyrði öðrum liðum verksins (vikursekkir). Varð því ekki samkomulag um reikningsfærslu vegna förgunar.

Með bréfi til stefnda, dagsettu 4. desember 1998, krafðist stefnandi 75% álagsgreiðslu á verkið vegna magnbreytinga og sérstakrar bótageiðslu vegna tapaðra tækifæra til kynningar í fjölmiðlum, sem stefnandi mat á 1.961.000 krónur. Í bréfinu benti stefnandi á aukaverk sín vegna vikursekkja og vinnu við förgun þeirra, auk þess aksturskostnaðar sem af því leiddi, en stefnandi lét keyra vikursekki í Sorpu á Álfsnesi, sem stefndi kveður hafa verið án síns samþykkis og í trássi við fyrirmæli sín um losun jarðefna.

Þann 22. desember 1998 var haldinn uppgjörsfundur vegna verksins. Í því skyni að jafna þann ágreining, sem upp var kominn, lagði stefndi fram tillögu á fundinum um 1.765.525 krónur aukageiðslu til stefnda vegna vikursekkja. Til grundvallar þeirri tillögu kveðst stefndi hafa lagt förgunarseðla stefnanda auk aksturskostnaðar. Stefnandi taldi sig hins vegar eiga kröfu til mun hærri greiðslu og lauk fundinum því án árangurs. Með bréfi stefnda til stefnanda, dagsettu 19. janúar 1999, ítrekaði hann tillögu sína frá því á uppgjörsfundi aðila. Í svarbréfi stefnanda frá 20. febrúar 1999 kemur fram, að hann hafi ekki litið á fundinn í desember sem uppgjörsfund, heldur sem kynningarfund á sjónarmiðum verkkaupa. Stefndi ítrekaði tillögu sína um aukageiðslu með bréfi til stefnanda 9. mars 1999 og boðaði stefnanda á fund 16. mars 1999, til þess að ljúka uppgjöri verksins, en á þann fund mætti stefnandi ekki. Með bréfi 11. maí 1999 óskaði lögmaður stefnanda eftir nánari rökstuðningi fyrir afstöðu stefnda gagnvart kröfum stefnanda. Í kjölfarið boðaði stefndi til fundar 4. júní 1999 með lögmanninum, forstöðumanni tæknisviðs Reykjavíkurhafnar og aðstoðarmanni borgarlögmanns, þar sem farið var yfir verkið og kröfur stefnanda, sem einkum lutu að förgunarþætti verksins. Ekki náðist samkomulag með aðilum og fór svo, að stefndi greiddi 928.473 krónur, ásamt vöxtum, eða samtals 993.319 krónur, vegna vikursekkjanna inn á bankareikning stefnanda samkvæmt bréfi stefnda, dagsettu 22. nóvember 1999. Kemur fram í bréfi lögmanns stefnanda frá 26. sama mánaðar, að litið væri á greiðsluna sem innborgun á kröfu stefnanda.

Undir rekstri málsins var að ósk stefnanda dómkvaddur matsmaður til að meta, hvort endanlegt steypumagn við niðurriðið hefði verið meira en búast hefði mátt við, miðað við tegund og gerð þeirra mannvirkja, er rífa átti og þær upplýsingar, sem fyrirleggjandi voru í útboðsgögnum. Yrði svar við þessari spurningu jákvætt, var þess óskað, að matsmaður léti uppi álit á, hvert umframmagn steinsteypu hefði verið og hvert væri réttmætt endurgjald til handa stefnanda vegna þess. Til verksins var dómkvaddur 20. júní 2001 Ásmundur Ingvarsson verkfræðingur. Í niðurstöðu matsgerðar, dagsettrar 11. desember 2001, kemur fram, að miðað við að endanlegt steypumagn hafi verið 9.700 tonn, hafi umframmagn hennar verið 3.300 tonn og væri réttmætt endurgjald til handa stefnanda vegna þessa hæfilega metið á 1.907.400 krónur á verðlagi í júlí 1998.

II.

Stefnandi byggir á því, að við framkvæmd verksins hafi hann fargað 369,63 tonnum af vikri. Eins og ráð hafi verið fyrir gert, hafi stefnandi gefið út reikninga eftir því sem leið á verkið. Með fyrstu fimm reikningunum hafi hann krafist m.a. fyrir förgun vikursekkjanna, þ.e. 10.500 krónur á tonn, og þeir reikningar verið greiddir athugasemdalaust af hálfu stefnda. Þeirri afstöðu sinni hafi stefndi breytt einhliða og afturvirkir og hafnað að greiða 10.500 krónur fyrir förgun á hverju tonni af vikursekkjum. Hafi þetta leitt til þess, að stefndi hafi lækkað aðra liði verklauna á móti því, sem greitt hafði verið, og ákveðið einhliða, hvernig greitt yrði fyrir förgun sekkjanna. Hafi stefndi viðurkennt greiðslu fyrir förgun á 141,42 tonnum af „öðrum“ efnunum, þ.e. öllu öðru en vikursekkjunum, en talið að greiða ætti fyrir förgun þeirra eftir einhverjum öðrum forsendum. Stefndi hafi greitt 1.017.100 krónur í viðbótarverklaun við að koma sekkjunum af svæðinu, enda hafi vinna þar að lútandi verið vanáætluð af báðum aðilum. Hafi stefnandi sætt sig við þá greiðslu. Fyrir förgun sekkjanna hafi stefndi hins vegar ekki greitt nema 748.425 krónur, sem stefnandi hafi þegar í stað mótmælt.

Auk ágreinings, sem skapaðist vegna vikursekkjanna, hafi stefnanda orðið ljóst, skömmu eftir að hafist var handa við múrbrot og förgun steinsteypu, að í mörgum af þeim mannvirkjum, sem rífa átti, hafi verið miklu meiri steinsteypa en gera hafi mátt ráð fyrir. Hafi þar munað mestu um, að gólfplötur og sökkjarar í húsum nr. 4 og 6 hafi verið mun efnismeiri en venja stóð til og raunar hafi víðast verið um tvö- og þrefaldar gólfplötur að ræða. Hafi engin leið verið fyrir stefnanda að sjá þetta fyrir né hafi mátt ráða þetta af útboðsgögnum stefnda. Hafi þetta leitt til þess, að magn steinsteypu til niðurrifs og förgunar hafi orðið umtalsvert meira en eðlilegt mátti teljast. Alls hafi umframmagn steinsteypu numið 9.700 tonnum, en við gerð tilboðs hafði stefnandi miðað við 6.513 tonn, sem hafi verið eðlilegt miðað við gerð umræddra mannvirkja. Umframmagn steinsteypu hafi því verið 3.186 tonn. Hafi þetta leitt til umtalsverðar kostnaðaraukningar fyrir stefnanda, bæði vegna meiri vinnu og meiri kostnaðar.

Stefnandi heldur því fram, að fundargerðir hafi verið færðar einhliða af hálfu stefnda og þar hvergi getið athugasemda stefnanda. Stefndi hafi þó ekki talið sérstaka ástæðu til aðgerða vegna þessa, enda hafi hann búist við, að stefndi, sem opinber aðili, myndi verða traustsins verður, auk þess sem stefnandi hafi í raun verið byrjandi á þessum markaði, með lítinn rekstur og afar lítið fjárhagslegt svigrúm til aðgerða. Þá hafi samningsákvæði stefnda um tafabætur leitt til þess, að stefnandi hafi haft mjög lítið svigrúm til aðgerða gagnvart stefnda, meðan á verktíma stóð.

Stefnandi sundurliðar kröfu sína sem hér segir:

1. Vangoldin verklauna vegna förgunar vikursekkja.

Krafist er greiðslu verklauna vegna förgunar á 369,63 tonnum af vikur

sekkjum á 10.500 kr. hvert tonn. Heildarverklaun vegna vikursekkja nemi því alls 3.881.115 kr. Stefndi hafi greitt stefnanda 748.425 kr. af þeirri fjárhæð og lækki því höfuðstóll kröfunnar, sem því nemi, og sé krafan því að fjárhæð 3.132.690 kr.

2. Vanagoldin verklaun vegna umframmagns steinsteypu.

Magn steinsteypu, sem rífa hafi þurft og farga, hafi verið 9.700 tonn, en samkvæmt matsgerð hafi mátt gera ráð fyrir 6.400 tonnum. Umfram-magn steypu hafi því verið 3.300 tonn og réttmætt endurgjald því 1.970.400 krónur, miðað við tilboð stefnanda í steypuþáttinn, sem hafi verið að fjárhæð 3.700.000 krónur.

Alls nemi því kröfur stefnanda vegna vangoldinna verklauna 5.040.090 krónum.

Kröfu vegna förgunar vikursekkja byggir stefnandi á samningi aðila og þeim forsendum, sem fram komi í tilboði stefnanda. Mótmælir stefnandi sérstaklega einhliða ákvörðun stefnda um greiðslu fyrir förgun vikursekkja og því mati stefnda, að um hæfilega greiðslu sé að ræða. Hvergi sé að finna í samningi aðila, útboðsgögnum eða öðrum gögnum málsins heimild til sérstakrar ákvörðunar verklauna að þessu leyti. Ljóst sé af útboðsgögnum stefnda, að vikursekkirnir séu hluti af þeim efnunum, sem flytja átti af svæðinu og farga. Sekkjanna, eða þess efnis sem var í þeim, sé þó hvergi getið sérstaklega og sé förgun þeirra því rétti-lega verðlögð undir liðnum „annað“ í tilboði stefnanda, enda samræmist það einingarverð þeim kostnaði, sem hlotist hafi af förgun sekkjanna.

Stefnandi byggir einnig á því, að stefndi hafi í raun viðurkennt kröfu stefnanda að þessu leyti með athugasemdalausri greiðslu á fyrstu fimm reikningum stefnanda, einkum þó með greiðslu á reikningi stefnanda frá 15. september 1998. Þeirri afstöðu geti stefndi ekki breytt einhliða síðar og löngu eftir að verkið hófst.

Óskýrleiki útboðsgagna og samnings aðila sé alfarið á ábyrgð stefnda sjálfs, en öll þessi gögn hafi verið útbúin af stefnda. Þá séu rangar eða vanáætlaðar upplýsingar um magn og annað í útboðsgögnum með sama hætti á ábyrgð stefnda. Byggir stefnandi á því, að útboðsgögn stefnda hafi ekki fullnægt skil-yrðum, sem sett séu í gr. 4.1 í ÍST 30, sem sé hluti af samningi aðila. Hafi stefnda verið í lófa lagið að geta í útboðsgögnum eða samningi, að um sérstaka greiðslu vegna förgunar á vikursekkjum yrði að ræða og því sé jafnframt mótmælt sérstaklega, að stefndi hafi mælt fyrir um, meðan á verk tíma stóð, að greiðsla fyrir förgun sekkjanna yrði með öðrum hætti en samningur hafi kveðið á um. Bent sé á, að hinar svokölluðu verkfundagerðir, sem stefndi hafi sjálfur fært, hafi ekki að geyma neinar upplýsingar þar að lútandi.

Þá byggir stefnandi á því, að einhliða ákvörðun stefnda á „hæfilegu“ endurgjaldi fyrir förgun vikursekkjanna sé í algeru ósamræmi við raunverulegan kostn-

að af förguninni. Stefndi byggi á, að „hæfilegt“ endurgjald sé 2.500 kr. á tonn, en ekki 10.500 krónur, eins og samið hafi verið um. Beinn kostnaður af förguninni hafi í flestum tilfellum verið umtalsvert hærri en 2.500 krónur á tonn og sé þá eftir að taka tillit til vinnu við förgunina sjálfa. Þá bendi stefnandi einnig á, að önnur efni sem farga þurfti og féllu undir lið 5.11.3, þ.e. 141,42 tonn af grúti, olíu, spilliefnum o.fl., séu mjög dýr í förgun og almennt dýrari en 10.500 krónur á tonn. Þannig sé förgunargjald á formalíni 135.618 krónur á tonn, á olíu 30.216 krónur á tonn og á PCB-spennaolíu 581.938 krónur á tonn. Augljóst megi því vera, að þó förgunarkostnaður vikursekkja hafi verið eitthvað lægri en 10.500 krónur á tonn, hafi útbodsgögn stefnda ekki gefið tilefni til annars en að förgunarkostnaður „annarra“ efna yrði metinn heildstætt.

Þá beri stefnda að greiða viðbótarverka vegna umframmagns steinsteypu í þeim mannvirkjum, sem rífa átti. Stefnandi hafi uppgötvað, að magn steinsteypu hafi verið 3.186 tonnum meira en eðlilegt hafi mátt telja, miðað við gerð og umbúnað þeirra húsa sem rífa átti, og hafi stefnda verið skýrt frá þessu. Með sama hætti og fyrr greini byggir stefnandi á því, að óskýrleiki útbodsgagna og vanáætlanir stefnda að þessu leyti séu alfarið á hans ábyrgð. Tilboð stefnanda hafi verið miðað við meðalverð 4.295 krónur fyrir hvert tonn af steinsteypu. Verð samkvæmt tilboði hafi verið mismunandi eftir húsum og um heildarverð hafi verið að ræða. Af því leiði, að stefnandi hafi ekki getað tryggt viðbótagreiðslur frá stefnda vegna hins aukna magns, þar sem niðurriif og förgun steinsteypu hafi ekki byggst á einingaverði. Efni samningsins að því leyti hafi verið að frumkvæði stefnda sjálfs. Byggir stefnandi á því, að greiða beri fyrir hið mikla umframmagn á þeirri forsendu, að miða beri við meðalverð fyrir hvert tonn reiknað út frá uppgöfnu tilboðsverði stefnanda, miðað við áætlað heildarmagn steinsteypu.

Verði ekki fallist á ofangreindar málsástæður byggir stefnandi á því, að meta eigi samning aðila með hliðsjón af ákvæði 36. gr. samningalaga nr. 7/1936, með síðari breytingum. Augljóst sé af gögnum málsins og málalíbúnaði stefnanda, að veigamiklir þættir í útbodsgögnum stefnda og samningi aðila séu ósanngjarnir, þegar horft sé til umfangs verksins og kostnaðar stefnanda af framkvæmd þess. Ósanngirni að þessu leyti verði fyrst og fremst rakin til óskýrleika útbodsgagna stefnda og vanáætlunar stefnda á efnisumfangi og öðrum atriðum, sem áhrif hafa á kostnað af verkinu. Stefndi hafi haft umtalsvert betri stöðu við samningsgerðina, þekkt margfalt betur til aðstæðna á vettvangi, ákvarðað sjálfur efni samningsins og stýrt samningsgerð frá upphafi til enda, auk þess að hafa yfirumsjón með framkvæmd verksins.

Krafa stefnanda til dráttarvaxta byggist í fyrsta lagi á því, að stefndi hafi með bréfi 9. mars 1999 viðurkennt formlega kröfu stefnanda til greiðslu verka vegna förgunar vikursekkja, þó að ágreiningur sé um rétta fjárhæð þeirra verk-

launa. Jafnframt hafi stefndi viðurkennt rétt stefnanda til vaxta af kröfum frá þessum degi og er á því byggt, að 9. mars 1999 sé óumdeilanlegur upphafsdagur dráttarvaxta varðandi kröfu vegna förgunar vikursekkja. Í öðru lagi sé krafist dráttarvaxta frá 22. febrúar 2001 af kröfu um greiðslu viðbótarverklauna vegna umframmagns steinsteypu. Krafan hafi ekki formlega verið kynnt stefnda, fyrr en með málshöfðun þessari. Byggir stefnandi á því, að dráttarvexti beri að reikna á grundvelli 4. mgr. 9. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, en 22. febrúar 2001 sé þingfestingardagur stefnu og því teljist málið höfðað í síðasta lagi á þeim degi í skilningi ákvæðisins.

Stefndi byggir kröfu um sýknu af kröfu stefnanda um greiðslu vegna vikursekkja á því, að stefnandi hafi hvorki lagt fram frekari gögn, sem sýni að förgun vikursekkja hafi verið meiri en 299,37, né sannað, að raunkostnaður við förgun þeirra hafi verið hærri en 2.500 krónur á tonn, sem stefndi hafi þegar greitt fyrir. Engar upplýsingar hafi borist, hvorki frá stefnanda né fyrri lögmanni hans, sem sýni að raunkostnaður við brottflutning vikursekkja hafi verið meiri en 2.500 krónur á tonn, en samkvæmt upplýsingum Sorpu hf. hafi móttökukostnaður félagsins fyrir þá vikursekki, sem þar var fargað, verið 2.500 krónur á tonn. Telji stefndi, að við mat á förgunarkostnaði vikursekkjanna beri að taka tillit til þess, að stefnandi hafi ekki tilkynnt stefnda um þá ákvörðun sína að keyra vikursekki til förgunar í Álfsnesi. Með athöfnum sínum hafi stefnandi brotið gegn losunar-fyrirmælum stefnda, en samkvæmt þeim hafi stefnanda borið að losa öll jarðefni á „tipp“ Reykjavíkurhafnar á Klettasvæði, nokkur hundruð metra frá verkstað. Hafi stefnandi því stofnað til óþarfa kostnaðar, sem hann beri sjálfur ábyrgð á. Að mati stefnda geri viðbótargreiðsla hans vegna vikursekkja meira en að mæta raunkostnaði stefnanda við allan brottflutning þeirra, en í því sambandi bendi stefndi sérstaklega á, að stefnandi hafi aðeins fargað hluta vikursekkja í Sorpu.

Eftir að stefnandi hafi hundsað að taka afstöðu til tillögu stefnda um lausn málsins í nær heilt ár hafi stefndi ákveðið, einkum með hliðsjón af grein 31.6 í ÍST 30, sem hafi verið hluti af verksamningi aðila, að greiða stefnanda aukalega 928.473 krónur, ásamt vöxtum. Með greiðslu þessari hafi stefndi ekki aðeins innt af hendi greiðsluskyldu sína samkvæmt verksamningi, heldur jafnframt greitt stefnanda aukalega fyrir förgun vikursekkjanna, auk aksturskostnaðar, og því beri að sýkna stefnda af kröfum stefnanda vegna vikursekkja. Jafnframt bendi stefndi á, að vikursekkirnir hafi allir verið innan þeirra mannvirkja, sem stefnandi hafi borið að rífa niður og farga. Samkvæmt gr. 1.4.1 í útboðslýsingu, sem sé hluti af verksamningi aðila, hafi skýrt verið tekið fram, að ýmislegt „dót og drasl“ hafi verið skilið eftir í húsunum og að allt, sem væri innan veggja hvers húss, teldist með viðkomandi húsi. Til þess að bjóðendur gætu gert sér góða grein fyrir umfangi verksins, þ.á m. sekkjum þeim, sem í húsunum voru og þeim kostnaði sem hlytist af förgun þeirra, hafi þeim sérstaklega verið gefinn kostur á

því að skoða aðstæður, ásamt fulltrúa verkkaupa. Hafi stefnandi skoðað mannvirkin og því haft allar forsendur til að meta umfang þeirrar förgunar, sem fólst í vikursekkjunum, enda hafi honum borið að taka tillit til þeirra við ákvörðun tilboðsverða sinna í niðurrif mannvirkjanna, sbr. liður 5.3 - 5.9. Í þessu sambandi hafni stefndi þeim skilningi stefnanda, að förgun vikursekkjanna falli undir förgunarþátt verksins, sbr. liður 5.11 í útboðsgögnum. Samkvæmt stefnu sé grundvöllurinn að þessari ályktun stefnanda sá, að þar sem sekkjanna hafi ekki verið getið sérstaklega í útboðsgögnum sé förgun þeirra réttilega verðlögð undir liðnum „annað“, sbr. liður 5.11.3 í útboðsgögnum. Ljóst megi vera af skýrum útboðsgögnum, að það sem var innan þeirra mannvirkja, sem stefnanda bar að rífa niður, sbr. liður 5.3 - 5.9, hafi tilheyrt mannvirkinu og þeirri föstu greiðslu, sem stefnandi bauð í hvert hús. Stefndi geti ekki komið eftir að verki lýkur og haldið því fram, að honum beri að fá aukagreiðslur vegna þess að hann verði þess áskynja, að áætlanir hans hafi verið vanmetnar í upphafi. Stríði slíkt gegn tilgangi útboðsins og þeim leikreglum, sem settar hafi verið í útboðsgögnum.

Stefndi telji, að útboðsgögn í máli þessu hafi verið skýr og uppfyllt þau skilyrði sem sett eru í gr. 4.1. í ÍST 30, enda hafi þau verið unnin í samræmi við staðalinn. Vegna þeirra fullyrðinga stefnanda, að útboðsgögn hafi verið óskýr, bendi stefndi á, að samkvæmt gr. 1.10 í útboðslýsingu hafi stefnanda verið í lófa lagið að óska nánari skýringa vegna atriða, sem honum fundust óskýr í útboðsgögnum. Þetta hafi stefnandi ekki gert og beri hann því hallann af því, en þess sé sérstaklega getið í gr. 1.10., að verkkaupi beri ekki ábyrgð á öðrum túlkunum útboðsgagna. Eins og glögglega komi fram í útboðsgögnum, hafi það verið ætlun stefnda, að greiðsla fyrir það „dót og drasl“ sem fyrirfannst í mannvirkjum, þ.m.t. vikursekkir, væru hluti mannvirkjanna og því hluti þeirra föstu verða, sem stefnandi bauð í einstök hús, enda hafi tilgangur stefnda með sýningu mannvirkjanna beinlínis verið sá að gefa bjóðendum tækifæri á að meta allar aðstæður fyrir tilboðsgerð, þ.m.t. mögulegan kostnað af förgun þeirra vikursekkja, sem á staðnum voru. Beri því að sýkna stefnda af kröfum um viðbótargreiðslu vegna vikursekkja.

Þá hafni stefndi kröfum stefnanda um viðbótargreiðslu vegna meints umframagns steinsteypu í þeim húsum, sem rifin voru niður. Samkvæmt útboðsgögnum leiki enginn vafi á, að sá verkhluti sem krafa þessi lýtur að, hafi verið hluti af föstu tilboðsverði í rif og brottflutning á steypu í þeim sjö húsum, sem tilheyrðu verkinu. Í útboðsgögnum hafi hvergi verið gefnar upp magntölur vegna niðurrifs á steypu, heldur hafi bjóðendur einfaldlega átt að bjóða föst verð í steypulið fyrir hvert hús, þ.e. eitt heildarverð í hvern verkhluta, en aðferð þessi sé mjög algeng í útboðum á niðurrifi mannvirkja. Stefndi hafi boðið fast verð í niðurrif steypu fyrir hvert hús, eða samtals 3.700.000 krónur vegna steypuliða. Beri því að gera verkið upp á grundvelli þeirra föstu tilboðsverða, sem stefn-

andi hafi boðið í þessa verkliði. Allt annað sé í hreinni andstöðu við tilgang og fyrirkomulag útboðsins. Hafi stefndi þegar greitt stefnanda það, sem honum beri fyrir niðurrif og losun steypu samkvæmt tilboði, en af útboðsgögnum sé ljóst, að fyrirkomulag útboðsins hafi falið í sér, að áætlanir um steypumagn í húsunum hafi verið á ábyrgð stefnanda.

Þá bendi stefndi á, að stefnandi hafi ekki fyrr en með stefnu gert neinar athugasemdir vegna steypumagns þeirra mannvirkja, sem rifin voru, hvorki á verktíma né í bréfaskiptum við stefnda eftir lok verksins. Í gr. 14.4. í ÍST 30 sé kveðið á um, að verktaki skuli tafarlaust leita úrskurðar verkkaupa, verði verktaki var við villur eða misræmi í útboðsgögnum. Hafi stefnanda því ekki aðeins verið skylt heldur einnig í lófa lagið, t.d. á reglulegum verkfundum, að koma þessum athugasemdum sínum á framfæri við stefnda. Þá bendi stefndi á, að stefnandi hafi heldur ekki óskað eftir úrskurði umsjónarmanns verkkaupa vegna þessa meinta ágreinings um umframmagn steypu, eins og kveðið sé á um í 32.1. gr. í ÍST 30. Hafi stefnandi því sýnt af sér mikið tómlæti vegna þessarar kröfu sinnar.

Þá hafni stefndi þeirri málsástæðu stefnanda, að meta eigi verksamning aðila með hliðsjón af ákvæði 36. gr. samningalaga nr. 7/1936 með síðari breytingum. Telji stefndi, að skilyrði til beitingar þeirrar heimildar séu með engu móti fyrir hendi í máli þessu, enda sé það hvorki ósanngjarnt né andstætt góðum viðskiptavenjum að beita verksamningnum og fyrirbyggjandi útboðsgögnum fyrir sig. Fyrirkomulag útboðs hafi verið hefðbundið útboð á niðurrifi mannvirkja. Þá hafi útboðsgögn verið unnin í samræmi við kröfur ÍST 30, en sá staðall hafi jafnframt verið hluti af samningi aðila. Stefndi mótmælir því, að veigamiklir þættir í útboðsgögnum stefnda og samningi aðila hafi verið ósanngjarnir og óskýrir. Þá telur stefndi, að fullyrðingar stefnanda um, að efnisumfang hafi verið vanáætlað af hálfu stefnda, séu byggðar á misskilningi því samkvæmt útboðsgögnum sé ljóst, að mat á efnisumfangi hafi alfarið verið í höndum bjóðenda, þ.á m. stefnda, að undanskildum liðum 5.11.1 - 5.11.3.

Dráttarvaxtakröfu er mótmælt., en hana byggir stefnandi á því, að stefndi hafi viðurkennt með bréfi 9. mars 1999, að stefnandi hafi átt kröfu til verklæna vegna förgunar vikursekkja. Eins og fram komi í bréfinu, hafi greiðsla vegna vikursekkja verið sáttað til laga, gerð í því skyni að ljúka verkinu með formlegum hætti. Stefndi hafi þá þegar verið búinn að greiða stefnanda allar kröfur á grundvelli verksamnings. Með tillögunni hafi stefndi boðist til að greiða stefnanda viðbótargreiðslu, umfram greiðsluskyldu samkvæmt verksamningi. Geti hvorki tillaga þessi né bréf stefnda frá 9. mars 1999 verið lögmætur grundvöllur dráttarvaxtakröfu, enda hafi hvorki í tillögunni né bréfinu falist viðurkenning á kröfum stefnanda vegna vikursekkja. Þvert á móti sé kröfum stefnanda vegna vikursekkja alfarið hafnað í bréfinu frá 9. mars 1999. Þá hafi vaxtagreiðsla, sem

stefndi hafi innt af hendi 22. nóvember 1999, takmarkast við viðbótargreiðslu samkvæmt sáttatillögunni.

Til stuðnings varakröfu vísar stefndi til þess, að stefnandi leggi til grundvalar kröfu sinni vegna vikursekkja, að kostnaður við förgun á hverju tonni hafi verið 10.500 krónur, og miði stefnandi þar við sömu fjárhæð og kostnaður hans hafi verið af förgun annarra efna skv. 5.11. lið í tilboðsskrá. Hér sé ekki líku saman að jafna, enda sé kostnaður af förgun efna, sem keyra megi ókeypis á „tipp“, nokkur hundruð metrum frá verkstað, augljóslega minni en kostnaður af akstri og förgun efna á löggilttri förgunarstöð. Beri stefnandi ábyrgð á förgun vikursekkjanna á löggilttri förgunarstöð, en þær athafnir stefnanda hafi verið þvert á fyrirmæli verkkaupa. Þá hafi stefnandi með engu móti sannað kostnað á tonn vegna förgunar vikursekkja. Með hliðsjón af framangreindu telur stefndi að miða beri við mun lægra einingaverð fyrir hvert fargað tonn en stefnandi gerir.

Þá beri að draga frá kröfu stefnanda dagsektir, að fjárhæð 300.000 krónur, vegna tafa á verkskilum, komi til þess, að dómurinn ákveði að greiða beri stefnanda bætur.

III.

Svo sem áður greinir bauð Innkaupastofnun Reykjavíkurborgar út rif á Fiskimjölsværksmiðjunni á Kletti og tilheyrandi mannvirkjum fyrir hönd Reykjavíkurborgar í júní 1998. Skyldi verkið unnið samkvæmt útboðsgögnum og öðrum þeim gögnum, sem þar væri vísað til. Í tilkynningu um útboð kom fram, að bjóðendur skyldu athuga, að svæðið yrði opið til skoðunar föstudaginn 3. júlí [1998] milli klukkan 13 og 16. Útboðinu fylgdu eftirtalin gögn: Útboðsskilmálar, samningsskilmálar, verklýsing, form verksamnings, eyðublað fyrir verktryggingu, tilboðseyðublað, magntöluskrá, sem jafnframt var tilboðsskrá, teikningar og fylgiskjöl. Í útboðsskilmálum kom fram, að verkið fælist í að rífa, flokka og farga öllum mannvirkjum Fiskimjölsværksmiðjunnar á Kletti. Þá skyldu mannvirki í jörð tilheyrandi húsunum eða öðru „tilheyra viðkomandi“ og einnig verða rifin, þau flokkuð og þeim fargað. Þá átti að skila svæðinu grófjöfnuðu, þannig að ekki mynduðust vatnsupnistöður í húsgrunnum. Skyldi ekki reiknað með að flytja þyrfti viðbótarfyllingar inn á svæðið í því skyni. Í lýsingu staðhátta segir meðal annars, að hús séu flest steipt að hluta, en með þakvirkjum úr stáli og tré. Í sumum húsanna séu gamlar vélar og vélarhlutir, sumt mjög stórt og þungt. Ýmislegt „dót og drasl“ hafi verið skilið eftir í húsunum. Allt sem sé innan veggja hvers „húss“ teljist með viðkomandi húsi. Um gerð og frágang tilboðs sagði, að bjóðendur skyldu fylla út tilboðsskrá og að lokum færa niðurstöðutölur á tilboðsblað. Skyldu bjóðendur reikna með þeim magntölum í tilboði sínu, sem stæðu í tilboðsskránni. Einingarverð skyldu vera

bindandi fyrir bjóðanda samkvæmt tilboðsskrá. Bjóðendur skyldu miða tilboð við verðlag, eins og það væri í byrjun júní 1998, og myndi samningsupphæð ekki verðbætast. Þá kemur fram í tilboðsskránni, að óskaði bjóðandi eftir nánari skýringu á einhverjum atriðum í útboðsgögnum, skyldi það gert með skriflegri fyrirspurn, sem skyldi hafa borist Innkaupastofnun Reykjavíkurborgar í síðasta lagi 3. júlí.

Samkvæmt samningsskilmálum skyldi íslenskur staðall, ÍST-30, 4. útgáfa 1. janúar 1997, vera hluti af verksamningi. Þá segir þar, að verkkaupi skyldi ráða/skipa eftirlitsmann með verkinu, sem kæmi fram fyrir hönd verkkaupa. Skyldi eftirlitsmaður og fulltrúar hans sjá um, að verktaki „framkvæmdi“ verkið í samræmi við uppdrætti og lýsingar á mannvirkjum. Í ákvæði um breytingar á verkinu segir, að næðist ekki samkomulag um, hvort verk væri aukaverk eða innifalið í tilboði, skyldi verktaki samt sem áður vinna verkið, ef verkkaupi færi fram á það, en dómur (Héraðsdómur Reykjavíkur) skera úr um, hvort greiða ætti aukalega fyrir það. Um lokauppgjör segir, að verktaki skyldi leggja fram loka-reikning í síðasta lagi fjórum vikum eftir lokaúttekt. Skyldi þar meðal annars greina allar kröfur um greiðslur vegna aukaverka og breytinga. Reikningar, sem kæmu fram seinna, yrðu ekki teknir til greina.

Í verklýsingu segir, að umræddri verksmiðju megi skipta upp í fjögur hús, nokkrar byggingar eða skúra, tanka, þró og leifar af vígtarhúsi og hlutum því tengdu. Skyldi fjarlægja öll mannvirki í jörðu tengd þessum mannvirkjum. Meðfylgjandi útboðinu var teikning, sem sýndi lóð og hús á lóðinni, svo og skiptingu þeirra upp í verklíði. Einnig fylgdi teikning, sem sýndi meðal annars afstöðu svæðisins og umferðaræðar að og frá því, en allar aðrar teikningar skyldi verktaki útvega sér hjá „t.d. byggingafulltrúa, Landsímanum, Rafmagnsveitu, Hita-veitu og Vatnsveitu Reykjavíkur.“ Allt efni skyldi verða eign verktaka og skyldi hann sjá um förgun þess. Sú krafa var gerð til verktaka, að förgun byggingarefna og annarra hluta færi í einu og öllu eftir þeim reglum, sem um slíkt giltu. Allt efni skyldi flokka á staðnum, áður en það væri sett á bíla og því ekið til förgunarstaðar. Skyldi verktaki útvega förgun á öllu, en heimilt væri að aka steinbroti (brottnir steypuhlutar og jarðefni, þó ekki mold), í fyllingar hjá Reykjavíkurhöfn við Klettagarða.

Alls bárust 8 tilboð í verkið. Það hæsta var að fjárhæð 64.901.450 krónur, en stefnandi var með það lægsta, að fjárhæð 13.052.500 krónur, sem var innan við 50% af meðaltalsverði annarra tilboða. Nam tilboðið 79.11% af kostnaðaráætlun verksins, sem var 16.500.000 krónur.

Í skýringum með tilboðsskrá er að finna liði 5.3 – 5.9. Undir lið 5.3 fellur hús nr. 1, undir lið 5.4 er hús nr. 2 og þannig koll af kalli, þannig að hús nr. 7 er undir lið 5.9. Við hverja húseiningu eru fjórir undirliðir, 1. Málmar, 2. Timbur., 3. Steypa og 4. Annað. Segir í skýringum með tilboðsskrá um það, sem þar er

nefnt „Málmar/tré“, að þar skuli „gefa verð“ í það, sem þurfi til að rífa niður, hluta í sundur og flokka „viðkomandi“, setja á bíl, ásamt akstri á förgunarstað, það er allt sem tengt sé „viðkomandi“, nema förgunarkostnaður, sem greiðast skyldi sérstaklega samkvæmt móttökuseðlum viðurkennds förgunaraðila. Um undirliðinn „Steypa“ segir, að þar sé um að ræða allt viðkomandi steypubroti, flokkun þess og akstri efnisins á „tipp.“ Þá segir um liðinn „Annað“, að þar skuli „gefa verð“ í það, sem bjóðandi telji ekki innfalið í öðrum liðum.

Tilboð stefnanda vegna undirliðarins „Annað“, sem um er deilt í málinu, var samtals að fjárhæð 950.000 krónur vegna allra húseininganna.

Liður 5.10 í tilboði varðaði hreinsun á lóð, jöfnun og „annað.“ Síðast er að finna liðinn 5.11 „Förgun skv. móttökuseðlum“. Undirliðir þar eru: 1. Málmar, 2. Timbur og 3. Annað. Undir liðnum „Annað“ hljóðar tilboð stefnanda upp á 1.050.000 krónur miðað við förgun 100 tonna, eða 10.500 krónur á tonn.

Í bréfi stefnda til stefnanda frá 13. júlí 1998 var þess óskað, að stefnandi gerði meðal annars grein fyrir hverjir væru móttöku- og förgunarstaðir fyrir efni, sem flutt yrði burt „málmar, timbur og annað efni.“ Í svari stefnanda segir um þetta, að timbur yrði kurlað á staðnum af tilteknu fyrirtæki og notað í gróðurbeð, göngu-stíga og fleira, málmar yrðu fluttir í nafngreint fyrirtæki í Hafnarfirði, steinsteypa færi í fyllingu Reykjavíkurbæjar við Sundahöfn, olía færi til Olís hf. „Annað“ færi í Sorpu, að undanskildu því sem verktaki hefði í hyggja að nýta sér, það færi í geymslu á tilteknu svæði, en verktaki ætlaði að nota eins mikið af efninu og hægt væri.

Með bréfi 29. júlí 1998 var stefnanda tilkynnt, að ákveðið hefði verið að taka tilboði hans og var verksamningur milli málsaðila undirritaður 4. næsta mánaðar. Er ekki deilt um það, að stefndi sé réttur aðili málsins.

Í málinu deila aðilar annars vegar um, hvort stefnanda beri greiðsla úr hendi stefnda fyrir förgun vikursekkja og hins vegar hvort steypumagn, sem brjóta átti og fjarlægja, hafi verið meira en ætla mátti, þannig að stefnandi eigi rétt á greiðslu sem því nemi.

Fram er komið í málinu, að umræddir vikursekkir hafi verið inni í húsum þeim, er stefnandi tók að sér að rífa niður. Hefur stefnandi skýrt svo frá, að hann hafi séð sekkina við skoðun 3. júlí 1998. Hafi þeir „fyllt tvær byggingar“ og verið í flestum húsunum. Í útboðsskilmálum kom fram, að allt, sem væri innan veggja hvers húss, teldist með því. Af framansögðu verður eigi annað séð en að stefnanda hafi verið fyllilega ljóst af útboðsskilmálum og við skoðun á vettvangi, að umræddir vikursekkir tilheyrðu þeim húseiningum, sem þeir voru í og þar með, að þeir heyrðu þar undir liðinn „Annað,“ þar sem þeir gátu augljóslega ekki flokkast undir málma, timbur eða steypu samkvæmt öðrum liðum.

Þá þykir verða ráðið af verksamningnum, að stefnanda var frjálst að losa efnið á svonefndum „tipp“ á Klettasvæði Sundahafnar, en þrátt fyrir það verður

ráðið af gögnum málsins, að farnar hafi verið fjórar ferðir með vikursekki í Sorpu hf. í Álfsnesi, samtals 44,200 tonn. Aðilar deila um heildarmagn vikurs og heldur stefnandi því fram, að það hafi verið 355,5 tonn, en stefndi kveður það hafa verið 299,37 tonn. Er allt að einu ljóst, að mjög óverulegt magn vikursins var flutt í Sorpu hf. Þá verður heldur ekki ráðið af samningi, að á stefnda hafi hvílt greiðsluskylda vegna þessarar förgunaraðferðar eða að sérstaka nauðsyn hafi borið til hennar. Að lokum verður ekki séð, að stefnandi hafi borið þessa ráðstöfun undir stefnda. Samkvæmt því og að öðru leyti með skírskotun til þess, sem áður er rakið, verður ekki fallist á með stefnanda, að förgun vikursekkjanna hafi fallið undir undirliðinn „Annað“ í lið 5.11 „Förgun skv. móttökuseðlum,“ heldur hafi þar verið átt við förgun spilliefna, eins og olíu og grúts.

Engu að síður greiddi stefndi stefnanda 928.473 krónur vegna viðbótarkostnaðar við förgun vikursins, auk 64.846 króna í vexti. Var stefnanda tilkynnt um greiðsluna með bréfi, dagsettu 22. nóvember 1999. Verður ráðið af gögnum málsins, að greiðslan hafi verið miðuð við förgun 299,37 tonna af vikri og að efninu hafi verið ekið í Sorpu hf. í Álfsnesi, sem er mun lengri leið en á umræddan losunarstað í Sundahöfn, þar sem ekkert gjald þurfti að greiða fyrir losun efnisins. Þá var við greiðsluna gert ráð fyrir 2.500 króna losunargjaldi á hvert tonn, auk aksturskostnaðar upp í Álfsnes.

Með vísan til þess, sem rakið hefur verið, er það mat dómsins, að ekki séu nein efni til frekari greiðslu af hálfu stefnda vegna þessa kröfuliðar en þegar hefur verið innt af hendi af hans hálfu.

Þá gerir stefnandi kröfu til þess, að stefndi greiði honum 1.907.400 krónur vegna umframmagns steypu í byggingunum. Reisir stefnandi kröfuna á matsgerð dómkvadds matsmanns frá 11. desember 2001, en þar kemur fram, að miðað við að endanlegt steypumagn hafi verið 9.700 tonn, hafi umframmagn hennar verið 3.300 tonn og sé réttmætt endurgjald til handa stefnanda vegna umframmagnsins hæfilega metið til ofangreindrar fjárhæðar á verðlagi í júlí 1998.

Samkvæmt matsgerð dómkvadds matsmanns er talið eðlilegt að miða við, að gólfplötur í umræddum byggingum hafi verið 20 cm þykkar, veggir hafi verið 20 cm þykkir og sökklar 30 cm þykkir og að meðaltali 80 cm háir. Þá sé eðlilegt, að reiknað sé með 10 - 20% óvissu við tilboðsgerð og að rúmþyngd steypunnar sé allt að 2,5 tonn á rúmmetra. Hafi bjóðendur þannig mátt búast við, að endanlegt steypumagn við rifin hafi verið um 6.400 tonn. Í vætti matsmanns kemur fram, að stefnandi hafi átt að gera sér að hluta til grein fyrir steypumagni, til dæmis í veggjum, en ekki varðandi gólf og sökklara. Hafi teikningar ekki verið fullnægjandi til að meta magnið að því leyti. Af vigtarseðlum verður ráðið, að endanlegt steypumagn í umræddum byggingum hafi verið um 9.700 tonn. Verður því að telja nægjanlega í ljós leitt, að steypumagn í húsunum hafi verið töluvert meira en gera mátti ráð fyrir.

Á hinn bóginn er á það að líta, að samkvæmt gr. 14.4 í ÍST 30, 4. útgáfu 1. janúar 1997, sem var hluti verksamnings aðila, gat stefnandi sem verktaki krafist sérstakrar greiðslu á þeim aukakostnaði, sem hlaust af villu í verksamningi, hefði hún ekki verið óveruleg. Skilyrði var þó, að verktaki skýrði verkkaupa tafarlaust frá henni, eftir að hann varð hennar var eða mátti vera það. Fram er komið í málinu, að verkfundir voru haldnir reglulega, þar sem stefnandi gat komið að athugasemdum vegna umframsteypumagns í byggingunum. Verður hvergi ráðið af fundargerðum, að stefnandi hafi gert neinar athugasemdir af þessu tilefni, þrátt fyrir að viðurkennt sé í stefnu, að stefnanda hafi orðið ljóst, skömmu eftir að hafist var handa við múrbrot og förgun steinsteypu, að í mörgum af þeim mannvirkjum, sem rífa átti, hafi verið mun meiri steinsteypa en gera hafi mátt ráð fyrir. Þá segir í ÍST 30, gr. 31.2, að verktaki skuli skila mánaðarlega skrá yfir hugsanlegar kröfur um greiðslur vegna aukaverka og breytinga og gera rökstudda grein fyrir þeim. Einnig var stefnanda heimilt samkvæmt gr. 32.1 í ÍST 30 að bera ágreining um verkið undir umsjónarmann verktaka, sem bar að kveða upp skriflegan úrskurð innan mánaðar. Enn fremur kemur fram í ÍST 30, gr. 31.6, að verktaki skuli senda verkkaupa fullnaðarreikning vegna verksins innan tveggja mánaða frá því hann skilaði verkinu í hendur verkkaupa, þar sem meðal annars skuli greina allar kröfur um greiðslur vegna aukaverka og breytinga. Stefnandi gerði ekkert af þessu. Að auki er nýtur engra gagna við um það í málinu, að umframmagn steypu hafi verið ágreiningsefni milli aðila í bréfaskiptum stefnanda og lögmanns hans og stefnda, svo og viðræðum aðila, sem áttu sér stað eftir verklok. Fór úttekt fram á verkinu 17. nóvember 1998, en þá var gerð athugasemd af hálfu verkkaupa um, að eftir væri að „fjarlægja sökkulvegg og einhverja rest af steypu plani.“ Eftir að verktaki lauk við að fjarlægja áður nefnt, óskaði hann ekki eftir lokaúttekt, svo sem eðlilegt er og venja stendur til, en ágreiningslaust er með aðilum, að verkinu hafi lokið 25. nóvember 1998.

Af gögnum málsins verður ekki ráðið, að það hafi verið fyrr en með reikningi, dagsettum 19. febrúar 2001, sem ber yfirskriftina „PRO FORMA“, að stefnandi krefst bóta vegna umframmagns steypu. Samkvæmt reikningnum krafðist stefnandi greiðslu 13.683.870 króna vegna þessar þáttar, en það var upphafleg kröfufjárhæð í stefnu, sem birt var 21. febrúar 2001. Er þannig ósannað af hálfu stefnanda, að stefndi hafi fengið vitneskju um kröfu stefnanda vegna umframmagns steypu, fyrr en að á þriðja ár var liðið frá verklokum. Að virtu öllu framansögðu verður ekki hjá því komist að telja stefnanda hafa sýnt af sér svo verulegt tómlæti, hvað þennan þátt málsins varðar, að hugsanlegur réttur hans gagnvart stefnda sé niður fallinn af þeim sökum.

Engin efni eru til að fallast á með stefnanda, að uppfyllt séu skilyrði til beitningar ákvæða 36. gr. samningalaga nr. 7/1936, með síðari breytingum, vegna samnings-gerðar aðila, og er tekið undir röksemdir stefnda í því efni.

Samkvæmt framansögðu ber að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu, en eftir atvikum þykir mega ákveða, að málskostnaður falli niður.

Dóminn kvað upp Helgi I. Jónsson héraðsdómari.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Reykjavíkurhöfn, er sýkn af kröfum stefnanda, Þorsteins Vals Baldvinssonar, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 229/2002.

Þórir Garðarsson

Ísferðir ehf. og

Sigurdór Sigurðsson

(Sveinn Skúlason hdl.)

gegn

Gúmmívinnslunni hf.

(Kristinn Bjarnason hrl.)

Skuldabréf. Framsal. Handveð.

Í málinu krafði G áfrýjendur um greiðslu á skuldabréfi, sem Í gaf út 2. apríl 1997 með sjálfskuldarábyrgð hinna áfrýjendanna. Við útgáfu bar bréfið ekki með sér nafn kröfuhafa, en óumdeilt var að það var í kjölfarið afhent fyrirtækinu ÍD. G hafði áður höfðað mál gegn Í og S vegna sama skuldabréfs en því máli lauk með sýknudómi Hæstaréttar. Taldi dómurinn að þrotabú ÍD væri eigandi bréfsins samkvæmt hljóðan þess en G hefði ekki sannað eignarrétt sinn að bréfinu. Fékk G skuldabréfið framselt sér í apríl 2001 og höfðaði mál þetta til greiðslu bréfsins. Málsvörn áfrýjenda var eins og í fyrra málinu reist á því að krafan samkvæmt skuldabréfinu væri greidd. ÍD hafi verið greitt með nýju skuldabréfi, útgefnu af Í 15. júlí 1997, og lögðu áfrýjendur fram kvittun ÍD fyrir þeirri greiðslu en einnig var skráð á kvittunina að ÍD lofi að skila eldra skuldabréfinu. Með framburði S fyrir dómi var talið sannað að ÍD, eigandi bréfsins, hafi veitt G rétt yfir því til tryggingar kröfu, jafnframt því sem vörslur þess færðust til G. Voru þar með uppfyllt skilyrði til að leggja mætti til grundvallar að handveð hafi stofnast í bréfinu með þeim gerningi. Með framburði S var einnig sannað að veðrétturinn hafi stofnast áður en Í gaf út nýtt skuldabréf 15. júlí 1997 og afhenti það ÍD. Skilyrði um grandleysi G þegar hann öðlaðist óbeinan eignarrétt yfir bréfinu voru því einnig fyrir hendi. Þrátt fyrir vitneskju um að ÍD hefði eldra bréfið ekki lengur undir höndum og að eigandinn hefði veitt öðrum rétt yfir því, hafi Í tekið áhættuna af því að afhenda ÍD nýtt skuldabréf án þess að fá eldra skuldabréfið, sem verið var að greiða, afhent til baka. Voru áfrýjendur dæmdir til að greiða G andvirði skuldabréfsins.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediksdóttir.

Áfrýjendur skutu málinu til Hæstaréttar 14. maí 2002. Þeir krefjast sýknu af kröfu stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Í málinu krefur stefndi áfrýjendur um greiðslu á skuldabréfi, upphaflega að fjárhæð 4.000.000 krónur, sem áfrýjandinn Ísferðir ehf., sem þá hét Allrahanda/Ísferðir ehf., gaf út 2. apríl 1997 með sjálfskuldarábyrgð hinna áfrýjendanna. Skyldi það greitt upp með mánaðarlegum afborgunum á þremur árum. Við útgáfu bar bréfið ekki með sér nafn kröfuhafa, en óumdeilt er að það var í kjölfarið afhent Íslandsdekki ehf. Stefndi hefur áður höfðað mál gegn áfrýjendunum Ísferðum ehf. og Sigurdóri Sigurðssyni vegna þessa sama skuldabréfs. Við meðferð þess máls, sem rekið var samkvæmt XVII. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, lýsti stefndi yfir að hann hafi eignast bréfið frá Íslandsdekki ehf. um miðjan apríl 1997. Í héraði var krafa stefnda tekin til greina, en málinu lauk með dómi Hæstaréttar 25. febrúar 1999, bls. 765 í dómasafni réttarins það ár, og voru áfrýjendurnir sýknaðir. Var fallist á með þeim að skuldabréfið væri nú nafnbref, þótt það hafi verið handhafa-bréf í upphafi. Samkvæmt hljóðan þess væri Íslandsdekk ehf. eigandi bréfsins og ekkert fram komið frá forráðamönnum þess félags sem staðfesti að bréfið hafi verið framselt stefnda. Bú Íslandsdekks ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta 27. febrúar 1998 og var niðurstaða Hæstaréttar sú að þrotabú félagsins væri nú eigandi bréfsins samkvæmt hljóðan þess. Gegn því hafi stefndi ekki sannað eignarrétt sinn að bréfinu. Málið hafi því verið höfðað af röngum aðila og yrði ekki komist hjá að sýkna áfrýjendur af kröfu stefnda.

Í því máli, sem nú er til úrlausnar, telur stefndi að hann hafi bætt úr fyrri annmarka með því að skiptastjóri þrotabús Íslandsdekks ehf. fram-seldi skuldabréfið til stefnda 10. apríl 2001 með áritun á það. Þar sem skuldabréfið hafi ekki greiðst frá og með gjalddaga 1. maí 1997 sé mál-sókn óhjákvæmileg. Eins og í fyrra skiptið rekur hann málið samkvæmt XVII. kafla laga nr. 91/1991.

Málsvörn áfrýjenda er eins og í fyrra málinu reist á því að krafan samkvæmt skuldabréfinu sé greidd. Hafi það verið gert 15. júlí 1997 með því að kröfuhafa samkvæmt bréfinu, Íslandsdekki ehf., var greitt með nýju skuldabréfi, útgefnu af Allrahanda/Ísferðum ehf. 15. júlí 1997, sömu fjárhæðar og fyrra skuldabréfið. Hafa áfrýjendur lagt fram kvittun Íslandsdekks ehf. 15. júlí 1997, þar sem ritað er að útgefandi hafi þann dag greitt skuldabréf útgefið 2. apríl 1997 að fjárhæð 4.000.000 krónur með nýju skuldabréfi sömu fjárhæðar, útgefnu 15. júlí sama árs. Er einnig skráð á kvittunina að Íslandsdekk ehf. lofi að skila eldra skuldabréfinu, sem áfrýjendur segja að félagið hafi ekki staðið við. Í greinargerð áfrýjenda til héraðsdóms kemur fram að eftir dóm Hæstaréttar í fyrra málinu hafi skiptastjóra í þrotabúi Íslandsdekks ehf. verið ritað bréf 3. mars 1999 og honum gerð grein fyrir greiðslu á umræddu skuldabréfi.

Þótt málið hafi verið höfðað samkvæmt ákvæðum XVII. kafla laga nr. 91/1991 hlutuðust aðilarnir engu að síður til um að teknar yrðu skýrslur af tveimur mönnum fyrir dómi. Eysteinn Gunnar Guðmundsson, stjórnarmaður í Íslandsdekki ehf. og prókúruhafi félagsins, staðfesti undirritun sína á kvittun 15. júlí 1997, sem að framan er getið, og að hafa ráðstafað eldra skuldabréfinu til stefnda. Ekki mundi vitnið hvenær það gerðist eða hvers vegna bréfinu var ekki skilað til útgefandans eftir að Íslandsdekk ehf. fékk frá honum nýtt skuldabréf, svo sem lofað var í áður nefndri kvittun. Áfrýjandinn Sigurdór Sigurðsson, framkvæmdastjóri Ísferða ehf., gaf einnig skýrslu fyrir dómi. Kvað hann Eystein hafa undirritað kvittunina í sinni viðurvist og lofað að skila eldra bréfinu. Aðspurður um hvort honum hafi verið kunnugt um að Íslandsdekk ehf. hafði bréfið þá ekki undir höndum svaraði Sigurdór: „Já, mér skildist á honum og vissi reyndar að hann hafi sett það - og hélt það hefði verið sem trygging, eins og hann sagði mér á þessum tíma, að það væri til tryggingar á skuld við Gúmmívinnsluna og hann fengi bréfið aftur, þetta væri bara ákveðin trygging Hann sagðist eiga bréfið engu að síður ... hann var ekki með það í sínum vörslum, en eins og hann sagði að hann ætti bréfið ennþá, að hann væri ekki búinn að framselja það eða neitt svoleiðis.“

Fyrir Hæstarétt hefur verið lagt tölvubréf lögmanns áfrýjenda til skiptastjóra þrotabús Íslandsdekks ehf. 6. maí 2002 með fyrirspurn um hvort þrotabúið hafi að „fullu og öllu afsalað sér öllum ávinningi er kann að greiðast af andvirði skuldabréfsins“. Í svari skiptastjórans 25. júní sama árs segir að þrotabúið hafi framselt „umrætt skuldabréf til Gúmmívinnsl-

unnar ehf. með áritun á skuldabréfið án nokkurra skilyrða.“ Áfrýjendur telja framsal skiptastjórans á skuldabréfinu árið 2001 marklaust og að stefndi geti ekki unnið neinn rétt við það, enda hafi hann ekki verið grandlaus þegar skiptastjórinn framseldi honum bréfið um mótbáru þeirra þess efnis að það væri greitt. Lögmaður áfrýjenda skýrði jafnframt frá því við munnlegan flutnings málsins fyrir Hæstarétti að Ísferðir ehf. hafi leyst til sín skuldabréfið, sem félagið gaf út 15. júlí 1997 og afhenti Íslandsdekki ehf. sama dag, en ekki er fram komið hvenær eða frá hverjum áfrýjandinn fékk bréfið eða um atvik að því að öðru leyti.

II.

Með framburði áfrýjandans Sigurdórs Sigurðssonar fyrir dómi er sannað að Íslandsdekk ehf., eigandi hins umþætta skuldabréfs, veitti stefnda rétt yfir því til tryggingar kröfu jafnframt því sem vörslur þess færðust til stefnda. Eru þar með uppfyllt skilyrði til að leggja megi til grundvallar að handveð hafi stofnast í bréfinu með þessum gerningi. Með framburði áfrýjandans er einnig sannað að veðrétturinn stofnaðist áður en áfrýjandinn Ísferðir ehf. gaf út nýtt skuldabréf 15. júlí 1997 og afhenti það Íslandsdekki ehf. Skilyrði um grandleysi stefnda þegar hann öðlaðist óbeinan eignarrétt yfir bréfinu eru því einnig fyrir hendi. Þrátt fyrir vitneskju um að Íslandsdekk ehf. hefði eldra bréfið ekki lengur undir höndum og að eigandinn hefði veitt öðrum rétt yfir því tók áfrýjandinn Ísferðir ehf. áhættuna af því að afhenda Íslandsdekki ehf. nýtt skuldabréf án þess að fá eldra skuldabréfið, sem verið var að greiða, afhent til baka.

Stefndi átti rétt á því í skjóli handveðréttar síns að krefja skuldara bréfsins um gjaldfallna vexti og afborganir af því, sbr. nú 2. mgr. 6. gr. laga nr. 75/1997 um samningsveð. Skuldabréfið er nú allt gjaldfallið, en ekki er tölulegur ágreiningur í málinu með aðilunum. Samkvæmt öllu því, sem að framan er rakið, verður niðurstaða hins áfrýjaða dóms staðfest.

Áfrýjendur verða dæmdir til að greiða stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti eins og nánar segir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Áfrýjendur, Þórir Garðarsson, Ísferðir ehf. og Sigurdór Sigurðsson, greiði óskipt stefnda, Gúmmívinnslnni hf., 250.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 27. mars 2002.

Mál þetta var þingfest 12. júní 2001 og var dómtekið 28. febrúar sl.

Stefnandi er Gúmmívinnslan hf., Réttarhvammi 1, Akureyri.

Stefndu eru Þórir Garðarsson, Þverholti 9, Mosfellsbæ, Allrahanda/Ísferðir ehf., Hyrjarhöfða 2, Reykjavík og Sigurdór Sigurðsson, Heiðmörk 50, Hveragerði.

Dómkröfur

Stefnandi gerir þær dómkröfur að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnanda skuld að fjárhæð 4.042.667 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, með síðari breytingum, frá 1 maí 1997 til greiðsludags. Þess er krafist að dæmt verði að dráttarvextir skuli leggjast við höfuðstól á tólf mánaða fresti í fyrsta sinn þann 1. maí 2001, en síðan árlega þann dag. Þá er krafist málskostnaðar samkvæmt mati dómsins.

Dómkröfur stefndu eru þær að stefndu verði alfarið sýknaðir af öllum dómkröfum stefnanda. Krafist er málskostnaðar úr hendi stefnanda í samræmi við framlagðan málskostnaðarreikning.

Málsástæður stefnanda og lagarök

Stefnandi byggir dómkröfur sínar á skuldabréfi útgefnu í Reykjavík, þann 2. apríl 1997, af stefnda, Allrahanda/Ísferðum ehf. Skuldabréfið er að fjárhæð 4.000.000 króna. Samkvæmt ákvæðum skuldabréfsins skyldi endurgreiða lánið með 36 afborgunum á eins mánaðar fresti, í fyrsta sinn 1. maí 1997. Skuldabréfið er óverðtryggt en í vexti af skuldinni skyldi greiða meðaltalsvexti eins og bankar og sparisjóðir taka á hverjum tíma, samkvæmt auglýsingum Seðlabanka Íslands, af sambærilegum og/eða hliðstæðum skuldabréfalánunum. Á útgáfudegi námu þeir 8,2 % á ári. Heimild er í skuldabréfinu til að gjaldfella eftirstöðvar skuldarinnar ef ekki er staðið skil á greiðslum af bréfinu og að reikna hæstu lögleyfðu dráttarvexti af vanskilum skuldarinnar.

Skuldabréfið var upphaflega gefið út til handhafa og tókust stefndu, Sigurdór Sigurðsson og Þórir Garðarsson, á hendur sjálfskuldarábyrgð in solidum á greiðslu skuldarinnar. Á bakhlið skuldabréfsins er ritað, þann 22. apríl 1997, að skuldabréfið sé framselt Búnaðarbanka Íslands. Framsalið er undirritað af Íslandsdekk ehf., kt. 590996-3199.

Mál vegna þessa sama skuldabréfs var þingfest fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur þann 4. nóvember 1997 og dómur í því kveðinn upp þann 14. maí 1998 þar sem stefnukröfur málsins voru teknar til greina. Dómunum var áfrýjað til Hæstaréttar og með dómi réttarins, uppkveðnum þann 25. febrúar 1999 í hæstaréttarmálinu nr. 304/1998: Allrahanda/Ísferðir ehf. og Sigurdór Sigurðsson gegn Gúmmívinnslnni hf., varð niðurstaðan sú, að Íslandsdekk ehf., þá þrotabú þess félags, væri eigandi skuldabréfsins en ekki Gúmmívinnslan hf. Í málinu hafi legið fyrir yfirlýsing Búnaðarbanka Íslands hf. þess efnis að bankinn hefði hvorki keypt skuldabréfið né eignast það á annan hátt. Voru áfrýjendur, stefndu

í héraði, sýknaðir af kröfum stefnanda, þar sem stefnandi hafi ekki getað sannað eignarrétt sinn að skuldabréfinu og málið því höfðað af rögum aðila.

Þann 10. apríl 2001 framseldi þrotabú Íslandsdekkis ehf. skuldabréfið til stefnanda með áritun á það. Stefnandi kveður skuldabréf þetta ekki hafa greiðst frá og með gjalddaga þann 1. maí 1997.

Stefnufjárhæðin sundurliðist þannig:

Höfuðstóll, gjaldfelldur	kr. 4.000.000
Samningsvextir	kr. 42.667
Höfuðstóll, gjaldfelldur	kr. 42.667

Stefnandi kveður mál þetta rekið samkvæmt 17. kafla laga nr. 91/1991. Kröfur um dráttarvexti og vaxtavexti styður stefnandi við reglur III. kafla vaxta-laga nr. 25/1987. Kröfu um málskostnað styður stefnandi við 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Málsástæður stefndu og lagarök

Afhálftu stefndu er því mótmælt að umstefnt skuldabréf sé ógreitt. Samkvæmt bókhaldsgögnum stefnda, Allrahanda/Ísferða ehf., og með vísan til kvittunar, dags. 15. júlí 1997, hafi stefndi, Allrahanda/Ísferðir ehf., greitt kröfu samkvæmt framlögðu skuldabréfi þann dag með nýju skuldabréfi útgefnu 15. júlí 1997, sbr. og áritun um móttöku þess. Umræddu skuldabréfi hafi hins vegar aldrei verið skilað eins og borið hafi að gera við greiðslu þess. Stefnandi hafi gert ítrekaðar tilraunir áður til þess að fá stefndu til þess að greiða hið uppgreidda skuldabréf, þ.á m. með því að gera tilraun til þess að fá ógildingardóm í Héraðsdómi Reykjavíkur í þeim tilgangi að komast yfir skuldabréf útgefið 15. júlí 1997, en það hafi ekki gengið eftir og því sé með máli þessu gerð enn ein tilraunin til þess að komast yfir andvirði hins umstefnda skuldabréfs með ólögðum hætti.

Úrskurður um töku Íslandsdekkja ehf. til gjaldþrotaskipta hafi verið kveðinn upp hinn 27. febrúar 1998 og samkvæmt bréfi skiptastjóra, dags. 6. ágúst 1998, hafi skiptastjóra þá hvorki verið kunnugt um tilvist skuldabréfs þess sem lagt sé fram í máli þessu né hafi hann haft það í vörslu sinni.

Að gengnum dómi Hæstaréttar í málinu nr. 304/1998 hafi skiptastjóra verið ritað bréf, dags. 3. mars 1999, þar sem skiptastjóra hafi verið gerð grein fyrir greiðslu á umræddu skuldabréfi.

Stefndu telji málsástæður sínar því þær að stefnandi eigi enga kröfu á hendur þeim.

Stefndu benda á að umstefnt skuldabréf hafi verið útgefið til Íslandsdekkja ehf., sem jafnframt hafi tekið við greiðslu á andvirði þess, sbr. ofanritað, og því ljóst að ekki geti verið um að ræða kröfu á grundvelli þess bréfs enda þá um tvírúkkun að ræða.

Um lagarök er vísað til laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. einkum til 3. mgr. 118. gr.

Niðurstaða

Með dómi Hæstaréttar Íslands, uppkveðnum 25. febrúar 1999, var úr því skorið að Íslandsdekk ehf., sem þá hafði verið tekið til gjaldþrotaskipta, væri eigandi umstefnds skuldabréfs.

Eftir að dómur féll í Hæstarétti Íslands var svofelld áritun færð á skuldabréfið: „Skuldabréf þetta er framselt Gúmmívinnslnni hf., kt. 630269-5719 Réttarhvammi 1, Akureyri, án ábyrgðar fyrir þrotabú Íslandsdekk ehf.

Reykjavík 10. apríl 2001“

Undir þetta framsal ritar Friðjón Örn Friðjónsson hrl., skiptastjóri þb. Íslandsdekk ehf.

Stefndi reisir sýknukröfu sína á því að hann hafi þegar greitt skuldabréfið og vísar til kvittunar sem útgefin var 15. júlí 1997 en þar segir að þann dag hafi Allrahanda greitt undirrituðum skuldabréf útgefið 2. apríl 1997 að upphæð 4.000.000 króna sem verið hafi í vanskilum. Allrahanda greiði með skuldabréfi útgefnu 15. júlí 1997. Íslandsdekk lofar að skila skuldabréfinu sem var útgefið 2. apríl 1997 að fjárhæð 4.000.000 króna. Undir þessa kvittun ritar Eysteinn Gunnar Guðmundsson f.h. Íslandsdekk ehf.

Einungis ljósrít kvittunar liggur frammi í málinu en ekki hafa verið gerðar athugasemdir um að ljósrít þetta sé ekki í samræmi við frumrít kvittunarinnar.

Framkvæmdastjóri stefnda, Allrahanda/Ísferða ehf., Sigurður Sigurðsson, bar fyrir dómi að þegar hann greiddi skuldabréf, útgefið 2. apríl 1997, hafi hann ekki fengið það afhent. Bar hann einnig að honum hefði skilist að bréfið hefði verið afhent Gúmmívinnslnni hf. sem trygging og Íslandsdekk ehf. fengi bréfið aftur.

Eysteinn Gunnar Guðmundsson kom einnig fyrir dóminn til skýrslugjafar. Hann kannaðist við undirritun sína á kvittunina sem dags. er 15. júlí 1997 en mundi lítið sem ekkert eftir umræddum viðskiptum.

Með hliðsjón af framsali þb. Íslandsdekk ehf. þann 10. apríl 2001 til stefnanda verður að telja að stefnandi sé handhafi skuldabréfsins með formlega löglegri heimild og því réttur aðili að máli þessu.

Stefndi heldur því fram að hann hafi greitt skuldabréf, útgefið 2. apríl 1997, með skuldabréfi útgefnu 15. júlí 1997. Liggur einungis ljósrít þess bréfs frammi í málinu.

Forsvarsmanni stefnda var kunnugt, þegar hann afhenti skuldabréf, útgefið 15. júlí 1997, að Íslandsdekk ehf. hafði skuldabréf, útgefið 2. apríl 1997, ekki undir höndum en hafði ráðstafað því til stefnanda, Gúmmívinnslnnar hf.. Skuldabréf er viðskiptabréf og er það til þess fallið að ganga manna á milli í

viðskiptum. Er litið svo á að skuldara sé ekki skylt að greiða öðrum en þeim er hefur skuldabréfið í höndum með formlega löglegri heimild. Er þá venja að árita sjálft skuldabréfið um greiðsluna þannig að ekki fari á milli mála að bréfið sé greitt.

Sigurdór Sigurðsson, framkvæmdastjóri Allrahanda/Ísferða ehf., afhenti skuldabréf, útgefið 15. júlí 1997, að fjárhæð 4.000.000 krónur sem greiðslu á skuldabréfi, útgefnu 2. apríl 1997, eins og áður segir. Var bréfið útgefið af Allrahanda/Ísferðum ehf. með sjálfskuldarábyrgð Sigurdórs Sigurðssonar. Hefur ekki verið sýnt fram á að staðið hafi verið í skilum með greiðslur samkvæmt skuldabréfi þessu, en það skyldi greiðast á fjórum árum með tveimur afborgunum á ári. Þá verður ekki séð að stefndi, Allrahanda/Ísferðir ehf., hafi gert neina tilraun til þess að fá afhent skuldabréf, útgefið 2. apríl 1997, sem hann vill meina að hann hafi greitt að fullu.

Þegar framanritað er virt verður að telja að þrátt fyrir framlagða kvittun hafi stefndu ekki gert sennilegt eða getað sýnt fram á að umstefnt skuldabréf sé greitt, enda ber skuldabréfið ekki með sér að vera greitt. Ber því að taka kröfur stefnanda í málinu til greina. Dráttarvextir greiðast eins og greinir í dómsorði.

Samkvæmt þessari niðurstöðu ber stefndu að greiða stefnanda málskostnað sem ákveðst 400.000 krónur.

Kristjana Jónsdóttir héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndu, Þórir Garðarsson, Allrahanda/Ísferðir ehf. og Sigurdór Sigurðsson, greiði in solidum stefnanda, Gúmmívinnslnni hf., 4.042.667 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. maí 1997 til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags og 400.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 295/2002.

Ákærvaldið

(Ragnheiður Harðardóttir saksóknari)

gegn

Guðmundi Inga Þóroddssyni

(Hallvarður Einvarðsson hrl.)

Sigurði Bragasyni og

(Hilmar Ingimundarson hrl.)

Þóroddi Inga Guðmundssyni

(Hallvarður Einvarðsson hrl.)

Ávana- og fíkniefni. Tilraun. Ítrekun.

G og S voru ákærðir fyrir tilraun til innflutnings á 4.000-5.000 töflum á fíkniefninu MDMA frá Hollandi en Þ fyrir hlutdeild í brotinu með því að skipta krónum í gyllini og afhenda S að beiðni G. Þá var G ákærður fyrir innflutning á 994,5 töflum á sama fíkniefninu sem bárust með almennri póstsendingu frá Hollandi og Þ fyrir að senda peninga til Hollands til kaupa á fíkniefninu. G játaði bæði brotin en brot hans voru annars vegar framin meðan hann sat í gæsluvarðhaldi og beið dóms Hæstaréttar vegna fíkniefnainnflutnings og er hann sat í fangelsi vegna þess máls. Ekki var fallist á að um ónothæfa tilraun hefði verið að ræða. Var niðurstaða héraðsdóms um sakfellingu G staðfest, sbr. 173. gr. a. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 og sbr. 20. gr. sömu laga varðandi fyrri brotið og ekki hreyft við refsíákvörðun héraðsdómara um 5 ára fangelsi, sbr. 1. mgr. 71. gr. laga nr. 19/1940 og 8. mgr. 5. gr. laga nr. 65/1974 um ávana- og fíkniefni og þar sem brotin voru stór í sniðum og sérlega harðsvíruð. Talið var ósannað að S hefði lagt á ráðin um innflutninginn en fallist á það með héraðsdómi að líkur væru fyrir því að hann hefði tekið við fénu af Þ í því skyni að fara með það til Hollands og kaupa fíkniefni. Hins vegar lægi ekkert fyrir um það að fíkniefnin hefðu verið keypt eða send hingað til lands. Að virtu 4. mgr. 159. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála var niðurstaða héraðsdómara staðfest og S sýknaður. Með vísan til sama ákvæðis var sú niðurstaða héraðsdómara að ekki væri óhætt að slá því föstu að Þ hefði hlotið að vera ljóst að peningarnir tengdust innflutningi fíkniefna staðfest og hann því sýknaður.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Árni Kolbeinsson, Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 4. júní 2002 í samræmi við yfirlýsingu ákærða Guðmundar Inga um áfrýjun en jafnframt af hálfu ákæruvalds, sem krefst staðfestingar héraðsdóms um sakfellingu og upptöku fíkniefna að því er varðar ákærða Guðmund Inga, þó þannig að refsing hans verði þyngd. Að því er varðar ákærðu Sigurð og Þórodd Inga krefst ákæruvaldið sakfellingar samkvæmt ákæru og refsíákvörðunar.

Ákærði Guðmundur Ingi Þóroddsson krefst þess aðallega, að sakargiftum sem á hann eru bornar í 1. lið I. kafla ákæru verði vísað frá dómi, en til vara að hann verði sýknaður af þeim. Verði sakfelld fyrir þessar sakargiftir krefst hann þess, að refsing verði felld niður, sbr. 3. mgr. 20. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, en til þrautavara vægustu refsingar, sem lög leyfa. Verði lagaskilyrði talin vera til sakfellingar vegna þeirrar háttsemi, sem lýst er í 1. lið II. kafla ákæru, krefst ákærði vægustu refsingar, sem lög leyfa.

Ákærðu Sigurður Bragason og Þóroddur Ingi Guðmundsson krefjast staðfestingar héraðsdóms.

Héraðsdómi er ekki áfrýjað að því er varðar tvo meðákærðu.

I.

Af hálfu ákærða Guðmundar Inga er því haldið fram að vísa beri frá dómi sakargiftum í ákærulið I.1, þar sem lýsing þeirra sé ófullnægjandi. Tekið er undir með héraðsdómi, að ákæran sé nægilega skýr og uppfylli skilyrði 1. mgr. 116. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála.

II.

Því er haldið fram af hálfu ákærða Guðmundar Inga, að verknaði þeim, sem lýst er í ákærulið I.1, sé svo háttað að um ónothæfa tilraun hafi verið að ræða, þar sem hún hefði ekki getað leitt til fullframins brots. Eigi því refsing að falla niður, sbr. 3. mgr. 20. gr. almennra hegningarlaga. Í málinu er fram komið, að ákærði Guðmundur Ingi sýndi ótvírætt þann ásetning í verki, sem miðaði að framkvæmd brotsins, og hefði tilraun hans getað leitt til fullframins brots, ef ekki hefðu komið

til aðrar óskýrðar orsakir, sem gerðu það að verkum, að engin fíkniefni komu til landsins Er ekki fallist á, að um ónothæfa tilraun hafi verið að ræða.

Með vísan til forsendna héraðsdóms ber að staðfesta niðurstöðu hans um sakfellingu ákærða Guðmundar Inga fyrir brot þau, sem honum eru gefin að sök, og eru þau réttilega heimfærð til refsíákvæða.

Eins og fram kemur í héraðsdómi er ákærði Sigurður Bragason sakaður um að hafa, ásamt ákærða Guðmundi Inga, lagt á ráðin um innflutning fíkniefnanna, sbr. ákærulið I.1, tekið við fé frá ákærða Þóroddi Inga, farið til Amsterdam og greitt þar fyrir fíkniefnin, sem bárust svo ekki til landsins. Ákærði Sigurður hefur frá upphafi neitað sök. Ósannað er, að hann hafi lagt á ráðin um innflutninginn, heldur hafi hans hlutverk verið að fara eftir þeim fyrir mælum, sem fram komu í bréfi því, sem ákærði Guðmundur Ingi afhenti honum á Litla-Hrauni 10. desember 2000. Ákærði Sigurður hefur viðurkennt að hafa tekið við peningum frá ákærða Þóroddi Inga og farið til Amsterdam 21. desember 2000, þar sem hann hitti Anthonius Gerardus Verborg. Hann segir aftur á móti, að peningana hafi hann skilið eftir hér heima og slegið eign sinni á þá og engin fíkniefni keypt. Hann hafi horfið frá þátttöku í brotinu þar sem honum hafi orðið ljóst, að löggæslumenn hefðu lesið framangreint bréf. Fallist er á það með héraðsdómi, að líkur séu fyrir því, að ákærði Sigurður hafi tekið við fénu í því skyni að fara með það til Amsterdam og kaupa fyrir það fíkniefni. Í málinu liggur hins vegar ekkert fyrir um það, að fíkniefnin hafi verið keypt eða send hingað til lands. Engin skýrsla var tekin af framangreindum manni, sem ákærði setti sig í samband við, er hann kom til Amsterdam. Héraðsdómari hefur komist að þeirri niðurstöðu, þrátt fyrir efasemdir, að ekkert hafi komið fram í meðferð málsins fyrir dómi, sem hnekki frásögn ákærða. Að virtu ákvæði 4. mgr. 159. gr. laga nr. 19/1991 verður staðfest niðurstaða héraðsdómara að því er varðar ákærða Sigurð og hann sýknaður.

Ákærði Þóroddur Ingi Guðmundsson hefur frá upphafi neitað sök. Hann hefur viðurkennt að hafa tekið við peningum að fyrirlagi sonar síns, ákærða Guðmundar Inga, frá einhverjum mönnum, skipt þeim í gyllini og afhent ákærða Sigurði, sbr. ákærulið I.2. Hann hefur einnig viðurkennt að hafa, að beiðni sonarins, sent manni að nafni Johan Gulik í Hollandi peninga, sem hann hafði skipt í gyllini, sbr. ákærulið II.2.1. Í lögregluskýrslu, sem tekin var af ákærða Þóroddi Inga 14. september

2001 er haft eftir honum, að hann hafi oft heyrt son sinn tala um innflutning á fíkniefnum en ekki myndað sér neina skoðun á því. Þá hafi sonur hans beðið hann um að leggja fé í innflutning fíkniefna, en hann sagst ekki vera tilbúinn til þess. Fyrir dómi bar ákærði, að þetta atriði í skýrslunni væri á misstilningi byggt. Ákærði Þóroddur hefur frá upphafi neitað því að hafa vitað, að peningarnir, sem hann tók við, væru ætlaðir til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni. Í héraðsdómi er tekið fram, að framangreind lögregluskýrsla sé ekki örugg heimild um það, sem ákærði sagði við yfirheyrsluna, en ekki var spurt um það hvernig stæði á mismunandi framburði hjá lögreglu og fyrir dómi. Verður ekki séð af hverju sú ályktun er dregin, en lögregluskýrslan er undirrituð af ákærða og vottuð af verjanda hans og yfirheyrandinn staðfesti skýrsluna fyrir dómi. Tekið er undir með héraðsdómi að líkur verði að telja fyrir því, að ákærða Þórodd Inga hafi grunað, að sonur hans ætlaði að nota peningana til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni. Fyrir liggur, að ákærði Guðmundur Ingi hafði staðið í rekstri erlendis og er ekki unnt að útiloka, að ákærði Þóroddur Ingi hafi talið sig vera að greiða skuldir hans. Að virtu ákvæði 4. mgr. 159. gr. laga nr. 19/1991 verður staðfest sú niðurstaða héraðsdómara, að ekki sé óhætt að slá því föstu, að ákærða hafi hlotið að vera ljóst, að peningarnir tengdust innflutningi fíkniefna. Framangreind lögregluskýrsla breytir ekki þeirri niðurstöðu. Verður ákærði Þóroddur Ingi sýknaður af sakargiftum ákæruvalds.

III.

Eins og fram kemur í héraðsdómi var ákærði dæmdur í 7 ára fangelsi í héraði fyrir stórfelldan innflutning á fíkniefnum 6. júlí 2000. Sá dómur var staðfestur í Hæstarétti 19. desember sama ár. Brot ákærða Guðmundar Inga samkvæmt ákærulið I.1 var framið meðan hann sat í gæsluvarðhaldi og beið dóms Hæstaréttar, og brot hans samkvæmt ákærulið II.1 var framið, er hann sat í fangelsi vegna þess máls. Eru bæði brot hans ítrekun við fyrrnefndan dóm, sbr. 1. mgr. 71. gr. almennra hegningarlaga og 8. mgr. 5. gr. laga nr. 65/1974 um ávana- og fíkniefni. Brot ákærða eru stór í sniðum og sérlega harðsvíruð. Að því gættu og ákvæði 3. mgr. 159. gr. laga nr. 19/1991, sbr. 19. gr. laga nr. 37/1994, verður ekki hreyft við refsíákvörðun héraðsdómara um 5 ára fangelsi. Gæsluvarðhaldsvist ákærða frá 18. apríl til 11. maí 2001 skal dregin frá refsingu ákærða.

Staðfest er ákvæði héraðsdóms um upptöku á 994,5 töflum af fíkniefninu MDMA, svo og ákvæði hans um sakarkostnað ákærða Guðmundar Inga, og réttargæslu- og málsvarnarlaun til verjenda ákærðu Guðmundar Inga, Sigurðar og Þórodds Inga.

Málsvarnarlaun til skipaðra verjenda ákærðu Sigurðar og Þórodds Inga greiðast úr ríkissjóði, eins og nánar greinir í dómsorði.

Ákærði Guðmundur Ingi greiði áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjenda síns fyrir Hæstarétti svo sem segir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður að því er varðar ákærðu Guðmund Inga Þóroddsson, Sigurð Bragason og Þórodd Inga Guðmundsson.

Málsvarnarlaun verjenda ákærða Sigurðar, Hilmar Ingimundarsonar hæstaréttarlögmanns, 120.000 krónur, og verjenda ákærða Þórodds Inga, Hallvarðs Einvarðssonar hæstaréttarlögmanns, 120.000 krónur, greiðast úr ríkissjóði.

Ákærði Guðmundur Ingi greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun verjenda síns, Hallvarðs Einvarðssonar hæstaréttarlögmanns, 150.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 23. maí 2002.

Ár 2002, fimmtudaginn 23. maí, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Péttri Guðgeirssyni, héraðsdómara, kveðinn upp dómur í sakamálinu nr. 782/2002: Ákærvaldið (Ragnheiður Harðardóttir) gegn Guðmundi Inga Þóroddssyni (Hallvarður Einvarðsson hrl.), Gunnari Helga Oddssyni (Sveinn Andri Sveinsson hrl.), Jónasi Hermannssyni (Pétur Örn Sverrisson hdl.), Sigurði Bragasyni (Hilmar Ingimundarson hrl.) og Þóroddi Inga Guðmundssyni (Sveinn Guðmundsson hdl.) sem tekið var til dóms hinn 2. maí sl. að lokinni aðalmeðferð.

Málið er höfðað með ákæru Lögreglustjórans í Reykjavík, dagsettri 12. mars sl. á hendur ákærðu, Guðmundi Inga Þóroddssyni, kennitala 290574-4639, refsifanga að Litla-Hrauni, Gunnari Helga Oddssyni, kennitala 210874-5509, refsifanga að Litla-Hrauni, Jónasi Hermannssyni, kennitala 110780-5409, Hálsa-

seli 54, Reykjavík, Sigurði Bragasyni, kennitala 191074-3279, Miklubraut 16, Reykjavík og Þóroddi Inga Guðmundssyni, kennitala 240951-4609, Hraunbæ 90, Reykjavík, “fyrir brot gegn ávana- og fíkniefnalögum sem hér greinir:

I.

Gegn ákærðu Guðmundi Inga, Sigurði og Þóroddi Inga fyrir eftirgreind brot framin í desember 2000:

1. Ákærða Guðmundi Inga og Sigurði fyrir tilraun til innflutnings á 4.000-5.000 töflum með ávana- og fíkniefninu MDMA (3.4 metýlendíoxýmetamfetamíni) frá Amsterdam, ætluðum til söludreifingar hér á landi. Ákærðu er gefið að sök að hafa lagt á ráðin um innflutninginn, ákærði Guðmundur Ingi útvegað fé til fíkniefnakaupanna, um 600.000 krónur, ákærði Sigurður móttekið féð frá meðákærða Þóroddi Inga, farið til Amsterdam og greitt þar fyrir fíkniefnin að fyrirlagi Guðmundar Inga. Fíkniefnin sem ákærðu festu kaup á bærust ekki til landsins.

Telst þetta varða við 173. gr. a. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. lög nr. 64, 1974, sbr. 20. gr. almennra hegningarlaga.

2. Ákærða Þóroddi Inga fyrir hlutdeild í tilraunarbroti meðákærðu Guðmundar Inga og Sigurðar, með því að skipta allt að 600.000 krónum í gyllini í banka-stofnunum og afhenda Sigurði, að beiðni Guðmundar Inga, þótt hann hafi hlotið að vita að peningarnir voru ætlaðir til kaupa á fíkniefnum, sem meðákærðu hygðust flytja hingað til lands.

Telst þetta varða við 173. gr. a., sbr. 20. gr., sbr. 1. mgr. 22. gr. almennra hegningarlaga.

II.

Gegn ákærðu Guðmundi Inga, Þóroddi Inga, Gunnari Helga og Jónasi fyrir eftirgreind brot framin fyrri hluta árs 2001:

1. Ákærða Guðmundi Inga fyrir innflutning á 994.5 töflum með fíkniefninu MDMA, ætluðum til söludreifingar hér á landi, sem bærust með almennri póstsendingu frá Hollandi og voru haldlagðar í póstmíðstöðinni við Stórhöfða í Reykjavík 17. apríl 2001. Ákærða er gefið að sök að hafa fengið meðákærða Þórodd Inga til að senda 70.000 krónur til Hollands til kaupa á fíkniefninu, sem hann lét senda á heimili meðákærða Jónasar, en heimilisfang Jónasar hafði meðákærði Gunnar Helgi látið honum í té.

Telst þetta varða við 173. gr. a. almennra hegningarlaga.

2. Ákærðu Þóroddi Inga, Gunnari Helga og Jónasi fyrir hlutdeild í broti meðákærða Guðmundar Inga sem hér segir:

1) Ákærði Þóroddur Ingi með því að senda nafngreindum manni í Hollandi peninga með greiðslumiðluninni Western Union 2. mars 2001, að beiðni

Guðmundar Inga, þótt hann hafi hlotið að vita að peningarnir voru ætlaðir til kaupa á fíkniefnum sem Guðmundur Ingi hygðist flytja hingað til lands.

2) Ákærði Gunnar Helgi með því að hafa, í ársbyrjun 2001, að beiðni Guðmundar Inga, fengið honum heimilisfang Jónasar Hermannssonar í því skyni að þangað yrði sendur pakki sem innihéldi fíkniefni, en ákærði hafði fengið Jónas til að samþykkja að pakinn yrði sendur á heimili hans og lofað honum 300.000 krónar greiðslu fyrir.

3) Ákærði Jónas með því að samþykkja að pakki með fíkniefnum yrði sendur á heimilisfang hans, gegn greiðslu, og sækja pakkann á pósthúsið í Mjódd 18. apríl, en lögregla hafði þá lagt hald á fíkniefnin og komið gerviefni fyrir í pakkanum.

Telst þetta varða við 173. gr. a., sbr. 1. mgr. 22. gr., almennra hegningarlaga. Þess er krafist að ákærðu verði dæmdir til refsingar.

Þá er þess krafist að framangreind ávana- og fíkniefni, sem lögregla lagði hald á við rannsókn málsins, verði gerð upptæk, samkvæmt 6. mgr. 5. gr. laga um ávana- og fíkniefni nr. 65, 1974 og 2. mgr. 14. gr. reglugerðar um sölu og meðferð ávana- og fíkniefna nr. 233, 2001."

Þess hefur verið krafist af hálfu ákærða Guðmundar Inga, að 1. tl. I. kafla ákærunnar verði vísað frá dómi vegna þess að verknaðarlýsing hans sé óljós. Á þetta verður ekki fallist og telur dómurinn að ákæran sé nægilega skýr og uppfylli skilyrði 1. mgr. 116. gr. laga um meðferð opinberra mála nr. 19, 1991.

Málavextir

I.

Ákærðu Guðmundur Ingi, Sigurður og Þóroddur Ingi.

1. Samkvæmt játningu ákærða Guðmundar Inga sem studd er margvíslegum gögnum í máli þessu liggur það fyrir að í nóvember árið 2000 lagði ákærði Guðmundur Ingi, sem sat í fangelsinu á Litla-Hrauni, á ráðin um það að flytja inn til landsins allt að 5000 MDMA-töflur á næstu vikum. Hafði hann samband við meðákærða Sigurð og fékk hann í heimsókn til sín í fangelsið, 10. desember. Þar lét hann ákærða Sigurð fá bréf með ítarlegum fyrirmælum um það hvernig Sigurður skyldi kaupa MDMA-töflur í Hollandi og ganga frá þeim og senda hingað til lands. Áður en Sigurður fékk bréf þetta í hendur höfðu fangaverðir komist í það og ljósritað. Ákærði Guðmundur Ingi hafði áður sett sig í samband við aðila þar ytra, Antonius Gerardus Verborg, að nafni, sem ákærði Sigurður skyldi skipta við. Þá liggur það fyrir að faðir ákærða Guðmundar Inga, ákærði Þóroddur Ingi, tók við peningum sem stöfuðu frá syni hans og skipti hluta af þeim í hollensk gyllini. Afhenti hann Sigurði féð að frátekinni nokkurri fúlgum sem hann tók til eigin þarfa. Loks liggur það fyrir að Sigurður fór til Amsterdam í desember og hitti Antonius og að þeir töluðu báðir við Guðmund Inga í síma

frá Amsterdam. Ákærði Guðmundur Ingi telur annan hvorn þeirra Sigurðar eða Antoniusar hafa slegið eign sinni á fêð. Hann segir Sigurð ekki hafa átt neinn þátt í því að skipuleggja fyrirtækið. Þá kveðst hann ekki vita hvort peningarnir fóru nokkru sinni úr landi.

Ákærði Sigurður hefur frá upphafi neitað sök. Hann hefur sagt, að þegar hann hafi fengið bréfið frá Guðmundi Inga, hafi honum orðið ljóst að löggæslumenn höfðu lesið það og hafi því ekki hvarflað að honum að leggja út í þennan innflutning. Hafi hann gert upp hug sinn um það að hann myndi slá eign sinni á peningana þegar hann fengi þá í hendur. Þetta hafi hann og gert og notað þá í eigin þágu og hafi þetta verið um 500.000 krónur sem Þóroddur Ingi hafi komið með til hans. Hafi þeim ekkert farið á milli um þetta. Hann segist hafa skilið peningana eftir hér á landi þegar hann fór í ferðina til Amsterdam. Hafi ferðin verið farin honum til uppflytingar eftir nýlegt lát föður hans og ekki tengst erindinu sem Guðmundur Ingi hafði falið honum. Hann kveðst hafa sett sig í samband við Antonius til þess að láta hann greiða fyrir sér þar ytra og hafi Antonius gert það að einhverju leyti. Hann hafi hins vegar ekki kunnað að meta þann mann og því ekki haft frekari samskipti við hann. Að því er varðar símtal hans frá Amsterdam við Guðmund Inga, sem var hljóðritað, segir ákærði að hann hafi þar látið líklega um erindið en það hafi verið til þess eins að slá ryki í augu Guðmundar Inga. Ekki hefur verið tekin skýrsla af Antoniusi Gerardusi Verborg og ekkert liggur fyrir um það að fíkniefnin hafi verið keypt þar ytra, hvað þá að þau hafi verið send áleiðis hingað til lands. Enda þótt nokkrar líkur geti talist vera fyrir því að ákærði Sigurður hafi tekið við fénu í því skyni að fara með það út og kaupa fyrir þau fíkniefni og að hann hafi farið í ferðina til Amsterdam í því skyni, er til þess að líta að hann hefur frá upphafi neitað sök að þessu leyti og ekkert hefur komið fram í meðferð málsins fyrir dómi sem hnekkir frásögn ákærða. Ber því að sýkna hann af ákærunni. Ráðstafanir og umleitanir ákærða Guðmundar Inga sem raktar hafa verið miðuðu að því að flytja inn allt að 5000 töflur af efninu MDMA, eins og greinir í ákæru. Telst hann vera sekur um tilraun til þess og hefur hann brotið gegn 173. gr. a í almennum hegningarlögum, sbr. 20. gr. þeirra laga.

2. Ákærði Þóroddur Ingi hefur frá upphafi neitað sök að því er varðar þetta ákæruatriði. Kveðst hann hafa tekið við umtalsverðri peningafúlgðu að beiðni sonar síns. Segir hann að “einhver strákur” hafi komið með peningana til hans, dálítinn seðlabunka, en hann kveðst ekki hafa talið peningana. Hann kannast við að hafa skipt hluta af peningunum, um 200.000 krónum, í hollensk gyllini að beiðni sonar síns og hafi hann gert það í tveimur bönkum að því er hann minnir, enda hafi verið eitthvert þak á því hversu miklu mátti skipta í hverjum banka. Segir hann að honum hafi fundist þetta einkennilegt því hann hafi aldrei rekið sig á slíkar takmarkanir fyrr. Ákærði segist hafa tekið til sín um 50.000 krónur af peningunum þar sem hann hafi talið Guðmund Inga skulda sér það. Ákærði

segist svo hafa afhent Sigurði Bragasyni peningana eins og sonur hans hafði lagt fyrir. Hann kveðst ekki hafa velt því fyrir sér til hvers peningarnir væru ætlaðir og þeir hafi ekkert rætt um það, feðgarnir. Hafi sú staðreynd að sonur hans var í fangelsi fyrir fíkniefnabrot ekki vakið neinn grun hjá honum, enda hefði hann haldið að frelsissviptur maður sem væri á „ábyrgð samfélagsins“ gæti ekki gert slíka hluti. Ákærði hefur sagt að hann hafi oft tekið að sér að sjá um ýmislegan erindrekstur fyrir son sinn, svo sem að greiða fyrir hann skuldir og senda honum peninga til útlanda. Ákærði Guðmundur Ingi hefur sagt að faðir hans hafi tekið við fé frá öðrum fyrir sína hönd og afhent meðákærða Sigurði. Hafi hann ekki vitað hvað til stóð með þetta fé enda hefðu þeir feðgar ekkert rætt það sín á milli. Hefði faðir hans heldur einskis spurt. Ákærði kveðst hafa beðið föður sinn um að skipta hluta af fénu í gyllini, um 100 - 200.000 krónum.

Meðal gagna málsins eru upptökur af símötölum á milli ákærðu Guðmundar Inga og Þórodds Inga þar sem þeir ráðslaga um öll þessi peningaskipti. Þar kemur m. a. fram að Þóroddur Ingi segir syni sínum frá því að hann hafi ekki getað keypt öll gyllinini í einu vegna þess að banka hafi vantað gyllinaseðla. Dómarinn álitur að upptökurnar veiti í sjálfu sér ekki óræka vísbendingu um það að ákærða Þóroddi Inga hafi verið ljóst til hvers peningarnir væru ætlaðir. Í lögregluskýrslu sem tekin var af ákærða 14. september 2001, að viðstöddum verjanda hans, voru svör Þórodds Inga höfð innan tilvitnunarmerkja. Dómarinn telur skýrsluna þó bera það með sér að þar séu svörin ekki tilfærð orðrétt, en hljóðupptaka af yfirheyrslunni hefur ekki verið lögð fram. Yfirheyrandinn var ekki spurður um þetta atriði þegar hann kom fyrir dóm í málinu. Í skýrslunni var ákærði, vegna innflutnings á 994 ½ töflu af MDMA, spurður hvort sonur hans hefði áamálgað við hann að hann legði fé í fíkniefnainnflutning. Fyrir dómi hefur komið fram hjá ákærða að þetta atriði í skýrslunni sé byggt á misskilningi yfirheyrandans. Yfirheyrandinn hefur sagt í dómi að hann muni ekki hverju ákærði svaraði þessu en hann standi við skýrsluna. Í sömu skýrslu er það skráð að ákærði hefði verið spurður hvort hann hefði vitað til þess að sonur hans væri að skipuleggja innflutning fíkniefna í desember 2000. Þar er skráð eftir honum það svar að hann hefði “oft heyrt hann tala um þetta” en enga skoðun myndað sér á því. Hvorki ákærði né yfirheyrandinn voru spurðir út í þetta atriði fyrir dómi.

Ákærði Þóroddur Ingi hefur frá upphafi neitað að hafa vitað að peningarnir sem hann tók við væru ætlaðir til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni. Sonur hans, ákærði Guðmundur Ingi, hefur borið á sömu lund og ákærði Sigurður Bragason hefur sagt að þeir Þóroddur Ingi hafi ekkert rætt um hvað lægi að baki þessum peningaskiptum. Enda þótt nokkrar líkur verði að telja vera fyrir því að ákærða Þórodd Inga hafi grunað að sonur hans ætlaði sér að nota umrædda peningafúlgú til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni er á það að líta að alkunnugt er að fíkniefna-viðskipti eru stundum að talsverðu leyti lánsviðskipti. Þá er einnig til þess að

líta að sonur ákærða hafði stundað atvinnurekstur, m.a. erlendis. Er ekki hægt að útiloka að ákærði hafi staðið í þeirri trú að hann væri að greiða skuldir vegna fyrri athafna sonarins. Lögregluskýrslan sem tekin var 14. september sl. þýkir ekki vera örugg heimild um það sem ákærði sagði við þá yfirheyrslu og breytir viðvera verjanda því ekki. Þýkir ekki vera óhætt að slá því föstu að ákærða hafi hlotið að vera ljóst að erindreksturinn með peningana tengdist því að Guðmundur Ingi ætlaði að kaupa fyrir þá fíkniefni og flytja inn. Ber því að sýkna ákærða af þessum ákærulið.

II.

Ákærðu Guðmundur Ingi, Þóroddur Ingi, Gunnar Helgi og Jónas.

1. Fyrir liggur með játningu ákærða Guðmundar Inga, sem styðst við gögn í málinu og skýrslur meðákærðu, að ákærði lagði á ráðin um það fyrri hluta árs 2001 að flytja inn fíkniefni frá Hollandi. Ákærði sat í fangelsi á Litla-Hrauni þegar þetta varð og lét hann senda peninga til manns að nafni Johan Gulik í Hollandi og fékk efnið, 994 og 1/2 MDMA-töflu, sent með pósti hingað til lands. Löggæslumenn lögðu hald á efnið í póstmíðstöðinni við Stórhöfða í Reykjavík 17. apríl það ár. Við rannsókn í rannsóknastofu Háskóla Íslands í lyfjafræði kom í ljós að hver tafla innihélt 90 mg af MDMD - klóríði eða 75 mg af MDMA-basa. Með þessu broti, sem telst stórfellt, hefur ákærði orðið sannur að broti gegn 173. gr. a í almennum hegningarlögum.

2. Ákærði Þóroddur Ingi neitar sök. Hann kannast við að hafa að beiðni sonar síns sent 70.000 krónur til fyrrnefnds manns í Hollandi en hann hefur staðfastlega neitað því að hafa vitað að peningarnir væru ætlaðir til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni. Hafi það ekki komið til tals með þeim feðgum. Hann kveðst ekkert hafa vitað um viðtakandann en talið að þetta væri sent til þess að greiða einhverja skuld Guðmundar Inga. Kveðst ákærði sjá um fjármál hans meðan hann situr í fangelsi en áður hafi Guðmundur Ingi hafi staðið í atvinnurekstri, bæði hér á landi og erlendis. Kveðst hann þá oft hafa greitt fyrir honum í því sambandi, svo sem með því að senda honum peninga til útlanda. Hafi Guðmundur Ingi þá stundum sagt honum hvað að baki lá en stundum hafi hann ekki gert það. Yfirleitt hafi þetta bara verið skuldir og annað sem þurft hafi að gera upp. Í lögregluskýrslu sem tekin var af ákærða 14. september 2001, að viðstöddum verjanda hans, voru svör Þórodds Inga höfð innan tilvitnunarmerkja. Dómarinn telur skýrsluna þó bera það með sér að þar séu svörin ekki tilfærð orðrétt, en hljóðupptaka af yfirheyrslunni hefur ekki verið lögð fram. Yfirheyrandinn var ekki spurður um þetta atriði þegar hann kom fyrir dóm í málinu. Í skýrslunni var ákærði, vegna innflutnings á 994 ½ töflu af MDMA, spurður hvort sonur hans hefði ámalgað við hann að hann legði fé í fíkniefnainnflutning. Fyrir dómi hefur komið fram hjá ákærða að þetta atriði í skýrslunni sé byggt á misskilningi yfir-

heyrandans. Yfirheyrandinn hefur sagt í dómi að hann muni ekki hverju ákærði svaraði þessu en hann standi við skýrsluna. Í sömu skýrslu er það skráð að ákærði hefði verið spurður hvort hann hefði vitað til þess að sonur hans væri að skipuleggja innflutning fíkniefna í desember 2000. Þar er skráð eftir honum það svar að hann hefði „oft heyrt hann tala um þetta“ en enga skoðun myndað sér á því. Hvorki ákærði né yfirheyrandinn voru spurðir út í þetta atriði fyrir dómi.

Ákærði Guðmundur Ingi hefur borið á sama veg og faðir hans og sagt að faðir hans hafi ekki vitað hvað lá að baki þessarar peningasendingar. Meðal gagna í málinu er upptaka af símtali þeirra tveggja 1. mars 2001. Dómarinn álitur að upptakan veiti í sjálfu sér ekki óræka vísbendingu um það að ákærða Þóroddi Inga hafi verið ljóst til hvers peningarnir væru ætlaðir.

Enda þótt einhverjar líkur verði að telja vera fyrir því að ákærða Þórodd Inga hafi grunað að sonur hans ætlaði sér að nota umræddar 70.000 krónur peningafúlgum til þess að kaupa fyrir þá fíkniefni er á það að líta, eins og segir hér að ofan, að alkunnugt er að fíkniefnaviðskipti eru stundum að talsverðu leyti verið lánsviðskipti. Þá er einnig til þess að líta að sonur ákærða hafði stundað atvinnurekstur, m. a. erlendis. Lögregluskýrslan sem tekin var 14. september sl. þykir ekki vera örugg heimild um það sem ákærði sagði við þá yfirheyrslu og breytir viðvera verjanda hans því ekki. Er ekki hægt að útiloka að ákærði hafi staðið í þeirri trú að hann væri að greiða skuldir vegna einhverra fyrri athafna sonarins. Þykir því ekki vera óhætt að slá því föstu að honum hafi hlotið að vera ljóst að þessi peningasending tengdist því að Guðmundur Ingi ætlaði að kaupa fyrir þá fíkniefni og flytja inn. Ber því að sýkna ákærða af þessum ákærulið.

3. Fyrir liggur með játningu ákærðu Gunnars Helga og Jónasar, sem studdar er skýrslum annarra og ítarlegri lögreglurannsókn, að ákærði Gunnar Helgi tók að sér, fyrir þrábeiðni meðákærða Guðmundar Inga, að fá einhvern til þess að heimila að fíkniefnin yrðu send á heimilisfang sitt. Vissi ákærði, sem var samtímis Guðmundi Inga í fangelsinu á Litla-Hrauni, að um yrði að ræða verulegt magn af MDMA-töflum, allt að 2000 talsins, að því er hann segir. Tók ákærði þetta að sér án endurgjalds og hafði samband við vin sinn, ákærða Jónas, sem samþykkti þetta, enda hafði ákærði, að undirlagi Guðmundar Inga, boðið honum greiðslu fyrir. Vissi hann að um yrði að ræða MDMA - töflur en ekki vissi hann hversu margar. Eins og fyrr greinir voru fíkniefnin, 994½ tafla af efninu MDMA, send á heimilisfang Jónasar frá Hollandi í apríl. Þegar pakkinn kom til landsins var hann opnaður og efnin fundust inni í bók sem holið hafði verið út. Lögreglumenn lögðu hald á fíkniefnið og settu annað í staðinn. Ákærði Jónas vitjaði svo um pakkann og var handtekinn með hann skömmu seinna. Ákærðu Gunnar Helgi og Jónas hafa með þessu atferli sínu orðið sekir um hlutdeild í stórfelldu fíkniefnabroti og brotið gegn 173. gr. a í almennum hegningarlögum, sbr. 1. mgr. 22. gr. sömu laga.

Refsing, upptaka og sakarkostnaður

Ákærði Guðmundur Ingi var dæmdur í 30 daga skilorðsbundið fangelsi fyrir fíknilagabrot í október 1998. Hinn 6. júlí 2000 var hann svo dæmdur í 7 ára fangelsi í héraði fyrir stórfelldan innflutning á MDMA - töflum hingað til lands. Var dómurinn staðfestur í Hæstarétti 19. desember sama ár. Eins og fram er komið sat ákærði í fangelsi vegna þess máls þegar hann framdi brot sín sem hér hefur verið sakfelld fyrir. Þau brot teljast bæði vera ítrekun við héraðsdóminn í skilningi 1. mgr. 71. gr. almennra hegningarlaga, þrátt fyrir það að héraðsdóminum hefði verið áfrýjað þegar ákærði framdi fyrra brotið. Brot ákærða, fyrir utan það að vera stór í sniðum, voru eins og á stóð fyrir honum, sérstaklega harðsvíruð. Á hinn bóginn verður að líta til þess að ákærði hefur játað þau að fullu og að talsvert vantaði á það að fyrra brotið yrði fullframið. Þykir refsing hans hæfilega ákveðin fangelsi í 5 ár. Gæsluvarðhaldsvist sem ákærði sætti frá 18. apríl til 17. maí það ár, 23 dagar, skal dregin frá refsingu ákærða.

Ákærði Gunnar Helgi hefur nokkurn sakferil að baki. Árið 1991 var ákæru frestað skilorðsbundið á hendur honum fyrir þjófnað. Þá hlaut hann á árunum 1993 til 1996 fimm dóma fyrir ýmis hegningarlagabrot. Auk þess hefur hann verið sektaður þrisvar sinnum fyrir umferðarlagabrot. Loks er þess að geta að ákærði var dæmdur í tveggja ára fangelsi í júní árið 2000 fyrir stórfellt fíknilagabrot og sat í fangelsi fyrir það þegar hann framdi brot sitt. Er það til þyngingar refsingu hans en eins verður að líta til þess að ákærði hefur játað brot sitt, að þáttur hans í brotinu var lítilvægur, að hann lét að lokum undan þrábeiðni meðákærða Guðmundar Inga og loks að hann áskildi sér enga þóknun fyrir atbeina sinn. Þá er til þess að líta að rannsókn málsins og meðferð þess eftir að henni lauk hefur dregist á langinn og ekki hefur því getað komið til álita að veita ákærða reynslulausn. Þykir refsing hans hæfilega ákveðin fangelsi í 5 mánuði. Frá refsingunni ber að draga gæsluvarðhaldsvist ákærða frá 18. apríl til 3. maí 2001, 15 daga.

Ákærði Jónas hefur ekki áður gerst sekur um refsilagabrot og játaði brot sitt þegar hjá lögreglu. Þykir refsing hans hæfilega ákveðin fangelsi í 10 mánuði. Frá refsingunni ber að draga gæsluvarðhaldsvist ákærða frá 18. apríl til 3. maí 2001, 15 daga.

Dæma ber ákærðu Guðmund Inga og Jónas til þess að þola upptöku á 994½ töflu af fíkniefninu MDMA, samkvæmt þeim lagaákvæðum sem tilgreind eru í ákæru.

Úr ríkissjóði ber að greiða réttargæslu- og málsvarnarlaun verjanda ákærða Sigurðar, Hilmars Ingimundarsonar hrl., 170.000 krónur og málsvarnarlaun verjanda ákærða Þórodds Inga, Sveins Guðmundssonar hdl, 100.000 krónur. Dæma ber ákærða, Guðmund Inga, til þess að greiða verjanda sínum, Hallvarði Einvarðssyni hrl., 120.000 krónur í málsvarnarlaun, ákærða, Gunnar Helga til

þess að greiða verjanda sínum, Sveini Andra Sveinssyni hrl., 100.000 krónur í málsvarnarlaun og ákærða, Jónas, til þess að greiða verjanda sínum, Péttri Erni Sverrissyni hdl., 100.000 krónur í málsvarnarlaun. Annan sakarkostnað ber að dæma ákærðu Guðmund Inga, Gunnar Helga og Jónas til þess að greiða óskipt.

Pétur Guðgeirsson héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Ákærðu, Sigurður Bragason og Þóroddur Ingi Guðmundsson, eru sýknir af ákæru í máli þessu.

Ákærði, Guðmundur Ingi Þóroddsson, sæti fangelsi í 5 ár. Frá refsingunni dregst 23 daga gæsluvarðhaldsvist.

Ákærði, Gunnar Helgi Oddsson, sæti fangelsi í 5 mánuði. Frá refsingunni dregst 15 daga gæsluvarðhaldsvist.

Ákærði, Jónas Hermannsson, sæti fangelsi í 10 mánuði. Frá refsingunni dregst 15 daga gæsluvarðhaldsvist.

Ákærðu Guðmundur Ingi og Jónas þoli upptöku á 994½ töflu af fíkniefninu MDMA.

Úr ríkissjóði greiðist réttargæslu- og málsvarnarlaun til verjanda ákærða Sigurðar, Hilmar Ingimundarsonar hrl., 170.000 krónur, og málsvarnarlaun til verjanda ákærða Þórodds Inga, Sveins Guðmundssonar hdl, 100.000 krónur. Ákærði, Guðmundur Ingi, greiði verjanda sínum, Hallvarði Einvarðssyni hrl., 120.000 krónur í málsvarnarlaun, ákærði, Gunnar Helgi, greiði verjanda sínum, Sveini Andra Sveinssyni hrl., 100.000 krónur í málsvarnarlaun og ákærði, Jónas, greiði verjanda sínum, Péttri Erni Sverrissyni hdl., 100.000 krónur í málsvarnarlaun. Annan sakarkostnað greiði ákærðu Guðmundur Ingi, Gunnar Helgi og Jónas óskipt.

Fimmtudaginn 28. nóvember 2002.

Nr. 326/2002.

Ákærvaldið

(Bragi Steinarsson vararíkissaksóknari)
gegn

Stefáni Ragnari Pálssyni

(Björn Ólafur Hallgrímsson hrl.)

Umferðarlög. Ölvunarakstur. Blóðsýni.

S var ákærður fyrir ölvunarakstur með því að hafa ekið undir áhrifum áfengis frá Ólafsvík austur Snæfellsveg, en bifreiðin hafnaði utan vegar í austanverðum Búlandshöfða. Blóðsýni var tekið úr S um þremur og hálfri klukkustund frá því að akstri lauk en þá mældist áfengismagn í blóði hans 0,5‰. Í málinu lágu fyrir upplýsingar frá Rannsóknarstofu í lyfja- og eitufnafræði um brothvarfshraða etanóls í blóði. Talið var, að þegar þær upplýsingar væru hafðar til hliðsjónar þannig að ítrustu varfærni væri gætt við útreikninga og allur vafi virtur S í hag, væri ekki varhugavert að telja að áfengismagn í blóði S þegar hann ók hafi verið a.m.k. 0,7 til 0,75‰ þegar tillit hafi verið tekið til vikmarka. Samkvæmt þessu væri hafið yfir skynsamlegan vafa að áfengismagn í blóði S við aksturinn hafi verið yfir lögleyfðum mörghum. Var niðurstaða héraðsdóms um sakfellingu S staðfest og hann dæmdur til að greiða sekt í ríkissjóð.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 1. júlí 2002 að fengnu áfrýjunarleyfi í samræmi við yfirlýsingu ákærða um áfrýjun og jafnframt af hálfu ákærvalds, sem krefst þess nú að héraðsdómur verði staðfestur.

Ákærði krefst sýknu af öllum kröfum ákærvalds.

Með vísan til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur.

Ákærði verður dæmdur til að greiða allan áfrýjunarkostnað af málinu, eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Ákærði, Stefán Ragnar Pálsson, greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Björns Ólafs Hallgrímssonar hæstaréttarlögmans, 100.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Vesturlands 18. mars 2002.

Mál þetta höfðaði sýslumaðurinn í Stykkishólmi með ákæru 27. nóvember 2001 á hendur ákærða, Stefáni Ragnari Pálssyni, kt. 190378-5869, Brautarholti 3 í Ólafsvík. Málið var dómtekið 14. mars 2002.

Í ákæruskjali segir að málið sé höfðað gegn ákærða fyrir ölvunarakstur, en ákærða er gefið að sök „að hafa laugardaginn 28. júlí 2001 ekið Mitsubishi fólksbifreiðinni JL-288 undir áhrifum áfengis frá Ólafsvík austur Snæfellsnesveg en bifreiðin hafnaði utan vegar í austanverðum Búlandshöfða.

Telst þetta varða við 1., sbr. 2. mgr. 45. gr. sbr. 1. mgr. 100. gr. umferðarlaga, nr. 50/1987, sbr. lög nr. 48/1997.

Þess er krafist að ákærði verði dæmdur til refsingar og til sviptingar ökuréttar skv. 101. gr. og 102. gr. ofangreindra umferðarlaga, sbr. lög nr. 44/1993.“

Við munnlegan flutning málsins krafðist ákæruvaldið þess einnig að ákærði yrði dæmdur til að greiða allan sakarkostnað.

Af hálfu ákærða er krafist sýknu af kröfum ákæruvaldsins og að sakarkostnaður, þar með talin málsvarnarlaun, verði felldur á ríkissjóð. Til vara er þess krafist að ákærða verði gerð svo væg viðurlög sem lög frekast leyfa og að refsing verði skilorðsbundin.

I.

Samkvæmt skýrslum lögreglunnar í Stykkishólmi eru málavextir þeir að laugardaginn 28. júlí 2001, kl. 14.23, var tilkynnt til neyðarlínu um umferðaróhapp austan í Búlandshöfða. Lögregla kom á vettvang kl. 14.35 en bifreiðinni JL-288 hafði verið ekið til austurs á Snæfellsvegi og ökumaður misst stjórn á henni með þeim afleiðingum að bifreiðin fór veltur niður vegakantinn vinstra megin miðað við akstursstefnu og hafnaði utan vegar. Ákærði var ökumaður bifreiðarinnar en farþegi með honum var Björn Heiðar Björnsson. Kallað var eftir sjúkrabifreið sem flutti ákærða og Björn á sjúkrahúsið á Akranesi til aðhlynningar.

Við rannsókn málsins vöknudó grunsemdir um að ákærði hefði ekki verið algáður við aksturinn og því var blóðsýni dregið úr honum til að kanna alkóhólinnihald. Í blóðtökuvottorði læknis kemur fram að blóðsýni hafi verið tekið úr ákærða kl. 17.50 þann sama dag. Samkvæmt vottorði Rannsóknarstofu í lyfja- og eiturefnafræði 8. ágúst 2001 mældist áfengi í blóði ákærða 0,50 o/oo án tillits til vikmarka. Ekki tókst að fá þvagsýni frá ákærða vegna meiðsla hans.

Með bréfi sýslumannsins í Stykkishólmi 3. október 2001 var þess farið á leit að Rannsóknarstofa í lyfja- og eiturefnafræði léti á té álit á því hvert hefði verið magn alkóhóls í blóði ákærða þegar slysið varð kl. 14.23 eða þremur klukkustundum og 27 mínútum áður en blóðsýni var tekið úr ákærða og að því gefnu að hann hefði ekki neytt áfengis eftir að akstri lauk. Þessu erindi svaraði Kristín Magnúsdóttir, deildarstjóri, fyrir hönd rannsóknarstofunnar með bréfi 8. sama mánaðar. Þar segir að ekki sé hægt með nákvæmni að segja til um hver etanólþéttni í blóði ákærða hafi verið kl. 14.23 fyrir töku blóðsýnis. Að því gefnu að ákærði hafi ekki neytt áfengis eftir akstur megi ætla að áfengi í blóði hans á umræddum tíma hafi verið frá 0,9 til 1,4 o/oo. Þá sé reiknað með hámarks og lágmarks brotthvarfshraða etanóls úr blóðinu, en sá hraði sé einstaklingsbundinn og geti verið frá 0,12 til 0,27 o/oo á klukkustund.

Rannsóknarstofa í lyfja- og eiturefnafræði ritaði sýslumanni aftur bréf 26. febrúar 2002. Þar kemur fram að upplýsingar í fyrra bréfi hafi allar verið settar fram miðað við mælda niðurstöðu en ekki endanlega niðurstöðu að teknu tilliti til vikmarka. Ef reikna ætti með fráviki í tilviki ákærða hefðu tölur lækkað um 10% og því hefði áfengi í blóði hans þegar slysið varð verið 0,8 til 1,3 o/oo.

II.

Ákærði greindi frá því fyrir dómi að laust eftir hádegi umræddan dag hefði hann farið akandi frá Ólafsvík áleiðis til Grundarfjarðar. Farþegi með honum í bifreiðinni hefði verið Björn Heiðar Björnsson. Þegar ákærði var komin skammt áleiðis kvaðst hann hafa misst stjórn á bifreiðinni í lausamöl og hafnað utan vegar. Ákærði sagði að Björn Heiðar hefði aðstoðað sig út úr bifreiðinni og síðan hefði sjúkrahúsbifreið komið og flutt þá á sjúkrahúsið á Akranesi. Ákærði kvaðst ekki gera sér grein fyrir hvað klukkan var þegar blóðsýni var tekið úr honum en vel geti verið að það hefði verið gert kl. 17.50, eins og greini í blóðtökuvottorði. Aðspurður sagði ákærði að kvöldið áður hefði hann farið á dansleik og dvalið þar til kl. 3.00 en þá farið heim og sofnað um klukkustund síðar. Ákærði sagðist hafa drukkið um sex bjóra þá um kvöldið og nóttina og verið þéttur. Daginn eftir hefði hann ekki fundið til áfengisáhrifa við aksturinn en þó verið lítilllega timbraður. Fram kom hjá ákærða að hann hefði ekki neytt áfengis eftir að akstri lauk.

Vitnið Kristín Magnúsdóttir, lyfjafræðingur og deildarstjóri hjá rannsóknarstofu í lyfja- og eiturefnafræði, gaf skýrslu fyrir dómi. Kristín greindi frá því að samkvæmt ítarlegum rannsóknum hefði verið leitt í ljós að brotthvarfshraði etanóls úr blóði væri hjá flestum á bilinu 0,12 til 0,27 o/oo á klukkustund. Algengast væri að brotthvarfshraði lægi á bilinu 0,15 til 0,16 o/oo í neðri mörkun en 0,2 o/oo í efri mörkun. Þegar magn etanóls í blóði væri hins vegar orðið minna en 0,4 o/oo hægði á brotthvarfshraða og nálgadist hann þá venjulega 0,12 o/oo. Kristín

taldi litlar líkur á að brotthvarfshraði etanóls úr blóði ákærða hefði verið minni en 0,12 o/oo. Nánar aðspurð sagði hún að rannsóknir hefðu leitt í ljós að í um 95% tilvika væri brotthvarfshraðinn á fyrrgreindu bili frá 0,12 til 0,27 o/oo og að þau tilvik væru einsdæmi þar sem hraðinn væri minni en 0,1. Fram kom hjá Kristínu að aðhlyning ákærða á sjúkrahúsi, verkjalyf, mataræði eða annað hefði ekki getað haft áhrif á brotthvarf etanóls úr blóði hans eða áreiðanleika við mælingu þess. Þá sagði hún að hreyfing breytti engu til né frá varðandi brotthvarfshraða.

III.

Svo sem hér hefur verið rakið ók ákærði í umrætt sinn frá Ólafsvík áleiðis til Grundarfjarðar en hafnaði utan vegar. Tilkynning um umferðaróhappið barst kl. 14.23 en blóðsýni var tekið úr ákærða síðar sama dag kl. 17.50 að því er greinir í blóðtökuvottorði. Ekkert hefur komið fram sem bendir til að ónákvæmni hafi gætt við umræddar tímasetningar og verður því lagt til grundvallar að blóðsýni hafi verið tekið úr ákærða þegar rétt tæplega þrjár og hálf klukkustund voru liðnar frá því akstri lauk. Þá hefur ákærði staðfest fyrir dómi að hann neytti ekki áfengis eftir akstur þar til dregið var úr honum blóðsýni.

Við rannsókn málsins hefur komið fram að brotthvarfshraði etanóls úr blóði reynist í lang flestum tilvikum vera á bilinu 0,12 til 0,27 o/oo. Fyrir dómi greindi Kristín Magnúsdóttir, deildastjóri hjá Rannsóknarstofu í lyfja- og eiturefnafræði, frá því að þau tilvik væru einsdæmi þar sem brotthvarfshraði etanóls úr blóði væri minni en 0,1 o/oo á klukkusund. Ef þetta er haft til hliðsjónar þannig að ýrtruðu varfærni sé gætt við útreikninga og allur vafi virtur ákærða í hag er óhætt að leggja til grundvallar að brotthvarf alkóhóls úr blóði hans á þeim tíma sem leið frá slysi þar til blóðsýni var tekið hafi verið á bilinu 0,3 til 0,35 o/oo en þá mældist áfengismagn í blóði hans 0,5 o/oo. Því þykir ekki varhugavert að telja að áfengismagn í blóði ákærða þegar hann ók hafi að minnsta kosti verið 0,7 til 0,75 o/oo þegar tillit hefur verið tekið til vikmarka, sem nema 0,1 o/oo í samræmi við dómvenju. Samkvæmt þessu er hafið yfir skynsamlegan vafa að áfengismagn í blóði ákærða við aksturinn hafi verið yfir lögleyfðum mörkum og verður brot hans heimfært til 1., sbr. 2. mgr. 45. gr. umferðarlaga, nr. 50/1987, sbr. lög nr. 48/1997.

Samkvæmt sakavottorði ákærða gekkst hann undir lögreglustjórásátt árið 1998 og hlaut dóm árið 2000 vegna brota á umferðarlögum. Þau brot hafa ekki áhrif við ákvörðun viðurlaga í þessu máli.

Ákærði hefur unnið sér til refsingar samkvæmt 1. mgr. 100. gr. umferðarlaga. Refsing hans þykir hæfilega ákveðin 35.000 króna sekt og komi 8 daga fangelsi í stað sektarinnar verði hún ekki greidd innan fjögurra vikna frá birtingu dómsins. Með skírskotun til 101. og 102. gr. umferðarlaga verður ákærði einnig sviptur ökurétti í 4 mánuði frá sama tímamarki.

Dæma ber ákærða til að greiða allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Björns Ólafs Hallgrímssonar, hæstaréttarlögmans, sem þykja hæfilega ákveðin 80.000 krónur, auk virðisaukaskatts.

Benedikt Bogason, héraðsdómari, kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Ákærði, Stefán Ragnar Pálsson, greiði 35.000 króna sekt í ríkissjóð og komi 8 daga fangelsi í stað sektarinnar verði hún ekki greidd innan fjögurra vikna frá birtingu dómsins.

Ákærði er sviptur ökurétti í 4 mánuði frá birtingu dómsins að telja.

Ákærði greiði sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Björns Ólafs Hallgrímssonar, hæstaréttarlögmans, 80.000 krónur, auk virðisaukaskatts.

Mánudaginn 2. desember 2002.

Nr. 521/2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

Tali hf.

(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

Kærumál. Upplýsingaskylda. Fjarskipti.

T hf. var gert skylt að láta lögreglu í té upplýsingar um svokölluð IMEI númer þeirra símtækja, sem nánar tilgreind símanúmer hafa verið og verða notuð í á nánar tilgreindu tímabili, en jafnframt hvaða önnur símanúmer voru notuð í símtækjunum á umræddu tímabili og hverjir séu skráðir fyrir þeim.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediksdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 19. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 22. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 8. nóvember 2002, þar sem varnaraðila var gert skylt að veita sóknaraðila upplýsingar um svokölluð IMEI númer þeirra símtækja, sem [...] nánar tilgreind símanúmer hafa verið og verða notuð í á tímabilinu frá 1. september 2002 til og með 8. desember sama árs, en jafnframt hvaða önnur símanúmer voru notuð í símtækjunum á umræddu tímabili og hverjir séu skráðir fyrir þeim. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur

Eins og nánar greinir í hinum kærða úrskurði rannsakar sóknaraðili nú ætlaðan innflutning á miklu magni af fíkniefnum hingað til lands. Telji hann að sá, sem standi að innflutningi efnanna, sé notandi þeirra símanúmera, sem eru tilgreind í kröfu hans. Í málalítlunáði sóknaraðila er meðal annars vísað til þess að ætluð brot hafi lengi verið í undirbúningi. Að því virtu má fallast á að rétt sé að verða við kröfu hans að því er varðar lengd þess tímabils, sem hann krefst upplýsinga um. Með þess-

ari athugasemd verður hinn kærði úrskurður staðfestur með vísan til forsendna hans.

Kærumálskostnaður verður ekki dæmdur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 8. nóvember 2002.

Ár 2002, föstudaginn 8. nóvember, er á dómþingi, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjatorg af Sigurði H. Stefánssyni héraðsdómara, kveðinn upp svofelldur úrskurður.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að Héraðsdómur Reykjavíkur úrskurði úrskurði, að Landsímanum hf., Tali hf. og Íslandssíma hf., sé skylt að veita ávana- og fíkniefnadeild lögreglunnar í Reykjavík (áfd) upplýsingar um IMEI númer þeirra símtækja sem símanúmerin [...] hafa verið og verða notuð í frá og með 1. september 2002 til og með 8. desember 2002, en jafnframt hvaða símanúmer hafa verið notuð í þeim símtækjum (Imei númerum) sem koma í ljós við framangreinda könnun, á sama tímabili, og hverjir eru rétthafar allra þeirra símanúmera sem koma í ljós við framangreindar athuganir.

[...]

Verið er að rannsaka ætluð brot gegn fíkniefnalöggjöfinni og má ætla að ef þau sönnuðust, þá myndu þau geta varðað allt að 12 ára fangelsi sbr. 173.gr. a. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Á grundvelli framlagðra gagna þykir vera rökstuddur grunur um stóran þátt X í stórfelldum innflutningi fíkniefna til Íslands. Samkvæmt því og með vísun í 87. gr. sbr. b-lið 86. gr. laga nr. 19/1991 er fallist á kröfu lögreglustjórans í Reykjavík.

Sigurður H. Stefánsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Landsímanum hf., Tali hf. og Íslandssíma hf., er skylt að veita ávana- og fíkniefnadeild lögreglunnar í Reykjavík (áfd) upplýsingar um IMEI númer þeirra símtækja sem símanúmerin [...] hafa verið og verða notuð í frá og með 1. september 2002 til og með 8. desember 2002, en jafnframt hvaða símanúmer hafa verið notuð í þeim símtækjum (Imei númerum) sem koma í ljós við framangreinda könnun, á sama tímabili, og hverjir eru rétthafar allra þeirra símanúmera sem koma í ljós við framangreindar athuganir.

Mánudaginn 2. desember 2002.

Nr. 522/2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

Tali hf.

(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

Kærumál. Upplýsingaskylda. Fjarskipti.

Lögreglu var heimilað að hlusta á og hljóðrita samtöl úr og í símtæki, sem nánar tilgreind símanúmer hafa verið og verða notuð í á nánar tilgreindu tímabili, en jafnframt önnur símanúmer, sem hafa verið og verða notuð í símtækjunum á sama tímabili, sem og að nema og afrita svonefndar SMS-sendingar, sem eru sendar og móttæknar með þessum númerum og símtækjum á sama tímabili.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediksdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 19. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 22. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 8. nóvember 2002, þar sem sóknaraðili var heimilað að hlusta og hljóðrita samtöl úr og í símtæki, sem [...] nánar tilgreind símanúmer hafa verið og verða notuð í á tímabilinu frá 1. september 2002 til og með 8. desember sama árs, en jafnframt önnur símanúmer, sem hafa verið og verða notuð í símtækjunum á sama tímabili, sem og að nema og afrita svonefndar SMS-sendingar, sem eru sendar og móttæknar með þessum númerum og símtækjum á sama tímabili. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur

Eins og nánar greinir í hinum kærða úrskurði rannsakar sóknaraðili nú ætlaðan innflutning á miklu magni af fíkniefnum hingað til lands. Telji hann að sá, sem standi að innflutningi efnanna, sé notandi þeirra símanúmera, sem eru tilgreind í kröfu hans. Í málalíbúnaði sóknaraðila er meðal annars vísað til þess að ætluð brot hafi lengi verið í undirbún-

ingi. Að því virtu má fallast á að rétt sé að verða við kröfu hans að því er varðar lengd þess tímabils, sem hann krefst upplýsinga um. Með þessari athugasemd verður hinn kærði úrskurður staðfestur með vísan til forsendna hans.

Kærumálskostnaður dæmist ekki.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 8. nóvember 2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að Héraðsdómur Reykjavíkur úrskurði, að ávana- og fíkniefnadeild lögreglunnar í Reykjavík (áfd) sé heimilt að hlusta og hljóðrita samtöl úr og í símtæki sem símanúmerin [...], hafa verið og verða notuð í frá og með 1. september 2002 til og með 8. desember 2002, en jafnframt önnur símanúmer sem hafa verið notuð í þeim símtækjum á sama tímabili sem og að nema og afrita sms-sendingar sem sendar eru og móttæknar með téðum númerum og símtækjum á sama tímabili.

[...].

Verið er að rannsaka ætluð brot gegn fíkniefnalöggjöfnni og má ætla að ef þau sönnuðust, þá myndu þau geta varðað allt að 12 ára fangelsi sbr. 173. gr. a. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Á grundvelli framlagðra gagna þykir vera rökstuddur grunur um stóran þátt X í stórfelldum innflutningi fíkniefna til Íslands. Samkvæmt því og með vísun í 87. gr. sbr. a-lið 86. gr. laga nr. 19/1991 er fallist á kröfu lögreglustjórans í Reykjavík.

Sigurður H. Stefánsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Ávana- og fíkniefnadeild lögreglunnar í Reykjavík (áfd) er heimilt að hlusta og hljóðrita samtöl úr og í símtæki sem símanúmerin [...], hafa verið og verða notuð í frá og með 1. september 2002 til og með 8. desember 2002, en jafnframt önnur símanúmer sem hafa verið notuð í þeim símtækjum á sama tímabili sem og að nema og afrita sms-sendingar sem sendar eru og móttæknar með téðum númerum og símtækjum á sama tímabili.

Mánudaginn 2. desember 2002.

Nr. 529/2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

X

(Jón Egilsson hdl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. A liður 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli a. liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 27. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 29. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 26. nóvember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til þriðjudagsins 17. desember nk. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess aðallega að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi, en til vara að gæsluvarðhaldi verði markaður skemmri tími.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 26. nóvember 2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að X, verði gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til þriðjudagsins 17. desember 2002 klukkan 16.00.

Í greinargerð lögreglustjóra segir að kærði hafi verið handtekinn í dag vegna gruns um aðild að innflutningi fíkniefna.

[...]

Rannsóknargögn benda til þess að kærði hafi átt aðild að broti sem getur

varðað hann fangelsisrefsingu samkvæmt lögum um ávana- og fíkniefni nr. 65,1974 og 173 gr. a almennra hegningarlaga nr. 19,1940. Rannsókn þáttar hans í máli þessu er á frumstigi og þykja skilyrði a-liðar 1.mgr. 103. gr. laga nr. 19,1991 um meðferð opinberra mála vera fyrir hendi hér. Krafa lögreglustjórans er því tekin til greina eins og hún er fram sett.

Allan Vagn Magnússon héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Kærði, X, sæti gæsluvarðhaldi allt til þriðjudagsins 17. desember 2002 klukkan 16.00.

Þriðjudaginn 3. desember 2002.

Nr. 531/2002.

Þórhildur Jónasdóttir

(Jón Einar Jakobsson hdl.)

gegn

Gunnlaugi Jónassyni

(Svala Thorlacius hrl.)

Kærumál. Dánarbú. Opinber skipti. Endurupptaka. Kæruheimild. Frávísun máls frá Hæstarétti.

Héraðsdómari hafnaði kröfu Þ um að tekin yrði upp á ný dómsmeðferð á kröfu G um að dánarbú L og J yrði tekið til opinberra skipta. Heimild skorti til kæra ákvörðunina til Hæstaréttar. Var málinu því vísað frá Hæstarétti.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 19. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 2. desember sl. Kærð er ákvörðun Héraðsdóms Reykjavíkur 6. nóvember 2002, þar sem hafnað var kröfu sóknaraðila um að tekin yrði upp á ný dómsmeðferð, sem lokið var með úrskurði 10. júní sama árs, á kröfu varnaraðila um að dánarbú Lilju Gunnlaugsdóttur og Jónasar Sigurðssonar yrði tekið til opinberra skipta. Um kæruheimild vísar sóknaraðili til 133. gr. laga nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum o.fl. Hún krefst þess „að framangreind ákvörðun verði felld úr gildi og lagt fyrir héraðsdóm að kveða upp úrskurð um ágreining aðila ... en að öðrum kosti verði heimiluð endurupptaka málsins“. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að ákvörðun héraðsdómara verði staðfest og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Samkvæmt upphafsorðum 1. mgr. 133. gr. laga nr. 20/1991 sæta kæru til Hæstaréttar úrskurðir og ákvarðanir héraðsdómara, sem ganga eða teknar eru eftir ákvæðum laganna, en þó ekki úrskurðir eða ákvarðanir, sem myndu ekki sæta kæru ef um væri að ræða einkamál, sem rekið væri eftir almennum reglum. Í 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála er kæruheimildum í almennum einkamálum settar þær skorður

að eingöngu má skjóta með kæru til Hæstaréttar úrskurðum héraðsdómara, sem kveðnir eru upp um nánar tilgreind atriði. Með þessu er girt fyrir að ákvörðun, sem héraðsdómari tekur um atriði varðandi rekstur almenns einkamáls, geti sætt kæru til Hæstaréttar. Með því að fyrrgreind 1. mgr. 133. gr. laga nr. 20/1991 takmarkar heimildir til að kæra úrskurði eða ákvarðanir héraðsdómara, sem þau lög taka til, á þann hátt að sömu reglur gildi á því sviði eins og á vettvangi almennra einkamála, brestur heimild til að skjóta hinni kærðu ákvörðun til Hæstaréttar. Verður máli þessu því sjálfkrafa vísað frá Hæstarétti.

Rétt er að aðilarnir beri hvort sinn kostnað af kærumáli þessu.

D ó m s o r ð :

Máli þessu er vísað frá Hæstarétti.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Ákvörðun Héraðsdóms Reykjavíkur 6. nóvember 2002

Dánarbú Lilju Gunnlaugsdóttur og Jónasar Sigurðssonar var tekið til opinberra skipta með úrskurði héraðsdóms 10. júní 2002. Þann 14. júní 2002 var af hálfu sýslumannsins í Reykjavík yfirfarin og samþykkt erfðafjárskýrsla varðandi dánarbúið en beiðni um leyfi til einkaskipta hafði verið móttækin hjá sýslumanni 18. mars 2002.

Með bréfi, sem móttækið var í héraðsdómi 2. október 2002, fór Þórhildur Jónasdóttir, einn af erfingjum dánarbúsins, þess á leit að málið yrði endurupptekið, en formleg beiðni um endurupptöku barst héraðsdómi 21. október 2002. Þar segir m.a. að Þórhildur hafi fyrst fengið vitneskju um úrskurð héraðsdóms 26. júní 2002 við móttöku á bréfi skiptastjóra búsins, Steinunnar Guðbjartsdóttur hdl.

Samkvæmt 137. gr. laga nr. 91/1991 varð Þórhildur að biðja um endurupptöku innan mánaðar frá því að henni var kunnugt um úrskurð héraðsdóms, þ.e. í síðasta lagi 26. júlí 2002. Verður því að hafna beiðni hennar um endurupptöku málsins.

Á l y k t u n a r o r ð :

Hafnað er beiðni Þórhildar Jónasdóttur um endurupptöku á málinu D-30/2002: Beiðni Gunnlaugs Jónassonar um opinber skipti á dánarbúi Lilju Gunnlaugsdóttur og Jónasar Sigurðssonar.

Þriðjudaginn 3. desember 2002.

Nr. 525/2002.

X

(Ingi Tryggvason hdl.)

gegn

M

(enginn)

Kærumál. Faðerni. Varnarþing. Frávísunarúrskurður staðfestur.

X höfðaði mál á hendur M, sem var búsettur í Póllandi, og krafðist þess að viðurkennt væri að M væri ekki faðir sinn. Málinu var vísað frá héraðsdómi á þeirri forsendu að ekki væri heimild í lögum til að höfða það hér á landi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 20. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 26. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Vesturlands 6. nóvember 2002, þar sem máli sóknaraðila á hendur varnaraðila var vísað frá dómi. Kæruheimild er í j. lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðili krefst þess að lagt verði fyrir héraðsdómara að taka málið til efnismeðferðar.

Varnaraðili hefur ekki látið málið til sín taka fyrir Hæstarétti.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Vesturlands 6. nóvember 2002.

Mál þetta var höfðað 17. maí 2002 og tekið til úrlausnar 22. október sama ár. Stefnandi er X, [...], en stefndi M, [...] í Póllandi.

Stefnandi krefst þess að viðurkennt verði með dómi að stefndi sé ekki faðir stefnanda. Jafnframt er þess krafist að stefndi verði dæmdur til greiðslu málskostnaðar eins og málið væri ekki gjafsóknarmál.

I.

[...].

II.

Stefndi er búsettur í Póllandi og var stefna birt fyrir honum þar 27. maí 2002. Af hálfu stefnda hefur ekki verið sótt þing í málinu.

Mál þetta er rekið eftir VII. kafla barnalaga, nr. 20/1992, sem fjallar um dómsmál vegna faðernis barna. Sá kafli greinist annars vegar í A-hluta, sem fjallar um faðerni barns sem 2.-6. gr. laganna taka ekki til, og hins vegar í B-hluta, sem fjallar um mál til vefengingar á faðerni barns og ógildingar á faðernisviðurkenningu.

Í 41. gr. laganna er mælt fyrir um lögsögu dómstóla hér á landi til að fjalla um mál sem falla undir A-hluta VII. kafla laganna. Þar segir meðal annars að mál verði höfðað hér á landi ef móðir barns eða barn séu búsett hér. Einnig er að finna sérreglu um varnarþing vegna þessara mála í 42. gr. laganna. Í B-hluta VII. kafla laganna er ekki vísað til þessara ákvæða og eiga þau því ekki við um mál samkvæmt þeim hluta kaflans. Jafnframt verður þessum reglum ekki beitt með lögjöfnun, enda hafa ákvæðin að geyma undantekningu frá almennum reglum réttarfars um lögsögu dómstóla og varnarþing. Samkvæmt þessu skortir heimild til að reka málið hér á landi og verður því vísað frá dómi án kröfu.

Málskostnaður úrskurðast ekki.

Stefnandi hefur gjafsókn í málinu og skal gjafsóknarkostnaður hans greiðast úr ríkissjóði, eins og nánar er rakið í úrskurðarorði.

Benedikt Bogason, héraðsdómari, kveður upp úrskurð þennan.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Máli þessu er vísað frá dómi án kröfu.

Gjafsóknarkostnaður stefnanda, X, samtals 278.778 krónur greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun lögmanns hans Inga Tryggvasonar, hdl., 112.500 krónur auk virðisaukaskatts.

Miðvikudaginn 4. desember 2002.

Nr. 535/2002.

Vísir.is ehf.

(Jón Gunnar Zoëga hrl.)

gegn

Lífeyrissjóði verzlunarmanna

(Ólafur Gústafsson hrl.)

Kærumál. Gjaldþrotaskipti. Útivist. Kæruheimild. Frávísun máls frá Hæstarétti.

Héraðsdómur kvað upp úrskurð um að bú V ehf. skyldi tekið til gjaldþrotaskipta. Af hálfu V ehf. var ekki sótt þing í héraði þegar málið var tekið fyrir. Brast því heimild til að kæra málið og var því vegna þessa vísað frá Hæstarétti.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 20. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 4. desember sama árs. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 6. nóvember 2002, þar sem bú sóknaraðila var tekið til gjaldþrotaskipta. Um kæruheimild vísar sóknaraðili til 179. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o.fl. Hann krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og sér dæmdur kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur. Þá krefst hann þess aðallega að sóknaraðili og lögmaður hans verði í sam-
einingu dæmdir til að greiða sér kærumálskostnað, en til vara að sóknaraðila verði gert að leggja fram tryggingu fyrir greiðslu kærumálskostnaðar.

Sóknaraðili sótti ekki þing í héraði þegar beiðni varnaraðila um gjaldþrotaskipti var tekin fyrir 21. október 2002. Gekk hinn kærði úrskurður í framhaldi af því. Í dómi Hæstaréttar, sem birtur er í dómasafni 1992 bls. 2028, sbr. og meðal annars dóma 4. desember 2001 í málinu nr. 432/2001, 8. apríl 2002 í málinu nr. 158/2002 og 30. sama mánaðar í málinu nr. 189/2002, voru ákvæði laga nr. 21/1991 skýrð með hliðsjón af 4. mgr. 96. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála á þann

veg að heimild brysti til kæru máls sem þessa þegar þannig stæði á. Þer samkvæmt því að vísa málinu sjálfkrafa frá Hæstarétti.

Ekki eru efni til að verða við kröfu varnaraðila um að lögmanni sóknaraðili verði gert að greiða kærumálskostnað. Þá er þess að gæta að varnaraðili setti fyrst fram kröfu um málskostnaðartryggingu í greinargerð fyrir Hæstarétti, þar sem hann tók til varna um efni málsins, og var sú krafa því of seint fram komin. Sóknaraðili verður á hinn bóginn dæmdur til að greiða varnaraðila kærumálskostnað eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Máli þessu er vísað frá Hæstarétti.

Sóknaraðili, Vísir.is ehf., greiði varnaraðila, Lífeyrissjóði verzlunarmanna, 100.000 krónur í kærumálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 6. nóvember 2002.

Mál þetta var tekið til úrskurðar 21. október 2002.

Með bréfi sem barst Héraðsdómi Reykjavíkur 3. júlí 2002 hefur Lífeyrissjóður verslunarmanna, kt. 430269-4459, Húsi verslunarinnar, Kringlunni 7, Reykjavík, krafist þess að bú Vísir.is, kt. 560299-2819, Þverholti 11, Reykjavík, verði tekið til gjaldprotaskipta.

Skiptabeiðandinn kveðst eiga kröfu á hendur skuldara vegna vangoldinna lífeyrisðgjalda til sín fyrir tímabilið frá apríl 2001 til og með mars 2002 auk kostnaðar. Árangurslaust fjárnám fyrir þessari skuld hafi verið gert 26. júní sl.

Í kröfu skiptabeiðanda er höfuðstóll skuldarinnar ásamt vöxtum og kostnaði tilgreindur kr. 6.029.500.

Um lagastoð fyrir kröfu sinni vísar skiptabeiðandi til 1. tl. 2. mgr. 65. gr. laga nr. 21/1991.

Krafa skiptabeiðanda var tekin fyrir á dómþingi 21. október sl. og var ekki sótt þing af hálfu gerðarþola. Málið var þá tekið til úrskurðar að kröfu skiptabeiðanda.

Fullnægt er skilyrðum 1. tl. 2. mgr. 65. gr. laga nr. 21/1991 til að mega verða við kröfu skiptabeiðanda og er bú skuldara því tekið til gjaldprotaskipta.

Friðgeir Björnsson dómstjóri kvað upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Bú Vísis.is, kt. 560299-2819, Þverholti 11, Reykjavík, er tekið til gjaldþrotaskipta.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.

Nr. 205/2002.

Kolbeinn Ingi Kristinsson

(Hanna Lára Helgadóttir hrl.)

gegn

Höfn hf.

(Einar S. Hálfðánarson hrl.)

Eftirlaun. Samningur.

Samkvæmt starfslokasamningi K við HÞ skyldi hann fá launagreiðslur eftir að hann lét af störfum hjá HÞ, frá 1. júlí 1996 fram til 20. maí 2003. Fékk K greiddar rúmlega 106.000 krónur á mánuði frá 1. júlí 1996 til loka júní 2001, fyrst frá HÞ en síðan frá öðrum félögum, sem tóku við skyldum HÞ samkvæmt samningnum, síðast frá félaginu KU. H lýsti kröfu við nauðasamningsumleitanir KU vegna ábyrgðar H á umræddum greiðslum til K. Var krafan tekin til greina. Í málinu krafðist K aðallega sömu fjárhæðar og greidd hafði verið mánaðarlega samkvæmt samningnum, fram til loka samningstímabilsins. Eftir orðanna hljóðan varð ákvæði samningsins um launagreiðslur ekki skilið öðru vísi en svo að H hafi skuldbundið sig til að tryggja að K hefði fram til 20. maí 2003 mánaðarlegar tekjur, sem ekki yrðu lægri en 216.000 krónur, með því að greiða honum það sem kynni að vanta á þá fjárhæð hverju sinni þegar tillit hefði verið tekið til lífeyrisgreiðslna. Ekki hafi verið ráðgert að fjárhæðin, sem brúa ætti bilið milli lífeyrisgreiðslna og fyrrnefndra mánaðarlegra lágmarkstekna, tæki neinum breytingum á tímabilinu. Með því að greiða K allt frá upphafi nánast sömu fjárhæð mánaðarlega í rétt fimm ár, án nokkurs tillits til lífeyrisgreiðslna, varð að líta svo á að félagin, sem á ýmsum tímum stóðu að greiðslum til K samkvæmt samningnum, hafi í verki breytt efni hans K í hag og skuldbundið sig þannig að greiða honum mánaðarlega ekki lægri fjárhæð en 106.422 krónur án tillits til lífeyrisgreiðslna úr hendi annarra. Var fallist á aðalkröfu K.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Garðar Gíslason og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 29. apríl 2002. Hann krefst þess aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 741.954 krónur, til vara 700.000 krónur, en að því frágengnu 319.429 krónur, allt með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu af nánar tilgreindum fjárhæðum frá 1. ágúst 2001 til greiðsludags. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Samkvæmt gögnum málsins gerði áfrýjandi samning 15. júní 1995 við Höfn-Þríhyrning hf. í tengslum við starfslok hans sem framkvæmda stjóri félagsins 31. desember sama árs. Nýr samningur var síðan gerður milli þeirra um sama efni 25. mars 1996. Í báðum þessum samningum voru ákvæði um launagreiðslur til áfrýjanda eftir að hann léti af störfum. Í þeim síðari var ákvæðið svohljóðandi: „Frá og með 1. júlí 1996 er áætlað að Kolbeinn og kona hans hafi í tekjur frá félagslegum lífeyrissjóðum og í ellilífeyri frá ríkinu um kr. 116.000 ... á mánuði. Frá og með 1. júlí 1996 greiðir Höfn-Þríhyrningur h.f. eða hvert það félag, sem kynni að taka við starfsemi Hafnar-Þríhyrnings h.f. Kolbeini kr. 100.000 ... á mánuði eða aðra þá upphæð, sem tryggir honum mánaðarlegar tekjur að upphæð alls kr. 216.000 ...“. Áfrýjandi átti að njóta þessara greiðslna fram til 20. maí 2003. Um önnur atriði en tímabilið, sem hann átti að fá greitt fyrir, voru ákvæði samninganna efnislega samhljóða að þessu leyti.

Fyrir liggur í málinu að Höfn-Þríhyrningur hf. stóð straum af framangreindum greiðslum til áfrýjanda frá 1. júlí 1996 til loka desember 1997. Á þessu tímabili var fjárhæð þeirra 106.482 krónur á mánuði. Í málinu hafa ekki komið fram skýringar á því hvernig sú fjárhæð var fundin, en af málflutningi aðilanna verður að ætla að munurinn á henni og þeim 100.000 krónum, sem um ræddi í samningnum frá 25. mars 1996, tengist með öllu eða að einhverju marki breytingum á verðlagi frá því að upphaflegi samningurinn var gerður 15. júní 1995, en þar var síðastnefnda fjárhæðin ákveðin. Höfn-Þríhyrningi hf. mun í janúar 1998 hafa verið skipt í tvö félög, annars vegar stefnda Höfn hf. og hins vegar Sláturhúsið Þríhyrning hf. Um sömu mundir mun stefndi hafa stofnað nýtt félag, Kjöttvinnslna Höfn hf. Óumdeilt er að við skiptingu Hafnar-Þríhyrnings hf. tók stefndi við þeim skyldum við áfrýjanda, sem kveðið var á um

í framangreindum samningum, og færði þær síðan áfram á Kjótvinns-luna Höfn hf. Síðastnefnt félag innti af hendi greiðslurnar til áfrýjanda mánaðarlega á tímabilinu frá janúar 1998 til desember 2000. Var fjárhæð þeirra 106.422 krónur og hefur stefndi ekki andmælt þeirri staðhæfingu áfrýjanda að mistök hafi valdið því að þær reyndust 60 krónum lægri á mánuði en áður var. Loks kveður áfrýjandi hlutafélagið Kjótvinns-luna Höfn hafa verið „selt“ Kjötumboðinu hf. í lok árs 2000 og það félag tekið við greiðsluskyldu við hann. Í janúar og febrúar 2001 hafi Kjötumboðið hf. greitt honum 106.422 krónur hvorn mánuð, en síðan lækkað greiðslur án samráðs við hann í 100.000 krónur, sem staðið hafi verið skil á mánaðarlega vegna mars til júní 2001. Áður en frekari greiðslur voru inntar af hendi hafi Kjötumboðið hf. fengið heimild til greiðslustöðvunar og í framhaldi af því heimild til að leita nauðasamnings. Áfrýjandi lýsti kröfu við nauðasamningsumleitanir Kjötumboðsumboðsins hf. vegna greiðslna, sem voru annars vegar komnar þá í gjalddaga og hins vegar ógjaldfallnar á tímabilinu fram í maí 2003. Stefndi lýsti þar einnig kröfu sama efnis vegna ábyrgðar sinnar á greiðslum til áfrýjanda. Mun krafa stefnda hafa verið tekin til greina við nauðasamningsumleitanirnar, en kröfu áfrýjanda hafnað. Áfrýjandi hefur ekki fengið frekari greiðslur á grundvelli umrædds samningsákvæðis en nú hefur verið getið.

Í málinu krefst áfrýjandi þess aðallega að stefnda verði gert að greiða sér 741.954 krónur eða sem svarar 106.422 krónum á mánuði vegna tímabilsins frá og með júlí 2001 til og með janúar 2002, en þó að því gættu að ljóst er að heildarfjárhæðin er vanreiknuð um 3.000 krónur. Til vara krefst áfrýjandi greiðslu á 700.000 krónum eða sem nemur 100.000 krónum á mánuði á umræddu tímabili. Að þessu frágengnu krefst áfrýjandi þess fyrir Hæstarétti að sér verði dæmdar 319.429 krónur úr hendi stefnda. Þá fjárhæð finnur áfrýjandi með því að draga frá sjöföldum þeim 216.000 krónum, sem kveðið var á um í samningnum frá 25. mars 1996, samanlagða fjárhæð ellilífeyris síns og eiginkonu sinnar frá Tryggingastofnun ríkisins í hverjum mánuði frá júlí 2001 til janúar 2002, auk greiðslna til sín úr lífeyrissjóði, en mismunurinn, sem samkvæmt útreikningi áfrýjanda er breytilegur milli mánaða á þessum tíma, nemi alls áðurnefndum 319.429 krónum.

Stefndi andmælir því ekki að hann beri ábyrgð gagnvart áfrýjanda á efndum samningsins frá 25. mars 1996. Stefndi telur á hinn bóginn að áfrýjandi hafi um lengri tíma fengið greidda of háa fjárhæð, þar sem

greiðslur til hans úr lífeyrissjóði og til hans og eiginkonu hans úr almannatryggingum hafi numið talsvert meira mánaðarlega en þeim 116.000 krónum, sem miðað hafi verið við í samningnum. Eftir útreikningi stefnda fékk áfrýjandi þannig ofgreiddar samtals 1.149.366 krónur á árunum 1998, 1999 og 2000, sem stefndi krefst að komi til skuldajafnaðar að því leyti, sem krafa áfrýjanda kynni að verða tekin til greina. Að auki séu kröfur áfrýjanda of háar, því í aðalkröfu hans og varakröfu komi ekki til frádráttar allar greiðslur úr lífeyrissjóði og almannatryggingum, auk þess sem á skorti að tekið sé fullt tillit til þessara greiðslna í þrautavarakröfu.

II.

Eftir orðanna hljóðan verður framangreint ákvæði í samningi áfrýjanda við Höfn-Þríhyrning hf. frá 25. mars 1996 ekki skilið öðru vísi en svo að félagið hafi skuldbundið sig til að tryggja að áfrýjandi hefði fram til 20. maí 2003 mánaðarlegar tekjur, sem ekki yðu lægri en 216.000 krónur, með því að greiða honum það, sem kynni að vanta á þá fjárhæð hverju sinni þegar tillit hefði verið tekið til þess, sem hann fengi greitt úr lífeyrissjóði og hann ásamt eiginkonu sinni í ellilífeyri úr almannatryggingum. Kom og fram í ákvæðinu að miðað við aðstæður þegar samningurinn var gerður væri áætlað að mánaðarlegar greiðslur félagsins til áfrýjanda yðu 100.000 krónur.

Við aðalmeðferð málsins kom meðal annarra til skýrslugjafar fyrir héraðsdómi Gestur Hjaltason, en hann kvaðst hafa verið ráðinn í starf framkvæmdastjóra Hafnar-Þríhyrnings hf. frá ársbyrjun 1996. Hann greindi frá því að þáverandi formaður stjórnar félagsins hafi annast fyrir hennar hönd undirbúning að gerð samningsins frá 25. mars 1996. Hafi stjórnarformaðurinn skýrt samningsákvæðið, sem um ræðir í málinu, á þann hátt fyrir öðrum forráðamönnum félagsins að það tæki með þessu á sig skyldu til að tryggja áfrýjanda 216.000 krónur í lágmarkstekjur á mánuði með því að brúa bilið á milli þeirrar fjárhæðar og lífeyris, sem hann nyti frá öðrum. Aðspurður kvaðst Gestur ekki minnast þess hvort eintak af samningnum hafi verið afhent félaginu, sem tók við skyldum gagnvart áfrýjanda af Höfn-Þríhyrningi hf., en „það voru nú kannski hæg heimatökin því að fyrrverandi fjármálastjóri Hafnar-Þríhyrnings varð svo framkvæmdastjóri Hafnar. Honum var kunnugt um þennan samning.“

Eftir hljóðan samningsins frá 25. mars 1996 var ekki ráðgert að þær 216.000 krónur, sem tryggja átti áfrýjanda sem mánaðarlegar tekjur, tækju neinum breytingum á tímabilinu fram til 20. maí 2003. Á hinn bóginn mátti frá öndverðu vera ljóst að greiðslur til áfrýjanda úr lífeyrissjóði og fjárhæð ellilífeyris til hans og eiginkonu hans úr almannatryggingum gætu orðið breytilegar af margvíslegum ástæðum. Ef haga átti greiðslum til áfrýjanda eftir þeim skilningi á orðalagi samningsins, sem áður er getið og forráðamenn Hafnar-Þríhyrnings hf. virðast jafnframt samkvæmt fyrrgreindum framburði hafa lagt í hann, hefði af þessum sökum bersýnilega þurft að afla frá áfrýjanda reglubundinna upplýsinga um heildarfjárhæð lífeyris, sem hann og eftir atvikum maki hans nytu frá öðrum. Aldrei virðist hafa verið leitað slíkra upplýsinga, hvorki af hendi Hafnar-Þríhyrnings hf., Kjötvinnslnunnar Hafnar hf. né Kjötumboðsins hf., sem eins og áður er rakið önnuðust greiðslurnar til áfrýjanda á mismunandi tímum, en að gættum áðurgreindum framburði fyrir dómi er að minnsta kosti ljóst að forráðamönnum Kjötvinnslnunnar Hafnar hf. hafi auk stjórnenda fyrstnefnda félagsins verið kunnugt um efnisatriði samningsins, sem greiðslurnar voru reistar á. Þess í stað fékk áfrýjandi allt frá upphafi nánast sömu fjárhæð greidda mánaðarlega í rétt fimm ár án nokkurs tillits til þess, sem hann fékk úr lífeyrissjóði og hann ásamt maka sínum úr almannatryggingum. Er þess og að gæta að þegar greiðslur samkvæmt samningnum féllu niður stóðu aðeins eftir tæp tvö ár af gildistíma hans. Að öllu þessu virtu verður að líta svo á að félögin, sem á ýmsum tímum stóðu að greiðslum til áfrýjanda samkvæmt samningnum frá 25. mars 1996, hafi í verki breytt efni hans áfrýjanda í hag og skuldbundið sig þannig til að greiða honum mánaðarlega ekki lægri fjárhæð en 106.422 krónur án tillits til lífeyrisgreiðslna úr hendi annarra. Við þessa breytingu verður stefndi nú að vera bundinn.

Samkvæmt framansögðu verður fallist á aðalkröfu áfrýjanda og stefnda gert að greiða honum 741.954 krónur ásamt dráttarvöxtum, svo sem í dómsorði greinir. Stefndi verður jafnframt dæmdur til að greiða áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem er ákveðinn í einu lagi eins og fram kemur í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Höfn hf., greiði áfrýjanda, Kolbeini Inga Kristinssyni,

741.954 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu af 106.422 krónum frá 1. ágúst 2001 til 1. september sama árs, af 212.844 krónum frá þeim degi til 1. október sama árs, af 319.266 krónum frá þeim degi til 1. nóvember sama árs, af 425.688 krónum frá þeim degi til 1. desember sama árs, af 532.110 krónum frá þeim degi til 1. janúar 2002, af 638.532 krónum frá þeim degi til 1. febrúar sama árs og af 741.954 krónum frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði áfrýjanda samtals 400.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Suðurlands 5. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 4. febrúar 2002 er höfðað 9. nóvember 2001.

Stefnandi er Kolbeinn Ingi Kristinsson, Háengi 3, Selfossi.

Stefndi er Höfn hf., Ánanaustum 15, Reykjavík.

Stefnandi krefst þess að stefnda verði gert að greiða sér 741.954 krónur með dráttarvöxtum og vanefndaálagi Seðlabanka Íslands samkvæmt 6. gr. laga nr. 38/2001 af 106.422 krónum frá 1. ágúst 2001 til 31. ágúst 2001, af 212.844 krónum frá 1. september til 30. september 2001, af 319.266 krónum frá 1. október 2001 til 31. október 2001, af 425.688 krónum frá 1. nóvember 2001 til 30. nóvember 2001, af 532.110 krónum frá 1. desember 2001 til 31. desember 2001, af 638.532 krónum frá 1. janúar 2002 til 31. janúar 2002 og af 741.954 krónum frá 1. febrúar 2002 til greiðsludags.

Til vara krefst stefnandi þess að stefnda verði gert að greiða sér 700.000 krónur með dráttarvöxtum og vanefndaálagi Seðlabanka Íslands samkvæmt 6. gr. laga nr. 38/2001 af 100.000 krónum frá 1. ágúst til 31. ágúst 2001, af 200.000 krónum frá 1. september til 30. september 2001, af 300.000 krónum frá 1. október 2001 til 31. október 2001, af 400.000 krónum frá 1. nóvember til 30. nóvember 2001, af 500.000 krónum frá 1. desember 2001 til 31. desember 2001, af 600.000 krónum frá 1. janúar til 31. janúar 2002 og af 700.000 krónum frá 1. febrúar 2002 til greiðsludags. Stefnandi krefst málskostnaðar úr hendi stefnda samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda, en til vara lækkunar á dómkröfum stefnanda. Þá krefst stefndi málskostnaðar samvæmt mati dómsins.

Málsatvik.

Stefnandi starfaði sem framkvæmdastjóri hlutafélagsins Hafnar frá 1. janúar 1976. Eftir sameiningu Hafnar hf. og Þríhyrnings hf. í eitt félag starfaði hann sem forstjóri þess fram til 31. desember 1995. Gerður var starfslokasamningur milli stefnanda og Hafnar-Þríhyrnings hf., 15. júní 1995. Í 1. gr. samningsins kemur fram að stefnandi muni láta af störfum sem forstjóri félagsins 31. desember 1995, en muni starfa áfram í eitt ár sem félagslegur ráðgjafi stjórnarinnar og halda óbreyttum launakjörum sínum. Í 3. gr. samningsins er svofellt ákvæði: „Frá og með 1. janúar 1997 er áætlað að Kolbeinn og kona hans hafi í tekjur frá félagslegum lífeyrissjóðum og í ellilífeyri frá ríkinu um kr. 116.000.- (Eitt-hundrað og sextán þúsund krónur) í tekjur á mánuði hverjum. Eftir að Kolbeinn lætur af reglulegum störfum fyrir félagið 31. desember 1996 greiðir Höfn-Þríhyrningur H.F. eða hvert það félag, sem kynni að taka við starfsemi Hafnar-Þríhyrnings H.F. honum kr. 100.000.- (Eitthundraðþúsund krónur) á mánuði eða aðra þá upphæð, sem tryggir honum mánaðarlegar tekjur alls kr. 216.000.- (Tvöhundruð og sextánþúsund krónur.) á mánuði fram til 31. desember 2005, þegar launagreiðslur (sic) samkvæmt þessum samningi líkur (sic) að fullu.“

Nýr starfslokasamningur var gerður við stefnanda 25. mars 1996 sem kom í stað fyrri samnings og felldi hann úr gildi. Í 2. gr. samningsins var sett samsvarandi ákvæði 3. gr. fyrri samnings og er svohljóðandi: „Frá og með 1. júlí 1996 er áætlað að Kolbeinn og kona hans hafi í tekjur frá félagslegum lífeyrissjóðum og í ellilífeyri frá ríkinu um kr. 116.000. (Eitthundrað og sextánþúsund krónur) á mánuði. Frá og með 1. júlí 1996 greiðir Höfn-Þríhyrningur h.f. eða hvert það félag, sem kynni að taka við starfsemi Hafnar-Þríhyrnings h.f. Kolbeini kr. 100.000 (Eitthundraðþúsund krónur) á mánuði eða aðra þá upphæð, sem tryggir honum mánaðarlegar tekjur að upphæð alls kr. 216.000.- (Tvöhundruð og sextánþúsund krónur) á mánuði fram til 30. júní árið 2005.“ Í 5. gr. samningsins er hins vegar ákvæði um að starfslokagreiðslur stefnanda falli niður 20. maí 2003 í stað 30. júní 2005.

Höfn-Þríhyrningur hf. greiddi stefnanda 106.482 krónur á mánuði fyrir mánuðina júlí 1996 til og með desember 1997. Höfn-Þríhyrningi hf. var skipt upp í félögin Höfn hf. og sláturhúsið Þríhyrning hf. 30. september 1997. Stefndi Höfn hf., stofnaði hlutafélagið Kjöttvinnsluna Höfn hf. 5. janúar 1998. Það félag tók við greiðsluskyldu samkvæmt starfslokasamningnum og greiddi stefnanda 106.422 krónur á mánuði allt til loka ársins 2000. Goði hf. hafði þá keypt Kjöttvinnsluna Höfn hf. og yfirtekið greiðsluskyldu vegna starfslokasamnings stefnanda og greiddi stefnanda 106.422 krónur fyrir mánuðina janúar og febrúar 2001 hvorn um sig. Goði hf. lækkaði greiðslu til stefnanda í 100.000 krónur á mánuði fyrir mánuðina mars-júní 2001. Goða hf. var veitt heimild til greiðslu-

stöðvunar til 20. ágúst 2001 og var sú heimild framlengd til 20. nóvember 2001. Umboðsmaður Goða hf. hafnaði greiðslum til stefnanda á grundvelli greiðslu-stöðvunarinnar. Kjötumboðið hf. (áður Goði hf.) fékk leyfi til nauðasamninga 22. nóvember 2001. Stefnandi lýsti kröfu sinni í bú félagsins með bréfi dags. 4. desember 2001. Stefnandi lýsti einnig kröfu sinni í bú félagsins með bréfi dags. 18. desember 2001. Kröfu stefnanda í bú félagsins var hafnað þar sem sömu kröfu hafði verið lýst af stefnda.

Stefndi, Höfn hf. gerir ekki ágreining um greiðsluskyldu sína samkvæmt starfslokasamningi stefnanda. Ágreiningur stendur eingöngu um hvernig túlka skuli ákvæði 3. gr. fyrri starfslokasamnings og 2. gr. síðari samnings um að stefnandi skuli fá greiddar 100.000 krónur á mánuði eða „aðra þá upphæð sem tryggi honum mánaðarlegar tekjur alls kr. 216.000.-“.

Fyrir dóminn komu og gáfu skýrslur stefnandi sjálfur og Gestur Hjaltason.

Málsástæður og lagarök stefnanda.

Stefnandi byggir kröfu sína á starfslokasamningi sem stefndi beri ábyrgð á. Stofnast hafi ótvíræð ábyrgð stefnda á efndum samningsins með skiptingu Hafnar-Þríhyrnings, sbr. 3. mgr. 133. gr. laga nr. 2/1995, þar sem skuldbinding Hafnar-Þríhyrnings hf. gagnvart stefnanda hafi komið í hlut stefnda. Samningur stefnda við Kjötvinssluna Höfn hf. um yfirtöku þess félags á skuldbindingum stefnda gagnvart stefnanda hafi verið gerður án samráðs og samþykkis stefnanda. Sama gildi um yfirtöku Goða hf. á skuldbindingunni við kaup þess félags á Kjötvinsslunni Höfn hf., en það félag hafi orðið gjaldþrota 24. september 2001. Stefnandi kveður að stefndi hafi haldið því fram að ábyrgð stefnda verði ekki virk fyrir en sýnt sé að Goði hf. geti ekki staðið við hina yfirteknu skuldbindingu. Þessi mót-bára sé ekki í samræmi við lög og ótvíræða skyldu stefnda til að standa við starfs-lokasamning stefnanda. Ákvæði 3. mgr. 133. gr. laga nr. 2/1995, sbr. 6. gr. laga nr. 117/1997, sem byggð sé á 6. gr. sjöttu tilskipunar Evrópuráðsins takmarki á engan hátt ábyrgð stefnda, hvorki vegna yfirtöku annarra aðila á skuldbindingunni né fjárhæð hennar, enda hafi eigið nettóverðmæti stefnda við skiptinguna verið langt umfram þá fjárhæð sem svari skuldbindingu hans gagnvart stefnanda. Ofangreindu ákvæði sé ætlað að tryggja hagsmuni lánardrottna og gera þá ekki verr setta en þeir voru við skiptingu félags. Þá liggi ekki fyrir að stefnandi geti átt beina kröfu á Goða hf., þar sem samningur hafi ekki verið gerður milli þeirra. Um þetta vísar stefnandi til dóms Hæstaréttar frá árinu 1994, bls. 1719.

Stefnandi kveður að umsamin tilgreind mánaðargreiðsla, 100.000 krónur hafi verið lágmarksgreiðsla sem hafi átt að ákvarðast endanlega við upphaf starfslokagreiðslna og hafi þá ákvarðast með hliðsjón af ákvæði 2. gr. síðari starfslokasamnings, sem 106.482 krónur, en sú fjárhæð hafi síðar orðið 106.422 krónur, væntanlega fyrir mistök. Sé ekki annað að sjá af orðalagi samningsins

og framkvæmd hans, en að báðir aðilar hafi litið svo á að greiðsla þessi yrði óbreytanleg framtíðargreiðsla út samningstímabilið. Það sé fyrst í mars 2001, sem Goði hf. lækki þessa greiðslu einhliða í 100.000 krónur á mánuði. Aðalkröfu sína miðar stefnandi því við að mánaðarleg greiðsla eigi að nema 106.422 krónum. Í munnlegum málflutningi benti stefnandi á að starfslokasamningur þessi tryggði stefnanda ekki há laun, fjárhæðir væru t.a.m. ekki verðtryggðar. Þá hafi ætíð verið skilningur stefnanda að umsamin fjárhæð, 100.000 krónur væri lágmarksgreiðsla.

Stefnandi vísar til 3. mgr. 133. gr. laga nr. 2/1995 um hlutafélög, sbr. 6. gr. laga nr. 117/1997. Þá vísar stefnandi til almennra reglna samningaréttar um efndir samninga, sbr. lög nr. 7/1936 svo og almennra reglna kröfuréttarins um greiðslu fjárskuldbindinga.

Málsástæður og lagarök stefnda.

Stefndi kveður að samkvæmt skýru orðalagi starfslokasamnings stefnanda hafi verið ætlun aðila að tryggja stefnanda mánaðarlegar tekjur að upphæð alls 216.000 krónur. Svo virðist sem Kjötvinnslan Höfn hf. og síðar Kjötumboðið hf. Goði, hafi ekki verið um þetta kunnugt og sjálfkrafa greitt þá upphæð sem færð hafi verið inn í launakerfið í upphafi. Stefndi sjálfur hafi aldrei innt þessa greiðslu af hendi, heldur hafi skuldbindingin verið hluti eigna og skulda sem lagður hafi verið fram sem þáttur í hlutafjárukningu Kjötvinnslunnar Hafnar hf. í upphafi árs 1998.

Í afriti skattframtals stefnanda vegna ársins 2000 megi sjá að tekjur stefnanda og eiginkonu hans hafi numið 1.761.349 krónum eða 146.779 á mánuði. Því sé ljóst að stefnanda hafi verið ofgreitt og beri að draga það frá kröfu hans sem honum hafi verið ofgreitt. Stefndi sé réttur aðili til að gera slíka kröfu því að ljóst sé að skuldbindingin muni nú lenda á honum af fullum þunga þótt hann hafi falið öðrum að efna hana.

Niðurstaða.

Í 2. gr. starfslokasamnings stefnanda við Höfn-Þríhyrning hf. frá 25. mars 1996 er kveðið svo á um að Höfn-Þríhyrningur hf. eða hvert það félag sem kynni að taka við starfsemi Hafnar-Þríhyrnings hf. skuli greiða stefnanda 100.000 krónur á mánuði eða aðra þá fjárhæð sem tryggi honum mánaðarlegar tekjur alls 216.000 krónur. Af hálfu stefnda er því ekki mótmælt að hann sé réttur aðili til efnda á greiðsluskyldu samkvæmt starfslokasamningi þessum, enda kemur sá skilningur stefnda m.a. fram í greinargerð hans, sem og kröfulýsingu hans í bú Kjötumboðsins hf. Ágreiningur stendur hins vegar um fjárhæð mánaðarlegra greiðslna til stefnanda.

Í málinu er fram komið að þau félög er voru skuldbundin á undan stefnda til

að greiða stefnanda samkvæmt starfslokasamningi greiddu stefnanda í upphafi 106.422 krónur mánaðarlega og síðar 100.000 krónur. Í samningi aðila var beinlínis kveðið á um að upphaflegur viðsemjandi, Höfn-Þríhyrningur hf., eða hvert það félag sem tæki við starfsemi upphaflegs viðsemjanda tæki við greiðsluskyldu samkvæmt samningi aðila. Frá upphafi samningsgerðar hlaut því stefnanda að vera ljóst að greiðsluskylda samkvæmt samningnum gat færst í aðrar hendur en upphaflegs viðsemjanda, án samþykkis stefnanda. Greiðsluskylda samkvæmt samningnum hvílir nú á stefnda, sem hefur hins vegar aldrei innt af hendi greiðslur samkvæmt honum. Verður þá ekki talið að stefndi hafi á einn eða annan hátt samþykkt þá fjárhæð sem fyrirrennarar hans greiddu stefnanda eða sé bundinn af henni.

Í ofangreindu ákvæði starfslokasamningsins er sérstaklega tekið fram hverjar áætlaðar tekjur stefnanda og eiginkonu hans eru frá félagslegum lífeyrissjóðum og áætluð fjárhæð ellilífeyris, samtals um 116.000 krónur. Í framhaldi þess er kveðið svo á um að stefnandi fái greiddar 100.000 krónur, eða aðra þá fjárhæð sem tryggi honum mánaðarlegar tekjur alls 216.000 krónur. Orðalag ákvæðisins bendir eindregið til þess að ætlun samningsaðila hafi verið að skuldbinda Höfn-Þríhyrning hf., eða það félag sem tæki við starfsemi Hafnar-Þríhyrnings hf. til þess að greiða stefnanda mismun fjárhæðar þeirrar sem stefnandi og eiginkona hans hafi í ellilífeyri og frá félagslegum lífeyrissjóðum og þeirrar fjárhæðar sem tilgreind er í samningnum, 216.000 krónur. Að öðrum kosti hefði vart verið tiltekið hverjar aðrar tekjur stefnandi og eiginkona hans fengu mánaðarlega. Í framburði Gests Hjaltasonar fyrrum framkvæmdastjóra Hafnar-Þríhyrnings hf., fyrir dómi kom og fram að sá skilningur hefði verið meðal stjórnarmanna Hafnar-Þríhyrnings hf., að þar sem lífeyrisréttindi stefnanda væru ekki mikil, greiddi félagið stefnanda þá fjárhæð sem nægði til að tryggja honum greiðslur samtals að fjárhæð 216.000 krónur á mánuði.

Af framlögðum gögnum er ljóst að frá þeim tíma er stefnandi miðar kröfugerð sína við, hafa stefnandi og eiginkona hans fengið úr félagslegum lífeyrissjóðum og í ellilífeyri hærri fjárhæð en 116.000 krónur á mánuði, en stefnandi á samkvæmt framangreindu einungis rétt á mismun þeirrar fjárhæðar sem hann og eiginkona hans hlutu úr félagslegum lífeyrissjóðum og í ellilífeyri á þeim tíma og þeirrar fjárhæðar sem starfslokasamningur tryggði stefnanda, 216.000 krónur mánaðarlega. Ekki hefur verið lagður fram útreikningur á mismuni þessum og verður því aðalkrafa stefnda um sýknu tekin til greina.

Í ljósi atvika málsins þykir rétt að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Ingvaldur Einarsdóttir, héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Höfn hf., er sýkn af kröfum stefnanda, Kolbeins Inga Kristins-sonar.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.

Nr. 350/2002.

Ákærvaldið

(Bragi Steinarsson vararíkissaksóknari)
gegn

Atla Erni Sævarssyni og

(Hilmar Ingimundarson hrl.)

Brynjari Tómassyni

(Sveinn Andri Sveinsson hrl.)

Skjalafals. Fíkniefni.

A og B voru ákærðir fyrir skjalafals með því að hafa ásamt X staðið saman að því að framvísa til sölu 36 fölsuðum verðtryggðum húsbréfum Íbúðalánasjóðs, hverju að nafnvirði 1 milljón krónur. Þá var B einnig ákærður fyrir brot á lögum um ávana- og fíkniefni. Við handtöku hafði ákærðu tekist að fá rúmlega 24,5 milljónir króna lagðar inn á banka-reikninga sína. Játuðu ákærðu háttsemi sína. Samkvæmt framburði A og B hafði sá síðarnefndi engin afskipti af fölsun bréfanna. Var því ekki talið að hann hafi að þessu leyti tekið þátt í skipulagningu brotanna að öðru leyti en að samþykka að nafn hans og kennitala kæmi fram á hluta húsbréfanna. Voru ekki efni til að líta svo á að þáttur B í brot-unum væri slíkur að gera ætti mun á refsingu hans og annarra ákærðu. Að þessu virtu og að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms var niðurstaða hans um tveggja ára fangelsisrefsingu A og B staðfest.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 18. júlí 2002 í samræmi við yfirlýsingar ákærðu um áfrýjun og jafnframt af hálfu ákærvalds, sem krefst þyngingar á refsingu.

Ákærðu krefjast þess að refsing þeirra verði milduð og hún skilorðsbundin að öllu leyti eða að hluta.

Fram kemur í gögnum málsins að ákærði Atli Örn og meðákærði Davíð Örn tóku þátt í að falsa þau 36 húsbréf sem mál þetta snýst um og skipuleggja þann verknað. Samkvæmt framburði ákærðu Atla Arnar og Brynjars hafði sá síðarnefndi hins vegar engin afskipti af þessum þætti

málsins, enda hafi fyrst borist í tal milli ákærðu að Brynjar tæki þátt í brotunum þremur dögum fyrir sölu bréfanna, en þá hafi fölsun þeirra verið lokið. Verður því ekki talið að ákærði Brynjar hafi að þessu leyti tekið þátt í skipulagningu brotanna að öðru leyti en að samþykkja að nafn sitt og kennitala kæmi fram á hluta húsbréfanna. Ljóst er að ákærðu og Davíð Örn höfðu komið sér saman um hvernig staðið skyldi að framvísun bréfanna eins og nánar er lýst í ákæru. Eru ekki efni til að líta svo á að þáttur ákærða Brynjars í brotunum sé slíkur að gera eigi mun á refsingu hans og annarra ákærðu. Að þessu virtu og að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur að öðru leyti en því að frá refsingu beggja ákærðu skal draga gæsluvarðhald þeirra, eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður að öðru leyti en því að frá refsingu ákærðu, Atla Arnar Sævarssonar og Brynjars Tómassonar, skal draga gæsluvarðhald þeirra með fullri dagatölu frá 23. maí 2001 til 30. sama mánaðar.

Ákærði Atli Örn greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Hilmars Ingimundarsonar hæstaréttarlögmanns, 80.000 krónur. Ákærði Brynjar greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Sveins Andra Sveinssonar hæstaréttarlögmanns, 80.000 krónur. Annan sakarkostnað greiði ákærðu óskipt.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 31. maí 2002.

Árið 2002, föstudaginn 31. maí, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Guðjóni St. Marteinssyni héraðsdómara, kveðinn upp dómur í málinu nr: S-834/2002: Ákærvaldið gegn Alta Erni Sævarssyni, Brynjari Tómassyni og Davíð Erni Vignissyni, en málið var dómtekið 15. þ.m. á grundvelli 125. gr. laga nr. 19/1991.

Málið er höfðað með ákæru útgefni 19. mars 2002 á hendur: „ Atla Erni Sævarssyni, Frostafold 2, kt. 131175-4859, Brynjari Tómassyni, Hverfisgötu 108, kt. 231073-5749, og Davíð Erni Vignissyni, Hléskógum 16, kt. 251175-5789, öllum til heimilis í Reykjavík, fyrir skjalafals og ákærða Brynjari einnig fyrir brot á lögum um ávana- og fíkniefni í Reykjavík þriðjudaginn 22. maí 2001:

I. Ákærðu öllum fyrir skjalafals með því að hafa staðið saman að því að framvísa til sölu hjá eftirgreindum verðbréfafyrirtækjum og lánastofnunum 36 fölsuðum verðtryggðum húsbréfum Íbúðalánasjóðs, hverju að nafnvirði 1.000.000 kr. úr 2. flokki 1998 en öllum samtals að söluandvirði 44.131.403 kr., sem ákærðu hugðust skipta með sér, en ákærðu framvísuðu hver 12 bréfum rituðum til ákærðu sem skuldareigenda á eyðublöð gefnum út fyrir hönd Íbúðalánasjóðs af Gunnari S. Björnssyni, framkvæmdastjóra og fyrir hönd ríkissjóðs af Geir H. Haarde, fjármálaráðherra, sem ákærðu Atli Örn og Davíð Örn áttu þátt í að falska með ljósrítun og tekist þannig að fá söluandvirði 20 bréfa, alls 24.512.495 kr., lagt inn á bankareikninga, sem þeir höfðu stofnað í þessum tilgangi. Tókst ákærðu ekki að ná út peningum en lögregla handtók ákærðu sama dag, ákærðu Atla Örn og Davíð í bönkum í Reykjavík og Hafnarfirði þar sem þeir reyndu taka út kr. 9.787.885 af bankareikningunum og tók jafnframt úr vörslum þeirra 80 fölsuð húsbréf, hvert að nafnvirði 1.000.000 kr., rituð til ákærðu Atla Arnar og Brynjars sem skuldareigenda:

A. Ákærði Atli Örn:

1. Hjá Verðbréfamarkaði Íslandsbanka, Kirkjusandi 4, bréfum nr. 98748131-34 að söluandvirði 4.888.062 kr.
2. Hjá Verðbréfastofunni hf., Suðurlandsbraut 18, 4 bréfum nr. 98748135-38 að söluandvirði 4.905.816 kr.
3. Hjá MP Verðbréfum hf., Skipholti 50d, 4 bréfum nr. 98748139-42 að söluandvirði 4.942.364 kr.

B. Ákærði Brynjar:

1. Hjá Landsbréfum, Suðurlandsbraut 24, 4 bréfum nr. 98748231-34 að söluandvirði 4.888.062 kr.
2. Hjá Kaupþingi hf., Ármúla 13a, 4 bréfum nr. 98748179-82 að söluandvirði 4.882.068 kr.
3. Hjá Sparisjóði Reykjavíkur og nágrennis, Hátúni 4, 4 bréfum nr. 98748187-90 að söluandvirði 4.928.600 kr.

C. Ákærði Davíð Örn:

1. Hjá Landsbréfum, Suðurlandsbraut 24, 4 bréfum nr. 98748239-42 að söluandvirði 4.888.062 kr.
2. Hjá Kaupþingi hf., Ármúla 13a, 4 bréfum nr. 98748287-90 að söluandvirði 4.882.068 kr.
3. Hjá Sparisjóði Reykjavíkur og nágrennis, Skólavörðustíg 11, 4 bréfum nr. 98748243-46 að söluandvirði 4.906.421 kr.

Telst þetta varða við 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

II. Ákærða Brynjari fyrir að hafa haft í fórum sínum 9,77 g af hassi þegar lögreglan handtók hann við Landsbanka Íslands, Múlaútibú, Lágmúla 9.

Telst þetta varða við 2. gr., sbr. 5. gr. og 6. gr., laga um ávana- og fíkniefni nr. 65, 1974, sbr. lög nr. 60, 1980, sbr. 9. gr. laga nr. 75, 1982, sbr. lög nr. 13, 1985, sbr. lög nr. 68, 2001, og 2. gr., sbr. 14. gr., reglugerðar um ávana- og fíkniefni og önnur eftirlitsskyld efni nr. 233, 2001, sbr. reglugerð nr. 490, 2001.

Þess er krafist, að ákærðu verði dæmdir til refsingar.“

Verjandi ákærða Atla Arnar krefst vægustu refsingar sem lög leyfa sem jafnframt verði skilorðsbundinn að öllu leyti eða að hluta til. Þá er þess krafist að frá refsingu komi gæsluvarðhaldsvist ákærða frá 23. maí 2001 til 30. maí 2001. Réttargæslu- og málsvarnarlauna er krafist að mati dómsins.

Verjandi ákærða Brynjars krefst vægustu refsingar sem lög leyfa og að refsing verði skilorðsbundin að öllu leyti eða að hluta. Málsvarnarlauna er krafist að mati dómsins.

Verjandi ákærða Davíðs Arnar krefst vægustu refsingar sem lög leyfa og að refsing verði skilorðsbundin að öllu leyti. Komi til refsivistar er þess krafist að gæsluvarðhaldsvist ákærða komi til frádráttar með fullri dagatölu. Réttargæslu- og málsvarnarlauna er krafist að mati dómsins.

Ákærðu hafa allir skýlaust játað þá háttsemi, sem þeim er gefin að sök í ákærinni. Allir höfðu ákærðu áður borið á sama veg hjá lögreglu og játað brot sín. Samkvæmt þessu er sannað með eindreginni játningu allra ákærðu fyrir dómi og með öðrum gögnum málsins að ákærðu hafi framið þá háttsemi sem í ákærinni greinir. Skírskotað er til ákærunnar um lýsingu málavaxta, sbr. 2. mgr. 135. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála.

Brot ákærðu eru rétt færð til refsíákvæða í ákærinni.

Enginn hinna ákærðu hefur áður gerst brotlegur við almenn hegningarlög og sakaferill þeirra hefur ekki áhrif á refsíákvörðun í málinu.

Skipulagning og framkvæmd brota ákærðu bera vott um styrkan brotavilja þeirra og þeir frömdu brot sín í sameiningu. Brot ákærðu beindust að húsnaðis-lánakerfi landsmanna og varðaði þannig mjög mikilvæga hagsmuni. Allt er þetta virt ákærðu til refsipýngingar, sbr. 1. og 6. tl. 1. mgr. og 2. mgr. 70. gr. almennra hegningarlaga. Til þýngingar við refsíákvörðun ber einnig að hafa hliðsjón af 2. málslíð 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga.

Ákærðu framvísuðu til sölu 36 fölsuðum verðtryggðum húsbréfum Íbúðalána-sjóðs að söluvirði rúmlega 44 milljónir króna. Við handtöku hafði ákærðu tekist að fá rúmlega 24,5 milljónir króna lagðar inn á bankareiknina sína. Brot ákærðu eru stórfelld. Ákærðu hafa allir játað brot sín hreinskilningslega og er það virt þeim til refsilækkunar.

Refsing ákærða Brynjars er ákvörðuð með hliðsjón af 77. gr. almennra hegningarlaga.

Skjalafals ákærðu var fullframið er þeir stóðu saman að því að framvísa húsbréfunum til sölu eins og lýst er í ákærinni. Sök allra ákærðu er jöfn.

Að öllu ofanrituðu virtu þykir refsing hvers ákærðu um sig hæfilega ákvörðuð fangelsi í 2 ár.

Eins og brotum ákærðu er háttað þykir skilorðsbinding refsingarinnar í heild eða að hluta ekki koma til álita.

Með vísan til 76. gr. almennra hegningarlaga skal draga frá refsivist ákærðu gæsluvarðhald þeirra allra með fullri dagatölu að því er hvern um sig varðar.

Ákærði Altí Örn greiði verjanda sínum Hilmar Ingimundarsyni hæstaréttarlögsmanni 120.000 krónur í réttargæslu- og málsvarnarlaun.

Ákærði Brynjar greiði verjanda sínum Smára Hilmarssyni héraðsdómslögsmanni 100.000 krónur í málsvarnarlaun.

Ákærði Davíð Örn greiði verjanda sínum Jóni Höskuldssyni héraðsdómslögsmanni 120.000 krónur í réttargæslu- og málsvarnarlaun.

Sakarkostnað að öðru leyti en sérgreindur hefur verið greiði ákærðu óskipt. Guðjón Magnússon fulltrúi flutti málið fyrir ákæruvaldið.

Guðjón St. Marteinsson héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Ákærðu, Altí Örn Sævarsson, Brynjar Tómasson og Davíð Örn Vignisson sæti hver um sig fangelsi í 2 ár.

Frá refsivist hvers um sig dragist gæsluvarðhald viðkomandi með fullri dagatölu.

Ákærði Atli Örn greiði verjanda sínum Hilmar Ingimundarsyni hæstaréttarlögsmanni 120.000 krónur í réttargæslu- og málsvarnarlaun.

Ákærði Brynjar greiði verjanda sínum Smára Hilmarssyni héraðsdómslögsmanni 100.000 krónur í málsvarnarlaun.

Ákærði Davíð Örn greiði verjanda sínum Jóni Höskuldssyni héraðsdómslögsmanni 120.000 krónur í réttargæslu- og málsvarnarlaun.

Sakarkostnað að öðru leyti greiði ákærðu óskipt.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.
 Nr. 275/2002. **Guðrún Lilja Önnudóttir**
 (Vilhjálmur H. Vilhjálmsson hrl.)
 gegn
Friðfinni Júlíusi Tómassyni og
Tryggingamiðstöðinni hf.
 (Guðmundur Pétursson hrl.)

Bifreiðir. Skaðabætur. Líkamstjón. Örorka. Gjafsókn.

G lenti í umferðarslysi á Reykjanesbraut í desember 1997 og slasaðist allnokkuð. Aðilar málsins deildu um hvort greiða skyldi bætur fyrir varanlega örorku G samkvæmt 5.-7. gr. eða 8. gr. skaðabótalaga. G hafði lokið grunnskólanámi vorið 1995 og eftir það unnið víða. Hún hafði ekki unnið lengi á hverjum stað og haft lágar vinnutekjur fyrir slysið. Atvinnusaga G, fyrir og eftir slysið, þótti ekki benda til þess að G hafi stefnt að föstu starfi eða að hún hafi haft í huga að afla hærri tekna en hún hafði gert fyrir slysið. Hún hafi því nýtt vinnugetu sína á annan hátt. Var ekki fallist á með G að þær aðstæður væru fyrir hendi að bætur til hennar skyldi ákvarða eftir reglu 2. mgr. 7. gr. skaðabótalaga. Þar sem G höfðu þegar verið greiddar bætur samkvæmt 8. gr. laganna voru stefndu sýknaðir af kröfu G.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramarnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 14. júní 2002. Hún krefst þess að stefndu verði í sameiningu dæmd til að greiða sér 1.322.404 krónur með 2% ársvöxtum frá 27. desember 1997 til 30. júní 2001, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til 1. júlí sama árs og samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst hún málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti án tillits til gjafsóknar, sem henni hefur verið veitt á báðum dómstigum.

Stefndu krefjast aðallega staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti, en til vara að krafa áfrýjanda verði lækkuð og málskostnaður felldur niður.

Með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms verður hann staðfestur.

Rétt er að aðilarnir beri hvert sinn kostnað af málinu fyrir Hæstarétti. Um gjafsóknarkostnað áfrýjanda fyrir Hæstarétti fer samkvæmt því, sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málkostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Allur gjafsóknarkostnaður áfrýjanda, Guðrúnar Lilju Önnu dóttur, fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun lögmanns hennar, 200.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 15. mars 2002.

I

Málið er höfðað 4. október sl. og dómtekið 7. mars sl.

Stefnandi er Guðrún Lilja Önnudóttir, Álfaskeiði 76, Hafnarfirði.

Stefndu eru Friðfinnur Júlíus Tómasson, Sjafnarvöllum 11, Keflavík og Trygg-ingamiðstöðin hf., Aðalstræti 6-8, Reykjavík.

Stefnandi krefst þess að stefndu verði óskipt dæmdir til að greiða sér 1.322.404 krónur með 2% vöxtum frá 27. desember 1997 til 30. júní 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til 1. júlí s.á. en samkvæmt ákvæðum laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar eins og málið væri eigi gjafsóknarmál.

Stefndu krefjast aðallega sýknu og málskostnaðar en til vara að kröfur verði lækkaðar og málskostnaður felldur niður.

II

Málavextir eru þeir að 27. desember 1997 lenti stefnandi í umferðarslysi á Reykjanesbraut. Stefnandi slasaðist allnokkuð, brotnaði m.a. á þvertindi mjóbakslíðbols, ytri hluta hægri sköflungs og hlaut sprungu inn á liðinn. Þá fékk stefnandi áverka á vinstri upphandlegg, hægri læri og hægri ökkla auk annars. Stefnandi var lögð inn á sjúkrahús til meðhöndlunar og var síðan í eftirliti hjá bæklunarlækni fram til ársins 2000. Kveður stefnandi óþægindi sín aldrei hafa jafnað sig að fullu og hún fái verki í hægri hnéð við álag auk þess að hafa haft verki og óþægindi í baki.

Tveir læknafráttir afleiðingar slyss stefnanda og komust að þeirri niðurstöðu að tímabundið atvinnutjón hennar hafi verið 100% frá 27. desember 1997 til 1. apríl 1998 og 50% frá 2. apríl 1998 til 15. júní 1998. Þá telja læknafráttir að varanlegur miski stefnanda vegna afleiðinga slyssins sé 10%, varanleg örorka einnig 10% og að stefnandi hafi verið veik í skilningi 3. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993 frá 27. desember 1997 til 15. júní 1998, þar af 3 daga rúmliggjandi.

Ekki er ágreiningur með aðilum um framangreinda málavaxtalýsingu og heldur ekki framangreinda niðurstöðu læknafráttir.

Stefnandi krafði stefndu um skaðabætur og byggði á því að henni bæru bætur í samræmi við ákvæði 5. - 7. gr. skaðabótalaganna. Stefndu hafa ekki fallist á þetta heldur boðið fram og greitt bætur í samræmi við ákvæði 8. gr. skaðabótalaganna og snýst ágreiningur málsins um þetta. Kröfur stefnanda eru um bætur vegna varanlegrar örorku en bætur vegna annars tjóns hafa stefndu að fullu greitt henni.

Ágreiningslaust er í málinu að ef bætur til stefnanda yrðu ákveðnar samkvæmt 5. - 7. gr. skaðabótalaganna þá myndu þær nema stefnufráttir hennar en ef þær yrðu ákveðnar eftir 8. gr. laganna þá hafi stefndu að fullu bætt henni tjón hennar.

III

Stefnandi byggir kröfu sína á því að hún hafi lokið grunnskólanámi árið 1995 og einungis verið í framhaldsskóla einn mánuð þá um haustið. Að öðru leyti hafi hún verið á vinnumarkaði. Við útreikning bóta vegna varanlegrar örorku verði að hafa í huga að stefnandi hafi verið atvinnulaus mikinn hluta ársins 1997 og átt við heilsufarsvanda að stríða. Tekjur þess árs gefi því ekki raunsanna mynd af tekjumöguleikum hennar. Þegar slysið varð kveðst stefnandi hafa verið búin að ráða sig í vinnu hjá saltfiskvinnslufyrirtæki og hafi staðið til að hefja þar störf í ársbyrjun 1998. Hefði það gengið eftir hefðu meðalmánaðartekjur stefnanda numið 109.513 krónum á mánuði. Stefndu byggir á því að alkunna sé að tekjur fólks hækki jafnan fram undir og yfir 26 ára aldur. Þess vegna sé lagt til grundvallar að árstekjur hennar nemi 1.600.000 krónum, m.a. með vísan til 2. mgr. 7. gr. skaðabótalaga eða 1.696.000 krónum að viðbættum 6% vegna greiðslu vinnuveitanda í lífeyrissjóð.

Stefnandi byggir á því að samkvæmt meginreglu 1. mgr. 7. gr. skaðabótalaganna skuli leggja til grundvallar bótaútreikningi vegna varanlegrar örorku heildartekjur tjónþola næstliðið ár fyrir slysið. Þegar sérstaklega standi á, skuli hins vegar meta árslaun sérstaklega, sbr. 2. mgr. 7. gr. laga. Þessi grein taki m.a. til þeirra aðstæðna þegar tjónþoli hafi ekki getað nýtt vinnugetu sína til fulls, hafi verið í hlutastarfi eða þess háttar. Ákvæðinu sé hins vegar einnig ætlað að taka til annarra aðstæðna, sbr. það sem segi í greinargerðinni að bætur

til þeirra sem eru atvinnulausir þegar þeir lenda í slysi skuli einnig reiknaðar út eftir 5. – 7. gr. skaðabótaganna en ekki 8. gr. Þá er bent á að samkvæmt greinargerðinni eigi þeir sem atvinnulausir eru, þegar þeir verða fyrir slysi, rétt á bótum eftir 5. – 7. gr. skaðabótaganna og eigi það þá einnig við um stefnanda sem var komin með fasta vinnu þegar hún varð fyrir slysinu.

Stefndu byggja kröfur sínar á því að samkvæmt 1. mgr. 8. gr. skaðabótaganna eigi bætur til tjónþola, sem að verulegu leyti nýti vinnugetu sína þannig að þeir hafi engar eða takmarkaðar vinnutekjur, að ákvarða á grundvelli miskastigs samkvæmt 4. gr. laganna. Benda stefndu á að samkvæmt framtölum stefnanda fyrir árin 1996 til og með 2000 hafi hún haft mjög litlar vinnutekjur. Af hálfu stefndu sé því enginn vafi á því að stefnandi sé einstaklingur, sem að verulegu leyti nýti vinnugetu sína þannig að hún hafi engar eða takmarkaðar vinnutekjur og eigi það að leiða til þess að bætur henni til handa skuli ákvarðaðar samkvæmt 8. gr. skaðabótaganna og þar sem bætur í samræmi við það ákvæði hafi þegar verið greiddar beri að sýkna stefndu.

IV

Stefnandi lauk grunnskólanámi vorið 1995 og var einn mánuð í framhaldsskóla þá um haustið. Eftir það kveðst hún hafa verið á vinnumarkaðnum. Samkvæmt skattframtölum hennar vann hún hjá fjórum vinnuveitendum árið 1996 og hafði tæpar 180.000 krónur í árstekjur. Árið 1997 vann hún hjá sex vinnuveitendum og hafði rúmar 190.000 krónur í árstekjur. Árið 1998 vann hún hjá fimm vinnuveitendum og hafði rúmar 140.000 krónur í árstekjur. Árið 1999 vann hún hjá fjórum vinnuveitendum og hafði rúmar 75.000 krónur í árstekjur og árið 2000 hafði hún tæpar 290.000 krónur í árstekjur hjá þremur vinnuveitendum.

Stefnandi upplýsti við aðalmeðferð að hún hefði unnið víða eftir að hún lauk grunnskólanámi og ekki lengi á hverjum stað. Þetta hefði að hluta til stafað af því að hún hefði verið í óreglu en hún kvaðst nú laus úr henni og hefði svo verið frá árinu 2000. Hún kvaðst ekki vera í vinnu þessa stundina en vera á leið norður í Mývatnssveit þar sem hún myndi fá vinnu við fiskeldi. Aðspurð kvaðst hún síðast hafa unnið í sláturhúsi á Selfossi sl. haust.

Samkvæmt 1. mgr. 8. gr. skaðabótaga nr. 50/1993, eins og hún var þegar stefnandi slasaðist, áttu bætur til barna og tjónþola, sem að verulegu leyti nýttu vinnugetu sína þannig að þeir höfðu engar eða takmarkaðar vinnutekjur, að ákvarðast á grundvelli miskastigs. Eins og að framan var rakið vann stefnandi víða og hafði lágar vinnutekjur fyrir slysið. Eftir slysið virðist ekki hafa orðið breyting þar á, þrátt fyrir að því sé haldið fram að hún hafi haft í huga að hefja fasta vinnu við saltfiskvinnslu í ársbyrjun 1998 en slysið 27. desember 1997 hafi komið í veg fyrir að hún hæfi hana. Atvinnusaga stefnanda, fyrir og eftir slysið,

bendir þannig ekki til þess að hún hafi stefnt að föstu starfi eða að hún hafi haft í huga að afla hærri tekna en að framan greinir. Hún hefur því nýtt vinnugetu sína á annan hátt. Það er því ekki fallist á það með henni að þær aðstæður séu fyrir hendi að bætur til hennar skuli ákvarða eftir reglu 2. mgr. 7. gr. skaðabótaganna.

Stefndu verða því sýknaðir en málskostnaður þykir mega falla niður. Gjafsóknarkostnaður stefnanda, 250.000 krónur að meðtöldum virðisaukaskatti, skal greiddur úr ríkissjóði.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð

Stefndu, Friðfinnur Júlíus Tómasson og Tryggingamiðstöðin hf., eru sýknaðir af kröfum stefnanda, Guðrúnar Lilju Önnudóttur.

Málskostnaður fellur niður en gjafsóknarkostnaður stefnanda, 250.000 krónur að meðtöldum virðisaukaskatti, skal greiddur úr ríkissjóði.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.

Nr. 299/2002.

Andrés F. Gíslason

(Ástráður Haraldsson hrl.)

gegn

Íslenska ríkinu

(Óskar Thorarensen hrl.)

Skattar. Staðgreiðsla opinberra gjalda. Fyrning. Tómlæti. Stjórnsýsla.

Hinn 24. janúar 1997 afhenti A tollstjóranum í Reykjavík skilagreinar vegna staðgreiðslu opinberra gjalda af launagreiðslum fyrir allt árið 1996. Ekki fylgdi greiðsla þessum skilagreinum, en báðir málsaðilar lögðu til grundvallar að þá hafi stofnast krafa á hendur A. Að kröfu tollstjóra var gert fjárnám hjá A 13. mars 1997 fyrir þeim hluta gjaldanna, sem tilheyrði fyrstu níu mánuðum ársins 1996, en 2. mars 2001 barst sýslumanni að nýju beiðni tollstjóra um fjárnám vegna þessara gjalda, sem þá tók til alls ársins 1996. Innheimtuaðgerðum lauk 25. maí 2001 með því að A greiddi kröfuna með fyrirvara, en höfðaði síðan mál til endurheimtu fjárins. Talið var að síðari fjárnámsbeiðnin hafi ekki getað rofið fyrningu kröfu vegna gjalda síðustu þriggja mánaða ársins 1996 nema annað kæmi til. Samkvæmt skýringum Í hafi gjöldin verið greidd að verulegu leyti þegar hinn 24. janúar 1997, auk þess sem nýr fyrningarfrestur hafi hafist með greiðslu A inn á skuld sína 9. apríl sama árs. Að þessu gættu varð fallist á þá niðurstöðu héraðsdóms að krafa Í hafi ekki verið fallin niður fyrir fyrningu. Ekki varð heldur fallist á að Í hafi glatað kröfu sinni með tómlæti. Með vísan til forsendna héraðsdóms var staðfest sú niðurstaða hans að tiltekna yfirlýsingar Gjaldheimtunnar í Reykjavík um skuldleysi A leiddu ekki til þess að taka bæti kröfu hans til greina. Var Í sýknað af kröfum A.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Pétur Kr. Hafstein, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 26. júní 2002. Hann krefst þess aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 494.495 krónur en til vara 236.984 krónur, í báðum tilvikum með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 25. maí 2001 til 1. júlí sama árs,

en samkvæmt III. kafla laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst aðallega staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti, en til vara að krafa áfrýjanda verði lækkuð og málskostnaður felldur niður.

I.

Hinn 24. janúar 1997 afhenti áfrýjandi tollstjóranum í Reykjavík skilagreinar vegna staðgreiðslu opinberra gjalda af launagreiðslum fyrir allt árið 1996. Ekki fylgdi greiðsla þessum skilagreinum, en báðir málsaðilar leggja til grundvallar að þá hafi stofnast krafa stefnda á hendur áfrýjanda. Að kröfu tollstjórans gerði sýslumaðurinn í Reykjavík fjárnám hjá áfrýjanda 13. mars 1997 fyrir þeim hluta gjaldanna, sem tilheyrði fyrstu níu mánuðum ársins 1996. Það leiddi þó ekki til þess að krafan yrði greidd, en 2. mars 2001 barst sýslumanni að nýju beiðni tollstjóra um fjárnám vegna þessara gjalda, sem nú tók til alls ársins 1996. Framgangi fjárnámsins er nánar lýst í héraðsdómi, en innheimtuaðgerðum lauk 25. maí 2001 með því að áfrýjandi greiddi kröfuna, 494.495 krónur, með fyrirvara um endurgreiðslu. Samkvæmt greiðslukvittun var krafan sundurliðuð þannig að höfuðstóll nam 240.201 krónu, kostnaður 17.310 krónum og vextir 236.984 krónum. Höfðaði áfrýjandi málið 27. nóvember 2001 til endurheimtu fjárins, sem hann telur stefnda hafa verið óheimilt að innheimta, en sjálfur hafi hann neyðst til að greiða vegna hótana um að ella yrði krafist gjaldþrotaskipta á búi hans. Felur aðalkrafan í sér að öll fjárhæðin verði endurgreidd, en varakrafan tekur til innheimtra dráttarvaxta. Málsástæður aðilanna eru raktar í héraðsdómi.

Við meðferð málsins fyrir Hæstarétti hélt áfrýjandi því fram að hvað sem öðru líði hafi krafa stefnda verið fallin niður að hluta fyrir fyrningu þegar fjárnáms var krafist að nýju 2. mars 2001. Fyrri fjárnámsbeiðnin hafi ekki tekið til gjalda þriggja síðustu mánaða ársins 1996 og þegar fjárnáms var beiðst í síðara skiptið hafi því verið liðin meira en fjögur ár frá því krafan stofnaðist, en skattkrafan fyrnist á fjórum árum samkvæmt 3. tölulið 3. gr. laga nr. 14/1905 um fyrning skulda og annarra kröfuréttinda. Beri stefnda samkvæmt því að endurgreiða að minnsta kosti 63.196 krónur af höfuðstólnum, sem sé samtala gjaldanna samkvæmt framlögðum skilagreinum fyrir mánuðina október, nóvember og

desember 1996. Sú fjárhæð nemi 26,3% af höfuðstól kröfunnar og náí þá skyldan til endurgreiðslu til sama hlutfalls af kostnaði og vöxtum, sem hann hafi neyðst til að greiða stefnda.

Af hálfu stefnda var í héraði lögð fram útskrift tollstjórans í Reykjavík um greiðslustöðu áfrýjanda hjá honum. Ber skjalið fyrirsögnina „Staðgreiðsla 1996“ og sýnir færslur í árslok 1996 og á árinu 1997. Við munnlegan flutning málsins fyrir Hæstarétti voru af hálfu stefnda gefnar skýringar á þessu skjali, sem ekki virðast hafa komið sérstaklega fram við meðferð málsins í héraði. Samkvæmt því sýni greiðslustöðufirilið að áfrýjandi hafi átt inneign í byrjun árs 1997 að fjárhæð 52.892 krónur, sem hafi verið til komin vegna endurgreiðslu á virðisaukaskatti, sem tollstjóri ráðstafaði síðla árs 1996 sem inneign áfrýjanda upp í væntanlega staðgreiðslu skatta. Sama dag og áðurnefndar skilagreinar áfrýjanda bárust tollstjóra hafi hinn síðastnefndi ráðstafað allri inneigninni upp í gjöldin, sem greidd skyldu samkvæmt skilagreininum. Hafi með því móti verið greidd að fullu skuld vegna desember 1996, 16.186 krónur, og nóvember sama árs, 20.147 krónur. Þeim 16.559 krónum, sem þá voru eftir af inneigninni, hafi verið ráðstafað upp í gjöld vegna október 1996 og hafi þá enn staðið eftir 10.304 króna skuld fyrir þann mánuð. Loks komi fram á greiðslufirilitinu 100.000 króna innborgun áfrýjanda 9. apríl 1997 inn á skuld ársins 1996.

II.

Fjárnám hjá áfrýjanda 13. mars 1997 tók til gjalda níu fyrstu mánaða ársins 1996. Beiðni um síðara fjárnámið barst sýslumanninum í Reykjavík 2. mars 2001, en þá voru liðin meira en fjögur ár frá því krafa stefnda stofnaðist. Gat síðari fjárnámsbeiðnin ekki rofið fyrningu kröfu vegna gjalda síðustu þriggja mánaða ársins 1996 nema annað kæmi til. Samkvæmt áðurnefndum skýringum stefnda fyrir Hæstarétti er hins vegar í ljós leitt að þau voru greidd að verulegu leyti þegar hinn 24. janúar 1997, auk þess sem nýr fyrningarfrestur hófst með greiðslu áfrýjanda inn á skuld sína hjá tollstjóra 9. apríl sama árs. Að þessu gættu verður fallist á þá niðurstöðu héraðsdóms að krafa stefnda hafi ekki verið fallin niður fyrir fyrningu. Ekki verður heldur fallist á að stefndi hafi glatað kröfu sinni með tómlæti. Með vísan til forsendna héraðsdóms verður staðfest sú niðurstaða hans að yfirlýsingar Gjaldheimtunnar í Reykjavík 10. október og 26. nóvember 1997 leiði ekki til þess að taka beri kröfu hans til greina.

Samkvæmt öllu framanröktu verður niðurstaða hins áfrýjaða dóms staðfest. Rétt er að aðilarnir beri hvor sinn kostnað af málinu fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 26. mars 2002.

I

Mál þetta var höfðað 27. nóvember sl. og dómtekið 19. mars sl.

Stefnandi er Andrés Freyr Gíslason, Hlíðarhjalla 53, Kópavogi.

Stefndi er íslenska ríkið og er fjármálaráðherra stefnt fyrir þess hönd.

Stefnandi krefst þess aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 494.495 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 25. maí 2001 til 1. júlí s.á. en í samræmi við ákvæði laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Til vara er þess krafist að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 236.984 krónur með sömu vöxtum og í aðalkröfu. Í báðum tilvikum er krafist málskostnaðar.

Stefndi krefst aðallega sýknu og málskostnaðar en til vara að stefnukröfurnar verði lækkaðar og málskostnaður verði felldur niður.

II

Stefnandi, sem starfaði sem húsasmíðameistari, kveður málavexti vera þá að hann hafi á undanförnum árum lent ítrekað í vandræðum með að standa skil á opinberum gjöldum á réttum gjalddaga. Síðla árs 1997 kveðst hann hafa haft í huga að bjóða í byggingu á vegum Reykjavíkurborgar sem innkaupastofnun hennar hafi boðið út. Þeir einir hafi verið gjaldgengir í útboði þessu, sem hafi verið í skilum með opinber gjöld hverjum nöfnum sem þau nefndust. Í þeim tilgangi að geta tekið þátt í útboðinu kveðst stefnandi hafa gert upp öll ógreidd gjöld hjá hinu opinbera, þ.e. tollstjóranum í Reykjavík og Gjaldheimtunni. Þegar hann hafi greitt þessi gjöld, sem fullyrt var að næmu heildarskuldum hans, óskaði hann eftir staðfestingu frá framangreindum embættum um að hann væri skuldlaus við ríkið. Var orðið við þeirri beiðni hans og sendi hann Innkaupastofnun Reykjavíkur þessar yfirlýsingar í lok nóvember 1997. Stefnandi kveðst fljótlega aftur hafa lent í vanskilum með opinber gjöld og tollstjórinn í Reykjavík, sem þá hafði tekið við innheimtu allra opinberra gjalda í Reykjavík, hafi knúið á um

greiðslu vegna árána 1997 til og með 2000. Þegar stefnandi hugðist ganga frá málum sínum á útmánuðum árið 2001 hafi komið í ljós að meðal þeirra skulda, sem tollstjóri krafðist greiðslu á, hafi verið gjald sem skilgreint var sem KV A O211623889 1996. Stefnandi kveðst hafa óskað skýringa á þessu gjaldi og honum hafi þá verið tjáð að um væri að ræða vangreiðslu á staðgreiðslu launamanna vegna ársins 1996. Stefnandi kveður kröfu þessa hafa komið sér í opna skjöldu í ljósi fyrrgreindra samskipta sinna við innheimtumenn ríkissjóðs. Taldi hann sig hafa gert hreint fyrir sínum dyrum við það tækifæri og að hann hefði haft réttmæta ástæðu til að treysta því að yfirlýsingar nefndra embætta væru réttar, enda þær settar fram af starfsmönnum þeirra.

Af hálfu stefnanda er því lýst að á undanförunum árum hafi tollstjórinn í Reykjavík krafist fjárnáma hjá honum vegna ógreiddra gjalda. Fjárnáms hafi hins vegar ekki verið krafist né krafíð um greiðslu vegna vangoldinna staðgreiðslu launamanna frá árinu 1996. Innheimtuaðgerðum tollstjóra lauk með því að gert var fjárnám hjá stefnanda án árangurs 11. apríl 2001. Í framhaldi af því var stefnanda tilkynnt að unnt væri að krefjast gjaldprotaskipta á búi hans ef kröfurnar yrðu ekki greiddar. Stefnandi svaraði þessu 10. maí 2001 þar sem innheimtu meintra skulda frá árinu 1996 var mótmælt. Því var hafnað af hálfu tollstjóra og lauk viðskiptum þeirra þannig að stefnandi greiddi skuldina 25. maí 2001.

Í aðalkröfunni krefur stefnandi stefnda um endurgreiðslu alls þess, sem hann greiddi 25. maí 2001, en í varakröfunni er gerð krafa um þann hluta fjárhæðarinnar, sem stefnandi greiddi og nam dráttarvöxtum af hinni meintu skuld.

Af hálfu stefnda er gerð eftirfarandi grein fyrir málavöxtum. Stefnandi kveður stefnanda hafa skilað skilagreinum vegna launagreiðslna ársins 1996 24. janúar 1997 án greiðslu. Fjárnám hafi verið gert hjá stefnanda vegna fyrstu 9 mánaða ársins 1996 13. mars 1997 og hafi fjárnáminu verið þinglýst 10. apríl 1997. Stefnandi hafi greitt 100.000 krónur inn á hina umþrættu kröfu 9. apríl 1997. Tvær uppboðsbeiðnir hafi verið sendar en þær hafi ekki leitt til greiðslu kröfunnar. Sýslumaðurinn í Kópavogi hafi tekið við aðfararbeiðni vegna kröfunnar 2. mars 2001 og hafi beiðnin verið tekin fyrir 28. mars s.á. Þá hafi stefnandi mætt sjálfur og hafi verið bókað eftir honum að hann hefði ekkert við kröfuna að athuga en hann varð ekki við áskorun um að greiða hana og kvaðst engar eignir eiga. Fjárnáminu hafi því lokið án árangurs en samþykkt hafi verið að fresta gerðinni til 11. apríl 2001 og var stefnanda leiðbeint um að fjárnámi yrði þá lokið án árangurs væri beiðnin ekki fallin niður. Stefnandi hafi engar athugasemdir gert við þetta og undirritað gerðina. Fjárnáminu hafi síðan lokið án árangurs 11. apríl 2001 og 25. maí 2001 hafi stefnandi greitt upp kröfuna.

III

Aðalkrafa stefnanda byggir á því að krafa stefnda hafi verið fyrnd þegar stefn-

andi greiddi hana. Krafan njóti lögtaksréttar og fyrnist því á 4 árum frá því að hún varð gjaldkræf samkvæmt 3. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905 um fyrningu. Krafan hafi gjaldfallið í upphafi ársins 1997 eins og fram komi í bréfi tollstjóra, sem sé meðal gagna málsins. Stefndi hafi ekkert aðhafst til að viðhalda kröfunni fyrr en stefnandi hafi leitað til hans í kjölfar árangurslauss fjárnáms í apríl 2001 en þá hafi krafan verið fyrnd. Stefnandi kveðst hafa verið þvingaður til að greiða skuldina, enda staðið andspænis hótun um að bú hans yrði tekið til gjaldþrotaskipta. Þess vegna hafi krafan verið greidd og það með fyrirvara.

Verði ekki fallist á að krafan sé fyrnd byggir stefnandi á því að krafan sé fallin niður vegna tómlætis. Stefndi hafi ekki haldið fram kröfunni um margra ára skeið og bendir stefnandi á að á sama tíma hafi stefndi verið að knýja á um greiðslu mun yngri skulda. Stefnda hafi ítrekað gefist tilefni og tækifæri til þess að knýja á um greiðslu þessarar kröfu en því ekki verið sinnt. Tómlæti stefnda hafi þau réttaráhrif að réttindi, sem hann annars hefði haft, séu niður fallin í samræmi við almennar reglur kröfuréttarins.

Þá byggir stefnandi á því, að eins og á stóð, hafi stefnda verið óheimilt að krefja um greiðsluna. Stefnandi bendir á í því sambandi að hann hafi leitað til stefnda í árslok 1997 í þeim tilgangi að gera upp öll ógreidd opinber gjöld, sem hann skuldaði á þeim tíma. Í framhaldi af því hafi hann fengið upplýsingar um skuldastöðu sína hjá stefnda og gert upp í samræmi við það og í kjölfarið fengið yfirlýsingu um skuldleysi sitt. Þessi yfirlýsing sé opinbert vottorð um skuldleysi stefnanda miðað við ákveðið tímamark. Stefndi sé bundinn af yfirlýsingu sinni, sem gefin sé af þar til bærum embættismanni, og þegar af þeirri ástæðu hafi verið óheimilt að gera löngu síðar kröfu um greiðslu skuldarinnar. Byggir stefnandi á því að slíkri yfirlýsingu megi jafna við skilyrðislausa greiðslukvittun eins og orðalag hennar beri með sér Í þessu sambandi vekur stefnandi sérstaklega athygli á aðstöðumun aðila, annars vegar hann, sem er einstaklingur í rekstri, og hins vegar ríkið, með allar upplýsingar um skattlagningu og skattgreiðslur. Stefnda hafi því borið skylda til að upplýsa stefnanda um rétta skuldastöðu þannig að hann gæti gert upp vangoldnar skuldir sínar. Stefnandi kveður sér hafa verið rétt að treysta þessum upplýsingum og hafi þær verið rangar verði stefndi að bera ábyrgð á því tjóni sjálfur.

Varakrafa stefnanda byggist á því að ólögmætt hafi verið í þessu tilviki að krefja hann um dráttarvexti. Dráttarvextir séu refsivextir sem heimilt sé að innheimta þegar vanskil verði á kröfu. Í þessu máli verði stefnanda ekki kennt um vanskilin heldur megi rekja þau til mistaka af hálfu starfsmanna stefnda. Stefndi hafi hins vegar leitast við að gera upp allar skuldir sínar í samræmi við upplýsingar sem hann fékk frá stofnunum stefnda. Hann hafi síðan fengið vottorð um skuldleysi eins og að framan var rakið. Það hafi því verið óheimilt að krefjast dráttarvaxta og beri stefnda að endurgreiða þá.

Stefndi byggir á því að krafa hans vegna ársins 1996 sé ófyrnd. Hann bendir á að stefnandi hafi skilað skilagreinum fyrir það ár 24. janúar 1997. Fram að þeim tíma hafi starfsmenn stefnda ekki vitað að stefnandi skuldaði staðgreiðslu vegna launagreiðslna ársins 1996. Krafan hafi því aldrei getað stofnast fyrir en þá. Fjárnám hafi verið gert 13. mars 1997 vegna launagreiðslna fyrstu 9 mánaða ársins 1996. Höfuðstóll skilagreina fyrstu 9 mánaða ársins sé sá sami og fram komi á fjárnámsendurriti. Stefndi byggir á því að með greiðslu inn á skattskuld vegna launagreiðslna ársins 1996, 100.000 krónur sem stefnandi greiddi 9. apríl 1997, hafi hann rofið fyrningu gagnvart launagreiðsluskuld ársins 1996, sbr. 6. gr. fyrningarlaga, þ.e. með viðurkenningu kröfunnar og þá hafi hafist nýr fjögurra ára fyrningarfrestur. Fjárnámsbeiðni hafi verið móttækin vegna eftirstöðva launagreiðslna ársins 1996 2. mars 2001 og hafi móttaka beiðninnar rofið fyrningu og þá hafist nýr fyrningarfrestur, sbr. 52. gr. aðfararlaga nr. 90/1989, en af gögnum málsins sé augljóst að gerðinni hafi verið haldið fram án ástæðulauss dráttar. Stefndi bendir á að stefnandi hafi hvorki mótmælt fjárnámsgerðunum 13. mars 1997 né fjárnámunum 28. mars og 11. apríl 2000, sem hafi verið vegna eftirstöðva skulda ársins 1996 svo sem honum hafi verið fært að gera. Þá hafi stefnandi ekki skotið gildi fjárnámsgerðanna fyrir dóm eins og hann hefði getað til að fá endurskoðaða greiðsluskyldu, sbr. ákvæði aðfaralaga. Loks bendir stefndi á að eftirstöðvar kröfunnar hafi stefnandi greitt 25. maí 2001 en í því hafi falist viðurkenning á henni og vísar í því sambandi til 6. gr. fyrningarlaga.

Stefndi byggir á því að hann hafi ekki sýnt af sér tómlæti við innheimtu kröfunnar og vísar í því sambandi til innheimtusögu hennar, sem að framan hefur verið rakin.

Stefndi byggir á því að yfirlýsingar starfsmanna hans um skuldleysi stefnanda hafi ekki tekið til skulda ársins 1996. Stefndi byggir enn fremur á því að þessar yfirlýsingar hafi ekki verið viðurkenning á allsherjar skuldleysi stefnanda við stefnda og að stefndi hafi ekki getað orðið bundinn af slíkum yfirlýsingum. Bendir stefndi á að stefnandi hafi skilað inn greinargerðum án greiðslu 24. janúar 1997 fyrir allt árið 1996. Samkvæmt skýrslum sem stefnandi hafi sjálfur útbúið og undirritað hafi hann skuldað vegna launagreiðslna ársins 1996 höfuðstól að fjárhæð 368.985 krónur. Stefndi hafi því hlotið að vera fyllilega ljóst að hann hafði ekki greitt kröfu vegna ársins 1996 nema að litlum hluta þegar fjárnám var gert hjá honum 13. mars 1997. Stefndi, sem var í atvinnurekstri, hafi átt að gera sér grein fyrir því að hann skuldaði afdregna staðgreiðslu launa. Þá byggir stefndi á því að það hafi hvorki verið á valdi starfsmanna gjaldheimtunnar né tollstjóra að breyta gjaldskyldu eða veita yfirlýsingu um skuldleysi hafi það ekki verið til staðar. Stefndi byggir á því að kvittun starfsmanna hans vegna opinberra gjalda geti ekki verið fullnaðarkvittun ef til staðar er skuld sem aðilum er kunnugt um.

Varðandi varakröfu stefnanda, byggir stefndi á því að starfsmenn hans hafi ekki gert mistök. Stefnandi fullnægi ekki skilyrðum 13. gr. vaxtalaga til að losna undan greiðsluskýldu á vöxtum, enda verði stefnanda einum kennt um vanskil. Hann hafi auk þess verið grandsamur eins og lýst hafi verið hér að framan og kveður stefndi það ekki andstætt góðri viðskiptavenju að innheimta dráttarvexti af kröfu sem þessari.

IV

Stefnandi skilaði 24. janúar 1997 til Gjaldheimtunnar í Reykjavík skilagreinum vegna launagreiðslna og tilgreindi þar fjárhæðir, er hann hafði haldið eftir af launum starfsmanna sinna á árinu 1996, en án þess að greiða þær. Hann greiddi þær síðan 25. maí 2001 eins og að framan er rakið.

Það er meginmálsástæða stefnanda að skuld hans við stefnda hafi verið fyrnd þegar hann greiddi hana og því beri stefnda að endurgreiða hana. Krafa stefnanda stofnaðist 24. janúar 1997 þegar stefnandi skilaði skilagreininum. Sýslumaðurinn í Reykjavík gerði fjárnám í bifreið stefnanda 13. mars 1997 til tryggingar umræddri skuld og hófst þá nýr fyrningarfrestur. Ekki varð af sölu bifreiðarinnar, þrátt fyrir beiðni þar um, og verður ekki annað ráðið af gögnum málsins en sýslumaður hafi felld beiðnina niður með vísun til 1. mgr. 60. gr. nauðungarsölulaga nr. 90/1989. Tollstjóri krafðist aftur fjárnáms hjá stefnanda vegna skuldarinnar og var beiðni um það móttækin af sýslumanninum í Kópavogi 2. mars 2001. Krafan á hendur stefnanda var þá ófyrnd, sbr. 3. tl. 3. gr. fyrningarlaga nr. 14/1905, og við móttöku beiðninnar hófst nýr fyrningarfrestur, sbr. 52. gr. aðfararlaga nr. 90/1989. Samkvæmt þessu var krafan ófyrnd þegar stefnandi greiddi hana og er þessari málsástæðu hans hafnað.

Um skattkröfur gilda ákvæði settra laga en ekki almennar óskráðar reglur kröfuréttarins. Það er því ekki fallist á það með stefnanda að krafan á hendur honum hafi fallið niður fyrir tómlæti, enda var hún ófyrnd, sbr. framanritað.

Eins og að framan var rakið var stefnandi atvinnurekandi á árinu 1996 og hafði menn í vinnu. Honum bar því í samræmi við ákvæði 2. mgr. 15. gr. laga nr. 45/1987 um staðgreiðslu opinberra gjalda að reikna staðgreiðslu skatta af launum starfsmanna sinna og skila til innheimtumanns ríkissjóðs. Samkvæmt 1. mgr. 20. gr. tilvitnaðra laga átti stefnandi að gera þetta ótilkvaddur og hafði til þessa ákveðna fresti samkvæmt ákvæðum laganna. Stefnandi skilaði inn skilagreinum, eins og áður sagði, en greiddi ekki staðgreiðsluna, sem hann hefur þó væntanlega haldið eftir af launum starfsmanna sinna. Engum átti því að vera betur ljóst en stefnanda að hann hafði ekki greitt þessi gjöld til innheimtumanns ríkissjóðs, enda er því ekki haldið fram af hans hálfu að hann hafi nokkurn tíma greitt gjöldin. Það er því útilokað annað en stefnanda hafi verið ljóst að vottorð innheimtumanna stefnda um skuldleysi hans voru röng, auk þess sem þá brast

vald til að gefa stefnanda eftir opinber gjöld hans. Með vísun til þessa og þess, sem að framan sagði um gildi almennra reglna kröfuréttarins á þessu sviði, er því hafnað að vottorðin séu skuldbindandi fyrir stefnda á þann hátt sem stefnandi heldur fram.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að stefnandi hafi verið grand-samur um skuld sína við stefnda og verður því einnig að hafna varakröfu hans um endurgreiðslu dráttarvaxta.

Samkvæmt öllu framanrituðu verður stefndi sýknaður af kröfu stefnanda en málskostnaður þykir mega falla niður.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð

Stefndi, íslenska ríkið, er sýknaður af kröfum stefnanda, Andrésar Freys Gíslasonar, en málskostnaður skal falla niður.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.
 Nr. 176/2002. **Árni Samúelsson og**
Kringlubíó ehf.

(Sigurður Sigurjónsson hrl.)

gegn

skilanefnd Íslenska fasteignafélagsins ehf.

(Reynir Karlsson hrl.)

og gagnsök

Húsaleiga. Samningur. Dráttarvextir.

S ehf. krafði Á og K ehf. um greiðslu á vangoldinni húsaleigu samkvæmt leigusamningi K ehf. og Í ehf. ásamt viðaukasamningi. Var annars vegar um að ræða fjárhæð sem reiknuð var af veltu K ehf. á árinu 1997 í samræmi við ákvæði í umræddum viðaukasamningi og hins vegar kröfu um ógoldna mánaðarleigu sem S ehf. taldi að hefði staðið eftir er viðskipta-sambandi aðilanna lauk. Með vísan til þess að engir fyrirvarar voru gerðir af hálfu Á og K ehf. við samningsgerðina auk þess sem krafan um leigugreiðslu var í samræmi við viðskiptayfirlit úr bókhaldi Í ehf. sem ekki hefði verið hnekktt var fallist á greiðsluskyldu Á og K ehf. Var krafa S ehf. því tekin til greina.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Haraldur Henrysson og Pétur Kr. Hafstein.

Aðaláfrýjendur skutu málinu til Hæstaréttar 16. apríl 2002 og krefjast þess aðallega að verða sýknaðir af öllum kröfum gagnáfrýjanda og málskostnaðar sér til handa í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefjast þeir verulegrar lækkunar á kröfum gagnáfrýjanda og að málskostnaður á báðum dómstigum verði felldur niður.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu 19. júní 2002 og krefst þess að héraðsdómur verði staðfestur að öðru leyti en því að upphafstími dráttarvaxta verði miðaður við 15. febrúar 1998. Þá krefst hann málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Eins og fram kemur í héraðsdómi er kröfugerð gagnáfrýjanda byggð á leigusamningi aðaláfrýjanda Kringlubíós ehf. og Íslenska fasteignafélagsins ehf. frá 17. apríl 1998 ásamt viðaukasamningi sama dag. Er

annars vegar um að ræða kröfu að fjárhæð 1.430.567 krónur, sem er reiknuð af veltu aðaláfrýjanda Kringlubíós ehf. á árinu 1997 í samræmi við ákvæði í ofangreindum viðaukasamningi og viljayfirlýsingu aðilanna frá 20. apríl 1996. Er útreikningurinn byggður á uppgefnum tölum aðaláfrýjenda og er ekki tölulegur ágreiningur um hann. Hins vegar er um að ræða kröfu um ógoldna mánaðarleigu, sem gagnáfrýjandi telur að eftir hafi staðið er viðskiptasambandi aðilanna lauk 1. júlí 1998 og nemi hún samkvæmt viðskiptayfirliti úr bókhaldi 1.611.730 krónum.

Með vísan til raka héraðsdóms verður staðfest niðurstaða hans um skyldu aðaláfrýjenda til að greiða fyrri fjárhæðina. Í reikningi Íslenska fasteignafélagsins ehf. 31. desember 1998, sem ósannað er gegn mót-mælum aðaláfrýjenda að hafi borist þeim, var ekki gerð krafa um dráttarvexti. Eins og málið liggur fyrir þykir verða að staðfesta niðurstöðu dómsins um upphafstíma dráttarvaxta af þessari fjárhæð.

Varðandi síðari fjárhæðina byggja aðaláfrýjendur meðal annars á því að þar sé um að ræða leigu vegna janúarmánaðar 1997, að fjárhæð 1.611.730 krónur, sem falla hafi átt niður vegna afhendingardráttar á umræddu húsnæði, og jafnframt sé krafan fyrnd. Í leigusamningnum er ótvírætt kveðið á um að leigutími teljist frá 1. janúar 1997 og við samningsgerðina 17. apríl 1998 var enginn fyrirvari gerður af hálfu aðaláfrýjenda um leigugreiðslu fyrir umræddan mánuð. Krafan er í samræmi við viðskiptayfirlit úr bókhaldi Íslenska fasteignafélagsins ehf. og sýnir húsaleiguskuld aðaláfrýjanda Kringlubíós ehf. í lok umrædds tímabils 1. júlí 1998. Hefur þessu yfirliti ekki verið hnekk.

Að þessu athuguðu, en að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms, verður hann staðfestur.

Dæma verður aðaláfrýjendur til greiðslu málskostnaðar fyrir Hæstarétti eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Aðaláfrýjendur, Kringlubíó ehf. og Árni Samúelsson, greiði sameiginlega gagnáfrýjanda, skilanefnd Íslenska fasteignafélagsins ehf., 350.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 7. febrúar 2002.**I**

Málið, sem er höfðað með stefnu birtri 6. febrúar 2001 og með framhalds-stefnu birtri 27. september sl., var tekið til dóms 28. janúar sl.

Stefnandi er skilanefnd Íslenska fasteignafélagsins ehf., Sigtúni 42, Reykjavík.

Stefndu eru Árni Samúelsson, Starrahólum 5 og Kringlubíó ehf., Kringlunni 4-6, báðir í Reykjavík.

Stefnandi krefst þess að stefndu verði óskipt dæmdir til að greiða sér 3.042.297 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 1.430.567 krónum frá 15. febrúar 1998 til 1. júlí s.á., en af stefnufjárhæðinni frá þeim degi til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndu krefjast aðallega sýknu og málskostnaðar en til vara að stefnukröfur verði lækkaðar og þeim dæmdur málskostnaður.

II

Stefnandi kveður málavexti vera þá að 17. apríl 1998 hafi Íslenska fasteignafélagið ehf. og stefndi, Kringlubíó ehf., gert með sér leigusamning um að stefndi tæki á leigu hjá félaginu kvikmyndahús í Kringlunni í Reykjavík. Leigusamningurinn var tímabundinn og átti að gilda frá 1. janúar 1997 til 31. desember 2011. Stefndi, Árni Samúelsson, tókst á hendur sjálfskuldarábyrgð á greiðslu húsaleigu og sameignargjalds samkvæmt áritun á leigusamninginn.

Samkvæmt viðaukasamningi við leigusamninginn átti grunnleiguverð að vera 1.280.000 krónur á mánuði. Leigufjárhæðin átti að breytast til hækkunar í samræmi við þróun á vísitölu neysluverðs, miðað við grunnvísitölu 175,8 stig. Húsaleiga átti að greiðast fyrir fram 1. hvers mánaðar. Til viðbótar grunnleigu átti leigutaki að greiða viðbótarleigu sem miðaðist við veltu. Var þessi viðbótarleiga grundvölluð á svohljóðandi ákvæði í viðaukasamningnum: „Fari heildarvelta kvikmyndahússins á ári umfram 92.880.000,00 þar með talin aðgöngumiða- og sælgætissala, þegar skemmtana- og virðisaukaskattur hefur verið dreginn frá, skal til viðbótar grunnleigu greiða 20% af umframfjárhæðinni í húsaleigu. Ofangreind fjárhæð (þ.e. 92.880.000,00) er fundin þannig: Kr. 516,00/gest. (þ.a. miði nettó kr. 346,00 og sælgæti kr.170,00) x 180.000,00. Fjárhæðin breytist í samræmi við þróun vísitölu neysluverðs til verðtryggingar, miðað við grunnvísitölu 175,8 í apríl 1996. Upplýsingar um veltu samkv. þessari grein, skulu liggja fyrir áritaðar af endurskoðanda leigutaka fyrir 1. febrúar ár hvert, vegna ársins á undan. Komi til greiðslu húsaleigu samkv. þessari máls-

grein, er gjalddagi hennar 15. febrúar ár hvert. Um greiðslu vaxta fer eftir leigusamningi. Virðisaukaskattur leggst ofan á framangreindar leigufjárhæðir.“

Þrátt fyrir ákvæði í samningnum um að upplýsingar um veltu stefnda hafi átt að liggja fyrir áritaðar af endurskoðanda hans fyrir 1. febrúar ár hvert hafi upplýsingar um veltu ársins 1997 ekki legið fyrir fyrr en 21. desember 1998. Í samræmi við þessar upplýsingar kveðst stefnandi hafa gefið út reikning á stefnda sem dagsettur sé 31. desember 1998 og hljóði upp á 1.430.567 krónur, þ.e. stefnufjárhæðina í aðalsök. Stefnandi kveðst krefjast dráttarvaxta frá 15. febrúar 1998, sem hafi verið gjalddagi húsaleigunnar enda telur hann stefndu ekki eiga að njóta þess í lægri dráttarvöxtum að hafa dregið að afhenda upplýsingar um veltu kvikmyndahússins.

Stefnukrafan er þannig reiknuð að grunnveltan 92.880.000 krónur er margfölduð með meðalvísitölu ársins 1997, sem er 179,75 stig og deilt í með grunnvísitölu samningsins sem er 175,8 stig. Þannig fást 94.966.884 krónur. Sú tala er dregin frá heildarveltu ársins 1997, sem var 100.712.142 krónur. Mismunurinn er 5.745.248 krónur, sem er þá velta umfram grunnveltu að teknu tilliti til verðbóta. 20% af þeirri fjárhæð er 1.149.050 krónur sem er þá leiguskuldin og við þá fjárhæð bætast 281.517 krónur, sem er virðisaukaskattur, og fæst þá stefnufjárhæðin.

Stefnukröfuna samkvæmt framhaldsstefnunni kveður stefnandi vera skuld stefnda, Kringlubíós ehf., við sig samkvæmt niðurstöðu viðskiptayfirlits úr bókhaldi sínu vegna árána 1997 og 1998 vegna húsaleigu stefnda. Dráttarvaxta sé krafist frá 1. júlí 1998 þegar viðskiptasambandi aðila lauk og stefnandi hætti að innheimta leigu hjá stefnda. Niðurstaða samkvæmt framangreindu viðskiptayfirliti er skuld að fjárhæð 4.019.652 krónur, þar af er ógreiddur höfuðstóll 3.042.297 krónur en 977.355 krónur eru reiknaðir dráttarvextir á árinu 1997. Í málinu séu hins vegar aðeins gerðar kröfur um greiðslu á 1.611.730 krónum.

Stefnandi kveður ástæðu þess að krafa þessi var ekki inni í upphaflegu stefnunni, vera þá að ágreiningur hafi verið með aðilum um það hvort stefndi skuldaði aðra leigu en veltuleigu. Þegar síðan viðskiptayfirlit hafi borist frá stefnda í maí 2001 hafi verið staðfest sú fullyrðing stefnanda að stefndi skuldaði frekari leigu.

Af hálfu stefndu er málavöxtum lýst þannig að stefndi, Kringlubíó ehf., sem rak umrætt kvikmyndahús hafi átt allar innréttingar í því. Á árinu 1997 hafi farið fram viðræður milli aðila um það að stefndi seldi stefnanda innréttingarnar en áætlað var að kostnaður yrði 52.000.000 króna. Við verklok reyndist kostnaðurinn hins vegar vera 64.051.701 króna. Um það hafði verið rætt af aðilum að í stað innréttinga og tækja fengi stefndi hlut í Íslenska fasteignafélaginu ehf. á genginu 1,5, sem fullyrt var af forsvarsmönnum félagsins að væri markaðsgengi. Í upphafi árs 1998 fóru fram viðræður milli aðila um kaupin og í apríl

var gerður kaupsamningur og jafnframt leigusamningur og viðaukasamningur. Áður höfðu farið fram viðræður milli aðila um kaup stefnda á húsnæðinu en ekki náðist samkomulag. Við frágang allra þessara samninga var húsaleiga vegna húsnæðis kvikmyndahússins óumdeild, en með viðaukasamningi var stefnda gert að greiða leigu, sem taka skyldi mið af veltu kvikmyndahússins en út frá því var gengið að kaup stefnanda á innréttingum hefði farið fram á árinu 1997 og því væri eðlilegt að reikna leigu fyrir það ár með tilliti til innréttinga og veltu. Í kaupsamningi aðila var þannig gengið út frá því að sem endurgjald fyrir innréttingar kæmi framangreindur hlutur á genginu 1,5. Þannig átti stefndi að fá í sinn hlut að nafnverði 40.000.000 króna í Íslenska fasteignafélaginu ehf. fyrir 60.000.000 króna. Eftir stóðu þá á viðskiptareikningi stefnda 4.051.701 króna sem stefnandi átti óuppgert við stefnda.

Eftir að skrifað hafði verið undir samningana var haldinn aðalfundur í Íslenska fasteignafélaginu ehf. án þess að stefndi væri boðaður eða yfirleitt upplýstur um gang mála. Stefndu kveða forystumenn stefnanda í engu hafa sinnt kröfum stefndu og tilmælum um upplýsingar og gögn varðandi félagið, allt þar til hafist var handa um formlega kröfugerð þar að lútandi. Seint og um síðir kveða stefndu að borist hafi gögn og telja þeir ljóst að stefnandi og forsvarsmenn hans hafi farið gróflega á bak við stefndu með samningsgerð og beinlínis með því að leyndu upplýsingum sem máli skipti við gerð samninganna 17. apríl 1998, en þar sé átt við framangreindan leigusamning og kaupsamning.

Í framhaldssök lýsa stefndu málavöxtum þannig að stefndi, Kringlubíó ehf., hafi samið um að reka kvikmyndahús í framangreindu húsnæði og átt að fá það afhent 1. nóvember 1996. Afhending hafi hins vegar dregist um einn mánuð og fékk stefndi húsið ekki afhent til innréttinga fyrr en 1. desember og tókst ekki að opna það fyrr en 26. desember. Vegna seinkunarinnar varð stefndi því af eins mánaðar tekjum, auk þess að bíða með innréttingar að fjárhæð um 64 milljónir króna ónýttar. Stefndi, Árni Samúelsson, forsvarsmaður stefnda, Kringlubíós ehf., kveður svo hafa verið um samið að til þess að mæta þessum leigudrætti hafi verið ákveðið að fella niður eins mánaðar leigu, þannig að leiga fyrir janúar-mánuð 1997 yrði ekki greidd, enda hefði stefndi, Kringlubíó ehf., ekki uppi bótakröfur á hendur húseiganda vegna afhendingardráttarins. Stefndu benda á þessu til stuðnings að aldrei hafi verið gerð krafa af hálfu Íslenska fasteignafélagsins ehf. um greiðslu húsaleigu fyrir janúar 1997 fyrr en með bréfi 25. maí 2001. Þá benda þeir enn fremur á að húsaleiga hafi verið greidd skilvíslega fyrir aðra mánuði, frá og með febrúar 1997.

III

Stefnandi byggir kröfu sína á ákvæðum þeim í samningum aðila, sem rakin

woru í kaflanum hér að framan. Hann vísar máli sínu til stuðnings til almennra reglna kröfu- og samningaréttar um vanefndir.

Aðalkrafa stefndu um sýknu í aðalsök er á því reist að stefndi, Kringlubíó ehf., hafi verið eigandi innréttinga, tækja og búnaðar, kvikmyndahússins á árinu 1997. Greiðsla húsaleigu fyrir það ár hafi verið vegna fokheldrar fasteignar í eigu Íslenska fasteignafélagsins ehf. Óumdeilt sé að stefnda bar að greiða þá leigu. Viðaukasamningurinn var gerður vegna viðbótarleigu, sem átti að ákvarðast af því að stefndi, Kringlubíó ehf., seldi innréttingar og tæki hússins til Íslenska fasteignafélagsins ehf. á árinu 1997. Stefndu kveðast hafa staðið í þeirri trú að frá yfirtöku á hlutum stefnda, Kringlubíós ehf., í Íslenska fasteignafélaginu ehf. hafi verið gengið á árinu 1997 og hafi það verið forsenda stefndu fyrir skuldbindingum þegar samningar voru undirritaðir 17. apríl 1998. Þegar ljóst hafi hins vegar orðið og upplýst að eignayfirfærslan hafði ekki átt sér stað hafi stefnda, Kringlubíó ehf., ekki borið að greiða viðbótarleigu vegna ársins 1997. Stefndu byggja á því að bersýnilega ósanngjarnt sé að bera fyrir sig ákvæði samnings um leigugreiðslu af rekstrarmunum, þ.e. innréttingum og tækjum í kvikmyndahúsinu, sem voru í eigu stefnda, Kringlubíós ehf. Samkvæmt þessu beri að víkja til hliðar þessu ákvæði leigusamningsins með vísan til 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa.

Stefndu byggja enn fremur á því að leigusamningurinn frá 17. apríl 1998 sé ógildur og verði ekki lagður til grundvallar í lögskiptum aðila. Vísitöluákvæði verði ekki beitt afturvirk og sæti vísitölubindingar ströngum skilyrðum. Vísitölubindingu verði aðeins beitt á fjárhagslegar skuldbindingar, sem séu til á þeim tíma sem samningur er gerður, og séu bundnar til framtíðar, að lágmarki ýmist 5 eða 3 ár eftir því hvenær samningur er gerður. Verðbótaákvæði geti því ekki verið afturvirk og verði ekki beitt nema frá útgáfu samnings eða fjárhags-skuldbindinga svo sem hér hátti til. Stefndu telja ljóst að við gerð leigusamningsins 17. apríl 1998 hafi verið ljóst að umrætt réttarsamband væri ekki gert til þriggja eða fimm ára. Við undirritun leigusamningsins hafði stefnandi þegar selt fasteignina til þriðja aðila án vitundar stefndu. Stefnandi hafi þannig ekki verið réttur aðili að samningnum heldur IF fasteignir ehf. Þá hafði einnig verið frá því gengið að selja eignarhaldsfélaginu Kringlunni ehf. allar fasteignir IF fasteigna ehf. áður en samningarnir voru undirritaðir. Stefndu telja að líta verði svo á að þessi vitneskja stefnanda valdi því að verðbótaákvæðinu í samningnum verði ekki beitt og kröfugerð stefnanda ekki reist á grundvelli leigusamningsins að þessu leyti.

Þá byggja stefndu á því að stefnda, Kringlubíó ehf., hafi aldrei borist reikningur. Stefndu telja að reikningur hafi aldrei verið gerður eða gefinn út og benda á að enginn reikningur sé lagður fram í málinu til stuðnings kröfugerðinni.

Varakrafan er á því byggð, að komist dómurinn að þeirri niðurstöðu að stefndu

séu skuldbundnir af ákvæðum leigusamningsins um greiðslu viðbótarleigu, þá beri allt að einu að sýkna þá á þeim forsendum að stefnandi skuldi stefndu. Um sé að ræða skuld vegna kostnaðar, sem stefndi, Kringlubíó ehf., hafði af gerð innréttinga og tækja í kvikmyndahúsið, samtals að fjárhæð 4.051.701 króna.

Kröfu sína í framhaldssök byggja stefndu á því að svo hafi verið um samið milli aðila að stefndi hefði ekki uppi kröfur vegna afhendingardráttar á húsnæði um einn mánuð gegn því að stefnandi hefði ekki upp kröfur um húsaleigu fyrir janúarmánuð 1997.

Í öðru lagi byggja stefndu á því að krafa stefnanda um húsaleigu fyrir janúar 1997 sé fyrnd. Húsaleiguskuld fynist á fjórum árum en þessi krafa hafi fyrst komið fram í bréfi stefnanda 25. maí 2001, eins og lýst er hér að framan.

IV

Stefnandi byggir kröfu sína í aðalsök á framangreindu ákvæði í viðaukasamningi við leigusamning Íslenska fasteignafélagsins ehf. við stefnda, Kringlubíó ehf., en báðir voru gerðir 17. apríl 1998.

Hér að framan var gerð grein fyrir málsástæðum þeim, sem stefndu byggja sýknukröfu sína á.

Þrátt fyrir að samningarnir væru undirritaðir 17. apríl 1998 þá áttu þeir, samkvæmt ákvæðum leigusamningsins að gilda frá 1. janúar 1997. Sama dag, þ.e. 17. apríl 1998, undirrituðu stefndi og framangreint félag kaupsamning en samkvæmt honum selur stefndi félaginu innréttingar, tæki og búnað, sem stefndi hafði lagt í kvikmyndahúsið. Í samningnum er tekið fram að hið selda hafi verið afhent á árinu 1997.

Dómurinn lítur svo á að stefndu hefði verið í lófa lagið að gera fyrirvara við samningsgerðina 17. apríl 1998 hafi þeir talið sig ekki eiga að greiða veltuleigu fyrir árið 1997 vegna þess að stefndi, Kringlubíó ehf., var eigandi framangreinds búnaðar. Þetta gerðu stefndu ekki en rétt er að geta þess að stefndi, Árni Samúelsson, undirritar samningana fyrir hönd meðstefnda. Með vísun til þessa er því hafnað að víkja samningsákvæðinu til hliðar á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa.

Sú málsástæða stefndu að leigusamningur aðila eigi að vera ógildur vegna þess að í honum sé afturvirk vísitölubinding er ekki studd neinum lagarökum og er henni hafnað.

Þá byggja stefndu á því að stefnda, Kringlubíói ehf., hafi ekki borist reikningur. Meðal gagna málsins er reikningur sem dagsettur er 31. desember 1998 en engin sönnunargögn hafa verið færð fram um að stefnda hafi borist hann. Verður stefnandi að bera hallann af því. Hins vegar er meðal gagna málsins innheimtubríf frá lögmanni Íslenska fasteignafélagsins ehf. frá 25. maí 2000. Því er ómótmælt að stefnda hafi borist það.

Samkvæmt framansögðu verða stefndu óskipt dæmdir til að greiða stefnanda 1.430.567 krónur eins og krafist er í aðalsök, enda hefur krafan ekki sætt tölu- legum mótmælum. Dráttarvextir skulu reiknast frá 25. júní 2000 eða frá því 30 dögum eftir dagsetningu ofangreinds innheimtubréfs.

Skuldajafnaðarkrafa stefndu byggir á því að kostnaður stefnda, Kringlubíós ehf., vegna innréttinga, tækja og búnaðar í kvikmyndahúsið hafi numið samtals 64.051.701 krónu en samið hafi verið um að stefndi kæmi þessu upp fyrir 60.000.000 króna. Þessar fjárhæðir eru ágreiningslausar.

Í framangreindum kaupsamningi frá 17. apríl 1998 þar sem Íslenska fasteigna- félagið ehf. kaupir innréttingar, tæki og búnað kvikmyndahússins segir að stefndi hafi lagt fram reikninga fyrir framangreindri fjárhæð. Síðan segir orðrétt: „Selj- andi (stefndi, Kringlubíó ehf.) lýsir því yfir að hann selur og afsalar kaupanda (Íslenska fasteignafélaginu ehf.) öllum innréttingum, tækjum og búnaði sem keypt hafa verið vegna kvikmyndahússins og/eða tilheyrja því, að engu undan- skyldu og þrátt fyrir að kaupverð þeirra sé herra en kr. 60.000.000 samkv. fram- angreindu.“

Samkvæmt þessu á skuldajafnaðarkrafan sér enga stoð í samningi aðila og er henni þar af leiðandi hafnað.

Kröfunni í framhaldssök er tölulega ómótmælt en stefndu hafa haldið því fram að fallist hafi verið á það af hálfu Íslenska fasteignafélagsins ehf. að fella niður húsaleigu fyrir janúar 1997 eins og rakið var í málavaxtalýsingu. Stefndu bera sönnunarbyrðina fyrir þessari fullyrðingu. Engin skjöl hafa verið lögð fram henni til stuðnings og við samningsgerðina í apríl 1998 var ekki gerður fyrirvari í þessa átt. Einu vitnin sem báru um þetta voru sonur stefnda, Árna Samúelssonar, og starfsmaður stefnda, Kringlubíós ehf. Hvorugt vitnið kvaðst þó hafa heyrt forsvarsmenn Íslenska fasteignafélagsins ehf. lofa því að fella niður húsaleigu vegna janúarmánaðar. Stefndu hefur því ekki tekist að sanna að leiga vegna þessa mánaðar hafi átt að falla niður.

Af hálfu stefndu er því haldið fram að krafan sé fyrnd, enda um að ræða húsaleigu vegna janúarmánaðar 1997. Í framhaldsstefnunni er hvergi minnst á að verið sé að krefja um húsaleigu vegna janúarmánaðar 1997. Þar segir að krafan sé skuld stefnda, Kringlubíós ehf., samkvæmt niðurstöðu viðskiptayfirlits úr bókhaldi Íslenska fasteignafélagsins ehf. vegna árána 1997 og 1998 vegna húsaleigu stefnda. Dráttarvaxta sé krafist frá 1. júlí 1998 þegar viðskiptasam- bandi aðila lauk og stefnandi hætti að innheimta leigu hjá stefnda. Samkvæmt þessu er krafa stefnanda ófyrnd og verða stefndu dæmdir til að greiða hana með vöxtum eins og krafist er og nánar greinir í dómsorði.

Loks verða stefndu óskipt dæmdir til að greiða stefnanda 350.000 krónur í málskostnað.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð

Stefndu, Árni Samúelsson, og Kringlubíó ehf., greiði óskipt stefnanda, skilanefnd Íslenska fasteignafélagsins ehf., 3.042.297 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 1.611.730 krónum frá 1. júlí 1998 til 25. júní 2000 en af 3.042.297 krónum frá þeim degi til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags og 350.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 5. desember 2002.

Nr. 524/2002. **Þrotabú Hljómalindar ehf.**

(Jón Egilsson hdl.)

gegn

BTS Byggingum ehf.

(Erlendur Gíslason hrl.)

Kærumál. Þinglýsing. Fasteign.

H ehf. seldi tvær samliggjandi lóðir til óskyldra aðila á árunum 1999 og 2000. Brast H ehf. því þinglýsta heimild til að ráðstafa annarri lóðinni með yfirlýsingu á árinu 2002 þóannig að hún yrði sameinuð hinni og við það hluti af stærri lóð, sem yrði óskipt sameign beggja kaupenda, en engu fékk breytt að H ehf. var enn afsalshafi að lóðinni samkvæmt fasteignabók.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 15. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 25. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 1. nóvember 2002, þar sem fallist var á kröfu varnaraðila um að hnekkir yrði ákvörðun sýslumannsins í Reykjavík 7. ágúst sama árs um að afmá úr fasteignabók yfirlýsingu 12. mars 2002 um sameiningu lóða að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 í Reykjavík, sem þinglýst var 13. sama mánaðar. Kæruheimild er í 5. mgr. 3. gr. þinglýsingalaga nr. 39/1978, sbr. 1. gr. laga nr. 6/1992. Sóknaraðili krefst þess að framangreind ákvörðun sýslumanns verði látin standa óhögguð, svo og að sér verði dæmdur málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess aðallega að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur, en til vara að lagt verði fyrir sýslumann að þinglýsa áður-nefndu skjali með athugasemd. Í báðum tilvikum krefst varnaraðili kærumálskostnaðar.

I.

Samkvæmt gögnum málsins leitaði Húsanes ehf. sem eigandi lóðanna að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 eftir heimild Reykjavíkurborgar til að rífa hús, sem þar standa, sameina lóðirnar og reisa þar nýtt hús, sem yrði um 1.440 m² að stærð. Byggingarnefnd borgarinnar samþykkti 24. september 1998 að lóðirnar yrðu sameinaðar og mun borgarstjórn 1. næsta mánaðar hafa samþykkt það fyrir sitt leyti. Varðandi málaleitan félagsins að öðru leyti var af hálfu þess og borgarinnar ritað undir samkomulag 25. nóvember 1998, þar sem vísað var til þess að byggingarnefnd hennar hafi 12. sama mánaðar gert samþykkt um nýbyggingu, 923,1 m² að stærð, á sameinaðri lóð Laugavegar 21 og Klapparstígs 30, svo og varðveislu gamals húss að Laugavegi 21, sem yrði endurbyggt undir eftirliti borgarminjavarðar. Viðgerðum á húsinu utanverðu skyldi lokið ekki síðar en 1. júní 1999, en um framkvæmdahraða að öðru leyti átti að fara meðal annars eftir fyrirmælum byggingarnefndar. Auk þessa var í samkomulaginu kveðið á um greiðslu á samtals 10.000.000 krónum, sem borginni bæri að inna af hendi til Húsanes ehf. „vegna skertra byggingarmöguleika á ofangreindum lóðum miðað við upphafleg áform lóðareiganda og vegna verndunar og endurgerðar hússins að Laugavegi 21“. Samkomulagi þessu var þinglýst 6. maí 1999.

Með kaupsamningi 4. júní 1999 seldi Húsanes ehf. fasteignina Laugaveg 21 Hljómalind ehf. ásamt öllu, sem henni fylgdi, þar með talin „tilheyrandi lóðarréttindi, en lóðin er eignarlóð.“ Þar var meðal annars kveðið á um að „styrkur frá Reykjavíkurborg“ til viðgerða og endurbóta á húsinu að Laugavegi 21 skyldi renna til kaupandans, en um þennan styrk var sérstaklega vísað til áðurgreinds samkomulags seljandans við Reykjavíkurborg frá 25. nóvember 1998, sem lægi frammi við gerð kaupsamningsins. Þessum kaupsamningi var þinglýst 7. júní 1999. Samkvæmt hljóðan hans átti kaupandinn að ljúka greiðslu kaupverðs 15. september 1999 og skyldi afsal einnig gefið út þann dag. Fyrir liggur í málinu að kaupsamningurinn hafi af hvorugs hendi verið efndur um síðastgreind atriði.

Þá gerði Húsanes ehf. kaupsamning 23. október 2000 við varnaraðila, sem keypti þannig fasteignina Klapparstíg 30 með öllu því, sem henni fylgdi, þar með talin „tilheyrandi lóðarréttindi“. Sagði í samningnum að teikningar af fyrirhugaðri nýbyggingu á lóðinni fylgdu með í kaupunum, en á henni væri hús, sem kaupandinn tæki að sér að fjarlægja. Þá sagði

einnig að „kaupandi yfirtekur réttindi og skyldur sem lúta að hinu selda skv. samkomulagi dags. 25.11.1999, milli seljanda og Borgarsjóðs Reykjavíkur.“ Varnaraðili fékk afsal fyrir fasteigninni 15. október 2001.

Húsanes ehf. og varnaraðili rituðu 12. mars 2002 undir yfirlýsinguna, sem deilt er um í máli þessu. Í henni var vísað til þess að borgarstjórn Reykjavíkur hafi samþykkt 1. október 1998 að sameina lóðirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 í eina lóð. Greint var frá nýju auðkenni lóðarinnar, kvöð um tiltekinn umferðarrétt um hana og stærð hennar samkvæmt uppdrætti borgarverkfræðings, sem væri meðfylgjandi. Í lok meginmáls yfirlýsingarinnar sagði síðan: „Staðfesta fyrirtækin Húsanes ehf. ... fyrir húseignina Laugaveg nr. 21 og BTS Byggingar ehf. ... fyrir húseignina Klapparstíg 30 áður greinda sameiningu lóðanna í eina lóð með undirskrift sinni.“ Skjali þessu var þinglýst 13. mars 2002. Hljómalind ehf. krafðist þess við sýslumanninn í Reykjavík 8. júlí 2002 að skjalið yrði afmáð úr fasteignabók. Sýslumaður tilkynnti 7. ágúst 2002 ákvörðun sína um að verða við þessari kröfu. Varnaraðili bar ákvörðunina undir héraðsdóm 22. ágúst 2002 og var mál þetta þingfest af því til efni 20. september sama árs. Undir rekstri þess í héraði kom fram að bú Hljómalindar ehf. væri komið til gjaldþrotaskipta og tók þá sóknaraðili við aðild að málinu.

II.

Eins og að framan greinir var fyrrnefnd yfirlýsing 12. mars 2002 undirrituð af Húsanesi ehf. að því er varðar fasteignina að Laugavegi 21 í Reykjavík. Félagið var þannig að þessu leyti útgefandi skjalsins, svo sem um ræðir í 1. mgr. 24. gr. þinglýsingalaga. Sem fyrr segir keypti Hljómalind ehf. þá fasteign af Húsanesi ehf. með samningi, sem þinglýst var 7. júní 1999. Eins og málið liggur fyrir verður að leggja til grundvallar að sú þinglýsing standi enn öröskuð. Vegna hennar verður sóknaraðili að skoðast sem þinglýstur eigandi fasteignarinnar í skilningi 1. mgr. 25. gr. þinglýsingalaga, sbr. meðal annars dóm Hæstaréttar í dómasafni 1988, bls. 1475. Með yfirlýsingunni 12. mars 2002 var lóðinni að Laugavegi 21 ráðstafað á þann hátt að hún skyldi verða hluti af stærri lóð, sem yrði í óskiptri sameign með öðrum. Húsanesi ehf. brast vegna þess, sem fyrr segir, þinglýsta heimild til að ráðstafa fasteigninni á þennan veg, en engu fær þar breytt að félagið sé enn afsalshafi að henni samkvæmt fasteignabók.

Af hendi Reykjavíkurborgar var eins og áður er rakið samþykkt í september og október 1998 að lóðirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 yrðu sameinaðar, en þær munu þá báðar hafa verið þinglýst eign Húsaness ehf. Í fyrrnefndum kaupsamningum um þessar fasteignir, sem félagið gerði síðan við Hljómalind ehf. annars vegar og varnaraðila hins vegar, var vísað sérstaklega til samkomulags þess við Reykjavíkurborg frá 25. nóvember 1998, sem að auki hafði verið þinglýst. Þótt ljóst sé að kaupendunum mátti af þessum sökum vera kunnugt um að Húsaness ehf. hefði aflað nauðsynlegs samþykkis yfirvalda fyrir ráðagerðum sínum um sameiningu lóðanna og að auki þegar gert frekari ráðstafanir í tengslum við það, verður ekki horft fram hjá því að eftir gögnum málsins var þessum ráðagerðum aldrei hrundið í framkvæmd á formlegan hátt á meðan félagið var enn þinglýstur eigandi fasteignanna, heldur voru fasteignirnar gagnstætt því seldar sem aðskildar væru. Getur varnaraðili af þessum sökum ekki með réttu borið fyrir sig að hann hafi ekki þurft að njóta þinglýstrar heimildar til að staðfesta formlega 12. mars 2002 sameiningu lóðanna, eins og hún hefði þá þegar farið fram í raun.

Samkvæmt framansögðu ákvað sýslumaðurinn í Reykjavík réttilega 7. ágúst 2002 að afmá yfirlýsinguna frá 12. mars sama árs úr fasteignabók. Verður sú ákvörðun því staðfest, en ekki eru skilyrði til að verða við varakröfu varnaraðila.

Varnaraðili verður dæmdur til að greiða sóknaraðila málskostnað í héraði og kærumálskostnað, sem er ákveðinn í einu lagi eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Staðfest er ákvörðun sýslumannsins í Reykjavík 7. ágúst 2002 um að afmá úr fasteignabók yfirlýsingu 12. mars sama árs um sameiningu lóða að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 í Reykjavík, sem þinglýst var 13. mars 2002.

Varnaraðili, BTS Byggingar ehf., greiði sóknaraðila, þrotabúi Hljómalindar ehf., samtals 150.000 krónur í málskostnað í héraði og kærumálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 1. nóvember 2002.

Mál þetta var þingfest fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur 20. september 2002 og tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 24. október 2002.

Sóknaraðili er BTS byggingar ehf., kt. 680598-2589, Smiðjuvegi 4, Kópavogi.

Varnaraðilar eru sýslumaðurinn í Reykjavík, kt. 640692-2199, Skógarhlíð 6, Reykjavík, og Hljómalind ehf., kt. 711293-2729, Laugavegi 21, Reykjavík.

Dómkröfur sóknaraðila eru að ákvörðun sýslumannsins í Reykjavík 7. ágúst 2002 að afmá skjal nr. A-5476-7/02, sem þinglýst var á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, úr fasteignabók embættisins verði felld úr gildi og mælt fyrir um, aðallega að skjal nr. A-5476-7/02 skuli þinglýst á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, Reykjavík, en til vara að skjal nr. A-5476-7/02 skuli þinglýst á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, Reykjavík, með athugasemd. Þá krefst sóknaraðili málskostnaðar að skaðlausu að mati dómsins.

Af hálfu sýslumannsins í Reykjavík hefur ekki verið sótt þing, en upplýst var að hann kaus að hafa ekki afskipti af málinu fyrir héraðsdómi.

Hljómalind ehf. krefst þess að ákvörðun sýslumannsins í Reykjavík „að afmá skjal nr. A5477/2002 standi og varakröfu gerðarbeiðanda verði hafnað. Jafnframt krefst Hljómalind ehf. málskostnaðar úr hendi gerðarbeiðanda vegna reksturs máls þessa.“

Bú Hljómalindar ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði héraðsdóms 25. september sl. Skiptastjóri, Jóhannes Ásgeirsson hdl., hefur í bréfi til Jóns Egilssonar hdl. 24. október sl. veitt samþykki sitt til að lögmaðurinn haldi áfram rekstri þessa máls „með þeim skilyrðum að tildæmdir hagsmunir renni til búsins en allur þessi málarekstur verði búinu algjörlega að kostnaðarlausu.“ Samkvæmt þessu bréfi verður að álykta að skiptastjóri hafi ákveðið með þessu móti að halda uppi kröfu fyrir dómi fyrir hönd þrotabúsins sem Hljómalind ehf. gerði í máli þessu, sbr. 1. mgr. 130. gr. nr. 21/1991.

Í bréfi sýslumannsins í Reykjavík til lögmannsstofu Jóns Egilssonar, dags. 7. ágúst 2002, segir:

Jón Egilsson, hdl. hefur farið þess á leit við embættið að það afmái skráningu skjals nr. A-5477/02 sem mótttekið var til þinglýsingar 13. mars 2002 og innfært í fasteignabók 15. mars 2002. Skjalið sem dagsett er 12. mars 2002 varðar sameiningu lóða að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 hér í borg en útgefendur skjalsins eru Húsanes ehf. og BTS Byggingar ehf. Þegar skjalið barst til þinglýsingar hafði Húsanes ehf. þegar selt fasteignina að Laugavegi 21 til Hljómalindar ehf. og var kaupsamningi um eignina þinglýst 7. júní 1999. Ljóst má vera að Húsanes ehf. brast heimild til eignar á þann veg er í skjali greinir, sbr. 2. mgr. 7. gr. laga nr. 39/1978 um þinglýsingar.

Samkvæmt 27. gr. fyrr nefndra laga skal þinglýsingarstjóri bæta úr ef færsla í fasteignabók er röng eða mistök hafa orðið um þinglýsinguna. Með hliðsjón af þessu lagaákvæði hefur skjal nr. A-5476-7/02 sem þinglýst var á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, verið afmáð úr fasteignabók embættisins.

Af hálfu sóknaraðila er byggt á því að skjalið A-5477/02, dags. 12. mars 2002, er varðar sameiningu lóða að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, sé reist á viljayfirlýsingu frá þinglýstum eigendum, annars vegar Klapparstígs 30 og hins vegar Laugavegs 21. Fullyrðing þinglýsingarstjóra þess efnis að Húsaness ehf. hafi brostið heimild til eignarinnar að Laugavegi 21 sé röng, enda beri þinglýstar heimildir þvert á móti með sér að Húsaness ehf. hafi verið og sé enn þinglýstur afsalshafi að eigninni.

Þá byggir sóknaraðili á því að efni yfirlýsingarinnar frá 12. mars 2002 hafi ekki verið þess eðlis að það fæli í sér ráðstöfun hinnar seldu eignar að Laugavegi 21. Hafi því ekki verið þörf á samþykki sóknaraðila sem kaupsamningshafa. Yfirlýsingin hafi einungis falið í sér staðfestingu á sameiningu lóðanna að Klapparstíg 30 og Laugavegi 21 er átt hefði sér stað áður en Hljómalind ehf. gerði kaupsamning 4. júní 1999 við Húsaness ehf. um Laugaveg 21, en forráðamönnum Hljómalindar ehf. hafi þá verið fullkunnugt um sameiningu lóðanna með því að í kaupsamningi þessum hafi Hljómalind ehf. tekið yfir réttindi Húsaness ehf. samkvæmt samkomulagi við Reykjavíkurborg, dags. 25. nóvember 1998, þar sem vísað er til sameiningar lóðanna.

Af hálfu varnaraðila er byggt á því að varnaraðili sé eigandi fasteignarinnar að Laugavegi 21. Ekki sé því heimilt að sameina lóðin að Laugavegi 21 við lóðina að Klapparstíg 30 án samþykkis varnaraðila. Húsaness ehf. hafi enga heimild haft til að samþykkja þessa sameiningu 12. mars 2002, þó að Húsaness ehf. hafi fyrir nokkrum árum átt báðar lóðirnar - sem þá hafi staðið til að sameina - enda hafi þetta félag síðar selt sóknaraðila Klapparstíg 30 en varnaraðila Laugaveg 21. Eftir söluna hafi lóðirnar verið Húsanesi ehf. óviðkomandi og því hafi Húsaness ekki átt rétt á að fá þinglýst umræddu skjali á fasteignina að Laugavegi 21.

Þá er byggt á því að ekki séu lengur sömu aðstæður til að sameina lóðirnar og þegar Húsaness ehf. var eigandi þeirra beggja. Síðan þá hafi borgaryfirvöld heimilað breytt byggingarmagn á þessum lóðum og sækist nú báðir lóðareigendur eftir auknum hlut, hvor fyrir sína lóð. Varnaraðili hafi mótmælt deiliskipulagi og byggingarmagni. Allt hafi þetta áhrif á hvert verði endanlegt byggingarmagn fyrir Laugaveg 21.

Niðurstaða:

Húsaness ehf. hefur þinglýsta eignarheimild að fasteigninni að Laugavegi 21 í Reykjavík, sbr. 1. mgr. 25. gr. laga nr. 39/1978. Félagið hefur því formlega

heimild til að standa að þinglýsingu á yfirlýsingu ásamt sóknaraðila þessa máls um sameiningu lóðanna að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30 í Reykjavík, sem samþykkt hafði verið á fundi byggingarnefndar 24. september 1998 og á fundi borgarstjórnar 1. október 1998.

Þinglýsing umræddrar yfirlýsingar skerðir ekki þinglýstan rétt þrotabús Hljómalindar ehf., sem félagið öðlaðist með kaupsamningi við Húsanes ehf. 4. júní 1999, enda felst ekki í yfirlýsingunni ný kvöð á eigninni að Laugavegi 21 frá því að Hljómalind ehf. fékk kaupsamningi sínum um Laugaveg 21 þinglýst, heldur er hér um að ræða ákvörðun um sameiningu lóða að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, sem Húsanes ehf. hafði tekið og samþykkt hafði verið af borgaryfirvöldum - áður en Hljómalind ehf. keypti fasteignina að Laugavegi 21 af Húsanesi ehf. - og vísað er til í kaupsamningi Húsanes ehf. og Hljómalindar ehf. frá 4. júní 1999.

Samkvæmt framangreindu verður fallist á kröfu sóknaraðila svo sem segir í úrskurðarorðum.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kveður upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Felld er úr gildi ákvörðun sýslumannsins í Reykjavík frá 7. ágúst 2002 að afmá skjal nr. A-5476-7/02, sem þinglýst var á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, úr fasteignabók embættisins. Jafnframt er staðfestur réttur sóknaraðila, BTS bygginga ehf., til að fá skjali nr. A-5476-7/02 þinglýst á fasteignirnar að Laugavegi 21 og Klapparstíg 30, Reykjavík.

Varnaraðili, þrotabú Hljómalindar ehf., greiði sóknaraðila 30.000 kr. í málskostnað.

Föstudaginn 6. desember 2002.

Nr. 533/2002. **X**

(Björn L. Bergsson hrl.)

gegn

Reykjavíkurborg

(Hjörleifur B. Kvaran hrl.)

Kærumál. Lögræði.

X var svipt sjálfræði í sex mánuði á grundvelli a. liðar 4. gr. lögræðislaga nr. 71/1997.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 27. nóvember - 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 2. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 25. nóvember 2002, þar sem sóknaraðili var svipt sjálfræði í sex mánuði. Kæruheimild er í 1. mgr. 16. gr. lögræðislaga nr. 71/1997. Sóknaraðili krefst þess að kröfu varnaraðila um sjálfræðissviptingu verði hafnað og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Varnaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur. Þá krefst varnaraðili kærumálskostnaðar.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Kærumálskostnaður verður ekki dæmdur. Málflutningsþóknun skipaðs verjanda sóknaraðila fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, sbr. 1. mgr. 17. gr. lögræðislaga, eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Málflutningsþóknun skipaðs verjanda sóknaraðila fyrir Hæstarétti, Björns L. Bergssonar hæstaréttarlögmans, 40.000 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 25. nóvember 2002.

Með beiðni, 7. nóvember sl., hefur borgarlögmaður f. h. Félagsþjónustunnar í Reykjavík farið þess á leit að X verði svipt sjálfræði tímabundið í sex mánuði. Um aðild vísast til d-liðar 2. mgr. 7. gr. lögræðisлага nr. 71, 1997. Af hálfu varnaraðila er kröfunni mótmælt.

[...].

Dómarinn álítur að varnaraðili sé ófær um að ráða persónulegum högum sínum vegna geðsjúkdóms og að brýn nauðsyn sé til þess að svipta hana sjálfræði svo unnt sé að koma við hæfilegri læknismeðferð. Ber samkvæmt því og með skírskotun til a-liðar 4. gr. lögræðisлага að fallast á kröfu félagsþjónustunnar og ákveða að varnaraðili skuli vera svipt sjálfræði í 6 mánuði frá uppkvaðningu úrskurðar þessa.

Málskostnað, þar með talda þóknun til talsmanns varnaraðila, Björns L. Bergssonar hrl., 55.000 krónur, ber að greiða úr ríkissjóði samkvæmt 17. gr. lögræðisлага.

Pétur Guðgeirsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Varnaraðili, X, er svipt sjálfræði í sex mánuði.

Málskostnaður, þar með talin þóknun til talsmanns varnaraðila, Björns L. Bergssonar hrl., 55.000 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

Föstudaginn 6. desember 2002.

Nr. 530/2002.

Betri Pizzur ehf.

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

gegn

Papa John's International Inc.

(Ragnar Halldór Hall hrl.)

Kærumál. Gerðardómur. Frávísunarúrskurður staðfestur.

B ehf. höfðaði mál á hendur P Inc. til heimtu skaðabóta vegna atvika, sem vörðuðu sérleyfissamning hans við P Inc. Málinu var vísað frá héraðsdómi á þeirri forsendu að aðilarnir hefðu samið um að leggja þann ágreining, sem málið var sprottið af, undir gerðardóm samkvæmt kröfu annars hvors þeirra.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 28. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 2. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 15. nóvember 2002, þar sem máli sóknaraðila á hendur varnaraðila var vísað frá dómi. Kæruheimild er í j-lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og lagt fyrir héraðsdómara að taka málið til efnismeðferðar. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Eins og nánar er rakið í hinum kærða úrskurði höfðaði sóknaraðili mál þetta til heimtu skaðabóta vegna atvika, sem varða samning hans við varnaraðila frá 15. nóvember 1999, en í samningnum var meðal annars kveðið á um sérleyfi sóknaraðila til að reka hér á landi veitingahús undir vörumerki varnaraðila og nýta til þess framleiðsluaðferðir hans. Í 19. gr. þessa samnings var mælt fyrir um að ágreiningur aðilanna um atriði, sem hann tæki til eða aðrir samningar þeirra, um samband aðilanna, um gildi samningsins eða annarra samninga þeirra eða um hvers konar staðla eða verklagsreglur varðandi þróun, stofnun eða rekstur veitingahúss undir

vörumerki varnaraðila skyldi eiga samkvæmt kröfu annars hvors þeirra undir gerðardóm með heitinu „The London Court of International Arbitration“. Eftir hljóðan þessa ákvæðis tekur það meðal annars til þeirra ágreiningsefna, sem mál þetta er sprottið af. Sóknaraðili hefur ekki með haldbærum rökum sýnt fram á heimild sína til að víkjast undan þessari samningsbundna skyldu til að sæta lögsögu áðurnefnds gerðardóms, en í málalítlunnaði varnaraðila kemur skýrlega fram að hann haldi þessu gerðardómsákvæði upp á sóknaraðila. Samkvæmt því og með vísan til 1. mgr. 24. gr. laga nr. 91/1991 verður niðurstaða hins kærða úrskurðar staðfest.

Sóknaraðili verður dæmdur til að greiða varnaraðila kærumálskostnað eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Sóknaraðili, Betri Pizzur ehf., greiði varnaraðila, Papa John's International Inc., 150.000 krónur í kærumálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 15. nóvember 2002.

Mál þetta, sem tekið var til úrskurðar 31. október sl., er höfðað með stefnu birtri 5. febrúar 2002 af Betri pizzum ehf., Grensásvegi 3, Reykjavík, á hendur Papa John's International, Inc., 2002 Papa John's Boulevard, Louisville, Kentucky í Bandaríkjunum Norður-Ameríku.

Stefnandi krefst þess aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða 409.415.600 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 27. október 2001 til greiðsludags, en til vara 56.302.450 krónur með dráttarvöxtum eins og í aðalkröfu. Þá krefst stefnandi málskostnaðar að skaðlausu auk virðisaukaskatts úr hendi stefnda.

Stefndi krefst þess aðallega að málinu verði vísað frá dómi. Til vara er þess krafist að stefndi verði sýknaður af kröfum stefnanda en til þrautavara er krafist lækkunar á þeim. Í öllum tilvikum er krafist málskostnaðar.

Úrskurðurinn er kveðinn upp til úrlausnar á frávísunarkröfu stefnda. Stefnandi krefst þess að frávísunarkröfunni verði hafnað. Einnig krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda að mati dómsins vegna þess þáttar málsins.

I.

Stefndi rekur pizzukeðju í Bandaríkjunum undir heitinu Papa John's Pizza. Stefndi selur viðskiptasérleyfi, franchise, en það er gert með sérleyfissamningum. Með þeim taka aðilar að sér rekstur á pizzustöðum undir merkjum stefnda. Sérleyfiskaupinn fær heimild til notkunar á vörumerki stefnda og jafnframt aðgang að stöðlum og forskriftum frá honum. Á móti greiðir hann stefnda aðgangsgjald að keðjunni og síðan hlutfall af veltu sinni. Fjöldi pizzustaða er rekinn undir merkjum stefnda í Bandaríkjunum og víðar.

Stefnandi er einkahlutafélag sem skrásett var 1. nóvember 1999. Fram hefur komið að aðaleigendur félagsins séu bræðurnir Helgi Steinar, stjórnarformaður félagsins, og Heimir Þór Hermannssynir. Hlutfé félagsins hafi verið 500.000 krónur en um sé að ræða lítið fjölskyldufyrirtæki. Stefnandi lýsir málsatvikum þannig að síðla árs 1997 hafi þeir bræður fengið áhuga á því að hefja rekstur á pizzustað í Reykjavík. Þeir hafi kannað hvaða pizzukeðjur væru áhugaverðar og hafi þeim litist vel á keðju stefnda, „Papa John's Pizza“.

Eftir undirbúning, gerð viðskiptaáætlunar og þjálfun gerðu málsaðilar sérleyfissamning 15. nóvember 1999. Stefnandi opnaði fyrsta pizzustaðinn 31. ágúst 2000. Reksturinn gekk illa að sögn stefnanda og hefur nú lagst af. Stefnandi heldur því fram að verulegt tap hafi verið á rekstrinum sem rakið verði til þess að hráefniskostnaður hafi verið alltof hár. Stefnandi kveðst hafa séð sig knúinn til að rifta samningnum við stefnda og hafi það verið gert með bréfi, dagsettu 27. september 2001.

Stefnandi telur að samkomulag hafi verið milli málsaðila um að hráefnishlutfall vegna framleiðslu stefnanda á Papa John's pizzum yrði undir 34%. Einnig hafi verið samkomulag um að hráefnishlutfall vegna framleiðslu stefnanda yrði þannig að framleiðslan gæti staðið undir sér. Samkomulag um þetta hafi stefndi rofið og beri hann ábyrgð á því gagnvart stefnanda. Verði ekki á þetta fallist byggi stefnandi á því að upplýsingar stefnda, sem gefnar hafi verið, bæði fyrir og eftir gerð samningsins frá 15. nóvember 1999 um væntanlegt hráefnishlutfall, hafi verið rangar og beri stefndi af þeim sökum skaðabótaskyldu gagnvart stefnanda. Leiði þetta jafnframt til þess að samningur aðila í heild sinni teljist ógildur þar sem forsendur fyrir samningsgerðinni hafi verið rangar eða að þær hafi brostið.

Af hálfu stefnda hefur komið fram að stefnandi hafi ekki staðið við samninginn. Hann hafi ekki greitt stefnda sérleyfisgjöld, hann hafi ekki staðið við að opna fleiri pizzustaði eins og samningurinn kveði á um og starfsemi stefnanda hafi í ýmsum atriðum ekki verið í samræmi við umsamda skilmála. Stefndi hafi því lýst yfir riftun samningsins með símskeyti til stefnanda 17. september 2001. Stefndi hafi hvorki vanefnt samninginn né brotið gegn skilmálum hans. Stefnandi geti ekki gert þá kröfu að stefndi víki frá gæðastöðlum á framleiðslunni.

Hins vegar hafi stefnandi sjálfur brugðist í áætlanagerð sinni og í samningsgerðinni við stefnda með því að ráðast í gersamlega vonlausan rekstur.

II.

Frávísunarkrafa stefnda er byggð á því að samkvæmt 19. gr. í samningi málsaðila frá 15. nóvember 1999 eigi alþjóðlegur gerðardómur, „London Court of International Arbitration“, úrskurðarvald um hvers konar kröfur milli málsaðila, sem leiði af samningnum og samningssambandi þeirra. Með þessu hafi málsaðilar samið um að úrlausn ágreiningsmála eigi undir gerðardóm og þar með falli utan lögsögu dómsins að dæma um sakarefni málsins, sbr. 1. mgr. 24. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Við munnlegan málflutning kom fram að hið umdeilda gerðardómsákvæði hefði ekki verið felld úr gildi, hvorki með dómi né á annan hátt, og verði málsaðilar þar af leiðandi að hlíta því.

Stefndi mótmæli að samningsákvæðið um gerðardómsmeðferð sé ógilt eins og stefnandi haldi fram. Ákvæðið sé skýrt og á því tungumáli sem samningurinn og samskipti aðila hafi farið fram á. Stefnandi geti ekki borið fyrir sig að hafa ekki skilið samningsákvæðið. Skipti engu máli í því sambandi hvort hann hafi notið aðstoðar lögmanns við samningsgerðina. Samningurinn sé allflókinn viðskiptasamningur. Það hafi verið á ábyrgð og áhættu stefnanda að meta hvort og hvenær hann þyrfti á lögmannsaðstoð að halda en stefnandi hafi ekki einu sinni falið lögmanni að lesa samninginn yfir. Fyrirsvarsmenn stefnanda geti engum um kennt nema sjálfum sér, hafi þeir ekki skilið einstök efnisatriði samningsins, ekki verið með réttarstöðu sína á hreinu eða að þá hafi skort skilning á því að samningurinn hafi verið alþjóðlegur viðskiptasamningur. Stefnandi geti ekki velt ábyrgð sinni á taprekstri og skilningsleysi á eigin réttarstöðu yfir á stefnda og krafist samhliða gríðarlegra fjárhæða í skaðabætur. Engin ákvæði laga nr. 7/1936 standi til þess að samningsákvæðið verði ógilt eða því vikið til hliðar. Fullyrðingar stefnanda um kostnað við gerðardómsmeðferð, sem stefndi telji málinu allsendis óviðkomandi, séu engum gögnum studdar og með miklum ólíkindum. Stefnandi haldi því fram að líklegur kostnaður af lögmannsaðstoð yrði 30 milljónir króna. Algengur taxti reyndra lögmannna, sem séu eigendur að stærri lögmannsstofum í London, liggi á bilinu 200-300 pund. Forsendur og staðhæfingar stefnanda um ætlaðan kostnað af gerðarmeðferð fái ekki staðist.

Stefndi eigi ekki varnarþing hér á landi en engin varnarþingsregla laga nr. 91/1991 leiði til þess að stefnandi geti höfðað mál á hendur stefnda hér án samþykkis hans. Íslenskur dómur geti ekki orðið aðfararhæfur á starfsstöð stefnda.

Kröfur stefnanda séu vanreifaðar og engin gögn lögð fram til stuðnings þeim. Útreikningur ætlaðs tjóns sé byggður á rekstraráætlun sem stefnandi hafi útbúið sjálfur. Ekki virtist gert ráð fyrir skattgreiðslum af þeim ofurhagnaði sem stefn-

andi telji að hafi verið fyrirsjáanlegur. Varakrafa stefnanda sé heldur engum gögnum studd, heldur aðeins sagt að tjónspættir séu varlega metnir.

Stefnandi vísi til íslenskra lagareglna á tilteknum sviðum lögfræðinnar en í samningi málsaðila frá 15. nóvember 1999 sé tekið fram að um réttarsamband aðila, meðal annars um hugsanlegar bótakröfur annars aðila á hendur hinum, gildi ensk lög. Við efnismeðferð málsins beri því að leysa úr kröfu stefnanda á grundvelli enskra laga en ekki íslenskra. Málsástæður stefnanda virtust allar byggjast á því að leyst verði úr málinu á grundvelli íslenskra laga, án þess að stefndi hafi samþykkt slíkt og þvert á efni samningsins. Stefnandi fullyrði að ljóst sé að ensk lög leiði til sömu niðurstöðu og íslensk lög, án þess að leitast við að færa á það sönnur. Stefndi mótmæli þessu sem röngu eða að minnsta kosti ósönnuðu og vísi til reglu 2. mgr. 44. gr. laga nr. 91/1991, en samkvæmt henni beri þeim sem beri fyrir sig erlenda réttarreglu að leiða tilvist hennar og efni í ljós, sem stefnandi hafi ekki gert. Ágalli á málssókn stefnanda sé enn fremur sá að framlögð gögn séu nánast öll á ensku án þýðingar, þrátt fyrir að þingmálið sé íslenska, sbr. 1. mgr. 10. gr. framangreindra laga. Máltilbúnaður stefnanda svo og málsgrundvöllurinn sé óljós.

Af öllu þessu leiði að málssókn stefnanda uppfylli ekki réttarfarsskilyrði til að hljóta efnismeðferð og beri því að vísa málinu frá dómi. Málskostnaðarkröfu stefnanda í þessum þætti málsins er mótmælt og er þess krafist af hálfu stefnda að ákvörðun um málskostnað verði látin biða efnisdóms, verði málinu ekki vísað frá dómi.

III.

Í máltilbúnaði stefnanda kemur fram að fyrirsvarsmenn stefnanda hafi byrjað að vinna við viðskiptaáætlun í apríl 1998. Þeir hafi fengið ýmsar lykilupplýsingar frá stefnda til að styðja áætlunargerðina við, svo sem að hráefnishlutfall væri 30%-34%. Í lok ágúst 1999 hafi fulltrúi stefnda komið hingað til lands að kynna sér aðstæður. Um haustið 1999 hafi Heimir farið til Bandaríkjanna á 12 vikna námskeið í rekstri Papa John's pizzastaða hjá stefnda. Hafi m.a. verið ítrekað fyrir honum mikilvægi þess að halda niðri hráefniskostnaði en þar hafi hráefnishlutfall verið um 27%-30%. Málsaðilar hafi gert samning 15. nóvember 1999 en samkvæmt honum skyldi stefnandi hafa einkarétt til að selja Papa John's pizzur á Íslandi. Í samningnum hafi falist margvíslegar skyldur fyrir stefnanda. Af hálfu stefnda hafi ekki komið til álita að senja frá stöðluðum skilmálum samningsins. Stefnanda hafi því verið gert að samþykka alla skilmálana en ella hafna því að eiga nokkur viðskipti við stefnda. Að lokinni samningsgerð hafi síðan hafist frekari undirbúningur. Fulltrúar stefnda hafi í mörg skipti komið hingað til lands frá ársbyrjun 2000 og fram á sumar til að taka ákvarðanir um hráefni í pizzurnar. Stefnandi hafi gert leigusamninga 28. apríl 2000 um afnot af

húsnæði fyrir pizzustað. Stefnandi hafi greitt gjöld til stefnda, samtals 5.752.450 krónur, sem verði að teljast veruleg fjárhæð miðað við efnahag stefnanda, en hann hafi engar tekjur haft nema af samningnum.

Pizzustaður stefnanda hafi opnað 31. ágúst 2000. Fljótlega hafi komið í ljós að hráefnishlutfallið í rekstri stefnanda hafi verið allt of hátt. Í stað þeirra 30%-34%, sem þeir hefðu vænst, hafi hlutfallið verið nær 50%-60%. Fyrirsvarsmenn stefnanda hafi ítrekað kvartað undan þessu við stefnda en af hans hálfu hafi aldrei verið brugðist af alvöru við þessum umkvörtunum og engin markviss umfjöllun hafi farið fram um málið af stefnda. Í stað þess hafi fulltrúar stefnda gert sína eigin útreikninga á hráefnishlutfallinu sem hafi verið afar villandi. Af hálfu stefnanda hafi ítrekað verið óskað eftir því að honum yrði heimilað að setja minna hráefni á pizzur en tíðkist í Bandaríkjunum svo og að gæðakröfur til hráefnisins yrðu minnkaðar og vinnuferlar við hráefnisvinnsluna einfaldaðir til að lækka kostnað. Stefndi hafi aldrei sýnt þessu vandamáli áhuga og stefnandi hafi engin ráð fengið frá stefnda um hvernig bregðast skyldi við þessu.

Rekstur stefnanda hafi gengið illa og hafi orðið verulegt tap á rekstrinum sem rakið verði til hráefniskostnaðar. Samkvæmt ársreikningi stefnanda fyrir árið 2000 hafi hráefnishlutfallið verið meira en 100% og rekstrartap á því ári hafi verið 16.539.201 krónur. Það hafi verið fjármagnað með lántökum sem aðilar tengdir stefnanda standi að miklu leyti í ábyrgðum fyrir. Rekstur stefnanda hafi verið kominn í algjörar ógöngur í mars 2001, u.þ.b. 7 mánuðum eftir opnun, og hafi stefnanda verið ómögulegt að standa við gerðar skuldbindingar sínar gagnvart öðrum en starfsmönnum. Þrátt fyrir þetta hafi enga úrlausn verið að fá hjá stefnda varðandi hráefnið. Loksins hafi stefndi, 12. mars 2001, ljáð máls á því að pizzustærðir yrðu minnkaðar sem hafi þó verið háð því skilyrði að skuld stefnanda við stefnda yrði gerð upp. Þá hafi hins vegar verið ljóst að smækkun á pizzustærðum ein og sér myndi engan vanda leysa. Stefnandi hafi á endanum séð sig knúinn til að rifta samningnum við stefnda 27. september 2001.

Stefnandi hafi talið á rétti sínum brotið og hafi hann haft í hyggju að sækja skaðabætur vegna þess. Ákvæðið í samningi aðila frá 15. nóvember 1999 um að ágreiningsmál vegna samningsins skyldu rekin fyrir gerðardómi í London hafi þá komið til sérstakrar skoðunar. Í ljós hafi komið að kostnaður af því yrði óhóflegur. Greiðslur til gerðardómsins yrðu jafnvel 15.000.000 til 20.000.000 króna og kostnaður við að ráða lögmann í London til að meðhöndla málið gæti orðið 30.000.000 króna. Hér sé um slíkar fjárhæðir að ræða að fjárhagur stefnanda, sérstaklega eins og honum sé háttað eftir skaðann sem stefndi hafi valdið honum, gæti aldrei staðið undir þessu. Sé honum því nauðugur sá kostur að höfða mál þetta hér á landi til heimtu bóta úr hendi stefnda vegna tjónsins sem hann telji sig hafa orðið fyrir og stefndi beri bótaábyrgð á.

Stefnandi byggji á því að ákvæði í samningi aðila frá 15. nóvember 1999

um gerðardóm séu ógild og verði ekki beitt gagnvart þeim. Verði gerðardómsákvæðinu í 19. samningsins haldið upp á stefnanda feli það í sér að honum yrði vegna mikils kostnaðar af meðferð málsins í raun meinaður aðgangur að óhlutdrægum og óvilhöllum dómstóli til að fjalla um ágreiningsmál hans við stefnda. Slíkt fái ekki staðist vegna ákvæðis 70. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944, sbr. 8. gr. stjórnskipunarlaga nr. 97/1995. Þegar samningur málsaðila hafi verið undirritaður hafi stefnandi ekki haft hugmynd um hverjar afleiðingar ákvæðisins yrðu og að með því afsalaði hann sér mikilvægum réttindum. Þrátt fyrir vitneskju stefnda um það hafi hann ekki veitt stefnanda nokkrar viðvaranir. Stefnandi hafi ekki notið lögmannaðstoðar fyrir undirritun samningsins og afstaða stefnda hafi auk þess verið sú að ekki yrði um neinar samningaviðræður að ræða um efni einstakra ákvæða samningsins. Sé ljóst að aðdragandi samningsgerðarinnar, staða samningsaðila og efnisleg áhrif gerðardómsákvæðisins leiði til þess að stefndi geti ekki borið það fyrir sig. Vísað sé til 30., 33. og 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga sem og þeirrar meginreglu samningaréttarins að löggerningar andstæðir lögum og siðferði teljist ógildir. Við munnlegan málflutning var því haldið fram af hálfu stefnda að samningsákvæðið væri ógilt þar sem það væri allt of víðtækt en í því fælist að öll ágreiningsefni milli málsaðila ætti að leggja í gerð.

Stefnandi hafi höfðað málið á grundvelli 43. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, en stefndi sé bandarískt fyrirtæki og enginn samningur hafi verið gerður milli Íslands og Bandaríkjanna um varnarþing í málum sem þessum. Samkvæmt almennum reglum sé varnarþing í málinu hér á landi en tengsl málsins við Ísland séu margvísleg. Til dæmis sé hér til umfjöllunar samningur, sem að stærstum hluta hafi átt að koma til efnda hér á landi, annar aðili samningsins sé íslenskur, andlag hans sé pizzuframleiðsla, sem hafi átt að fara fram hér á landi samkvæmt upplýsingum og stöðlum sem látin skyldu í té hér á landi að stærstum hluta, auk þess sem það varði skaðaverk fulltrúa stefnda hér á landi gagnvart íslenskum aðila með afleiðingum sem hafi komið fram hér á landi. Sé því ljóst að varnarþing geti byggst á fjölmörgum ákvæðum V. kafla laga um meðferð einkamála, svo sem 35. gr. og 37. gr. Ekki skipti máli hvort dómur í málinu geti orðið aðfararhæfur gagnvart stefnda.

Aðalkrafa stefnanda byggi á því að hann hefði eignast arðbæran atvinnurekstur, sem hefði fært honum 81.883.120 krónur í tekjur fyrir skatta árið 2003, eða árið 2004 að teknu tilliti til mögulegrar seinkunar. Það sé sú fjárhæð sem viðskiptaáætlun stefnanda hafi gert ráð fyrir, en stefndi hafði farið yfir hana og ekki gert neinar athugasemdir. Verðmæti rekstursins hefði mjög varlega mátt meta sem fimmfalt verðmæti árshagnaðar, eða 409.415.600 krónur. Áskilinn sé réttur til að dómkveða matsmenn til að leggja mat á þetta verði því mótmælt.

Varakrafa stefnanda byggi á því að honum sé haldið skaðlausum af þeim

útgjöldum sem hann hafi haft af stofnun pizzustaðarins. Kostnaðurinn sundurliðist þannig:

1. Byggingarkostnaður við veitingastað	kr. 21.785.000
2. Papa John's gjöld	kr. 5.752.450
3. Vextir	kr. 2.500.000
4. Þjálfunarkostnaður	kr. 1.500.000
5. Önnur starfsmannaþjálfun	kr. 450.000
6. Annar undirbúningur 1999-2000	kr. 985.000
7. Markaðskostnaður við opnun	kr. 750.000
8. Hráefni við þjálfun	kr. 350.000
9. Markaðsrannsóknir	kr. 400.000
10. Kostnaður við hönnun á kassamótum	kr. 750.000
11. Kaup á bílum og merkingar	kr. 1.500.000
12. Rekstrartap sept. 2000-sept. 2001	kr. 19.580.000
Samtals	kr. 56.302.450

Allir tjónshættir séu varlega metnir. Réttur sé áskilinn til að leggja fram ársreikning stefnanda vegna ársins 2001 þegar hann liggi fyrir. Sama gildi um gögn á ensku; þau verði lögð fram í íslenskri þýðingu, verði talin þörf á því. Gagnaöflun sé ólokið og verði málinu því ekki vísað frá dómi þótt gögn kunni enn að vanta.

Um lagarök sé einkum vísað til íslenskra laga um réttarfar, samningarétt, kröfurétt og skaðabætur en þar sem ákvæði um bindandi gerðardóm í London sé þess efnis að stefnandi geti ekki byggt rétt á því sé eðlilegt að íslensk lög verði lögð til grundvallar við úrlausn á ágreiningi aðila þar sem leyst verði úr málinu hér á landi. Verði ekki á það fallist sé vísað til enskra lagareglna sem leiddu ekki til annarrar niðurstöðu en íslenskar reglur um úrlausnarefnið. Efnisleg afstaða til þess hvers lands lög gildi skipti ekki máli við úrlausn á því hvort málinu verði vísað frá dómi.

IV.

Í samningi málsaðila frá 15. nóvember 1999 segir að úr öllum ágreinings-efnum í tengslum við og vegna samningsins og annarra samninga milli málsaðila svo og vegna einstakra ákvæða þeirra samninga eða samningssambandsins skuli leysa fyrir gerðardómi, „London Court of International Arbitration“. Samningsákvæðið uppfyllir að því er best verður séð öll almenn skilyrði til að ágreiningur um kröfur stefnanda verði borinn undir gerðardóminn. Stefnandi heldur því fram að ákvæðið sé ógilt af ástæðum sem hann hefur tilgreint og raktar eru hér að framan. Dómurinn á úrlausnarvald um gildi gerðardómsákvæðisins. Við mat á því hvort ákvæðið verði talið ósanngjarnt ber að líta til efnis samningsins,

stöðu málsaðila, atvika við samningsgerðina og atvika sem síðar hafa komið til, sbr. 2. mgr. 36. gr. laga um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa nr. 7/1936, sbr. 2. mgr. 6. gr. laga nr. 11/1986.

Samningurinn er viðskipta- og sérleyfissamningur þar sem reynir meðal annars á sérhæfðar lagareglur á alþjóðlegu sviði. Bótakröfur stefnanda í málinu nema verulegum fjárhæðum eins og hér að framan hefur komið fram. Að jafnaði getur talsverður kostnaður fylgt því að fá úrlausn um slíkar kröfur, hvort sem er fyrir dómstólum eða með því að leggja ágreininginn í gerð. Almennt verður það ekki talið brot á grunnreglunni um aðgang að dómstólum samkvæmt 1. mgr. 70. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944, sbr. 1. mgr. 8. gr. stjórnskipunarлага nr. 97/1995, þótt málsaðilar þurfi að hlíta reglum um greiðslu málskostnaðar. Þrátt fyrir að stefnandi haldi því fram og hafi reynt að sýna fram á að kostnaður af gerðarmeðferð samkvæmt samningsákvæðinu yrði óhóflegur og stefnanda ofviða á það væntanlega einnig við þegar stefnandi leitar úrlausnar um kröfur sínar og ágreiningsefni fyrir dómi enda er annað ósannað. Af því sem fram hefur komið verður ekki dregin sú ályktun að kostnaður af gerðarmeðferð takmarki aðgang stefnanda að dómstólum umfram það sem almennar reglur um greiðslu málskostnaðar í dómsmálum gera.

Stefnandi hefur borið því við að hann hafi ekki gert sér grein fyrir því að hinn mikli kostnaður, sem af gerðarmeðferð hlytist, kæmi í raun í veg fyrir að ágreiningsefni milli málsaðila fengju úrlausn fyrir óhlutdrægum og óvillhóllum dómstóli. Þótt þetta kunni að vera rétt verður ekki talið að það sé komið til af því að stefnandi hafi haft lakari samningsstöðu en stefndi. Með því að afla viðeigandi upplýsinga fyrir eða við samningsgerðina mátti stefnanda vera ljóst að gerðardómsákvæðinu gæti fylgt umtalsverður kostnaður, kæmi til þess að á það reyndi. Afleiðingar ákvæðisins voru að því leyti fyrrisjáanlegar við samningsgerðina. Ósannað er að stefnda hafi borið að veita stefnanda sérstakar upplýsingar í þessum efnum. Einnig verður að telja ósannað að starfsmenn stefnda hafi beitt svikum eða að þeir hafi haft í frammi óheiðarleika í sambandi við undirbúning og gerð samningsins eða síðar. Eins og málið liggur fyrir hefur það ekki áhrif á mat á því hvort ósanngjarnt verði talið að stefndi beri gerðardómsákvæðið fyrir sig þótt vonir stefnanda og áætlanir varðandi reksturinn hafi brugðist.

Að öllu þessu virtu þykja hvorki skilyrði til að víkja umræddu gerðardómsákvæði til hliðar samkvæmt 36. gr. laga um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa nr. 7/1936, sbr. 6. gr. laga nr. 11/1986, né að það verði talið óskuldbindandi af ástæðum sem stefnandi vísar til. Málsaðilar hafa samið um að úr sakarefninu verði leyst fyrir gerðardómi og á dómurinn því ekki úrlausnarvald um kröfur stefnanda. Ber því þegar af þeirri ástæðu að vísa málinu frá dómi samkvæmt 1. mgr. 24. gr. laga um meðferð einkamála nr. 91/1991.

Rétt þykir að stefnandi greiði stefnda málskostnað sem þykir hæfilega ákveðinn 300.000 krónur.

Sigríður Ingvarsdóttir héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Máli þessu er vísað frá dómi.

Stefnandi, Betri pizzurehf., greiði stefnda, Papa John's International, Inc., 300.000 krónur í málskostnað.

Nr. 532/2002. Þriðjudaginn 10. desember 2002.
Birna Lárusdóttir og
Sturlaugur Eyjólfsson
 (Helgi Birgisson hrl.)
 gegn
Friðbirni Níelssyni og
Soffíu Steinunni Jónsdóttur
 (Ingi H. Sigurðsson hdl.)

Kærumál. Málskostnaður.

Málskostnaður í máli B og SE gegn F og SJ var felldur niður; en málinu var að öðru leyti lokið með dómsátt.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediksdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 11. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 3. desember sama árs. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Vesturlands 30. október 2002, þar sem kveðið var á um málskostnað í máli sóknaraðila gegn varnaraðila, sem var lokið að öðru leyti með dómsátt. Kæruheimild er í g. lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðilar krefjast þess að varnaraðilum verði gert að greiða þeim málskostnað í héraði. Þá krefjast þeir kærumálskostnaðar.

Varnaraðilar krefjast þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur og þeim dæmdur kærumálskostnaður.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur. Rétt þykir að aðilar beri hver sinn kostnað af málinu fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Vesturlands 30. október 2002.

Mál þetta var höfðað 19. september 2001 og tekið til úrskurðar 25. október 2002. Stefnendur eru Birna Lárusdóttir og Sturlaugur Eyjólfsson, bæði til heimils að Brunná í Saurbæjarhreppi, en stefndu Friðbert Nielsson og Soffía Steinunn Jónsdóttir, bæði til heimilis að Efri Brunná í Saurbæjarhreppi. Málið er einnig höfðað 2. maí 2002 með meðalgöngustefnu Kristins Ingólfssonar.

Stefnendur höfðuðu málið til viðurkenningar á eignarétti þeirra að 9.993 fermetra spildu úr jörðinni Efri Brunná umhverfis íbúðarhúsin Brunná og Jaðar í Saurbæjarhreppi með nánar tilgreindum landamerkjum. Meðalgöngustefnandi er eigandi Jaðars, sem stefndur á leigulóð úr jörðinni, og gerði hann þá kröfu að dómur í málinu félli í samræmi við kröfur stefnenda.

Í samræmi við ósk málsaðila var ákveðið með vísan til 1. mgr. 31. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991, að skipta sakarefni þannig að fyrst yrði dæmt hvort leigulóð meðalgöngustefnanda væri innan eða utan spildu stefnenda. Dómur um það atriði gekk 9. júlí 2002 og var fallist á það með stefnendum og meðalgöngustefnanda að leigulóðin væri innan spildu stefnenda. Í kjölfarið gerðu síðan málsaðilar sátt 25. október sama ár um merki spildu stefnenda, en lögðu í úrskurð dómsins ágreining um málskostnað.

Stefnendur og meðalgöngustefnandi krefjast málskostnaðar úr hendi stefndu en stefndu krefjast aftur á móti málskostnaðar úr hendi stefnenda.

I.

Með lóðarleigusamningi 25. febrúar 1964 leigði Eyjólfur Stefánsson, bóndi á Efri Brunná í Saurbæjarhreppi, Guðmundi Rögnvaldssyni landspildu úr jörðinni til 80 ára. Í lóðarleigusamningnum segir að spildan sé á svonefndum Skyldi í landi jarðarinnar og sé stærð hennar 600 fermetrar. Um mörk lóðarinnar segir að þau verði endanlega ákveðin síðar í samráði við byggingafróða menn. Samningi þessum var þinglýst 16. október sama ár.

Hinn 17. mars 1964 seldi Eyjólfur Stefánsson syni sínum, stefnanda Sturlaugi, jörðina Efri Brunná. Í afsali er tekið fram að undanskilið sé við söluna „landspilda um 1 ha að stærð frá þjóðvegi og upp með svonefndum Skjaldarlæk með nánari ummerkjum samkvæmt samkomulagi aðila.“

Um sumarið 1964 voru reist tvö hús sitt hvorum megin við Skjaldarlæk, annars vegar hús sem Eyjólfur byggði á spildu þeirri sem hann hafði undanskilið við sölu jarðarinnar og hins vegar hús sem Guðmundur reisti á landspildu þeirri sem hann hafði fengið leigða frá Eyjólf. Hús Eyjólf var nefnt Brunná, en húsið sem Guðmundur byggði hefur gengið undir nafninu Jaðar.

Með afsali 11. nóvember 1971 seldi Guðmundur Rögnvaldsson meðalgöngustefnanda húsið Jaðar ásamt leigulóðarréttindum sem fylgdu eigninni. Afsali þessu var þinglýst 23. sama mánaðar.

Hinn 23. október 1991 seldi Guðlaug Guðlaugsdóttir, ekkja Eyjólfss, stefnendum, syni sínum og tengdadóttur, Brunná ásamt skikanum undir húsinu. Í afsalinu er hið selda sagt vera hús við Skjaldarlæk í landi Efri Brunnár ofan þjóðveggar, „ásamt landspildu ca. einum ha að stærð upp með nefndum læk“. Einnig er tekið fram að eignin sé án kvaða og veðbanda.

Með samningi 24. apríl 1997 keyptu stefndu jörðina Efri Brunná af stefnendum. Í kaupsamningnum er tekið fram að undanskilið sé við söluna sumarhús á jörðinni ásamt einum hektara lands, sem þegar er sögð vera sjálfstæð eign. Í afsali fyrir jörðinni 23. apríl 1998 er samhljóða ákvæði að þessu leyti, auk þess sem tekið er fram að eignin sé seld án kvaða og veðbanda, annarra en þeirra sem kaupendur sjálfir kunni að hafa stofnað til.

Árið 1999 reis ágreiningur með stefnendum og stefndu um mörk landspildu stefnenda í landi jarðarinnar. Af því tilefni var að frumkvæði sýslumannsins í Búðardal haldinn fundur með aðilum 27. október sama ár til að leita sátta. Sú viðleitni sýslumanns reyndist árangurslaus.

II.

Þegar Eyjólfur Stefánsson seldi syni sínum, stefnanda Sturlaugi, jörðina Brunná 17. mars 1964 undanskildi hann einn hektara lands. Um merki spildunnar sagði í afsalinu að þau mörkuðust af þjóðvegi og upp með svonefndum Skjaldarlæk með nánari merkjum samkvæmt samkomulagi aðila. Í málinu nýtur ekki við gagna um það samkomulag. Áður en Eyjólfur seldi jörðina hafði hann með samningi 25. febrúar sama ár leigt spildu á sama svæði undir Jaðar án þess að mörk leigulóðarinnar væru afdráttarlaust sett niður í lóðarleigusamningi. Stefnendur eignuðust síðan Efri Brunná með afsali frá ekkju Eyjólfss 23. október 1991.

Þegar jörðin var seld stefndu með kaupsamningi 24. apríl 1997 og afsali 23. apríl 1998 var nauðsynlegt að tilgreina landamerki þeirrar spildu sem stefnendur undanskildu, enda voru þinglýst gögn um spilduna ekki viðhlítandi í þessu tilfelli. Þetta mátti stefnendum vera ljóst og var þeim í lófa lagið að bæta úr þessum annmarka sem varð tilefni ágreinings með málsaðilum. Að þessu virtu þykir rétt að málsaðilar beri sinn kostnað af málinu.

Benedikt Bogason, héraðsdómari, kveður upp úrskurð þennan.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Málkostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 10. desember 2002.

Nr. 538/2002.

Finnbogi Geirsson

(Steingrímur Þormóðsson hrl.)

gegn

sýslumanninum í Kópavogi

(Einar Karl Hallvarðsson hrl.)

Kærumál. Fjárnám. Skattar.

Ríkisskattstjóri endurákvarðaði opinber gjöld og virðisaukaskatt F að undangenginni rannsókn skattrannsóknarstjóra ríkisins á bókhaldi, tekjuskráningu og skattskilum F. Aðfenginni kæru staðfesti ríkisskattstjóri breytingarnar með kæruúrskurði, sem F skaut til yfirskattanefndar. Áður en yfirskattanefnd tók kæruna til úrlausnar var gert fjárnám hjá F, sem bar ágreining um gildi þess undir úrskurð héraðsdóms. Tæpu ári síðar kvað yfirskattanefnd upp úrskurð þar sem breytingar á opinberum gjöldum og virðisaukaskatti F voru lækkaðar. Staðfesti héraðsdómur gildi fjárnámsins að teknu tilliti til þeirrar niðurstöðu. Var úrskurður héraðsdóms staðfestur af Hæstarétti með vísan til forsendna hans.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 26. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálsgögnum 5. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 14. nóvember 2002, þar sem staðfest var fjárnám, sem sýslumaðurinn í Kópavogi gerði 21. desember 1998 hjá sóknaraðila að kröfu varnaraðila að því er varðar 4.905.898 krónur með nánar tilgreindum dráttarvöxtum frá þeim degi til greiðsludags. Kæruheimild er í 3. mgr. 95. gr. laga nr. 90/1989 um aðför, sbr. 102. gr. laga nr. 92/1991. Sóknaraðili krefst þess aðallega að fjárnámið verði felld úr gildi, til vara að það verði látið ná til lægri fjárhæðar, til þrautavara að það verði ekki látið ná til „skatta og gjalda vegna álagsbeitingar skattayfirvalda“ og að því frágengnu að dráttarvextir verði felldir niður. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Í greinargerð fyrir Hæstarétti reisir sóknaraðili aðalkröfu sína meðal annars á því að krafa varnaraðila á hendur sér sé fyrnd, sbr. 9. gr. og 52. gr. laga nr. 90/1989 um aðför. Sóknaraðili hafði þessa málsástæðu ekki uppi við meðferð málsins í héraði og er hún því of seint fram komin. Með þessari athugasemd og að öðru leyti með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Sóknaraðili verður dæmdur til að greiða varnaraðila kærumálskostnað eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Sóknaraðili, Finnþogi Geirsson, greiði varnaraðila, sýslumanninum í Kópavogi, 150.000 krónur í kærumálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 14. nóvember 2002.

Mál þetta, sem lagt var fyrir dóminn með bréfi sóknaraðila frá 23. janúar 1999, var þingfest 18. mars s.á. Er málið rekið á grundvelli 15. kafla laga nr. 90/1989 um aðför. Sóknaraðili, Finnþogi Geirsson, Bakkasmára 15, Kópavogi, krefst aðallega ógildingar árangurslausrar aðfarargerðar, nr. 037-1998-02116, sem fram fór hjá honum að kröfu varnaraðila, sýslumannsins í Kópavogi, kt. 490169-4159, Dalvegi 18, Kópavogi 21. desember 1998. Til vara krefst hann þess að henni verði breytt á þann veg að hún verði látin ná til mun lægri fjárhæðar og kostnaðar hlutfallslega, þ.á.m. dráttarvaxta, allt að teknu tilliti til breytinga yfirséttanefndar þannig að áætlaðar fjárhæðir ríkisskattstjóra verði lækkaðar frekar en fram kemur í úrskurði yfirséttanefndar. Að auki krefst sóknaraðili þess að verði hin umdeilda gerð staðfest yrði kveðið á um það í úrskurði að málsskot úrskurðarins fresti frekari fullnustugerðum. Þá krefst sóknaraðili málskostnaðar úr hendi varnaraðila.

Varnaraðili hefur samþykkt breytingar á fjárnámsgerðinni til samræmis við þær breytingar sem yfirséttanefnd gerði í úrskurði sínum á þeim gjöldum sem ríkisskattstjóri hafði ákvarðað.

Varnaraðili krefst þess að ofangreind fjárnámsgerð verði staðfest svo breytt fyrir 4.905.895 krónum auk dráttarvaxta að fjárhæð 3.142.943 krónur til 10. desember 2001 af vangoldnum virðisaukaskatti, dráttarvaxta að fjárhæð 2.214.921 króna til 1. desember 2001 af vangoldnum opinberum gjöldum, auk áfallandi dráttarvaxta til greiðsludags, ásamt kostnaði við fjárnámsgerðina. Að auki krefst varnaraðili málskostnaðar að mati dómsins.

Begar mál þetta var þingfest þann 18. mars 1999 hafði sóknaraðili kært til Yfirskattaneftndar endurákvörðun þeirra opinberu gjalda sem varð tilefni þeirrar fjárnámsgerðar sem deilt er um í málinu. Var samkomulag með aðilum að fresta málinu ótiltekið þar til úrskurður nefndarinnar lægi fyrir og féllst dómari á það að rök væru til þess eins og hér stóð sérstaklega á.

Undir rekstri málsins var tekst á um það hvort sóknaraðila væri heimilt að leiða vitni í málinu. Var heimild héraðsdóms til vitnaleiðslna af hálfu sóknaraðila hafnað af Hæstarétti með dómi frá 9. apríl 2002. Segir m.a í dómi Hæstaréttar að dómari skuli leysa úr máli að efni til og fella þá ef nauðsyn ber til úr gildi fjárnámið, verði talið varhugavert að að láta það standa óhaggað á grundvelli þeirra sönnunargagna, sem almennt fái komist að í slíku máli. Segir í forsendum dóms Hæstaréttar að sóknaraðili hafi ekki borið því við að brýnum hagsmunum hans væri svo mikil hættu búin að víkja bæri frá þeirri almennu reglu 94. gr. sbr. 1. mgr. 90. gr. laga nr. 90/1989 að vitni verði ekki leidd í máli sem rekið er eftir 15. kafla laganna.

I.

Málið á rætur að rekja til endurákvörðunar ríkisskattstjóra frá 3. október 1997, sem byggð var á skýrslu skattrannsóknarstjóra ríkisins frá 6. mars 1995, vegna skattrannsóknar sem hófst 13. júní 1994. Beindist rannsóknin að bókhaldi, tekjuskráningu, tekjuskráningargögnum og skattskilum sóknaraðila tekjuárin 1990, 1991, 1992 og 1993 og innflutningi og sölu á vatnskössum á árunum 1992, 1993 og janúar til og með október 1994. Sóknaraðili hefur, á árunum 1991 til 1994, rekið blikksmiðjuna Stjórnublikk, kt. 120290-1199, Smiðjuvegi 11E í Kópavogi, sem einkafyrirtæki. Lauk rannsókninni með skýrslugerð þann 6. mars 1995. Í skýrslu þessari var helstu niðurstöðum lýst þannig:

„Tekjuskráning fyrirtækisins er ónákvæm og óáreiðanleg og byggir hún á ótraustum grunni þar sem allar tekjur virðast ekki skila sér á reikninga.

Skattaðili hefur selt vinnu og þjónustu án þess að reikningar hafi verið gefnir út þó svo að hann hafi staðfest í skýrslutöku að fyrirtæki hans hafi gefið út reikninga fyrir allri seldri vinnu og þjónustu.

Bróðir skattaðila, Magnús Geirsson, hefur með samþykki skattaðila, Finn-boga Geirssonar, starfrækt umfangsmikla óskráða starfsemi á kvöldin og um helgar á starfsstöð Stjórnublikks. Greiðslur vegna óskráðu starfseminnar hafa að auki verið greiddar inn á tékkareikning fyrirtækisins og hafa fjármál skattaðila og Magnúsar blandast saman með verulegum hætti.

Skattaðili hefur selt þjónustu til viðskiptavina án þess að reikningur hafi verið gefinn út. Árið 1991 fékk skattaðili greitt a.m.k. kr. 2.545.000 og árið 1992 a.m.k. kr. 818.785 fyrir unnin verk án þess að reikningar hafi verið gefnir út.

Sala fyrirtækisins á vatnskössum virðist vera verulega vantalín. Samkvæmt

rannsókn skattrannsóknarstjóra ríkisins virðist vanta sölureikninga fyrir a.m.k. 284 vatnskössum á árinu 1992 og 1993 og a.m.k. 121 á árinu 1994 eða samtals a.m.k. 405 vatnskössum.

Á árinu 1993 var skattskyld velta fyrirtækisins lækkuð um kr. 2.132.263 vegna afskrifaðra viðskiptakrafna en samkvæmt skattrannsóknarstjóra ríkisins væri einungis fyrir hendi skilyrði til að lækka skattskylda veltu fyrirtækisins um kr. 1.169.746 vegna þeirra.

Samkvæmt rannsókn skattrannsóknarstjóra ríkisins virðist skattskyld velta vegna rekstrarársins 1991 til og með 1993 og janúar til og með október 1994 samtals vantalín um a.m.k. kr. 7.628.333. Vangoldinn virðisaukaskattur er samtals a.m.k. kr. 1.868.940.”

Skýrslu þessa sendi skattrannsóknarstjóri til ríkisskattstjóra, sem boðaði sóknaraðila endurákvörðun skatta og gjalda á grundvelli hennar. Eftir að hafa fengið andmæli sóknaraðila í hendur með bréfi frá 14. febrúar 1996 hratt ríkisskattstjóri boðuðum endurákvörðunum í framkvæmd og tilkynnti sóknaraðila það með bréfi frá 3. október 1997. Að undangenginni kæru sóknaraðila kvað ríkisskattstjóri upp úrskurð þann 21. október 1998. Þessum kæruúrskurði skaut sóknaraðili til yfirséðanefndar sem gaf sóknaraðila færi á því að gera athugasemdir við kröfugerð ríkisskattstjóra. Þetta nýtti sóknaraðili sér með bréfi frá 3. ágúst 1999. Kvað yfirséðanefnd síðan upp úrskurð þann 8. mars 2000. Fór sóknaraðili fram á að yfirséðanefnd endurupptæki þennan úrskurð og veitti yfirséðanefnd af þessu tilefni sóknaraðila færi á því að gera athugasemdir við kröfugerð ríkisskattstjóra sem hann nýtti sér með bréfi frá 14. nóvember 2000. Með úrskurði þann 11. apríl 2001 hafnaði yfirséðanefnd beiðninni um endurupptöku úrskurðarins.

Byggist fjárnám varnaraðila, eins og nú hefur verið rakið, á ákvörðun ríkisskattstjóra um endurálagningu opinberra gjalda og virðisaukaskatts með úrskurði frá 21. október 1998. Gjöldin breyttust síðan með úrskurði yfirséðanefndar frá 8. mars 2000. Hefur varnaraðili í greinargerð sinni sundurliðað nákvæmlega þáverandi stöðu fjárnámskröfunnar miðað við úrskurð yfirséðanefndar og annarra atriða sem hafi þar haft áhrif og skýrð eru í framlögðum yfirlitum. Þykir ekki ástæða til þess að rekja þá aðferðarfræði nánar vegna þess að sóknaraðili hefur lýst því yfir í þinghaldi að hann geri ekki athugasemdir við útreikningana. Sundurliðast krafa nú þannig:

Opinberg gjöld:	Álagning:	Álag:	Dráttarvextir m.v. 1/12 2001
Gjaldárið 1992	kr. 925.703	kr. 32.307	kr. 484.304
Gjaldárið 1994	kr. 1.985.557	kr. 40.662	kr. 1.730.617
Samt.			
vegna opinb. gj.	kr. 2.911.260	kr. 72.969	kr. 2.214.921

Virðisaukaskattur	Útskattur:	Álag:	Dráttarvextir m.v. 10/12 2001
Rekstrarárið 1991	kr. 465.013	kr. 99.599	kr. 1.149.741
Rekstrarárið 1992	kr. 175.380	kr. 35.076	kr. 361.157
Rekstrarárið 1993	kr. 710.498	kr. 142.100	kr. 1.244.441
Rekstrarárið 1994	kr. 244.999	kr. 49.001	kr. 387.607
Samt.			
vegna vsk.	kr. 1.595.890	kr. 325.776	kr. 3.142.943
Samtals:	kr. 4.507.150	kr. 398.745	kr. 5.357.864

II.

Sóknaraðili hefur haldið því fram að umdeildar gjaldahækkanir fái ekki staðist bæði af formlegum og efnislegum ástæðum.

Sóknaraðili byggir á því að við framkvæmd endurákvarðana sinna hafi ríkisskattstjóri ekki gætt þeirra málsmeðferðarreglna sem lög mæli fyrir um auk þess sem þær séu ekki nægilega vel rökstuddar. Er í þessu sambandi vísað til þess að athugasemdir og skýringar sóknaraðila hafi ekki fengið viðhlítandi umfjöllun, og þeirri viðbáru ríkisskattstjóra mótmælt að þess hafi ekki verið þörf, vegna þess að skýrsla skattrannsóknaðstjóra hafi ekki verið svarað. Ekki hafi tekist að koma að athugasemdum fyrir lokafrest m.a. vegna tímafrekrar gagnaöflunar í máli sóknaraðila og bróður hans. Einnig er þess getið, að með bréfi ríkisskattstjóra, 16. ágúst 1995, hafi sóknaraðila verið send skýrsla skattrannsóknaðstjóra ríkisins frá 6. mars 1995 og gefinn kostur á að gera athugasemdir við hana og boðaðar skattbreytingar á grundvelli hennar. Þrátt fyrir að sóknaraðili hafi gert athugasemdir tímanlega með bréfi þann 14. febrúar 1996 að fengnum viðbótastreki til gagnaöflunar, gefið viðbótarskýringar og lagt fram gögn og mótmælt boðuðum skattbreytingum á grundvelli skýrslunnar, hafi ríkisskattstjóri ekki fjallað um þær með viðhlítandi hætti við framkvæmd endurákvarðana sinna. Í kröfugerð sinni fyrir yfirséðanefnd hafi ríkisskattstjóri í raun staðfest að hafa viðhaft þessa meðferð á athugasemdum sóknaraðila. Telur sóknaraðili þessa málsmeðferð ríkisskattstjóra í andstöðu við 4. mgr. 96. gr., sbr. 3. mgr. 101. gr. laga nr. 75/1981 um tekju og eignarskatt og 22. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993. Byggir sóknaraðili á því, að tekjur hafi á raun verið tvískattlagðar við meðferð máls hans og bróður hans Magnúsar Geirssonar auk þess sem tekjur hafi verið færðar hjá sóknaraðila í stað þess að færa þær hjá bróður hans.

Sóknaraðili heldur því fram að yfirséðanefnd hafi dregið rangar ályktanir af þessum málsástæðum varðandi mat á lögmæti endurákvörðunar ríkisskattstjóra. Vitnar hann til þess að í úrskurði yfirséðanefndar segi að í bréfi ríkisskattstjóra frá 16. ágúst 1995, sé hvorki vikið að grundvelli skattskila sóknaraðila umrædd

ár né gerð grein fyrir áformuðum breytingum á gjaldstofnum og sköttum kæranda að öðru leyti en því að fyrirhugað sé að áætla skattstofnana. Þá segi í úrskurðinum að í tilkynningu um endurákvörðun frá 3. október 1997 hafi ríkisskattstjóri aðeins vikið lauslega að andmælum sóknaraðila, en ekki tekið þau til efnislegrar úrlausnar svo sem rétt hefði verið, sbr. 96. gr. laga nr. 75/1981 og 22. gr. stjórnisýslulaga nr. 37/1993. Yfirséðanefnd átelji einungis þessa annmarka en láti ekki varða ómerkingu hinna kærðu skattaákvæðana varðandi önnur ár en árið 1995. Einnig segi í úrskurðinum að sóknaraðili hafi viðurkennt undanskot á rekstrartekjum við skýrslutöku hjá skattrannsóknarstjóra ríkisins og að því sé ekki haldið fram af honum að hann hafi ekki getað neytt andmælaréttar síns. Byggir sóknaraðili á því að framangreindir annmarkar eigi að leiða til ógildingar á þeim endurákvörðunum og gjaldahækkunum sem á þeim eru byggðar. Umrædd viðurkenning sóknaraðila styðjist ekki við nein gögn heldur hafi verið um misminni hans að ræða við skýrslutöku.

Varnaraðili telur þessa annmarka, sem yfirséðanefnd taldi vera á úrskurði ríkisskattstjóra og sóknaraðili ber fyrir sig, svo óverulega að þeir eigi ekki að valda ómerkingu málsins í heild. Sóknaraðili hafi notið andmælaréttar á öllum stigum málsmeðferðar og komið andmælum sínum og gögnum á framfæri, sbr. málsmeðferðarákvæði laga nr. 75/1981 og 50/1988. Til þessa hafi hann notið fulltingis löglærðs umboðsmanns. Varnaraðili mótmælir því að að viðurkenningar sóknaraðila á undandrætti tekna byggist á misminni hans og leggur á það áherslu að um áætlun sé að ræða og að endurákvörðunin hafi verið studd gögnum og skýrslu ríkisskattstjóra. Málsmeðferð skattayfirvalda hafi verið lögum samkvæmt og ákvarðanir rökstuddar. Þá hafi ríkisskattstjóri tekið andmæli sóknaraðila til efnislegrar úrlausnar í samræmi við þágildandi 4. málslíð 99. gr. laga nr. 75/1981.

Hvað varðar efnishlið málsins byggir sóknaraðili á því að forsendur yfirséðanefndar fái ekki staðist sem málefnalegur grundvöllur fyrir hinum umdeildu gjaldahækkunum. Um þetta atriði vísar hann til liða 3, 4 og 5 á bls 10-14 í úrskurði nefndarinnar nr. 84/2000 sem liggur frammi á dóminum sem dómskjal nr. 10.

Byggir sóknaraðili á því að tekjur frá þremur aðilum, sem um ræðir í lið 3 í úrskurðinum og sóknaraðili er talinn hafa vantalið, hafi í reynd verið tekjur bróður hans Magnúsar, utan greiðslu frá Hárgreiðslustofunni Hárnýju að fjárhæð 95.000 krónur. Hvað varðar tiltekin viðskipti sem Yfirséðanefnd telur að sóknaraðili hafi átt við Eystein Jónsson hafi fyrirtæki sóknaraðila í reynd ekki tekið að sér umrætt verk, heldur bróðir sóknaraðila. Því hafi tekjur af því verki að fjárhæð 2.100.000 krónur ekki verið tekjur sóknaraðila. Að því er varðar meintar tekjur sóknaraðila frá Hesthúseigendafélagi Dalvíkur, 350.000 krónur árið 1991 og 717.785 krónur árið 1992 hafi í raun verið um að ræða tekjur af

verki sem Magnús hafi haft með höndum og hafi hann útvegað efni til verksins. Greiðslur frá verkkaupa til Magnúsar hafi farið til hans um reikning fyrirtækis sóknaraðila, en fjármál þeirra bræðra hafi blandast verulega.

Ágreiningsefni sem rakið er í tilvitnuðum lið 4 verður ekki rakið nánar enda verður ekki séð að það þurfi að taka það til efnislegrar úrlausnar. Virðist sóknaraðili ekki byggja á því í dómkröfum sínum að hann sætti sig ekki við þá niðurstöðu sem yfirséðanefnd kemst að varðandi þennan lið.

Undir lið 5 á bls. 12-14 í ofangreindum úrskurði yfirséðanefndar er víkið að innflutningi og sölu á vatnskössum eða „elimentum“ á árunum 1992, 1993 og 1994. Þar eru viðbótartekjur áætlaðar á fyrirtæki sóknaraðila vegna þess að ekki hafi verið gerð fullnægjandi grein fyrir sölu á vatnskössum. Fyrir dóm-inum vísar sóknaraðili til sömu raka og hann hafði uppi við rekstur málsins fyrir yfirséðanefnd. Skipti þar mestu máli að nefndin hafi byggt úrskurð sinn á því að sóknaraðila hafi ekki tekist að sýna fram á fjölda þeirra vatnskassa, sem fargað hafi verið vegna smíðagalla þrátt fyrir framlögð sönnunargögn, m.a yfirlýsingar Hringrásar ehf. og reikninga úr bókhaldi sóknaraðila. Þá fái rýrnun sú sem nefndin byggir á ekki staðist og sé því útilokað að þetta hafi getað veitt skattýfirvöldum heimild til endurákvörðunar og ríflegrar áætlunar gjaldstofna og gjalda samkvæmt ákvæðum 96. gr. laga nr. 75/1981 um tekjuskatt og eignar-skatt og 26. gr. laga nr. 50/1988 um virðisaukaskatt. Sóknaraðili heldur því fram að rýrnun á vatnskössum hafi orðið bæði vegna galla í þeim, vankunnáttu starfs-manna og tækjaskorts sóknaraðila. Þá hafi Hringrás tekið við þó nokkru magni af nýjum og gömlum elimentum frá Stjórnublikki sem því miður voru ekki talin, á árunum 1992 og 1993.

Þá byggir sóknaraðili á því að álagsbeiting við endurákvörðun skatta og gjalda hafi ekki verið málefnaleg og nefnir í því sambandi að um heimildarákvæði sé að ræða en ekki skylduákvæði. Til rökstuðnings þessari kröfu byggir sóknaraðili á því sem hann kallar ófullnægjandi skattrannsókn og langdreginni málsmeðferð skattsýslunnar en skattrannsókn muni hafa hafist 13. júní 1994. Beri í þessu sam-bandi að hafa í huga að álagsbeiting sé refsikennd og eigi refsiréttarleg sjónar-mið að koma til skoðunar við beitingu álagsins.

Sóknaraðili krefst þess að með vísan til málsatvika og langdreginnar málsmeðferðar að dráttarvextir varði ekki reiknaðir og felldir niður.

III.

Varnaraðili telur engin efnisrök komin fram sem leiða ættu til þess að hnekkja bæri niðurstöðu yfirséðanefndar varðandi áætlun skatta og gjalda sóknaraðili þannig að af þeim sökum bæri að fella fjárnámið úr gildi. Vísar varnaraðili til þess að það sé ekki í samræmi við 80. gr. laga 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 94. gr. aðfararlaga nr. 90/1989, að vísa ótilgreint til andmæla og röksemda

sem höfð voru uppi hjá skattayfirvöldum á ýmsum stigum. Sóknaraðili fái ekki byggt á öðrum málsástæðum en þeim sem fram komi í greinargerð hans til dómsins.

Varnaraðili telur ósannað að til sé að dreifa tvísköttun tekna sóknaraðila og bróður hans, Magnúsar, enda hafi þeir bræður gert grein fyrir skiptingu þeirra tekna sem þetta gæti átt við hjá skattrannsóknarstjóra og hafi skattrannsóknarstjóri byggt á þeirri skiptingu. Þá sé einnig byggt á því í skýrslu skattrannsóknarstjóra að í þeim tilvikum sem reikningar hefðu verið gefnir út tilheyrðu tekjurnar sóknaraðila, þannig hafi tekjur að fjárhæð 3.262.785 krónur verið taldar tilheyrja sóknaraðila en 6.277.913 krónur bróður hans, Magnúsi. Hafi hér verið um að ræða tekjur frá Eysteini Jónssyni, Hárgreiðslustofunni Hárnyju, Hesthúseigendafélagi Dalvíkur auk vantaltra tekna að fjárhæð 101.000 krónur. Hefur Eysteinn staðfest að hafa átt viðskipti við sóknaraðila og lagt var til grundvallar að þótt sóknaraðili hafi ásamt bróður sínum unnið verk fyrir nefndan Eystein hafi sóknaraðili verið með skráðan rekstur og greiðslur fyrir verkið runnið til hans.

Varðandi kröfur sóknaraðila vegna innflutnings á vatnskössum og rýrnun á þeim bendir varnaraðili á að engin markviss tilraun sé gerð til þess að færa rök fyrir frekari rýrnun en skattayfirvöld hafa fallist á, heldur sé því haldið fram að úrskurður yfirskattaneftndar varðandi vantaldar tekjur af vatnskössunum fái ekki staðist. Hér sé vandi sóknaraðila til kominn vegna þess að bókhald hans og tekjufærslur voru ófullnægjandi því að samkvæmt lögum nr. 50/1988 um virðisaukaskatt og reglugerðum settum samkvæmt þeim auk bókhaldslaga sé ábyrgð hans ótvíræð. Hafi hann með þessu háttalagi tekið þá áhættu að áætla yrði vantaldar tekjur með hliðsjón af upplýsingum um áætlaða sölu, meðal-söluverði og birgðum en birgðatalning fór fram á vegum skattrannsóknarstjóra. Hafi skattrannsóknarstjóri tekið tillit til rýrnunar sem getið var í bókhaldi en þar voru reikningar fyrir endursendingu á 57 vatnskössum. Yfirskattaneftnd hafi síðan tekið nokkurt tillit til rýrnunar, á meðalverði, sem sóknaraðili taldi standast. Telur sóknaraðili að þrátt fyrir að litið sé til upplýsinga frá Hringrás ehf. fái sú rýrnun, sem sóknaraðili heldur fram í endurupptökubeiðni sinni að hafi orðið, ekki staðist. Hafi sóknaraðili ekki komið fram með upplýsingar um fjölda gallaðra kassa sem honum ætti að hafa verið í lófa lagið. Það sé ætíð á ábyrgð skattaðila ef hann hagar skattskilum sínum svo í trássi við fyrirmæli laga og reglugerða að til áætlunar kemur lögum samkvæmt. Því hafi yfirskattaneftnd verið rétt að beita álagi á vantalda stofna til endurálagningar opinberra gjalda og skylt að beita álagi á vangreiddan virðisaukaskatt. Bendir varnaraðili á það, að verði dráttur á málsmeðferð þá séu hvorki til heimildir í lögum né fordæmi um að slíkt valdi niðurfellingu álags. Telur varnaraðili að skattayfirvöld eigi fullnaðarmat um það hvort málsbætur hafi komið fram er leiði til niðurfellingar slíks álags.

Krafa um staðfestingu fjárnámsins, að því er tekur til dráttarvaxta, er að öðru leyti en framan greinir byggð á 112. gr. laga nr. 75/1981 og 28. gr. laga nr. 50/1988, sbr. einnig vaxtalög nr. 25/1987 og nágildandi lög um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001, en kröfu varnaraðila er lýst samkvæmt meginreglu 10. gr. laga nr. 90/1989. Fylgir nánari sundurliðun dráttarvaxtakröfu í útreikningi varnaraðila. Málskot skattákvörðunar frestar ekki eindaga opinberra gjalda eða viðurlögum við vanskil, sbr. 111. gr. laga nr. 75/1981. Er sama uppi varðandi virðisaukaskatt, sbr. 29. gr. laga nr. 50/1988. Sóknaraðila bar því að greiða kröfuna á tilsettum tíma samkvæmt lögum. Hann gat engu að síður borið úrlausnir skattfyrivalda fyrir dóm og gilda sérstakar reglur um rétt skattaðila til endurgreiðslu og vaxta af þeim ef til þess kemur. Engin heimild er því til að fella niður lögmælt dráttarvaxtakröfu varnaraðila, burtséð frá því hve langan tíma meðferð hefði tekið fyrir skattfyrivöldum, vegna kærumála sóknaraðila sjálfs. Óljóst sé í greinargerð sóknaraðila hvað átt er við með því að „sjónarmið sem liggja til grundvallar dráttarvöxtum“ eigi ekki við eða að ósanngjarnt sé að beit þeim. Er þeim röksemdum mótmælt.

Til stuðnings kröfu varnaraðila um málskostnað vísast til XXI. kafla laga nr. 91/1991, sbr. 94. gr. laga nr. 90/1989.

Varnaraðili mótmælir kröfu um að málskot fresti frekari fullnustugerðum. Hvorki sé aðstöðu né lagaskilyrðum til að dreifa til þess en í málinu sé deilt um gildi árangurslausrar aðfarargerðar.

IV.

Mál þetta er rekið í þeim tilgangi að leita úrlausnar á ágreiningi eftir lok aðfarargerðar. Eiga því reglur 15. kafla laga nr. 90/1989 um aðför við um meðferð málsins. Í 95. gr. laganna segir að úrskurður dómara skuli kveða á um hvort aðfarargerð skuli staðfest, hún ógilt eða henni breytt. Geta þannig kröfur málsaðila í slíkum málum varðað hvert það atriði sem að gerðinni lýtur eða efnisrétt kröfu gerðarbeiðanda, hafi dómstóll ekki tekið afstöðu til málefnisins.

Skýrsla skattrannsókunarstjóra sem endurákvörðun ríkiskattstjóra byggði er frá 6. mars 1995. Ríkiskattstjóri boðaði sóknaraðila endurákvörðun skatta með bréfi þann 16. ágúst 1995 og gaf honum 15 daga frest til athugasemda. Á boðunarbréfinu eru þeir annmarkar að þar er ekki vikið að grundvelli skattskila sóknaraðila þau ár sem um ræðir né er þar gerð grein fyrir áformuðum breytingum á gjaldstofnum og sköttum sóknaraðila að öðru leyti en því að fram kemur að fyrirhugað sé að áætla skattstofnana. Af orðalagi bréfsins verður þó ráðið að áformað sé að víkja skattframtölum sóknaraðila til hliðar og áætla stofn til álagningar opinberra gjalda. Með bréfi 14. febrúar 1996 nýtti sóknaraðili sér andmælarétt sinn, en það bréf er ritað af lögmanni hans. Er þar tekið fram að svarfrestur, sem upphaflega hafi verið 15 dagar, hafi verið framlengdur að ósk

sóknaraðila, meðal annars vegna tímafrekrar gagnaöflunar. Í bréfinu er ekkert að því vikið að það hafi verið erfiðleikum bundið fyrir sóknaraðila að neyta andmælaréttar síns.

Fallist er á það með yfirséðanefnd að við endurákvörðun ríkisskattstjóra 3. október 1997 hafi andmæli sóknaraðila ekki verið tekin til efnislegrar úrlausnar með þeim hætti sem rétt hefði verið, sbr. 96. gr. laga nr. 75/1981 um tekjuskatt og eignarskatt og 22. gr. stjórnýslulaga nr. 37/1993. Þessi endurákvörðun kom hins vegar að nýju til úrlausnar í kæruúrskurði ríkisskattstjóra 21. október 1998. Í þeim úrskurði voru framkomin andmæli sóknaraðila tekin til efnislegrar úrlausnar í samræmi við 4. málsl. 99. gr. laga nr. 75/1981, svo sem ákvæðið hljóðaði fyrir breytingar sem gerðar voru á því með lögum nr. 145/1995.

Þrátt fyrir þá annmarka á málsmeðferð sem að framan er lýst telur dómurinn að ekki séu næg efni til að ómerkja þær endurákvörðanir ríkisskattstjóra sem eru til umfjöllunar í þessu máli. Byggist sú afstaða dómsins einkum á því mati hans að andmælaréttur sóknaraðila hafi í reynd verið nægilega tryggður og að fyrir liggi með kæruúrskurði ríkisskattstjóra að andmæli sóknaraðila hafi verið tekin til efnislegrar úrlausnar á þann hátt sem gera mátti kröfu um.

Við munnlegan málflutning kvað talsmaður sóknaraðila aðgang sinn að málsgögnum hafa verið takarkaðan af embætti skattrannsóknastrjóra. Ekkert er til stuðnings þeirri staðhæfingu í gögnum málsins og verður því ekki heldur fallist á að um formgalla sé að ræða að þessu leyti. Mátti ráða af málflutningi aðila varðandi þetta atriði að ekki væri sama með hvaða hætti væri leitað eftir gögnum, en þær væru ekki þeirrar gerðar að sóknaraðili geti borið þær fyrir sig.

Sóknaraðili bar fyrir dóminum að tekjur frá Hárgreiðslustofunni Hárnýju hefðu verið tekjufærðar árið 1991, en hann hafði áður borið við yfirheyrslu hjá skattrannsóknastrjóra ríkisins að reikningur hefði ekki verið gefinn út vegna mistaka. Hann kvaðst hins vegar ekki hafa haldið bókhaldsgögnum þess árs til haga. Sóknaraðila kvaðst ekki hafa haft tækifæri til þess að gera leit að útgefnum reikningi til Hárgreiðslustofunnar Hárnýjar í bókahaldi ársins 1991. Meðal málsgagna er listi yfir sölureikninga, útgefna af Stjórnublikki árin 1990-1993. Aðspurður gat sóknaraðili ekki bent á reikning til Hárgreiðslustofunnar Hárnýjar á listanum. Ekki geta aðrir en sóknaraðili borið ábyrgð á þessum vanhöldum. Þessari málsástæðu verður því að hafna.

Sóknaraðili telur að tekjur frá Eysteini Jónssyni hafi ekki verið tekjur sínar heldur bróður síns, Magnúsar. Þá byggði hann á því við málflutning að sömu tekjur séu skattlagðar hjá sér og Magnúsi. Hvorugt sjónarmiðið er í samræmi við gögn málsins. Í skýrslu skattrannsóknastrjóra var tekjunum skipt á milli þeirra. Var á þessu byggt við endurákvörðun ríkisskattstjóra. Fram kom við skýrslutöku af sóknaraðila að allar greiðslur vegna þessa verks hefðu runnið til hans. Hann hefur ekki getað sýnt fram á ráðstöfun allra þessara fjármuna

til Magnúsar. Reikningar þar sem Magnús er krafinn um greiðslu fyrir vörur vegna Eysteins Jónssonar sbr. dskj. nr. 32 hnekkja í engu þeim sjónarmiðum sem byggt var á við endurákvörðun ríkisskattstjóra. Framangreindar röksemdir eiga við með sama hætti um tekjur frá Hesthúseigendafélagi Dalvíkur. Yfirlýsing, á dskj. 33, sem sögð er stafa frá forsvarsmanni félagsins, þess efnis að öll framkvæmd umrædds verks hafi verið í höndum Magnúsar er á engan hátt fallin til þess að hnekkja þessari niðurstöðu, enda tilurð hennar engan veginn ljós og fékkst ekki skýrð við flutning málsins.

Sóknaraðili byggir kröfugerð sína vegna meintrar vantalinna sölu á vatnskössum á því að rýrnun sé mun meiri en skattyfirvöld hafi metið þau. Í skýrslu skattrannsóknarstjóra og í endurákvörðun ríkisskattstjóra var á því byggt að sala sóknaraðila á vatnskössum væri verulega vantalin. Yfirskattanefnd féllst ekki að öllu leyti á niðurstöðu ríkisskattstjóra og lækkaði áætlun ríkisskattstjóra með tilliti til ætlaðrar rýrnunar. Við flutning málsins byggði sóknaraðili á því að rýrnunin væri vegna gallaðra elementa, innfluttra frá Horsens Kölerfabrik A/S. Hann flutti 369 element inn frá þeim aðila, en af þeim voru 57 endursend. Þessi vörunotkun nemur því 312 stykkjum. Þá telur sóknaraðili að dskj. 28 sýni að rýrnun hafi numið samtals 408 vatnskössum. Jafnframt vísar hann til bréfs sem fylgir með dskj. 19 til rökstyðja mál sitt, þótt þar sé raunar ekkert um efni máls þessa fjallað.

Niðurstaða rannsóknar skattrannsóknarstjóra ríkisins var að það virtist vanta sölureikninga fyrir a.m.k. 284 vatnskössum á árinu 1992 og 1993 og a.m.k. 121 á árinu 1994 eða samtals a.m.k. 405 vatnskössum. Sú óvenjulega rýrnun sem sóknaraðili heldur fram styðst ekki við fullnægjandi og áreiðanleg gögn í skilningi 8. gr. laga nr. 145/1994 um bókhald.

Dómurinn telur að færsla bókhalds sóknaraðila hafi verið ófullnægjandi. Skattyfirvöldum hafi því verið rétt að áætla vantalдар tekjur með hliðsjón af upplýsingum er fram komu við rannsókn skattrannsóknarstjóra í samræmi við 96. gr. laga nr. 75/1981. Dómurinn telur með hliðsjón af gögnum málsins og yfirferð yfir þau atriði sem sóknaraðili telur einkum ábótavant að þeirri áætlun sé mjög í hóf stillt og ekki sýnt fram á með neinum rökum að hún sé ómálafnaleg. Það eitt að heimildin til beitingar álags sé heimildarákvæði en ekki skylduákvæði ráði því engan vegin til lykta hvort álagsbeiting sé málefnaleg eða ekki eins og sóknaraðili heldur fram.

Af hálfu sóknaraðila hafa ekki verið færð fram nein lagarök til stuðnings þeirri kröfu að dráttarvextir verði felldir niður og er henni því hafnað. Vaxtakrafa og fjárnámskostnaður sæta ekki tölulegum ágreiningi.

Samkvæmt ofangreindu telur dómurinn rétt að hafna kröfum sóknaraðila og fallast á kröfur varnaraðila og staðfesta hina umþrættu aðfarargerð eins og varnaraðili krefst að úrskurðað verði.

Samkvæmt því sem nú hefur verið rakið tapar sóknaraðili málinu og þykir því með vísan til 130. gr. laga nr. 91/1991 rétt að dæma hann til þess að greiða varnaraðila málskostnað sem þykir hæfilega ákveðinn 300.000 krónur.

Í málinu þykja ekki efni til þess að fallast á kröfu sóknaraðila um, að málskot til æðra dóms fresti frekari fullnustuaðgerðum, og er henni því hafnað.

Sveinn Sigurkarlsson, héraðsdómari, ásamt meðdómsmönnum Þorgeiri Inga Njálssyni héraðsdómara og Einari S. Hálfánarsyni löggiltum endurskoðanda og hæstaréttarlögmanni kveða upp úrskurð þennan. Meðdómendur tóku sæti í dóminum við upphaf aðalmeðferðar. Nokkur dráttur hefur orðið á uppkvaðningu úrskurðarins vegna mikilla anna dómenda. Af því tilefni hafa málsaðilar lýst því yfir að þeir telji endurflutning málsins óþarfan.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Fjárnámsgerð sýslumannsins í Kópavogi nr. 037-1998-02116 frá 21. desember 1998 er staðfest fyrir 4.905.898 krónum auk dráttarvaxta að fjárhæð 3.142.943 krónur til 10. desember 2001 af vangoldnum virðisaukaskatti, dráttarvaxta að fjárhæð 2.214.921 króna til 1. desember 2001 af vangoldnum opinberum gjöldum, auk áfallandi dráttarvaxta til greiðsludags, ásamt kostnaði við gerðina.

Sóknaraðili, Finnbogi Geirsson, greiði varnaraðila, sýslumanninum í Kópavogi 300.000 krónur í málskostnað.

Málskot til æðra dóms frestar ekki frekari fullnustuaðgerðum.

Miðvikudaginn 11. desember 2002.

Nr. 534/2002.

M

(Dögg Pálsdóttir hrl.)

gegn

K

(Valborg Snævarr hrl.)

Kærumál. Dómkvaðning matsmanns. Gjafsókn.

Krafa K um dómkvaðningu matsmanns í tilefni af áfrýjun hennar á máli þar sem hún deildi við M um forsjá barnsins X, var tekin til greina.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 29. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 4. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 15. nóvember 2002, þar sem tekin var til greina krafa varnaraðila um dómkvaðningu matsmanns. Kæruheimild er í c. lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Sóknaraðili krefst þess aðallega að beiðni varnaraðila um dómkvaðningu matsmanns verði hafnað, en til vara að annar matsmaður en sá, sem varnaraðili tilgreini í beiðninni, verði kvaddur til starfans. Þá krefst sóknaraðili málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar án tillits til gjafsóknar, sem honum hafi verið veitt.

Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður án tillits til gjafsóknar, sem henni hafi verið veitt.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Rétt er að hvor aðili beri sinn kostnað af kærumáli þessu. Gjafsóknar-kostnaður verður ekki dæmdur, enda er mál þetta þáttur í forsjármáli, sem nú er rekið fyrir Hæstarétti og aðilarnir njóta báðir gjafsóknar í, en við lýktir þess verður þá meðal annars í einu lagi tekin afstaða til alls gjafsóknarkostnaðar af því.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 15. nóvember 2002.

Mál þetta var þingfest 8. nóvember sl. og tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 12. nóvember sl.

Matsbeiðandi er K.

Matsþoli er M.

Með beiðni móttækinni 5. nóvember fór matsbeiðandi þess á leit að dómkvaddur yrði matsmaður til að framkvæma viðbótarmat á tilgreindum atriðum sem varða hagi X, með tilliti til forsjár fyrir X, sbr. 60. gr. barnalaga nr. 20/1992 og VI. kafla þeirra laga.

Er matsbeiðni þessi var tekin fyrir á dómþingi 8. nóvember sl. var matsbeiðninni mótmælt af hálfu matsþola og var málinu frestað til framlagningar greinargerðar af hans hálfu.

Dómkröfur matsþola eru þær aðallega að kröfu matsbeiðanda um skipun matsmanns verði hafnað. Til vara að kröfu matsbeiðanda um að A verði skipaður matsmaður verði hafnað og annar matsmaður verði skipaður í hans stað. Í báðum tilvikum er þess krafist að matsbeiðandi verði dæmdur til að greiða matsþola málskostnað að viðbættum virðisaukaskatti samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi eins og málið væri ekki gjafsóknarmál.

Matsbeiðandi mótmælir kröfum matsþola og krefst þess að umbeðin dómkvaðning fari fram. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi matsþola í þessum hluta málsins samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi eins og málið væri ekki gjafsóknarmál.

[...]

Niðurstaða

Samkvæmt 76. gr. laga nr. 91/1991 er heimilt að afla gagna í héraði í tengslum við rekstur máls fyrir Hæstarétti. Skal þá ákvæðum 75. gr. laganna beitt við gagnaöflun fyrir héraðsdómi. Í 1. mgr. 75. gr. segir að þegar gagnaöflun eftir fyrirætlum XI. kafla fer fram fyrir dómi hér á landi skuli farið eftir ákvæðum II. og VII.-X. kafla eftir því sem átt getur við. Um matsgerð sem sönnunargagn í einkamálum er fjallað í IX. kafla laganna. Matsbeiðandi hefur farið þess á leit að A verði dómkvaddur til að framkvæma viðbótarmat á tilgreindum atriðum sem varða hagi X, með tilliti til forsjár fyrir X. Matsgerð þessa hyggst matsbeiðandi leggja fram í Hæstarétti

Framlögð matsbeiðni uppfyllir skilyrði 1. mgr. 61. gr. laganna um dómkvaðningu matsmanns.

Samkvæmt 1. mgr. 46. gr. laga nr. 91/1991 hefur aðili forræði á því hverra gagna hann aflar til stuðnings kröfum sínum fyrir dómi, en þær kröfur eru ekki til skoðunar í þessu máli. Ekki eru reistar sérstakar skorður við því að beðið sé um mat á atriðum sem áður hafa verið metin en hafa ekki endanlega verið leidd til lykta fyrir dómi. Enn síður er fyrir það girt að aflað sé nýrrar matsgerðar til viðbótar eldri matsgerð. Ekki er hægt að slá því föstu að matsgerð geti í þessu tilviki ekki skipt máli um úrlausn ágreinings aðila og matsbeiðandi ber jafnframt kostnað af matsgerð samkvæmt 2. mgr. 63. gr., nema að því leyti sem kann að vera tekið tillit til hans við ákvörðun málskostnaðar síðar. Enn fremur ber á það að líta að mat á því hvort eða með hverjum hætti byggt verði á matsgerð sem matsbeiðandi hyggst afla, á ekki undir héraðsdómara sem leitað er til um dómkvaðningu, heldur kemur það í hlut þess dómara sem leysir úr málinu efnislega, sbr. 2. mgr. 66. gr. laga nr. 91/1991. Beiðni matsbeiðanda um dómkvaðningu matsmanns, efni hennar og uppsetning er þannig á ábyrgð hans og ber hann áhættuna af því ef matsgerð telst hafa takmarkað sönnunargildi fyrir þeim dómi sem sönnunarfærslan fer fram fyrir. Matspóli hefur ekki fært fyrir því haldbær rök að A skuli ekki verða dómkvaddur til að framkvæma viðbótar-mat við fyrri álitsgerð sína.

Samkvæmt framansögðu þykja hvorki ákvæði 3. mgr. 46. gr. laga nr. 91/1991 né IX. kafli sömu laga standa dómkvaðningu í vegi. Verður því að hafna framkomnum mótmælum matsþola og málsástæðum gegn umbeðinni dómkvaðningu og skal hún fara fram.

Eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður.

Framlögð gjafsóknarleyfi aðila voru takmörkuð við rekstur máls þeirra [...] fyrir héraðsdómi og koma því ekki til álita í matsmáli þessu.

Eggert Óskarsson héraðsdómari kvað upp úrskurð þennan.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Umbeðin dómkvaðning matsmanns skal fara fram.

Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 11. desember 2002.

Nr. 541/2002.

Hafnarstræti 17 ehf.

(Jón Gunnar Zoëga hrl.)

gegn

Jóni Birgi Jónssyni

(Hróbjartur Jónatansson hrl.)

Kærumál. Útburðargerð.

J var heimilað að fá með beinni aðfarargerð umráð yfir nánar tiltekinni fasteign sem hann hafði keypt af H ehf.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 29. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 6. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 25. nóvember 2002, þar sem fallist var á kröfu varnaraðila um að honum yrði heimilað að fá með beinni aðfarargerð umráð yfir fasteigninni Austurgötu 11 í Hafnarfirði. Kæruheimild er í 4. mgr. 84. gr. laga nr. 90/1989 um aðför, sbr. 102. gr. laga nr. 92/1991. Sóknaraðili krefst þess að kröfu varnaraðila um aðfarargerð verði hafnað og honum gert að greiða sér málskostnað í héraði og kærumálskostnað.

Varnaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaðar.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Sóknaraðili verður dæmdur til að greiða varnaraðila kærumálskostnað eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Sóknaraðili, Hafnarstræti 17 ehf., greiði varnaraðila, Jóni Birgi Jónssyni, 150.000 krónur í kærumálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 25. nóvember 2002.

Mál þetta var tekið til úrskurðar 8. þessa mánaðar eftir munnlegan málflutning. Aðfararbeiðni barst dóminum 19. september s.l. Sóknaðili er Jón Birgir Jónsson, með lögheimili í Bandaríkjunum, en varnaðili er Hafnarstræti 17 ehf., Hafnarstræti 17, Reykjavík.

Af hálfu sóknaraðila er þess krafist að því verði fullnægt með aðfarargerð að honum verði veitt öll umráð fasteignarinnar Austurgata 11, Hafnarfirði. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins og að heimilað verði fjárnám fyrir kostnaði af væntanlegri gerð.

Af hálfu varnaðila er þess krafist að hafnað verði kröfu sóknaraðila um veitingu allra umráða fasteignarinnar Austurgötu 11, Hafnarfirði. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Málavextir:

Helstu málavextir eru þeir að þann 2. ágúst 2002 gerði sóknaraðili varnaðila tilboð í fasteignina Austurgötu 11, Hafnarfirði, ásamt öllu því sem fylgdi og fylgja bar, þ.m.t. leigulóðarréttindum. Tilboðsgerðin fór fram með milligöngu fasteignasölnunnar Ásbyrgis í Reykjavík. Tilboð sóknaraðila var samþykkt af hálfu varnaðila samdægurs og er á því byggt af hálfu sóknaraðila að þá hafi komist á bindandi samningur milli aðila. Kveðið hafi verið á um það í kaup-tilboðinu að fasteignin skyldi afhent við undirritun kaupsamnings, en kjallari mánuði síðar.

Þegar að því kom að gera skyldi endanlegan kaupsamning kveður sóknaraðili varnaðila hafa krafist þess, í samræmi við „teikningar“ sem hann hafði undir höndum, að undanskilinn yrði skiki af lóð fasteignarinnar, þ.e. heildarlóðinni Austurgata 11-13, þar sem áður var Austurgata 13. Þessu hafi sóknaraðili mótmælt enda hafi tilboð hans verið gert í samræmi við þinglýstar heimildir um stærð og legu lóðarinnar sem sóknaraðili hafði kynnt sér gaumgæfilega áður en hann gekk til tilboðsgerðar. Varnaðili hafi þá neitað að undirrita kaupsamninginn og hafi sóknaraðili þá brugðið á það ráð að þinglýsa kauptilboði sínu. Kveður sóknaraðili að ítrekað hafi verið skorað á varnaðila að ganga frá endanlegum kaupsamningi, m.a. með vísan til afgreiðslu bæjarstjórnar Hafnarfjarðar á umsókn varnaðila um skiptingu lóðarinnar.

Með símskeyti þann 3. september 2002 var af hálfu varnaðila lýst yfir riftun á samþykktu kauptilboði um fasteignina Austurgötu 11, Hafnarfirði, á þeim forsendum að sóknaraðili hefði ekki verið fánægur til að ganga til gerðar kaupsamnings á grundvelli kauptilboðs og vettvangsskoðunar. Með símskeyti af hálfu sóknaraðila þann 6. september sama ár var riftun varnaðila mótmælt sem tilhæfulausri og án lagastöðar. Var skorað á varnaðila að mæta til kaupsamningsgerðar á fasteignasöluna, ella yrði óhjákvæmilegt að deponera kaup-

samningsgreiðslum og höfða mál til viðurkenningar á kaupsamningi, útgáfu afsals og afhendingar á eigninni.

Samkvæmt hinu samþykktu kauptilboði nam kaupverð fasteignarinnar Austurgötu 11 Hafnarfirði 27.200.000 krónum og skyldu 1.) 2.000.000 krónur greiðast með peningum við undirritun kaupsamnings, 2.) 5.000.000 krónur með peningum þann 15. september 2002, 3.) 3.750.000 krónur með peningum við undirritun afsals þann 20. 12. 2002 og 4.) eftirstöðvar kaupverðsins með yfir-töku á áhvilandi veðskuld á 1. veðrétti við Frjálsa Fjárfestingarbankann að fjárhæð upphaflega 15.000.000 krónur, en nú að eftirstöðvum 16.450.000 krónur.

Þann 12. september 2002 geymslugreiddi sóknaraðili í Búnaðarbanka Íslands hf. 2.000.000 króna útborgunargreiðsluna samkvæmt 1) hér að framan og þann 15. sama mánaðar í sama banka 5.000.000 króna greiðsluna samkvæmt 2) hér að framan. Var lögmanni varnaraðila tilkynnt um báðar greiðslurnar. Af hálfu varnaraðila var riftunaryfirlýsingin ítrekuð.

Þann 17. september s.l. var þingfest í Héraðsdómi Reykjavíkur mál sóknaraðila á hendur varnaraðila þar sem sóknaraðili krefst þess m. a. að varnaraðila verði gert að þola með dómi viðurkenningu á kaupsamningi og að honum verði gert að gefa út afsal fyrir fasteigninni Austurgötu 11, Hafnarfirði.

Af hálfu sóknaraðila er byggt á framangreindum atvikum og málsástæðum og vísað til 12. k. aðfararlaga nr. 90/1989, einkum 78. gr. Krafa sóknaraðila sé skýr og sé unnt með framlögðum skjölum að sýna fram í ótvíræð réttindi sóknaraðila.

Af hálfu varnaraðila er á því byggt að varnaraðili hafi rift kauptilboði aðila þann 4. september s.l. þar sem sóknaraðili hafi ekki verið fánlegur til að ganga til gerðar kaupsamnings á grundvelli kauptilboðs og vettvangsskoðunar. Jafnframt liggja fyrir að sóknaraðili hafi höfðað dómsmál til staðfestingar á kauptilboðinu frá 2. ágúst 2002, með þingfestingu stefnu í Héraðsdómi Reykjavíkur þann 17. september 2002, sem varnaraðili hafi skilað greinargerð í. Af því leiði að að réttur sóknaraðila sé svo óljós að hann fari í bága við ákvæði 78. gr. aðfararlaga nr. 90/1989, þ. e. að sóknaraðili eigi svo ljós réttindi, að sönnur verði færðar fyrir þeim með framlögðum gögnum.

Þar sem rekið sé sjálfstætt dómsmál milli sömu aðila í Héraðsdómi Reykjavíkur um sama ágreiningsefni, þ. e. kauptilboð aðila og réttindi tengd því, verði að telja varhugavert að gerðin nái fram að ganga á grundvelli framkominna gagna. Málsúrslit liggja ekki fyrir í héraðsdómsmálinu og hafi verið talið í fræðikenningum jafnt sem dómaframkvæmd, að það sé skilyrði beinnar aðfarargerðar að krafa gerðarbeiðanda sé skýr og ljós, að um skýlaus réttindi sé að ræða eða að réttmæti kröfu gerðarbeiðanda sé það ljóst að öldungis megi jafna til að dómur hafi gengið um hana, en svo sé ekki í máli þessu. Málsúrslit í héraðsdómsmálinu þurfi að liggja fyrir svo krafa sóknaraðila geti orðið virk. Samkvæmt framansögðu beri því að hafna kröfu sóknaraðila.

Um lagarök er af hálfu varnaraðila vísað til 12. k. aðfararlaga nr. 90/1989, einkum 78. gr., sbr. 83. gr. og meginreglu réttarfars að ekki megi reka mál um sama ágreinigsefni milli sömu aðila fyrir tveimur dómstólum. Um málskostnað er vísað til 130. gr. laga nr. 91/1991.

Forsendur og niðurstaða.

Með samþykki varnaraðila á tilboði því sem sóknaraðili gerði honum í fasteignina Austurgötu 11 í Hafnarfirði, og lýst er hér að framan, komst á bindandi samningur milli málsaðila um það hvernig standa skyldi að yfirfærslu eignarréttar á umræddri fasteign til sóknaraðila. Í hinu samþykktu kauptilboði var kveðið á um kaupverð og greiðsluskilmála, afhendingartíma og meðferð yfirtekinna lána, eða öll þau atriði sem rétt er að taka afstöðu til við gerð kaupsamnings. Var tekið fram í stöðluðum texta kauptilboðsins að þegar kauptilboð hefði verið samþykkt af báðum aðilum væri kominn á bindandi samningur. Þó væri gengið út frá því að eftir samþykki tilboðs (eða gagntilboðs) væri gerður kaupsamningur milli aðila, sem eftir atvikum gæti mælt nánar fyrir um kaupin, allt eftir eðli máls og í samræmi við venjur. Hið samþykktu kauptilboð er því ígildi kaupsamnings.

Eins og áður er getið kom upp ágreiningur milli aðila er ganga átti frá kaupsamningi. Þá krafðist varnaraðili þess að undanskilinn kaupunum yrði hluti heildarlóðarinnar Austurgötu 11-13 þar sem áður var Austurgata 13. Á það gat sóknaraðili ekki fallist. Varð því ekkert af gerð kaupsamnings. Sóknaraðili lét hins vegar þinglýsa hinu samþykktu tilboði. Varnaraðili lýsti yfir riftun kauptilboðsins. Sóknaraðili geymslugreiddi útborgunargreiðslur samkvæmt kauptilboðinu.

Samkvæmt gögnum sem lögð hafa verið fram í málinu var húsið Austurgata 11 í Hafnarfirði upphaflega byggt af Pósi og Síma undir atvinnustarfsemi á lóðinni nr. 11 við Austurgötu. Síðar var byggt við fasteignina og var viðbyggingin byggð á lóðinni nr. 13 við Austurgötu sem einnig var í eigu Pósts og Síma. Í febrúar 2000 keypti varnaraðili umrædda fasteign. Með erindi til bæjaryfirvalda þann 19. júlí 2000 óskaði varnaraðili eftir því að fá að gera tilteknar breytingar á lóðamörkum Austurgötu 11 og 13 til stækkunar á lóð nr. 11. Í umsögn bæjarstjórnar Hafnarfjarðar 8. ágúst 2000 um téða breytingu sagði m. a.: "Austurgata 11-13, lóð og hús var í eigu Pósts og Síma. Á sínum tíma var farið fram á að byggja við húsið. Þar sem lóð og hús voru á sömu hendi virðist sem ekki hafi verið lagt upp úr því að sameina lóðirnar, áður en byggingaleyfi var samþykkt. Viðbyggingin er byggð sem hluti af aðalhúsinu og getur því ekki staðið sem sjálfstæður byggingarhluti. Því ber að sameina lóðirnar nr. 11 og 13, þannig að húsið standi á einni og sömu lóðinni. Ekki er því rökrétt að öllu óbreyttu að skipta lóðinni upp eins og umsóknin gerir ráð fyrir og búa til nýja

lód nr. 13. Samkvæmt deiliskipulagi miðbæjarins frá 1983, sem lóðin fellur undir, er ekki gert ráð fyrir byggingarrétti, heldur grænu svæði, sem göngustígur á milli Austurgötu og Hverfisgötu liggur um. Það hefur því engan tilgang að skilja suðurhluta lóðarinnar nr. 13 frá heildinni eins og erindið gerir ráð fyrir, að öllu óbreyttu.“

Á fundi Skipulags- og umhverfisnefndar Hafnarfjarðar 29. ágúst 2000 var lagst gegn skiptingu lóðanna eins og tillaga eiganda Austurgötu 11 og 13 gerði ráð fyrir, en lögð til sameining lóðanna.

Á fundi Skipulags- og umhverfisnefndar Hafnarfjarðar þann 2. október 2001 var eftirfarandi samþykkt:

„Skipulags- og umhverfisnefnd leggur eftirfarandi til við bæjarstjórn:

Bæjarstjórn Hafnarfjarðar samþykki breytingu á aðalskipulagi Hafnarfjarðar 1995-2015, þannig að landnotkun lóðarinnar Austurgata 11-13 verði breytt úr „stofnanasvæði“ í „íbúðasvæði“. Þá er samþykkt að lóðirnar nr. 11-13 verði sameinaðar og gerður einn lóðarsamningur sem um eina lóð væri að ræða, til samræmis við að á lóðunum stendur eitt og óskipt hús. Sett verði kvöð um ganstíg yfir lóðina á grundvelli þess deiliskipulags sem nú gildir fyrir lóðina og nánar er útfært til bæjarskipulags.”

Þessi afgreiðsla Skipulags- og umhverfisnefndar var staðfest í bæjarstjórn Hafnarfjarðar þann 16. október 2001 og staðfest af umhverfisráðherra þann 20. febrúar 2002. Deiliskipulagið öðlaðist gildi þann 20. mars 2001 með birtingu í B-deild stjórnartíðinda.

Samkvæmt ofansögðu verður að ganga út frá því að sóknaraðili hafi réttilega mátt ætla að með orðalaginu „ásamt tilheyrandi leigulóðarréttindum“ í hinu samþykktu kautilboði hans í Austurgötu 11, hafi verið um að ræða hina sameinuðu lóð Austurgötu 11 og 13. Sá skilningur var í samræmi við opinber gögn sem sóknaraðili gat kynnt sér. Ekki verður séð að varnaraðili hafi haft uppi neina fyrirvara fyrir kaupin að þessu leyti. Ekki er fallist á þá málástæðu varnaraðila að málshöfðun sóknaraðila á hendur varnaraðila fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur standi í vegi aðfarargerðar samkvæmt 78. gr. aðfararlaga. Sú mál-sókn varðar önnur atriði en mál þetta. Í þessu máli er einvörðungu tekist á um hvort réttur sóknaraðila sé svo ljós í skilningi 78. gr. aðfararlaga að honum beri umráð umþrættar fasteignar. Með vísan til 79. gr. aðfararlaga er þessari mál-sástæðu því hafnað.

Skilyrði þess, að réttarfarshagræði 78. gr. aðfararlaga verði beitt, felst í því, að réttindi þess sem aðfararkrefst, séu svo ljós, að sönnur verði færðar fyrir réttmæti þeirra með gögnum, sem afla má samkvæmt 1. mgr. 83. gr. sömlaga. Í máli þessu er deilt um það hvort þessi skilyrði séu fyrir hendi að því er sóknaraðila varðar. Með samþykki sínu á kautilboði sóknaraðila skuldbatt varnaraðili sig til að afhenda sóknaraðila fasteignina Austurgötu 11 ásamt til-

heyrandi leigulóðarréttindum. Sóknaraðili hefur fyrir sitt leyti tryggt efndir á samningsskyldum sínum. Með vísan til framanritaðs þykir réttur sóknaraðila það ljós í máli þessu að fallast ber á kröfur hans eins og þær eru settar fram í aðfararbeiðni. Eru kröfur hans því teknar til greina.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma varnaraðila til að greiða sóknaraðila 120.000 krónur í málskostnað að meðtöldum virðisaukaskatti.

Finnbogi H. Alexandersson héraðsdómari kvað úrskurðinn upp.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Krafa sóknaraðila, Jóns Birgis Jónssonar, um að fá umráð allrar fasteignarinnar að Austurgötu 11 í Hafnarfirði úr höndum varnaraðila, Hafnarstrætis 17 ehf., með beinni aðfarargerð, er tekin til greina.

Varnaraðili, Hafnarstræti 17 ehf., greiði sóknaraðila, Jóni Birgi Jónssyni, 120.000 krónur í málskostnað.

Nr. 543/2002. Miðvikudaginn 11. desember 2002.
Ís-Eignir ehf.
 (enginn)
 gegn
Sjóvá-Almennum tryggingum hf. og
Sparisjóði Reykjavíkur og nágrennis
 (enginn)

Kærumál. Nauðungarsala. Kæra. Lögmenn. Vanreifun. Frávísun máls frá Hæstarétti.

Héraðsdómur hafnaði kröfu Í ehf. um að nauðungarsala á eignarhluta þess í nánar tilgreindri fasteign yrði ógilt. Í ehf. skaut málinu til Hæstaréttar, sem vísaði því frá vegna stórfelldra annmarka á kæru og málatilbúnaði Í ehf. að öðru leyti.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 20. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 9. desember sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 7. nóvember 2002, þar sem hafnað var kröfu sóknaraðila um að ógilt yrði nauðungarsala á nánar tilgreindum eignarhluta hans í fasteigninni Hverfisgötu 82 í Reykjavík, sem sýslumaðurinn í Reykjavík seldi við uppboð 4. október 2001. Kæruheimild er í 85. gr. laga nr. 90/1991 um nauðungarsölu.

Varnaraðilar hafa ekki látið málið til sín taka fyrir Hæstarétti.

Eins og ráðið verður af framansögðu seldi sýslumaðurinn í Reykjavík nauðungarsölu tiltekinn eignarhluta sóknaraðila í fasteigninni að Hverfisgötu 82 við framhald uppboðs 4. október 2001. Með bréfi 19. sama mánaðarleitaði forsvarsmaðursóknaraðila úrlausnar Héraðsdóms Reykjavíkur um gildi nauðungarsölunnar og var mál þetta þingfest af því tilefni 16. nóvember 2001. Forsvarsmaðurinn, sem er ólöglærður, fór sjálfur með málið af hálfu sóknaraðila fyrir héraðsdómi. Héraðsdómari felldi sem fyrr segir úrskurð á það 7. nóvember 2002 og hafnaði þar kröfu sóknaraðila. Héraðsdómara barst 20. sama mánaðar svohljóðandi bréf frá nafngreindum héraðsdómslögmanni: „Efni: Kæra úrskurð héraðsdóms

til Hæstaréttar í máli nr. Z-6/2002 Ís-Eignir gegn Sjóvá Almennum sem kveðin var upp þann 07. nóvember 2002. Samkvæmt lögum 91/1991. XXIV. kafli Kæra 144 gr. 145 gr. Samkvæmt sömu lögum gr 146 er óskað eftir að undirritaður komi með viðbótar gögn í málinu samkvæmt 146 gr. 2. 1. mgr. 145. gr.“ Með bréfi til lögmannsins 26. nóvember 2002 benti héraðsdómari á að í kæru þessari væri hvorki greint frá þeirri breytingu, sem krafist væri að gerð yrði á úrskurðinum, né ástæðum, sem hún væri reist á. Í bréfinu var um þetta vísað til b. og c. liða 1. mgr. 145. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála og óskað eftir því, sbr. 2. mgr. 146. gr. sömu laga, að bætt yrði úr þessum göllum áður en málið yrði sent Hæstarétti 3. desember 2002. Meðal kærumálgagna er greinargerð sóknaraðila til Hæstaréttar, sem undirrituð er af sama lögmanni og áður er getið. Verður að ætla að með henni hafi sóknaraðili leitast við að sinna framangreindum tilmælum héraðsdómara.

Samkvæmt 1. mgr. 85. gr., sbr. 2. mgr. 79. gr. laga nr. 90/1991 gilda um kæru úrskurðar, sem gengur í ágreiningsmáli um gildi nauðungarsölu, sömu reglur og um kæru í almennu einkamáli, þar á meðal um kærana sjálfa og meðferð hennar fyrir Hæstarétti. Samkvæmt fyrrnefndum b. og c. liðum 1. mgr. 145. gr. laga nr. 91/1991, sem þannig eiga við í máli þessu, þar að greina í kæru frá kröfu um breytingu á úrskurði, sem kærður er, og ástæðum, sem kæra er reist á. Þessara atriða var í engu getið í kæru sóknaraðila. Þegar héraðsdómari gaf sóknaraðila kost á að ráða bót á þessu afhenti sóknaraðili honum greinargerð til Hæstaréttar. Samkvæmt greinargerðinni er hagsmuna sóknaraðila gætt af héraðsdómslögmanni, sem brestur heimild til að flytja mál annarra fyrir Hæstarétti, sbr. 3. mgr. 8. gr. og 3. mgr. 10. gr. laga nr. 77/1998 um lögmennt. Er því ekki unnt að taka tillit til hennar við meðferð þessa kærumáls. Að því gættu eru slíkir annmarkar á kæru sóknaraðila sem slíkri og málalilbúnaði hans öllum fyrir Hæstarétti að máli þessu verður vísað sjálfkrafa héðan frá dómi.

Kærumálskostnaður dæmist ekki.

D ó m s o r ð :

Máli þessu er vísað frá Hæstarétti.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 7. nóvember 2002.

Mál þetta var var þingfest fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur 16. nóvember 2001.

Sóknaraðili er Ís-Eignir ehf., kt. 551097-2779, Hringbraut 110, Reykjavík.

Varnaraðilar eru Sjóvá-Almennar tryggingar hf., kt. 701288-1739, Kringlunni 5, Reykjavík, og Sparisjóður Reykjavíkur og nágrennis, kt. 440888-1279, Álfabakka 14a, Reykjavík.

Dómkröfur sóknaraðila eru þær að dómurinn ógildi nauðungarsölu sýslumannsins í Reykjavík er fram fór á eigninni Hverfisgötu 82, Reykjavík, 3. hæð til vesturs, 4. október 2001 kl. 10.30. Einnig að sýslumanni verði gert að leiðrétta staðgreina í rétta veru samkvæmt eignaskiptasamningi gerðum 14. júlí 1997.

Dómkröfur varnaraðila eru þær að viðurkennt verði gildi nauðungarsölu á eigninni, Hverfisgata 82, matshluta 010301, er fram fór 4. október 2001. Varnaraðili, Sjóvá-Almennar tryggingar hf., gerir og kröfu um málskostnað sér til handa að mati dómsins svo og virðisaukaskatt á málflutningsþóknun. Varnaraðili, Sparisjóður Reykjavíkur og nágrennis, gerir kröfu um málskostnað sér til handa að mati dómsins, svo og virðisaukaskatt á málflutningsþóknun.

Málið var tekið til úrskurðar að loknum munnlegum málflutningi 16. september sl. Gætt var ákvæða 1. mgr. 115. gr. laga nr. 91/1991, sbr. 4. mgr. 84. gr. laga nr. 90/1991, áður en úrskurður var kveðinn upp.

Málsatvik

Með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur, uppkveðnum 1. september 1999, var stefndi, Sigtún 7 ehf., dæmdur til að greiða stefnanda, Sjóvá-Almennum tryggingum hf., 1.695 krónur auk dráttarvaxta og málskostnaðar, auk þess sem staðfestur var lögveðsréttur stefnanda í fasteign stefnda, Ís-eigna ehf., við Hverfisgötu 82, Reykjavík, þriðju hæð, matshluta 010301, til tryggingar tildæmdum fjárhæðum. Þann 6. júlí 2000 var gert fjárnám hjá sóknaraðila máls þessa í framangreindum eignarhluta hjá sýslumanninum í Reykjavík. Gerðin fór fram þótt ekki væri mætt fyrir gerðarþola. Með beiðni til sýslumannsins í Reykjavík, dags. 14. febrúar 2001, óskaði varnaraðili, Sjóvá-Almennar tryggingar, eftir nauðungarsölu á eigninni á grundvelli fjárnámsins frá 6. júlí 2000 og með bréfi, dags. 4. október 2001, var lýst kröfu varnaraðila í söluandvirði eignarinnar. Framhaldssala eignarinnar fór fram 4. október 2001.

Með bréfi sóknaraðila til Héraðsdóms Reykjavíkur, dags. 19. október 2001, var málinu vísað til dómsins með kröfu um úrlausn nauðungarsölunnar.

Málsástæður og lagarök sóknaraðila

Sóknaraðili krefst þess að hnekkst verði framhaldssölu sem fram fór 4. október 2001 á fasteigninni Hverfisgötu 82, 3. hæð til vesturs. Byggir sóknaraðili á því

eign sín hafi ekki átt að fara á nauðungarsölu vegna ógreiddrar brunatryggingar frá Sjóvá-Almennum, þar sem um væri að ræða skuld vegna íbúðar sem hann ætti ekki. Veðbókavottorð stemmi ekki við staðgreini á eigninni og fasteignamat beri ekki saman við auglýst uppboð og íbúðir í vesturhluta hússins séu stærri en í austurhluta þess. Samkvæmt eignaskiptasamningi frá 14. júlí 1997 séu íbúðir sem eru til vesturs auðkenndar með tölustöfunum 02 í endann en 01 sem eru til austurs. Fasteigninni hafi var breytt að hluta, þannig að úr einni íbúð voru gerðar tvær, og aðallega út af því hafi staðgreinar breyst, en eignaskiptasamningurinn sem og nýjar teikningar muni endanlega sýna fasteignina eins og hún eigi að vera hjá fasteignamat og í veðmálabókum. Þá beri að líta til þess að vestur – austur hugtök séu ekki nefnd hjá Fasteignamat ríkisins heldur sé stuðst við fasteignanúmer eigna.

Staðgreinar hafi ekki verið leiðréttir í veðmálabókum í samræmi við eignaskiptasamning frá 14. júlí 1997. Það sé augljóst að um handvömm sýslumannsembættis hafi verið að ræða er embættið seldi íbúð sem réttilega eigi að vera merkt 010301 og var í eigu Sigtúns 7 ehf. en aldrei í eigu Ís-eigna ehf., sbr. afsal til handa Lífeyrissjóðnum Lífðn, innfært þann 18. september 1997. Þá sé það skýlaus krafa að dómurinn ógildi nauðungarsölu sýslumanns og að honum verði gert skylt að leiðrétta staðgreina í rétta veru samkvæmt eignaskiptasamningi, gerðum þann 14. júlí 1997. Ef varnaraðili hefði kynnt sér eignaskiptasamninginn mátti honum vera ljóst að um ranga íbúð hafi verið að ræða og hefði hann átt að gera athugasemd við sýslumanninn í Reykjavík þar að lútandi. Allur málatalibúnaður er lúti að þessu máli virðist vera reistur á því að ekki hafi verið unnið eftir nýjasta eignaskiptasamningi frá 1997 heldur notast við samning frá árinu 1988.

Varðandi lagarök er vísað til XIV. kafla laga nr. 90/1991, úrlausn um gildi nauðungarsölu.

Málsástæður og lagarök varnaraðila

Varnaraðili kveður að með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur frá 1. september 1999 hafi stefndi, Sigtún 7 ehf., verið dæmt til að greiða stefnanda, Sjóvá-Almennum hf., 1.695 krónur auk dráttarvaxta, auk þess sem staðfestur hafi verið lögveðsréttur stefnanda í fasteign stefnda, Ís-Eigna ehf. við Hverfisgötu 82, Reykjavík, matshluta 010301. Hafi aðilar og verið dæmdir til að greiðslu málskostnaðar. Þann 6. júlí 2000 hafi verið gert fjárnám hjá sóknaraðila máls þessa í ofangreindum eignarhluta hjá sýslmanninum í Reykjavík. Þann 14. febrúar 2001 hafi svo verið send beiðni um nauðungarsölu á eigninni til sýslumannsins í Reykjavík og hafi meðferð hennar lokið með sölu eignarinnar 4. október 2001. Á öllu þessu ferli hafi aldrei verið mætt fyrir hönd sóknaraðila málsins og komið að athugasemdum.

Varnaraðili byggir kröfu sína á því að eignin sé réttilega tilgreind í þinglýsingarvottorð. Auk þess sé ljóst af fermetratölu og eignarhluta í húsi hvaða íbúð sé um að ræða. Það sé ljóst að sú eign er nauðungarsöluheimildin hafi staðið til hafi verið seld 4. október 2001 og því sé gildi framhaldssölnunnar ótvírætt.

Rök sóknaraðila séu mjög óskýr og erfitt að átta sig á málalilbúnaði hans. Hann vísi til eignaskiptasamnings frá 1988 og breytinga á honum frá 1997 sem ekki uppfylli skilyrði laga um fjöleignarhús nr. 26/1994, auk þess sem sóknaraðili hafi ekki lagt fram teikningar staðfestar af byggingarfulltrúa sem útskýrt gætu málalilbúnað hans. Skjöl sem sóknaraðili hafi lagt fram, beri einnig með sér að tilgreining umræddrar eignar í þinglýsingarvottorðum sýslumannsins í Reykjavík sé rétt.

Niðurstaða

Með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur, uppkveðnum 1. september 1999, var staðfestur lögveðsréttur varnaraðila, Sjóvá-Almennra trygginga hf., í fasteign sóknaraðila, Ís-Eigna ehf., við Hverfisgötu 82, Reykjavík, þriðju hæð, matshluta 010301, til tryggingar tildæmdum fjárhæðum í því máli. Um var að ræða kröfu vegna ógreiddrar brunatryggingar eignarinnar að höfuðstólsfjárhæð 1.695 krónur. Á grundvelli dómsins var gert fjárnám í tilgreindum eignarhluta 6. júlí 2000 og beðið var um nauðungarsölu eignarinnar 14. febrúar 2001, sem lauk með framhaldssölu hennar 4. október 2001.

Í uppboðsauglýsingu eignarinnar var eignin tilgreind sem Hverfisgata 82, 010301, 51 m² í vesturenda 3. hæðar. Samkvæmt þinglýsingarvottorði sem var til staðar við nauðungarsöluna var umrædd eign tilgreind sem Hverfisgata 82, 010301, 51,3m² í vesturenda 3. hæðar, 6,4%. Við nauðungarsöluna var íbúðin og tilgreind sem Hverfisgata 82, 010301, í vesturenda.

Samkvæmt þinglýstum eignaskiptasamningi um húseignina Hverfisgötu 82, Reykjavík, dags. 24. mars 1988, er eignarhluti 010301 herbergi sem teljast vera 52,9 m², 6,6% af húsinu. Samkvæmt eignaskiptasamningi, dags. 2. júlí 1997, hafa sameigendur húseignarinnar nr. 82 við Hverfisgötu í Reykjavík komið sér saman um leiðréttingu á staðgreini íbúða í samræmi við staðgreini Fasteignamats ríkisins á tilgreindri skiptingu eignarinnar. Samkvæmt eignaskiptasamningi þessum er eignarhluti 010301 íbúð á þriðju hæð til austurs, sem telst vera 51,3 m². Eignarhlutinn telst vera 6,4% af húsinu. Samkvæmt eignaskiptasamningnum er eignarhluti 010302 íbúð á þriðju hæð til vesturs, sem telst vera 52,9 m². Eignarhlutinn telst vera 6,6% af húsinu. Tilgreindur eigandi beggja íbúðanna er Sigtún 7 ehf. Eignaskiptasamningi þessum var þinglýst 6. júlí 1997, svo sem áritun á samninginn ber með sér, og hans er getið á þinglýsingarvottorði því sem lá frammi við nauðungarsölu eignarinnar. Samkvæmt staðfestingu

byggingarfulltrúa Reykjavíkurborgar, 11. júlí 1997, er skráning Fasteignamats ríkisins í húsinu nr. 82 við Hverfisgötu og í eignaskiptasamningi, dags. 2. júlí 1997, í samræmi við samþykktar teikningar byggingarfulltrúaembættisins af sömu íbúðum. Samkvæmt framlögðu vottorði Fasteignamats ríkisins, dags. 13. september sl., er eignarhluti sóknaraðila í Hverfisgötu 82, Reykjavík, tilgreindur sem íbúð 010302 að flatarmáli 53 m².

Samkvæmt framansögðu liggur fyrir að lýsing eignarinnar samkvæmt þinglýsingarvottorði annars vegar og skráningu Fasteignamats ríkisins og í eignaskiptasamningi hins vegar er ekki í fullu samræmi. Misræmis gætir þó ekki í þinglýsingarbókum varðandi lýsingu þeirra eigna sem þar eru tilgreindar með fasteignanúmer 010301 og 010302, eins og framlögð skjöl bera með sér. Á öllum innheimtuferli kröfunnar, sem mál þetta er risið af, þ.m.t. við meðferð nauðungarsölu eignarinnar, var tilgreining hennar að því er varðar stærð, staðsetningu og eignarhluta í húsi í samræmi við þinglýstar heimildir. Virðist þannig enginn vafi leika á því hvaða eign var seld nauðungarsölu og ekki verður annað séð en tilgreining eignarinnar hafi verið fullnægjandi við sölumeðferðina, sbr. 1. mgr. 19. gr. laga um nauðungarsölu nr. 90/1991. Er því ekki unnt að fallast á kröfu sóknaraðila um ógildingu nauðungarsölnnar, sem virðist aðallega vera byggð á því að tilgreining eignarinnar með fasteignanúmeri 010301 hafi verið röng. Ber því að fallast á kröfu varnaraðila um viðurkenningu á gildi nauðungarsölnnar, eins og nánar greinir í úrskurðarorði.

Sóknaraðili skal greiða varnaraðila, Sjóvá-Almennum tryggingum hf., 60.000 krónur í málskostnað, en málskostnaður verður felldur niður að því er varðar Sparisjóð Reykjavíkur og nágrennis.

Eggert Óskarsson héraðsdómari kvað upp úrskurð þennan.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Viðurkennt er, að nauðungarsala eignarinnar, sem tilgreind var sem Hverfisgata 82, 010301, 51 fm í vesturenda 3. hæðar, og fram fór 4. október 2001, sé gild.

Sóknaraðili, Ís-Eignir ehf., greiði varnaraðila, Sjóvá-Almennum tryggingum hf., 60.000 krónur í málskostnað. Málskostnaður fellur niður að því er varðar varnaraðila, Sparisjóð Reykjavíkur og nágrennis.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 297/2002.

S.S. Byggir ehf.

(Árni Pálsson hrl.)

gegn

protabúi S.M. verktaka ehf.

(Sveinn Andri Sveinsson hrl.)

Verksamningur.

S stóð fyrir byggingu verslunarmiðstöðvar á Gleráreyrum á Akureyri og samði við SS um að framkvæma verkið. SM var einn undirverktaka og tók að sér að leggja þakdúk yfir eldra þak, en að hluta var um endurbætur á eldra iðnaðarhúsnæði að ræða. Eftir verklok reis ágreiningur milli SS og SM um greiðslu þriggja reikninga og höfðaði SM mál til heimtu þeirra. Með héraðsdómi var SS dæmdur til að greiða tvo reikninganna og áfrýjaði hann þeirri niðurstöðu til Hæstaréttar. SS var með dómi Hæstaréttar gert að greiða annan reikninginn, sem fól í sér fjóra verkliði. Hins vegar var talið að það verk sem hinn reikningurinn var gerður fyrir, hafi ekki verið unnið í þágu SS. Var ekki talið að vanræksla hans á að mótmæla reikningnum skriflega gæti skapað honum greiðsluskyldu, en reikningurinn bar með sér að verkið væri unnið fyrir fyrirtækið B. Ekki var því fallist á að SS bæri að greiða kröfu samkvæmt þeim reikningi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Árni Kolbeinsson og Markús Sigurbjörnsson.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 21. júní 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, en til vara að hún verði lækkuð og málskostnaður felldur niður.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Málavextir eru þeir að Smáratorg ehf. mun hafa staðið fyrir byggingu verslunarmiðstöðvar á Gleráreyrum á Akureyri, er nefndist Glerártorg. Mun að hluta hafa verið um nýbyggingu að ræða en að hluta til endurbætur á eldra iðnaðarhúsnæði. Mun Smáratorg ehf. hafa samið við áfrýjanda

um að framkvæma verkið. Kveður áfrýjandi fjölda undirverktaka hafa verið fengna til að framkvæma einstaka hluta þess. Einn þeirra var S.M. verktakar ehf. Meðal gagna málsins eru tvö tilboð, þar sem S.M. verktakar ehf. bjóða meðal annars í verkþátt, sem fólst í að leggja þakdúk yfir eldra þak. Er fyrra tilboðið, þar sem boðnar voru 11.627.290 krónur í þennan verkþátt, dagsett 26. apríl 2000, en hið síðara var að fjárhæð 943.175 krónur og dagsett 12 maí sama árs. Fól það meðal annars í sér breytingar á og viðbót við þennan þátt verksins. Varðandi þennan lið var tekið fram í síðara tilboðinu að niðurföll væru ekki innifalin í tilboðsverði þar eð útboðsgögn væru óljós að þessu leyti. Tilboðum þessum mun hafa verið tekið. Er óundirritaður verksamningur milli áfrýjanda og S.M. verktaka ehf. dagsettur 26. maí 2000 meðal gagna málsins. Samningsverð þar er samtala framangreindra tilboða eða 12.612.465 krónur. Samningsgögn, sem þar voru tilgreind, voru, auk tilboðs S.M. verktaka ehf., verklýsing, verkáætlun og teikningar. Í þeim lið verklýsingar, sem vísað var til í verksamningnum, var tekið fram að innifalið í verkinu væri frágangur og þétting kringum öll op á þaki. Um væri að ræða að leggja tvö lög af þakpappa yfir eldra þak, en hreinsa skyldi eldri pappa áður en sá nýi væri lagður.

Eftir verklok reis ágreiningur milli áfrýjanda og S.M. verktaka ehf. um greiðslu þriggja reikninga, sem allir voru dagsettir 10. nóvember 2000. Höfðuðu S.M. verktakar ehf. mál þetta 22. júní 2001 til heimtu reikninganna. Bú S.M. verktaka ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði Héraðsdóms Reykjaness 29. janúar 2002 og tók þrotabúið við aðild málsins. Með hinum áfrýjaða dómi voru kröfur stefnda samkvæmt tveimur reikninganna teknar til greina, en áfrýjandi sýknaður af kröfu um greiðslu þess þriðja. Héraðsdómi hefur ekki verið gagnáfrýjað og var því lýst yfir af hálfu stefnda fyrir Hæstarétti að hann sætti sig við niðurstöðu héraðsdóms varðandi þriðja reikninginn. Koma því einungis til umfjöllunar kröfur samkvæmt hinum reikningunum tveimur.

II.

Íslenskur staðall um almenna útboðs- og samningsskilmála um verkframkvæmdir, ÍST 30:1977, var ekki meðal þeirra gagna, sem vísað var til í verksamningi aðila. Við skýrslugjöf fyrir héraðsdómi svöruðu bæði Steingrímur Steingrímsson, sem áður var fyrirsvarsmaður S.M. verktaka ehf., og Sigurður Sigurðsson, fyrirsvarsmaður áfrýjanda, því sérstaklega

aðspurðir að þeir teldu engu að síður staðalinn hafa gilt í samskiptum aðila. Hvorugur þeirra virðist þó hafi gætt þeirra reglna, sem staðallinn setur, varðandi þau verk, sem deilt er um í máli þessu.

Annar þeirra reikninga S.M. verktaka ehf., sem ágreiningur aðila snýst um, ber textann „v/Glerártorg. Aukaverk“. Eru síðan taldir upp fjórir verklíðir.

Fyrst eru tilgreindar „reyklúgur 4 stk.“ og í fjárhæðadálk reikningsins 96.000 krónur. Er sú fjárhæð án virðisaukaskatts, en skattinum var bætt í einu lagi við samtölu allra liða neðst á reikningnum. Fyrir héraðsdómi skýrði Steingrímur Steingrímsson svo frá að verkþáttur þessi hafi verið unninn á gömlum þökum úr strengjasteypu með einangrun og þakpappa ofan á og hafi S.M. verktökum ehf. verið ætlað að setja nýjan þakpappa ofan á þann, sem fyrir var. Gert hafi verið ráð fyrir að settar yrðu sex stórar reyklosunarlúgur á þakið. Eftir að búið var að loka þakinu og ganga frá því að fullu hafi verið ákveðið að bæta við fjórum smærri reyklosunarlúgum. Hafi áfrýjandi sett niður lúgurnar, en S.M. verktakar ehf. gengið frá pappanum í kring um þær að beiðni verkstjóra áfrýjanda. Áfrýjandi segir Ingva Óðinsson hafa verið eina verkstjóra sinn við framkvæmdina. Fyrir héraðsdómi kvaðst Ingvi ekki hafa gengið frá neinum samningum við Steingrím um aukaverk. Sigurður Sigurðsson sagðist í skýrslu sinni fyrir héraðsdómi aðspurður ekki viss um þennan lið og vísaði á Harald Sigmar Árnason. Haraldur, sem er byggingatækni-fræðingur og var tengiliður áfrýjanda við undirverktaka við umrædda framkvæmd, taldi vinnu við reyklúgur hafa verið hæfa til greiðslu ef um væri að ræða fleiri lúgur en gert hafi verið ráð fyrir í tilboði. Tryggvi Tryggvason byggingarverkfræðingur var byggingarstjóri Smáratorgs ehf. við framkvæmdirnar. Hann staðfesti fyrir héraðsdómi að umræddar reyklúgur hefðu ekki verið í upphaflegum áætlunum en komið til seinna. Hafi Smáratorgi ehf. verið gerður reikningur fyrir þessum lúgum og hann verið greiddur. Ekki liggja fyrir í málinu nein útboðsgögn, sem sýna hversu mörgum lúgum var gert ráð fyrir við útboð. Er nægilega sannað með framburði Tryggva að þessum lúgum hafi verið bætt við síðar. Þá liggur fyrir samkvæmt framburði Haraldar að kostnaður vegna frágangs við slíkar viðbótarlúgur hafi verið metinn greiðsluhæfur sem viðbótarverk. Þar sem ekki hefur verið leitt í ljós að sú greiðsla, sem S.M. verktakar ehf. fóru fram á vegna þessa, sé ósanngjörn verður fallist á þennan lið.

Í annan stað er á umræddum reikningi tilgreindur liðurinn „stefnutúður“ og í fjárhæðadálk 264.000 krónur. Steingrímur bar fyrir héraðsdómi að á mænum allra húsanna hafi með sex metra millibili verið sérstakar túður til að loftræsta þakið. Nefndust þær stefnutúður. Hafi sá maður, sem annaðist eftirlit með byggingunni fyrir Smáratorg ehf., beðið um að settar yrðu upp nýjar túður, en í útboðsgögnum hafi ekki verið gert ráð fyrir því. Aðspurður kvaðst hann ekki vita hvort áfrýjandi hafi komið að þessum ákvörðunum. Sigurður kvaðst minnst þess að stefnutúðurnar hefðu verið ræddar á fundi þegar menn áttuðu sig á að allt var brotið sem fyrir var og engin loftun á þökunum. Haraldur bar að Smáratorg ehf. hefði óskað eftir því við áfrýjanda að skipt yrði um stefnutúðurnar. Hann sagðist myndu hafa samþykkt greiðslu vegna þessa þáttar. Samkvæmt þessu er sannað að ekki var í upphafi gert ráð fyrir að skipt yrði um túður þessar og að Smáratorg ehf. fór þess á leit við áfrýjanda á verk tímanum að það yrði gert. Þar sem einnig liggur fyrir að sá maður, sem fjalla átti um reikninga undirverktaka fyrir áfrýjanda, mat þennan lið greiðsluhæfan sem aukaverk verður á hann fallist.

Í þriðja lagi er á reikningnum tilgreindur liðurinn „nýjar festingar“ og í fjárhæðadálk 375.000 krónur, svo og „DHL kostnaður“ og 54.000 krónur í fjárhæðadálk. Í skýrslu Steingríms fyrir héraðsdómi kom fram að í upphafi hafi verið gert ráð fyrir að nýr þakpappi yrði límduð niður. Þeim frágangi hafi S.M. verktakar ehf. ekki treyst, enda bæru þeir ábyrgð á verkinu í 10 ár. Hafi þeir því lagt til að þess í stað yrði nýi dúkurinn festur niður með sérstökum plastfestingum, sem borað væri fyrir í gegnum einangrunina á þakinu, og þær negldar í strengjasteypu þaksins. Þetta hafi hönnuðir hússins samþykkt og áfrýjandi ekki gert athugasemd við þessa breytingu á verktilhögun. Tryggvi byggingarstjóri bar fyrir héraðsdómi að hann hafi fyrir hönd Smáratorgs ehf. fallist á þessa breytingu. Sigurður bar að Steingrímur hafi borið tillögu um þessa breytingu upp á fundi og hún verið samþykkt með því skilyrði að ekki yrði um aukakostnað að ræða. Steingrímur bar fyrir dómi að S.M. verktakar ehf. hafi pantað festingar miðað við að einangrun á þakinu væri 5 cm, en sú þykkt hafi verið gefin upp á teikningu. Aðspurður kvaðst hann ekki hafa farið upp á þakið og mælt þykkt einangrunarinnar áður en hann bauð í verkið. Þegar síðan hafi verið farið að bora fyrir festingunum hafi komið í ljós að þykkt einangrunarinnar á þakinu hafi verið 8 til 9 cm og festingarnar því of stuttar. Um þetta hafi verið rætt á verk-

fundi, þar sem eðlilegt hafi verið talið að panta nýjar festingar, en það ekki rætt hver ætti að annast það. Hafi S.M. verktakar ehf. síðan pantað festingar af rétttri lengd. Í fundargerð verkfundar 11. ágúst 2000 er bókað að Steingrímur hafi skýrt frá því að panta þurfi nýjar festingar þar eð einangrun hafi reynst þykkari en teikningar sýndu. Síðan er bókað „Verktaki telur að hér sé um aukakostnað að ræða. Málið verður athugað nánar.“ Haraldur bar að þegar Steingrímur hafi upplýst áfrýjanda um þetta vandamál hafi það verið rætt við verkkaupann, Smáratorg ehf. Hafi viðbrögð hans verið að panta þyrfti nýjar festingar með hraði því að ella myndi verkið stöðvast. Málið hafi síðan verið rætt á fleiri en einum verkfundi og verkkaupinn með öllu hafnað að borga kostnað vegna þessa.

Á teikningu, sem vísað er til í verksamningi, er á þversniði gefið upp að þykkt einangrunar á þakinu sé 50 mm. Annars staðar á teikningunni er við sérmynd textinn „þykkt eins og á eldra þaki (100 mm?)“. Það var mat sérfróðra meðdómsmanna í héraði að umrædd teikning væri misvísandi, því að hún hefði átt að bera með sér að þykkt einangrunar væri breytileg. Verður á því mati byggt. Ekki verður séð að S.M. verktakar ehf. hafi getað staðreynt þykkt einangrunar á þakinu með skoðun, heldur hefði þurft að bora göt á þakið til þess. Verður því ekki talið að undirverktakinn hafi vanrækt skoðunarskyldu sína. Verður áfrýjandi samkvæmt þessu að bera kostnað, sem hlaut af framangreindum hnökrum á teikningunni, og verður fallist á kröfur samkvæmt þessum liðum.

Í fjórða og síðasta lagi er á framangreindum reikningi liðurinn „Ísetning á nýjum niðurföllum“ og í fjárhæðadálk 48.000 krónur. Eins og að framan er rakið var tekið fram í viðbótartilboði S.M. verktaka ehf. að niðurföll væru ekki innifalin í tilboðsverði. Steingrímur bar fyrir héraðsdómi að sett hafi verið ný niðurföll á húsið. Hafi það verið gert að beiðni byggingareftirlitsmanns Smáratorgs ehf. og hafi menn frá áfrýjanda annast tengingu þeirra. Haraldur taldi að gert hefði verið ráð fyrir nýjum niðurföllum í útboðsgögnum. Hann treysti sér ekki til að fullyrða hvort S.M. verktakar ehf. hefðu komið sjálfum niðurföllunum fyrir, en það hefði verið í þeirra verkahring að þetta að þeim. Þar sem fyrir liggur að kostnaður vegna niðurfallanna var ekki innifalin í tilboði S.M. verktaka ehf., ekkert er fram komið um að þetta verk hafi ekki verið unnið af þeim og ekki er í ljós leitt að umkrafín greiðsla sé ósanngjörn verður fallist á þennan lið.

Samkvæmt framansögðu verður fallist á alla liði umrædds reiknings og þar með reikninginn í heild, en hann er að fjárhæð 837.000 krónur með virðisaukaskatti.

Hinn reikningurinn, sem ágreiningur er um, er samkvæmt yfirskrift sinni vegna vinnu fyrir Blikkrás ehf. Í texta hans kemur síðan fram að um sé að ræða vinnu 30. og 31. október og 7. og 8. nóvember 2000 vegna þéttinga með þakblásurum og lofttúðum frá nánar tilgreindum rýmum í húsinu. Steingrímur skýrði svo frá fyrir héraðsdómi að í útboðsgögn- um hefði hvergi verið gert ráð fyrir loftræstiblásurum. Eftir að búið hafi verið að ganga frá þakinu hafi verið söguð í það göt vegna þessara blásara og S.M. verktakar ehf. gengið frá þéttingu þaksins með þeim. Hafi það verið gert að beiðni verkstjóra áfrýjanda. Ingvi verkstjóri bar að loftræsting þessi hafi ekki verið á vegum áfrýjanda, heldur Blikkrásar ehf., og hafi hann ekkert skipt sér af henni. Sigurður skýrði svo frá að Blikkrás ehf. hafi séð um loftræstikerfið í byggingunni sem sjálfstæður verktaki og hafi áfrýjandi hvergi komið þar nærri. Á sama veg bar Haraldur Tryggvi bar að verk við loftræstingu í byggingunni hafi ekki verið unnin fyrir Smáratorg ehf. Einstakir leigutakar í húsinu hafi þurft að sjá um þann þátt og Blikkrás ehf. unnið það verk fyrir flestar verslanir í húsinu. Samkvæmt þessu er ljóst að umrætt verk var ekki unnið í þágu áfrýjanda.

Áfrýjandi mótmælti ekki þessum reikningi skriflega. Fyrir liggur að verk þetta var unnið í lok október og byrjun nóvember 2000 eftir að S.M. verktakar ehf. höfðu lokið verki sínu og gengið frá þakinu. Reikningurinn er að vísu stílaður á áfrýjanda, en hann ber það með sér að verkið var unnið fyrir Blikkrás ehf. Verður ekki talið að vanræksla áfrýjanda á að mótmæla reikningnum skriflega geti skapað honum greiðsluskyldu við þessar aðstæður. Ekki verður því fallist á að áfrýjanda beri að greiða kröfu samkvæmt reikningi þessum.

Samkvæmt framansögðu verður áfrýjandi dæmdur til að greiða stefnda 837.000 krónur með dráttarvöxtum eins og í dómsorði greinin.

Áfrýjandi verður dæmdur til að greiða stefnda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem ákveðinn er í einu lagi eins og í dómsorði greinin.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, S.S. Byggir ehf., greiði stefnda, þrotabúi S.M. verk-

taka ehf., 837.000 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. desember 2000 til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags.

Áfrýjandi greiði stefnda samtals 400.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 22. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 12. mars sl, er höfðað 22. júní 2001 af S.M. verktökum ehf., Hafnarbraut 6, Kópavogi. Bú stefnanda var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði uppkveðnum 29. janúar sl. í Héraðsdómi Reykjaness. Sveinn Andri Sveinsson, hrl. var þann sama dag skipaður skiptastjóri og hefur protabúið tekið við aðild málsins.

Stefndi er S.S. Byggir ehf., Kaldbaksgötu 1, Akureyri.

Stefnandi gerir þar dómkröfur að hinu stefnda félagi verði gert að greiða stefnanda 1.328.957 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá 10. desember 2000 til 1. júlí 2001, en frá þeim degi með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar að skaðlausu.

Stefndi krefst aðallega sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar. Til vara krefst stefndi lækkunar á dómkröfum og málskostnaður verði felldur niður.

I.

Stefnandi kveðst hafa unnið fyrir stefnda, sem undirverktaki, við byggingu Glerártorgs á Akureyri, fjölverslunarhúss, sumarið og haustið 2000, samkvæmt samningi. Að loknu verki kveður stefnandi stefnda hafa farið þess á leit við stefnanda að hann annaðist þéttingu á fleiri lofttúðum, jafnframt því að kaupa af stefnanda byggingarefni, sem því verki tengdist.

Dómkrafa stefnanda byggir á þremur reikningum þar sem krafist er greiðslu bæði fyrir vinnu og efni en þeir eru svohljóðandi:

Reikningur nr. 1859:

V/Glerártorg Aukaverk:

Reyklúgur 4 stk.	kr. 96.000
Stefnutúður 48 stk. x 5.500	kr. 264.000
Nýjar festingar 25.000 stk .x 15	kr. 375.000
DHL kostnaður	kr. 54.000

Ísetning á nýjum niðurföllum 16 stk. x 3.000	kr. 48.000
Virðisaukaskattur	kr. 164.712
Samtals.	kr. 837.000

Reikningur nr. 1860:

Verk fyrir S.S. Byggir. Þétting með reyklosunarlúgum:

Tímavinna 5 klst. x 3.200 29.okt.00	kr. 16.000
Tímavinna 10 klst. x 3.200 6.nóv.00	kr. 32.000
Efni: Yfirpappi 25 m ² x 1.000	kr. 25.000
Undirpappi 10 m ² x 1.000	kr. 10.000
Ferðakostnaður, fæði og gisting	kr. 43.515
Virðisaukaskattur	kr. 24.897
Samtals	kr. 126.515

Reikningur nr. 1861:

Verk fyrir Blikkrás:

Unnið við þéttingu með loftblásurum frá Nettó og Rúmfatalager 30. okt. 00.
Unnið við þéttingu á lofttúðum frá smáverslunum og inntakskompu fyrir rafmagn og hita 31. okt. 00.

Lagt í kringum þakblásara við norðurvegg 08.nóv.00

Efni: Undir- og yfirpappi 80 m ² x 1.000	kr. 80.000
Tímavinna: 41 klst. x 3.200	kr. 131.200
Ferðir, gisting og fæði	kr. 154.242
Virðisaukaskattur	kr. 71.914
Samtals	kr. 365.442

Stefnandi byggir greiðsluskyldu stefnda á þeim málsástæðum að samningar séu skuldbindandi og að greiða beri það verð sem þjónustufyrirtæki setji upp nema það sé bersýnilega ósanngjarnt. Stefnandi mótmælir því að stefndi hafi stöðvunarrétt á greiðslu á þeirri forsendu að stefndi hafi ekki fengið greitt frá Smáratorgi ehf.

Ennfremur mótmælir stefnandi því að einhverjar ástæður geti réttlætt greiðslu-drátt stefnda og byggir á þeirri málsástæðu að sú þjónusta sem beðið hafi verið um og innt var af hendi með óaðfinnanlegum hætti hafi komið hinu stefnda félagi að fullum notum sem aðalverktaka.

Stefnandi byggir dómkröfu sína á reglum samningaréttarins um skuldbindingargildi samninga og réttarreglum um loforð. Þá vísar stefnandi til þeirrar grundvallarreglu verktakaréttar að verktakinn eigi rétt á greiðslu verklauna þegar verk hafi verið unnið. Einnig byggir stefnandi dómkröfu sína á grunnreglu 5. gr. kaupalaga.

Af hálfu stefnda er dómkröfum stefnanda mótmælt og byggt á þeirri máls-
ástæðu að málsaðilar hafi gert með sér verksamning þann 24. maí 2000, þess
efnis að stefnandi tæki að sér að leggja þakpappa á þak verslunarmiðstöðvar,
sem verið væri að reisa á Gleráreyrum á Akureyri. Samkvæmt verklýsingu var
verkið fólgið í því að leggja tvö lög af þakpappa og þétta í kringum öll op á þaki.
Verkið átti að greiðast samkvæmt einingaverði. Af hálfu stefnda er því haldið
fram að greiðslur hafi verið inntar af hendi samkvæmt verksamningi. Stefnandi
sé annars vegar að krefja stefnda um greiðslur vegna aukaverka, en á það getur
stefndi ekki fallist, því ekki verði annað séð en um sé að ræða verk, sem falli
undir verklýsingu og voru því innifalin í samningsverkinu. Hins vegar er verið
að krefja stefnda um greiðslu á reikningi nr. 1861, sem sé honum óviðkomandi
þar sem verkið hafi verið unnið fyrir annan aðila.

Af hálfu stefnda er greiðsluskyldu á reikningi nr. 1859, samtals að fjárhæð
837.000 krónur, mótmælt á þeirri forsendu að ekkert liggi fyrir um það að reyk-
lúgur, stefnutúður og ísetningu niðurfalla teljist til aukaverka. Á þeirri forsendu
verði litið svo á að framangreind verk hafi verið innifalin í samningsverkinu og
því þegar uppgerð og frekari greiðsluskyldu mótmælt.

Varðandi kaup á nýjum festingum mótmælir stefndi greiðsluskyldu á þeirri
forsendu að stefnandi hafi óskað eftir breytingum á því hvernig ætti að festa
neðra lag þakpappans. Það hafi verið stefnandi sem óskaði eftir því að festa
þakpappann með skrufufestingum í stað þess að bræða hann á eldra þak. Af
teikningum megi ráða að einangrun sé 50 mm þykk og hafi stefnandi keypt
festingar miðað við þá þykkt. Síðar hafi komið í ljós að einangrun sé þykkri og
hafi stefnandi orðið að kaupa nýjar festingar sem hann hafi fengið sendar með
hraðsendingu. Stefnandi hafi vakið athygli á þessu á verkfundi 11. ágúst 2000,
en þar hafi ekki verið samþykkt að greiddur yrði sá kostnaðarauki sem þetta
hafði í för með sér. Hvorki stefndi né Smáratorg ehf. hafa fallist á það að þeim
beri að greiða þennan kostnað og hefur greiðsluskyldu verið hafnað á þeirri for-
sendu að stefnanda hafi borið að kynna sér aðstæður áður en hann keypti festing-
arnar. Ennfremur er greiðsluskyldu hafnað á þeirri forsendu að stefnanda hafi
borið að fá samþykki stefnda áður en hann keypti festingarnar, en það hafi hann
ekki gert og verði hann að bera af því hallann. Þá er ennfremur á því byggt að
stefndi hafi samþykkt breytingu á verktilhögun á þeirri forsendu að verkið yrði
ekki dýrara, enda hafi verkkaupi neitað að fallast á greiðslu á þessum verklið.

Þá mótmælir stefndi greiðsluskyldu á reikningi nr. 1860 samtals að fjárhæð
126.515 krónur, sem er vegna vinnu við þéttingu við reyklosunarlúgur á þeirri
forsendu að sú vinna falli beint undir verklýsingu og því beri ekki að greiða
sérstaklega fyrir það sem aukaverk. Í verklýsingu sé tekið fram að innifalið í
einingaverði sé þétting í kringum öll op á þaki.

Stefndi mótmælir greiðsluskyldu á reikningi nr. 1861, samtals að fjárhæð

365.442 krónur á þeirri forsendu að þessi reikningur sé honum með öllu óviðkomandi. Um sé að ræða verk, sem virðist unnið samkvæmt beiðni Blikkrásar ehf. en það fyrirtæki hafi einnig verið undirverktaki stefnda við bygginguna. Blikkrás ehf. hafi enga heimild til að skuldbinda stefnda og beri stefnanda að beina þessum reikningi að Blikkrás ehf. Þá sé greiðsluskyldu ennfremur mótmælt á þeirri forsendu að ekki verði annað séð en um sé að ræða verk, sem falli undir verklýsingu og þar með innifalið í einingaverði og af þeirri ástæðu beri stefnda ekki að greiða þennan reikning.

Varakrafa stefnda á lækkun á dómkröfum er studd með eftirfarandi málsástæðum. Engar tímaskýrslur eða magntölur hafi verið lagðar fram í málinu. Þá sé heldur ekki lagðar fram kvittanir fyrir aðkeyptu efni. Stefndi geti því ekki gengið úr skugga um réttmæti reikninga stefnanda. Stefndi telji reikninga stefnanda allt of háa og það beri að leggja einingaverð til grundvallar en ekki tímavinnu ef stefnandi verði talinn eiga rétt á frekari greiðslum.

II.

Steingrímur Steingrímsson, þáverandi framkvæmdastjóri hjá stefnanda og Sigurður Sigurðsson, framkvæmdastjóri hjá stefnda gáfu aðilaskýrslu fyrir dómi. Stefndi leiddi sem vitni fyrir dómi Magnús Bjarnason, byggingaverkfræðing og byggingastjóra hjá Smáratorgi ehf., Tryggva Tryggvason, tæknifræðing og eftirlitsmann hjá Smáratorgi ehf. og Ingva Óðinsson, verkstjóra hjá stefnda. Af hálfu stefnda kom sem vitni fyrir dómi Haraldur Sigmar Árnason, byggingatækni-fræðingur hjá stefnda.

Af framburðum ofangreindra aðila má ráða að ekki er ágreiningur um það að þétting með 4 reyklosunarlúgum yfir smávverslunarrýmum taldist til auka-verka. Ennfremur þétting með 48 stefnutúðum. Hins vegar var meira álitamál hvernig litið yrði á ísetningu nýrra niðurfalla. Steingrímur Steingrímsson bar að Tryggvi Tryggvason, hafi óskað eftir því að stefnandi sæi um verkið. Haraldur Sigmar Árnason bar hins vegar að hann hafi ekki getað samþykkt greiðslu á þessum lið, þar sem hann hafi ekki vitað hvort ísetning niðurfalla hafi verið inni í tilboði stefnanda. Í upphafi hafi verið gert ráð fyrir 32 niðurföllum í útboðsgögnum. Ísetning niðurfalla hafi hins vegar ekki verið í verkahring stefnanda. Vitnið kvaðst ekki vita hver hafi séð um að setja niður niðurföllin. Vitnið kvaðst ekki vita til þess að annar verktaki hafi gert reikning fyrir ísetningu niðurfalla. Tryggvi Tryggvason bar fyrir dómi að honum væri ókunnugt um hvern stefndi hafi fengið til verksins.

Varðandi kaup á nýjum festingum kom eftirfarandi fram. Ágreiningslaust er að samþykkt var áður en verkið hófst að stefnanda væri heimilt að víkja frá verklýsingu við festingu þakpappans, að því tilskildu að kostnaður yrði ekki meiri og gæði ekki lakari. Við kaup á festingum fór stefnandi eftir teikningum,

en þar kemur fram á deiliteikningu að þykkt einangrunar á þaki er 50 mm. Síðar kom í ljós að einangrun var þykkri allt að 80 mm. Í ljós kom að teikningar voru misvísandi þar sem fram kom á deiliteikningu (99) 5.52 að þykkt einangrunar væri allt að 100 mm. Stefnanda var gert að panta nýjar festingar. Fram kom hjá Haraldi Sigmari Árnasyni að eftirlitsmaður lagði á það áherslu að það yrði gert með hraði til þess að teifa ekki verkið.

Varðandi reikning nr. 1861 með skýringu: „Verk fyrir Blikkrás“ kom eftirfarandi fram. Forsvarsmaður stefnanda kvaðst hafa sett inn þá skýringu og sent til stefnda til þess að stefndi, sem aðalverktaki, gæti endurkafið Blikkrás ehf. með álagningu sem stefndi ætti rétt á. Ennfremur bar vitnið að trúlega hafi það verið Ingvi Óðinsson, sem hafi óskað eftir að stefnandi tæki að sér umrætt verk. Ingvi staðfesti ekki framburð Steingríms. Ingvi kvað uppsetningu loftblásara ekki hafa verið á vegum stefnda og hafi hann því engin afskipti haft af þessu máli. Haraldur Sigmar Árnason bar fyrir dómi að hann hafi litið svo á að þessi reikningur hafi verið stefnda óviðkomandi. Reikningurinn hafi verið stílaður á Blikkrás ehf. og hafi stefnanda því borið að beina honum til þess aðila. Vitnið bar að stefndi hafi ekki tekið að sér loftræstikerfin heldur hafi Blikkrás ehf. gert það. Vitnið kvaðst ekki hafa framsent reikninginn til Blikkrásar ehf. á þeirri forsendu að stefnandi hafi átt að beina honum að Blikkrás ehf. án atbeina stefnda. Haraldur Sigmar kvaðst ekki geta svarað því hvort reikningurinn hefði verið endursendur til stefnanda. Sigurður Sigurðsson forsvarsmaður stefnda bar fyrir dómi að Blikkrás ehf. hafi séð um loftræstikerfi fyrir stefnda. Vitnið kvaðst ekki hafa séð reikning stefnanda fyrir vinnu vegna þéttingu við loftræstikerfin fyrr en löngu eftir verklok. Sigurður bar fyrir dómi að Oddur forsvarsmaður Blikkrásar ehf. hafi tjáð honum að Oddur hafi beðið stefnanda um að vinna verkið. Tryggvi Tryggvason bar fyrir dómi að Smáratorg ehf. hafi verið með einn aðalverktaka, stefnda. Hvern aðalverktakinn hafi fengið til að sjá um loftræstikerfin hafi Smáratorgi ehf. verið ókunnugt um. Smáratorgi ehf. hafi ekki borist sérstakur reikningur vegna þéttingar með loftblásurum.

Magnús Bjarnason, byggingastjóri hjá Smáratorgi ehf., bar fyrir dómi að allir reikningar sem aðalverktaki lagði fyrir Smáratorg ehf. vegna vinnu undirverktaka hafi verið samþykktir að undanskildum reikningi stefnanda vegna kaupa á nýjum festingum.

Fram kom hjá Steingrími Steingrímssyni, Sigurði Sigurðssyni og Haraldi Sigmari Árnasyni að þeir hafi litið svo á að meginreglur íslensks staðals ÍST 30:1997 hafi gilt í samskiptum aðila, þó ekki hafi verið vísað til hans sérstaklega í óundirrituðum verksamningnum, dagsettum 24. maí 2000. Staðalsins hafi hins vegar verið getið í útboðslýsingu fyrir aðalverkið.

III.

Þrátt fyrir að aðilar séu sammála um að meginreglur íslensks staðals ÍST 30:1997 hafi gilt í samskiptum aðila þá víkja báðir málsaðilar frá þeim reglum í samskiptum sínum. Til dæmis hefur stefnandi ekki sýnt fram á að hann hafi tilkynnt skriflega eða mætt á verkfundi og fengið bókaðar beiðnir um aukaverk og tryggt skriflegt samþykki fyrir framkvæmd þeirra, samkvæmt grein 16.6 í ÍST 30:1997. Á hitt er einnig að líta að stefndi gætti þess ekki að greiða þá hluta reikninga stefnanda, sem ekki voru umdeildir, sem honum bar samkvæmt grein 31.10 í ÍST 30:1997.

Verður fjallað um hvern einstakan reikning og byrjað á reikningi nr. 1859. Ekki er ágreiningur um að þétting með 4 reyklúgum hafi verið aukaverk, sem stefnda bar að greiða. Stefnandi greindi frá því að innfalið í fjárhæðinni 96.000 krónur væri vinna, ferðir, fæði og virðisaukaskattur. Að mati dómsins er fjárhæðin sanngjörn og krafa stefnanda tekin til greina. Fyrir dómi lýsti forsvarsmaður stefnda yfir að ekki væri ágreiningur um greiðslu fyrir þéttingu með 48 stefnutúðum samtals 264.000 krónur og er stefnda gert að greiða stefnanda þá fjárhæð, sem að mati dómsins er talin sanngjörn.

Ágreiningslaust er að stefnandi fékk samþykki stefnda og verkkaupa fyrir því að víkja frá verklýsingu hvernig þakpappinn yrði festur á þakið, að því tilskildu að sú leið væri ekki kostnaðarmeiri og gæði ekki lakari. Þegar stefnandi keypti festingar hefur hann til hliðsjónar teikningar unnar af Arkís í Reykjavík sem voru hluti af samningsgögnum samkvæmt 2. gr. verksamningsins, dagsettum 24. maí 2000. Á deiliteikningu merkttri nr. (99)5.52 kemur fram að þykkt einangrunar á þaki er 50 mm. Hinir sérfróðu meðdómarar telja að umrædd teikning sé misvísandi, því teikningin hefði átt að bera með sér að þykkt einangrunar væri breytileg. Gögn málsins bera það með sér að stefnandi gerði stefnda grein fyrir þessum vanda og hann leit svo á að um aukakostnað væri að ræða, sbr. verkfund 11. ágúst 2000. Stefnandi hefur því framfylgt ákvæði gr. 14.4 í ÍST 30:1997. Haraldur Sigmar Árnason bar fyrir dómi að verkkaupi hafi óskað eftir því að nýjar festingar yrðu keyptar með hraði til þess að ekki yrðu tafir á framkvæmdum. Eins og mál þetta liggur fyrir telur dómurinn að stefndi verði að bera hallann af kostnaðarauka sem leiðir af misvísandi teikningum og á þeirri forsendu eru kröfur stefnanda um greiðslu fyrir kaup á nýjum festingum 25.000 x 15 krónur samtals 375.000 krónur og sendingarkostnaður 54.000 krónur teknar til greina.

Ljóst er af tilboði stefnanda að ísetning niðurfalla er ekki innifalin í samningsupphæð. Í vætti Haraldar Sigmars Árnasonar, kom fram að ekki hafi annar undirverktaki gert reikning fyrir ísetningu niðurfalla. Á þeirri forsendu að hvorki hafi þessum reikningslið verið mótmælt né sýnt fram á að hann sé ber-sýnilega ósanngjarn, er hann tekin til greina og ber stefnda að greiða stefnanda 48.000 krónur.

Næst verður næst fjallað um reikning nr. 1860. Eins og að framan hefur verið rakið innheimti stefnandi í reikningi nr. 1859 greiðslu fyrir heildarkostnaði vegna þéttinga með 4 reyklugum sem ekki voru í verksamningi hans. Stefndanda hefur ekki tekist að sýna fram á að reikningur nr. 1860 taki til annars kostnaðar en þess sem hann hefur þegar krafist stefnda greiðslu á í reikningi nr. 1859. Á þeirri forsendu er krafa stefnanda að stefnda verði gert að greiða reikning nr. 1860 að fjárhæð 126.515 krónur ekki tekin til greina.

Að lokum verður fjallað um reikning nr. 1861. Magnús Bjarnason hefur borið fyrir dómi að stefndi hafi verið aðalverktaki gagnvart Smáratorgi ehf. og hafi honum verið ókunnugt um hvern stefndi fékk til að vinna einstök verk. Tryggvi Tryggvason bar fyrir dómi að hann minntist þess ekki að þessi umræddi reikningur hafi verið sýndur Smáratorgi ehf. Haraldur Sigmar Árnason bar fyrir dómi að hann hafi litið svo á að reikningur þessi væri stefnda óviðkomandi, þar sem hann hafi verið stílaður á Blikkrás ehf. Forsvarsmaður stefnanda kvaðst hafa ritað nafn Blikkrásar ehf. á reikninginn til þess að stefndi gæti innheimt reikninginn hjá Blikkrás ehf. með álagningu sem aðalverktaki. Dómurinn lítur svo á að hafi stefndi talið að reikningnum væri ranglega beint að sér hafi honum borið án ástæðulauss dráttar að endursenda hann. Það gerði stefndi ekki. Hann mótmælti heldur ekki reikningnum skriflega, sem honum bar samkvæmt meginreglum 31. kafla ÍST 30:1997. Með aðgerðarleysi stefnda glataði stefnandi rétti til þess að beina reikningnum að Blikkrás ehf., sem hefði síðan getað framvísað honum til Smáratorgs ehf. Samkvæmt því sem hér að framan hefur verið rakið verður stefndi að bera hallann af tómlæti sínu og er krafa stefnanda að stefndi greiði stefnanda reikning nr. 1861 að fjárhæð 365.442 krónur tekin til greina.

Varðandi varakröfu stefnda um lækkun reikninga á þeirri forsendu að reikningar stefnanda séu hvorki studdir fylgiskjöllum né magntölum fyrir einstaka liði, er til þess að líta að sannanleg krafa þess efnis kom ekki fram við yfirferð reikninganna. Dómurinn lítur svo á að hér sé um reikningsvinnu að ræða og reikningum hefur ekki verið mótmælt með sannanlegum hætti samkvæmt grein 31.13.1 í ÍST 30:1997. Í ljósi þessa og þar sem hinir sérfróðu meðdómarar telja að reikningar nr. 1859 og 1861 séu ekki bersýnilega ósanngjarnir, er varakröfu hafnað.

Samkvæmt því sem hér að framan hefur verið rakið ber stefnda að greiða stefnanda 1.202.442 krónur með vöxtum eins og nánar greinir í dómsorði.

Eftir þessum málsúrslitum og með vísan til 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála verður stefnda gert að greiða stefnanda málskostnað, sem þykir að teknu tilliti til virðisaukaskatts hæfilega ákveðinn 162.000 krónur.

Ólöf Pétursdóttir, dómstjóri, kveður upp dóm þennan ásamt sérfróðum meðdómurum Ásmundi Ingvarssyni og Stanley Pálssyni, byggingaverkfræðingum.

D ó m s o r ð :

Stefndi, S.S. Byggir ehf., greiði stefnanda, þrotabúi S.M. verktaka ehf., 1.202.442 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. desember 2000 til 1. júlí 2001 en frá þeim degi með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001 til greiðsludags og 162.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 369/2002.

Ákærvaldið

(Sigriður Jósefsdóttir saksóknari)

gegn

Sigurfinni Þór Lúðvíkssyni

(Sveinn Andri Sveinsson hrl.)

Skilasvik. Skjalafals. Tékkabrot. Fjársvik. Skaðabætur.

S var ákærður fyrir skilasvik, með því að hafa rifið tiltekna bifreið í sundur og notað hluti úr henni í aðrar bifreiðar sömu gerðar, þrátt fyrir að bifreiðin hafi skömmu áður verið sett að veði til tryggingar greiðslu skuldabréfs. Þá var hann ákærður fyrir skjalafals með því að hafa framvísað falsaðri tilkynningu um eigendaskipti að bifreið og jafnframt selt tryggingafélagi skuldabréf með veði í bifreiðinni. Einnig var hann ákærður fyrir brot gegn tékkalögum með því að hafa notað í viðskiptum innistæðulausa tékka og fjársvik með því að hafa svikið til sín lán hjá tryggingafélögum í Reykjavík. Hæstiréttur staðfesti niðurstöðu héraðsdóms um tólf mánaða fangelsi S, með vísan til forsendna hans og að gættu ákvæði 3. mgr. 159. gr. laga um meðferð opinberra mála.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 30. júlí 2002 í samræmi við yfirlýsingu ákærða um áfrýjun og jafnframt af hálfu ákærvalds, sem krefst þess að ákærði verði sakfelldur að öllu leyti samkvæmt ákærum 16. janúar 2001 og 22. janúar 2002, refsing hans þyngd og ákvæði héraðsdóms um skaðabætur staðfest.

Ákærði krefst aðallega sýknu af sakargiftum samkvæmt I. og II. kafla ákæru 16. janúar 2001, öllum ákæruliðum samkvæmt ákæru 22. janúar 2002 og þar tilgreindum bótakröfum. Til vara krefst hann ómerkingar hins áfrýjaða dóms að undanskildum III. kafla fyrrgreindrar ákæru, en að því frágengnu að refsing hans verði milduð og bótakröfum vísað frá eða þær lækkaðar.

Með vísan til forsendna héraðsdóms er staðfest niðurstaða hans um sakfellingu ákærða vegna sakargifta sem lýst er í ákæru 16. janúar 2001

og 1., 2 og 4. til 7. lið ákæru 22. janúar 2002 auk sýknu á sakargiftum samkvæmt 3. lið síðargreindrar ákæru. Á sama hátt er staðfest niðurstaða dómsins um skaðabætur og málskostnað.

Við ákvörðun refsingar ákærða verður litið til 77. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 og þess að brot hans voru skipulögð og framin í atvinnurekstri með því að svíkja út fé í því skyni að afla honum sjálfum og fyrirtæki, sem hann átti hlut í, mikilla fjármuna. Að þessu virtu en að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms og að gættu ákvæði 3. mgr. 159. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála, sbr. 19. gr. laga nr. 37/1994, verður staðfest niðurstaða hans um refsingu ákærða.

Ákærði verður dæmdur til að greiða allan áfrýjunarkostnað málsins, eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður.

Ákærði, Sigfinnur Þór Lúðvíksson, greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Sveins Andra Sveinssonar hæstaréttarlögmanns, 150.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 4. júlí 2002.

Mál þetta var höfðað með tveimur ákærum lögreglustjórans í Reykjavík, dagsettum 16. janúar 2001 og 22. janúar 2002, á hendur Sigfinni Þór Lúðvíkssyni, kt. 271266-3839, Miðhúsum 40, Reykjavík,

Í fyrri ákærinni er fjallað um: "... eftirgreind brot á almennum hegningarlögum framin í Reykjavík nema annars sé getið:

I. Skilasvik með því að hafa, á árinu 1998 sem forráðamaður Impex ehf., kt. 510996-2409, skömmu eftir kaup félagsins á bifreiðinni OB-187 af gerðinni Grand Cherokee árgerð 1993 þann 24. mars sama ár, rífið bifreiðina og notað hluti úr henni í aðrar bifreiðar sömu gerðar þrátt fyrir að bifreiðin hefði þann 17. mars sama ár verið veðsett Samvinnusjóði Íslands hf. samkvæmt skilmálabreytingu á veðskuldabréfi að fjárhæð kr. 1.465.475 útgefnu af Reyni Ástþórssyni, kt. 061132-6519.

Telst þetta varða við 2. tl. 1. mgr. 250. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

II. Skjalafals með því að hafa, í febrúar 1999, framvísað hjá Skráningarstofunni hf., Hesthálsi 6-8, tilkynningu, dagsettri 19.2.1999, um eigendaskipti

á bifreið ákærða AF-623 til Braga Björnssonar, kt. 030329-3099, sem ákærði hafði fengið annan mann til að falska með áritun á nafni Braga sem nýs eiganda og jafnframt selt Vátryggingafélagi Íslands, Ármúla 3, skuldabréf nr. 2967 að fjárhæð kr. 1.001.274, með veði í bifreiðinni AF-623 og útgáfudagsetningunni 26.2.1999, sem ákærði hafði falsað með því að rita á það nafn Braga Björnssonar, kt. 030329-3099, sem útgefanda og sitt eigið nafn í reit fyrir áritun vitundarvotts að undirritun Braga á bréfið og framvísað bréfinu á skrifstofum sýslumannsins í Reykjavík, Skógarhlíð 6, þann 1. mars 1999 og fengið veðinu þinglýst á bifreiðina.

Telst þetta varða við 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga.

III. Brot á tékkalögum með því að hafa, í febrúar 2000, notað í viðskiptum eftirgreinda innistæðulausa tékka, samtals að andvirði kr. 533.435, sem hann gaf út á reikninga sína hjá Sparisjóði Hafnarfjarðar og Landsbanka Íslands, Höfðabakkaútibúi. Ákærði gaf flesta tékkana út til innlausnar nokkra daga fram í tímann:

A. Tékkar gefnir út á reikning ákærða nr. 1451 hjá Sparisjóði Hafnarfjarðar.

- 1) Nr. 6635299, kr. 200.000, dagsettur 1.3.2000. Notaður til greiðslu á skuld við Straumver ehf., Askalind 7, Kópavogi.
- 2) Nr. 6633194, kr. 100.000, dagsettur 25.2.2000. Sama notkun
- 3) Nr. 6633193, kr. 100.000, dagsettur 18.2.2000. Sama notkun.
- 4) Nr. 6633196, kr. 78.435, dagsettur 18.2.2000. Notaður til greiðslu á skuld við Grétar Þórisson, kt. 060464-5299.

B. Tékki á reikning ákærða nr. 1288 hjá Landsbanka Íslands, Höfðabakkaútibúi:

- 5) Nr. 2072584, kr. 55.000, dagsettur 18.1.2000. Notaður sem greiðsla á skuld við Hífi ehf., kt. 441290-1369.

Telst þetta varða við 73. gr. tékkalaga nr. 94, 1933, sbr. lög nr. 35, 1977.

Í málinu krefjast eftirgreindir skaðabóta:

Straumver ehf., kt. 680193-2159, kr. 400.000 auk dráttarvaxta frá 18.2.2000 - 19.10.2000 kr. 57.129 og innheimtukostnaðar kr. 60.201.

Grétar Þórisson, kt. 060464-5299, kr. 78.435 ásamt dráttarvöxtum frá 18.2.2000 til greiðsludags auk lögfræðikostnaðar kr. 19.005 og virðisaukaskatts kr. 4.656.

Hífir, ehf., kt. 571097-2149, kr. 55.000 auk innheimtukostnaðar kr. 19.088.

Vátryggingafélag Íslands, hf., kt. 960689-3099, kr. 1.009.943 auk vaxta frá 26.2.1999 - 2.5.1999 kr. 14.442 og dráttarvaxta frá þeim degi til 3.10.2000 kr. 288.179,“

Í síðari ákærinni er ákærða gefið að sök: „... að hafa, tímabilinu frá ágúst til 30. desember 1998, svikið í 7 skipti hjá tryggingafélögum í Reykjavík til sín lán

að andvirði alls kr. 11.798.165 gegn veðtryggingu í bifreiðum, sem ákærði hafði keypt skemmdar af tryggingafélögum stuttu áður og fengið sökum ógjaldfærni sinnar skráðar á önnur nöfn, með því að leyna lánveitendur og þá sem gengust í skuldir og ábyrgðir fyrir hann á veðskuldabréfunum því að bifreiðarnar voru skemmdar og að raunvirði langt undir lánsfjárhæðum og eytt andvirði lánanna í eigin þágu, nema annars sé getið, þrátt fyrir að honum mætti vera ljóst að fjárhag hans væri þannig komið að hann gæti ekki staðið í skilum með lánin, sem öll eru í vanskilum svo sem rakið er:

I

Þann 9. desember 1998 lán að andvirði kr. 948.637 hjá Vátryggingafélagi Íslands, Ármúla 3, Reykjavík, með veði í bifreiðinni MN-522 af gerðinni Subaru Legacy árgerð 1995, sem ákærði hafði keypt hjá Lloyds á Íslandi 6. nóvember sama ár á kr. 300.000, samkvæmt skuldabréfi nr. IBV-5218, gefnu út af systur ákærða Guðrúnu B. Lúðvíksdóttur, kt. 200575-5639. Ekkert hefur verið greitt af láninu.

II

Þann 10. nóvember 1998 lán að andvirði kr. 1.267.761 hjá Vátryggingafélagi Íslands með veði í bifreiðinni UL-516 af gerðinni Daihatsu Terios árgerð 1988, sem ákærði hafði keypt á kr. 180.000 hjá Sjóvá-Almennum 3. nóvember sama ár í nafni Gunnars Valgeirs Reynissonar, kt. 191071-3799, samkvæmt skuldabréfi nr. IBV-4702-1, útgefnu af nefndri Guðrúnu. Greiðst hafa kr. 16.927 af höfuðstól bréfsins.

III

Þann 9. desember 1998 flutt veðlán að andvirði kr. 3.167.501 samkvæmt skuldabréfi nr. 9808682 í eigu Sjóvá-Almennra trygginga hf., gefið út 12. nóvember sama ár af nefndum Gunnari Valgeiri fyrir hönd Vökvalagna með sjálfskuldarábyrgð Gunnars Valgeirs og Sigrúnar Sigurgeirsdóttur, kt. 021041-2979, af bifreiðinni AL-386 yfir á bifreiðina LM-354 af gerðinni Mitsubitsi 3000GT árgerð 1997, sem ákærði hafði flutt til landsins í september sama ár í nafni Vökvalagna, kt. 561274-0109, á tollverðinu kr. 387.845 en var þann 2. júní 2001 verðmetin á kr. 20.000. Greiðst hafa kr. 175.972 af höfuðstól bréfsins.

IV

Þann 10. september 1998 lán að andvirði kr. 1.738.119 hjá Sjóvá-Almennum tryggingum hf., Kringlunni 5, Reykjavík, með veði í bifreiðinni VF-425 af gerðinni Pontiac Grand Am. árgerð 1997, sem ákærði hafði keypt á uppboði af Sjóvá-Almennum hf. 13. júlí sama ár í nafni nefnds Gunnars Valgeirs á kr.

180.000 en var verðmetin á kr. 50.000 þann 8. júní 2001, samkvæmt skuldabréfi nr. 20321 útgefnu 10. september 1998 af Lúðvíki P. Jónassyni, kt. 160248-3199, sem ákærði hafði til málamynda skráð sem eiganda bifreiðarinnar, sem ekki hefur fundist enn.

V

Þann 29. desember 1998 lán að andvirði kr. 1.567.835 hjá Sjóvá-Almennum hf. með veði í bifreiðinni ME-992, Subaru Legacy 2000 árgerð 1998, sem ákærði hafði keypt skömmu áður af Tryggingamiðstöðinni hf. á kr. 180.000, samkvæmt skuldabréfi útgefnu 29. desember sama ár af nefndum Gunnari Valgeiri með sjálfskuldarábyrgð Gunnars Valgeirs og Sigurgeirs Reynissonar, kt. 270870-3769. Bifreið þessi hefur ekki fundist.

VI

Þann 20. ágúst 1998 lán að andvirði kr. 2.480.425 hjá Sjóvá-Almennum hf. með veði í bifreiðinni MX-500 af gerðinni Ford Explorer Limited árgerð 1996, sem ákærði hafði keypt þann 6. ágúst sama ár af Tryggingamiðstöðinni hf. í nafni Gunnars Valgeirs á kr. 840.000, samkvæmt skuldabréfi útgefnu 20. ágúst sama ár af nefndri Guðrúnu, sem ákærði fékk að skrá sem eiganda bifreiðarinnar sama dag. Bifreið þessi hefur ekki fundist.

VII

Þann 30. desember lán að andvirði kr. 627.887 hjá Sjóvá-Almennum hf. með veði í bifreiðinni SG-001 af gerðinni Opel Corsa árgerð 1997, sem ákærði hafði keypt 28. sama mánaðar af Vátryggingafélagi Íslands hf. á kr. 207.000, samkvæmt skuldabréfi útgefnu af nefndri Guðrúnu 30. sama mánaðar með sjálfskuldarábyrgð Gunnars Valgeirs.

Framangreind brot teljast varða við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

...

Í málinu krefjast eftirgreindir skaðabóta:

Vátryggingafélag Íslands hf., kt. 690689-2009: Kr. 948.637 ásamt vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga frá 9. desember 1998 til 9. janúar 1999, en síðan dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags og kr. 1.250.834 ásamt vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga frá 5. janúar 1999 til 5. febrúar 1999 en síðan dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Af hálfu Sjóvár-Almennra trygginga hf., kt. 701288-1739, krefst Sveinn Jónatansson, hdl., skaðabóta svo sem rakið er, ásamt málskostnaði samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi auk virðisaukaskatts af málflutningsþóknun:

1. 1.673.203 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001, frá 10.01.1999 til greiðsludags, allt að frádregnum innborgunum að fjárhæð 551.994,00 kr., og dragast þær frá skuldinni miðað við stöðu hennar á innborgunardegi auk málskostnaðar að fjárhæð 162.324,- kr. ásamt virðisaukaskatti og alls sannanlegs útlagðs- og áfallins kostnaðar til greiðsludags.
2. 529.611 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001, frá 05.11.1999 til greiðsludags, málskostnaðar að fjárhæð 61.955,00 kr. ásamt virðisaukaskatti og sannanlegs útlagðs- og áfallins kostnaðar til greiðsludags.
3. 1.915.831 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001, frá 03.04.2000 til greiðsludags, málskostnaðar að fjárhæð kr. 162.175,00 kr. ásamt virðisaukaskatti og alls sannanlegs útlagðs- og áfallins kostnaðar til greiðsludags.
4. 3.058.192 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001, frá 03.05.1999 til greiðsludags, allt að frádregnum innborgunum að upphæð 66.400,00 kr., og dragast þær frá skuldinni miðað við stöðu hennar á innborgunardegi. Þá er krafist málskostnaðar að fjárhæð 244.973,00 kr. ásamt virðisaukaskatti auk alls sannanlegs útlagðs- og áfallins kostnaðar til greiðsludags.
5. 1.286.911 kr. og bankakostnað, 275,00 kr., ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001, frá 10.08.2000 til greiðsludags, málskostnaðar að fjárhæð 117.513,00 kr. ásamt virðisaukaskatti auk alls sannanlegs útlagðs- og áfallins kostnaðar til greiðsludags.“

Ákærvald krefst refsingar.

Ákærði krefst aðallega sýknu af kröfum ákærvalds, til vara vægustu refsingar er lög leyfa. Þá krefst hann þess að skaðabótakröfum verði vísað frá dómi.

Mál þetta var þingfest 16. mars 2001 er lögð var fram fyrri ákæra málsins. Málinu var síðan frestað þar sem upplýst var um frekari rannsókn á meintum brotum ákærða. Síðari ákæran var síðan gefin út 22. janúar 2002 og var þingfest og málin sameinuð 8. febrúar. Málið var dómtekið 13. júní 2002 að lokinni aðalmeðferð.

Atvik máls þessa gerðust á árinu 1998 og upphafi ársins 1999. Þá eru tékkar þeir sem um ræðir í lið III í fyrri ákærunni gefnir út í febrúarmánuði árið 2000. Í skýrslu ákærða kom fram að hann rak á þessum tíma verkstæði í Reykjavík og var með menn í vinnu. Keypti hann talsvert marga svonefnda tjónabíla af tryggingafélögum og gerði upp og seldi aftur. Framburður ákærða og vitna verður reifaður nánar í umfjöllun um einstaka liði.

Rétt er þó að reifa nú þegar framburð systur ákærða, Guðrúnar Bjargar Lúðvíksdóttur. Hún sagði fyrir dómi að hún hefði leyft ákærða að skrá bifreiðar á sitt nafn og því hafi hún skrifað undir skuldabréf vegna bílalána. Þetta hafi hún gert fyrir bróður sinn. Hún kvaðst hafa vitað að ákærði stundaði það að kaupa

tjónabíla og gera upp og selja. Hún kvaðst ekki hafa spurt neitt um þá bíla sem hún var skráð fyrir.

Þá voru leidd sem vitni fimm starfsmenn Sjóvár-Almennra og Vátrygginga-félags Íslands. Lýstu starfsmennirnir almennu reglunum sem farið er eftir við lánveitingar til bifreiðakaupa. Enginn þeirra mundi sérstaklega eftir þeim tilvikum sem ákært er fyrir í málinu, með einni undantekningu er síðar getur, en gátu skýrt skjöl málsins að nokkru leyti. Bæði félögin gera það að skilyrði að viðkomandi bifreið sé kaskótryggð hjá félaginu. Töldu starfsmennirnir að ekki væri hægt að fá kaskótryggingu nema sýna bifreiðina, en jafnframt væri treyst upplýsingum bílasala.

Ákærði bar að hann hefði yfirleitt fengið bíla kaskótryggða með einu símtali og ekki sýnt neinn bíl.

A. Ákæra 16. janúar 2001.

Liður I.

Þennan lið jatar ákærði. Hann lýsir því að hann hafi verið í sambandi við starfsmann Samvinnusjóðs Íslands og rætt við hann um hugsanlegan veðflutning, því umrædd bifreið hafi alls ekki staðið undir láninu. Þetta hafi verið ónýtt bifreið. Hann hafi notað hluti úr henni. Hann kveðst hafa greitt þetta lán að fullu og lagði hann fram gögn því til stuðnings. Samkvæmt þeim var skuldin gerð upp í febrúar 2001.

Vitni voru ekki leidd um þennan lið. Ákærði hefur með því að rífa bifreiðina, vitandi það að hún var veðsett til tryggingar skuld að fjárhæð tæplega ein og hálf milljón króna, brotið gegn 2. tl. 1. mgr. 250. gr. almennra hegningarlaga eins og í ákæru segir. Greiðsla á skuldinni síðar breytir þessu ekki. Líta ber til þess við ákvörðun refsingar hins vegar, að umræddur kröfuhafi hafði sennilega ekki fulla tryggingu fyrir kröfu sinni með veði í bifreiðinni og að ákærði hefur síðar greitt kröfuna að fullu.

Liður II.

Hér er um að ræða tilkynningu um eigendaskipti og skuldabréf með veði í bifreið. Tilkynningin var afhent Skráningarstofunni þann 26. febrúar 1999, en skuldabréfið var afhent til þinglýsingar á skrifstofu Sýslumannsins í Reykjavík 1. mars 1999.

Er ákæran var borin undir ákærða fyrir dómi 3. apríl 2001 er bókað að hann gangist við sakargiftum þessum, með þeirri athugasemd að sonur Braga hafi falsað nafnritunina á tilkynningareyðublaðið óumbeðinn. Við aðalmeðferð sagði ákærði að hann hefði talið sig hafa samþykki Braga fyrir undirrituninni á skuldabréfið, í gegnum son hans, Jón Þorberg.

Jón Þorbergur Bragason staðfesti fyrir dómi að hann hefði skrifað nafn föður síns á umrædda tilkynningu. Það hefði hann gert í greiðaskyni við ákærða, þetta

hefði bara átt að standa í nokkra daga. Hann hefði gert þetta að beiðni ákærða. Ákærði hefði spurt hvort þetta væri ekki í lagi í nokkra daga og hann hefði þá ákveðið að skrifa nafn föður sins. Hann hefði ekki rætt neitt við föður sinn um þetta. Þá mundi hann ekki eftir því að faðir sinn ræddi eitthvað um þessi eigendaskipti, en hann hlyti að hafa fengið senda tilkynningu um skráningu. Jón Þorbergur sagðist ekki hafa vitað um neitt skuldabréf.

Bragi Björnsson sagði fyrir dómi að hann hefði ekki skrifað undir umrædd skjöl og ekki veitt leyfi til undirritunar þeirra. Hann minntist þess ekki að hafa fengið tilkynningu um eigendaskipti senda í pósti, fyrsta sem hann myndi var að hafa fengið rukkun fyrir tryggingariðgjöldum. Hann kvaðst aldrei hafa fengið senda rukkun fyrir bilaláninu.

Með játningu ákærða er sannað að hann vissi að undirritun Braga Björnssonar á tilkynningu um eigendaskipti var fölsuð. Hann hafði ekki forsendu til að halda að Jóni Þorbergi væri heimilt að undirrita skjalið. Fullyrðingar hans um að þeir hefðu talið að þetta yrði í lagi duga ekki til að leysa hann undan sök. Þá framvísaði ákærði umræddu skuldabréfi með falsaðri undirskrift Braga sem útgefanda á skrifstofu sýslumanns til þinglýsingar. Skýringar hans á þessu eru heldur ekki haldbærar. Verður ákærði sakfelldur fyrir brot þau sem lýst er í þessum lið og eru réttilega færð til refsíákvæðis.

Liður III.

Ákærulið þennan, útgáfu fimm innistæðulausra tékka, játaði ákærði fyrir dómi. Hann sagði að þeir hefðu allir verið afhentir með þeim fyrirvara að ekki mætti innleysa þá fyrr en hann samþykkti, en viðtakendur hafi vitað að þeir voru innistæðulausir. Jónas Árni Lúðvíksson, bróðir ákærða, kom fyrir dóm. Ekki er ástæða til að rekja framburð hans.

Útgáfa ákærða á þessum fimm innistæðulausu tékkum varðar hann refsingu samkvæmt tékkalögum eins og segir í ákæru. Fyrirvari um innlausn við afhendingu þeirra breytir ekki þeirri niðurstöðu.

B. Ákæra 22. janúar 2002

Um gjaldfærni ákærða eru ekki fram komin nákvæm gögn. Lausleg könnun lögreglu leiddi í ljós að hann virðist ekki eiga umtalsverðar eignir, en skuldar talsvert. Fram kom í skýrslum ákærða að hann hafi ekki verið lánshæfur hjá tryggingafélögunum þar sem hann skuldaði félögunum umtalsvert fé vegna fyrri lánveitinga. Kveðst hann hafa verið með talsvert af dýrum bílum. Til tryggingar skuldum samkvæmt bréfunum, sem rakin verða hér á eftir, voru veð í tjónabílum, sem ákærði hafði fest kaup á í eigin nafni eða annarra og hugðist gera upp. Ætlun hans var sú að söluverð bifreiðanna að viðgerð lokinni hrykki til að greiða upp lánin, þ.e. að kaupendur greiddu fyrir bifreiðarnar með yfirtöku lánanna. Ekki er bersýnilegt að sú ráðagerð hans hafi verið óraunhæf. Þó ætlun

hans um viðgerð og að þá stæðu bílarnir undir láninu hafi ekki gengið eftir, er ekki unnt af því einu að draga þá ályktun að honum hafi hlotið að vera ljóst að svo færi. Verður ekki talið að hann hafi gerst sekur um fjársvik með því einu að taka við fé og takast á hendur fjárskuldbindingar í nafni annarra. Öðru máli gegnir um það hvort hann hafi með blekkingum látið veðsetja verðlitla tjónabíla til tryggingar skuldum sem námu mun hærri fjárhæð. Í þeim tilvikum að sannað er að hann hagnýtir sé þá hugmynd lánveitanda að um sé að ræða venjulegan og óskemmdan bíl af umræddri gerð, eru með því framin fjársvik. Verður nú farið yfir hvern lið ákærunnar fyrir sig.

Liður 1.

Hér er ákærða gefið að sök að fá Vátryggingafélag Íslands hf. til að lána fé með veði í bifreið sem var fjarri því jafn mikils virði og lánsfjárhæðinni nam. Viðskiptin voru gerð í nafni systur ákærða, Guðrúnar Lúðvíksdóttur. Bifreiðin var keypt 6. nóvember fyrir 300.000 krónur, en skuldabréf var gefið út 9. desember að höfuðstól 948.637 krónur.

Ákærði staðfesti fyrir dómi að hann hefði annast kaupin á þessari bifreið og lántöku hjá VÍS. Hann hefði bæði sótt um lánið og kaskótryggingu í gegnum síma. Hann hefði ekki verið spurður að því hvort þetta væri tjónabíll.

Guðrún Lúðvíksdóttir, sem er systir ákærða, sagði fyrir dómi að hún hefði fjórum sinnum leyft ákærða að kaupa bifreiðar og veðsetja í sínu nafni. Hún hefði vitað að hann stundaði viðskipti með tjónabíla. Hún taldi sig ekki hafa verið svikna.

Enginn starfsmaður Vátryggingafélags Íslands mundi sérstaklega eftir þessu tilviki.

Ákærði bendir á að starfsmenn tryggingafélaganna hafi vitað að hann stundaði viðskipti með tjónabíla og því hafi þeir hlotið að vita að lánin voru veitt gegn veði í tjónabílum óháð því hvort viðgerð var lokið eða ekki. Þessi mótbára er ekki haldbær, ákærði upplýsti lánveitendur sína aldrei um raunverulegt ástand bifreiðanna sem hann veðsetti. Þá samdi hann um húftryggingu fyrir þær allar án þess að gera sérstaka athugasemd um ástand þeirra. Að sönnu er óupplýst hvers vegna ákærða tókst að ná samningum um húftryggingu fyrir allar bifreiðarnar. Ekki er sennilegt að hann hafi sýnt tjónabíla er frá tryggingum var gengið, en þar sem ákæran lýtur ekki að þeim viðskiptum beinlínis þarf ekki að leysa úr um þetta.

Með því að láta veðsetja bifreið sem sennilega var ekki meira virði en þær 300.000 krónur sem greiddar höfðu verið fyrir hana hefur ákærði hagnýtt sér þá röngu hugmynd lánveitandans að bifreiðin væri í lagi og ekki mikið minna virði en óskemmdar bifreiðar sömu gerðar, til að fá lánaðar rúmlega 900.000 krónur. Hlaut honum vera ljóst af langri reynslu sinni í slíkum viðskiptum með tjónabíla að ástand bifreiðarinnar skipti lánveitandann verulegu máli. Hefur hann með

þessu brotið gegn 248. gr. almennra hegningarlaga. Svikin beinast hins vegar einungis að Vátryggingafélagi Íslands hf.

Liður 2.

Hér er ákært fyrir viðskipti sem ákærði átti í nafni Gunnars Valgeirs Reynissonar. 3. nóvember 1998 var bifreiðin UL-516, Daihatsu Terios, keypt af Sjóvá-Almennum fyrir 180.000 krónur. Viku síðar var hún veðsett Vátryggingafélagi Íslands til tryggingar skuld að höfuðstól 1.267.761 krónu. Árgerð bifreiðarinnar hefur misritast í ákæru, en bifreiðin er skráð árgerð 1998, en ekki 1988.

Í skýrslu sinni fyrir dómi taldi Sólveig Birgisdóttir, þjónustufulltrúi hjá Vátryggingafélagi Íslands, sig muna eftir því að hafa skoðað þennan bíl hjá ákærða er gengið var frá kaskótryggingu á hann.

Um þetta tilvik má að öðru leyti segja flest það sama og um lið 1 hér á undan. Ákærði kannast við þessi viðskipti og gerir sama fyrirvara um vitneskju lánveitanda um starfsemi sína. Gunnar Valgeir, sem er frændi ákærða, vissi til þess að ákærði stæði í viðskiptum með tjónabíla. Hann heldur því fram um þetta tilvik að ákærði hafi skráð bifreiðina á sig án leyfis, en því neitar ákærði. Verður að þessu virtu ekki talið sannað að ákærði hafi blekkst Gunnar í þessum viðskiptum svo varði hann refsingu. Hins vegar hefur hann með launung blekkst starfsmenn Vátryggingafélags Íslands hf. til að veita sér lán gegn veði í bifreið sem var mun verðminni en lánveitandinn taldi. Hefur hann með þessu brotið gegn 248. gr. almennra hegningarlaga.

Liður 3.

Hér er ákærða gefið að sök að hafa flutt veðlán að andvirði liðlega þrjár milljónir króna á bifreiðina LM-354, sem nokkru áður hafði verið flutt inn og þá verið metin til tollverðs á kr. 387.000. Þessi viðskipti, innflutningur bifreiðarinnar og veðflutningur, voru gerð í nafni Vökvalagna, sem var einkafirma Gunnars Valgeirs Reynissonar. Fyrir dómi reifuðu málflytjendur þennan lið með hliðsjón af því að brotið varðaði refsingu samkvæmt 261. gr. almennra hegningarlaga.

Ákærði sagði fyrir dómi að þessa bifreið hafi hann keypt í Ameríku fyrir Gunnar Valgeir Reynisson, sem hefði flutt hana inn. Hugmyndin hafi verið sú að búa til peninga handa föður hans með því að gera við og selja bílinn. Ákærði sagði að hann hefði átt að gera við bílinn, en neitaði því að Gunnar Valgeir hefði verið búinn að vinna fyrir hann í staðinn. Þar hafi verið um að ræða önnur viðskipti. Ákærði kvaðst ekki hafa séð um veðsetningu á bifreiðinni, það hafi Gunnar Valgeir gert. Hann hafi vitað að um tjónabíl var að ræða. Ákærði kvaðst hafa fengið hluta af láninu, en það hafi verið endurgreiðsla til sín, en hann kveðst hafa lagt út fyrir bílnum í Ameríku. Hann hafi ekki átt neinn þátt í veðflutningnum.

Gunnar Valgeir Reynisson sagði fyrir dómi að hugmyndin hefði verið að afla peninga fyrir föður hans, Reyni Valgeirsson, þar sem hann var undir gjaldþrota-

skiptum og hafði gengist undir nauðasamning. Fluttur hefðu verið inn fjórir bílar í þessu skyni. Bíll sá sem ræðir um í þessum ákærulið sagði Gunnar að hefði verið fluttur inn á sínu nafni.

Gunnar staðfesti að hann hefði undirritað skjöl um veðflutning þennan 12. nóvember og þá hefði ekki verið búið að gera við bílinn. Það hafi verið talað um að tímabært væri að flytja lánið á bílinn, það stýttist í að hann yrði tilbúinn. Ákærði hafi komið með skjölin til sín á Selfoss til undirritunar. Ákærði hafi verið milligöngumaður um kaup og innflutning á bílnum og hafi síðan átt að gera við hann. Gunnar kvaðst hafa unnið mikið fyrir ákærða og þetta hafi átt að koma á móti.

Fleiri vitni tjáðu sig ekki um þetta tilvik fyrir dómi. Gegn neitun ákærða er ekki fram komið skýrlega hvort og þá hvern hlut hann átti að því að fá umrætt veð flutt á hinn mikið skemmda bíl. Er því ekki fram komin sönnun þess að ákærði hafi beitt svikum eins og segir í þessum lið ákæru og verður hann sýknaður af honum.

Liður 4.

Hér er ákært vegna viðskipta í nafni Gunnars Valgeirs og föður ákærða, Lúðvíks Pers Jónassonar. Þann 8. júní 1998 var bifreiðin VF-425 keypt af Sjóvá-Almennum hf. á 180.000 krónur, en þann 10. september 1998 var bifreiðin veðsett til tryggingar skuld að höfuðstól 1.738.119 krónur. Af gögnum máls er ljóst að ekki var gert við bifreiðina.

Ákærði játar að hafa átt þessi viðskipti, en gerir sömu athugasemdir og í öðrum tilvikum. Verður þeim hafnað með þeim sömu rökum og rakin eru undir liðum 1 og 2.

Brot ákærða samkvæmt þessum lið er réttilega fært til 248. gr. í ákæru. Miða verður við að svik beinist að Sjóvá-Almennum hf., en ekki er forsenda til að telja svik gagnvart öðrum sönnuð.

Liður 5.

Hér er um að ræða veðsetningu bifreiðar, sem keypt var sama dag á 180.000 krónur, til tryggingar skuld að höfuðstól 1.567.835 krónur. Þessi viðskipti voru gerð í nafni Gunnars Valgeirs og var bróðir Gunnars, Sigurgeir, sjálfskuldar-ábyrgðarmaður á skuldabréfinu.

Ákærði játar að hafa átt þessi viðskipti. Ekki er gerð önnur athugasemd um tilvikið en getið er um lið nr. 1 og verður henni hafnað hér með sömu rökum og þar greinir.

Framburður Gunnars Valgeirs fyrir dómi um þetta tilvik er ekki afgerandi. Hann virðist muna atvikið óljóst, vill meina að hann hafi talið að um heilan bíl væri að ræða, en ekki hræ. Virðist annars ljóst af gögnum málsins að bifreið þessi var aldrei endurbyggð.

Sigurgeir Reynisson gaf ekki skýrslu fyrir dómi.

Með því að láta gefa út umrætt skuldabréf og afhenda Sjóvá-Almennum gegn greiðslu lánsfjárhæðarinnar hefur ákærði gerst sekur um fjársvik. Ekki er forsenda til að telja sannað að ákærði hafi svikið Gunnar Valgeir og Sigurgeir Reynissyni í þessu tilviki. Brot ákærða samkvæmt þessum lið er réttilega fært til 248. gr. í ákæru.

Liður 6.

Hér er um að ræða viðskipti sem fóru fram í nafni Gunnars Valgeirs og Guðrúnar Lúðvíksdóttur. Bifreið var keypt fyrir 840.000 krónur 6. ágúst 1998 og veðsett Sjóvá-Almennum tveimur vikum síðar til tryggingar skuld að höfuðstól 2.480.425 krónur.

Gunnar Valgeir kvaðst ekki hafa vitað af þessum bíl fyrr en hann fékk tilkynningu frá Skráningarstofu. Hann hafi þá strax haft samband við ákærða. Hafi hann síðan undirritað tilkynningu um eigendaskipti til systur ákærða.

Ákærði kvað þessar skýringar Gunnars rangar. Hann taldi að bíllinn hefði á sínum tíma verið greiddur með ávísun frá föður Gunnars. Annars játaði ákærði verknaðarlýsingu ákæru.

Með því að láta gefa út umrætt skuldabréf og afhenda Sjóvá-Almennum gegn greiðslu lánsfjárhæðarinnar hefur ákærði gerst sekur um fjársvik. Ekki er forsenda til að telja sannað að ákærði hafi svikið Gunnar Valgeir Reynisson og Guðrúnu Björgu Lúðvíksdóttur í þessu tilviki. Brot ákærða samkvæmt þessum lið er réttilega fært til 248. gr. í ákæru.

Liður 7.

Viðskipti sem hér um ræðir voru gerð í nafni systur ákærða, Guðrúnar. Þann 28. desember var keypt bifreið af Vátryggingafélagi Íslands hf. fyrir 207.000 krónur, en veðsett tveimur dögum síðar til tryggingar skuld að höfuðstól 607.887 krónur. Gunnar Valgeir Reynisson er sjálfskuldarábyrgðarmaður á skuldabréfinu.

Ákærði bar um þennan bíl að hann hefði byrjað strax að gera við bílinn, en viðgerð hefði ekki verið lokið þegar lánið var tekið.

Áður er getið skýrslu Guðrúnar um viðskipti ákærða í hennar nafni.

Gunnar Valgeir mundi ekki eftir þessu tilviki. Hann þvertók ekki fyrir að hafa skrifað sjálfur undir skuldabréfið.

Með því að láta gefa út umrætt skuldabréf og afhenda Sjóvá-Almennum gegn greiðslu lánsfjárhæðarinnar hefur ákærði gerst sekur um fjársvik. Meta verður atvik svo að viðgerð hafi verið byrjuð og að verðmæti bifreiðarinnar hafi verið nokkuð aukið, en ekki er grundvöllur til að telja notkun skuldabréfsins refsilausa. Ekki er forsenda til að telja sannað að ákærði hafi svikið Gunnar Valgeir Reynisson og Guðrúnu Björgu Lúðvíksdóttur í þessu tilviki. Brot ákærða samkvæmt þessum lið er réttilega fært til 248. gr. í ákæru, en það beinist að Vátryggingafélagi Íslands hf.

Viðurlög.

Ákærði sætti á árinu 1993 skilorðsbundinni refsingu vegna þjófnaðarbrots. Hann stóðst skilorðið. Hann er hér sakfelldur fyrir auðgunarbrot. Ef dregið er frá kaupverð umræddra bifreiða er auðgun ákærða samt sem áður liðlega sex og hálf milljón króna, en þá er einnig litið fram hjá fyrsta ákærulið fyrri ákærunnar, þar sem auðgun ákærða er óviss. Þá er hann að auki sakfelldur fyrir skjalfals þar sem fölsuð var undirritun undir skuldabréf að höfuðstól um ein milljón króna. Rannsókn málsins tók nokkurn tíma, en ekki er að sjá að ákærði hafi tafið rannsóknina. Refsing hans er ákveðin fangelsi í tólf mánuði. Brot hans eru umfangsmeiri en svo að fært sé að skilorðsbinda refsinguna.

Bótakröfur.

Vegna sakarefnis í fyrri ákæru eru hafðar uppi bótakröfur vegna hins falsaða skuldabréfs og þeirra innistæðulausu tékka sem taldir eru í III. lið ákærunnar. Með brotum sínum hefur ákærði valdið þessum aðilum tjóni sem nemur annars vegar fjárhæð skuldabréfsins og hins vegar fjárhæð tékkanna. Verða kröfur þessara aðila viðurkenndar eins og hér greinir.

Vátryggingafélag Íslands hf. krefst bóta að fjárhæð 1.009.943 krónur, auk vaxta samkvæmt 7. gr. vaxtalaga frá 26. febrúar 1999 til 2. maí sama ár, kr. 14.442 og dráttarvaxta frá þeim degi til 3. október 2000 kr. 288.179. Í kæru sinni krafðist félagið dráttarvaxta allt til greiðsludags, en sú krafa var ekki tekin upp í ákæru. Verður krafan dæmd eins og hún birtist í ákærinni, en hún er samtals að fjárhæð 1.312.564 krónur.

Straumver ehf. krefst bóta sem svara til fjárhæðar þriggja tékka, dráttarvaxta til 19. október 2000 og innheimtukostnaðar. Fjárhæð innheimtukostnaðar er ekki rökstudd sérstaklega og má ákveða hann að meðtöldum virðisaukaskatti 40.000 krónur. Verður krafan því dæmd með krónum 497.129.

Grétar Þórisson krefst bóta sem svara til tékkafjárhæðarinnar auk vaxta og kostnaðar. Er krafan nægilega rökstudd og verður hún dæmd eins og í dómsorði greinir. Verður þóknun vegna lögfræðiaðstoðar ákveðin 20.000 krónur og er þá virðisaukaskattur ekki innifalinn.

Hífir ehf., krefst bóta sem svara til tékkafjárhæðarinnar auk vaxta og kostnaðar. Verður krafa þessi dæmd, en hún er að fjárhæð 55.000 krónur auk innheimtukostnaðar, 19.088 krónur.

Í síðari ákærinni eru teknar upp bótakröfur Vátryggingafélags Íslands hf. og Sjóvár-Almennra trygginga hf.

Vátryggingafélag Íslands hf. krefst hér annars vegar bóta að fjárhæð 948.637 krónur auk vaxta, hins vegar 1.250.834 krónur auk vaxta. Kröfur þessar eru vegna svika sem ákærði beitti félagið og lýst er í ákæruliðum 1 og 2. Verða kröfur þessar dæmdar með þeim vöxtum sem krafist er.

Kröfur Sjóvár-Almennra trygginga hf. eru byggðar á fjárhæðum þeirra

skuldabréfa sem gefin voru út að tilhlutan ákærða. Auk þess er gerð krafa um endurgreiðslu kostnaðar eða þóknun vegna ýmissa innheimtuaðgerða, sem ekki er studd frekari gögnum. Um dráttarvexti er þar vísað til vaxtalaga nr. 38/2001 þó um sé að ræða tímabil sem að mestu fellur innan gildistíma laga nr. 25/1987. Eru ekki uppfyllt skilyrði laga um meðferð einkamála um skýran málatilbúnað. Verður ekki hjá því komist að vísa kröfum þessum frá dómi.

Sakarkostnaður.

Ákærði er sakfelldur að miklu leyti í samræmi við ákæruskjöl. Verður hann því dæmdur til greiðslu alls sakarkostnaðar. Málsvarnarlaun verjanda hans eru ákveðin 325.000 krónur.

Jón Finnbjörnsson, héraðsdómari, kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Ákærði, Sigfinnur Þór Lúðvíksson, sæti fangelsi í tólf mánuði.

Ákærði greiði Straumveri ehf. 497.129 krónur.

Ákærði greiði Grétari Þórisssyni 78.435 krónur með dráttarvöxtum frá 18. febrúar 2000 til greiðsludags og 20.000 krónur í lögfræðikostnað.

Ákærði greiði Hífi ehf. 74.088 krónur.

Ákærði greiði Vátryggingafélagi Íslands hf.

a) 1.312.564 krónur.

b) 948.637 krónur með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 9. desember 1998 til 9. janúar 1999, en dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

c) 1.250.834 krónur með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 5. janúar 1999 til 5. febrúar 1999 en síðan dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags.

Skaðabótakröfu Sjóvár-Almennra trygginga hf. er vísað frá dómi.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun Sveins Andra Sveinssonar, hæstaréttarlögmanns, 325.000 krónur.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 328/2002.

Ákærvaldið

(Bogi Nilsson ríkissaksóknari)

gegn

Ingólfi Guðmundssyni

(Sigurmar K. Albertsson hrl.)

Arnari Inga Jónssyni og

(Brynjar Nielsson hrl.)

Erpi Þórólfi Eyvindssyni

(Haraldur Blöndal hrl.)

Erlent ríki. Smán. Refsiheimild. Vínarsamningur. Áfrýjun.
Frávísunarkröfu hrundið. Sératkvæði.

I, A og E var gefið að sök að hafa smánað erlenda þjóð og erlent ríki opinberlega samkvæmt 95. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 með því að hafa varpað bensínsprengju síðla nætur á aðsetur bandaríska sendiráðsins og sendiherrans en töluverð ummerki voru á framhlið sendiráðsbyggingarinnar eftir eld og reyk. Sannað var að I hefði útbúið bensínsprengjuna og varpað henni á sendiráðið og að A og E hefðu verið með honum í för. Var I talinn aðalmaður en A og E hlutdeildarmenn. Tekið var fram að sú háttsemi að smána opinberlega erlenda þjóð eða ríki í skilningi 1. mgr. 95. gr. hegningarlaga yrði að fela í sér svívirðingu eða óvirðingu í garð þjóðarinnar með einum eða öðrum hætti sem ætlað væri að vekja athygli og eftirtekt og vera niðrandi og gefa til kynna fyrir-litningu og vansæmd. Yrði að telja þá háttsemi I að ráðast gegn framhlið bandaríska sendiráðsins með bensínsprengju, sem fremur virtist hafa verið ætlað að skilja eftir sig ummerki en valda verulegum spjöllum, til þess fallna að smána Bandaríkin, þjóðina sjálfa eða ráðamenn hennar, en sprengjan lenti á veggnum, örskammt frá skjaldarmerki og þjóðfána Bandaríkjanna. Taldist þetta athæfi opinber óvirðing í garð hinnar erlendu þjóðar enda framið á almannafæri og á opinberri byggingu sem er tákn ríkisins hér á landi og hluti þess samkvæmt viðurkenndum þjóðréttarreglum, sbr. 22. gr. Vínarsamningsins, sbr. lög nr. 16/1971 um aðild Íslands að alþjóðasamningi um stjórnmálasamband. Voru I, A og E því sakfelldir fyrir brot á 1. mgr. 95. gr. almennra hegningarlaga en A og E báru refsíabyrgð samkvæmt 1. mgr. 22. gr. sömu laga.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Hrafn Bragason, Garðar Gíslason, Haraldur Henrysson, Ingibjörg Benediktsdóttir og Pétur Kr. Hafstein.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 1. júlí 2002 til sakfellingar samkvæmt ákæru og refsíákvörðunar.

Ákærðu krefjast þess allir aðallega, að málinu verði vísað frá Hæstarétti. Til vara krefjast þeir sýknu og til þrautavara vægustu refsingar, sem lög leyfa.

I.

Frávísunarkrafa ákærðu er á því reist, að ekki liggi fyrir leyfi til áfrýjunar málsins. Slíkt hafi verið nauðsynlegt samkvæmt 2. mgr. 150. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála, þar sem sakfelling geti ekki leitt til annarrar refsingar en sektar, er væri langt undir áfrýjunarfjárhæð í einkamálum, sbr. 2. mgr. 152. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, og hafi krafa sækjanda í héraði ekki lotið að öðru.

Ríkissaksóknari telur ákærðu ranglega sýknaða í héraðsdómi og áfrýjar honum samkvæmt heimild í 148. gr. laga nr. 19/1991, sbr. 8. gr. laga nr. 37/1994. Ákvæði 2. mgr. 150. gr. laganna um áfrýjun áfelliðs dóma á hér ekki við, enda ekki um það að ræða, að refsing eða önnur viðurlög séu talin að mun of væg, sbr. 148. gr. Kemur frávísunarkrafa ákærðu því ekki til álita.

II.

Ákærðu er gefið að sök að hafa smánað erlenda þjóð og erlent ríki opinberlega samkvæmt 95. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 með því að hafa aðfaranótt laugardagsins 21. apríl 2001 varpað bensínsprengju á aðsetur bandaríska sendiráðsins og bandaríska sendiherrans við Laufásveg í Reykjavík, en við það blossaði upp eldur á framhlið hússins. Engar verulegar skemmdir urðu þó á sendiráðsbyggingunni, en öryggisverðir slökktu eldinn á skammri stundu. Framlagðar ljósmyndir bera þó með sér, að töluverð ummerki hafa sést á framhlið sendiráðsbyggingarinnar eftir eld og reyk. Ákærvaldið telur, að ákærðu hafi sammælst um verknaðinn, en ákærði Ingólfur útbúið sprengjuna og varpað henni á húsið. Hafi ákærðu Arnar og Erpur gerst sekir um hlutdeild í broti ákærða Ingólfs á framangreindu hegningarlagaákvæði, sbr. 22. gr. sömu

laga. Málið var endurupptekið eftir aðalmeðferð og dómtöku í héraði og því beint til sakflytjenda að reifa heimfærslu ætlaðra brota ákærðu til 257. gr. almennra hegningarlaga, en sækjandi vísaði jafnframt til 165. gr. sömu laga. Hafa sakflytjendur hér fyrir dómi einnig lýst viðhorfi sínu til beitingar þessara lagaákvæða og mælt gegn henni.

Samkvæmt frumskýrslu lögreglu var hún kvödd að bandaríska sendiráðinu við Laufásveg kl. 04.23 aðfaranótt laugardagsins 21. apríl 2001 „vegna árásarboða sem þaðan kæmu.“ Þegar lögreglumenn komu á vettvang hafi þeir séð talsverðan reyk leggja frá húsnæðinu og hafi starfsmaður öryggisþjónustunnar Securitas ehf. verið að sprauta með slökkvitæki á vesturhlið sendiráðsins. Hann tjáði lögreglu, að sést hefði til manns í eftirlitsmyndavél, þar sem hann hefði kastað „bensínkokteil“ í sendiráðið, en annar starfsmaður Securitas hefði veitt honum eftirför. Voru lögreglubírfreiðar sendar af stað til leitar að mönnunum, en þá hafði öryggisvörðurinn gert viðvart um tvo menn á Skálholtsstíg. Ákærðu Arnar og Erpur voru handteknir í Templarasundi fáeinum mínútum eftir verknaðinn og færðir í fangageymslur lögreglunnar í Reykjavík. Þeir voru yfirheyrðir af lögreglu næsta dag og látnir lausir um kvöldið. Ákærði Ingólfur var hins vegar ekki handtekinn fyrr en að kvöldi laugardagsins 21. apríl 2001 og yfirheyrður um hádegisbil á sunnudegi en fór eftir það frjáls ferða sinna. Ákærðu Arnar og Erpur voru yfirheyrðir að nýju hjá lögreglu í desember 2001.

III.

Í héraðsdómi er gerð grein fyrir framburði ákærðu og vitna fyrir dóminum, sem skýrir atburðarás málsins að verulegu leyti, og má vísa til þess. Hins vegar þykir rétt að reifa jafnframt þætti úr framburði ákærðu hjá lögreglu, sem þeir hafa sérstaklega aðspurðir staðfest fyrir héraðsdómi, að ákærða Erpi undanskildum.

Við skýrslutöku hjá lögreglu 22. apríl 2001 sagði ákærði Ingólfur meðal annars, að á veitingahúsi um nóttina hafi þeir ákærðu rætt um stjórnmál í víðum skilningi og þar á meðal um hernaðarstefnu Bandaríkjanna og íhlutun þeirra í málefni Palestínu. Þeir hafi ennfremur rætt um mótmælin, sem verið hafi við bandaríska sendiráðið í Reykjavík, þegar kveikt hafi verið í ísraelska fánanum þar. Upp úr þeirri umræðu hafi spunnist sú hugmynd að hafa í frammi einhver sýnileg mótmæli við sendiráðið og hafi þá kviknað sú hugmynd að kasta „Molotov-kokteil“ í

það. Hann kvaðst ekki muna, hver hefði átt þá uppástungu. Fyrir héraðsdómi taldi ákærði Ingólfur þetta ekki ranglega eftir sér haft. Þá var eftir honum skráð í lögregluskýrslu, að meðákærðu hafi virst mjög ánægðir, þegar hann hafi sagt þeim, að hann væri búinn að útbúa sprengjuna, eftir að hann hafði farið að bíl ákærða Arnars, náð þar í tóma vodkaflösku og fyllt hana með mold og bensíni auk afrifu af dagblaði, eins og nánar greinir í héraðsdómi. Skömmu síðar hafi þeir ákveðið að fara og kasta sprengjunni í bandaríska sendiráðið. Fyrir dóminum kvaðst hann halda, að þetta væri rétt eftir sér haft og hafi meðákærðu vitað, hvert förinni var heitið.

Í skýrslu lögreglu 21. apríl 2001 er skráð eftir ákærða Arnari, að á leið þeirra þremmenninga hafi ákærði Ingólfur haft á orði, að hann ætlaði að kasta „Molotov-kokteil“ í bandaríska sendiráðið, en hann hafi aldrei útskýrt ástæðu þess fyrir þeim. Fyrir dómi kvað ákærði þetta „einhvern veginn“ rétt eftir sér haft, en hann myndi ekki til þess, að mikið hefði verið talað um það á leiðinni að kasta sprengjunni. Við skýrslutöku hjá lögreglu 17. desember 2001 sagði ákærði Arnar, að Ingólfur hafi komið til þeirra Erps á veitingahúsinu Prikinu og beðið þá að koma út og þar hefði hann sýnt þeim tilbúinn „Molotov-kokteil“, sem hann hefði útbúið í vodkaflöskunni. Þeir hafi síðan gengið saman að bandaríska sendiráðinu, en í bakgarði húss gegnt því hafi Ingólfur tekið upp flöskuna, kveikt í kveiknum, hlaupið úr garðinum upp á Laufásveginn og hent logandi flöskunni í sendiráðið. Á sama tíma hafi þeir Erpur hlaupið af stað til að forða sér af vettvangi. Sér hafi verið ljóst, í hvað hafi stefnt, þegar Ingólfur hafi sýnt þeim „Molotov-kokteilinn“. Hann hafi ekkert gert til að stöðva Ingólf í því að henda flöskunni í sendiráðið og sagði: „Það var ekki að mínu mati sameiginleg ákvörðun um að framkvæma þetta heldur gerði Ingólfur þetta og við stöðvuðum hann ekki.“ Fyrir héraðsdómi kvað ákærði Arnar þetta rétt eftir sér haft.

Í lögregluskýrslu 21. apríl 2001 var haft eftir ákærða Erpi, að Ingólfur hafi verið með tilbúinn „Molotov-kokteil“ innanklæða, þegar þeir hafi verið að yfirgefa veitingahúsið Prikið. Þá hafi Ingólfur sagt við þá Arnar, að hann hygðist kasta þessu í bandaríska sendiráðið. Þeir hafi verið ölvaðir og fundist þetta eins og hvert annað grín en ekkert sagt við Ingólf. Hann hafi séð, þegar Ingólfur hafi kveikt á sprengjunni og hlaupið fyrir horn hússins, en þá hafi hann misst sjónar af honum og forðað sér á

hlaupum af vettvangi. Fyrir héraðsdómi bar ákærði Erpur við nær algeru minnisleysi vegna ölvunar.

IV.

Sannað er með játningu ákærða Ingólfs fyrir dómi, sem fær stuðning í öðrum gögnum málsins, einkum framburði ákærða Arnars, að hann hafi útbúið bensínsprengju og varpað henni á bandaríska sendiráðið við Laufásveg í Reykjavík aðfaranótt 21. apríl 2001, eins og nánar greinir í ákæru, en ákærða Ingólfi var kunnugt um eftirlitsmyndavélar við sendiráðið. Jafnframt er sannað með framburði ákærðu fyrir dómi, einkum Ingólfs og Arnars, að ákærðu Arnar og Erpur voru í för með ákærða Ingólfi og fékk hann lánuð hjá þeim föt, áður en hann lét til skarar skriða, í því skyni að dyljast og villa á sér heimildir, frá ákærða Arnari bláa húfu og ákærða Erpi jakka í felulitum. Fær þetta jafnframt stuðning í rannsóknargögnum lögreglu. Þá er ljóst, að ákærðu lögðu lykkju á leið sína frá veitingastaðnum Prikinu við Ingólfsstræti í þeim tilgangi að dyljast, er þeir héldu niður á Frikirkjuveg, en þaðan fóru þeir upp með húsi nr. 11 í bakgarð húss við Laufásveg gegnt sendiráðinu. Hins vegar þykir ekki alveg nægilega sýnt fram á, að ákærðu hafi sammælt um verknaðinn, en samkvæmt framburði ákærða Arnars fyrir dómi hefur honum að minnsta kosti verið ljós fyrirætlun ákærða Ingólfs, þegar þeir nálguðust bandaríska sendiráðið. Með hliðsjón af framburði ákærðu Ingólfs og Arnars hlaut ákærða Erpi þá einnig að vera ljóst, hvað í bígerð var, þrátt fyrir viðbárur um ölvun og óminni, en hann gerði ekkert fremur en ákærði Arnar til að stöðva ákærða Ingólf. Samkvæmt framansögðu verður ákærði Ingólfur að teljast aðalmaður í þeim verknaði, sem lýst er í ákæru, en ákærðu Arnar og Erpur hlutdeildarmenn. Um heimfærslu til refsíákvæðis og refsingur ræðir nánar hér á eftir.

V.

Samkvæmt 1. mgr. 95. gr. almennra hegningarlaga, sbr. lög nr. 101/1976 og lög nr. 82/1998, skal sá sæta sektum eða fangelsi allt að tveimur árum, er smánar opinberlega erlenda þjóð eða erlent ríki, æðsta ráðamann, þjóðhöfðingja þess, fána þess eða annað viðurkennt þjóðarmerki, fána Sameinuðu þjóðanna eða fána Evrópuráðsins. Ef sakir eru miklar varðar brotið fangelsi allt að sex árum. Í 2. mgr. 95. gr., sbr. lög nr. 47/1941, er sama refsing lögð við því að smána opinberlega eða

hafa annars í frammi skammaryrði, aðrar móðganir í orðum eða athöfn-um eða ærumeiðandi aðdróttanir við aðra starfsmenn erlends ríkis, sem staddir eru hér á landi.

Með lögum nr. 56/2002, sem gildi tóku 14. maí 2002, var svofelldri nýrri málsgrein bætt við 95. gr. hegningarlaganna: „Sömu refsingu skal hver sá sæta sem ógnar eða beitir valdi gagnvart sendierindreka erlends ríkis hér á landi eða ræðst inn á eða veldur skemmdum á sendiráðssvæði eða hótar slíku.“ Í almennum athugasemdum með frumvarpi til þessara laga kemur fram, að málsgreininni sé ætlað að veita aukna refsivernd fyrir ógnun eða valdbeitingu gagnvart erlendum sendierindrekum hér á landi og eignaspjöllum, sem unnin séu á sendiráðssvæði eða hótunum um að fremja slík eignaspjöll. Bent er á, að hvorki í 1. mgr. né 2. mgr. 95. gr. sé afdráttarlaust kveðið á um refsivernd í þeim tilvikum, þegar árás eða ógnun er beint gegn starfsmanni erlendra ríkja hér á landi eða skemmdarverk unnin á sendiráðssvæði. Einvörðungu sé í 2. mgr. 95. gr. fjallað um „opinberlega smánun eða aðrar móðganir“ í garð starfsmanna erlends ríkis, sem staddir séu hér á landi. Með frumvarpinu eigi að taka af skarið um, að háttsemi, sem telst minni háttar skemmdarverk á sendiráðsbyggingu, lóð sendiráðs eða heimili erlends sendierindreka, svo og hótun um að fremja slíkan verknað, eigi undir ákvæðið, „þótt ekki sé um smánun eða móðgun að ræða.“ Eðlilegt þyki að kveða skýrar á um þetta í refsilögum, einkum í ljósi þjóðréttarlegra skuldbindinga Íslands. Vísað er í Vínarsamninginn um stjórn málasamband frá 18. apríl 1961, sem fullgiltur hefur verið af Íslands hálfu, sbr. auglýsingu nr. 14/1971 í C-deild Stjórnartíðinda 1971, og lög nr. 16/1971 um aðild Íslands að alþjóðasamningi um stjórn málasamband, en með 1. gr. þeirra laga var samningnum veitt lagagildi hér á landi. Áréttáðar eru skuldbindingar samkvæmt 22. gr. Vínarsamningsins og sagt, að aðild Íslands að þessum samningi hafi ekki áður leitt til sérstakra breytinga á 95. gr. almennra hegningarlaga. Í Noregi hafi hins vegar verið valin sú leið að orða í 2. mgr. 95. gr. þarlendra hegningarlaga refsivernd, sem sé sambærileg að efni til og frumvarpsgreinin, en það ákvæði hafi meðal annars verið sett til þess að uppfylla skuldbindingar samkvæmt Vínarsamningnum. Í sérstökum athugasemdum við frumvarpsgreinina er sagt, að með ákvæðinu sé ætlað að mæta þeim skuldbindingum, sem leiði af 22., 29. og 30. gr. Vínarsamningsins. Því sé lagt til, að tekin verði af tvímæli um það, að ógnun eða valdbeiting gagnvart sendierindreka erlends ríkis hér á landi

eða árás eða skemmdarverk á sendiráðssvæði eða hótun um að fremja slíkt verk verði lýst refsiverð háttsemi, án þess að hún þurfi að fela í sér smán eða móðgun samkvæmt 2. mgr. 95. gr. hegningarlaga.

Í vörn ákærðu er því haldið fram, að löggjafinn hafi talið vafa leika á um það, að ákvæði 1. mgr. 95. hegningarlaga næði til tilvika sambærilegra þeim, er um ræðir í þessu máli, og því þótt ástæða til að setja með lögum nr. 56/2002 það ákvæði, er varð 3. mgr. 95. gr. hegningarlaganna.

VI.

Líta verður svo á, að með framangreindri breytingu á 95. gr. hegningarlaganna hafi löggjafinn meðal annars haft í hyggju að veita sendiráðum og svæðum umhverfis þau aukna refsivernd í því skyni að uppfylla betur en áður alþjóðlegar skuldbindingar samkvæmt Vínarsamningnum. Undir ákvæðið eru þannig felld minni háttar skemmdarverk, sem ekki þurfa að fela í sér smán eða móðgun en fremur má líta á sem eignaspjöll. Það girðir þó ekki fyrir, að ýmis konar spellvirki verði talin fela í sér smán gegn sendiráðinu og þeirri erlendu þjóð, sem það er tákn fyrir, þótt minni háttar séu.

Sú háttsemi að smána opinberlega erlenda þjóð eða ríki í skilningi 1. mgr. 95. gr. hegningarlaga verður að fela í sér svívirðingu eða óvirðingu í garð þjóðarinnar með einum eða öðrum hætti, sem ætlað er að vekja athygli og eftirtekt. Hún þarf að vera niðrandi og gefa til kynna fyrirlitningu og vansæmd. Við slíkar aðstæður verður ákvæðinu beitt, enda standi stjórnarskrárvæði tjáningarfrelsi því ekki í vegi. Af hálfu ákærðu er því ekki haldið fram, að með hinum umrædda verknaði hafi ætlunin verið að nýta sér slík réttindi. Á hinn bóginn verður að telja þá háttsemi ákærða Ingólfs að ráðast gegn framhlið bandaríska sendiráðsins með bensínsprengju, sem fremur virðist hafa verið ætlað að skilja eftir sig ummerki en valda verulegum spjöllum, til þess fallna að smána Bandaríkin, þjóðina sjálfa eða ráðamenn hennar. Hann lýsti því sjálfur hjá lögreglu, að hann hefði miðað á vegg á annarri hæð sendiráðsins, þ.e. hægra megin fyrir ofan útgöngudyrnar. Þar lenti logandi flaskan og ljósmyndir sýna sót og svertu á nokkrum hluta veggjarins, örskammt frá skjaldarmerki og þjóðfána Bandaríkjanna. Þetta athæfi telst opinber óvirðing í garð hinnar erlendu þjóðar, enda framið á almannafæri og á opinberri

byggingu, sem er tákn ríkisins hér á landi og hluti þess samkvæmt viðurkenndum þjóðréttarreglum, sbr. 22. gr. Vínarsamningsins.

Með hliðsjón af framansögðu verður framferði ákærða Ingólfs talið fela í sér brot á 1. mgr. 95. gr. almennra hegningarlaga og þarf þá ekki að taka afstöðu til annarra refsíákvæða, sem nefnd hafa verið í málinu. Ákærðu Arnar og Erpur lögðu ákærða Ingólfi lið, eins og lýst hefur verið, og gerðu ekkert til að koma í veg fyrir þann verknað, sem hann hugðist fremja. Þeir bera því jafnframt refsíabyrgð samkvæmt 1. mgr. 22. gr. hegningarlaga.

Við ákvörðun refsingar er til þess að líta, að ákærðu eru ungir að árum og hafa ekki áður gerst sekir um brot, sem hér skipta máli, ákærðu Ingólfur og Arnar gegn umferðarlögum en ákærði Erpur hefur hreint sakavottorð. Brot þeirra var að vísu alvarlegt en olli ekki yfirgripsmiklu tjóni. Með hliðsjón af öllum atvikum og 1., 2., 4. og 5. tl. 1. mgr. 70. gr. almennra hegningarlaga þykir rétt, að ákærðu sæti sektum í ríkissjóð, ákærði Ingólfur 250.000 króna sekt en ákærðu Arnar og Erpur 150.000 króna sekt hvor. Sektirnar skulu greiðast innan 30 daga frá uppsögu þessa dóms að viðlagðri vararefsingu, eins og nánar greinir í dómsorði.

Ákærðu skulu greiða allan kostnað sakarinnar í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði segir.

D ó m s o r ð :

Ákærði Ingólfur Guðmundsson greiði 250.000 króna sekt í ríkissjóð innan 30 daga frá uppsögu þessa dóms en sæti ella fangelsi í 34 daga.

Ákærði Arnar Ingi Jónsson greiði 150.000 króna sekt í ríkissjóð innan 30 daga frá uppsögu þessa dóms en sæti ella fangelsi í 26 daga.

Ákærði Erpur Þórólfur Eyvindsson greiði 150.000 króna sekt í ríkissjóð innan 30 daga frá uppsögu þessa dóms en sæti ella fangelsi í 26 daga.

Ákærði Ingólfur greiði skipuðum verjanda sínum í héraði og fyrir Hæstarétti, Sigurmar K. Albertssyni hæstaréttarlögmanni, samtals 300.000 krónur.

Ákærði Arnar Ingi greiði skipuðum verjanda sínum í héraði og

fyrir Hæstarétti, Brynjari Nielssyni hæstaréttarlögmanni, samtals 270.000 krónur.

Ákærði Erpur Þórólfur Eyvindsson greiði skipuðum verjanda sínum í héraði, Gísla Gíslasyni héraðsdómslögmanni, 150.000 krónur, og skipuðum verjanda sínum fyrir Hæstarétti, Haraldi Blöndal hæstaréttarlögmanni, 120.000 krónur.

Allan annan sakarkostnað greiði ákærðu óskipt.

Sér atkvæði Hrafns Bragasonar

Ég er sammála því er segir í fjórum fyrstu köflunum í atkvæði meirihluta dómenda um málsatvik og ábyrgð ákærðu á þeim verknaði ákærða Ingólfs að varpa „Molotov-kokteil“ í bandaríska sendiráðið síðla aðfaranætur laugardagsins 21. apríl 2001, en við það urðu nokkrar brunaskemmdir á framhlið hússins, svo sem fram kemur á framlögðum ljósmyndum. Þá er ég sammála lýsingu þeirra á ákvæðum 95. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 og þeim breytingum sem gerðar hafa verið á greininni með lögum nr. 56/2002 eða eftir að atvik málsins urðu og má vísa í V. kafla atkvæðisins þar um. Hins vegar er ég ósammála þeim um heimfærslu verknaðarins til refsíákvæðis og tel að VI. kafli dómsins eigi að hljóða með eftirgreindum hætti:

VI.

Í ákæru er ákærðu gefið að sök að hafa með verknaði sínum smánað erlenda þjóð og erlent ríki opinberlega samkvæmt 95. gr. almennra hegningarlaga. Í athugasemdum við ákvæði þessarar greinar, eins og hún var upphaflega, var sagt að hún væri sett til þess að vernda öryggi íslenska ríkisins, en ekki með það fyrir augum að vernda sérstaklega erlenda hagsmuni hér á landi. Á þetta viðhorf meðal annars rót sína að rekja til þess að íslenska ríkið er skuldbundið að þjóðarrétti til að veita sendimönnum erlendra ríkja, sem hér dveljast, ákveðna vernd þar á meðal refsivernd, sbr. nú lög nr. 16/1971 um aðild Íslands að alþjóðasamningi um stjórn-málasamband, eða Vínarsamninginn eins og hann er kallaður, en með 1. gr. laganna var samningnum veitt lagagildi hér á landi. Í samræmi við þetta vísaði bandaríska sendiráðið lögreglunni til íslenska utanríkisráðu-

neytisins eftir verknað piltanna og af hálfu ráðuneytisins var atburðurinn kærður til lögreglu 9. október 2001, svo sem rétt var í samræmi við skyldur ríkisins samkvæmt greindum sáttmála. Var þetta gert innan þess sex mánaða frests sem um getur í 29. gr. almennra hegningarlaga, sbr. það er síðar verður um fjallað. Í 22. gr. Vínarsamningsins er ríkjum lögð sú skylda á herðar að lýsa refsiverða árás og skemmdarverk á sendiráðssvæði eða hótun um að fremja slíkt verk.

Samkvæmt gögnum málsins var verknaður piltanna tilkynntur til lögreglu sem árás á sendiráð en síðan rannsakaður sem íkveikja. Hefði ríkissaksóknari átt þess kost að ákæra samkvæmt 164. gr. almennra hegningarlaga eða þar sem skemmdir á byggingunni urðu minni háttar samkvæmt 257. gr. sömu laga, enda var verknaðurinn kærður innan sex mánaða frá því hann var framinn, svo sem áður greinir. Málið var endurupptekið í héraði og því beint til sakflytjenda að reifa heimfærslu ætlaðra brota ákærðu til 257. gr. almennra hegningarlaga, en sækjandi vísaði þá einnig til 165. gr. laganna. Af þessum sökum þótti rétt að sakflytjendur reifuðu málið einnig með tilliti til þessara ákvæða fyrir Hæstarétti. Samkvæmt upphafsákvæði 117. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála má ekki dæma ákærða fyrir aðra hegðun en þá sem í ákæru greinir. Rétt er þó að dæma eftir öðrum refsíákvæðum en segir í ákæru ef vörn er ekki áfátt og verknaðarlýsing fellur að viðkomandi ákvæði. Ríkissaksóknari valdi að ákæra í málinu á þann veg að ákærðu hefðu með verknaði sínum smánað Bandaríki Norður-Ameríku opinberlega og heimfæra verknað þeirra til ákvæðis 1. mgr. 95. gr. laganna, svo sem að framan greinir. Er verknaðarlýsing ákærunnar ekki með þeim hætti að refsað verði fyrir ákvæði 257. gr. almennra hegningarlaga.

Í V. kafla að framan er þess getið að í vörn ákærðu hafi því verið haldið fram að löggjafinn hafi talið vafa leika á því hvort 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna næði til verknaðar piltanna. Var þá til þess vitnað að með lögum nr. 56/2002, sem sett voru eftir að verknaður þeirra var framinn, var nýrri málsgrein bætt við 95. gr. Er gerð grein fyrir ákvæði þessu í V. kafla og athugasemdum sem því fylgdu. Í þeim er bent á að hvorki sé í 1. mgr. né 2. mgr. 95. gr. afdráttarlaust kveðið á um refsivernd í þeim tilvikum, þegar skemmdarverk séu unnin á sendiráðssvæði. Með frumvarpinu eigi meðal annars að taka af skarið um, að háttsemi, sem telst minni háttar skemmdarverk á sendiráðsbyggingu, eigi undir ákvæðið, „þótt ekki sé um smánun eða móðgun að ræða.“ Í sérstökum

athugasemdum við frumvarpsgreinina er sagt að með ákvæðinu sé ætlað að mæta þeim skuldbindingum sem leiði af 22. gr., 29. og 30. gr. Vínarsamningsins. Í athugasemdunum kemur fram að í Noregi hafi verið talin þörf á að taka upp sambærilegt ákvæði í sama skyni. Mun það hafa verið gert 15. desember 1950.

Ákvæði 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna hefur ekki verið beitt í dómum Hæstaréttar Íslands frá því fyrir miðja síðustu öld. Í Danmörku mun samhljóða ákvæði heldur ekki hafa verið beitt eftir þann tíma. Í Noregi hefur sambærilegur verknaður og hér um ræðir verið heimfærður til 2. mgr. 95. gr. norskra hegningarlaga eftir 1950, sem er samhljóða ákvæði því sem leitt var í lög á Íslandi 2002. Frá lokum síðari heimsstyrjaldarinnar hefur orðið viðhorfsbreyting til þeirra málefna sem snúa að 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna, sem best kemur fram í ákvæðum mannréttindayfirlýsingar og mannréttinasáttmála Sameinuðu þjóðanna og kristallast í 10. gr. mannréttinasáttmála Evrópu, en sáttmálanum var veitt lagagildi á Íslandi með lögum þar um nr. 62/1994, sbr. og 73. gr. stjórnarskrárinnar, svo sem henni var breytt með 11. gr. stjórnarskipunarlaga nr. 97/1995. Veita þessi ákvæði mönnum aukinn rétt til að láta í ljós skoðanir sínar þar á meðal að hafa í frammi mótmæli við erlend sendiráð. Ákvæði 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna miðar að því að erlendum þjóðum og ríkjum sé á Íslandi sýnd tilhlýðileg virðing í orði og æði á opinberum vettvangi. Ákvæðið verður ekki skýrt án hliðsjónar af greindum mannréttindaákvæðum um tjáningarfrelsi og þeim viðhorfum sem þau endurspeгла. Við skýringu á þeim ákvæðum verður ekki litið fram hjá því hvernig Mannréttindadómstóll Evrópu hefur skýrt ákvæði mannréttinasáttmálans. Verður nú að taka tillit til framagreindra sáttmála og löggjafar, sem af þeim hefur leitt, þegar ákvæði 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna er skýrt, svo sem þegar skýrð eru önnur æruverndarákvæði íslenskrar löggjafar. Verður verknaður ekki talinn heyra undir ákvæðið nema svo sé ótvírætt tekið fram í ákvæðinu sjálfu, sbr. 3. mgr. 73. gr. stjórnarskrárinnar. Íslenski löggjafinn var meðal annars að bregðast við þessu með setningu laga nr. 56/2002 að því er varðaði skemmdarverk, sem framin væru á sendiráðssvæði.

Fyrir héraðsdómi neitaði ákærði Ingólfur að hafa ætlað að smána Bandaríki Norður–Ameríku. Var því haldið fram af verjanda hans fyrir Hæstarétti að hann væri andvígur utanríkisstefnu Bandaríkjanna og hafi hugmyndin að aðförinni að sendiráðinu sprottið upp úr umræðum um

stefnu Bandaríkjanna í málefnum Austurlanda nær og hafi aðförin átt að tákna andstöðu hans. Er þetta í samræmi við framburð hans og ákærða Arnars Inga, sem þeir staðfestu að mestu fyrir héraðsdómi. Ljóst er að sendiráð Bandaríkjanna verður fyrir atlögu þeirra vegna að minnsta kosti skoðana ákærða Ingólfs. Fyrir liggur hins vegar að piltarnir voru allir illa drukknir þegar verknaðurinn var framinn og er því erfitt að ráða í hvað þeim gekk nánar til. Verður ekki við annað miðað en að ásetningur þeirra hafi verið sá að vinna skemmdir á sendiráðinu, án þess að í verknadinn verði lögð önnur frekari og dýpri merking. Þá var verkið unnið seint um nótt þegar fáir voru á ferli og enginn fylgdist með því nema öryggisverðir í gegnum eftirlitsmyndavélar en ákærðu laumuðust um bakgarða að sendiráðinu. Verður af framangreindum ástæðum ekki talið að 1. mgr. 95. gr. hegningarlaganna geti átt við verknad ákærðu. Þar sem ákærvaldið hefur bundið verknaðarlýsingu ákæru við brot samkvæmt greininni verður að sýkna ákærðu af kröfum þess og dæma íslenska ríkið til greiðslu alls áfrýjunarkostnaðar málsins.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 28. maí 2002.

Mál þetta var höfðað með ákæru Ríkissaksóknara, dagsettri 11. febrúar 2001, á hendur Arnari Inga Jónssyni, kt. 271079-5409, Granaskjóli 13, Reykjavík, Erpi Þórólfi Eyvindssyni, kt. 290877-6019, Framnesvegi 42, Reykjavík, og Ingólfi Guðmundssyni, kt. 030679-5719, Óðinsgötu 11, Reykjavík,

„...fyrir að hafa, aðfaranótt laugardagsins 21. apríl 2001, smánað erlenda þjóð og erlent ríki opinberlega samkvæmt 95. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 með því að varpa bensínsprengju á aðsetur bandaríska sendiráðsins og sendiherrans við Laufásveg í Reykjavík, en við það blossaði upp eldur á framhlið hússins. Ákærðu höfðu um nóttina sammælt um að varpa bensínsprengju á sendiráðið og útbjó ákærði Ingólfur bensínsprengjuna, sem var glerflaska, fyllt bensíni og með kveik í stút. Síðan fóru ákærðu saman að sendiráðinu, þar sem ákærði Ingólfur, eftir að hafa sett á sig húfu meðákærða Arnars Inga og klæðst jakka meðákærða Erps Þórólfs, bar eld að kveiknum, hljóð með sprengjuna logandi úr húsagarði gegnt sendiráðinu og kastaði henni í vegg yfir anddyri hússins. Öryggisvörður sendiráðsins slokkti eldinn fljótlega en nokkrar bruna-skemmdir urðu á framhlið hússins.

Háttsemi ákærðu þykir varða við 95. gr. almennra hegningarlaga, sbr. 22. gr. sömu laga hvað varðar háttsemi ákærðu Arnars Inga og Erps Þórólfs.

Þess er krafist að ákærðu verði dæmdir til refsingar.“

Ákærði, Arnar Ingi Jónsson, krefst sýknu

Ákærði, Erpur Þórólfur Eyvindsson, krefst sýknu

Ákærði, Ingólfur Guðmundsson, krefst sýknu, til vara vægustu refsingar er lög leyfa.

Málið var dómtekið 8. maí sl. Dómari ákvað að endurupptaka málið samkvæmt heimild í 131. gr. laga nr. 19/1991, sbr. einnig lokamálslið 1. mgr. 117. gr. sömu laga. Var málflytjendum gefinn kostur á að reifa heimfærslu meintra brota ákærðu til annarra refsíákvæða en vísað er til í ákæru. Reifuðu sækjandi og verjendur einkum hugsanlega heimfærslu til 257. gr. almennra hegningarlaga. Var málið dómtekið á ný að loknum endurflutningi fyrr í dag.

Samkvæmt frásögn í frumskýrslu lögreglu bárust boð um árás frá bandaríska sendiráðinu við Laufásveg aðfaranótt laugardagsins 21. apríl 2001. Þrír starfsmenn öryggisgæslufyrirtækisins Securitas, sem voru á vakt í sendiráðinu, urðu varir við mann sem kom að sendiráðinu og kastaði bensínkokteil í húsið. Tveir gæslumenn fóru út og slökkti annar þeirra eldinn með handslökkvitæki.

Skömmu síðar handtóku lögreglumenn ákærðu Arnar og Erp þar sem þeir voru á ferð í Templarasundi, eftir ábendingu eins gæslumannanna, sem hafði elt ákærðu.

Ekki urðu verulegar skemmdir á sendiráðsbyggingunni og eldurinn var slökktur á örskotsstund.

Lögreglan í Reykjavík rannsakaði mál þetta og var á rannsóknarstigi miðað við að meint brot varðaði við 1. mgr. 257. gr. almennra hegningarlaga. Því var leitað eftir afstöðu sendiráðs Bandaríkjanna til málsins og hvort krafist væri málshöfðunar. Var erindinu vísað síðar til utanríkisráðuneytisins eftir tilvísun sendiráðsins. Með bréfi utanríkisráðuneytisins 9. október 2001 var lýst þeirri afstöðu ráðuneytisins að höfð skyldi uppi refsí- og bótakrafa í málinu.

Fyrir dómi sagði ákærði Ingólfur Guðmundsson að hann og meðákærðu hefðu verið á skemmtistaðnum Prikinu við Bankastræti. Hann hefði farið þaðan einn og sótt bjór í bíl Arnars, sem var lagt í stæði við Kirkjustræti. Þá hafi hann tekið með tóma vodkaflösku, en vodkað hefðu þeir drukkið fyrr um kvöldið. Hann kvaðst hafa sett mold í flöskuna, síðan sett í hana bensín sem hann hefði fengið með sjálfsafgreiðslu á bensínstöðinni við Klöpp, hann hefði síðan sett afrif af dagblaði ofan í flöskuna. Hann kvaðst hafa útbúið þetta og geymt við hús við Hverfisgötu, en farið aftur á Prikid. Hann hefði sagt meðákærðu að koma og þá hefði hann sótt flöskuna og hitt þá aftur fyrir utan Prikid. Þaðan hefðu þeir farið saman. Í bakgarðinum hefði hann fengið lánaðan jakka meðákærða Erps og húfu meðákærða Arnars. Þetta hefði hann gert til að dyljast, hann vissi eins og allir að það væru myndavélar við sendiráðið.

Ákærði kvaðst halda að hann hefði sagt meðákærðu að hann væri með Molotov-kokteil þegar þeir voru fyrir utan Prikid og lögðu af stað í átt að sendiráðinu.

Þeir hafi ekki rætt neitt um hver myndi kasta, það hafi komið af sjálfu sér að hann hafi gert það. Hann taldi að hann hefði fengið eld hjá Arnari til að kveikja í kokteilnum. Hann hefði síðan hlaupið í burtu.

Um ferðir þeirra félaga fyrr um kvöldið sagði ákærði Ingólfur að þeir hefðu allir þrír verið á tónleikum í Iðnó um kvöldið. Síðan hefðu þeir orðið viðskila, en hist aftur á Prikinu. Hann sagði að þeir hefðu ekki rætt það sín á milli að mótmæla við bandaríska sendiráðið. Þeir hefðu talað um að gera eitthvað heimskulegt, stökkva í Tjörnina til dæmis.

Ákærði Arnar Ingi Jónsson lýsti fyrir dómi ferðum sínum umrætt kvöld. Hann hefði farið á tónleika í Iðnó, á Skuggabaránn, veitingastaðinn 22 og á Prikíð. Í millitíðinni hefði hann skroppið vestur á Seltjarnarnes. Hann hefði á öllum þessum stöðum verið með meðákærða Erpi og meðákærði Ingólfur hefði verið á tónleikunum og á Skuggabarnum og á Prikinu. Hann kvaðst ekki minnst þess að þeir hefðu rætt sérstaklega um að mótmæla við bandaríska sendiráðið. Þá hefði ekki komið til tals að útbúa Molotov-kokteil. Hann sagði að inni á Prikinu væri mjög erfitt að tala saman, tónlist væri þar mjög hávær.

Um aðdraganda atviksins við sendiráðið sagði ákærði Arnar að þegar kom að því að lokað yrði á Prikinu hafi þeir farið út og Ingólfur komið með einhverja tösku. Þeir hefðu síðan gengið í átt að sendiráðinu, hann kvaðst ekki hafa vitað þá að ferðinni var heitið þangað. Þeir hafi lítið rætt saman, meðákærði Ingólfur hefði sagt þeim að koma með sér. Hann hefði sýnt þeim ofan í töskuna á leiðinni.

Arnar kvaðst hafa lánað Ingólfi húfu þegar þeir voru á leiðinni. Þeir hefðu farið í bakgarð á móti sendiráðinu. Hann kvaðst ekki muna eftir því að hann hefði lánað honum eld. Arnar kvaðst ekki hafa trúað því að Ingólfur myndi kasta kokteilnum eitthvað. Hann hefði lagt af stað burt þegar Ingólfur var að kasta kokteilnum. Þegar Ingólfur kom til baka hefði hann fleygt til hans húfunni og jakka Erps og hlaupið burt. Hann og Erpur hefðu hlaupið í átt að Iðnó og verið handteknir í miðbænum.

Arnar sagði að þeir hefðu ekki ákveðið að kasta kokteilnum í sendiráðið. Hann hefði séð hann fyrst á leiðinni frá Prikinu og hefði aldrei ætlað að taka þátt í að kasta honum.

Ákærði Erpur Þórólfur Eyvindsson gaf skýrslu fyrir dómi. Hann lýsti ferðum sínum umrætt kvöld. Hann hefði farið á tónleika í Iðnó, á Skuggabaránn og í samkvæmi, á 22 og loks á Prikíð. Hann kvaðst hafa verið mjög ölvaður. Hann kannaðist ekki við að þeir félagar hefðu rætt um stefnu Bandaríkjastjórnar eða að þeir skyldu mótmæla við sendiráð Bandaríkjanna. Ákærði kvaðst ekki muna eftir því að meðákærði Ingólfur hefði sýnt honum Molotov-kokteil.

Ákærði kvaðst ekki muna vel eftir ferðum þeirra eftir að þeir fóru af Prikinu. Hann hefði haldið að þeir ætluðu á Píánóbarinn, en sá staður væri opinn lengur en aðrir. Hann muni að þeir hafi farið eitthvað, en síðan muni hann næst eftir

því að þeir voru handteknir. Sig rámi þó í að þeir hafi verið staddir í einhverjum bakgarði.

Ákærði sagði af og frá að hann hefði lagt á ráðin um að kasta Molotov-kokteil í sendiráðið.

Ágúst Daníelsson gaf skýrslu fyrir dómi. Hann var á vakt í sendiráðinu þessa nótt. Hann kvaðst hafa verið inni er hann sá á skjánum glampa hinum megin við götuna. Svo hafi hann séð að maður kom hlaupandi með Molotov-kokteil í hendinni og kastaði honum í húsið. Þeir hafi hlaupið út tveir, félagi hans hafi slökkt eldinn. Sjálfur hafi hann hlaupið niður í Hallargarðinn, þar hafi hann séð tvo menn á hlaupum og ákveðið að hlaupa í veg fyrir þá. Hann hafi séð þá aftur á móti Frikirkjunni og þá hafi annar þeirra verið að fagna. Hann hafi síðan fylgst með þeim þangað til lögreglan handtók þá í Templarasundi.

Ágúst sagði þrír öryggisverðir hefðu verið í sendiráðinu þessa nótt. Þá hefðu sendiherrahjónin verið í húsinu, en ekki aðrir.

Haukur B. Sigmarsson var á vakt í sendiráðinu þessa nótt. Hann sagði fyrir dómi að sá sem sat við skjána hefði sagt að eldur væri í húsinu. Þeir hafi hlaupið út tveir og hann hafi slökkt eldinn, en félagi hans hefði hlaupið á eftir einhverjum. Hann kvaðst hafa verið fljótur að slökkva eldinn. Hann hefði notað duftslökkvitæki til þess.

Jón Michael Þórarinnsson var á vakt í sendiráðinu þessa nótt. Hann kvaðst hafa vakað skjána er félagar hans fóru út. Hann kvaðst hafa séð á skjánum að maður kom hlaupandi framan að húsinu og hélt á logandi flösku. Stuttu síðar hafi komið mikill blossi eftir að flöskunni var kastað í húsið. Félagar hans tveir hafi þá farið út.

Loks gáfu skýrslur fyrir dómi fjórir lögreglumenn, einn sem fór að sendiráðinu og þrír sem handtóku ákærðu Erp og Arnar. Ekki er ástæða til að rekja framburði þeirra.

Upptaka af því þegar ákærði Ingólfur kastaði sprengjunni var til staðar í dóminum á myndböndum og gátu málflytjendur og dómari horft á upptökuna.

Lögreglan óskaði rannsóknar á sýni sem tekið var á vettvangi. Var um að ræða stút af flösku með efnisleifum. Í niðurstöðu rannsóknastofu í lyfjafræði segir að rannsóknin bendi til þess að sýnið hafi verið mikið mengað bensini.

Niðurstaða.

Ákærði Ingólfur Guðmundsson hefur játað að hafa útbúið svonefndan Molotov-kokteil og kveikt í honum og kastað í vegg sendiráðsbyggingarinnar við Laufásveg eins og lýst er í ákæru.

Í 95. gr. almennra hegningarlaga er lögð refsing við því að smána opinberlega erlenda þjóð eða erlent ríki, æðsta ráðamann, þjóðhöfðingja þess, fána þess eða annað viðurkennt þjóðarmerki.

Hliðstætt þessu ákvæði hegningarlaganna eru ákvæði dönsku og norsku hegningarlaganna. Þannig segir í grein 110 e í dönsku lögnum: „... der offentlig forhåner en fremmed nation, en fremmed stat, dens flag eller andet anerkendt nationalmærke ...“. Í 95. gr. norsku laganna er nokkru ítarlegra ákvæði, en þar segir: „Den som her i riket offentlig forhåner en fremmed stats flag eller riksvåpen, eller som medvirker hertil, straffes med bøter eller med hefte eller fengsel inntil 1 år.

På samme måte straffes den som her i riket krenker en fremmed stat ved å øve vold mot eller opptre truende eller fornærmelig overfor noen representant for den, eller ved å trenge seg inn i, gjøre skade på eller tilsmusse område, bygning eller rom som brukes av slik representant, eller som medvirker til det.“

Þegar litið er til norsku reglunnar verður séð að verknaðarlýsing ákærunnar er sniðin að 2. mgr. ákvæðisins, en að í 1. mgr. er ákvæði efnislega samhljóða 95. gr. íslensku laganna.

Ákærði Ingólfur vann ekki spjöll á þjóðfána Bandaríkjanna eða öðru merki á sendiráðsbyggingunni. Ekki horfðu aðrir á verknað ákærða en meðákærðu og vaktmenn í sendiráðinu. Verk sitt framkvæmdi ákærði þó opinberlega í skilningi 95. gr. Framganga ákærða fól hins vegar ekki í sér smáun gagnvart hinu erlenda ríki, en sendiráðsbyggingin sem slík er ekki þjóðarmerki í skilningi ákvæðisins. Hefur ákærði Ingólfur því ekki brotið gegn 95. gr. almennra hegningarlaga. Meðákærðu hafa af sömu ástæðu ekki gerst sekir um hlutdeild.

Samkvæmt 4. mgr. 257. gr. almennra hegningarlaga er áskilið að fram komi krafa um málshöfðun frá brotþola til að mál verði höfðað vegna brota gegn 1. og 3. mgr. greinarinnar. Áður er lýst bréfi utanríkisráðuneytisins sem dagsett er 9. október 2001. Í bréfi þessu er vísað til 1. og 2. mgr. 22. gr. alþjóðasamnings um stjórnmalasamband, en með lögum nr. 16/1971 var veitt heimild fyrir aðild Íslands að samningi þessum. Ekkert er það í samningi þessum eða í lögum sem veitir utanríkisráðherra eða ráðuneyti hans umboð til þess að krefjast málshöfðunar fyrir hönd sendiráða erlendra ríkja vegna brota gegn 257. gr. almennra hegningarlaga. Verður því ekki leyst úr því hvort ákærðu hafi brotið gegn 1. mgr. 257. gr. almennra hegningarlaga. Verða ákærðu sýknaðir af kröfum ákæruvalds.

Málsvarnarlaun verjenda ákærðu, 150.000 krónur til hvers, greiðist úr ríkissjóði.

Jón Finnbjörnsson, héraðsdómari, kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Ákærðu, Ingólfur Guðmundsson, Arnar Ingi Jónsson og Erpur Þórólfur Eyvindsson, eru sýknaðir af kröfum ákæruvalds.

Sakarkostnaður greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málsvarnarlaun Sigurmars K. Albertssonar og Brynjars Níelssonar, hæstaréttarlögmannna, og Gísla Gíslasonar, héraðsdómslögmanns, 150.000 krónur til hvers.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 250/2002.

Ákærvaldið

(Bragi Steinarsson vararíkissaksóknari)

gegn

Lodve Gjendemsjö

(Sigurmar K. Albertsson hrl.)

Fiskveiðibrot. Upptaka afla. Matsmenn.

L var gefið að sök að hafa veitt 600 tonn af loðnu í íslenskri lögsögu norðvestur af Horni, en ranglega gefið upp að aflinn hafi fengist í grænenskri lögsögu, sem skipið hafi aldrei farið inn í á umræddu tímabili nema samkvæmt handfærðum og breyttum skráningum í afladagbók. Fóru tilkynningar L um ferðir skipsins út úr og inn í íslenska lögsögu í bága við upplýsingar um staðsetningu skipsins sem bárust Landhelgisgæslu Íslands um sjálfvirkt fjarefirlitskerfi. L undi sakfellingu samkvæmt héraðsdómi en krafðist þess fyrir Hæstarétti að refsing hans yrði lækkuð þar sem brot hans hafi verið framið af gáleysi en ekki ásetningi. Sú viðbára þótti haldlaus og ljóst af málsgögnum að um skýlaust ásetningsbrot væri að ræða. Var niðurstaða héraðsdóms um sakfellingu L staðfest með vísan til forsendna hans, svo og um fjárhæð sektar. Þá var kröfum L sem lutu að upptöku á andvirði afla hafnað. Þóttu lögskýringargögn með lögum nr. 22/1998 eða öðrum lögum, sem heimila upptöku sjávarafla vegna fiskveiðibrota, ekki benda til að stefnt hafi verið að því að sérregla skyldi gilda um fjölda matsmanna á þessu sviði, þannig að þeir væru ætíð tveir eða fleiri óháð umfangi viðfangsefnis þeirra hverju sinni, líkt og L hafði haldið fram.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Hrafn Bragason, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Ríkissaksóknari skaut málinu til Hæstaréttar 27. maí 2002 í samræmi við yfirlýsingu ákærða um áfrýjun og jafnframt af hálfu ákærvalds, sem krefst nú staðfestingar héraðsdóms.

Ákærði krefst aðallega ómerkingar héraðsdóms að því er varðar upptöku afla, en til vara sýknu af kröfu ákærvaldsins um upptöku andvirðis afla. Að því frágengnu krefst hann þess að einungis hluti andvirðis aflans

verði gerður upptækur. Í öllum tilvikum krefst hann þess að sekt verði lækkuð.

I.

Ákærði var um sumarið 2001 skipstjóri á norska loðnuveiðiskipinu Inger Hildur M-101-F. Er honum gefið að sök að hafa að kvöldi 6. júlí 2001 og aðfaranótt næsta dags veitt 600 tonn af loðnu í íslenskri lögsögu norðvestur af Horni, en ranglega gefið upp að aflinn hafi fengist í grænenskri lögsögu, sem skipið hafi aldrei farið inn í á þessu tímabili nema samkvæmt handfærðum og breyttum skráningum í afladagbók. Fyrir og eftir veiðarnar hafi hann vanrækt lögboðna tilkynningaskyldu um staðsetningu skipsins og afla í íslenskri lögsögu og sent rangar tilkynningar um ferðir skipsins út úr og aftur inn í íslenska lögsögu. Með háttsemi sinni var ákærði talinn hafa brotið gegn nánar tilgreindum ákvæðum laga nr. 22/1998 um veiðar og vinnslu erlendra skipa í fiskveiðilandhelgi Íslands, reglugerðar nr. 457/2001 um loðnuveiðar erlendra skipa í fiskveiðilandhelgi Íslands á loðnuvertíðinni 2001/2002 og reglugerðar nr. 299/1975 um fiskveiðilandhelgi Íslands. Er ítarlega rakið í héraðsdómi hvernig upplýsingar um staðsetningu skipsins bárust Landhelgisgæslu Íslands um sjálfvirkt fjareftirlitskerfi á að minnsta kosti einnar klukkustundar fresti á því tímabili dagana 6. og 7. júlí 2001, sem máli skiptir, og hvernig tilkynningar ákærða um ferðir skipsins á sama tíma fóru í bága við upplýsingar úr fjareftirlitskerfinu. Í héraðsdómi var sök ákærða talin sönnuð, eins og þar er nánar lýst. Dómur héraðsdóms var kveðinn upp 12. nóvember 2001 og sama dag féllu einnig dómar í Héraðsdómi Austurlands í málum tveggja annarra norskra loðnuveiðiskipstjóra, þar sem sakargiftir voru sambærilegar þeim, sem leyst var úr í þessu máli. Dómur í máli ákærða var ekki birtur honum í Noregi fyrr en 13. maí 2002 og er yfirlýsing hans um áfrýjun nægilega snemma fram komin. Hinir dómarnir, sem nefndir voru að framan, sæta ekki endurskoðun fyrir Hæstarétti.

II.

Fyrir Hæstarétti unir ákærði sakfellingu, en krefst þess að refsing verði lækkuð. Því til stuðnings teflir hann einkum fram þeim rökum að brotið hafi verið framið af gáleysi en ekki ásetningi. Sú viðbára er haldlaus, en ljóst er af málsgögnum að um skýlaust ásetningsbrot var að

ræða. Eru engar forsendur fyrir hendi til að taka til greina kröfu ákærða um að sekt verði lækkuð. Verður niðurstaða héraðsdóms um sakfellingu ákærða staðfest með vísan til forsendna hans, svo og um fjárhæð sektar. Það athugast að um heimfærslu brota ákærða til refsíákvæða hefði auk þeirra, sem getið er í ákæru og héraðsdómi, verið rétt að vísa einnig til 5. gr. laga nr. 22/1998.

Kröfur sínar um að ómerkt verði niðurstaða héraðsdóms um upptöku á andvirði afla eða að ákærði verði sýknaður í þeim þætti málsins styður ákærði við 14. gr. laga nr. 22/1998. Í stað þess að gera afla upptækan samkvæmt greininni sé heimilt samkvæmt 4. málslíð 1. mgr. hennar að gera upptæka fjárhæð, sem svari til andvirðis aflans samkvæmt mati dómkvaddra matsmanna. Skýrt sé þarna kveðið á um matsmenn í fleirtölu, en einungis einn matsmaður hafi metið til verðs afla skipsins, sem fékkst á þeim tíma, sem áður er getið. Í dómum Hæstaréttar síðustu árin vegna ólöglegra fiskveiða hafi jafnan tveir matsmenn metið afla, þegar krafist hafi verið upptöku. Hafi ákvæði 14. gr. laga nr. 22/1998 verið ætlað að festa í sessi dómvenju liðinna ára að þessu leyti.

Lög nr. 22/1998 kveða ekki á um mat á afla með öðrum hætti en að framan segir utan þess að í 11. gr. þeirra er að nokkru leyti sambærilegt ákvæði og í 14. gr. Lög nr. 91/1991 um meðferð einkamála hafa hins vegar að geyma meginreglur um þetta efni, en í IX. kafla þeirra er fjallað um matsgerðir. Í 1. mgr. 61. gr. segir að dómari kveðji einn eða tvo matsmenn til að framkvæma mat og í reynd er aðalregla laganna sú að matsmaður er einn. Yfirmatsmenn eru jafnan tveir eða fleiri, sbr. 64. gr. Ræðst fjöldi matsmanna af atvikum hverju sinni, svo sem því hvort matsefnið er einfalt eða flókið. Í áðurnefndum kafla laganna er að öðru leyti fjallað um einstök atriði varðandi dómkvaðningu matsmanna, framkvæmd mats og annað, sem lýtur að þessu efni. Þá er í 63. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála regla þess efnis að dómari dómkveðji kunnáttumenn, einn eða fleiri, til að framkvæma mats- eða skoðunargerðir í opinberu máli. Lögskýringargögn með lögum nr. 22/1998 eða öðrum lögum, sem heimila upptöku sjávrafla vegna fiskveiðibrota, benda ekki til að stefnt hafi verið að því að sérregla skyldi gilda um fjölda matsmanna á þessu sviði, þannig að þeir séu ætíð tveir eða fleiri óháð umfangi viðfangsefnis þeirra hverju sinni. Eru ekki efni til annars en að skýra ákvæði 14. gr. laga nr. 22/1998 um mat á andvirði afla með hliðsjón af meginreglum laga á þessu sviði, sem áður var lýst.

Skip ákærða var fært til hafnar á Seyðisfirði 9. júlí 2001 og næsta dag var að kröfu ákæruvalds dómkvaddur matsmaður fyrir Héraðsdómi Austurlands til að meta andvirði aflans. Var tekið fram í dómkvaðningu að matsmaðurinn skyldi gera grein fyrir því hvaða markaðsverð fyrir hvert tonn aflans hann miðaði við í mati sínu. Matsgerð er dagsett 10. júlí 2001. Ekki er haldið fram að hún sé haldin annmörkum og ákærði óskaði ekki eftir yfirmati. Matsefnið var einfalt og verjandi ákærða í héraði gætti réttar hans við dómkvaðninguna. Þá tók mat á verðmæti afla aðeins til þess hluta farms skipsins, sem fékkst í tveimur köstum í lok dags. 6. júlí 2001 og aðfaranótt næsta dags og beinist krafa um upptöku ekki að öðrum afla skipsins. Að virtu öllu því, sem að framan er rakið, verður hafnað kröfum ákærða sem lúta að upptöku á andvirði afla.

Samkvæmt framansögðu og að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur. Ákærði skal greiða allan áfrýjunarkostnað málsins eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Ákærði, Lodve Gjendemsjö, greiði allan áfrýjunarkostnað málsins, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns fyrir Hæstarétti, Sigurmars Albertssonar hæstaréttarlögmanns, 200.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Austurlands 12. nóvember 2001

Ár 2001, mánudaginn 12. nóvember er á dómþingi Héraðsdóms Austurlands, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg í Reykjavík, af Loga Guðbrandssyni, dómstjóra, og meðdómsmönnum Jónatan Sveinssyni og Róbert Dan Jenssyni kveðinn upp í málinu S 417/2001 svofelldur:

Dómur:

Málið, sem var þingfest 11. júlí og dómtekið 10. október 2001, er höfðað með ákæru sýslumannsins á Seyðisfirði, dagsettri 11. júlí 2001, gegn Lodve Gjendemsjö, til heimilis að Haukaaslia 12, Einesvaagen, Noregi, fæddum 15. ágúst 1941 í Noregi, skipstjóra á norska loðnuveiðiskipinu Inger Hildur M-101-F „fyrir fiskveiðibrot, með því að hafa á tímabilinu frá kl. 21:30 föstudaginn 6. júlí 2001 til kl. 01:30 aðfaranótt laugardagsins 7. júlí, þá staddur samkvæmt sjálfvirku fjareftirlitskerfi Landhelgisgæslu Íslands á svæði 4,6 til 9,8 sjómílu

innan íslenskrar lögsögu austur af Langanesi, veitt og innbyrt samkvæmt afla-
dagbók úr tveimur köstum samtals 600 tonn af loðnu en ranglega gefið upp þann
afla veiddan í grænlenkri lögsögu, sem skipið fór aldrei inni á þessu tímabili
nema samkvæmt handfærðum og breyttum skráningum í afladagbók. Í aðdrag-
anda þessara veiða og eftir þær vanrækti ákærði því lögboðna tilkynningar-
skyldu um staðsetningu skips og afla í íslenskri fiskveiðilögsögu, tilkynnti sig í
skeyti kl. 19:54 ranglega samkvæmt framansögðu á leið út úr íslenskri lögsögu
en í öðru skeyti kl. 00:43 á leið inn í íslenska lögsögu.

Telst þetta varða við 4. gr., sbr. 11., 12. og 14. gr. laga um veiðar og vinnslu
erlendra skipa í fiskveiðilandhelgi Íslands nr. 22, 1998, og 8. 9. og 10. gr., sbr.
17. gr. reglugerðar um loðnuveiðar erlendra skipa í fiskveiðilandhelgi Íslands
á loðnuvertíðinni 2001/2002 nr. 457, 2001, sbr. reglugerð nr. 299, 1975 um
fiskveiðilandhelgi Íslands, sbr. lög nr. 44, 1948, sbr. nú lög um veiðar í fiskveiði-
landhelgi Íslands nr. 79, 1997.

Þess er krafist að ákærði verði dæmdur til refsingar, fêsektar er renni til Land-
helgisgjöfs Íslands, og til upptöku áðurgreinds óuppgefins afla eða fjárhæðar
sem svarar til andvirðis hans samkvæmt mati dómkvadds matsmanns.“

Í þinghaldi þann 10. ágúst 2001 óskaði ákæruvaldið með vísan til 117. gr.
laga nr. 19/1991 að leiðrétta það, sem fram kemur í ákærðu, að brot ákærða
hafi verið framið á svæði 4,6 til 9,8 sjómílar innan íslenskrar lögsögu austur
af Langanesi. Hið rétta sé að þetta hafi átt sér stað þessarar vegalegndar innan
íslenskrar lögsögu norð-vestur af Horni.

Við aðalmeðferð málsins gerði ákæruvaldið einnig kröfu um að ákærði yrði
dæmdur til að greiða allan sakarkostnað, þ.m.t. málsvarnarlaun.

Af hálfu ákærða gerir verjandi hans aðallega þá kröfu að ákærði verði
sýknaður af öllum kröfum ákæruvaldsins en til vara að ákærði verði dæmdur
til vægustu refsingar sem lög leyfa. Þá gerir verjandinn kröfu um málsvarnarlaun
að mati réttarins.

Málsatvik eru þau að norska loðnuveiðiskipið Inger Hildur var á loðnuveiðum
Norð-vestur af Íslandi í byrjun júlímánaðar 2001 og var ákærði skipstjóri skipsins
í þessari veiðiferð. Þann 6. júlí 2001 kl. 19.54 samkvæmt tímasetningu, sem
nefnd er Universal Time Coordinate (utc) sendi skipið út svokallað „out“ skeyti
en það merkti að skipið hefði aðeins verið að sigla í gegnum íslenska lögsögu
og væri á leið út úr henni. Sendi skipið kl. 20.00 svokallað „in“ skeyti til græn-
lenskra yfirvalda um að það yrði í grænlenkri lögsögu kl. 23.20 að utc tíma. Kl.
00.42 að utc tíma þann 7. júlí 2001 gaf skipið út „Exit“ skeyti til grænlenkra
yfirvalda og var þá á leið út úr grænlenkri lögsögu. Samkvæmt því skeyti var
aflí um borð í skipinu 580 tonn af loðnu. Einni mínútu eftir að hafa sent græn-
lenskum yfirvöldum framangreint skeyti sendi skipið svokallað „Entry“ skeyti
til stjórnstöðvar Landhelgisgæslunnar og var þá á leið inn í íslenska lögsögu

á siglingu sinni til heimahafnar skipsins í Noregi. Var skipinu beint að athugunarstað þar sem það skyldi mæta varðskipi frá Landhelgisgæslunni til eftirlits. Þegar skipið kom að athugunarstaðnum fóru skipverjar frá varðskipinu Ægi um borð í skipið og skoðuðu þar afladagbók skipsins, leiðardagbók og skeyti þau sem send höfðu verið frá skipinu. Við skoðun á þessum gögnum vaknaði grunur um að skeytasendingar og staðarákvarðanir í afladagbók væru rangar og var þá kallað eftir gögnum frá sjálfvirku fjareftirlitskerfi sem var um borð í skipinu. Misræmi reyndist vera á milli staðsetningar skipsins samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitskerfinu og þeirra staðarákvarðana sem skráð voru í skeyti frá skipinu til stjórnstöðvar Landhelgisgæslunnar og grænlskra yfirvalda og skráningar í afladagbók. Var í framhaldi af því ákveðið að vísa skipinu til hafnar á Seyðisfirði þar sem fram fór lögreglurannsókn á ætluðu fiskveiðibroti ákærða.

Í skýrslu ákærða fyrir dómi sagðist ákærði kannast við að hafa sem skipstjóri Inger Hildur sent kl. 19.54 að utc tíma þann 6. júlí 2001 svokallað „out“ skeyti til stjórnstöðvar Landhelgisgæslu, en það merkti að skipið hefði einungis verið á gegnumsiglingu um lögsögu Íslands og hefði verið á leið út úr íslenskri lögsögu á áætluðum stað sem var $67^{\circ} 44' N$ og $23^{\circ} 55' V$. Þá kannaðist ákærði einnig við að hafa sex mínútum síðar sent skeyti til grænlskra yfirvalda um að skipið yrði í grænlskri lögsögu á áætluðum tíma.

Í skýrslu ákærða sagðist hann hafa ranglega skráð staðsetningu í afladagbók þegar hann skráði að skipið hefði fengið 500 tonn af loðnu í einu kasti þann 6. júlí kl. 21.30 að utc tíma en samkvæmt afladagbókinni hafði hann skráð staðsetningu skipsins á þeim tíma $67^{\circ} 34' N$ og $24^{\circ} 40' V$, en sá staður er 0,8 sjómíllur innan íslenskrar lögsögu. Hafi mistökin átt sér stað vegna þess hversu aðstæður hafi verið erfiðar. Afli þessi hafi hins vegar verið veiddur innan grænlskrar lögsögu. Þá sagðist ákærði ekki hafa verið í íslenskri lögsögu þegar hann veiddi þennan sama dag kl. 23.30 að utc tíma 100 tonn og hafi skráning á staðsetningu verið rétt í afladagbók en þar var skráð að skipið hefði verið $67^{\circ} 34' N$ og $24^{\circ} 41' V$. Ákærði sagðist ekki hafa neinar skýringar á því hvers vegna sjálfvirka eftirlitskerfið hafi sýnt hann talsvert innan íslenskrar lögsögu á þeim tíma sem skipið var við þessar veiðar. Sagðist ákærði hafa notast sjálfur við GPS-tæki til staðarákvörðunar.

Ákærði skýrði svo frá því að hann telji að stýrimaður skipsins hafi skráð ranga staðsetningu í símskeyti til grænlskra yfirvalda kl. 00.42 að utc tíma þann 7. júlí. Hafi staðsetning hans á þessum tíma verið rétt samkvæmt afladagbók og að skipið hafi ekki verið á ferð á þessum tíma.

Sagði ákærði að hann hefði jafnan skráð staðsetningar í afladagbók eftir á. Venjulega skrái hann staðsetningar á minnisblað en í þetta skiptið hafi hann ekki haft tíma til þess. Sagði ákærði að þetta gæti hafa leitt til ónákvæmni í skráningu í afladagbók. Hafi hann skráð staðsetningar eftir minni þegar hann

færði inn í afladagbók. Skráði hann upplýsingar bæði í afladagbók og dagbók en í þá síðarnefndu skráði hann m.a. hvar hann hæfi veiðar hverju sinni. Hefði hins vegar ekki verið samræmi í skráningum í þessum bókum þegar skipið var við veiðar í grænlenku lögsögunni sem skýrðist af hinum erfiðu aðstæðum sem voru á veiðisvæðinu.

Ákærði upplýsti að sjálfvirki eftirlitsbúnaðurinn í skipinu hafi verið settur í bátinn fyrir tveimur árum síðan. Sagðist ákærði ekki hafa neina vitneskja um hvernig þessi búnaður virkaði.

Ákærði sagði að það tæki um klukkutíma að kasta út nót á loðnutorfu og þar til að nótin væri kominn í skipið aftur. Þá sagði ákærði að skipið gæti náð um 16,5 til 17 sjómílna hraða á klukkustund. Ákærði sagðist sjálfur færa inn afladagbók skipsins.

Þá skýrði ákærði svo frá að þrír menn frá Landhelgisgæslunni hafi komið að skipinu og hafi tveir komið um borð um kl. 21.30 að norskum tíma. Hafi þeir skoðað radar og kortvél og hafi honum virst sem farið hefði verið í tölvu skipsins. Sagðist ákærði hafa verið undrandi hversu langan tíma þetta hefði tekið. Síðar hafi komið í ljós að gögn hefðu horfið úr þessum tækjum og tilraunir til þess að endurheimta þessar upplýsingar reyndust árangurslausar. Hafi skipinu verið beint til Seyðisfjarðar en þangað kom skipið um klukkan 5 um morguninn. Ákærði sagði að eftir að Landhelgisgæslan hafi komið um borð hefði honum ekki verið kynnt réttarstaða sín. Hafi ákærða verið meinað að nota síma á leiðinni til Seyðisfjarðar.

Vitnið Vilbergur Magni Óskarsson, yfirstýrimaður hjá Landhelgisgæslunni skýrði svo frá, að hann hefði verið skipherra á varðskipinu Ægi, þegar beiðni frá stjórnstöð Landhelgisgæslunnar barst þann 8. júlí 2001 um að varðskipið yrði á athugunarstað norskra skipa sem væru á leið úr íslenskri landhelgi austur fyrir Langanes. Var öllum norskum loðnuskipum sem voru á leið til heimahafnar frá veiðum í íslenskri landhelgi og fóru þessa leið safnað saman á þessum athugunarstað.

Þegar skip ákærða kom á athugunarstað fóru vitnið við þriðja mann frá varðskipinu um borð í skipið og skoðaði skipsbækurnar. Kom þá í ljós að misræmi væri á milli afladagbóka og skeytasendinga til stjórnstöðvar Landhelgisgæslunnar. Var ákærða þá gerð grein fyrir þessu og hann beðinn um að eiga ekki við siglingatölvu skipsins. Fengu starfsmenn Landhelgisgæslunnar þá leyfi til þess að skoða siglingartölvu skipsins og óskuðu þeir jafnframt eftir því að fá afhentar afladagbækur skipsins. Í framhaldi af þessu sendi stjórnstöð Landhelgisgæslunnar upplýsingar um staðsetningar skipsins úr sjálfvirkra fjareftirlitskerfinu. Kom þá í ljós mikið misræmi á gögnum úr fjareftirlitskerfi annars vegar og afladagbók og skeytasendingum til stjórnstöðvar Landhelgisgæslunnar hins vegar. Var þá hafinn rannsókn á öllum skráningum í afladagbók og þær bornar saman

við siglingarleið skipsins samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitskerfinu. Þegar í ljós kom að þar var ekki allt með felldu var í samráði við stjórnstöð Landhelgisgæslunnar ákveðið að færa skipið til hafnar á Seyðisfirði.

Vitnið skýrði svo frá því að á meðan athugun Landhelgisgæslunnar stóð hafi skipverjum á skipinu verið meinað að nota fjarskiptatæki. Um leið og tekin var ákvörðun um að færa skipin til hafnar var hömlum á notkun fjarskiptatækja aflétt. Var skipið látið bíða á framangreindum athugunarstað þangað til að varðskipið hafði skoðað öll þau erlendu skip sem lokið höfðu veiðum og voru á leið úr íslenskri landhelgi. Liðu allt að 40 klukkustundir frá því að fyrsta skipið kom á athugunarstað þar til að skoðun á síðasta skipinu var lokið. Var skip ákærða þá fyrst fært til hafnar til Seyðisfjarðar ásamt tveimur öðrum norskum loðnuskipum þar sem einnig lá fyrir grunur um að samskonar brot hefðu verið framin.

Vitnið Thorben Lund, stýrimaður hjá Landhelgisgæslunni, skýrði svo frá, að hann hefði verið um borð í varðskipinu Ægi, þegar beiðni barst frá stjórnstöð Landhelgisgæslunnar um að skoða þau skip, sem höfðu verið á loðnuveiðum í íslenskri fiskveiðilandhelgi og voru á leið úr íslenskri landhelgi. Var þeim safnað saman á athugunarstað austur af Langanesi, þar sem skoðun Landhelgisgæslunnar fór fram. Skýrði vitnið svo frá, að hann hefði ásamt tveimur öðrum starfsmönnum Landhelgisgæslunnar farið um borð í skip ákærða og skoðað þar skipsgögn, s.s. afladagbækur, skeyti og leiðarbækur. Þá voru þessi gögn borin saman við leið skipsins samkvæmt sjálfvirku fjareftirlitskerfi. Kom í ljós við þá athugun að talsvert misræmi var á milli staðarákvörðunar í afladagbók og leiðar skipsins samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitsskipsins auk þess sem innbyrðis misræmi var á milli skipsgagnanna. Var skipið látið bíða á athugunarstað þar til að athugun hafði verið lokið á öðrum skipum, sem voru á leið til athugunarstaðar á leið sinni til heimahafnar í Noregi. Var skipinu að því búnu vísað til hafnar á Seyðisfirði.

Þegar skipið var komið til hafnar var gerð athugun á staðsetningartækjum skipsins og kom í ljós að þau sýndu réttar staðarákvarðanir. Einnig voru staðsetningar frá sjálfvirka eftirlitskerfinu athugaðar og kom í ljós að kerfið gaf upp hárréttar staðsetningar.

Aðspurður sagði vitnið að ákærða hafi verið gert grein fyrir stöðu sinni og rétti um leið og kom í ljós hvernig málum var háttað og nauðsynlegt væri að halda rannsókn á skipinu áfram. Sagði vitnið, að ákærði hefði veitt starfsmönnum Landhelgisgæslunnar leyfi til þess að skoða gögn skipsins og skipstölvuna ásamt staðsetningartækjum.

Niðurstaða:

Fyrir dóminn hafa verið lögð gögn um sjálfvirka fjareftirlitskerfið og eru gögn þessi studd vitnisburði þeirra Halldórs Benóný Nellys og Gylfa Geirs-

sonar, starfsmanna Landhelgisgæslunnar, og Kolbeins Gunnarssonar, rafmagnsverkfræðings, fyrir dómi. Sjálfvirka fjareftirlitskerfið er að grunni byggt á svokölluðu NEAFC kerfi, (North East Atlantic Fisheries Commission). Var kerfi þetta tekið í notkun með samningi Íslands og Noregs sem undirritaður var af hálfu norskra stjórnvalda þann 28. júní 2000 en af hálfu íslenskra stjórnvalda þann 28. júlí 2000 og gekk í gildi þann 1. ágúst 2000. Kerfið hafði verið prófað í heilt ár áður en gengið var frá samningnum. Byggir fjareftirlitskerfið staðsetningar á GPS gervihnöttum og fjarskiptum frá skipum til landstöðva á Inmarsat C gervihnöttum. Skip, sem tengt er við sjálfvirka fjareftirlitskerfið, sendir sjálfvirk tilkynningu til gervihnattar, sem síðan sendir hana áfram til jarðstöðar, sem sendir staðsetningu skipsins beint til eftirlitsstöðvar. Þessi sjálfvirki eftirlitsbúnaður, skipsins, hafði innbyggt GPS-staðsetningartæki sem sendi nákvæma staðarákvörðun skipsins með skeytinu. Í samræmi við framangreindan samning Norðmanna og Íslendinga sendir fjareftirlitskerfið skeyti til eftirlitsstöðvar Landhelgisgæslu Íslands um leið og fjareftirlitskerfi Noregs fær staðsetningu frá norsku sem er innan íslenskrar lögsögu. Frá þeim tímapunkti og þar til að skipið fer aftur út úr íslenskri lögsögu framsendir fjareftirlitskerfið staðsetningarskeyti frá skipinu til eftirlitsstöðvar Landhelgisgæslunnar á a.m.k. klukkustunda fresti.

Í áður nefndum samningi á milli íslenskra stjórnvalda og norskra segir að skekkjumörk á staðsetningum skipa samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitskerfinu megi ekki vera meiri en 500 metra. Samkvæmt vitnisburði Kolbeins Gunnarssonar rafmagnsverkfræðings eru skekkjumörk kerfisins langt innan þeirra marka.

Miðað er við í máli þessu, að miðlína milli fiskveiðilögsögu Íslands og Grænlands á þessum stað sé bein lína milli eftirfarandi punkta í þessari röð:

67°49'.5 N	23°21'.6 V,
67°37'.8 N	24°26'.5 V,
67°22'.9 N	25°36'.0 V,

sbr. samning milli Íslands og Danmerkur og Grænlands um afmörkun landgrunnsins og fiskveiðilögsögu á svæðinu milli Íslands og Grænlands frá 11. nóvember 1997.

Í ákæru er ákærða gefið að sök að hafa verið við loðnuveiðar í íslenskri lögsögu á tímabilinu frá kl. 21.30 föstudaginn 6. júlí 2001 til kl. 01.30 aðfaranótt laugardagsins 7. júlí en ranglega gefið aflann upp sem veiddan í grænlandskri lögsögu og vanrækt þannig lögböðna tilkynningarskyldu um staðsetningar skips og afla í íslenskri fiskveiðilögsögu.

Samkvæmt 4. gr. laga nr. 22/1998 er erlendum veiðiskipum skylt að tilkynna Landhelgisgæslu Íslands með sex klukkustunda fyrirvara um komu sína í og siglingu út úr fiskveiðilandhelgi Íslands og gefa upp staðsetningu.

Þá er þeim erlendu skipum sem stunda loðnuveiðar í fiskveiðilandhelgi

Íslands á loðnuvertíðinni 2001/2002 skylt skv. ákvæði 8. gr. reglugerðar nr. 457/2001 að senda Landhelgisgæslunni daglega tilkynningar þar sem m.a. skuli koma upplýsingar um nafn skips, skráningarmerki, kallmerki, dagsetningu, tíma og staðsetningu í breidd og lengd þegar tilkynning er send, heildarafla um borð auk afla síðasta sólarhrings eða afla frá því að skipið kom inn í fiskveiðilandhelgi Íslands.

Þá ber skipi sem lýkur veiðum í fiskveiðilandhelgi Íslands að tilkynna það Landhelgisgæslunni þar sem sömuleiðis skal upplýsa um dag- og tímasetningu, staðsetningu og afla um borð, sbr. 9. gr. reglugerðar nr. 457/2001.

Ákærði hefur haldið sig fast við þann framburð að skipið Inger Hildur hafi verið á veiðum í grænlenstri lögsögu. Hefur ákærði sagt að skráning í afladagbók sé rétt. Hins vegar var skipið samkvæmt gögnum frá sjálfvirku fjareftirlitskerfi Landhelgisgæslunnar kl. 21.37 að utc tíma þann 6. júlí á stað sem er 67° 31' N og 24° 23' V eða 4,6 sjómílur innan íslenskrar lögsögu. Ákærði hafði hins vegar skráð í afladagbók að skipið hefði verið statt 67° 34' N og 24° 40' V kl. 21.30 að utc tíma, eða í 6,6 sjómílna fjarlægð frá þeim stað sem fjareftirlitskerfið staðsetti skipið 7 mínútum síðar.

Þá er skráð í afladagbók skipsins að skipið hafi þann sama dag kl. 23.30 að utc tíma verið á stað sem er 67° 34' N og 24° 41' V. Hins vegar var skipið samkvæmt sjálfvirku fjareftirlitskerfi Landhelgisgæslunnar kl. 23.37 að utc tíma, eða sjö mínútum síðar, á stað sem er 67° 31' N og 24° 23' V eða í 7,2 sjómílna fjarlægð frá þeim stað skipið var skráð í afladagbókina en þessi staður er 6,2 sjómílur innan íslenskrar lögsögu. Í afladagbók skipsins er það skráð að skipið hafi verið á veiðum á þessum sama stað til kl. 01.00 að utc tíma aðfaranótt 7. júlí en samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitskerfinu var skipið kl. 01.38 að utc tíma statt 12,9 sjómílur frá þeim stað eða á 67° 30' N og 24° 23' V sem er 9,8 sjómílur innan íslenskrar lögsögu.

Hafa verður í huga í máli þessu, að ákærði hefur ekki verið staðinn að ólöglegum veiðum í venjulegum skilningi, heldur byggist ákæra á gögnum, sem fengin eru frá hinu sjálfvirka fjareftirlitskerfi.

Í máli þessu hefur ákæruvaldið lagt fram gögn um áræðanleika hins sjálfvirka fjareftirlitsbúnaðar. Hafa þau gögn verið stutt af vætti sérfróðra manna á því sviði fyrir dómnum. Af hálfu verjanda ákærða hefur sönnunargildi þessara gagna verið mótmælt. Hins vegar hafa engin slík rök verið færð fram af hálfu ákærða sem gefur tilefni til að bera brögður á þær staðarákvarðanir sem gefnar eru upp samkvæmt sjálfvirka fjareftirlitskerfinu. Ákærða var kunnugt um að þessi búnaður var um borð í skipinu. Ekki verður ráðið af samningi norskra og íslenskra stjórnvalda um fjareftirlitskerfið að óheimilt sé að nota gögn um staðsetningu skips frá kerfinu sem sönnunargagn fyrir dómi. Þvert á móti verður að telja að slík notkun sé heimil ef haft er til hliðsjónar að tilgangur kerfisins

er að hafa eftirlit með veiðum erlendra skipa í íslenskri lögsögu. Þá eru engin ákvæði í lögum eða reglugerðum, sem girða fyrir notkun gagna úr fjareftirlitskerfinu sem sönnunargagna fyrir dómi og má í því sambandi hafa í huga, að staðarákvarðanir þessar stafa frá tækjum í skipinu sjálfu, enda þótt þær séu sendar sjálfvirkir frá því.

Með hliðsjón af framangreindu verður, þrátt fyrir neitun ákærða, ekki talið varhugavert að leggja til grundvallar um staðsetningu skipsins, þegar það var á veiðum, upplýsingar og gögn úr sjálfvirka fjareftirlitskerfinu um sönnun þess hvort skráningar á staðsetningu skipsins í afladagbók séu réttar, eins og ákærði hefur haldið fram.. Ljóst er að ef afladagbókin er borin saman við gögn frá sjálfvirka fjareftirlitskerfinu þá geta skráningar í afladagbókina með engum móti staðist. Verður með vísan til þess talið fullsannað að ákærði hafi skráð ranga staðsetningu á skipinu í afladagbók og að skipið hafi í raun verið við veiðar í íslenskri lögsögu en ekki í grænenskri eins og ákærði hefur haldið fram. Skiptir hér engu hvort ákærði skráði ranga staðsetningu fyrir mistök eða af ásetningi.

Vanrækti ákærði því að tilkynna til íslenskra yfirvalda um veiðar sínar eins og honum bar að gera í samræmi við ákvæði 8. 9. og 10. gr. reglugerðar nr. 45//2001. Varðar brot ákærða við framangreind ákvæði reglugerðarinnar, sbr. 17. gr. hennar.

Ennfremur er sannað með hliðsjón af ofangreindu, að ákærði tilkynnti ranglega að skipið væri á leið út úr íslenskri lögsögu með skeyti til Landhelgisgæslunnar, dags. 6. júlí kl. 19.54. Einnig að ákærði tilkynnti ranglega í skeyti frá 7. júlí kl. 00.43, að skipið væri á leið inn í íslenska lögsögu. Varðar þetta við ákvæði 4. gr. laga nr. 22/1998, sbr. 11., 12. og 14. gr. s.l.

Er þannig komin fram lögfull sönnun fyrir því, að ákærði hefur gerst sekur um þau brot, sem honum eru gefin að sök í ákæru og eru þau þar rétt færð til refsíákvæða.

Ekki liggur fyrir sakavottorð fyrir ákærða og verður því gengið út frá, að hann hafi ekki framið nein þau brot, sem ítrekunarverkun hafa í þessu máli.

Hæfileg refsing ákærða er sekt 2.500.000 krónur, sem renna skal til Landhelgisgæðs Íslands og komi fjögurra mánaða fangelsi í stað sektarinnar verði hún eigi greidd innan fjögurra vikna frá birtingu dóms þessa.

Upptækt skal til ríkissjóðs Íslands andvirði ólögsmæts afla, 600 tonna af loðnu, sem nam að mati dómkvadds matsmanns 4.500.000 krónur.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Jónasar A. Þ. Jónssonar, hdl. 150.000 krónur.

Dóm þennan dæma Logi Guðbrandsson, dómstjóri, ásamt meðdómendum Jónatan Sveinssyni, hæstaréttarlögmanni og fyrrverandi skipstjóra og Róbert Dan Jenssyni, sjómælingamanni og fyrrverandi skipstjóra. Uppkvaðning dóms hefur dregist fram yfir lögskilinn tíma vegna embættisanna dómsformannsins.

D ó m s o r ð :

Ákærði, Lodve Gjendemsjö, greiði 2.500.000 króna sekt til Landhelgisjód Íslands og komi fjögurra mánaða fangelsi í stað sektarinnar, verði hún ekki greidd innan fjögurra vikna frá birtingu dóms þessa.

Uptæk eru gerð til ríkissjóðs Íslands andvirði ólögmæts afla, 600 tonna af loðnu, 4.500.000 krónur.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns 150.000 krónur.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 164/2002.

Halla G. Hjálmarsdóttir

(Kristján Stefánsson hrl.)

gegn

Þorsteini Hanssyni

(Gylfi Thorlacius hrl.)

og gagnsök)

Óvígð sambúð. Samningur. Eignarréttur. Kyrrsetning. Frávísunarkröfu hafnað.

H og Þ deildu um eignarhlut í íbúð sem keypt var á sambúðartíma þeirra en H var þinglesinn eigandi íbúðarinnar. Tekið var fram að bæði H og Þ hefðu tekið ábyrgð á greiðslu skulda sem stofnað hafði verið til vegna íbúðarkaupa á sambúðartímanum jafnframt sem þau höfðu talið þær vera sameiginlega eign sína á skattskýrslum. Með þetta í huga þótti leiða af eignaskiptasamningi sem H og Þ höfðu gert sín á milli að þau hefðu átt umþrætta íbúð að jöfnum hlut. Var H því dæmd til að greiða Þ helming í greiðslum vegna sölu eignarinnar jafnframt sem staðfest var kyrrsetningargerð sýslumanns fyrir þeirri fjárhæð.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Garðar Gíslason og Haraldur Henrysson.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar 9. apríl 2002. Hún krefst aðallega að héraðsdómur verði ómerktur og málinu vísað frá héraðsdómi. Til vara krefst hún sýknu en til þrautavara að kröfur stefnda verði lækkaðar. Þá krefst hún málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu 18. júní 2002. Hann krefst viðurkenningar á að hreinn helmingshlutur hans í fasteign málsaðila nemi 1.952.061 krónu og að aðaláfrýjandi greiði honum þessa fjárhæð. Þá krefst hann staðfestingar á kyrrsetningargerð, sem gerð var af sýslumanninum í Reykjavík 17. ágúst 1999 fyrir 1.954.122 krónum, og fram fór í greiðslum til aðaláfrýjanda samkvæmt kaupsamningi 26. júní 1999 um Torfufell 8 í Reykjavík. Loks krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Aðaláfrýjandi hefur með stefnu sinni til Hæstaréttar jafnframt áfrýjað úrskurði í málinu frá 21. mars 2001, þar sem hafnað er frávísunarkröfu hans. Telur hann að málatilbúnaður gagnáfrýjanda í héraði hafi farið í bága við 80. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Jafnframt telur hann að gagnáfrýjandi hafi átt að krefjast þess fyrst að bú sambúðarfólksins yrði tekið til opinberra skipta og álitaefni málsins síðan skotið til héraðsdóms sem ágreiningsefnis vegna þeirra skipta. Fallist er á að málatilbúnaður gagnáfrýjanda uppfylli ákvæði 80. gr. laga nr. 91/1991 um skýran málatilbúnað. Í máli þessu er einungis skorið úr um eignarhluta gagnáfrýjanda í fasteigninni að Torfufelli 8 og réttmæti kyrrsetningar í greiðslum vegna sölu eignarinnar. Aðaláfrýjandi hefur ekki gert kröfu um opinber skipti á búi aðila enda þótt ekkert hafi verið því til fyrirstöðu, sbr. 100. gr. laga nr. 20/1991 um skipti á dánarbúum o.fl. Frávísunarkröfu aðaláfrýjanda er hafnað.

Gagnáfrýjandi krefst greiðslu á verðmæti eignarhluta í fasteign að Torfufelli 8 í Reykjavík er nemi 1.952.061 krónu á grundvelli eignarréttar. Við úrlausn þeirrar kröfu verður að taka afstöðu til hvort hann hafi fært sönnur að eignarrétti sínum. Hann hefur ekki sýnt fram á að hann hafi af því hagsmunum að lögum að leyst verði sérstaklega úr því hvort hann eigi helmingshlut í fasteigninni. Þeirri kröfu hans er því vísað sjálfkrafa frá dómi. Héraðsdómari hefur lagt dóm á málið í þessu horfi. Með þessari athugasemd en annars með vísun til röksemda héraðsdóms er hann staðfestur.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda málskostnað fyrir Hæstarétti, svo sem nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Aðaláfrýjandi, Halla G. Hjálmarsdóttir, greiði gagnáfrýjanda, Þorsteini Hanssyni, 150.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 26. október 2001.

Mál þetta sem dómtekið var 1. október sl. höfðaði Þorsteinn Hansson, kt. 140148-4589, Arahólum 4, Reykjavík gegn Höllu G. Hjálmarsdóttur, kt. 080347-5109, Viðarási 49, Reykjavík með stefnu birtri 17. apríl 2000.

I

Dómkrfur stefnanda eru þær að staðfest verði kyrrsetningargerð sýslumannsins í Reykjavík frá 17. ágúst 1999, sem gerð var í greiðslum til stefndu samkvæmt kaupsamningi dags 26. júní 1999 um Torfufell 8, Reykjavík að fjárhæð kr. 1.954.122.

Þá krefst stefnandi þess að viðurkennt verði að hreinn helmingshluti stefnanda í fasteign málsaðila, íbúð að Torfufelli 8, skuli teljast vera kr. 1.952.061 og að stefnda greiði stefnanda þá fjárhæð.

Stefnandi krefst þess að stefnda greiði honum málskostnað að skaðlausu auk virðisaukaskatts.

Dómkrfur stefnda eru þær aðallega að hún verði sýknuð af kröfum stefnanda, til vara að stefnukröfu verði lækkaðar verulega. Þá krefst stefnda þess að synjað verði um staðfestingu kyrrsetningar og málskostnaðar úr hendi stefnanda.

II

Samkvæmt vottorði Hagstofu Íslands voru aðilar málsins skráðir með sameiginlegt lögheimili frá 20. janúar 1992, hófu óvígða sambúð 1. febrúar 1992 en slitu henni 1. júlí 1999. Sambúðinni mun þó hafa lokið fyrr í raun því að stefnandi flutti af sameiginlegu heimili málsaðila að Torfufelli 8 í Reykjavík fyrripartinn í maí 1999. Stefnda segir stefnanda lítið hafa verið á heimilinu næsta hálfa árið þar á undan.

Við upphaf sambúðarinnar áttu þau hvort um sig 4 herbergja íbúð, stefnandi að Dalseli 11, en stefnda að Mávahlíð 26, Reykjavík. Stefnandi seldi íbúð sína í nóvember 1991 og stefnda sína íbúð í maí 1992. Stefnandi telur að hann hafi átt til ráðstöfunar eftir söluna á íbúð sinni kr. 3.594.410 en stefnda eftir sölu á íbúð hennar kr. 6.741.967. Stefnda telur hins vegar að rúmlega 2,5 milljón króna lán sem hvíldi á íbúð hennar að Mávahlíð 26, og kaupandi íbúðarinnar tók að sér greiðslu á, hafi stefnandi fengið til eigin ráðstöfunar. Þannig hafi ráðstöfunarfé hennar eftir íbúðarsöluna numið um 9 milljónum króna.

Með kaupsamningi dagsettum 28. nóvember 1991 keyptu málsaðilar íbúð að Grænuhlíð 15 fyrir kr. 12,7 milljónir. Greiða skyldi 8,2 milljónir með skiptum greiðslum á einu ári og eftirstöðvar kaupverðs, kr. 4,5 milljónir, með fasteignaveðbréfi tryggðu með veði í íbúðinni. Stefnda fékk ein afsal fyrir íbúðinni 26. október 1992 sem var daginn eftir að greiðslum kaupverðsins lauk. Málsaðilar báðir voru skuldarar framangreinds fasteignaveðbréfs.

Hinn 14. nóvember 1992 gerðu málsaðilar með sér eftirfarandi vottfestan samning: „Við undirrituð, Þorsteinn Hansson kt. 140148 - 4589 og Halla Hjálmarasdóttir kt. 080347-5109, bæði til heimilis að Grænuhlíð 15, 105 Reykjavík, gerum með okkur svohljóðandi sambúðar og eignaskiptasamning:

Þrátt fyrir skráningu veðmálabóka, er fasteignin Grænahlíð 15, önnur hæð 0201, skráð eign Höllu, sameign okkar beggja. Eignarhluti hvors um sig, er 50%, þ.e. íbúð, bílskúr auk tilheyrandi sameign sem og áhvílandi skuldir, deilast að jöfnu ef til sambúðarslita kemur milli okkar. Falli annað hvort okkar frá, erfist eignarhluti hvors okkar til eftirlifandi sambúðaraðila, á sama hátt og um hjón væri að ræða.

Það er vilji okkar, að falli annað okkar frá, sitji eftirlifandi í óskiptu búi, enda taki sá aðilinn að sér framfærslu- og umönnunarskyldu eftirlifandi ólögráða barna hins, svo sem um foreldri væri að ræða.“

Aðilar reyndu að þinglýsa þessu skjali en það var talið ótækt til þinglýsingar.

Á skattframtali 1993 taldi stefnandi helming íbúðarinnar Grænuhlíð 15 fram sem eign sína. Á sameiginlegu skattframtali málsaðila fyrir árin 1994 og 1995 telja þeir íbúðina fram sem sameiginlega eign sína.

Íbúðin að Grænuhlíð 15 var seld með kaupsamningi dags. 1. mars 1995 fyrir kr. 12.500.000. Áhvílandi skuldir sem seljanda bar að flytja af eigninni námu kr. 2.800.000, veðskuldir sem kaupandi tók að sér að greiða kr. 6.149.222, þannig að rástöfunarfé vegna íbúðarsölunnar nam kr. 3.550.778.

Hinn 26. janúar 1995 sótti stefnandi um húsbréfaviðskipti til Húsnæðisstofnunar ríkisins og er veðstaður tilgreindur Hrísrími 15.

Með kaupsamningi dags. 18. september 1995 keypti stefnda íbúð að Hrísríma 15, sem var í smíðum. Kaupverðið var kr. 13.300.000. Kaupverðið var greitt með yfirtöku veðskulda að fjárhæð kr. 6.337.801, en kr. 6.962.199 voru greiddar í þrennu lagi, þar af voru kr. 5.000.000 greiddar með húsbréfum. Aðilar málsins voru bæði skuldarar húsbrefanna.

Á skattframtölum 1996, 1997 og 1998 er íbúðin að Hrísríma 15 talin fram sem sameiginleg eign málsaðila.

Hinn 12. ágúst 1998 sóttu málsaðilar báðir til Húsnæðisstofnunar ríkisins um greiðslumat vegna húsbrefaviðskipta. Það greiðslumat fór fram og samkvæmt skjali sem stafar frá Íslandsbanka hf. átti það eingöngu við vegna kaupa á Torfufelli 8.

Hinn 18. september 1998 seldi stefnda íbúðina að Hrísríma 15. Söluverðið var kr. 13.300.000. Kaupandinn yfirtók veðskuldir að fjárhæð kr. 6.337.801, en greiddi annan hluta kaupverðs, kr. 6.962.199 á ákveðnu tímabili. Seljandi flutti veðskuld af eigninni sem nam u.þ.b. kr. 2.500.000. Stefnandi telur að þannig hafi hrein eign vegna sölunnar numið kr. 4.462.199, sem að hluta til hafi verið ráðstafað til þess að greiða skuldir sem stofnað hafði verið til vegna kaupanna á íbúðinni að Hrísríma 15.

Hinn 22. september 1998 keypti stefnda íbúð að Torfufelli 8 fyrir kr. 10.000.000. Yfirteknar skuldir námu kr. 392.383, greitt með tveimur fasteigna-

veðbréfum samtals að fjárhæð kr. 6.000.000 og útborgun kr. 3.607.617. Á íbúðina mun hafa verið flutt veðlán af íbúðinni að Hrísríma 15 að fjárhæð kr. 2.050.000. Stefnandi telur að þannig hafi hrein eign í íbúðinni numið aðeins kr. 1.557.617. Aðilar voru báðir skuldarar framangreindra fasteignaveðbréfa.

Á skattframtali málsaðila 1999 er íbúðin að Torfufelli 8 talin fram sem sameiginleg eign þeirra.

Hinn 26. júní 1999 seldi stefnda íbúðina að Torfufelli 8 fyrir kr. 12.400.000. Kaupandinn yfirtók veðskuldir að fjárhæð kr. 6.445.878 og greiddi á ákveðnu tímabili kr. 5.954.122. Af þeirri fjárhæð mun hafa verið ráðstafað kr. 2.050.000 til að greiða veðskuld sem hvíldi á íbúðinni og voru þá eftir kr. 3.904.122 af kaupverðinu. Í máli þessu krefst stefnandi þess að fá helming þeirrar fjárhæðar greiddan úr hendi stefndu. Stefnda hefur fengið tæpan helming þessarar fjárhæðar greiddan en rúman helming hennar fékk stefnandi kyrrsettan.

Samkvæmt skattframtali stefndu árið 2000 greiddi hún Lundi fasteignasölu kr. 325.699 í sölulaun. Stefnda kveðst einnig hafa greitt af útborguðu kaupverði afborganir af lánum sem hvíldu á íbúðinni og voru í vanskilum.

III

Stefnandi byggir á því að málsaðilar hafi stefnt að því með samningnum frá 26. október 1992 að gera stöðu sína sem líkasta því að þau væru í hjónabandi. Í samningnum felist að sameiginlegt eignarhald á íbúðinni að Grænuhlíð 15 nái ekki aðeins til þeirrar fasteignar heldur og fasteigna sem í hennar stað hafi komið. Stefndu hafi og verið ókleift að kaupa ein íbúðirnar að Hrísríma og Torfufelli án atbeina stefnanda bæði með því að hann hafi lagt til eignarhlut sinn í íbúðinni að Dalseli, fengið lán til íbúðakaupanna, lagt til þeirra fé af launum sínum og unnið við innréttingar þeirra. Sama fyrirkomulag hafi verið haft við síðari íbúðarkaup og við kaupin á íbúðinni í Grænuhlíð, stefnda hafi verið skráður eigandi, en bæði hafi þau tekið lán til íbúðakaupanna. Stefnandi hafi og oftast greitt af þeim lánum sem tekin voru vegna íbúðarkaupanna en hann hafi haft mun hærri tekjur en stefnda. Stefndu sé þannig skylt samkvæmt samningnum að greiða stefnanda helming hreins eignarhluta þeirra í íbúðinni að Torfufelli þótt hún hafi ein verið þinglesinn eigandi.

Þá byggir stefnandi og á því að með hliðsjón af lengd sambúðar málsaðila og því að fjármál þeirra hafi verið sameiginleg allan sambúðartímann leiði öll sanngirnissjónarmið til þess að eignum þeirra verði skipt að jöfnu.

Krafa stefnanda fullnægi í einu og öllu þeim skilyrðum sem sett séu í 5. gr. laga nr. 31/1990 um kyrrsetningu, lögbann o.fl. til þess að staðfesta megi þá kyrrsetningu sem fram hafi farið hjá sýslumanninum í Reykjavík 17. ágúst 1999.

Stefnda heldur því fram að skiptum á milli málsaðila sé lokið. Íbúðin að

Torfufelli hafi verið eign stefndu einnar og henni því heimilt að ráðstafa því fé sem fyrir hana hafi fengist að vild sinni. Samningur aðila frá 26. október 1992 hafi einvörðungu náð til Grænuhlíðar 15 en ekki þeirra íbúða er stefnda hafi síðar keypt. Ástæða þess að samningurinn var gerður hafi verið sú að stefnandi hafi ætlað að standa jafnt að íbúðakaupunum og stefnda, m.a. með því að greiða af láni sem til kaupanna var tekið. Það hafi stefnandi ekki gert og því hafi hún ein fengið afsal fyrir íbúðinni að Grænuhlíð. Þessi samningur hafi ekki fengist þinglesinn og geti aðilar nú ekki byggt neinn rétt á honum. Stefnda hafi staðið ein að seinni fasteignakaupum, tekist á hendur skuldbindingar þeirra vegna og staðið ein við efndir þeirra. Stefnda heldur því einnig fram að ýmis lán sem tekin hafi verið með veði í íbúðunum sem hún hafi keypt hafi verið varið til greiðslu á persónulegum skuldum stefnanda, s.s. vegna bifreiðakaupa en því mótmælir stefnandi.

Verði ekki á þetta fallist heldur stefnda því fram að þeim hluta söluverðs íbúðarinnar að Torfufelli, sem stefnda hafi fengið í sínar hendur, hafi verið varið til greiðslu skulda vegna endurbóta á íbúðinni, sameiginlegum neysluskuldum málsaðila og persónulegum skuldum stefnanda. Því sé miklum mun lægri fjárhæð til skiptanna en stefnandi haldi fram.

Stefnda mótmælir því að skilyrði til kyrrsetningar hafi verið fyrir hendi og því beri að synja um staðfestingu hennar.

Niðurstaða.

Af hálfu stefndu er því haldið fram að skiptum vegna sambúðarslita málsaðila sé lokið. Stefndi telur að svo sé ekki þar sem hann hafi átt helmingshlut í íbúðinni að Torfufelli 8 og auk þess eigi hann enn ýmsa muni sem sé að finna í íbúð að Viðarási 49.

Mál þetta er ekki höfðað vegna búskipta aðila í heild sinni heldur vegna ágreinings þeirra um eignarhlut í íbúð að Torfufelli 8, en stefnda er þinglesinn eigandi íbúðarinnar. Verður því einungis tekin afstaða til þess deiluefnis.

Samningur málsaðila frá 14. nóvember 1992, sem nefndur er sambúðar- og eignaskiptasamningur, hefur að geyma ákvæði sem virðast miða að því að staða aðila verði sem líkust því að þeir væru í hjúskap. Verður ekki betur séð en samningurinn hafi verið gildur meðan á sambúðinni stóð, að svo miklu leyti sem það sem tekið er fram í honum var umsemjanlegt. Skiptir hér engu um gildi samningsins á milli málsaðila sjálfra að hann var talinn ótækur til þinglýsingar. Hvorugur samningsaðila hefur rift samningnum. Þar sem ekki er sérstaklega tekið fram að íbúðir sem koma í stað íbúðarinnar að Grænuhlíð 15, sem samningurinn kveður á um að sé að hálfu í eigu hvors aðila um sig, skuli vera í sams konar eignarhaldi verður að skýra samninginn sérstaklega um það efni, en fjárkröfu sína byggir stefnandi aðallega á þessum samningi.

Það er ljóst að báðir málsaðilar lögðu fram fé til kaupa á íbúðinni að Grænuhlíð, stefnda þó drjúgum meira en stefnandi, og bæði tóku þau ábyrgð á greiðslu skulda sem stofnað var til vegna íbúðar kaupanna. Þetta misvægi fjárframlaga aðila til kaupa á íbúðinni lá fyrir þegar þau ákváðu engu að síður að íbúðin skyldi vera eign þeirra að jöfnu.

Begar íbúðirnar að Hrírima og Torfufelli voru keyptar gegndi sama máli með þær veðskuldir, sem til var stofnað sérstaklega vegna íbúðar kaupanna, að málsaðilar báðir voru skuldarar og báru ábyrgð á greiðslum þeirra.

Þá ber til þess að líta að málsaðilar töldu íbúðirnar þrjár vera sameiginlega eign sína á skattskýrslum eftir að þau hófu að telja sameiginlega fram til skatts.

Hvor málsaðili um sig heldur því fram að hann hafi einn eða aðallega greitt af þeim lánnum sem tekin voru til íbúðar kaupanna. Um það hafa ekki verið lögð fram önnur gögn en á tímabilinu frá 15. janúar til 15. júní 1999 eru greiðslur tveggja lána sem aðilar málsins tóku vegna kaupa á íbúðinni í Torfufelli 8 skuldfærðar af reikningi stefndu í Búnaðarbankanum, samtals rúmlega 220 þúsund krónur. Ljóst er af skattframtölum aðila árin 1993-1998 að stefnandi hefur verið mun tekjuhærri en stefnda.

Að því frátöldu að stefnda var eigandi íbúðanna þriggja samkvæmt afsölum verður ekki séð af gögnum málsins að á því tímabili sem hér um ræðir, þ.e. frá kaupunum á íbúðinni að Grænuhlíð þar til íbúðin að Torfufelli er seld, hafi stefndi aðhafst neitt það sem bendir sérstaklega til þess að hún teldi sig eina eiganda íbúðanna. Það er fyrst eftir að sambúðinni er slitið að stefnda grípur til ráðstafana sem eini eigandi íbúðarinnar að Torfufelli.

Með þetta í huga þykir það leiða af samningi málsaðila frá 14. nóvember 1992 að málsaðilar hafi átt íbúðina að Torfufelli að jöfnum hlutum.

Þeirri fjárhæð sem stefnandi leggur til grundvallar við þau skipti sem hann krefst í máli þessu er út af fyrir sig ekki mótmælt af stefndu. Því er hins vegar haldið fram að hana eigi að lækka vegna þess að hluti fjárins hafi gengið til þess að greiða sérstakar skuldir stefnanda og kostnað sem sölu íbúðarinnar voru samfara.

Fram hefur verið lagt vottorð fasteignasöluunnar sem annaðist sölu íbúðarinnar um að stefnda hafi greitt sölulaun án þess að tilgreint sé hver þau hafi verið. Á skattskýrslu stefndu kemur fram að hún hafi greitt kr. 325.699 í sölulaun. Þykir mega byggja á því að svo hafi verið og ber því að draga þá fjárhæð frá hinni umdeildu fjárhæð. Að öðru leyti hefur stefnda ekki sýnt fram á að það sem hún fékk í sínar hendur af hinni umdeildu fjárhæð hafi verið notað til annarra þarfa en hennar eigin.

Samkvæmt þessu verður sú fjárhæð sem skiptist á milli aðila kr. 3.578.423 (3.904.122 - 325.699) og ber því að dæma stefndu til að greiða stefnanda helming hennar eða kr. 1.789.211,50. Staðfest er kyrrsetningargerð sýslumannsins í Reykjavík frá 17. ágúst 1999 fyrir þessari fjárhæð.

Rétt þykir að hvor aðili beri sinn kostnað af rekstri málsins.
Friðgeir Björnsson dómstjóri kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð .

Stefnda, Halla G. Hjálmarsdóttir, greiði stefnanda, Þorsteini Hanssyni, kr. 1.789.211,50. Staðfest er kyrrsetningargerð sýslumannsins í Reykjavík frá 17. ágúst 1999 fyrir þeirri fjárhæð.

Málkostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 224/2002.

Björg ehf.

(Dögg Pálsdóttir hrl.)

gegn

Byggingafélaginu Kambi ehf.

(Valgarður Sigurðsson hrl.)

og gagnsök

Verksamningur. Dagsektir.

Aðilar málsins gerðu með sér verksamning í júlí 1999. Tók K að sér að reisa hús fyrir B í Kópavogi, en B skyldi annast jarðvinnu, þar á meðal gröft fyrir sökklum hússins. Skyldi framkvæmdum B við grunn hússins lokið þannig að K gæti hafist handa við byggingu þess ekki síðar en 10. ágúst 1999, en verki hans skyldi lokið 1. mars 2000. K hóf verkið ekki fyrr en 12. apríl 2000 og afhenti B húsið 2. nóvember sama árs. Deildu aðilar um uppgjör verksins. K krafðist m.a. eftirstöðva greiðslna samkvæmt verksamningi aðilanna, greiðslu tafabóta og verðbóta vegna tafa á verkinu. B krafðist einnig tafabóta og sýknu af kröfum K, þar sem krafa B um tafabætur væri hærri en kröfur K. Aðilar deildu um það hvenær B hafi lokið greftri fyrir sökklum hússins. Hvað sem þessum ágreiningi leið lá fyrir að hvorugur aðilanna hafði, þegar verkið hófst í apríl 2000, gert athugasemdir varðandi tafabætur og það var heldur ekki gert við útgáfu reikninga eftir því sem verkinu vatt fram. Var fallist á niðurstöðu héraðsdóms um að kröfur um tafabætur og verðbætur væru of seint fram komnar og voru þær ekki teknar til greina. Var B dæmt til að greiða K eftirstöðvar greiðslna samkvæmt verksamningi aðilanna.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Hrafn Bragason.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 10. maí 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu gagnáfrýjanda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, en til vara að hún verði lækkuð og málskostnaður felldur niður á báðum dómstigum.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði héraðsdómi fyrir sitt leyti 11. júlí 2002. Hann krefst staðfestingar héraðsdóms, en að auki verði aðaláfrýjanda gert

að greiða honum 7.780.729 krónur. Þá krefst hann málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Aðilar gerðu með sér verksamning 12. júlí 1999. Tók gagnáfrýjandi að sér að hanna og reisa hús fyrir aðaláfrýjanda við Bakkabraut 6 í Kópavogi, en aðaláfrýjandi skyldi annast jarðvinnu, þar á meðal gröft fyrir sökklum hússins. Skyldi framkvæmdum aðaláfrýjanda við grunn hússins lokið þannig að gagnáfrýjandi gæti hafist handa við byggingu þess ekki síðar en 10. ágúst 1999, en verki hans skyldi lokið 1. mars 2000. Gagnáfrýjandi hóf verkið ekki fyrr en 12. apríl 2000 og afhenti hann aðaláfrýjanda húsið 2. nóvember sama árs. Deila aðilar um uppgjör vegna þessa verks. Lýtur krafa gagnáfrýjanda að eftirstöðvum greiðslu samkvæmt fyrrgreindum verksamningi, greiðslu vegna aukaverka er hann hafi unnið, greiðslu tafabóta og greiðslu verðbóta samkvæmt verksamningnum vegna tafa á verkinu. Sýknukröfu sína styður aðaláfrýjandi við það að honum beri hvorki að greiða tafabætur né verðbætur vegna tafa og að kröfur hans á hendur gagnáfrýjanda vegna tafabóta séu hærri en nemur öðrum kröfum gagnáfrýjanda. Varakröfu sína styður aðaláfrýjandi þeim rökum að honum beri ekki að greiða fyrir aukaverk.

Aðilar deila um það hvenær aðaláfrýjandi hafi lokið greftri fyrir sökklum hússins. Telur aðaláfrýjandi að það hafi verið í lok september eða byrjun október 1999 en gagnáfrýjandi að það hafi ekki verið fyrr en úttekt var gerð á grunni hússins 12. apríl 2000. Hvað sem þessum ágreiningi líður hafði hvorugur aðilanna þegar verkið hófst í apríl 2000 gert athugasemdir varðandi tafabætur og það var heldur ekki gert við útgáfu reikninga eftir því sem verkinu vatt fram eða við greiðslu þeirra. Kröfur um tafabætur komu fyrst fram af hálfu aðaláfrýjanda eftir verklok og af hálfu gagnáfrýjanda við höfðun þessa máls. Þegar þessa er gætt verður fallist á niðurstöðu héraðsdóms varðandi kröfu aðaláfrýjanda um tafabætur og kröfur gagnáfrýjanda um tafabætur og verðbætur.

Eins og rakið er í héraðsdómi gerði gagnáfrýjandi í reikningum sínum vegna verksins kröfur um greiðslu á samtals 1.670.691 krónu vegna aukaverka. Í niðurstöðu hins áfrýjaða dóms kemur fram að ekki sé ágreiningur um reikningsgerð gagnáfrýjanda um einstaka verkþætti. Verður málátilbúnaður aðila fyrir héraðsdómi ekki skilinn öðruvísi en svo að ekki hafi verið ágreiningur um önnur aukaverk en kostnað fyrir að flytja byggingarkrana að fjárhæð 60.600 krónur. Með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms verður staðfest niðurstaða hans varðandi þann kostn-

að. Að öðru leyti getur varakrafa aðaláfrýjanda varðandi aukaverk ekki komið til álita, enda var málsástæðum, er að þeim lutu, ekki haldið fram í héraði. Samkvæmt þessu verður niðurstaða héraðsdóms staðfest um annað en málskostnað.

Aðaláfrýjandi verður dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem ákveðinn verður í einu lagi eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur skal óraskaður um annað en málskostnað.

Aðaláfrýjandi, Björg ehf., greiði gagnáfrýjanda, Byggingafélaginu Kambi ehf., samtals 600.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 11. febrúar 2002

Stefnandi er Byggingarfélagið Kambur ehf., kt. 500490-1369, Strandgötu 11, Hafnarfirði, en stefndi er Björg ehf., kt. 460645-0189, Gilsbúð 3, Garðabæ.

Umboðsmaður stefnanda er hrl. Valgarður Sigurðsson, en umboðsmaður stefnda er hdl. Lúðvík Emil Kaaber.

Dómskröfur

1. Stefnandi gerir kröfu um að stefnda verði með dómi gert skylt að greiða stefnanda kr. 11.998.107 krónur með dráttarvöxtum af kr. 3.582.663,- frá 07.09.2000 til 18.10.2000, af kr. 1.782.663,- frá þ.dþ til 02.11.2000, af kr. 5.217.378,- frá þ.d. til 04.12.2000 af kr. 4.217.378,- frá þ.d. til 01.02.2001, af kr. 4.618.107,- frá þ.d. til stefnubirtingardags, en af stefnubirtingarfjárhæðinni kr. 11.998.107,- frá þ.d. til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda að mati réttarins.

2. Stefndi krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða honum málskostnað að mati dómsins.

Málavextir stefnanda

Stefnandi tók að sér að slá upp fyrir og reisa hús fyrir stefnda við Bakkabraut 6 í Kópavogi, með frágangi að utan, allt samkvæmt verksamningi aðila frá 12. júlí 1999. Í verksamningnum, nánar tiltekið í 1. gr. hans, er skilalýsing á húsinu, hvernig húsið skyldi úr garði gert hvað varðar efni og frágang og þar er tiltekið að stefnandi sem verktaki eigi að sjá um alla hönnun hússins ásamt teikningu af

inntaki rafmagns á þann hátt sem þar er nánar tilgreint. Þar kemur einnig fram, að stefndi sem verkkaupi skyldi sjá alfarið um alla jarðvinnu er tilheyrði verkinu, þ.m.t. gröft fyrir húsi, fyllingar utan og innan hússins, gröft fyrir lögnum, söndun og endurfyllingu yfir lagnir, finjöfnun yfirborðs utan og innan sökklar og þjöppun fyllingarefnis og annars er ótalið kann að vera en tilheyrir jarðvinnu. Stefndi átti að greiða öll gatnagerðargjöld og heimaugargjöld vatns og rafmagns, auk alls rafmagnskostnaðar meðan á byggingu stóð. Einnig átti stefndi að greiða fyrir alla óháða ráðgjöf og eftirlit er hann sjálfur taldi nauðsyn á.

Miðað er við það í samningnum að hafist yrði handa við hönnun hússins strax við undirritun verksamnings en að framkvæmdir gætu hafist að lokinni jarðvinnu við gröft fyrir sökklum hússins og gerð plans fyrir framan húsið sem átti að vera 20 cm neðar en endanlegt yfirborð og þá hefði úttekt á grunnni verið gerð. Um það var samið að stefndi skilaði grunni og plani snyrtilegu í hendur stefnanda í framangreindu ástandi og við það miðað að stefnandi gæti hafist handa við verkið eigi síðar en 10. ágúst 1999. Miðað við þá tímasetningu átti stefnandi að skila húsinu fokheldu eigi síðar en 1. desember 1999 og ljúka öðrum verkþáttum sínum eigi síðar en 1. mars 2000. Reyndin varð hins vegar sú, að stefnandi gat ekki hafið framkvæmdir við húsið fyrr en eftir 12. apríl 2000, þar sem jarðvegsframkvæmdum stefndu var ekki lokið fyrr en þá, en þann dag var úttekt gerð á grunni hússins. Planið fyrir framan húsið var þá reyndar ekki frágengið í umsömdu ástandi en stefnandi lét það gott heita og hóf þá þegar framkvæmdir.

Þessar tafir á að stefnandi gæti hafið framkvæmdir við byggingu hússins leiddu það eðlilega af sér að afhending þess dróst sem þessum töfum nam. Miðað við ætlaðan byggingartíma í verksamningi átti stefnandi að afhenda eignina 2. nóvember 2000, sem stóðst fullkomlega því þann dag skilaði hann af sér verkinu í umsömdu ástandi, þrátt fyrir það að hann yrði að taka á sig nokkuð af undirbúnings- framkvæmdum sem stefndi átti að sinna skv. verksamningnum sem að framan er lýst. Aðeins er eftir að ganga frá niðurföllum að hluta, en ekki er ráðlegt að gera það fyrr en stefndi hefur gengið frá planinu í rétttri hæð og malbikað það. Kostnaður við þetta er óverulegur og stefnandi skuldbindur sig til að ljúka því verki þegar nauðsynlegum undirbúningsframkvæmdum af hálfu stefnda er lokið samkvæmt framsögðu.

Heildargreiðsla fyrir verkið skyldi vera kr. 29.975.200,00 með virðisaukaskatti, auk áður umsaminna verðbóta að fjárhæð kr. 570.709,00 skv. 3. gr. verksamnings fyrir allt verkið frá tilboðsdegi til undirskriftardags, eða samtals kr. 30.545.909,00. Að auki var samið um verðbætur vegna tafa á framkvæmdum sem ekki er hægt að rekja til verktaka, sbr. 3. gr. verksamningsins. Með vísan til þess sem að framan er rakið, þá telur stefnandi sig eiga kröfu til verðbóta á allt verkið frá 10. ágúst 1999, þegar framkvæmdir áttu að hefjast, og til 12. apríl

2000, þegar framkvæmdir síðan hófust. Stefnnda hefur verið gerður sérstakur reikningur fyrir þessum verðbótum.

Stefnda voru gerðir reikningar fyrir heildar verkið með gjalddaga hvers reiknings á útgáfudegi með eindaga 20 dögum síðar. Við vanskil átti stefndi að greiða dráttarvexti af reikningsfjárhæðinni frá gjalddaga reikningsins.

Kostnaður vegna aukaverka, sem fólust í að dýpka sökkla, viðbótarvinnu vegna inntaksklefa, við söndun lagna, innan og utan sökkla, jöfnun og þjöppun o.fl., sem allt er tíundað á fylgiskjali með hverjum reikningi, framkvæmdum sem stefndi átti að annast, nam samtals kr. 1.670.691,00.

Samið var um gangkvæmar dagsektir ef tafir yrðu á verkinu eins og nánar er tilgreint í 4. gr. verksamningsins og skyldu dagsektir nema kr. 30.000,00 fyrir hvern almanaksdag. Sá fyrirvari var þó gerður að verði verktaki fyrir töfum vegna óveðurs eða harðra vetrarveðra, verkfalla, verkbanns, efnisskorts eða annarra óviðráðanlegra orsaka, s.s. að hann geti ekki komist að til að vinna verkþætti sína t.a.m. vegna jarðvegsframkvæmda, þá skyldu framangreind tímamörk afhendingar breytast sem því næmi, án þess að til bóta kæmi úr hendi verktaka, þ.e. stefnanda þessa máls.

Stefnandi gerir kröfu um greiðslu dagsektar úr hendi stefnda vegna framan-greindra tafa á að hann gæti hafið framkvæmdir við byggingu hússins. Telst stefnda til að tafirnar hafi staðið samfleytt í 246 daga og í krónum talið 7.380.000 - sjö milljónir þrjú hundruð áttatíu þúsund krónur 00/100.

Dómskröfur stefnanda sundirliðast þannig:

a. reikn. 28.06.2000	kr. 7.958.912	
- geymslufé	(kr. 397.945)	kr. 7.560.967
b. reikn. 19.07.2000	kr. 437.524	
- geymslufé	(kr. 236.876)	kr. 4.500.648
c. reikn. 15.08.2000	kr. 6.222.254	
- geymslufé	(kr. 311.113)	kr. 5.911.141
d. reikn. 07.09.2000	kr. 11.415.776	
- geymslufé	(kr. 570.789)	kr. 5.911.141
e. reikn. 02.11.2000	kr. 1.882.133	
- geymslufé	(kr. 94.107)	kr. 1.788.026
f. geymslufé	kr. 1.610.830	
vextir 10% til 02.11.2000	kr. 35.859	kr. 1.646.689
g. dagsektir		kr. 7.380.000
h. reikn. 31.01.2001, verðbætur		kr. 400.729
samtdals		kr. 40.033.187

Stefndi hagaði greiðslum til stefnanda á eftirfarandi hátt:

a. innb. 29.06.2000	kr. 598.617
b. innb. 06.07.2000	kr. 2.313.036
c. innb. 07.07.2000	kr. 2.315.175
d. innb. 12.07.2000	kr. 2.320.530
e. innb. 19.07.2000	kr. 411.554
f. innb. 21.07.2000	kr. 720.888
g. innb. 02.08.2000	kr. 2.342.077
h. innb. 02.08.2000	kr. 1.437.683
i. innb. 22.08.2000	kr. 3.274.232
j. innb. 24.08.2000	kr. 4.744.058
k. innb. 30.08.2000	kr. 1.501.288
l. innb. 30.08.2000	kr. 3.255.942
m. innb. 18.10.2000	kr. 1.800.000
n. innb. 04.12.2000	kr. 1.000.000
amtals	kr. 28.035.080

Mismunur, ógreiddur kr. 11.998.107

Málavextir stefnda

Stefndi kveður lýsingu í stefnu um verkamninginn og verksvið stefnanda samkvæmt honum rétta, en kveður efndir ekki hafa verið í samræmi við ákvæði verksamningsins.

Jarðvegsframkvæmdir stefnda um grunn byggingarinnar að Bakkabraut 6 í Kópavogi töfðust afvöldum stefnanda fram yfir hinn umsamda byrjunardag verksins, 10. ágúst 1999. Síðan dró stefnandi hins vegar lon og don að byrja á því, og hófst ekki handa fyrr en eftir úttekt þá sem byggingarstjóri pantaði og sögð er hafa farið fram hinn 12. apríl 2000.

Byggingarstjóri skv. 31. gr. byggingarreglugerðar nr. 441/1998 var Sigurður Hjálmar Ragnarsson, fyrirsvarsmaður og framkvæmdastjóri stefnanda.

Nokkuð löngu fyrir 10. ágúst 1999 hafði stefnandi komið fyrir byggingarkrana á vinnustaðnum til afnota við verkið. Hafði hann afhent stefnda teikningu á dskj. nr. 17, og lýst fyrir stefnda með vísan til hennar hvar hann ætlaðist til að kraninn yrði. Var það fyrir miðri væntanlegri vinstri hlið hinnar fyrirhuguðu byggingar. Lét stefndi slétta og jafna fyrir krananum samkvæmt þeim fyrirsmælum, er gerðu ráð fyrir að kraninn yrði staðsettur eins nálægt grunnbrún og unnt var. Samkvæmt tveimur síðustu blöðum dskj. nr. 19, var þetta verk unnið 27. júlí 1999. Eftir því sem stefnda er kunnugt skipti stefnandi síðan um arkitekt, og var þá gerð sú breyting að byggingin var færð 2 metra (vestar) í lóðinni. Reyndist

krananum þá hafa verið komið fyrir of nálægt grunnbrún, og ekki unnt að ganga frá vestasta hluta grunnsins. Samanburður á dskj. nr. 17 við endanlega grunn-teikningu dags. 12. ágúst 1999 á dskj. nr. 18 (sjá afstöðumynd á neðri hluta dskj. nr. 18) sýnir umrædda breytingu, en samkvæmt því skyldu vera 5 metrar frá austurmörkum lóðar að vegg, en ekki 3 metrar, eins og dskj. nr. 17 gerir ráð fyrir. Strax og þetta kom í ljós var talað við Sigurð Hjálmar Ragnarsson og hann beðinn að færa kranann. Hér skal þess getið, að stefnandi hafði hönnunarvinnu alla á sinni könnu, sbr. 4. gr. verksamnings á dskj. nr. 3. Var kraninn færður í fyrri hluta september 1999. Á öðru og þriðja blaði á dskj. nr. 19, er stefnda 10. og 12. september 1999 gerður reikningur fyrir mokstur á efni úr og í grunn, og er það til marks um að þá hafi verið búið að færa kranann. Þar sem kraninn hafði staðið reyndist vera hola undir veggstæðinu, sem varð að fylla, og var það gert. Hinn 4. október 1999 þjökkpuprófaði Rannsóknarstofnun byggingariðnaðarins þá fyllingu (dskj. nr. 21), en ekki þurfti að þjökkpuprófa aðra hluta grunnsins, því að þar var klöpp undir.

Kostnaður að fjárhæð kr. 60.600,00 fyrir tilfærslu á krananum var færður stefnda til skuldar, en samkvæmt framangreindu ber honum ekki að greiða það fé. Færsla þessi kemur fram sem síðasti liður í dálknum „Unnið utan tilboðs“ á öðru blaði dskj. nr. 4. Samkvæmt dskj. nr. 24, hefur gjalddöku þessari verið mótmælt frá upphafi.

Hinn 5. október 1999 var grunnur hreinsaður fyrir útveggjum og plan jafnað. 11. október var hreinsað frá köplum við útveggi (vinnuseðill með dskj. nr. 20), og var þar með undirbúningi grunnsins lokið.

Málsástæður og lagarök

1. Stefnandi byggir dómkröfur sínar á verksamningnum milli aðila og samkomulagi þeirra um aukaverk og svo á almennum reglum kröfu- og samningaréttar um gangkvæmar efndir. Vaxtakröfu sína styðji hann með vísun til III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 sbr. 10. og 12. gr., en málskostnaðarkröfu með vísun til 1. mgr. 130. gr. sbr. 129. gr. laga nr. 91/1991.

2. Stefndi byggir á því, að 11. október 1999 hafi undirbúningi grunnsins verið lokið en þá virðist stefnandi hafa tekið að sér önnur verk, og getur stefndi nefnt þar til húsnæði Íshesta í Hafnarfirði, enda þótt það sé ekki í hans valdi að gera grein fyrir öðrum verkum stefnanda en því sem hann hafði samið við hann um að framkvæma. Svo mikið er víst að stefnandi hafði ekki sést á byggingarstaðnum fyrr en í apríl 2000, og ekki unnið þar handtak. Stefndi hafði þó hringt í hann þráfaldlega, um 30 sinnum alls að því er hann telur, og oftlega verið svarað að vinna myndi hefjast í næstu viku. Er byggingarstjóri hafi loks komið á staðinn benti hann á að hreinsa yrði upp úr grunninum það sem í hann hafði hrunið meðan á töfinni stóð. Það hafi verið gert. Stefnda sé kunnugt um að

stefnandi var á umræddum tíma á höttunum eftir verktaka, til að taka við hinu umsamda verki. Kom þetta í ljós þegar stefndi hafði samband við aðra verktaka þar sem hann fékk ekki annað séð en að stefnandi væri hættur við verkið, og hafði stefndi því talið sig nauðbeygðan til að leita til annarra um möguleika á að taka að sér bygginguna (dskj. nr. 23). Auðsætt sé að stefnandi, þrátt fyrir hinn gerða samning, hafi veitt öðrum verkum forgang og látið hagsmuni stefnda og skuldbindingar sínar við hann sitja á hakanum. Krafa um tafabætur eða dagsektir séu því ekki hans megin. Krafa til verðbóta skv. 3. gr. verksamnings á dskj. nr. 3 eigi sér því heldur ekki neina stoð.

Samkvæmt framansögðu hafi afhending byggingarinnar dregist frá umsömdum skiladegi, 1. mars 2000, og fram yfir síðustu áramót. Stefnandi fullyrði í stefnu að miðað við ætlaðan byggingartíma í verksamningi átti stefnandi að afhenda eignina 2. nóvember 2000 sem hafi staðist fullkomlega. Formleg afhending byggingarinnar hafi ekki farið fram enn, og lokaúttekt hafi ekki verið gerð svo að stefnda sé kunnugt. Því sé að vísu mótmælt að byggingin hafi verið tilbúin til afhendingar 2. nóvember 2000, en jafnvel þó að við þá dagsetningu væri miðað eigi stefndi rétt á dagsektum vegna skiladráttar stefnanda frá umsömdum afhendingardegi, 1. mars 2000 og til 2. nóvember 2000 hið minnsta. Nemi sú tölfrátt alls 246 almanaksdögum, eins og stefndi hefur einnig reiknað út miðað við sínar forsendur og dagsektir til stefnda samkvæmt 4. gr. verksamningsins á dskj. nr. 3, nema því alls kr. 7.380.000 til 2. nóvember 2000. Sé það talsvert umfram þá fjárhæð sem stefnandi telji standa eftir af greiðslum samkvæmt verksamningnum á dskj. nr. 3. Hinn 26. janúar s.l. hafi lögmaður stefnda ritað stefnanda bréf þau sem fram komi á dskj. nr. 12 og 25, og birti stefnuvottur þau fyrirvarsmanni stefnanda hinn 29. sama mánaðar. Þar hafi verið lýst yfir skuldajöfnuði milli dagsektar samkvæmt 4. gr. verksamningsins á dskj. 3 og þess fjár sem ógreitt hafi verið samkvæmt verksamningnum miðað við hnökralausar efndir hans af hálfu stefnanda.

Stefnandi hafi á 3. blaði stefnu sinnar tilgreint dagsetningar og fjárhæðir reikninga þeirra sem hann hefur lagt fram á dskj. 4-9, og dagsetningar og fjárhæðir greiðslna stefnda. Stefndi fái ekki annað séð en að fjárhæðir séu réttar, en ekki sé í stefnunni gerð grein fyrir tengslum reikningsfjárhæða og greiðslna við stefnukröfurnar sjálfar, hvorki grunnupphæðir né vexti. Sé þetta stefnda til óhagræðis, enda virðist vit korta í. Verði því að mótmæla stefnukröfunum sem örökstuddum og röngum. Hins vegar verði þrátt fyrir þetta valinn sá kostur í málinu að hrekja stefnukröfurnar efnislega, enda séu endanlegar tölur afar nærri því sem stefndi telji rétt, ef byggt sé á þeim röngu forsendum sem stefnandi hefur gefið sér.

Burtséð frá dagsektum til stefnda vegna skiladráttar stefnanda standi eftir af stefnukröfum, miðað við ofangreind atvik og því gefnu að tilgreining á upphæðum og vaxtadögum séu réttar.

Meintur „ógreiddur mismunur“:	kr. 11.998.107
Fráðregið: Krafa til dagsekta:	kr. 7.380.000
Fráðregið: Krafa til verðbóta:	kr. 400.729
Fráðregið: Kostnaður við tilflutning á krana	kr. 60.600
Samtals:	kr. 4.156.778

Samkvæmt því sem að ofan sé rakið hafi stefnandi látið undir höfuð leggjast að sinna samningsskyldu sinni allt til 11. október 1999 og fram í apríl 2000. Hann hafi því ekki lokið hinu umsamda verki 1. mars 2000, eins og hann hafði lofað. Töf sú sem orðið hafi frá 10. ágúst 1999 til 11. október 1999 á að grunnur byggingarinnar yrði tilbúinn hafi stafað af atvikum sem stefnandi sjálfur eða aðilar á hans vegum verði að svara fyrir og bera ábyrgð á. Af þessum sökum hafi því sem eftir stendur af kröfum stefnanda verið skuldajafnað á móti dagsektum til stefnda.

Sýknukrafa stefnda byggist á almennum reglum samningaréttar á sviði verk-samninga, samningi aðilanna frá 12. júlí 1999 (dskj. 3), og staðlinum ÍST 30, sem þar sé vitnað til. Samkvæmt samningnum hafi hann rétt til að dagsekta úr hendi stefnanda, enda hafi hann orðið fyrir stórfelldu tjóni þar sem rekstrar- og viðskiptaáætlanir hafi raskast og miklar tafir hafi orðið á að hann gæti tekið nýbyggingu sína í notkun. Telji hann öll skilyrði uppfyllt fyrir skuldajöfnuði milli þeirra dagsekta sem hann eigi rétt á og þeirra greiðslna sem með réttu standi eftir samkvæmt verksamningi aðilanna á dskj. nr. 3. Krafa til málskostn-aðar byggi á reglum einkamálalaga þar að lútandi.

Sönnunarfærsla

Aðilaskýrslur gáfu Sigurður Hjálmar Ragnarsson, kt. 120960-2459, Skúla-skeiði 10, Hafnarfirði fyrirvarsmaður stefnanda og Eyþór Þórarinnsson, kt. 120745-3959, Lækjarsmára 17, Kópavogi.

Vitni báru Jón Árni Vignisson, kt. 030262-5659, Selfossi 3, Árborg, Friðjón Skúlason, kt. 281150-3409, Hjallabraut 35, Hafnarfirði, Jónas Jóhannsson, kt. 160551-4379, Hlíðarhjalla 70, Kópavogi, Gunnar Geir Gunnarsson, Klapparstíg 1, Reykjavík, Sigurjón Jónsson, kt. 240244-2339, Mánagötu 29, Grindavík og Karel Guðmundur Halldórsson, kt. 270166-4159, Bakkasmára 13, Kópavogi.

Vitnin hafa öll borið um hve langt var komið að ganga frá grunni lóðarinnar fyrir byggingu er þau unnu fyrir stefnda eða gerðu tilboð í byggingu verk-smiðjuhúss á lóðinni.

Vitnið Gunnar Geir Gunnarsson sem er með fyrirtækið Brjót sf. hafði af stefnda verið fenginn til að grafa fyrir grunni lóðarinnar Bakkabraut 6, Kópa-vogi. Það hafði byrjað á verkinu 21. ágúst og lokið því 24. ágúst 1999, en þá voru eftir nokkrar klapparnibbur, sem það náði ekki að jafna með skóflu gröf-

unnar, sem var af gerðinni Caterpillar 325 - 30 t, en 20-30 sm hafi verið milli tannanna á skóflu hennar. Vitnið hafði ekki náð að grafa fyrir öllum grunninum, það hafi verið framar á lóðinni þar sem átti að grafa. Vitnið kvaðst hafa verið með góm á skóflu gröfunnar til að fínhreinsa með.

Vitnið Sigurjón Jónsson hafði unnið fyrir stefnda í lóðinni 12. september 1999. Það hafði fleygað ofan af klöpp í grunninum. Það hafði mokað mold upp úr grunninum með vélgröfu. einkum úr holu fyrir sökkulvegg. Þá hafði það mokað upp því sem hann fleygaði. Hann kvað grunninn hafa verið nánast tilbúinn þegar verki hans var lokið, einungis hafi verið eftir að fylla undir einn vegg í lóðinni.

Vitnið Karel Guðmundur Halldórsson, hafði unnið við grunninn á tímabilinu frá 16. september til 11. október 1999 fyrir stefnda. Vitnið hafði sett fyllingar-efni í holuna og valtað yfir. Það kvað þetta hafa verið stóran grunn, sem þurft hafi að hreinsa. Það hafði og hreinsað fyrir útveggjum, sökkulveggjum. Það hafði merkt að eitthvað hafði hrunið úr köntunum, en aðallega hafi þetta verið mold sem hafi þurft að hreinsa betur, áður en stillt væri upp fyrir veggjum. Það hafði losað moldina og annað sem það gróf upp við fínhreinsun í grunninum. Það taldi að grunnurinn hafi verið tilbúinn til úttekta eftir verk hans og eigandi stefnda hafi talað um að þetta hafi verið lokahnykkurinn fyrir úttekt á grunninum. Það kvaðst hafa grafið allan hringinn fyrir veggjum og rafið 2 metra á breidd.

Vitnið Jónas Jóhannsson hafði unnið í grunninum fyrir stefnda 14. apríl 2000 og hafði þá hreinsað ofan af klöppunum þar sem veggir áttu að koma drullu og lausa steina. Það kvað þetta efni bæði hafa getað hrunið úr köntum, en einnig og verið eftir, ef mokað hefði verið upp úr grunninum með stórri vél. Það kvað mest hafa verið af drullu í norðvesturhorni grunnsins. Það hafi orðið vart við skurðfláa að bökkum grunnsins.

Vitnið Jón Árne Vignisson kvaðst hafa haft samskipti við Eyþór fyrirsvars-mann stefnda, þar eð hann hafi beðið það, að byggja fyrir sig hús niður við höfnina í Kópavogi og hafði það komið á staðinn á tímabilinu frá janúar til mars 2000. Það kvað þá hafa verið búna að grafa eitthvað ofan af klöppinni, en það hafi ekki verið búið að hvíthreinsa, þ.e. grafa upp laus efni ofan af klöppinni. Það hafði hins vegar reiknar með að sett yrði fyllingarefni í grunninn fyrir upp-slátt og ekki talið hann fullbúinn miðað við það.

Vitnið Friðjón Skúlason, kvaðst hafa boðið í það verk, að byggja iðnaðarhús fyrir stefnda, en það hafði auglýst eftir verkefnum, og Eyþór haft samband við hann. Þetta hafi verið 27. janúar 2000 og það þá komið á staðinn til að kanna aðstæður. Það kvað þá hafa verið búið að grófgrafa fyrir húsinu, en grunnurinn ekki verið tilbúinn til að byggja á honum, en það hafi reiknað með að slá upp fyrir húsinu á púða. Það taldi þó að einhver vinna hafi verið eftir í greftri til

að unnt væri að slá upp beint á klöppina, því hafði fundist grunnurinn frekar gróft grafinn. Því hafi vírst, að grunnurinn hafi verið grafinn með vélskóflu með grófri tönn en finhreinsunin hafi verið eftir og efaðist um að grunnurinn hafi verið tilbúinn til úttektar. Það kvaðst hafa gert tilboð í verkið, en það ekki tekist samningar, þar eð Eypór hafi ætlað að útvega fjármagn til verksins en aldrei verið tilbúinn með það.

Niðurstöður.

Í málinu er ekki ágreiningur um reikningsgerð stefnanda um einstaka verkþætti samkvæmt verksamningnum né greiðslur stefnda á reikningum stefnanda, en samkvæmt því er skuld stefnda við stefnanda 4. desember 2000, 4.217.378 krónur. Auk tafabóta er deilt um kostnað við að flytja krana og reikning stefnanda um verðbætur frá 31. janúar 2001 að fjárhæð 400.729 krónur.

Vextir og geymslufé eru ákveðnir 10% og er það án athugasemda eða mótmæla af hálfu stefnda og er því við það miðað í málinu.

Upplýst er í málinu að ef ekki hefði verið gerð ný teikning af staðsetningu hússins á lóðinni og það fært framur á lóðinni hefði það verið langtum kostnaðarmeira að reisa húsið, vegna kostnaðar við að sprengja klöpp, sem hefði lent á stefnda. Slík breyting á teikningu að færa hús til á lóð um nokkra metra verður ekki gerð án samþykkis lóðarhafa og er honum í þessu tilviki til hagsbóta og verður að telja rétt að hann greiði kostnaðinn sem af þeim breytingum hlýst, þ.e. flutningur á krananum og er því sanngjarnt að hann greiði helminginn af flutningskostnaðinum svo sem krafa er gerð um og reikningsgerðin ber með sér. Þessari reikningsgerð stefnanda var ekki mótmælt af hálfu stefnda fyrr en í greinargerð. Þessi kröfufliður stefnanda er því tekinn til greina.

Af framburði vitnanna og öðrum gögnum í málinu er ljóst, að ekki hafði verið hafist handa við að grafa upp úr grunninum er stefnandi átti að hefja verk sitt samkvæmt verksamningi og grunnurinn var ekki tilbúinn til úttektar eftir að á vegum Brjóts sf. hafði verið grafið upp úr grunninum, þar sem þá var eftir að finhreinsa og fleyga ofan af klöpp. Sú fleygun fór fram 12. september 1999 og þá var og grafið upp á því svæði sem kraninn hafði staðið á fyrir flutning, og reyndist vera hola þar undir. Þá var og grafið upp efnið sem losnaði við fleygun o.fl. Í vitnisburði Karel's Guðm. Halldórssonar kemur fram, að það er um 21. september 1999 sem fyllt er upp í holuna og valtað yfir fyllinguna og nokkru síðar eða 5. október er finhreinsað undan, þar sem sökkulveggir áttu að koma, mold o.fl. og grunnur verið þá tilbúinn til úttektar um 11. október s.á. eftir að hreinsað hafði verið frá klöpp vegna útveggja.

Það er fyrst eftir þennan dag, sem álitið verður að grunnurinn hafi verið tilbúinn til úttektar, þó að einhver hvíthreinsun hafi verið eftir.

Ekki liggur fyrir hvenær byggingarstjóra hafi verið tilkynnt um lok þessara

framkvæmda, en ætla verður honum einhvern tíma til að skoða aðstæður og fá fram úttekt. Þannig má miða við að úttektardagur á lóð hefði getað verið 20. október 1999. Ef miðað er við það, er tíminn sem liður frá því, að grunnur átti að vera tilbúinn til úttektar m.v. verksamning fram að því að úttekt er möguleg 70 dagar, og hins vegar líða 170 dagar frá þeim tíma, þar til að stefnandi hefur byggingarframkvæmdir á lóðinni. Ekki verður séð að hér skipti neinu máli, þó að kraninn hafi ekki verið færður fyrir en nokkrum dögum eftir að lokið var uppgreftri á vegum Brjótis sf., þar sem finhreisun er ekki lokið fyrir en í október 1999.

Ekki verður ætlast til þess að stefnandi komi fyrirvaralaust að verkinu um tveimur mánuðum eftir að hann átti rétt á að byrja á framkvæmdum og er reyndar álitamál hvort hann miðað við þetta hefði verið bundinn af samningnum vegna forsendubrests, einkum ef hann hugðist láta undirverktaka annast verkið að einhverju leyti og hafði fengið loforð frá þeim miðað við að verkið hæfist 10. ágúst 1999, en þeir svo vegna samninga um önnur verk verið bundnir af þeim er verkið hjá stefnda gat hafist. Málin þróuðust samt þannig að stefnandi hóf framkvæmdir við verkið 12. apríl 2000, en þá er rúmur mánuður liðinn frá því hann átti að ljúka verkinu miðað við verksamninginn. Það er mat réttarins, að þar eð skilafrestur var liðinn, er stefnandi hóf verkið, hafi verið séstök ástæða fyrir stefnda að tilkynna stefnanda að hann ætlaði að krefja hann um tafabætur og fyrir hve langan tíma. Tafabætur sem stefndi krefur stefnanda um eru um 1/4 af því sem verkið átti að kosta skv. verksamningi og verður að telja eðlilegt að hann viti það í upphafi framkvæmdanna, svo hann geti vegið það og metið hvort grundvöllur hafi verið til að fara í verkið. Að sama skapi hefði stefndi átt að hafa fyrirvara um tafabætur er hann greiddi reikninga stefnanda, ef hann ætlaði að bera þær fyrir sig. Það sama gildir um stefnanda, að rétt hefði verið að hann tilkynnti stefnda um þær tafabætur, sem fallið höfðu á verkið er hann hóf framkvæmdir.

Framganga aðila í málinu um þetta efni bendir eindregið til þess, að þeir hafi hvor um sig unað við það, að ekki yrðu hafnar uppi kröfur um tafabætur vegna þess að það dróst á langinn að framkvæmdir gætu hafist við verkið, og báðir eiga sök. Þá er og til þess að líta að fram kom hjá fyrirsvarsmanni stefnanda, að hann ætlaði að stuðla að því, að stefndi fengi lánaþyrngreiðslu til að ráðast í verkið og skyldi hann þar njóta þeirra viðskiptavildar stefnanda í ákveðinni bankastofnun. Þessu var ekki mótmælt af hálfu stefnda. Aftur á móti kom fram hjá vitninu Friðjóni Skúlasyni, sem bauð í verkið í janúar 2000, að það strandaði á því, að samningur tækist milli hans og stefnda, að stefndi gat ekki fjármagnað verkið.

Stefnandi lauk verkinu og skilaði af sér 2. nóvember 2000 og tók stefndi þá við byggingunni án athugasemda og ekki var hann þá með fyrirvara um að hann myndi hafa uppi kröfur um tafabætur. Hann greiðir í framhaldi af því 4. desember

2000 1.000.000 krónur inn á reikningana. Fram kom hjá fyrirsvarsmanni stefnanda að stefndi hafi fengið lokareikning í desember 2000 og hann þá ekki í framhaldi af því minnst á tafabætur og það ekki komið fyrr en í bréfi lögmanns stefnda, dags. 26. janúar 2001, dskj. nr. 12. Í greindu bréfi er vísað í lokayfirlit og samantekt, sem stefndi byggir á.

Samkvæmt verksamningnum milli aðila er íslenskur staðall útgefinn í janúar 1997 gildir um viðskipti aðila að því leyti sem hann er ekki í ósamræmi við verksamninginn.

Samkvæmt reglu 24.3 í staðlinum ber verktaka að tilkynna verkkaupa, ef hann telur sig eiga rétt á framlengingu skv. þeim skilmálun sem greindir eru í liðum a-d í reglu 24.2 og færi sönnur á að töfin stafi af þargreindum atvikum. Á sama hátt verður að gera þá kröfu til verkkaupa að hann tilkynni verktaka þegar í stað, ef hann telur vera orðna þá töf á verki að varði tafabótum og hann ætti að krefja um þær og jafnframt sýni hann fram á, að tafirnar séu á ábyrgð verktaka. Í verksamningnum er skýrlega tekið fram að úttekt á grunni skuli hafa farið fram, áður en framkvæmdir verktaka hæfust á lóðinni. Verkkaupi annast jarðvinnuna og þar af leiðandi bar honum að fá úttekt á grunni að lokinni jarðvinnu og hefur hann þá þurft milligöngu byggingarstjóra. Grunnurinn virðist hafa verið tilbúinn til úttektar um miðjan október 1999, en ekki er í málinu upplýst hvort stefndi hafi gengið eftir úttektinni við byggingarstjóra, fyrirsvarsmann stefnanda né að hann hafi staðið gegn því að hún færi fram, en stefndi er á tímabili að hugsa um að fá annan byggingaraðila sem yrði þá með byggingarstjóra, sem sæi um að fá úttektina. Það kann því að hafa legið í láginni að ganga frá þessu atriði og því óvíst, hvenær stefnandi gat hafist handa um byggingarframkvæmdir.

Það er mat réttarins að báðum aðilum hafi borið að tilkynna um það 12. apríl 2000, er stefnandi hóf framkvæmdir á lóðinni, að krafa yrði gerð um tafabætur, en þá var báðum aðilum ljóst að verkinu yrði ekki skilað á réttum tíma, enda liðinn meir en mánuður frá skiladegi samkvæmt verksamningnum. Kröfur aðila um tafabætur voru heldur ekki hafðar uppi í sambandi við greiðslur verkkaupa á verkinu eða við verklok, né þegar að stefnandi skilaði af sér byggingunni og stefndi tók við henni án athugasemda. Þar sem þetta var ekki gert, hafði hvor aðili um sig ástæðu til að ætla að hinn aðilinn myndi ekki hafa uppi kröfur um tafabætur og verða kröfur þær sem uppi eru hafðar í málinu til tafabóta taldar of seint fram komnar og niður fallnar fyrir tómlætis sakir. Stefndi hafði fyrst uppi kröfu sína um tafabætur með bréfi lögmanns síns dags. 26/1 2001 og andsvör við því er kröfubréf lögmanns stefnanda um greiðslu eftirstöðvar á skuld skv. verksamningi og greiðslu tafabóta.

Á sama hátt verður að telja, að krafa um verðbætur á verkið hefði átt að koma með lokareikningi 2. nóvember 1999, en ekki um 4 mánuðum síðar. Margt er á huldu um samskipti aðila frá því verk skyldi hefjast og allt til verkloka og er

ekki til að dreifa neinum skráðum fundagerðum um þessi samskipti eða um verkfundi meðan á verkinu stóð, sem hefði staðið stefnanda nær að sjá um yðru haldnar. Telja verður samkvæmt gögnum málsins að verklok og skiladagur verksins hafi verið 2. nóvember 1999. Samkvæmt grein 31.6 í ÍST-30, sem er hluti af verksamningi aðila, skal verktaki senda verkkaupa fullnaðarreikning vegna innan tveggja mánaða frá skiladegi. Ekki verður séð að stefnandi hafi kynnt stefnanda reikning vegna verbótanna, sem dagsettur er 31. janúar 2001 fyrir en með birtingu stefnu. Af þessum sökum verður að telja kröfuna of seint fram komna og er hún ekki tekin til greina.

Samkvæmt framkomnum gögnum hefur verið reikningsfært í verkinu 32.216.600 krónur og inngreiðslur nema 28.035.080 krónur og því eru eftirstöðvar 4.181.520 krónur, en við það bætast vextir á geymslufé 35.859 krónur og nemur skuld stefnda við stefnanda 4.217.379,- krónum, sem hann er dæmdur til að greiða.

Útreikningur stefnanda á dráttarvöxtum er í samræmi við ákvæði verksamningsins og þykir mega styðjast við hann í málinu.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda í málskostnað 600.000 krónur.

Dóm þennan kveða upp Guðmundur L. Jóhannesson héraðsdómari, Þorvaldur Jóhannesson héraðsdómslögmaður og Stanley Pálsson verkfræðingur.

D ó m s o r ð :

Stefnda, Björg ehf. greiði stefnanda Byggingafélaginu Kambi ehf., 4.217.379,- krónur auk dráttarvaxta skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 3.582.663 krónum frá 7. september 2000 til 18. október 2000, af 1.782.663 krónum frá þeim degi til 2. nóvember 2000, af 5.217.379 krónum frá þeim degi til 4. desember 2000 og af 4.217.379 krónum frá þeim degi til 1. júlí 2001 en síðan með dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 600.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 174/2002. **Héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu**

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

gegn

héraðsnefnd Mýrasýslu

(Sigurbjörn Magnússon hrl.)

og gagnsök

Sameign. Eignaskipting. Sveitarfélög. Hafnir. Sératkvæði.

Deilt var um það hvort komist hefði á samningur um skiptingu þess eignarhluta í höfninni að Grundartanga sem getið var í ákvæði ódagsetts sameignarsamnings um höfnina sem gerður var árið 1975 á grundvelli hafnarlaga nr. 45/1973 en sama ákvæði er í 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn nr. 214/1980. Tekið var fram að formlegur samningur um skiptingu eignarhlutans lægi ekki fyrir. Af ákvæði samningsins og reglugerðarinnar yrði ekki annað ráðið en að það væru sveitarfélögin sem ættu eignarhlutann en héraðsnefndirnar og áður sýslufélögin færu hins vegar með ráð hans í umboði þeirra. Sveitarfélögin væru því í bakábyrðum fyrir eignarhlutann og urðu að samþykka aðildina. Tekið var fram að aðila greindi ekki á um að sveitarfélögin hefðu öll gerst aðilar að Grundartangahöfn og jafnframt tekist á hendur skuldbindingar samkvæmt samningnum um hafnarsjóðinn heldur greindi þá á í hvaða hlutföllum það hefði verið gert. Fyrir lá að eignarhlutföllin eins og oddvitafundurinn gekk frá þeim og sýslumaður tilkynnti til samgönguráðuneytis voru sem næst í samræmi við íbúatölu sveitarfélaganna og því ábyrgðin í samræmi við eignarhlutföllin þannig ákveðin en aðeins hluti sveitarfélaganna í Borgarfjarðarsýslu átti aðild að þessum eignarhluta þar sem hin voru beinir eignaraðilar að höfninni. Að þessu athugasemd gerð fyrr en eftir að héraðsnefndir höfðu tekið við hlutverki sýslunefnda. Þótti nægjanlega fram komið að hún hefði verið samkvæmt sammæli hreppanna og sýslunefndanna þótt ekki væri sannað að gengið hefði verið frá henni á lögformlegan hátt. Þá hefði umrædd eignaskipting verið tilkynnt samgönguráðherra sem samþykkti stofnun hafnarsjóðs í þessu horfi, sbr. 1. tl. 6. gr. laga nr. 45/1973. Að lokum var bent á að skiptingin væri í góðu samræmi við núgildandi sveitarstjórnarlög sem

gera ráð fyrir að sveitarsjóðir beri einfalda ábyrgð á fjárhagslegum skuldbindingum byggðarsamlags, sem þeir eiga aðild að, en innbyrðis skiptist ábyrgðin í hlutfalli við íbúatölu. Yrði að byggja á því að réttindi og skyldur fylgdust að. Með vísan til framangreinds var HM sýknað af kröfum HB.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Markús Sigurbjörns-son.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 15. apríl 2002. Hann krefst þess að viðurkennt verði með dómi, að 25% sameiginlegur eignarhlutur hans vegna Borgarfjarðarsveitar og Skorradalshrepps og gagnáfrýjanda vegna Borgarbyggðar og Hvítársíðuhrepps í hafnarsjóði hafnarinnar að Grundartanga í Skilmannahreppi í Borgarfjarðarsýslu, samkvæmt 2. gr. sameignarsamnings um höfn við Grundartanga, sbr. 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn nr. 214/1980, skiptist jafnt, þannig að ofangreind sveitarfélög í Borgarfjarðarsýslu teljist eiga 12,5% og ofangreind sveitarfélög í Mýrasýslu 12,5%. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu 26. júní 2002 og krefst staðfestingar héraðsdóms að öðru leyti en um málskostnað. Ennfremur krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt.

I.

Málsatvikum er lýst í héraðsdómi. Ágreiningur aðila snýst um það, hvort komist hafi á samningur um skiptingu þess eignarhluta í höfninni að Grundartanga, sem um er getið í ákvæði ódagsetts sameignarsamnings um höfnina, sem gerður var árið 1975 á grundvelli hafnarlaga nr. 45/1973. Sama ákvæði er í 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn nr. 214/1980. Ákvæðið er eins á báðum stöðum og hljóðar svo: „Sýslunefndir Borgarfjarðar- og Mýrasýslna f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan greinir samkvæmt sérstökum samningi þeirra um innbyrðis eignaraðild.“ ... 25 af hundraði. Var hér verið að mæla fyrir um eign allra átta hreppa í Mýrasýslu og fimm hreppa Borgarfjarðarsýslu innan Skarðsheiðar í hafnarsjóði. Fyrr í ákvæðinu var ákveðin eign-

araðild fjögurra hreppa Borgarfjarðarsýslu utan Skarðsheiðar, sem áttu að eiga 10 af hundraði hver, og Akraneskaupstaðar sem skyldi eiga 35 af hundraði. Sameigendur áttu að bera óskipta ábyrgð á skuldbindingum sjóðsins gagnvart kröfuhöfum, en innbyrðis skyldi ábyrgð skiptast samkvæmt eignarhlutföllum.

Áfrýjandi reisir málsókn sína á því að samningur hafi aldrei verið gerður um eignarhlutann samkvæmt ákvæðinu og því eigi að leysa ágreining þar um eftir almennum reglum um óskipta sameign, þar sem talið sé að eignarhlutar sameigenda skuli teljast jafnir ef ekki hefur sérstaklega verið samið um annað. Er þá einnig miðað við að ábyrgð sýslufélaganna á skuldbindingum vegna 25% hlutarins hafi verið jöfn.

Gagnáfrýjandi heldur því aftur á móti fram að samkomulag hafi verið gert um skiptingu 25% eignarhluta Grundartangahafnar á þann hátt að sýslunefnd Mýrasýslu f.h. hreppa sýslunnar skyldi eiga 18% en sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu vegna hreppanna innan Skarðsheiðar 7%. Er um þetta vitnað til ályktunar fundar oddvita Mýra- og Borgarfjarðarsýslu 12. ágúst 1975. Samkvæmt fundargerð áttu sýslusjóðirnir að bera ábyrgð og njóta réttinda í réttum hlutföllum við þessa skiptingu sín í milli. Þá átti sérhverft sveitarfélag að bera bakábyrgð og njóta réttinda í hlutfalli við íbúatölu hvers þeirra um sig, eins og hún væri á hverjum tíma. Á fundi þessum voru auk sýslumanns, oddvita sýslunefndanna beggja, einungis mættir fjórir af átta oddvitum Mýrasýslu og enginn af fimm oddvitum hreppanna innan Skarðsheiðar í Borgarfjarðarsýslu. Þrír hinna síðarnefndu gengust hins vegar síðar með yfirlýsingu 24. ágúst 1975 við þessari eignaskiptingu. Jafnframt byggir gagnáfrýjandi á bréfi sýslumanns Mýra- og Borgarfjarðarsýslu 5. september 1975 til samgönguráðuneytis þar sem hann tilkynnir skiptingu þessa til ráðuneytisins. Skipting þessi lá þannig fyrir þegar samgönguráðherra gaf út hafnarreglugerðina fyrir Grundartangahöfn.

Samkvæmt 4. mgr. 6. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 skyldu verkefni sem áður heyrðu undir sýslunefndir falla til sveitarfélaga. Mynda átti héraðsnefndir til að leysa verkefni sem sveitarfélögin fælu þeim. Áttu héraðsnefndirnar að taka við eignum og skuldum sýslufélaga við gildistöku laganna nema sveitarfélögin óskuðu eftir því að yfirtaka þær. Hafa aðilar máls þessa tekið við hlutverki sýslufélaga Mýra- og Borgarfjarðarsýslna samkvæmt samningi og reglugerð um Grundartangahöfn. Sveitarfélög þau sem sýslufélögin komu fram fyrir hafa að nokkru

sameinast. Kemur hvor héraðsnefnd nú fram fyrir tvö sveitarfélög, aðaláfrýjandi fyrir Borgarfjarðarsveit og Skorradalshrepp og gagnáfrýjandi fyrir hönd Borgarbyggðar og Hvítársíðuhrepps.

II.

Formlegur samningur um skiptingu eignahlutans liggur ekki fyrir. Af áður greindu ákvæði sameignarsamningsins um Grundarfjarðarhöfn og 2. gr. reglugerðar nr. 214/1980 um höfnina verður ekki annað ráðið en að það séu sveitarfélögin sem eigi eignarhlutann en héraðsnefndirnar og áður sýslufélögin fari hins vegar með ráð hans í umboði þeirra. Af þessu hlaut að leiða að sveitarfélögin væru í bakábyrgðum fyrir eignarhlutann og sýslufélögin hafi getað velt ábyrgð sinni yfir á þau hefði á hana reynt. Sést þetta af orðalagi ákvæðisins og samþykkt á fjórða fundi Grundartanganefndar en með henni var eignaraðild skipt milli Akraneskaupstaðar og hreppa sýslanna. Jafnframt styðst þetta við lokaskýrslu nefndarinnar til samgönguráðherra 4. júní 1975 og þá staðreynd að fjögur sveitarfélög í Borgarfjarðarsýslu áttu beina eignaraðild að höfninni. Af þessu leiddi að sveitarfélögin urðu að samþykkja aðildina og var því nauðsynlegt að leita samþykkis þeirra, svo sem gögn málsins bera með sér að reynt var að gera.

Aðila greinir ekki á um að sveitarfélögin hafi öll gerst aðilar að Grundartangahöfn og jafnframt tekist á hendur skuldbindingar samkvæmt samningnum um hafnarsjóðinn. Hins vegar eru þeir ekki á einu máli um í hvaða hlutföllum það var gert. Lýstu þrír af fimm oddvitum hreppanna innan Skarðsheiðar í Borgarfjarðarsýslu því yfir, svo sem áður greinir, að skiptingin skyldi vera svo sem gagnáfrýjandi heldur fram og allir oddvitar hreppanna í Mýrasýslu nema einn, en hann hefur nú gefið yfirlýsingu um að hann hafi verið þessu samþykkur. Samkvæmt bókun oddvítarfundar 12. ágúst 1975 áttu sveitarfélögin að bera bakábyrgð í réttu hlutfalli við íbúatölu hvers þeirra um sig eins og hún væri á hverjum tíma. Eignarhlutföllin, eins og oddvítarfundurinn gekk frá þeim og sýslumaður tilkynnti til samgönguráðuneytis, voru sem næst í samræmi við íbúatölu sveitarfélaganna og því ábyrgðin í samræmi við eignarhlutföllin þannig ákveðin. Það var, svo sem að framan segir, aðeins hluti sveitarfélaganna í Borgarfjarðarsýslu sem átti aðild að þessum eignarhluta þar sem hin voru beinir eignaraðilar að höfninni. Að þessu athuguðu verður að telja þessa eignaskiptingu málefnalega. Við hana var engin athugasemd gerð

fyrir en eftir að héraðsnefndir höfðu tekið við hlutverki sýslunefnda. Þykir nægilega fram komið að hún hafi verið samkvæmt sammæli hreppanna og sýslunefndanna þótt ekki sé sannað að gengið hafi verið frá henni á lögformlega réttan hátt.

Eignaskiptingin, eins og henni er lýst hér að framan, var tilkynnt til samgönguráðuneytisins og samþykkti ráðherra stofnun hafnarsjóðs í þessu horfi, sbr. 1. tl. 6. gr. laga nr. 45/1973. Við það samþykki hlaut hann að ganga út frá tilkynntri eignaskiptingu. Loks þykir mega hafa í huga að skiptingin er í góðu samræmi við núgildandi sveitarstjórnarlöggjöf, sem gerir ráð fyrir að sveitarsjóðir beri einfalda ábyrgð á fjárhagslegum skuldbindingum byggðasamlags, sem þeir eiga aðild að, en innbyrðis skiptist ábyrgðin í hlutfalli við íbúatölu, sbr. VII. kafla sveitarstjórnarlaga nr. 45/1998, einkum 82. gr. Byggja verður á því að réttindi og skyldur fylgist að.

Með framangreindum athugasemdum en annars með vísun til rökstuðnings héraðsdóms ber að staðfesta hann.

Samkvæmt þessari niðurstöðu er rétt að aðaláfrýjandi greiði gagn-áfrýjanda málskostnað fyrir Hæstarétti, svo sem nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Aðaláfrýjandi, héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu, greiði gagn-áfrýjanda, héraðsnefnd Mýrasýslu, 500.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Sératkvæði

Garðars Gíslasonar og Markúsar Sigurbjörnssonar

I.

Svo sem rakið er í héraðsdómi var síðsumars 1975 gerður ódagsettur samningur milli Hvalfjarðarstrandarhrepps, Innri-Akraneshrepps, Leirár- og Melahrepps, Skilmannahrepps, Akraneskaupstaðar og sýslunefnda Borgarfjarðarsýslu og Mýrasýslu „f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan greinir“ um sameign þeirra að höfn við Grundartanga. Í 2. gr. samningsins var greint þannig frá hlutdeild hvers þeirra í sameign-

inni að hrepparnir fjórir, sem fyrst voru nefndir, skyldu hver eiga 10% eignarhlut, Akraneskaupstaður 35%, en „sýslunefndir Borgarfjarðar- og Mýrasýslna f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan greinir samkvæmt sérstöðum samningi þeirra um innbyrðis eignaraðild“ væru eigendur að 25%. Málsaðilarnir hafa nú komið í stað sýslunefndanna, sem að framan er getið. Er enginn ágreiningur milli þeirra um að þeir séu í eigin nafni og án atbeina þeirra hreppa, sem vísað var til á áðurgreindan hátt í samningnum, bærir til að ráða hvor yfir sínum eignarhluta í óskiptri sameign þeirra, sem varð til með samningnum um 25% hlut í umræddri höfn.

II.

Af gögnum málsins er ljóst að í tengslum við undirbúning að gerð framangreinds samnings urðu umræður um hvernig skipta ætti þeim 25% hlut, sem þar um ræddi, milli Borgarfjarðarsýslu annars vegar og Mýrasýslu hins vegar. Meðal annars kvaddi oddviti sýslunefnda Mýra- og Borgarfjarðarsýslna til fundar 12. ágúst 1975 oddvita þeirra hreppa, sem í sýslunum voru. Fundurinn var sóttur af oddvitum fjögurra hreppa í Mýrasýslu. Var þar ályktað að „eðlilegt sé, að þau 25% eignarhluta að væntanlegri höfn, sem komi í hlut sýslanna skiptist þannig, að Mýrasýsla fái 18% eignarhlutans, en Borgarfjarðarsýslan 7%. Beri sýslusjóðir ábyrgð og njóti réttinda í réttum hlutföllum við þá skiptingu sín á milli. Þá telur fundurinn réttmætt, að sérhvert sveitarfélag í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu beri bakábyrgð og njóti réttinda í hlutfalli við íbúatölu hvers sveitarfélags um sig eins og hún er á hverjum tíma.“ Að fundinum afstöðnum árituðu oddvitar fjögurra hreppa til viðbótar fundargerð um samþykki sitt á efni hennar, en af þeim voru þrír úr Mýrasýslu og einn úr Borgarfjarðarsýslu. Oddvitar tveggja annarra hreppa í síðastnefndri sýslu rituðu 24. ágúst 1975 undir yfirlýsingu, þar sem þeir lýstu sig samþykka framangreindri skiptingu eignarhlutans milli sýslanna. Fyrir Hæstarétti hefur gagnáfrýjandi lagt fram yfirlýsingu, sem stafar meðal annars frá þáverandi oddvita enn eins hrepps í Mýrasýslu, um að hann hafi verið þessu samþykkur. Að þessu samanlögðu skortir þó enn afstöðu oddvita tveggja hreppa í Borgarfjarðarsýslu.

Ekki verður annað ráðið en að tillagan um framangreinda skiptingu eignarhlutans hafi upphaflega komið frá manni, sem þá átti sæti í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu. Oddviti eins hrepps í sömu sýslu, sem hafði lýst sig samþykkan þessari skiptingu, átti einnig sæti í sýslunefnd. Þá

áttu oddvitar þriggja hreppa í Mýrasýslu, sem þessu voru samþykkir, jafnframt sæti í sýslunefnd hennar. Um afstöðu annarra sýslunefndarmanna til þessarar skiptingar liggur ekkert ótvírætt fyrir í málinu.

Að gefnu því, sem áður greinir, að Borgarfjarðarsýsla og Mýrasýsla hafi sem slíkar verið sameigendur að þeim eignarhluta, sem kveðið var á um í fyrrnefndum samningi, en ekki hrepparnir, sem heyrðu til hvorrar sýslu, gat afstaða oddvita hreppanna ekki ráðið niðurstöðu um hvernig skipta ætti eignarhlutanum milli sýslanna. Til þess má að auki líta að ekkert liggur fyrir um að oddvitarnir hafi þar stuðst við ályktanir hreppsnefnda, sem áttu í hlut.

Þáverandi sýslumaður Mýra- og Borgarfjarðarsýslna ritaði sem oddviti sýslunefnda samgönguráðuneytinu bréf 5. september 1975, þar sem sagði að þær hafi „skipt með sér þeim 25% aðildar að Grundartangahöfn, sem kom í þeirra hlut. Fer sýslunefnd Mýrasýslu samkvæmt því með 18% aðildar, en Borgarfjarðarsýsla með 7%.“ Þá greindi jafnframt í bréfinu frá tilnefningu sýslunefndanna á aðalmanni og varamanni af þeirra hálfu til að taka sæti í hafnarnefnd. Í málinu liggur fyrir yfirlýsing sýslumannsins og framburður hans fyrir héraðsdómi, þar sem fram kom að fyrir gerð þessa bréfs hafi verið haldinn sameiginlegur fundur sýslunefndanna og samþykkt ályktun um þau atriði, sem greint var frá í því. Fundargerð hafi verið færð, en hún glatast. Ekki hafa verið lögð fram í málinu frekari gögn, sem haldbær gætu verið til sönnunar um að fundur þessi hafi verið haldinn og hvað hafi þá verið ályktað þar. Gegn andmælum aðaláfrýjanda hefur gagnáfrýjandi af þessum sökum ekki fært viðhlítandi sönnun fyrir því að sýslunefndirnar hafi á þann formlega hátt, sem nauðsyn bar til, samið á þessum tíma um skiptingu eignarhluta Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu í Grundartangahöfn. Því er ekki haldið fram í málinu að slíkur samningur hafi síðar verið gerður.

III.

Með því að samningur telst samkvæmt framansögðu ekki hafa verið gerður um skiptingu eignarhlutans í Grundartangahöfn, sem nú heyrir undir aðila málsins, veltur niðurstaða þess á því, sem leitt verður af almennum reglum um óskipta sameign. Samkvæmt þeim verður að telja hlut eigenda í óskiptri sameign jafnan nema sá, sem frá því vill víkja, sanni að hlutdeildin sé á annan veg.

Af málatilbúnaði aðilanna verður að leggja til grundvallar að atvikum hafi verið þannig háttað að þeir, sem staðið hafa að höfninni við Grundartanga, hafi ekki látið af hendi fjárframlög til að reisa þar mannvirki eða standa undir rekstri hennar. Verða því ekki fengnar á þeim grunni vísbendingar um hver innbyrðis hlutur aðilanna hafi verið í þeim 25% eignarhluta í höfninni, sem þeir hafa sameiginlega farið með.

Þótt áðurgreind atvik veiti því stoð að umræður hafi verið uppi áður en stofnað var til þessarar sameignar um að skipta ætti henni þannig að 7% hlutur félli til Borgarfjarðarsýslu en 18% til Mýrasýslu, verður engan veginn horft fram hjá því að sannanlega komu að þeirri umræðu aðeins fáir úr röðum þeirra manna, sem sæti áttu í sýslunefndum og voru þannig bærir um að taka afstöðu til þessa efnis. Verður því engu slegið föstu um að einhugur hafi verið við stofnun sameignarinnar um að skipting hennar yrði á þann veg, sem að framan greinir. Af fyrirbyggjandi gögnum verður ekki ráðið að sýslunefndirnar eða aðilar þessa máls hafi í orði eða verki á síðari stigum viðurkennt þessa skiptingu hlutdeildar þeirra í sameigninni, svo bindandi geti talist.

Samkvæmt framangreindu hefur gagnáfrýjandi ekki sannað að stoð geti verið fyrir annarri skipan en þeirri að hann og aðaláfrýjandi teljist hvor um sig eigandi að helmingi þess 25% eignarhluta í Grundartanga-höfn, sem er í óskiptri sameign þeirra. Því til samræmis teljum við að fallast verði á kröfu aðaláfrýjanda um viðurkenningu að þeirri skiptingu eignarhlutans, en rétt sé að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti falli niður.

Dómur Héraðsdóms Vesturlands 15. mars 2002.

Mál þetta var höfðað með birtingu stefnu 16. október 2001. Það var þingfest sama dag; tekið til dóms að lokinni aðalmeðferð 21. febrúar 2002.

Stefnandi málsins er Héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu, kt. 610889-1669, vegna Borgarfjarðarsveitar og Skorradalshrepps. Stefnt er Héraðsnefnd Mýrasýslu, kt. 620889-1219, vegna Borgarbyggðar og Hvítársíðuhrepps.

Stefnandi krefst þess að viðurkennt verði með dómi, að 25% eignarhlutur héraðsnefndanna vegna ofangreindra sveitarfélaga í hafnarsjóði hafnarinnar að Grundartanga, Skilmannahreppi í Borgarfjarðarsýslu, samkvæmt 2. gr. sameignarsamnings um höfn við Grundartanga, sbr. 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn nr. 214/1980, skiptist jafnt milli sveitarfélaganna í hvorri sýslu um sig, þannig að ofangreind sveitarfélög í Borgarfjarðarsýslu teljist eiga sameigin-

lega 12.5% og ofangreind sveitarfélög í Mýrasýslu 12,5%. Þá krefst stefnandi málskostnaðar að skaðlausu úr hendi stefnda.

Stefnda krefst þess að hún verði sýknuð af öllum kröfum stefnanda. Þá krefst stefnda málskostnaðar að skaðlausu úr hendi stefnanda skv. mati réttarins.

Málavextir

Í stefnu er þeim lýst. Stefnandi segir það upphaf þessa máls, að Hvalfjarðarstrandar-, Innri-Akraness-, Leirár- og Mela- og Skilmannahreppar, allir í Borgarfjarðarsýslu, Akraneskaupstaður og sýslunefndir Borgarfjarðar- og Mýrasýslna f. h. annarra hreppa sýslanna, hafi gert með sér sameignarsamning um höfn við Grundartanga. Samið hafi verið um að láta gera höfn við Grundartanga á landi, sem samningsaðilar höfðu keypt úr landi Klafastaða í Skilmannahreppi í Borgarfjarðarsýslu og að stofna hafnarsjóð til að eiga og reka höfnina og standa undir hafnarframkvæmdum. Samningurinn sé ódagsettur en muni hafa verið gerður snemma árs 1975. Fram komi í fundargerð sameiginlegs aukafundar sýslunefnda Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu 21. febrúar 1975, að til standi að gera slíkan samning. Í 2. gr. samningsins sé tilgreindur eignarhlutur hvers sameiganda fyrir sig. Eftir að þar hafi verið kveðið á um eignarhluta fimm fyrstu ofangreindra samningsaðila, samtals 75%, hafi verið sagt að þau 25% sem eftir voru skyldu eiga: „Sýslunefndir Borgarfjarðar- og Mýrasýslna f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan greinir samkvæmt sérstökum samningi þeirra um innbýrðis eignaraðild.“

Þá segir stefnandi að þann 12. ágúst 1975 hafi verið haldinn sameiginlegur fundur oddvita í hreppum beggja sýslanna á Hótel Borgarnesi. Á fundinn hafi aðeins verið mættir oddvitar fjögurra hreppa í Mýrasýslu. Á honum hafi verið samþykkt samhljóða ályktun, þar sem talið hafi verið eðlilegt, að 25% eignarhlutinn í væntanlegri höfn, sem kæmi í hlut sýslanna, skiptist þannig, að Mýrasýsla fengi 18% en Borgarfjarðarsýsla 7%. Síðar muni oddvitar fleiri hreppa hafa lýst samþykki sínu við tillöguna, þ.m.t. einhverjir úr Borgarfjarðarsýslu, en þó ekki allir.

Þann 28. mars 1980, segir stefnandi, að samgönguráðherra hafi, með heimild í þágildandi hafnarlögum, sett hafnarreglugerð fyrir Grundartangahöfn, nr. 214/1980. Í 2. gr. reglugerðarinnar sé kveðið á um eigendur hafnarsjóðs með sama texta og greinir í sameignarsamningnum, sem fyrr var nefndur.

Stefnandi segir að aldrei hafi orðið af því að sýslunefndirnar gerðu með sér þann sérstaka samning sem um ræði í sameignarsamningnum og hafnarreglugerðinni. Hafi alla tíð verið uppi ágreiningur milli málsaðila um skiptinguna. Sýslunefnd Mýrasýslu hafi haft uppi þau sjónarmið að ályktun fundarins 12. ágúst 1975 ætti að ráða, þannig að í hennar hlut kæmu 18% en 7% í hlut sýslunefndar Borgarfjarðarsýslu. Sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu hafi á hinn bóginn

talið, að þessi fundur hafi ekki haft neina heimild til að taka ákvörðun um þetta, þar sem gert hafi verið ráð fyrir að sýslunefndirnar gerðu sérstakan samning um þetta efni. Slíkur samningur hafi aldrei verið gerður. Verði því að líta svo á að hvor sýsla um sig eigi, fyrir hönd umræddra hreppa, jafnan hlut í hafnarsjóðnum, eða 12,5% hvor.

Með bréfi 23. október 1995 hafi Héraðsnefnd Mýrasýslu óskað eftir að félagsmálaráðuneytið úrskurðaði um það, hvort „framangreind ákvörðun“ oddvitafundarins 12. ágúst 1975 væri bindandi fyrir Héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu. Hafi málsskotið til ráðuneytisins verið stutt við 119. gr. þágildandi sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986. Eftir að hafa aflað gagna og gefið héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu kost á að gera athugasemdir við erindið, hafi ráðuneytið afgreitt það með bréfi 28. maí 1996. Í bréfinu telji ráðuneytið að fyrrgreindur oddvitafundur hafi ekki getað verið ígildi sýslunefndarfunda. Önnur atvik málsins verði ekki talin hafa „leitt til bindandi venju um skiptingu eignarhlutans“. Hafi ráðuneytið talið í ljósi 119. gr. sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986, að það hefði ekki úrskurðarvald um með hvaða hætti skipt skyldi innbyrðis eignaraðild héraðsnefndanna. Um það yrðu nefndirnar að gera formlegt samkomulag en leita til dómstóla ella.

Þá segir stefnandi að Héraðsnefnd Mýrasýslu hafi á árinu 1997 leitað til Stefáns Pálssonar hrl. og óskað álits hans um ágreiningsefni héraðsnefndanna. Í bréfi 16. júlí 1997 hafi lögmaðurinn lýst því áliti, að á árinu 1975 hafi verið gengið frá skiptingu 25% eignaraðildar að Grundartangahöfn á milli Mýrasýslu annars vegar og 5 hreppa ofan Skarðsheiðar í Borgarfjarðarsýslu hins vegar. Héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu hafi þá óskað eftir áliti frá Tryggva Gunnarsyni hrl. um málið. Í bréfi 25. febrúar 1998 hafi hann komist að þeirri niðurstöðu, að samningur um skiptingu umræddrar eignarhlutdeildar hafi ekki komist á með samþykkt oddvitafundar 12. ágúst 1975 og eftirfarandi uppáskrift hluta af oddvitum í sýslunum. Samþykktin geti heldur ekki lýst sameiginlegum vilja sveitarfélaganna, þar sem allir fulltrúar þeirra hafi ekki staðið að henni. Þar sem ekki hafi verið gerður samningur um skiptinguna, verði að leysa úr eignarskiptingunni á grundvelli reglna um slit á óskiptri sameign með þeirri niðurstöðu, að 25% eignarhlutinn skiptist jafnt á milli sýslanna. Sé það einnig í samræmi við þann hátt sem hafður hafi verið á síðari tíma skiptingu á sameiginlegum eignum þeirra og skuldum. Stefnandi hafi sent stefnda álitsgerð Tryggva Gunnarssonar hrl. með bréfi 3. mars 1998. Síðan hafi héraðsnefndirnar átt í bréfaskiptum um málið án þess að leitt hafi til samkomulags. Því sé nauðsynlegt að láta dómstóla skera úr málinu.

Stefnandi lætur þess getið að lögum samkvæmt skyldu héraðsnefndir myndaðar um lausn þeirra verkefna, sem sýslunefndir hefðu annast, svo og annarra verkefna sem sveitarfélögin fælu þeim eða þeim væru falin með lögum. Héraðsnefndir skyldu taka við eignum og skuldum sýslufélaga. Héraðsnefnd

Borgarfjarðarsýslu hafi verið stofnuð 17. desember 1988. Núgildandi samþykktir hennar séu frá 23. apríl 1998. Nefndin hafi frá upphafi farið með aðildir sveitarfélaganna innan Skarðsheiðar að hafnarsjóði Grundartangahafnar. Um hafi verið að ræða 5 sveitahreppa á þeim tíma, er sameignarsamningurinn um Grundartangahöfn var gerður. Fjórir þessara hreppa hafi sameinast í Borgarfjarðarsveit, sbr. nú reglugerð nr. 102/2001. Séu nú tvö sveitarfélög innan Skarðsheiðar með aðild að héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu, Skorradalshreppur og Borgarfjarðarsveit. Héraðsnefndin eigi aðild að þessu máli fyrir þeirra hönd. Héraðsnefnd Mýrasýslu fari á sama hátt með aðild að þessu máli fyrir sveitarfélögin í sýslunni. Eftir sameiningu séu þau nú aðeins tvö, Hvítársíðuhreppur og Borgarbyggð.

Í *greinargerð stefndu* er atvikum nánar lýst. Þar er sagt að upphaf þessa máls megi rekja til ársins 1975, en þá hafi verið gerður sameignarsamningur um höfn við Grundartanga í Skilmannahreppi. Samningurinn sé ódagsettur en samþykktur í Grundartanganefnd 4. júní 1975. Í 2. gr. samningsins hafi verið svohljóðandi ákvæði:

„Eignarhlutur hvers sameiganda um sig er svo sem hér greinir:

Hvalfjarðarstrandahreppur 10 af hundraði

Innri-Akranshreppur 10 af hundraði

Leirár- og Melahreppur 10 af hundraði

Skilmannahreppur 10 af hundraði

Akranes 35 af hundraði

Sýslunefndir Borgarfjarðar og Mýrasýslu

f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan

greinir skv. sérstökum samningi þeirra

um innbyrðis eignaraðild 25 af hundraði

Eignarhlutföllum verður ekki breytt og engum sameignarfélaga er heimilt að ganga úr fyrirtækinu án samþykkis allra sameigenda.“

Þessi grein, segir stefnda, að hafi verið tekin óbreytt upp í 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn, nr. 214/1980.

Þann 12. ágúst 1975 hafi verið haldinn fundur oddvita í Mýra- og Borgarfjarðarsýslum innan Skarðsheiðar að Hótel Borgarnesi, sbr. dskj. nr. 7. Á þessum fundi hafi verið samþykkt svohljóðandi tillaga:

„Telur fundurinn að eðlilegt sé að þau 25% eignarhluta af væntanlegri höfn, sem komi í hlut sýslanna, skiptist þannig að Mýrasýsla fái 18% eignarhlutans en Borgarfjarðarsýsla 7%. Beri sýslusjóðir ábyrgð og njóti réttinda í hlutföllum við þá skiptingu sín á milli.

Þá telur fundurinn réttmætt að sérhvert sveitarfélag í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu beri bakábyrgð og njóti réttinda í hlutfalli við íbúatölu hvers sveitarfélags um sig eins og hún er á hverjum tíma.“

Undir fundargerð fundarins hafi ritað oddvitar fjögurra hreppa sem fundinn sóttu, en að auki hafi eftir á fulltrúar fjögurra hreppa ritað nöfn sín undir fundargerðina og sagst vera samþykkir framangreindu. Síðar hafi oddvitar þriggja hreppa gefið svofellda yfirlýsingu (á fram lögðu skjali):

„Undirritaðir hreppsnefndaroddvitar eru samþykkir aðild að Grundartangahöfn og að hlutur Mýrasýslu vegna hreppanna þar verði 18% en hlutur Borgarfjarðarsýslu vegna hreppanna ofan Skarðsheiðar verði 7%.

24. ágúst 1975

F.h. Andakílshepps Jakob Jónsson, f.h. Reykhólsdalshrepps Jón Þórisson, f.h. Hálsahrepps Magnús Kolbeinsson.”

Ásgeir Pétursson, sýslumaður og oddviti beggja sýslunefndanna, hafi einnig ritað undir fundargerðina. Þá hafi einungis vantað undirskrift eins oddvita úr Mýrarsýslu og tveggja úr Borgarfjarðarsýslu, en stefnda segir að gera verði þó ráð fyrir að haft hafi verið samband við oddvita allra hreppanna og að þeir hafi verið samþykkir ofangreindri tillögu. Vísar stefnda í því sambandi til fram lagðs bréfs Ingimundar Ásgeirssonar á Hæli, sýslunefndarmanns fyrir Reykhólsdalshrepp, til sýslumanns, dags. 24. ágúst 1975. Þar segir Ingimundur að ver hafi gengið að ná til oddvitanna en hann hafði búið við. Einn hafði hann þó náð í og tveir voru væntanlegir heim til hans (hinir sömu þrír og getið er hér að ofan, þ.e. Jakob á Varmalæk, Jón Þórisson og Magnús Kolbeinsson). Í bréfinu segir Ingimundur: „Tel alveg nauðsynlegt að ná til allra oddvita á svæðinu (Skarðsheiði-Hítará)“

Stefnda vitnar til þess að þann 5. september 1975 hafi Ásgeir Pétursson, oddviti sýslunefnda Mýra- og Borgarfjarðarsýslna, ritað samgönguráðuneytinu svohljóðandi bréf:

„Sýslunefndir Mýra- og Borgarfjarðarsýslna hafa skipt með sér þeim 25% aðildar að Grundartangahöfn sem kom í þeirra hlut. Fer sýslunefnd Mýrasýslu skv. því með 18% aðildar en Borgarfjarðarsýsla með 7%. Þá hafa sýslunefndirnar tilnefnt eftirgreinda menn í hafnarstjórn:

Aðalmaður Ásgeir Pétursson, sýslumaður, Borgarnesi.

Varamaður Ólafur Sverrisson, kaupfélagsstjóri, Borgarnesi.

Þetta tilkynnist ráðuneytinu hér með.“

Stefnda vitnar til skriflegrar frásagnar Ásgeirs Péturssonar, en þar segir að haldinn hafi verið sýslunefndarfundur í seint í ágúst eða byrjun september 1975, áður en ofangreint bréf hafi verið sent samgönguráðuneytinu. Á þeim fundi hafi einungis tvö mál verið á dagskrá, annars vegar skipting eignarhluta sýslanna í höfninni og hins vegar að kjósa fulltrúa í hafnarstjórn. Niðurstaða fundarins hafi verið í samræmi við ofangreint bréf Ásgeirs til samgönguráðuneytisins frá 5. september 1975. Ásgeir veki í frásögn sinni sérstaka athygli á tillögu Ingimundar Ásgeirssonar, dags. 24. ágúst 1975, um kosningu í hafnarstjórn,

og segi Ásgeir að á sýslunefndarfundinum hefðu tveir sýslunefndarmenn ritað samþykki sitt á tillöguna og þar með orðið meðflutningsmenn um að Ásgeir og Ólafur yrðu kosnir í hafnarstjórn.

Þá segir í greinargerð stefndu að skv. upplýsingum sem Ásgeir hafi veitt lögmanni stefndu, hafi sýslunefndirnar haldið þennan fund áður en hann sendi bréf sitt til samgönguráðuneytisins enda hefði hann að öðrum kosti aldrei sent slíkt bréf. Oddvítafundurinn hafi hins vegar verið haldinn til þess fyrst og fremst að tryggja það að bakábyrgðum hreppanna yrði hagað í samræmi við þessa skiptingu, þ.e. í hlutfalli við íbúatölu hvers sveitarfélags. Oddvitar allra hreppa sýslanna, að þremur undanskildum, hafi einnig lýst því yfir að þeir teldu eðlilegt að 25% eignarhlutdeildin í Grundartangahöfn skiptist á milli sýslunefndanna í hlutföllunum 18 á móti 7. Oddvítafundurinn hafi því verið undanfari sýslunefndarfundarins sem síðan hafi staðfest skiptinguna.

Á fundi sýslunefnda Mýra- og Borgarfjarðarsýslna þann 29. september 1979 hafi svo aftur verið kosið í hafnarstjórn Grundartangahafnar vegna brottflutnings Ásgeirs Péturssonar, og þá voru kjörnir Ólafur Sverrisson aðalmaður og Ragnar Olgeirsson varamaður. Ragnar hafi komið úr Borgarfjarðarsýslu og hafi sú skipan haldist, að aðalmaður væri úr Mýrasýslu en varamaður úr Borgarfjarðarsýslu, til ársins 1994 er aðalmaður var kosinn úr Borgarfjarðarsýslu og varamaður úr Mýrasýslu.

Af hálfu stefndu er því sérstaklega mótmælt sem fram kemur í stefnu að alla tíð hafi verið uppi ágreiningur milli málsaðila um skiptingu eignarhluta. Þetta sé rangt. Enginn ágreiningur hafi verið um eignarskiptinguna, a.m.k. ekki meðan sýslunefndirnar störfuðu, en þær hafi verið aflagðar í árslok 1988, og svo virðist sem ekki hafi verið gerð formleg athugasemd við eignarskiptinguna fyrr en á árinu 1995, eða 20 árum eftir að skiptingin hafi verið ákveðin. Hins vegar virðist hafa komið upp ágreiningur um skiptingu fulltrúa í hafnarstjórn eitthvað fyrr án þess að deilt væri um eignarskiptinguna sjálfa. Það hafi leitt til þess að Borgarfjarðarsýsla hafi fengið aðalmann í hafnarstjórn 1994-1998 en Mýrarsýsla aftur aðalmanninn 1998.

Málsaðæður stefnanda og lagarök

Stefnandi byggir dómkröfur sínar á því, að aldrei hafi komist á sá sérstaki samningur um innbyrðis eignaraðild stefnanda og stefnda að 25% hafnarsjóðs Grundartangahafnar, sem sameignarsamningurinn gerði ráð fyrir og raunar einnig 2. gr. hafnarreglugerðarinnar nr. 214/1980. Sýslunefndirnar hafi átt að gera þennan samning fyrir hönd hreppanna. Slíkur samningur hafi aldrei verið gerður. Samþykkt fundar oddvítanna fjögurra 12. ágúst 1975 geti ekki talist fela í sér samning af því tagi, sem hér hafi verið áskilið, og skipti þá ekki heldur máli þó að aflað hafi verið áritunar nokkurra fjarstaddra oddvita á samþykktina síðar.

Hér komi margt til. Oddvitar hreppanna hafi ekki sjálfkrafa átt sæti í sýslunefndum, sbr. 1. mgr. 94. gr. þágildandi sveitarstjórnarlaga nr. 58/1961. Fæstir þeirra sem mættu á fundinn eða lýstu samþykki síðar hafi verið sýslunefndarmenn. Yfirlýsingar þeirra um málið hafi því ekkert gildi haft. Sýslunefndir hafi verið fjölskipuð stjórnvöld, sem ekki hafi mátt framselja vald sitt. Ekkert slíkt valdframsal liggi reyndar fyrir í málinu. Sýslunefndir hafi starfað á fundum. Málið hafi aldrei, svo vitað sé, verið til meðferðar á fundi sýslunefndar Borgarfjarðarsýslu, og vísast ekki heldur sýslunefndar Mýrasýslu. Í samþykkt fundarins 12. ágúst 1975 felist ekki einu sinni efnisleg ákvörðun um málefnið, því aðeins var bókað, að fundurinn „telji eðlilegt“, að 25% eignarhluturinn skiptist í 18% og 7% hluti. Loks sé málinu svo háttað, að ekki nokkur fulltrúi tveggja af þáverandi hreppum Borgarfjarðarsýslu, Lundaerreykjadalshrepps og Skorradalshrepps, hvorki oddvitar, sýslunefndarmenn né hreppsnefndir, hafi nokkurn tíma samþykkt þá hugmynd um skiptingu eignarhlutans, sem fundurinn 12. ágúst 1975 taldi eðlilega. Hið sama sé að segja um fulltrúa hreppanna sunnan Skarðsheiðar, engin fulltrúi þeirra hafi lagt nokkurt samþykki við hugmyndinni. Þessir hreppar hafi að sjálfsögðu einnig átt aðild að sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu (nú héraðsnefnd).

Stefnandi segir að það styðji enn sjónarmið hans í þessu efni, að reglugerð nr. 214/1980 um Grundartangahöfn hafi verið sett fimm árum eftir að stefnda telji að bindandi samningur hafi verið gerður um skiptingu eignarhlutans. Samt sé í 2. gr. reglugerðarinnar gert ráð fyrir að ósamið sé um þetta. Hafi samningur þá verið talinn kominn á, hafi auðvitað verið eðlilegt, að efni hans um skiptinguna yrði tekið í reglugerðina. Svo hafi ekki verið gert, einfaldlega vegna þess að um þetta hefði ekki verið gerður neinn gildur samningur.

Stefnandi byggir kröfu sína um viðurkenningu á að 25% eignarhlutinn skuli skiptast jafnt milli stefnanda og stefndu á almennum reglum um óskipta sameign, þar sem talið sé að eignarhlutar sameigenda skuli teljast jafnir ef ekki hefur sérstaklega verið samið um annað og ekki er í lögskiptum aðila til að dreifa vísbendingum um annað, svo sem vera myndi ef upphafleg framlög til sameignarinnar væru misjöfn. Í samskiptum málsaðila hafi eignum og skuldbindingum verið skipt að jöfnu. Sem dæmi um það nefnir stefnandi, að síðla árs 1993 hafi hann sent erindi til stefndu varðandi skiptingu ábyrgða vegna gjaldþrots Fiskiræktarstöðvar Vesturlands og óskaði eftir að stefnda tæki á sig nokkru stærri hluta þeirra en stefnandi. Um þetta var fjallað á fundi hjá stefndu 29. október 1993 og gerð svofelld bókun: „Beiðni Héraðsnefndar Borgarfjarðarsýslu er hafnað enda hefur sameiginlegum eignum sýslanna verið skipt til helminga.“

Af hálfu stefnanda er að öðru leyti vísað til álitsgerðar Tryggva Gunnarssonar hrl. frá 25. febrúar 1998, og beri að skoða hana sem hluta málflutnings hans.

Auk þeirra lagastaða sem stefnandi hefur vísað til hér að framan, nefnir hann

að viðurkenningarkrafa stefnanda hafi heimild í d-lið 1. mgr. 80 gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Um málskostnaðarkröfu er vísað til ákvæða í XXI. kafla sömu laga.

Málsástæður stefndu og lagarök

Sýknukrafa stefndu byggist á því að sýslunefndirnar hafi gert samkomulag um að skipta 25% eignarhluta sýslunefndanna í hafnarsjóði Grundartangahafnar milli nefndanna þannig að Mýrasýsla ætti 18% en Borgarfjarðarsýsla ætti 7%. Það hafi verið ákveðið á sýslunefndarfundi sem haldinn hafi verið seint í ágúst eða byrjun september 1975, sbr. skriflega, fram lagða frásögn Ásgeirs Péturssonar sýslumanns og oddvita beggja sýslunefndanna á þeim tíma. Þessi ákvörðun sýslunefndar hafi verið staðfest í bréfi Ásgeirs til Samgönguráðuneytisins, dags. 5. september 1975. Með þessari samþykkt hafi verið kominn á sá samningur sem kveðið sé á um í 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir Grundartangahöfn nr. 214/1980 og sameignarsamningi frá 1975.

Í þessu sambandi vekur stefnda athygli á bréfaskiptum sem áttu sér stað milli Ásgeirs Péturssonar og Ingimundar Ásgeirssonar. Ingimundur, segir stefnda, að hafi á þeim tíma verið einn helsti forvígismaður sýslunefndar Borgarfjarðarsýslu, sýslunefndarmaður fyrir Reykholtshrepp og endurskoðandi reikninga sýslunnar.

Hann hafi lagt til í bréfi, dags. 5. maí 1975, að hlutur Borgarfjarðarsýslu í Grundartangahöfn yrði 7 eða 8% en hlutur Mýrasýslu 17 eða 18%. Í handritaðri tillögu hans til sýslunefndanna, dags. 24. ágúst 1975, hafi hann lagt til að aðalfulltrúi í hafnarstjórn yrði Ásgeir Pétursson, sýslumaður, en varafultrúi Ólafur Sverrisson, kaupfélagsstjóri í Borgarnesi. Þetta sé í samræmi við bréf Ásgeirs frá því 5. september s.á. Skv. frásögn Ásgeirs hafi tveir sýslunefndarmenn úr Mýrasýslu ritað samþykki sitt á tillöguna á fundinum og gerst þannig meðflutningsmenn. Megi af þessu gera ráð fyrir að sýslunefndarfundurinn þar sem þetta hafi verið ákveðið hafi verið haldinn einhvern tíma á tímabilinu frá 24. ágúst til 4. september 1975, þótt fundargerð fundarins hafi ekki fundist enn þá.

Á fundi sýslunefndanna þann 29. september 1979 hafi aftur verið kosið í hafnarstjórn, þegar Ásgeir Pétursson lét af störfum. Þá hafi aðalmaðurinn verið kosinn úr Mýrasýslu, en varamaðurinn úr Borgarfjarðarsýslu. Þessi sýslunefndarfundur 1979 sé einnig staðfesting á því að sýslunefndarfundurinn 1975 hafi verið haldinn, en óumdeilt sé að Ásgeir og Ólafur hafi verið kosnir í hafnarstjórn á sýslunefndarfundinum 1975. Engin önnur fundargerð sé til þar sem þessi kosning hafi farið fram. Ásgeir hefði ekki sent tilkynningu til ráðuneytisins um þessa kosningu ef hún hefði aldrei farið fram. Þá hefðu sýslunefndirnar varla farið að kjósa fulltrúa í hafnarstjórn í stað þeirra sem kosnir voru 1975 ef einhver vafi hefði verið á því að þeir hefðu verið kosnir. Þetta styðji frásögn Ásgeirs um það að fundurinn

hafi verið haldinn og rétt hafi verið greint frá niðurstöðu hans í bréfi Ásgeirs til Samgönguráðuneytisins þann 5. september 1975.

Stefnda segir að engin bréfleg athugasemd hafi verið gerð við eignarskiptinguna af hálfu stefnanda fyrr en, að því er virðist, með bréfi stefnanda, dags. 28. apríl 1995. Þau 20 ár sem liðið hafi þar til farið væri að halda öðru fram styrki einnig málstað stefndu um að sýslunefndirnar hafi samið um skiptingu eignaraðildarinnar með þeim hætti sem stefnda heldur fram.

Stefnda vekur athygli á fundargerðum hinnar svokölluðu Grundartanganefndar, en í henni hafi setið bæði Ingimundur og Ásgeir. Formaður nefndarinnar hafi verið Ólafur S. Valdimarsson, skrifstofustjóri í Samgönguráðuneytinu. Í fundargerð 3. fundar frá 13. mars 1975 komi fram hugmyndir um að Mýrasýsla ætti 25% og Borgarfjarðarsýsla norðan Skarðsheiðar 10%. Um það hafi ekki náðst samstaða og niðurstaðan orðið sú sem rakin hefur verið hér að framan. Það sé hins vegar athyglisvert að hlutfallið sem hreppum Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar hafi verið ætlað hafi verið það sama, þ.e. annars vegar 10% af 35% og hins vegar 7% af 25%. Af þessu megi ráða að það hafi aldrei verið ætlunin að hreppar í Borgarfjarðarsýslu fengju meirihluta eignaraðildar að höfninni eins og raunin yrði ef dómkröfur stefnanda yrðu teknar til greina og eignaraðildinni yrði skipt jafnt.

Stefnda segist hafa óskað eftir því með bréfi, dags. 23. október 1995, að Félagsmálaráðuneytið úrskurðaði um það hvort ákvörðun oddvitafundarins frá 12. ágúst 1975 hefði verið bindandi fyrir stefnanda varðandi eignaraðild að Grundartangahöfn, eins og stefnandi hafi lýst í stefnu. Félagsmálaráðuneytið hafi látið í té álit sitt með bréfi, dags. 28. maí 1996. Meginniðurstaða ráðuneytisins hafi verið sú að sýslunefndirnar hefðu ekki haft heimild til að framselja vald sitt til oddvitanna, oddvitafundurinn hefði ekki getað verið ígildi sýslunefndarfundar og ekki væri komin á bindandi venja um skiptingu eignarhlutans. Hafi ráðuneytið því talið að ekki hefði komist á sá samningur sem kveðið væri á um í 2. gr. reglugerðar nr. 214/1980. Stefnda segir að ekki verði annað séð en að málið hafi verið lagt með röngum hætti fyrir ráðuneytið og það því komist að rangri niðurstöðu. Aldrei hafi verið ætlunin að framselja vald sýslunefndanna til oddvitanna. Oddvitafundurinn hafi verið hugsaður aðallega til að staðfesta að bakábyrgðir hreppanna vegna Grundartanga skiptust milli hreppanna í hlutfalli við íbúatölu, en jafnframt hafi oddvitarnir lýst því yfir að eðlilegt væri að 25% eignarhluti sýslanna í hafnarsjóði Grundartangahafnar skiptist 18 á móti 7. Í bréfi ráðuneytisins sé ekkert vikið að bréfi Ásgeirs Péturssonar til samgönguráðuneytisins frá 5. september 1975 og ekki virðist heldur neitt hafa verið leitað til Ásgeirs vegna málsins þrátt fyrir að hann hefði á þessum tíma bæði verið sýslumaður og oddviti beggja sýslunefndanna. Álit ráðuneytisins hafi því enga þýðingu í þessu máli.

Stefnda bendir á að ákvæði 2. gr. reglugerðar nr. 214/1980 sé tekið orðrétt upp úr 2. gr. sameignarsamningsins um höfnina. Þar segi m.a. „Eigendur hafnarsjóðs eru: „Sýslunefndir Borgarfjarðar- og Mýrasýslu f.h. annarra hreppa sýslanna en að ofan greinir skv. sérstökum samningi þeirra um innbyrðis eignarhald.“ Orðalagið „skv. sérstökum samningi þeirra innbyrðis“ megi skilja með tvennum hætti. Annars vegar að verið sé að vísa til samþykktar sýslunefndanna sem gerð var í lok ágúst eða byrjun september 1975 og Ásgeir Pétursson tilkynnti ráðuneytinu um þann 5. september s.á. Orðið „þeirra“ vísi í því sambandi til sýslunefndanna. Verði hins vegar ekki talið sannað að sýslunefndirnar hafi samþykkt ofangreinda eignarskiptingu, byggji stefnda á því að setningin í sameignarsamningnum og reglugerðinni „skv. sérstökum samningi þeirra innbyrðis“ vísi til oddvítafundarins og orðið „þeirra“ vísi í því sambandi til hreppanna. Yfirlýsing oddvítafundarins verði því að teljast bindandi samningur milli hreppanna sem mynda sýslunefndirnar og þær verði með þeim hætti bundnar af þeirri skiptingu. Enda hafi það í raun verið hrepparnir sem áttu að bera ábyrgðina og njóta réttindanna. Sýslunefndirnar hafi einungis verið samband sveitarfélaga í sýslunum en hafi litlar sem engar tekjur haft. Hefði einhver kostnaður fallið til vegna hafnarinnar hefðu hrepparnir orðið að bera hann.

Af hálfu stefndu er því haldið fram að skiptingin 18 á móti 7 hafi verið samþykkt af öllum oddvitum sýslanna, eða a.m.k. yfirgnæfandi meirihluta þeirra, og fulltrúar þeirra þriggja hreppa, sem ekki skrifuðu undir fundargerðina eða yfirlýsinguna, hljóti að hafa verið kunnugt um niðurstöðu allra hinna oddvitanna, en að öðrum kosti hafi þeir átt fulla möguleika á að koma á framfæri mótmælum síðar, væru þeir ekki sáttir við þá skiptingu sem þar var ákveðin.

Þegar allt er lagt saman, segir stefnda, þ.e. frásögn Ásgeirs Péturssonar, bréf hans til samgönguráðuneytisins, fundargerðir Grundartanganefndar, bréfaskipti hans við Ingimund Ásgeirsson, tillaga Ingimundar um kjör í hafnarstjórn, samþykkt oddvítafundarins og 20 ára samfelld framkvæmd í samræmi við skiptinguna 18 á móti 7, að þá verði að teljast fram kominn fullnægjandi sönnun þess að komist hafi á „sá sérstaki samningur“ um eignarskiptingu sem kveðið er á um í 2. gr. reglugerðar nr. 214/1980.

Sýknukrafan er einnig á því byggð að skipting skv. íbúatölu hafi verið eðlileg, rökrétt og málefnaleg og venju samkvæmt. Íbúafjöldi þeirra hreppa sem hér eiga hlut að máli hafi verið þannig árið 1975, að í hreppum Mýrasýslu hafi verið 2.336 íbúar en í hreppum Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar 877 íbúar. Samanlagður íbúafjöldi hafi því verið 3.213 íbúar. Af heildaríbúaföldanum hafi 73% verið í Mýrasýslu og 27% í fimm hreppum Borgarfjarðarsýslu. Sé þetta hlutfall yfirfært á margnefnda 25% eignarhlutdeild í hafnarsjóði Grundartangahafnar þá koma 18% í hlut Mýrasýslu og 7% í hlut hreppanna fimm. Virðist augljóst að þarna er kominn grundvöllur þeirrar skiptingar sem sýslunefndirnar

hafi náð samkomulagi um. Ef til samanburðar sé litið á íbúafjöldann 1. desember 2000, þá hafi samanlagður íbúafjöldi í Mýrasýslu verið 2.551, en í hreppunum tveimur norðan Skarðsheiðar í Borgarfjarðarsýslu 735. Samanlagður íbúafjöldi hafi þá verið 3.286, 77,6% í Mýrasýslu en 22,4% í Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar. Sé þetta hlutfall yfirfært á 25% eignaraðildina í hafnarsjóði þá komi 19,4% í hlut Mýrasýslu en 5,6% í hlut hreppanna tveggja í Borgarfjarðarsýslu eða 19 á móti 6.

Þá bendir stefnda á að eftir gildistöku sveitarstjórnarlaga nr. 8/1986 hafi verið sett reglugerð nr. 268/1988 um flutning verkefna og önnur skil frá sýslunefndum til sveitarfélaga og héraðsnefnda. Í 7. gr. þessarar reglugerðar sé kveðið á um það, að óski sveitarfélög, sem aðild áttu að sýslufélagi, að yfirtaka eignir og skuldir sýslufélags, skuli þeim skipt upp á hlutaðeigandi sveitarfélög með þeim hætti að nettóhluti hvers sveitarfélags verði jafn hlutfallslegri þátttöku þess í greiðslu sýslusjóðsgjalda miðað við meðaltal áranna 1985 til 1988. Skipting í samræmi við skiptingu sýslusjóðsgjalda hefði leitt til svipaðrar niðurstöðu.

Í 9. kafla sveitarstjórnarlaga nr. 8/1962 [Svo í greinargerð stefndu. Mun eiga að vera laga nr. 8/1986. Innskot dómara] sé einnig fjallað um varanleg samvinnuverkefni og byggðasamlög. Í 5. mgr. 98. gr. laganna segi að sveitarstjórn beri einfalda ábyrgð á fjárhagslegum skuldbindingum byggðasamlags sem þeir eru aðilar að, en innbyrðis skiptist ábyrgð í hlutfalli við íbúatölu. Þá segi í 2. mgr. 103. gr. að sé ákveðið að hætta starfsemi byggðasamlags skuli nettóafgangi eigna eða eftirstöðvum skuldajafnað á viðkomandi sveitarsjóði í hlutfalli við íbúatölu.

Ef ekkert samkomulag verður talið vera í gildi um eignarskiptinguna þá verði að telja að skipta eigi eignarhlutum í Grundartangahöfn í hlutfalli við íbúatölu hreppanna árið 1975, en ekki jafnt eins og krafist er í stefnu. Um rökstuðning fyrir því vísar stefnda til þess sem rakið hefur verið hér að ofan og sérstaklega til vilja mikils meirihluta oddvitanna á fundinum 12. ágúst 1975. Þá verður það einnig að teljast sanngjarnt þar sem skipting skv. íbúafjölda nú hefði það í för með sér að hlutföllin yrðu 19 á móti 6.

Af hálfu stefndu er því mótmælt að skipting sjálfskuldarábyrgðar sýslanna vegna Fiskiræktarstöðvar Vesturlands hafi nokkra þýðingu í þessu máli. Þar hafi sýslunefndirnar tekið á sig einfalda sjálfskuldarábyrgð á lánum hjá Stofnlána-deild landbúnaðarins og Byggðasjóði og því eðlilegt að ábyrgðin skiptist jafnt enda ekki um aðra skiptingu samið gagnstætt því sem gert var á oddvitafundinum. Það hafi því verið eðlilegt að héraðsnefnd Mýrasýslu vildi ekki greiða meira en hún þurfti og hafði samið um. Sú röksemd sem kemur fram í bréfi stefndu til stefnanda þann 6. desember 1993, um að sameiginlegum eignum sýslanna hefði verið skipt til helminga, virðist byggð á misskilningi og hafi ekkert gildi við úrlausn þessa máls.

Um málsástæður og lagarök stefndu vísast einnig til álitsgerðar Stefáns Páls-sonar hrl., eftir því sem við getur átt, en hún liggur frammi í málinu.

Kröfu um málskostnað styður stefnda við 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Skýrslur fyrir dómi

Vitni báru við aðalmeðferð Ásgeir Pétursson fyrrv. sýslumaður og bæjar-fógeti, Eyjólfur Torfi Geirsson fyrrv. formaður stefndu, Jóhannes Gestsson fyrrv. sýslunefndarmaður í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu og Anton Guðjón Ottesen bóndi, nefndarmaður í Grundartanganefnd.

Vitnið Ásgeir Pétursson, f. 1922, staðfesti skjal, sem lagt hefur verið fram í málinu og hann hefur ritað. Skjalið ber yfirskriftina Frásögn og er dagsett 26. nóvember 2001. Þar segir fyrst: „Ég undirritaður get staðfest það, eftir því, sem ég man best, að seint í ágúst eða byrjun september 1975 var haldinn fundur sýslu-nefnda Mýra- og Borgarfjarðarsýslna. Tvö mál voru á dagskrá. Annarsvegar að skipta 25% eignarhlut sýslnanna í væntanlegri Grundartangahöfn og hinsvegar að kjósa menn í hafnarstjórn.

Var ákveðið að í hlut sýslunefndar Borgarfjarðarsýslu kæmu 7% eignarhlut-ans, en 18% í hlut Mýrasýslu.”

Þá segir að á fundinum hafi verið lögð fram skrifleg tillaga Ingimundar Ásgeirssonar um að Ásgeir Pétursson yrði kosinn aðalmaður í hafnarstjórn Grundartangahafnar og Ólafur Sverrisson varamaður. Á fundinum hafi tveir sýslunefndarmenn úr Mýrasýslu gerst meðflutningsmenn tillögunnar, sem hafi verið samþykkt. „Ég greindi samgönguráðuneyti frá þessari samþykkt 5. sept. 1975,“ segir í skjalinu.

Vitnið staðfesti fram lagt bréf sitt til Samgönguráðuneytisins, dags. 5. sept-ember 1975, þar sem greint er frá framangreindri eignarskiptingu og tilnefningu sýslunefndanna í hafnarstjórn.

Vitnið sagði að samþykkt sýslunefndanna, sem hér um ræðir, hefði verið gerð á sameiginlegum aukafundi beggja sýslunefnda. Fundargerðir slíkra funda hefði oft verið ritaðar á laus blöð. Fundargerðarbækur hefðu verið haldnar fyrir sýslurnar, sérþótt fyrir hvora sýslu um sig. Þegar aukafundir hefðu verið haldnir hefðu fund-argerðir oft verið teknar á laus blöð, og þá hefðu þær verið látnar liggja frammi, þannig að þeir sem ekki komust á fund gætu síðar komið og skrif-að nafn sitt á þær. Vitnið kvaðst geta fullyrt að það hefði verið algild regla að færa fundargerðir funda hvorrar sýslu um sig inn í fundargerðarbók sýslunnar. En fundargerðir funda sameiginlegra beggja sýslna hefðu verið teknar á laus blöð og geymdar í möppu á sýsluskrifstofu. Erfiðlega hefði gengið að finna skjöl sýslunefnda, eftir það þær voru lagaðar niður, t.d. hefðu fundargerðarbækurnar ekki fundist í fyrstu, og bréf sýslumanns til Ingimundar Ásgeirssonar hefðu ekki fundist.

Þegar bréfið til Samgönguráðuneytisins hefði verið samið hefði legið fyrir full og endanleg víska um að allur meirihluti sýslunefndarmanna í báðum sýslum hefði komið sér saman um það, bæði í viðtölum við oddvita sinn og aðra sýslunefndarmenn, að samþykkja þessa skiptingu eignarhlutans. Áður hefði verið samþykkt á fundum sýslunefnda að gerast eignaraðili að Grundartangahöfn.

Vilji manna til að skipta eignarhlutanum í þessum hlutföllum, sagði vitnið að fyrst hefði komið fram í Grundartanganefnd. Þar hefði verið gert ráð fyrir að skipta 35% hluta milli sýslanna, þar af Mýrasýsla 25% og Borgarfjarðarsýsla innan Skarðsheiðar 10%. Talið hefði verið eðlilegt að hrepparnir fjórir sunnan Skarðsheiðar, sem næstir liggja höfninni, fengju 40%. Akurnesingar hefðu snúist hart gegn því að sýslurnar fengju 35%. Þeir hefði sjálfir viljað fá það hlutfall. En þeir hefðu ekki haft neitt að athuga við skiptinguna milli sýslanna. Niðurstaðan hefði orðið að sýslurnar fengju 25%, en Akranes 35%.

Vitnið Ásgeir sagði að eftir því sem hann best myndi hefði umræddur auka-fundur beggja sýslunefnda verið haldinn síðla dags. Það hefði verið hringt til hans úr stjórnarráðinu og minnt á að það vantaði ákvörðun um þau efni sem samþykktir fundarins væru um. Þessi fundur hefði ekki fyrst og fremst verið haldinn til að staðfesta skiptinguna, þótt það hefði að vísu verið gert; hann hefði framar öðru verið haldinn til að tilnefna mann í hafnarstjórnina.

Ásgeir sagði að það hefði verið ákveðið á sýslunefndarfundum fyrr á árinu að halda þennan sýslunefndafund, og kæmi það fram í fundargerðum funda sýslunefnda.

Höfuðsönnun fyrir því að umræddur fundur hefði verið haldinn, ef menn drægju það í efa, væri sú, að á þessum fundi hefðu tveir sýslunefndarmenn úr Mýrasýslu gerst meðflutningsmenn að tillögu Ingimundar Ásgeirssonar. Vitnið kvaðst hafa lýst tillögunni á fundinum og lýst yfir að rétt væri að fulltrúar úr Mýrasýslu rituðu á hana stuðning sinn.

Vitnið Ásgeir sagði að eignarhlutföllin hefðu verið miðuð við íbúatölu sýslanna. Hann hefði talið á þessum tíma að eindreginn stuðningur væri við að skipta eignarhlutanum miðað við íbúafjölda. Annað hefði ekki komið til greina.

Ásgeir var spurður hvers vegna hann hefði boðað til oddvitafundarins 12. ágúst 1975. Hann sagði að mikilvægt hefði verið skv. lögum að hafa samráð um fjármál. Hann hefði kallað oddvitana saman til að láta þá vita að til stæði að takast á hendur nokkra ábyrgð með því að gerast eignaraðilar að hluta að Grundartangahöfn. Einu tekjur sýslunefndanna hefðu verið hreppagjöldin. Það hefði því verið bæði rétt og skylt að oddviti sýslunefnda léti oddvita hreppana vita hvað væri verið að gera, þar sem hér hefði verið um að ræða ábyrgðir meiri en venjulegar. Tilgangurinn með oddvitafundinum hafi verið að leita eftir bak-ábyrgðum þannig að menn stæðu saman í þessu máli. Vitnið sagði, aðspurður,

að sér væri ekki kunnugt um hvort afstaða oddvitanna hefði verið samþykkt í hreppsnefndum þeirra. Hann hefði litið svo á að það sem oddvitar samþykktu á slíkum fundi væri vilji meirihluta hreppsnefndanna. Þá var vitnið Ásgeir spurður hvers vegna ekki hefði verið vikið að því í fundargerð oddvitafundarins að leggja málið fyrir sýslunefndirnar. Hann svaraði að það lægi í hlutarins eðli (væri „commonsense“). Enginn hefði velkst í vafa um að ákvörðunarvaldið væri hjá sýslunefndunum. Og þegar hefði verið boðað að málinu yrði tekið fyrir í sýslunefndum.

Ásgeir var þá spurður, með vísan til málskjala, hvort verið gæti að hann hefði látið nægja að afla samþykkis oddvita hreppsnefnd við skiptinguna, en sýslunefndafundur hefði ekki verið haldinn. Vitnið sagði að það hefði aldrei komið til álita að sýslunefndir afsöluðu valdi til oddvita.

Í fundargerð oddvitafundarins er bókað í lokin: „Oddviti sýslunefndanna lýsti því yfir, að haft yrði samband við þá oddvita sýslanna er eigi gáru komið til þessa fundar, um afstöðu þeirra til ofangreindrar tillögu.“ Vitnið sagði að þetta hefði verið gert samviskusamlega.

Ásgeir sagðist aldrei hafa orðið var við neina athugasemd við eignarhlutaskiptinguna 18:7, eftir að hann sendi bréfið til Samgönguráðuneytisins 5. september 1975, hvorki þau ár sem hann átti eftir í sýslumannsembætti né nokkurn tíma síðar. Hann kvaðst hafa rætt við sýslumanninn, sem tekið hefði við af honum, nú sýslumann í Reykjavík, um þessi efni. Hann hefði innt hann eftir því hvort hann hefði orðið var við að menn hefðu verið andvígir þessari skiptingu. Hann hefði tjáð sér að hann hefði aldrei heyrt þess getið. Nánar spurður um þetta sagði Ásgeir að bréf hans til ráðuneytis hefði ekki verið lagt fram eftir á á sýslunefndarfundum, enda hefði þess ekki þurft. Þar væri lýst samþykktum sem gerðar hefðu verið.

Vitnið Ásgeir var spurður hvers vegna eignarhlutaskiptingin hefði ekki verið lögð fyrir aðalfundi sýslunefnanna í júní 1975 til samþykktar. Hann kvaðst gera ráð fyrir því að svarið við þessu hlyti að vera það að búið hefði verið að slá því föstu að Grundartangamál yrðu tekin fyrir síðar. Vitninu var þá bent á að ráðagerð um þetta væri ekki bókuð í fundargerð aðalfundar Borgarfjarðarsýslu. Vitnið sagði að það hefði verið almenn regla að samstarf sýslanna hefði verið svo náð, að ef önnur sýslanna samþykkti eitthvað, þá hefði verið nokkurn veginn víst að hin sýslan hefði verið sammála.

Ásgeir var spurður hvers vegna Mýrasýslu hefði yfir höfðuð verið blandað í eignaraðild að Grundartangahöfn, þar sem hún væri staðsett alllangt frá sýslunni. Hann kvaðst hafa verið einn aðalmaðurinn að berjast fyrir þessu. Hann kvaðst hafa séð að enginn aðili hefði eins mikinn hag að eignaraðild og Mýrasýsla, og þó einkum Borgarnes. Akragögin hefði verið hætt að ganga í Borgarnes og höfnin þar að verða ónothæf. Í Borgarnesi væri aðalverslunarmiðstöð alls

héraðsins, ekki bara Mýrasýslu, heldur og Borgarfjarðarsýslu. Hingað hefði verið flutt mikil þungavara. Menn hefðu vitað að Borgarfjarðarbrúin væri að koma, og þá hefði orðið örstutt suður á Grundartanga.

Eyjólfur Torfi Geirsson, f. 1949, kvaðst hafa verið formaður stefndu frá 1989, þegar héraðsnefndin var stofnuð, til 1994. Í málinu liggur frammi bréf stefnanda, dags. 16. september 1993, vegna gjaldþrots Fiskiræktarstöðvar Vesturlands. Í því bréfi kemur fram að sýslusjóðir beggja sýslna hafi staðið að ábyrgðum fyrir það fyrirtæki. Segir í bréfinu að ætla megi „að ábyrgðin hafi átt að skiptast í sömu hlutföllum og sýslusjóðsgjöld á þeim tíma er til ábyrgðanna var stofnað,“ en þau hafi verið 38% hjá Borgarfjarðarsýslu og 62% hjá Mýrasýslu. Svarbréf liggur einnig frammi, dags. 6. desember, 1993, undirritað af vitninu Eyjólfu Torfa. Er þar vitnað í samþykkt stefndu, þar sem segir: „Beiðni Héraðsnefndar Borgarfjarðarsýslu er hafnað enda hefur sameiginlegum eignum sýslnanna verið skipt til helminga.“ Vitnið sagði að þarna væri vísað til skiptingar á Andakílsárvirkjun, sem hefði verið eina eignin sem sýslurnar tvær hefðu átt saman. Virkjunina hefðu reyndar átt þrír aðilar, Borgarfjarðarsýslu, Mýrasýsla og Akraneskaupstaður. Þeir hefðu skipt eigninni milli sín þannig að 1/3 hefði komið í hlut hvers. Ekki hefði verið samkomulag um annað. Akurnesingar hefðu upphaflega verið með hugmynd um að skipta í samræmi við íbúafjölda en því hefði verið hafnað. Stefnda hefði talið rétt að þar sem einu eign sýslnanna hefði verið skipt jafnt þá skyldi það einnig gert með skuldir.

Vitnið sagði að skipting eignaraðildar sýslnanna í Grundartangahöfn hefði aldrei komið til umfjöllunar í Héraðsnefnd Mýrasýslu meðan hann var formaður. Sér virtist sem svo hefði verið litið á að þeirri eign væri búið að skipta.

Jóhannes Gestsson, bóndi á Giljum í Hálsasveit, f. 1928, kvaðst hafa verið fulltrúi fyrir Hálsahrepp í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu árið 1975. Hann var spurður hvort hann myndi hvort komið hefði til umræðu í sýslunefndinni hvernig ætti að skipta 25% eignarhlut Borgarfjarðar- og Mýrasýslu í Grundartangahöfn. Hann kvaðst ekkert muna um þetta. Hann kvaðst þó muna að höfnin og eitthvað um skiptinguna hefði eitthvað aðeins komið til umræðu á tveimur fundum þetta ár. En ekki hefði verið nefnd nein ákveðin prósentu. Vitnið sagði að tveir fundir hefðu verið haldnir í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu þetta ár, aðalfundur í júní og aukafundur beggja sýslna í febrúar. Hann minntist þess ekki, aðspurður, að þriðji fundurinn hefði verið haldinn í september.

Jóhannes kvaðst ekki minnast þess, aðspurður, að hafa rætt eignarskiptinguna við Magnús Kolbeinsson oddvita eða Ingimund Ásgeirsson á Hæli.

Anton Guðjón Ottesen, bóndi á Ytra-Hólmi, f. 1943, kvaðst hafa verið oddviti í Innra-Akraneshreppi árið 1975. Hann hefði þá átt sæti í svokallaðri Grundartanganefnd, sem hann sagði að skipuð hefði verið af ráðherra. Nefnd þessi hefði undirbúið samninginn um Grundartangahöfn. Hann sagði aðspurður að ekki

hefði í nefndinni verið rætt um hvernig 25% hlutur Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu vegna hreppanna innan Skarðsheiðar skyldi skiptast. Hann sagði að menn hefðu í fyrstu verið að tala um að hrepparnir fjórir sunnan Skarðsheiðar ættu 60%, en Akraneskaupstaður 40%, en svo hefði orðið úr fyrir atbeina samgönguráðherra og Ásgeirs Péturssonar sýslumanns að hrepparnir fyrir ofan heiði yrðu eignaraðilar. Eftir fjölmarga fundi hefði náðst um þetta samkomulag, en lengi hefði verið deilt um hvort Akranesi skyldi eiga 25% og sýslurnar ofna heiði 35%, eða öfugt. En um skiptinguna ofan heiði hefði ekki verið rætt.

Undir vitnið var borin fundargerð Grundartanganefndar 13. mars 1975. Hann kannaðist við það sem þar er bókað, að Ásgeir Pétursson hefði skýrt „frá viðræðum sínum við allmarga hreppsnefndaroddvita og sýslunefndarmenn af svæðinu milli Skarðsheiðar og Hvítár [svo í fundargerðinni. Rétt mundi vera Hítarár. Aths. dómara]. Í þeim viðræðum hefði komið fram það álit, að eðlilegt væri að Mýrasýsla ætti 25%, Borgarfjarðarsýsla 10%, hrepparnir sunnan Skarðsheiðar 40% og Akraneskaupstaður 25%.” Vitnið sagði að hann og annar fulltrúi í nefndinni, Sigurður í Lambhaga, hefðu ekki skipt sér mikið af deilum Ásgeirs og Akurnesinga í nefndinni.

Forsendur og niðurstöður

Dómari fellst á það með stefnanda að sýslunefndarfundir Borgarfjarðar- og Mýrasýslu hafi verið sá vettvangur sem bær var til að taka ákvörðun um skiptingu eignarhlutans í Grundartangahöfn. Áhöld eru um hvort haldinn var fundur í sýslunefndunum haustið 1975, þar sem slík ákvörðun hafi verið tekin. Til þess bendir eindregið bréf Ásgeirs Péturssonar sýslumanns, oddvita beggja sýslunefnda, til Samgönguráðuneytisins, dags. 5. september 1975, þar sem segir: „Sýslunefndir Mýra- og Borgarfjarðarsýslna hafa skipt með sér þeim 25% aðildar að Grundartangahöfn, sem kom í þeirra hlut. Fer sýslunefnd Mýrasýslu samkvæmt því með 18% aðildar, en Borgarfjarðarsýsla með 7%.“ Á sama veg féll vætti Ásgeirs fyrir dóminum. Í sama bréfi er frá því greint að sýslunefndirnar hafi tilnefnt aðalmann og varamann í hafnarstjórn. Í fundargerð aðalfundar sýslunefndar Mýrasýslu 1975, sem haldinn var 23. júní, er bókuð ráðagerð um að halda aukafund um Grundartangamál, þar sem segir: „Oddviti gerði grein fyrir störfum Grundartanganefndar. Ákveðið var að halda aukafund um málið á næstunni.“ Samsvarandi bókun er ekki í fundargerð aðalfundar Borgarfjarðarsýslu þetta ár, sem haldinn var 19. júní. Það styður enn að haldinn hafi verið fundur sýslunefndanna, svo sem vitnið Ásgeir greinir, að fram hefur verið lagt bréf Ingimundar Ásgeirssonar á Hæli til sýslunefnda Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, dags. 24. ágúst 1975, þar sem hann leggur til að Ásgeir Pétursson sýslumaður verði kosinn aðalmaður í hafnarstjórn Grundartangahafnar og Ólafur Sverrisson kaupfélagsstjóri Borgarnesi varamaður.

Það er mat dómara að því verði ekki slegið föstu að fundur sýslunefndanna, eða sameiginlegur fundur þeirra beggja, hafi verið haldinn í lok ágúst eða byrjun september 1975, þrátt fyrir að margt bendi til þess. Kemur þar tvennt til. Annað er það að fundargerð fundarins liggur ekki fyrir, og er sagt að hún hafi ekki fundist þrátt fyrir mikla leit. Hitt er að um þennan fund hefur enginn vitnað nema fyrrverandi sýslumaður, Ásgeir Pétursson, sem reyndar ætti gerst um hann að vita. Af þáverandi sýslunefndarmönnum hefur aðeins einn verið leiddur sem vitni í þessu máli, Jóhannes Gestsson, bóndi á Giljum í Hálsasveit, sem sat í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu. Hann kvaðst muna að höfnin og eitthvað um skiptinguna hefði eitthvað aðeins komið til umræðu á tveimur fundum þetta ár. En ekki hefði verið nefnd nein ákveðin prósentu. Vitnið sagði að tveir fundir hefðu verið haldnir í sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu þetta ár, aðalfundur í júní og aukafundur beggja sýslna í febrúar. Hann minntist þess ekki, aðspurður, að þriðji fundurinn hefði verið haldinn í september. Samkvæmt þessu leikur vafa á að sá sérstaki samningur sýslnanna, sem getið er í ódagsettum samningi eigenda Grundartangahafnar frá árinu 1975 og í 2. gr. hafnarreglugerðar fyrir höfnina nr. 214/1980, hafi verið gerður. En á það má fallast með stefndu að orðalagið í reglugerðinni útiloki ekki að þar sé vísað til samnings sem gerður hafi verið.

Stefnandi byggir kröfu sína um viðurkenningu á, að 25% eignarhlutinn skuli skiptast jafnt milli stefnanda og stefndu, á almennum reglum um óskipta sameign, þar sem talið sé að eignarhlutar sameigenda skuli teljast jafnir ef ekki hefur sérstaklega verið samið um annað og ekki er í lögskiptum aðila til að dreifa vísbendingum um annað, svo sem vera myndi ef upphafleg framlög til sameignarinnar væru misjöfn.

Þótt ekki sé fram komin lögfull sönnun um að fundur eða fundir sýslunefnda hafi tekið ákvörðun um skiptingu eignarhluta sýslnanna; Mýrasýslu fyrir hönd allra hreppa sýslunnar og Borgarfjarðarsýslu fyrir hönd 5 hreppa innan (þ.e. norðan) Skarðsheiðar, eru þó fram komnar ýmsar vísbendingar um að skiptingin skyldi verða sú sem stefnda heldur fram.

Er þá fyrst að nefna að vant er að sjá að sýslumaður, Ásgeir Pétursson, hefði samið og sent bréf það, sem fyrr er getið, til Samgönguráðuneytisins, dags. 5. september 1975, ef hann hefði ekki haft að baki samþykkt sýslunefnda eða a.m.k. fullvissu fyrir slíku samþykki. Ásgeir sagði í vætti sínu m.a., að þegar bréfið til Samgönguráðuneytisins hefði verið samið hefði legið fyrir full og endanleg vísu um að allur meirihluti sýslunefndarmanna í báðum sýslum hefði komið sér saman um það, bæði í viðtölum við oddvita sinn og aðra sýslunefndarmenn, að samþykkja þessa skiptingu eignarhlutans, þ.e. skiptingu í hlutföllunum 18:7.

Víst er að þegar í mars 1975 eru komnar í gang einhverjar viðræður manna millum um skiptingu sem er mjög nærri því að vera hina sama og 18:7. Þetta kemur fram í fundargerð fundar svokallaðrar Grundartanganeftdar, sem hald-

inn var 13. mars. Þar er bókað að Ásgeir Pétursson hafi skýrt „frá viðræðum sínum við allmarga hreppsnefndaroddvita og sýslunefndarmenn af svæðinu milli Skarðsheiðar og Hvítar [Rétt mun vera Hítarár. Aths. dómara]. Í þeim viðræðum hefði komið fram það álit, að eðlilegt væri að Mýrasýsla ætti 25%, Borgarfjarðarsýslu 10% ...“

Niðurstaða samninga eignaraðila Grundartangahafnar varð sú að Mýrasýslu f.h. hreppa hennar og Borgarfjarðarsýslu f.h. hreppanna innan Skarðsheiðar skyldu eiga 25% í höfninni skv. sérstökum samningi þeirra á milli. Á oddvitafundinum 12. ágúst 1975 voru einungis fjórir oddvitar hreppsnefnda, allir úr Mýrasýslu. Þeir töldu „eðlilegt“ að 25 prósentin skiptust í hlutföllunum 18:7. Aftan við fundargerðina hafa fjórir oddvitar ritað samþykki sitt við þessa skiptingu, þrír úr Mýrasýslu og einn úr Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar, þ.e. Jakob Jónsson oddviti Andakílshrepps. Þá liggur frammi í málinu ljósrit handritaðs skjals, svohljóðandi: „Undirritaðir hreppsnefndar oddvitar eru samþykkir aðild að Grundartangahöfn og að hlutur Mýrasýslu vegna hreppanna þar verði 18%, en hlutur Borgarfjarðarsýslu vegna hreppanna ofan Skarðsheiðar verði 7%. 24. ágúst 1975 F.h. Andakílshrepps Jakob Jónsson F.h. Reykholtisdalshrepps Jón Þórisson F.h. Hálsahrepps Magnús Kolbeinsson“ Þannig hafa 7 oddvitar af 8 í Mýrasýslu lýst samþykki við nefnda skiptingu og þrír af 5 í oddvitum Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar. Af oddvitunum sjö úr Mýrasýslu voru fjórir jafnframt sýslunefndarmenn, og einn hinna þriggja úr Borgarfjarðarsýslu. Við þetta er því að bæta frammi liggur í málinu bréf Ingimundar Ásgeirssonar á Hæli til Ásgeirs Péturssonar sýslumanns, dags. 5. maí 1975. Ingimundur var sýslunefndarmaður fyrir Reykholtisdalshrepp. Í bréfinu kemur fram hugmynd hans um eignarskiptinguna Borgarfjarðarsýsla 7 eða 8% og Mýrasýsla 17 eða 18%. Ingimundur tekur fram að hann telji sig alls ekki geta greitt atkvæði um skiptingu eignaraðildar nema fyrir liggi upplýsingar frá hreppsnefndaroddvitum og sýslunefndarmönnum, a.m.k. meirihluta þeirra, um það hvort þeir vilji að sýslurnar gerist aðilar að Grundartangahöfn.

Í ljós er leitt í þessu máli að skiptingin 18:7 átti sér ákveðnar efnislegar forsendur. Hún var miðuð við íbúatölu hreppanna. Í vætti Ásgeirs Péturssonar kemur fram að á oddvitafundinum 12. ágúst 1975 hafi menn framar öðru verið að hugsa um bakábyrgðir hreppanna vegna eignaraðildar að höfninni. Fellst dómari á það með stefndu að skiptingin 18:7 megi teljast rökrétt og málefnaleg.

Dómari fellst ekki á að skipting sjálfsskuldarábyrgðar Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu vegna Fiskiræktarstöðvar Vesturlands geti haft áhrif á niðurstöðu í þessu máli.

Í málinu er ekki fram komið að uppi hafi verið í öndverðu aðrar hugmyndir um skiptingu eignaraðildar en sú sem stefnda heldur fram, þ.e. hlutfallið 18:7. Verður að telja að rétt sé það sem haldið er fram í greinargerð stefndu að engin

bréfleg athugasemd hafi af hálfu stefnanda verið gerð við eignarskiptinguna fyrr en með bréfi hans til stefndu, dags. 28. apríl 1995. Þar segir m.a.: „Héraðsnefnd Borgarfjarðarsýslu hefur frá upphafi litið svo á að eignarhlutur sýslnanna sé jafn þ.e. 12,5% komi í hlut hvorrar héraðsnefndar, enda verður ekki séð annað en að sýslunefndirnar hafi verið gerðar ábyrgar í heild sinni á sínum tíma.” Þessu áleti stefnanda hefur ekki verið fundinn staður. Athuga ber í þessu sambandi að um var að ræða skiptingu á 25% eignarhluta í Grundartangahöfn milli Mýrasýslu vegna 8 hreppa og Borgarfjarðarsýslu vegna 5 hreppa norðan Skarðsheiðar. Fjórir hreppar Borgarfjarðarsýslu sunnan Skarðsheiðar fengu í sinn hlut 40% eignarinnar, 10% hver. Vitnið Eyjólfur Torfi Geirsson var formaður stefndu frá stofnun 1989 til 1994. Hann bar að skipting eignaraðildar sýslnanna í Grundartangahöfn hefði aldrei komið til umfjöllunar í Héraðsnefnd Mýrasýslu meðan hann var formaður. Sér virtist sem svo hefði verið litið á að þeirri eign væri búið að skipta.

Þegar dómari virðir í heild atvik máls eins og þau hafa verið upplýst í þessu máli, virðist honum að fram séu komnar veigamiklar vísbendingar um að skipting sameiginlegs eignarhluta aðila í Grundartangahöfn hafi átt að vera sú sem stefnda heldur fram. Í ljós er leitt að á árinu 1975 hefur farið fram viðtæk umræða og samráð forystumanna hreppanna í Mýrasýslu og í Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar um það að skipting 25% eignarhluta sýslnanna vegna þessara hreppa í Grundartangahöfn skyldi vera Mýrasýsla 18% og Borgarfjarðarsýsla 7%. Hinni óskiptu sameign verður því ekki að mati dómara skipt til helminga á grundvelli þess að engar vísbendingar séu um það hvernig skiptingin hafi átt að vera. Ber því að sýkna stefndu af kröfum stefnanda í þessu máli.

Rétt er að hvor aðili beri sinn kostnað af máli þessu.

Mál þetta sótti af hálfu stefnanda Jón Steinar Gunnlaugsson hrl., en Sigurbjörn Magnússon hrl. hélt uppi vörnum fyrir stefndu.

Finnur Torfi Hjörleifsson héraðsdómari kveður upp þennan dóm.

D ó m s o r ð :

Stefnda, Héraðsnefnd Mýrasýslu vegna Borgarbyggðar og Hvítársíðuhrepps, á að vera sýkn af kröfum stefnanda, Héraðsnefndar Borgarfjarðarsýslu vegna Borgarfjarðarsveitar og Skorradalshrepps, í þessu máli.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 318/2002.

Vátryggingafélag Íslands hf.

(Jakob R. Möller hrl.)

gegn

Sigurjóni Jónssyni

(Einar Gautur Steingrímsson hrl.)

Vátrygging. Kjarasamningar. Gjafsókn.

S, sem starfaði sem verkstjóri hjá Kaupfélagi Skagfirðinga, slasaðist alvarlega á hendi við vélbúnað á sínu eigin verkstæði og hlaut af varanlega örorku. Deilt var um bótaskyldu V samkvæmt slysátryggingu launþega sem kaupfélagið hafði keypt fyrir verkstjóra sína í samræmi við ákvæði kjarasamnings þar um, þar sem þeir skyldu vera tryggðir allan sólarhringinn, en í vátryggingarskírteininu var tekið fram að frítímatrygging væri innifalin. Fallist var á að sú krafa yrði ekki gerð til atvinnurekanda eftir ákvæði kjarasamningsins að hann tryggði launþega í starfi hjá öðrum atvinnurekanda. Hins vegar var ekki fallist á að vátryggingin gildi án skilyrða hvað svo sem starfsmaður tæki sér fyrir hendur í frítíma sínum. Vegna þessa og með vísan til dóms Hæstaréttar 1984 bls. 39 var talið að vátryggingin hefði ekki tekið til þess er S vann sem sjálfstæður atvinnurekandi eða að undirbúningi slíks atvinnurekstrar, en ekki í þágu þess atvinnurekanda sem trygginguna tók. Hlaut vátryggingavernd S í frítíma sínum frá vinnuveitanda og vátryggingartaka því að ljúka þegar hann fór að vinna í atvinnurekstri hjá sjálfum sér eða öðrum. Var V því sýknað af kröfum S.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 11. júlí 2002 og krefst sýknu af kröfu stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti án tillits til gjafsóknar sem hann hefur fyrir réttinum.

I.

Málavöxtum er lýst í héraðsdómi. Ágreiningslaust er að stefndi starfaði sem verkstjóri hjá Kaupfélagi Skagfirðinga, sem hafði keypt slysátryggingu launþega fyrir verkstjóra sína samkvæmt ákvæði kjarasamnings, þar sem vinnuveitandi stefnda tók á sig þá skyldu að tryggja verkstjóra, sem væru félagar í Verkstjórasambandi Íslands, allan sólarhringinn fyrir dauða eða varanlegri örorku af völdum slyss. Hafði tryggingin verið keypt hjá Samvinnutryggingum g.t., forvera áfrýjanda. Í váttryggingarskírteini var tekið fram að frítímatrygging væri innifalin. Einnig er óumdeilt að stefndi slasaðist alvarlega á hendi við vélbúnað á sínu eigin verkstæði og hlaut af varanlega örorku.

Áfrýjandi reisir sýknukröfu sína í fyrsta lagi á því að við túlkun váttryggingasamninga, sem gerðir séu í kjölfar kjarasamninga, beri að beita almennum túlkunarreglum og ákvæði skilmálanna beri að skýra eftir orðanna hljóðan. Í orðinu „frítímatrygging“ felist að váttryggðir séu einnig váttryggðir í frítíma sínum. Hugtakið frítími vísi til þess að þeir séu ekki í starfi hjá váttryggingartaka og ekki heldur í annarri atvinnu, hvorki hjá sjálfum sér né öðrum vinnuveitanda. Ljóst sé með vísan til ákvæðis kjarasamningsins að tilgangurinn með skilmálum váttryggingarinnar hafi verið að tryggja þá sem eru í starfi hjá váttryggingartaka en ekki í starfi hjá öðrum. Stefndi hafi slasast við störf í eigin atvinnu, á sínu eigin verkstæði, og þess vegna hafi slysið ekki orðið í frítíma hans heldur þegar hann var að stunda atvinnurekstur.

Áfrýjandi kveður slysátryggingar verkstjóra, með tryggingu allan sólarhringinn, hafa fyrst verið seldar kaupfélaginu 1977 og hafi skírteini með svofelldum áritunum verið send því í upphafi trygginganna: „Félagið er ekki bótaskyldt vegna slyss er sá sem tryggður er verður fyrir við störf í eigin þágu eða annarra en váttryggingartaka.“ Fram sé komið í framburði starfsmanns áfrýjanda að slíkar áritanir hafi ætíð verið gerðar fyrir sameiningu tryggingafélaganna 1989. Þá hafi þeim verið hætt vegna tölvufærslu og ekki talin þörf á þeim lengur, þar sem þetta væri alþekkt meðal vinnuveitenda og launþega. Þess vegna skipti ekki öllu máli hvort slík áritun hafi verið í skilmálum þegar slysið varð, enda hafi það verið óþarfi þar sem þessi regla felist í orðum skilmálanna um frítímatryggingu.

Stefndi mótmælir þessari túlkun skilmála váttryggingarinnar og vísar í 1. gr. þeirra, þar sem segir: „Félagið greiðir bætur vegna slyss, er sá, sem

tryggður er, verður fyrir eins og segir í skírteini þessu.“ Undanþágur frá þessu greiðsluloforði séu í 5., 8. og 9. gr. skilmálanna, og engin þeirra eigi við í málinu. Tryggingin hafi átt að gilda allan sólarhringinn, eins og kjarasamningurinn kvað á um. Þegar atvinnurekandi tryggi launþega í frítíma skipti engu máli hvað hann geri í frítíma sínum. Ekkert í skilmálunum undanþiggi áfrýjanda ábyrgð á tjóni stefnda, enda sé ósannað að áritun hafi verið gerð á þann hátt sem áfrýjandi haldi fram. Sú staðreynd að áður hafi verið sérstök áritun um að félagið sé ekki bótaskyldt ef tryggður verði fyrir slysi við störf í eigin þágu eða annarra en váttryggingartaka sýni einmitt að félagið hafi sérstaklega undanþegið sig slíkri ábyrgð, en hafi ekki gert það lengur þegar hætt hafi verið að bæta þessu í skilmálana. Stefndi tekur fram til öryggis, að jafnvel þótt talið væri að tryggingin næði ekki til þess er launþegi stundi störf hjá sjálfum sér eða öðrum, sem ekki sé tekið fram í skilmálum tryggingarinnar, hafi hann ekki verið við arðbær störf í eigin þágu á þessum tíma, þar sem starfsemi verkstæðisins hafi ekki verið hafin og farin að gefa arð.

II.

Í dómi Hæstaréttar 1984, bls. 39, var fjallað um kjarasamning áþekkan þeim sem hér getur, en í því tilviki slasaðist maður sem vann við eigin húsbyggingu, algenga tómstundaiðju manna. Í dóminum segir meðal annars að slíkan kjarasamning beri að skýra svo, að ákvæði hans um slysatryggingu starfsmanna, er gilda ætti allan sólarhringinn, hafi verið reist á þeirri forsendu að sú slysatrygging yrði háð þeim takmörkunum og undanþágum, sem yfirleitt tíðkuðust hjá íslenskum tryggingafélögum í almennum eða sérstökum skilmálum þeirra við atvinnuslysatryggingar launþega. Var því slegið föstu að orðin „við arðbær störf“ í eigin þágu eða annarra en váttryggingartaka yrði að skýra svo þröngt að þau tækju ekki til athafna hins slasaða.

Stefndi lýsti því sjálfur fyrir héraðsdómi að slysið hafi orðið í hans eigin atvinnurekstri, í firma því sem hann hafi verið að koma á fót. Þetta var ekki tómstundaiðja stefnda. Þetta var í raun slys við vinnu en ekki í frítíma, enda ekki eðli frítímaáhættu að ná yfir vinnuslys. Skiptir þá ekki máli hvort starfsemi verkstæðis stefnda hafi verið farin að bera arð eða ekki.

Fallast ber á með áfrýjanda að sú krafa verði ekki gerð til atvinnurekanda eftir framangreindu ákvæði kjarasamnings að hann tryggi

launþega í starfi hjá öðrum atvinnurekanda. Ekkert í gögnum málsins bendir til þess að váttryggingin, sem kaupfélagið tók, hafi átt að taka til starfs hjá öðrum en váttryggingartaka. Ekki verður á það fallist með stefnda að váttryggingin gildi án skilyrða, hvað svo sem starfsmaður tæki sér fyrir hendur í frítíma sínum. Vegna þessa og með vísan til fordæmis réttarins í fyrrgreindum dómi frá 1984 verður talið að váttryggingin hafi ekki tekið til þess er stefndi vann sem sjálfstæður atvinnurekandi eða að undirbúningi slíks atvinnurekstrar, en ekki í þágu þess atvinnurekanda sem trygginguna tók. Váttryggingavernd stefnda í frítíma sínum frá vinnuveitanda og váttryggingartaka hlaut því að ljúka þegar hann fór að vinna í atvinnurekstri hjá sjálfum sér eða öðrum. Verður krafa áfrýjanda um sýknu af kröfum stefnda því tekin til greina.

Rétt þykir að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti falli niður.

Ákvæði héraðsdóms um gjafsóknarkostnað verður staðfest. Gjaf-sóknarkostnaður stefnda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun lögmanns hans, 250.000 krónur.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, Váttryggingafélag Íslands hf., skal vera sýkn af kröfu stefnda, Sigurjóns Jónssonar.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Ákvæði héraðsdóms um gjafsóknarkostnað er staðfest. Gjaf-sóknarkostnaður stefnda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun lögmanns hans, 250.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 31. maí 2002.

Mál þetta sem dómtekið var 10. maí sl., er höfðað með stefnu birtri 29. desember 2000.

Stefnandi er Sigurjón Jónsson, Fellstúni 1, Sauðárkróki.

Stefndi er Váttryggingafélag Íslands hf. Ármúla 3, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 1.328.715 krónur auk vaxta skv. 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. september 1994 til 22. mars 1999 en með dráttarvöxtum af samanlagðri fjárhæð höfuðstóls og vaxta frá þeim degi til greiðsludags. Stefnandi krefst málskostnaðar eins og mál þetta væri ekki gjafsóknarmál.

Dómkröfur stefnda eru þær að stefndi verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og honum dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda.

Málsatvik:

Stefnandi var verkstjóri hjá Kaupfélagi Skagfirðinga, Sauðárkróki. Um kjör hans gildi kjarasamningur Vinnuveitendasambands Íslands og Vinnumálasambands Samvinnufélaganna annars vegar og Verkstjórasamabands Íslands og Verkstjórafélagsins Þórs hins vegar. Samkvæmt gr. 5. 2. í samningi þessum, var vinnuveitenda skylt að tryggja verkstjóra sem voru félagsmenn í Verkstjórasambandi Íslands, allan sólarhringinn fyrir dauða eða varanlegri örorku af völdum slyss. Vinnuveitandi stefnanda hafði keypt tryggingu hjá Samvinnutryggingum g/t, forvera stefnda. Þann 10. september 1994 var stefnandi að vinna við að koma upp vélum í húsnæði sem hann hafði nýlega keypt ásamt vélunum. Segir í lögregluskýrslu frá 15. september 1994 að stefnandi hafi verið að prófa valsara og sett í hann gúmmímottu. Við það hefði hægri hendi stefnanda farið í valsarann og hann slasast mikið á hendi. Stefnandi var einn er þetta gerðist en tókst að slökkva með neyðarútslætti. Í skýrslunni segir að stefnandi hafi verið að vinna að því að setja upp fyrirtæki í húsinu. Að tilhlutan bróður stefnanda fór lögregla á vettvang, tók ljósmyndir og gerði skýrslu um athugun sína á vettvangi. Stefnandi tilkynnti Tryggingastofnun ríkisins um slysið og þar segir að hann hafi verið sjálfstæður atvinnurekandi er slysið varð og krafðist hann bóta sem slíkur. Í vottorði Magnúsar Páls Albertssonar, læknis, segir:

„Þann 10. september 1994 var ofan nefndur Sigurjón Jónsson fluttur á slysa-deild Borgarspítalans eftir að hafa orðið fyrir alvarlegu handarslysi við vinnu sína. Sigurjón er réttthentur. Var hann við vinnu sína hjá Kaupfélagi Skagfirðinga við að valsa gúmmí og voru 8 mm á milli valsanna. Dróst hægri hönd hans inn á milli valsanna, allir fingur upp að hnúaliðum (MCP-liðum). Við þetta slitnuðu af þumli allir mjúkvefir nema sínar en aðrir fingur voru illa farnir með tættum sárum upp undir hnúaliði og kurlbrotum í miðkjúkum og fjærkjúkum. Fékk Sigurjón fúkkalyf og var síðan strax færður til aðgerðar á skurðstofu þar sem gert var að sárum hans. Reyndist nauðsynlegt að fjarlægja fjærkjúkurlallra fingranna á hægri hendi nema þumals en til að þekja þumalinn var lyft upp stilk-uðum flípa af hægri framhandlegg og vefja honum um þumalinn eftir föngum. Einnig var notuð þunn húð sem tekin var af hægri læri til að loka þeim sárum sem eftir voru.

Sigurjón var síðan inniliggjandi á bæklunardeild Borgarspítalans til 26. september 1994 og var eftir það lengi vel í meðferð hjá Rafni Ragnarssyni. Gekkst hann undir fjölmargar smáaðgerðir til lagfæringar á hendinni auk þess sem hann fór mjög oft í umbúðaskipti, bæði á göngudeild Borgarspítalans og eins heima á Sauðárkróki. Er síðasta koma vegna þessa skráð í sjúkraskrá þann 28. apríl

1995 en undirrituðum er ekki kunnugt um hvort Sigurjón hefur einnig hitt Rafn Ragnarsson á stofu eða ekki.

Til undirritaðs kom Sigurjón á göngudeild Sjúkrahúss Reykjavíkur þann 23. september 1997 í lokaskoðun vegna vottorðaskrifa. Kom þá fram að Sigurjón finnur til mikillar kulvísi í hægri hendi og fingurstúfar eru viðkvæmir ef hann rekur þá í og einnig að snertiskyn er verulega skert í stúfendum og nánast ekkert í flípanum á þumli. Þá vill springa fyrir á mótum flípa og húðar og Sigurjón finnur fyrir minnkuðum gripkrafti og gripgetu í hendinni. Auk þess tekur í við átök í öri á framhandlegg þar sem flípanum var lyft, en það ör er 9 x 10 cm að stærð. Hefur Sigurjón orðið að breyta sinni vinnutilhögun og er nú meira í innvinnu en áður og þá helst við skrifstofustörf.

Hægri hönd er þykk og aflöguð, ágætlega þykk húð er yfir stúfendum en fjölmörg ör á fingrum. Hann nær með þumalgómi að stúfendum allra hinna fingra en hreyfigeta fingurstúfanna er skert þannig að 2 cm vantar á fulla kreppu í vísifingri og löngutöng en 1 cm í baugfingri og litlafingri. Það er rýrnun í vöðvum þumalbungu og kraftar eru verulega skertir. Mælt með „dynamometer“ er gripkraftur hægri handar 4-4-3 psi (pund á ferþumlung) en 17-17-20 psi vinstra megin en gripkraftur þumals-vísifingurs hægra megin 2-3-2 psi en 6-6-6 psi vinstra megin.

Það vottast að áverkinn samrýmist lýsingu á tildrögum.

Áverkinn var mjög alvarlegur og hefur skilið eftir alvarleg varanleg mein sem skerða að verulegu leyti vinnugetu Sigurjóns. Ekki er að vænta frekari bata.“

Eins og að framan greinir keypti Kaupfélag Skagfirðinga tryggingu hjá forvera stefnda í samræmi við ákvæði kjarasamnings en deiluefni máls þessa er hverjir skilmálar hafi gilt um tryggingu þessa. Stefnandi hefur lagt fram „Tryggingaskilmála um slysatryggingu launþega“ gefna út af stefnda og segir á skjalinu að skilmálarnir gildi frá 17. júlí 1989.

Þann 14. desember 1994 sendi stefndi Kaupfélagi Skagfirðinga upplýsingar um slysatryggingu launþega, þar sem kemur fram að „verkstjórar eru allir tryggðir samkvæmt kjarasamningi B.S.R.B. eða það sem við köllum U tryggingu.“ Stefnandi kveður tryggingaskilmála þá sem lagðir eru fram og gilda frá 17. júlí 1989 vera U-tryggingaskilmála. Skilmálar þessir undanþiggi stefnda ekki ábyrgð á tjóni því sem hér um ræði. Í bréfi stefnda komi skýrlega fram að „tryggingin gildir allan sólarhringinn.“ Í afriti af váttryggingarskirtæni fyrir tímabilið 15. desember 1992 til 1. janúar 1995 dagsettu 22. maí 1998 frá stefnda til Kaupfélags Skagfirðinga kemur fram að 11 verkstjórar séu tryggðir „Kjarasamningur: Kaupfélög og fyrrverandi Sambandsfyrirtæki. Frítímatr. innifalín“.

Þann 12. október 1998 mat Björn Öndurason, læknir, varanlegan miska stefnanda 35%. Þá hefur stefnandi lagt fram mat Jónasar Hallgrímssonar og Ludvígs Guðmundssonar, lækna, dagsett 29. maí 1999, er varanleg örorka stefn-

anda metin 33%. Er því haldið fram af hálfu stefnanda að þar sem matið sé fyrir Tryggingastofnun ríkisins verði þetta ekki skilið öðruvísi en svo að um sé að ræða svokallaða „læknisfræðilega örorku“ sem myndi samsvara „varanlegum miska“. Matslæknar þessir hafi ekki verið bundnir af örorkutöflum örorkunefndar né miskatöflun stefnda. Björn Öundurasonar læknir meti hins vegar með hliðsjón af reglum skaðabótalaga. Töflur stefnda séu hærri en töflur örorkunefndar og megi, með vísan til þessa, telja að mat Björns Öundurasonar sé réttari grundvöllur að kröfunni.

Þann 22. febrúar 1999 sendi Pétur Einarsson hdl. bótakröfu, f.h. stefnanda, á hendur stefnda.

Málsástæður:

Stefnandi byggir á því að stefndi hafi tekið að sér að efna kjarasamning þann sem Kaupfélag Skagfirðinga var bundið af. Kjarasamningur þessi geri engan greinarmun á því hvort menn í frítíma sínum séu að stunda hættulegar tómstundir, vinna í garðinum sínum eða að huga að framtíð sinni eins og stefnandi hafi verið að gera þegar slysið átti sér stað. Það að einhverju máli skipti hvað menn séu að gera 24 tíma sólarhringsins eigi sér enga stoð í kjarasamningnum. Hér sé um að ræða þriðja manns löggerning sem gildi óháð váttryggingarskilmálum og váttryggingarrétti.

Verði ekki fallist á kröfur stefnanda á grundvelli fyrrgreindrar málsástæðu sé á því byggt að stefndi hafi ekki undanskilið sig ábyrgð á tjóni því sem stefnandi varð fyrir, enda geymi U-tryggingarskilmálarnir, sem gildi í réttarsambandi aðila, engar slíkar takmarkanir. Sé því haldið fram að óskráðir skilmálar takmarki tryggingu beri stefndi sönnunarbyrðina fyrir því. Einnig sé það meginregla í váttryggingarrétti að túlka beri skilmála váttryggða í hag og ákvæði sem takmarka trygginguna beri að túlka þröngt.

Svo virðist sem stefndi sé að taka til fyrirmyndar tryggingarskilmála í svo-nefndum „frítímaslysaftryggingum“ sem séu veigalitlar tryggingar og götóttar, enda ódýrar að sama skapi. Auðvitað feli ákvæði kjarasamningsins í sér að um sé að ræða svokallaða „almenna slysaftryggingu“ en hún tryggi menn hvar og hvenær sem er. Stefndi beri sönnunarbyrðina fyrir öllum undanþágum frá því að tryggingin taki til slyss en sú sönnun hafi honum ekki tekist.

Til þess beri að líta að skilmálarnir séu samdir af stefnda og hefði ætlunin við að undanskilja slys, áþekkt því sem stefnandi varð fyrir, hafi stefnda verið í lófa lagið að setja slíkt undanþáguákvæði í skilmálana. Slíkt undanþáguákvæði sé ekki að finna, og liggi því beinast við að slys stefnanda eigi undir trygginguna enda beri að túlka skilmálana váttryggða í hag.

Grundvöllur kröfugerðar sé í samræmi við upplýsingar um bætur vegna örorku úr slysaftryggingu verkstjóra sem starfsmaður stefnda hafi sent lögmanni

stefnanda 10. október 2000 þó þannig að miðað er við örorkumat Björns Önundarsonar en ekki við matsgerð Jónasar Hallgrímssonar og Ludvigs Guðmundssonar. Ekki sé ágreiningur um upphæðir komist dómurinn að því að miða ætti við síðarnefnda matið.

Um lagarök vísar stefnandi til meginreglunnar um skuldbindingagildi samninga og ákvæða laga nr. 20/1954.

Málskostnaður: Um málskostnað vísast til XXI. kafla l. nr. 91/1991, sérstaklega 129. gr. og 130. gr. Tekið verði tillit til þess að stefnandi sé ekki virðisaukaskattskyldur og þurfi því aðfararhæfan dóm fyrir skattinum.

Af hálfu stefnda er bent á að vinnuveitandi stefnanda hafi keypt slysatryggingu launþega hjá stefnda samkvæmt skilmálum sem tóku gildi 17. júlí 1989. Stefnandi, sem var verkstjóri, hafi notið þess hjá vinnuveitanda sínum að eiga að vera tryggður allan sólarhringinn samkvæmt ákvæðum kjarasamnings. Sé þar um að tefla svokallaða „fritímatryggingu“ sem sé viðbót við hina almennu slysatryggingu launþega.

Sýknukrafa stefnda sé byggð á almennum reglum um túlkun váttryggingasamninga. Í orðinu „fritímatrygging“ felist, að þeir sem váttryggðir eru séu einnig váttryggðir í frítíma sínum. Í því felist, að þeir séu ekki í annarri atvinnu, hvorki í arðbærri atvinnustarfsemi hjá sjálfum sér né hjá öðrum vinnuveitanda. Sé ljóst, að jafnvel þótt vinnuveitandi hafi tekið að sér að kaupa slysatryggingu launþega, sem tryggi launþegann allan sólarhringinn, verði sú krafa ekki gerð til neins atvinnurekanda að hann tryggi launþega í starfi hjá öðrum atvinnurekendum. Um þessi sjónarmið megi og vísa til bréfs Samtaka atvinnulífsins til Sambands ísl. tryggingafélaga, dagsetts 2. mars 2001 sem lagt hafi verið fram í málinu. Sé ekki vitað til þess, að samtök launþega hafi nokkru sinni mótmælt þeim sjónarmiðum, sem hér hafi verið sett fram. Á dóm skjölum 26 og 27 séu dæmi um áritanir á tryggingaskilmála, en samskonar áritun hafi verið á skilmálum, sem Kaupfélagi Skagfirðinga hafi verið sendir við upphaf tryggingarinnar.

Stefndi byggir á því, að með því að sinna atvinnu utan starfs síns hjá vinnuveitanda sínum hafi stefnandi aukið mjög áhættu af að hafa hann tryggðan samkvæmt launþegatryggingunni. Verði þá félagið ekki ábyrgt fyrir tjóni hans af þeirri atvinnu samkvæmt 6. gr. skilmála, og samkvæmt 124. gr. laga um váttryggingasamninga nr. 20/1954. Stefnandi byggir og á því, að iðgjald af tryggingunni hafi verið miðað við slys á vinnustað, á beinni leið frá heimili til vinnustaðar og vinnustað til heimilis og tryggingu í frítíma, en ekki vinnu hjá öðrum. Hefði fritímatrygging átt að taka til starfs hjá öðrum, bæri sú trygging mun hærri iðgjald vegna aukinnar og annarskonar áhættu.

Stefnandi virðist og sjálfur hafa gert sér grein fyrir því, að hann hafi ekki verið tryggður við störf í eigin atvinnurekstri, og sé tilkynning hans til Tryggingastofnunar ríkisins frá 13. maí 1997 til vitnis um það hverjum augum stefnandi hafi litið stöðu sína.

Af hálfu stefnda er einnig á því byggt, að með þeirri vanrækslu sinni að tilkynna ekki slysið, verði stefnandi að bera sönnunarbyrði fyrir því að hann hafi ekki sýnt af sér stórkostlegt gáleysi, sem hafi valdið slysinu. Með vanrækslu tilkynningar um slysið, hafi stefnandi komið í veg fyrir að vettvangur yrði kannaður, sem kynni að hafa leitt orsakir slyssins í ljós. Ljóst sé og, að stefnandi hafi verið með valsarann í gangi og sett gúmmímottu inn í hann, slys hans hafi orðið við það.

Um þá málsástæðu stefnanda að stefndi hafi tekið að sér að efna kjarasamning vinnuveitanda stefnanda við starfsmenn sína sé það að segja að vinnuveitandi stefnanda kunni að hafa verið bundinn af kjarasamningi um að vátryggja verkstjóra í starfi hjá sér fyrir slysum allan sólarhringinn. Þessa skyldu muni vinnuveitandinn hafa efnt með því að kaupa umrædda tryggingu. Sá vátryggingasamningur lúti skilmálum og skírteini um trygginguna. Kjarasamningsákvæðið verði þá skýringargagn við túlkun á vátryggingasamningnum. Einmitt sú staðreynd, að vátryggingin hafi verið til efnda vinnuveitanda á kjarasamningsákvæði styðji afstöðu stefnda, það er vinnuveitandi tryggir ekki starfsmenn nema í starfi hjá sér eða í raunverulegum frítíma. Í starfi hjá öðrum bæri þeim vinnuveitanda að tryggja starfsmann sinn.

Stefnandi byggir og á því, að stefndi hafi ekki berum orðum undanskilið áhættuna. Eins og að ofan greini lúti þessi vátryggingasamningur túlkun samkvæmt almennum reglum um túlkun vátryggingasamninga, þar á meðal sérstaklega þeirri reglu að túlka beri slíka samninga eftir orðanna hljóðan eftir því sem kostur er. Sú túlkun, að tryggingin gildi allan sólarhringinn, það er í vinnu og frítíma styðjist samkvæmt framansögðu sérstaklega við ákvæði kjarasamningsins. Í vátryggingaskírteini því sem áður greinir sé sérstaklega tekið fram, að frítímatrygging sé innifalin og beri þá að túlka það orð í samræmi við það sem áður er sagt, það er að það sé raunverulegur frítími, en ekki sá tími sem starfsmaður er í starfi hjá öðrum.

Í bréfi, dagsettu 22. febrúar 1999, sé krafa þáverandi lögmanns stefnanda um greiðslu bóta samkvæmt skilmálum og örorkumati Björns Önundarsonar, læknis. Vextir frá því fyrr en 22. febrúar 1995 séu því fyrndir. Skilja megi bréf þetta sem kröfu í samræmi við 24. gr. laga um vátryggingasamninga nr. 20/1954 og verði þá krafa stefnanda um dráttarvexti frá 22. marz 1999 skilin vera í samræmi við 15. gr. vaxtalaga, enda krafa um almenna vexti gerð samkvæmt 7. gr., en hvorutveggja greinarnar fjalla um vexti af skaðabótum. Stefndi mótmælir því, að dráttarvextir verði lagðir á kröfu stefnanda fyrr en frá uppsögu endanlegs dóms í málinu.

Krafa stefndu um málskostnað er reist á 1. og 3. mgr. 129. gr. og 1. mgr. 130. gr., báðar greinar í l. nr. 91/1991.

Niðurstæða:

Ekki verður fallist á þá málsástæðu stefnanda að stefndi hafi tekið að sér að efna kjarasamning þann sem gildi í skiptum hans við vinnuveitanda sinn. Hlýtur það að vera samningsatriði milli aðila vátryggingarsamnings hverjir skilmálar gildi um hann og því vátryggingartaka, í þessu tilviki Kaupfélags Skagfirðinga, að gæta þess að skilmálar séu í samræmi við þær skuldbindingar sem hann kann að hafa gengist undir.

Kemur þá til athugunar hvort skilmálar tryggingar þeirrar sem vinnuveitandi stefnanda keypti hafi undanskilið tjón það er hann varð fyrir er hann slasaðist. Í tilviki því sem hér er til úrlausnar liggur tryggingarskírteini eða önnur gögn um þetta ekki fyrir og fram kemur í greinargerð stefnda að öll slík gögn séu nú glötuð. Ekki er ágreiningur um að skilmálar þeir, með gildistöku 17. júlí 1989, sem stefnandi hefur lagt fram, gildi um tryggingu þá, sem hér er fjallað um. Stefnda hefur ekki tekist sönnun um það að sérstakir skilmálar hafi verið ritaðir á tryggingarskírteini eða verið viðbót við skilmála þá sem giltu um tryggingu þá sem vinnuveitandi stefnanda hafði keypt. Verður því einungis byggt á fyrrgreindum skilmálum stefnda. Í bréfi stefnda til Kaupfélags Skagfirðinga dagsettu 14. desember 1994 segir að verkstjórar séu allir tryggðir samkvæmt kjarasamningi BSRB eða því sem kallað sé U-trygging og að tryggingin gildi allan sólarhringinn, en athuga skuli að ekki séu dagpeningar í þessari tryggingu. Stefndi hefur talið ástæðu til að setja sérstaka fyrirvara í tryggingarskírteini eins og fram kemur á sýnishornum af skírteinum og skilmálum sem lögð hafa verið fram af hans hálfu en engu slíku er fyrir að fara hér svo séð verði af gögnum um trygginguna. Eins og hér háttar til þykir stefndi verða að bera hallan af því að engin gögn liggja fyrir þar sem fram kemur að sú trygging sem vinnuveitandi keypti vegna stefnanda og annarra verkstjóra hafi verið háð öðrum skilmálum en þeim sem lagðir hafa verið fram hér. Í þeim er ekki að finna fyrirvara sem undanþiggja tjón stefnanda. Verður því fallist á þá málsástæðu stefnanda að umrædd trygging taki til slyss hans.

Samkvæmt framansögðu er hér á því byggt að stefnandi hafi verið tryggður utan vinnutíma síns enda engin gögn um annað og verður því ekki talið að um áhættubreytingu hafi verið að ræða sem leiði til þess að tryggingin taki ekki til slyss hans.

Stefnandi var fluttur á sjúkrahús í framhaldi af slysi því er hann varð fyrir 10. september en þann 15. september bað bróðir hans lögreglu um að líta á vettvang þar sem slysið hafði orðið. Verður ekki fallist á það með stefnda að dráttur þessi sé slíkur miðað við ástand stefnanda að leiði til þess að sönnunarbyrði um að hann hafi ekki orðið fyrir slysi vegna stórkostlegs gáleysis síns hvíli á honum.

Samkvæmt d. lið 12. gr. skilmála þeirra er um trygginguna giltu ber ekki að taka tillit til starfs, sérstakra hæfileika hins slasaða né þjóðfélagsstöðu. Verður á

það fallist með stefnda að af því leiði að miða beri við matsgerð læknanna Jónasar Hallgrímssonar og Ludvigs Guðmundssonar en í skilmálum er miðað við varanlegan miska, áður læknisfræðilega örorku, og varanleg örorka stefnanda telst því 33%. Skv 1. mgr. 12. gr. skilmálanna skulu bætur vegna varanlegrar örorku greiddast í hlutfalli við váttryggingartjárhæðina þó þannig að hvert örorkustig frá 26-50% verkar tvöfalt. Ber því að reikna stefnanda 41% af 2.952.700 krónum eða 1.210.607 krónur í bætur auk vaxta eins og greinir í dómsorði en það athugist að vextir fyrir 22. febrúar 1995 eru fyrndir.

Stefnandi hefur gjafsókn í máli þessu og greiðist allur málskostnaður hans úr ríkissjóði þ.e. þóknun lögmanns hans 275.000 krónur að viðbættum virðisauka-skatti 67.375 krónum og útlögðum kostnaði 18.500 krónum, samtals 360.875 krónur.

Stefndi greiði 360.875 krónur í málskostnað til ríkissjóðs.

Allan V. Magnússon héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Váttryggingafélag Íslands hf., greiði stefnanda, Sigurjóni Jóns-syni, 1.210.607 krónur með vöxtum skv. 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 22. febrúar 1995 til birtingardags stefnu, 29. desember 2000, en með dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 25/1987 frá þeim degi til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaður stefnanda, krónur 360.875 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

Stefndi greiði 360.875 krónur í málskostnað til ríkissjóðs.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 353/2002.

Guðmundur Loftsson

(Kristinn Hallgrímsson hrl.)

gegn

Klæðningu ehf. og

Sjóvá-Almennum tryggingum hf.

(Ingvar Sveinbjörnsson hrl.)

Bifreiðir. Umferðarlög. Vátrygging. Skaðabótamál. Örorka. Gjafsókn.

G, bifvélavirki og starfsmaður K ehf., krafði fyrirtækið og vátrygginga-félagið S hf. um bætur vegna slyss sem hann varð fyrir við viðgerð á vörubifreið inni á verkstæðishúsi. Gagnsetning bifreiðarinnar hefði ekki tekist og pallurinn, sem fór á G, seig ekki vegna vélarafls hennar heldur vegna lofiþrýstings sem myndaðist við gangsetningartilraunina. Talið var að slysið hefði hvorki hlotist af akstri né sérstökum hættueiginleikum bifreiðarinnar sem ökutækis og stæði þannig í engum tengslum við notkun hennar í skilningi hinnar hlutlægu ábyrgðarreglu 1. mgr. 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987. Talið var að G hefði ekki lotið verkstjórn annarra við þessa tilteknu viðgerð sem honum hafði verið falin sem sérfróðum manni. Með hliðsjón af framlögðum ljósmyndum var talið að G hefði hlotið að vera ljóst að pallurinn var ekki að fullu siginn niður þegar hann lagðist endilangur milli hans og stýrishúss til þess að teygja sig inn á vélina. Það hefði verið óhapp sem ekki nægði til að fella sakarábyrgð á vinnuveitanda þegar bifreiðastjórinn, sem G sendi inn í stýrishúsið til að gangsetja bifreiðina, rak sig í stjórnstöng fyrir pallinn með þeim afleiðingum að hann seig. Voru K ehf. og S hf. því sýknaðir af kröfum G.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramarnir Pétur Kr. Hafstein, Garðar Gíslason og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Héraðsdómi var áfrýjað 7. ágúst 2002. Áfrýjandi krefst þess aðallega, að stefndu verði dæmd til að greiða sér in solidum 24.353.546 krónur með vöxtum samkvæmt 16. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993 með síðari breytingum frá 14. janúar 1998 til 20. mars 2001, dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá

þeim degi til 1. júlí sama ár en 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefndu in solidum í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en áfrýjandi hefur gjafsókn á báðum dómstigum. Til vara krefst áfrýjandi þess, að stefnda Klæðning ehf. verði dæmd til að greiða sér sömu fjárhæð og með sömu vöxtum og í aðalkröfu greinir auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndu krefjast aðallega staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti en til vara lækkunar á kröfufjárhæð og niðurfellingar málskostnaðar.

Málavöxtum og málsástæðum aðila er lýst í héraðsdómi. Vörubifreiðin var til viðgerðar inni á verkstæði Fóðuriðjunnar í Ólafsdal og verður við það að miða, að gangsetning hennar hafi verið reynd til þess að kanna, hvort viðgerðin hefði tekist. Bifreiðin fór ekki í gang og pallurinn seig ekki vegna vélarafls bifreiðarinnar heldur vegna loftþrýstings, sem myndast hafði við gangsetningartilraun, þar sem loftventill opnaðist, þegar stjórnstöng í stýrishúsi fyrir pall vörubifreiðarinnar hrökk í neðstu stöðu. Slysíð hlaut hvorki af akstri né sérstökum hættueiginleikum bifreiðarinnar sem ökutækis og stóð þannig í engum tengslum við notkun hennar í skilningi hinnar hlutlægu ábyrgðarreglu 1. mgr. 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987.

Áfrýjandi laut ekki verkstjórn annarra við þessa tilteknu viðgerð bifreiðarinnar, sem honum hafði verið falin sem sérfróðum manni, en hann hefur meistara réttindi í bifvéla virkjun og vélvirkjun og jafnframt mikla starfsreynslu á því sviði. Hann hlutaðist ekki til um, að öryggisslá væri sett undir pall bifreiðarinnar, þegar hann var hífður upp, en við þetta eina atriði gerði Vinnueftirlit ríkisins athugasemd á slysdegi. Með hliðsjón af framlögðum ljósmyndum verður að telja, að áfrýjanda hafi hlotið að vera ljóst, að pallurinn var ekki að fullu siginn niður, þegar hann lagðist endilangur milli hans og stýrishúss til þess að teygja sig inn á vélina og losa fjögur rör. Bifreiðastjórinn, sem áfrýjandi sendi inn í stýrishúsið til að gangsetja bifreiðina, rak sig í stjórnstöng fyrir pallinn með þeim afleiðingum, sem áður greinir. Eins og málið liggur fyrir verður að telja, að það hafi verið óhapp, sem ekki nægi til að fella sakarábyrgð á vinnu-veitanda.

Með þessum athugasemdum og að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms, sem skipaður var sérfróðum meðdómendum, verður hann staðfestur.

Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður fyrir Hæstarétti falli niður. Gjafsóknarkostnaður áfrýjanda fyrir dóminum greiðist úr ríkissjóði, eins og nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Gjafsóknarkostnaður áfrýjanda, Guðmundar Loftssonar, greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns hans, 250.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 6. maí 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 10. apríl sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af Guðmundi Loftssyni, kt. 031142-7099, Áshamri 65, Vestmannaeyjum, á hendur Klæðningu ehf., kt. 440786-1389, Vesturhrauni 5, Garðabæ, og á hendur Sjóvá-Almennum tryggingum hf., kt. 701288-1739, Kringlunni 5, Reykjavík, til réttargæslu, með stefnu sem birt var 20. mars 2001.

Í þinghaldi 10. apríl 2002 var af hálfu Sjóvá-Almennra trygginga hf. ekki hreyft andmælum við því að félagið yrði aðili að málinu varnarmegin að óskiptu með stefnda.

Dómkröfur stefnanda eru aðallega að Klæðning ehf. og Sjóvá-Almennar tryggingar hf verði dæmd in solidum til greiðslu skaðabóta að fjárhæð 24.353.546 krónur með vöxtum „samkvæmt 16. gr laga nr. 50/1993, með síðari breytingum, skaðabótalög, frá 14. janúar 1998 til 20. mars 2001 - og með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987, með síðari breytingum, vaxtalög, frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar in solidum úr hendi stefndu, Klæðningar ehf. og Sjóvá-Almennum tryggingum hf., með inniföldum áhrifum 24,5% virðisaukaskatts á málflutningsþóknun, skv. framlögðum málskostnaðarreikningi.“ Þá er þess krafist að stefndu verði gert að greiða stefnanda málskostnað eins og ekki væri um gjafsóknarmál að ræða.

Til vara er þess krafist að stefndi, Klæðning ehf., verði dæmd til greiðslu skaðabóta að fjárhæð 24.353.546 krónur með vöxtum „samkvæmt 16. gr. laga nr. 50/1993, með síðari breytingum, skaðabótalög, frá 14. janúar 1998 til 20. mars 2001 -og með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987, með síðari breytingum, vaxtalög, frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda, Klæðningar ehf., með inniföldum áhrifum 24,5% virðisaukaskatts á málflutningsþóknun, skv. framlögðum málskostnaðar-

reikningi.“ Þá er þess krafist að stefnda verði gert að greiða stefnanda málskostnað eins og ekki væri um gjafsóknarmál að ræða.

Dómkröfur Klæðningar ehf. og Sjóvá-Almennra trygginga hf., eru aðallega að félögin verði sýknuð af kröfum stefnanda og stefnanda gert að greiða þeim málskostnað að skaðlausu. Til vara krefjast varnaraðilar að stefnukröfur verði lækkaðar og málkostnaður felldur niður.

Með bréfi dómsmálaráðherra 2. apríl 2001 var stefnanda veitt gjafsókn til rekstrar málsins fyrir héraðsdómi.

Málsatvik eru þau að stefnandi, sem hefur meistararéttindi í bifvélaþvirkjun og vélþvirkjun, var starfsmaður hjá stefnda er hann slasaðist. Þann 14. janúar 1998 var hann að vinna að viðgerð á vörubifreið í eigu stefnda og hafði sér til aðstoðar ökumann bifreiðarinnar, Eirík Oddsson. Unnið var að viðgerðinni á verkstæði Fóðuriðjunnar í Ólafsdal. Bifreiðin hafði verið í notkun við vegalagningu í Gilsfirði, er vart varð við gangtruflanir, að því er ætlað var sökum þess að eldsneytiskerfi bifreiðarinnar var ekki loftþétt. Er stefnandi taldi að viðgerðum væri lokið, bauð hann Eiríki að ræsa bifreiðina og kanna hvort hún færi í gang. Bifreiðin fór ekki í gang. Taldi stefnandi að það væri vegna þess að loft væri inni á kerfinu.

Greint er frá því í umsögn Vinnueftirlits ríkisins um vinnuslysið hvað gerðist er í ljós kom að bifreiðin fór ekki í gang eftir viðgerðina. Segir að stefnandi hafi farið undir pall bifreiðarinnar til að opna spíssarör undir stýrishúsi og hafi pallurinn verið uppi í um það bil meters hæð: „Meðan slasaði var undir pallinum fór Eiríkur, í samráði við slasaða, inn í bifreiðina til að starta henni. Hann startaði nokkuð lengi og hefur loftkerfið að einhverju leyti orðið virkt við það. Eiríkur kveðst sennilega hafa rekið sig í stjórnstöngina fyrir sturtuna. En stjórnstöng fyrir pall er vinstra megin við bílstjórásætið og er því auðvelt að reka sig í hana þegar verið er að fara inn í bílinn. Pallurinn seig niður og slasaði varð á milli bílgrindar og palls.“ Þá segir orðrétt: „Ekki var notuð nein öryggisslú til að varna því að pallur gæti sigið niður meðan unnið var við bifreiðina.“

Ragnar Jónsson, læknir og sérfræðingur í bæklunarskurðlækningum, lagði mat á afleiðingar slyssins að beiðni lögmanns stefnanda. Beðið var um að metnir væru bótaþættir samkvæmt lögum nr. 50/1993. Auk þess var óskað eftir mati á læknisfræðilegri örorku. Matsgerðin er dagsett 18. desember 1999. Þar segir að lokum undir kaflaheitinu SAMANTEKT-ÁLIT:

Við slysið 14.01. 1998 hefur Guðmundur orðið fyrir alvarlegum áverka. Afleiðingar áverkans reyndust lífshættulegar þar sem fylgikvillar komu fram sem urðu til þess að nýrnabilun varð og ennfremur verulegar breytingar á starfsemi lungna. Breytingar á lungna og nýrnastarfsemi virðast hafa gengið til baka eins og oftast verður við slíka fylgikvilla. Aðaláverkar Guðmundar eru mjaðmagrindarbrot með mikilli tilfærslu, liðhlaup í hægri mjöðm, vöðvaáverkar á

hægra mjaðmasvæði og rasskinn, áverki á hægri þjótaug og sennilega á hluta af taugum í spjaldflækju (plexus sacralis). Vegna afleiðinga vöðva og taugaáverkans er til staðar lömum í rassvöðvum hægra megin og mjaðmavöðvum og hluta af lærvöðvum og einnig er lömun neðan hnés. Skert skyn er í hægri ganglim. Lömunin er varanleg. Vegna taugaáverkans hefur komið fram rístruflun á getnaðarlim. Hugsanlegt er að einhvern hluta þeirrar truflunar megi rekja til æðasjúkdóms þ.e. kölkunar og stíflu í megin slagæðum til hægri ganglims en ekki virðist hafa borið á slíkri rístruflun fyrir slysið. Úthald og þol er verulega skert eins og vænta má eftir langa legu og endurhæfingu eftir þennan áverka. Vegna liðhlaups í hægri mjöðm er ávallt viss hættu á blóðrásartruflun í liðhaus. Ekki hefur orðið vart við neinar slíkar breytingar á rtg. myndum en slíkar breytingar geta komið seint fram þó litlar líkur séu á að þær komi fram úr því sem komið er, en þó er slíkt ekki útilokað fyrr en allt að 2 - 3 árum eftir slys. Verkir eru tiltölulega litlir frá mjaðmagrind.

Vegna lömunar í hægri ganglim hefur Guðmundur mjög vaggandi göngulag og gengur með slettifót hægra megin. Líklegt er að þreytueinkenni og einkenni frá mjóbaki sem gert hafa vart við sig og eru algengur fylgikvilli slíkrar lömunar sé varanlegt.

Guðmundur er bifvélavirki og einnig vélvirki og hefur meistara réttindi í báðum þessum greinum. Hann hefur unnið erfiðisvinnu við viðgerðir einkum um borð í bátum en auk þess á bifreiðaverkstæðum og vélaverkstæðum. Það er að mati undirritaðs útilokað að hann vinni slíka vinnu í framtíðinni vegna lömunar í hægri ganglim og afleiðinga mjaðmagrindarbrotsins. Hann hefur enga burði til þess að vinna slíka erfiðisvinnu en vegna þess hve breiða menntun hann hefur og reynslu er líklegt að hann geti unnið a.m.k. hlutastarf í framtíðinni þó hann geti ekki snúið aftur til fyrri starfa. Hann ætti að geta unnið létt starf og hugsanlega haft umsjón með vélum eða tækjum þar sem verkunnátta hans og réttindi sem vélvirki og bifvélavirki nýtast. Slík störf verða þó aldrei nema hlutastörf.

Við mat á tímabili óvinnufærni er miðað við tíma frá slysi uns hann byrjaði að vinna um mánaðamótin febrúar marz 1999. Auk þess er miðað við að hann hafi verið óvinnufær er hann dvaldist á Reykjalundi 10.10. 1999 - 26.11. 1999. Við mat á tímabili þjáningabóta er miðað við sama tímabil. Við mat á miska er miðað við miklar afleiðingar alvarlegs mjaðmagrindaráverka með liðhlaupi í hægri mjöðm, taugaáverka á þjótaug hægra megin og einnig útbreidda vöðvaáverka á hægra mjaðmasvæði á hægri rasskinn. Einnig er tekið tillit til rístruflunar á getnaðarlim. Miski er metin 65%. Við mat á örorku er tekið tillit til verulega skertrar vinnufærni til starfa sem bifvélavirki og vélvirki. Talið er líklegt að Guðmundur geti stundað hlutastarf í líkamlega léttum störfum þar sem verkunnám og verkunnátta hans nýtist að einhverju marki. Örorka er metin jöfn miska.

Læknisfræðileg örorka er metin 65%.

Mat skv. lögum nr. 50/1993:

1. Tímabundið atvinnutjón (óvinnufærni) skv. 2. grein frá 14.01. 1998 - 01.03. 1999 100%. og 10.10. 1999 - 26.11. 1999 100%.
2. Þjáningabætur skv. 3. grein. Guðmundur telst hafa verið veikur í skilningi skaðabótalaga frá 14.01.1998 - 26.11. 1999, þar af rúmliggjandi 14.01. 1998 - 11.05. 1998 og 10.10. 1999 - 26.11. 1999.
3. Varanlegur miski skv. 4 gr. 65%.
4. Varanleg örorka skv. 5. gr. 65%.
5. Varanleg læknisfræðileg örorka 65%.

Stefnandi reisir kröfur sínar í fyrsta lagi á því að tjón hans megi rekja til notkunar á bifreiðinni SJ-108 í skilningi 1. mgr. 88. gr. umferðarlaga nr. 50 frá 1987 og því sé um hlutlæga bótaskyldu að ræða. Tjónið hafi orðið þegar verið var að ræsa vél bifreiðarinnar, en við það hafi loftdæla, sem tengd er við vélina, farið í gang og þá myndast loftþrýstingur í loftkútum bifreiðarinnar sem aftur hafi gert það að verkum að pallur bifreiðarinnar seig niður. Þetta hefði þó ekki þurft að gerast hefði ökumaður bifreiðarinnar ekki áður óafvitandi rekið sig í stjórnstöng fyrir lyftibúnað (vökvatjakk undir palli) þannig að engin viðstaða var lengur að pallurinn sigi niður úr þeirri lyftu sem hann var í er stefnandi „lagðist endilangur milli palls bifreiðarinnar og grindar við vél bifreiðarinnar“ til að losa upp á eldsneytisrörum (spissarörum).

Er slysið varð, telur stefnandi, að bifreiðin hafi verið í notkun sem ökutæki. Hún hafi verið gangsett í þeim tilgangi að aka henni út úr húsnæði Fóðuriðjunnar enda hafi viðgerð verið lokið. Mótmælt er niðurstöðu úrskurðarnefndar í váttryggingamálum varðandi bótakröfu stefnanda og rökstuðning fyrir henni. Þar sé byggt á því að bifreiðin hafi ekki verið gangsett í því skyni að nota hana sem ökutæki, heldur hafi bifreiðarstjórinn ræst vél bifreiðarinnar vegna viðgerðar á henni. Viðgerð hafi verið lokið þegar bifreiðin var gangsett og verði tjónið rakið beint til þess að þegar bifreiðinni er startað snýst vél hennar og við það fer í gang loftdæla sem tengd er við vélina. Hafi bifreiðinni verið startað til að aka henni.

Verði ekki fallist á hlutlæga bótaábyrgð skv. 1. mgr. 88. gr. umferðarlaga byggir stefnandi bótakröfu sína á sakarreglu skaðabótaréttarins og almennum reglum skaðabótaréttar. Ökumaður bifreiðarinnar hafði rekið sig í stjórnstöng fyrir pall bifreiðarinnar þannig að pallurinn seig niður. Ljóst sé að stjórnstöngin gat ekki verið í slíkri stöðu nema að vera stillt þannig viljandi eða óviljandi. Þegar palli bifreiðarinnar var lyft upp áður en viðgerð hófst, réð lofthæð verkstæðisins að ekki var hægt að lyfta pallinum í efstu stöðu og þurfti að stöðva pall-

inn með því að setja stjórnstöngina í miðstöðu, þ.e. hlutlaust. Í þeirri stöðu gat pallurinn ekki hreyfst, hvorki upp né niður. Ástæða þess, að ökumaður bifreiðarinnar gat rekið sig í stjórnstöngina, sé staðsetning hennar við hlið ökumannsætisins hurðarmegin, á þeim stað, þar sem ökumaðurinn gengur um bifreiðina. Staðsetning þessi sé til þess fallin að skapa hættu á því að ökumaðurinn reki sig í stöngina og valdi þannig augljósri hættu. Auðveldlega hefði mátt staðsetja stjórnstöngina á betri stað þar sem ekki væri hættu á að ökumaðurinn ræki sig í hana. Orsök slyssins megi rekja til þess að stjórnstöngin var í rangri stöðu miðað við aðstæður vegna þess að ökumaðurinn hafði rekið sig í hana, er hann gætti ekki nægilegrar varúðar við ferðir sínar inn í bifreiðina. Stefndi beri húsbóndaábyrgð á mistökum ökumannsins, er ekki hafi gætt nægilegrar varúðar miðað við kringumstæður. Þá ber stefndi ábyrgð á því að staðsetning stjórnstangarinnar var með þeim hætti að vera til þess fallin að ökumaður bifreiðarinnar gæti rekið sig í hana og þannig breytt atlaðri stöðu hennar.

Því er alfarið hafnað af stefnanda að tjón hans verði fyrst og fremst rakið til stórkostlegs gáleysis hans með því að fara undir pall bifreiðarinnar án þess að gera ráðstafanir til þess að pallurinn gæti ekki sigið og jafnframt að senda mann inn í stjórnhús bifreiðarinnar meðan unnið var nálægt pallinum. Orsök slyssins verði rakin til þess að ökumaður bifreiðarinnar hafi rekið sig í stjórnstöng og þannig sett hana í ranga stöðu og þannig gert mögulegt að pallurinn sigi þegar bifreiðinni var startað. Það verði alls ekki talið að stefnandi hafi sýnt af sér gáleysi, og hvað þá stórkostlegt gáleysi, þó að stefnandi hafi ekki séð eða ekki áttað sig á því að pallurinn sæti ekki alveg niðri á grindarbitum. Þá verði það ekki virt honum til sakar að átta sig ekki á því að hann var kominn með rassinn aðeins innundir pallinn þar sem hann lá endilangur á milli pallsins og grindar við vélina.

Tölulega gerir stefnandi á eftirfarandi hátt grein fyrir kröfu sinni:

1. Tímabundið atvinnutjón skv. 2. gr. skaðabótalaga er miðað við árslaun tjónþola árið 1998 að viðbættu 6% framlagi vinnuveitanda í lífeyrissjóð: kr. 5.599.495.-
Frá dragast greiðslur frá vinnuveitanda að fjárhæð kr. 698.698 (greiðsla vinnuveitanda skv. skattframtali stefnanda fyrir árið 1998 námu kr. 869.862 en þar af var greiðsla að fjárhæð kr. 171.164 vegna þess tíma sem stefnandi hafði þegar unnið á árinu 1998 eða frá 1.01 1998 - 14.01 1998): kr. (698.698.-)
Frá dragast greiðslur sem stefnandi fékk úr slysa-tryggingu launþega vegna tímabundinnar örorku sbr. tilgreiningu á skattframtali fyrir árið 2000: kr. (212.664.-)

Frá dragast greiðslur frá Tryggingastofnun ríkisins
sbr. tilgreiningu á skattframtali fyrir árið 1988: kr. (277.200.-)
kr. 4.410.933.-

2. Bætur skv. 3. gr. skaðabótalaga
Rúmfastur veður (1590x168): kr. 267.120.-
Veður án rúmlegru (850x515): kr. 437.750.-
kr. 704.870.-
3. Miski 65% skv. 4. gr. skaðabótalaga
(4.880.000 x 65%)kr.3.172.000.-
4. Varanleg örorka 65% skv. 5. gr. skaðabótalaga
Tekjur 12 mánuði fyrir slys, miðað er við árslaun
árið 1997 eða kr. 4.152.212.- að viðbættu 6% framlagi
vinnuveitanda í lífeyrissjóð kr. 249.133.- eða samtals
kr. 4.401.344.- Verðbætur frá slysdegi til útreiknings-
dags 202,8/181 eru kr. 519.233.- Samtals eru útreiknings-
forsendur með verðbótum kr.
4.920.578 x 10 x 65%: kr. 31.983.757.-
Lækkun skv. 9. gr. skaðabótalaga 40%: kr.(12.793.502.-)
Frádráttur vegna greiðslu örorkubóta úr slysa-tryggingu launþega kr.
(3.124.509.-)
kr. 16.065.746.-

Stefnufjárhæð kr. 24.353.549.-

Af hálfu stefnda er byggt á því að bifreiðin hafi ekki verið í notkun sem ökutæki er slysið varð. Reynt hefði verið að gangsetja hana til að kanna hvort viðgerð á bilun hefði tekist. Hlutlægar ábyrgðarreglur umferðarlaga eigi því ekki við í þessu tilviki.

Þá er bótakröfu stefnanda einnig hafnað af hálfu stefnda, sem byggð er á því að ökumaður bifreiðarinnar hafi ekki sýnt nægilega varúð og stjórnarhandfang, fyrir lyftubúnað á palli bifreiðarinnar, hafi verið staðsett þannig, að hætta stafaði af. Haldið er fram að algengt sé að stjórnstöngin sé vinstra megin við ökumann. Bæði vegna gírstangarinnar, sem er hægra megin, og til að ökumaður geti betur fylgst með því, sem er að gerast á bakvið hann, þar sem hann geti litið út um glugga bifreiðarinnar um leið og hann notar stjórnstöngina, staðsetta vinstra megin. Staðsetning stjórnstangarinnar geti engan veginn talist saknæm. Ef gætt sé eðlilegrar varúðar eigi ökumaður bifreiðarinnar ekki að reka sig í stjórnstöngina án þess að verða var við það.

Á það er bent að stefnandi annaðist viðgerðina á bifreiðinni umrætt sinn og stjórnaði henni enda reyndur maður í þessum efnum. Grundvallarregla við viðgerðir, þar sem menn athafna sig undir vörubílspalli, sé, að sett er öryggisslá

til að varna því að pallurinn geti sigið niður á meðan unnið er við bifreiðina. Jafnframt sé þess gætt við svona aðstæður að enginn fari inn í stýrishúsið og hreyfi stjórnþæki meðan legið er undir pallinum, einmitt til að koma í veg fyrir óhapp eins og hér varð. Stefndandi, sem stjórnaði verkinu, hafi ekki fylgt þessum sjálfsögðu varúðarreglum. Því verði umrætt slys fyrst og fremst rakið til óvarkárni stefnanda sjálfs, sem er maður vanur alhliða viðgerðarvinnu og með langa starfsreynslu. Telja verði að hann hafi sýnt af sér verulegt gáleysi með því að leggjast undir pall bifreiðarinnar og samtímis senda mann upp í stjórnhús hennar, á meðan hann var undir pallinum, án þess að tryggja að pallurinn gæti ekki sigið. Bent er á að eina athugasemd Vinnueftirlits ríkisins snýr að því að ekki var notuð öryggisslá við verkið.

Af hálfu stefnda er talið ljóst að stefnandi hefði getað unnið umrætt verk án þess að setja sig í þá hættu sem hann gerði. Auk nefndra varúðarráðstafana hefði hann auðveldlega getað komist að umræddum spíssum þó pallurinn væri niðri. Nægilegt pláss sé á milli palls og stýrishúss til þess að athafna sig við verkið. Þá hefði stefnandi einnig getað komist að spíssunum án þess að vera undir pallinum með því að lyfta stjórnhúsinu en það taki stuttan tíma. Ljóst sé að stefnandi hafi ekki gætt eðlilegra varúðarráðstafana við verkið, auk þess sem hann hefði getað unnið það á annan hátt algjörlega hættulaust.

Stefnandi, Guðmundur Marinó Loftsson, gaf skýrslu fyrir rétti. Hann sagði m.a. að hann hefði verið búinn að starfa hjá stefnda, Klæðningu ehf., í tæpt ár þegar slysið varð. Starf hans hafi verið fólgið í viðgerðum á alls konar tækjum, vinnuvélum og vörubílum. Hann kvaðst hafa unnið að vegalagningu við Gilsfjörð í sex til sjö mánuði þegar slysið varð. Viðgerð á tækjum hafi yfirleitt farið fram á staðnum þar sem þau voru í hvert sinn er bilun varð. Hann sagði að tveir verkstjórar hafi verið þar, annar þeirra Guðmann Valberg. Guðmann hefði ákveðið að húsnæði Fóðuriðjunnar yrði notað við viðgerð á bifreiðinni SJ-108. Hann sagði að Guðmann hefði komið er viðgerð var rétt byrjuð og stoppað stutt. Guðmann hefði komið að viðgerðinni, blásið lofti í eldsneytisrörin í leit að leka. Guðmann hefði ekki haft að orði að sett yrði eitthvað undir pallinn. Sjálfur kvaðst Guðmundur ekki hafa séð ástæðu til að setja eitthvað undir hann þar sem engin vinna hefði farið fram undir pallinum. Pallinum hefði verið lyft vegna slæmrar birtu í húsinu og til að vatn af pallinum rynni ekki á þá.

Lagt var fyrir Guðmund dskj. nr. 21, sem er ljósmyndir af bifreiðinni SJ-108. Hann sagði að pallurinn hefði verið hærra uppi en sýnt er á mynd nr. 3. Pallurinn hefði verið eins hátt uppi og húsið leyfði, u.þ.b. fimm til sex metrar. Hafi hann staðið við framhjólilið er viðgerðin fór fram. Rörin, sem hann var að losa er slysið varð, kvað hann vera upp af miðju framhjólí undir miðju húsi bifreiðarinnar. Þegar viðgerð lauk hafi lofti verið hleypt af hrólúkerfinu og húsið sett síðan niður. Þá hefði hann beðið bifreiðarstjórnann að ræsa bifreiðina. Á meðan hefði

hann brugðið sér frá á salernið. Þegar hann kom til baka hafi hann séð að pallurinn var kominn niður. Hafi hann talið víst að honum hefði verið slakað niður. Ekki hefði hann tekið eftir að pallurinn var ekki alveg kominn eins langt niður og unnt var. Birtan hafi verið frekar léleg.

Guðmundur kvaðst ekki hafa unnið mikið við viðgerðir á vörubifreiðum áður. Hann hefði aðallega unnið við skipaviðgerðir.

Guðmann Jóhannesson Valberg gaf skýrslu fyrir rétti. Hann sagði m.a. að hann hafi starfað hjá Klæðningu ehf. frá 1984. Kvaðst hann aðallega starfa sem „sprengjumaður“ en einnig vinna að viðgerðum og við annað það sem til fellur. Hann kvaðst einnig hafa unnið sem verkstjóri. Hann sagði að viðgerðaraðstæður hefðu verið lélegar, er unnið var að vegalagningu við Gilsfjörð þetta sinn. Unnið hafi verið úti að viðgerðum en stundum hafi komið fyrir að fengið var húsnæði hjá Fóðuriðjunni.

Guðmann kvaðst aðspurður ekki vita hver gaf fyrirmæli um að gera við bilun, sem fram hefði komið í bifreiðinni SJ-108, þetta sinn. Ekki hefði verið unnt að bíða með viðgerð, bifreiðin hefði verið ónothæf. Hann sagði að vegna veðurs hefði húsnæði hjá Fóðuriðjunni verið fengið til viðgerðarinnar en þar væri aðstaðan þokkaleg, þarna væru gluggar og ljós í loftinu, sæmileg birta.

Guðmann kvaðst hafa komið á staðinn rétt fyrir hádegi, daginn sem slysið varð, og spurt þá [sem stóðu að viðgerðinni] hvort hann ætti að taka þá með í mat. Þá hafi þeir sagt honum að þeir væru að verða búnir og að þeir ætluðu að koma á bílnum.

Aðspurður kvaðst Guðmann ekki hafa stjórnað viðgerðinni á bifreiðinni. Hann sagði að viðgerðamaður stjórni sjálfur sínu verki.

Eiríkur Rúnar Oddson gaf skýrslu fyrir rétti. Hann sagði m.a. að hann hefði verið ökumaður bifreiðarinnar SJ-108 á þeim tíma er hér um ræðir. Hann kvaðst hafa unnið hjá Klæðningu ehf., er slysið varð, frá því í október 1996. Hann kvaðst hafa unnið við akstur í 35 ár.

Eiríkur kvaðst hafa lyft palli bifreiðarinnar inni í húsinu upp undir loft. Ekki hafi verið unnt að lyfta honum í fulla hæð. Hann kvaðst ekki vita í hvaða hæð pallurinn var rétt áður en slysið varð, pallurinn hafi getað verið í meters hæð eða minni. Hann sagði að stjórnstöng pallsins hafi verið í niðurstöðu þegar slysið varð. Það hefði gerst áður að hann ræki sig í stöngina. Sennilega hafi hann rekið sig í stöngina, þegar hann fór inn í bifreiðina. Og er bifreiðin var gangsett hefði pallurinn slakast niður.

Eiríkur sagði að ekki væri rétt, sem eftir honum er haft í lögregluskýrslu um atburðinn, að Guðmundur hefði farið undir pall bifreiðarinnar er slysið varð. Hann sagði að járnbitar og kubbar, sem settir voru milli palls og undirvagns, jafn óðum og pallinum var lyft með taliu eftir að slysið varð, hafi verið þarna í kring.

Niðurstaða: Óumdeilt er að vörubifreiðin, er hér um ræðir, var kyrrstæð og

fór ekki í gang, þó reynt væri að gangsetja hana rétt áður en slysið varð. Stefnandi bað bifreiðarstjóran að hætta að reyna að gangsetja bifreiðina og lagðist endilangur milli palls bifreiðarinnar og grindar við vél hennar til að losa upp á eldsneytisrörum, þar sem hann taldi að loft væri inni á kerfinu. Er því var lokið, sagði stefnandi bifreiðarstjóranum að ræsa bifreiðina. Við það seig pallur bifreiðarinnar og klemmdi stefnanda á milli girkassa og palls. Ef stefnandi hefði verið viss um að viðgerð væri lokið, hefði hann ekki legið þar sem hann var, er pallurinn seig á hann. Bifreiðin var því ekki í notkun sem ökutæki, er slysið varð, heldur var hún gangsett til að kanna hvort viðgerð hefði tekist. Af því leiðir, að skaðabótaábyrgð á hendur stefndu verður ekki reist á 1. mgr. 88. gr. umferðarlaga.

Ekki liggja fyrir í málinu nein gögn um það að staðsetning sturtugírstangar vinstra megin við bifreiðarstjóra, svo sem hér um ræðir, sé saknæm. Þá verður ekki talið að ökumaður bifreiðarinnar hafi sýnt af sér stórfellt gáleysi með því að reka sig í hana þannig að pallurinn seig niður. Stefnandi vann að viðgerð bifreiðarinnar sem bifvélavirki í fullu starfi hjá stefnda, Klæðningu ehf. Ökumaður bifreiðarinnar var honum til aðstoðar við viðgerðina. Stefnanda bar sjálfum að gæta þess að vinna við viðgerðina yrði honum ekki hættuleg.

Það er álit dómsins að óforsvaranlegt hafi verið af stefnanda að gæta þess ekki að hann gæti orðið fyrir palli bifreiðarinnar eins og raun varð á. Með háttsemi sinni hafi hann sýnt af sér stórfellt gáleysi, sem telja verði höfuðorsök þess, að hann varð fyrir slysi.

Samkvæmt framansögðu verða stefndu sýknaðir af kröfum stefnanda, en rétt þykir að málskostnaður falli niður. Um gjafsóknarkostnað fer eins og um er mælt í dómsorði.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari og meðdómsmennirnir, Jan Janssen bifvélavirkjameistari og Þórhallur Steinsson bifvélavirkjameistari, kveða upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndu, Klæðning ehf. og Sjóvá Almennar tryggingar hf., skulu vera sýkn af kröfum stefnanda, Guðmundar Loftssonar.

Málskostnaður fellur niður.

Gjafsóknarkostnaður stefnanda skal greiddur úr ríkissjóði, þar með talin þóknun lögmanns stefnanda, Óðins Elissonar, er hæfileg þykir 250.000 krónur.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 272/2002.

Þrotabú Ögmundar ehf.

(Sigurður Jónsson hrl.)

gegn

Verði váttryggingafélagi

(Gústaf Þór Tryggvason hrl.)

Váttrygging. Skip. Skuldajafnaðarkrafa. Vanreifun.

Deilt var um váttryggingabætur vegna tveggja tjóna á vélbúnaði skips í desember 1999 og febrúar 2000, þá í eigu Ö ehf. Ekki var deilt um bótaskyldu V vegna fyrra tjónsins og var fallist á kröfu ÞÖ ehf. um að miða tjónið við hærri útreikning V. Varðandi síðari tjónsatburðinn var óumdeilt að tveir starfsmenn Ö ehf. hefðu gagnsett vél skipsins og farið skömmu síðar frá borði en tjónið hafði orðið meðan þeir voru að sinna verkum á verkstæði. Í héraðsdómi, sem skipaður var tveimur sérfróðum meðdómendum, kom fram að vélarúm skipsins hefði hvorki verið byggt né flokkað sem mannlaust vélarúm og því ljóst að ekki mætti fara úr hljóð- eða ljósmerkjasambandi við viðvörunarkerfi aðalvélarinnar á meðan hún var í gangi. Fallist var á það mat héraðsdóms að það hefði verið stórkostlegt gáleysi af hálfu starfsmanna Ö ehf. að yfirgefa skipið mannlaust með vélina í gangi. Var því ekki gert ábyrgt fyrir þessu tjóni og sýknað af kröfum ÞÖ ehf.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Haraldur Henrysson og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 13. júní 2002 og krefst þess aðallega að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 9.659.720 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 1.535.000 krónum frá 17. desember 1999 til 5. febrúar 2000, en af 7.362.300 krónum frá þeim degi til 18. nóvember 2000, en af 9.659.720 krónum frá þeim degi til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Til vara er krafist annarrar lægri fjárhæðar. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar sér til handa í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst þess að dæmd fjárhæð í héraðsdómi verði lækkuð um 306.750 krónur og að honum verði heimiluð skuldajöfnun við ógreidd iðgjöld, að fjárhæð 2.548.509 krónur. Þá krefst hann málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Fyrir Hæstarétt hefur verið lögð matsgerð Þorsteins Jónssonar, tækni-fræðings og vélfræðings, sem dómkvaddur var að beiðni áfrýjanda eftir uppsögu héraðsdóms, til að meta hvort það hefði breytt einhverju um tjón á aðalvél m.s. Adolfs Sigurjónssonar VE-182 hinn 5. febrúar 2000, að lögskráður vélstjóri eða vélavörður hefði ræst vélina og vélfróður maður verið viðstaddur þegar hún gaf sig og hvort hann hefði með nokkrum hætti getað komið í veg fyrir eða takmarkað tjónið. Matsgerðin er dagsett 3. júlí 2002 og staðfesti matsmaðurinn hana fyrir dómi 5. desember 2002. Í henni kemur fram meðal annars, að matsmaður telji að ekki hefði breytt neinu að lögskráður vélstjóri hefði ræst vélina, enda lægi fyrir að þeir, sem það gerðu umrætt sinn, hefðu gert það áður og benti starfsheiti þeirra til þess að þeir væru vanir að fást við vélar. Hins vegar lýsti matsmaður því álitinu sínu að hefði einhver, sem kunni að stöðva vélina, verið viðstaddur í vélarúminu þegar rörasamskeyti biluðu, hefði hann umsvifalaust stöðvað vélina og með því takmarkað eða jafnvel komið í veg fyrir tjónið. Ef vélstjóri hefði ekki verið í vélarúminu þegar þetta gerðist sé óvíst hvort hann hefði getað brugðist við í tíma. Í lok matsgerðar kveður matsmaður ástæðuna fyrir því að vélin skemmdist vera þá að sínu mati að sjálfvirkur öryggisbúnaður, sem átt hafi að stöðva vélina þegar olíuflæði að henni brást, hafi ekki virkað þegar á reyndi.

Af hálfu stefnda hefur verið lögð fram í Hæstarétti óstaðfest skýrsla Afllíss ehf. á Akureyri 6. desember 2000 um áðurgreint tjón. Segir þar meðal annars að þegar smurolíurör hafi farið í sundur hafi olía sprautast út yfir stórt svæði stjórnborðsmegin við aðalvél og smurolíuþrýstingur fallið. Nánast samstundis hafi viðvörunarflauta gefið frá sér hljóð, en þar sem enginn hafi verið um borð til að stöðva vélina hafi hún haldið áfram þar til hún stöðvaðist sökum úrbræðslu á höfuð- og stangarlegum. Orsök tjónsins hafi verið að smurolíurör hafi farið í sundur vegna titrings og ónógrar festu á röraspennu yfir rörasamskeyti. Hár smurolíuþrýstingur vegna kaldrar smurolíu á kerfi hafi einnig stuðlað að losun smurolíurörs.

Þá hefur stefndi lagt fram endurrit dóms Héraðsdóms Suðurlands, sem kveðinn var upp 10. september 1999 í máli stefnda gegn Ögmundi ehf. vegna ógreiddra váttryggingaiðgjalda frá ársbyrjun 1997. Var um úti-vistarmál að ræða og var krafa stefnda um greiðslu á 3.301.112 krónum auk vaxta tekin til greina, en hafnað var lögveðskröfu. Þá liggur fyrir í málinu úrskurður sama dómstóls 11. apríl 2002 í máli milli aðila þessa máls, þar sem kröfu stefnda í bú Ögmundar ehf., að fjárhæð 2.493.220 krónur, var hafnað sem lögveðskröfu í m.s. Adolf Sigurjónsson VE-182.

II.

Eins og fram kemur í héraðsdómi er í málinu deilt um váttrygginga-bætur vegna tveggja tjóna á vélbúnaði m.s. Adolfs Sigurjónssonar VE-182, þá eign Ögmundar ehf., þ.e. 17. desember 1999 og 5. febrúar 2000. Áfrýjandi gerir hér fyrir dómi kröfu um að niðurstöðu héraðsdóms um sýknu stefnda af kröfu vegna síðarnefnda atburðarins verði hnekkð og hann dæmdur til greiðslu þeirrar fjárhæðar, er krafist var í stefnu málsins. Af hálfu stefnda er krafist lækkunar á dæmdri fjárhæð í héraðs-dómi vegna fyrra tjónsins og jafnframt að skuldajafnaðarkrafa hans, sem hafnað var í héraðsdómi, verði tekin til greina.

Með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður staðfest niðurstaða hans um bætur vegna tjónsatburðarins 17. desember 1999.

Óumdeilt er í málinu að tveir starfsmenn Ögmundar ehf. gangsettu vél fyrrgreinds skips 5. febrúar 2000 vegna viðgerðar á spili þess og fóru skömmu síðar frá borði á verkstæði í landi, en enginn varð eftir um borð. Varð tjónið á meðan þeir voru að sinna verkum á verkstæðinu. Fyrir liggur að í skipinu var viðvörunarkerfi, sem gefa átti hljóðmerki í vélarúmi, á stjórnþalli og í borðsal ef bilun kom upp í aðalvél. Hins vegar er óumdeilt að vélin var ekki búin sjálfvirkum stöðvunarbúnaði eins og hinn dómkvaddi matsmaður gerir ráð fyrir í matsgerð sinni.

Í héraðsdómi, sem skipaður var tveimur sérfróðum meðdómendum, vélfræðingi og vélaverkfræðingi, segir að vélarúm skipsins hafi hvorki verið byggt né flokkað sem mannlaust vélarúm og því megi vera ljóst að ekki megi fara úr hljóð- eða ljósmerkjasambandi við viðvörunarkerfi aðalvélarinnar á meðan hún er í gangi. Var það mat dómsins að það hafi verið stórkostlegt gáleysi af hálfu starfsmanna Ögmundar ehf. að ræsa aðalvélin á án viðveru lögskráðs vélarmanns og yfirgefa skipið mannlaust

með vélina í gangi. Fallast ber á að það hafi verið stórkostlegt gáleysi að yfirgefa skipið mannlaust við þessar aðstæður og breytir matsgerð hins dómkvadda matsmanns þar engu um. Verður niðurstaða héraðsdómsins um þennan tjónsatburð því staðfest.

III.

Í héraði gerði stefndi kröfu um skuldajöfnuð vegna ógreiddra iðgjalda að fjárhæð 2.493.220 krónur, að því er best verður séð. Fallast verður á það með héraðsdómi að málatilbúnaður stefnda um þetta hafi verið með þeim hætti að erfitt væri að finna honum stoð í gögnum málsins. Í greinargerð fyrir Hæstarétti gerir stefndi kröfu um frádrátt frá dæmdri fjárhæð vegna ógreiddra iðgjalda á grundvelli ofangreinds dóms Héraðsdóms Suðurlands, sem dæmdi áfrýjanda til greiðslu á 3.301.112 krónum. Iðgjaldaskuld vegna ársins 1999 er sögð 2.425.974 krónur og vegna ársins 2000 2.399.580 krónur, en bakfærðar eru 1.899.942 krónur vegna þess árs, þannig að iðgjaldaskuld telst vera í heild 6.226.724 krónur. Frá þeirri fjárhæð eru dregnar greiðslur frá Landssambandi íslenskra útvegsmanna, að fjárhæð 3.678.215 krónur, og eru eftirstöðvar þá taldar nema 2.548.509 krónum, sem krafist er að heimilt verði að skuldajafna. Við munnlegan flutning fyrir Hæstarétti kom fram hjá lögmanni stefnda að þessar tölur væru ekki með öllu réttar.

Framsetning kröfugerðar stefnda um þetta er enn mjög óglögg og torvelt að henda reiður á, hvar ofangreindar fjárhæðir eiga sér stoð í gögnum málsins. Miðað við úrlausn héraðsdóms hefði stefnda verið rétt að leggja fyrir Hæstarétt glögga greinargerð og samantekt til styrktar kröfu sinni með vísan til viðeigandi málsskjala, sbr. b- og c-liði 1. mgr. 159. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Eins og málið liggur fyrir þykir ekki unnt gegn mótmælum áfrýjanda að taka kröfu hans um skuldajöfnuð til greina í máli þessu.

Samkvæmt framansögðu verður héraðsdómur staðfestur að öllu leyti.

Rétt þykir að hvor aðili fyrir sig beri sinn málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómsorð:

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 14. mars 2002.**I**

Mál þetta var höfðað 20. júní 2001 og dómtekið 18. febrúar sl. Stefnandi er Protabú Ögmundar ehf. kt. 410798-2129, Strandvegi 48, Vestmannaeyjum en stefndi Vörður váttryggingafélag kt. 690269-6359, Skipagötu 9, Akureyri.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til greiðslu skaðabóta að fjárhæð 9.659.720 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 af 1.535.000 frá 17. desember 1999 til 5. febrúar 2000 en af 7.362.300 krónum frá þeim degi til 18. nóvember 2000 en af 9.659.720 frá þeim degi til 1. júlí 2001 en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar.

Dómkröfur stefnda eru að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða honum málskostnað. Til vara gerir hann þær kröfur að dómkröfur stefnanda verði lækkaðar verulega og málskostnaður í því tilviki felldur niður.

Mál þetta er rekið fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur samkvæmt 34. gr. í váttryggingarskilmálum fyrir íslensk fiskiskip sem eru stærri en 100 rúmlrestir frá 1. janúar 1998 og aðilar eru sammála um að hafi gilt í lögskiptum þeirra.

II

Með kaupsamningi 16. september 1998 keypti Ögmundur ehf. togskipið Adolf Sigurjónsson VE-182 af útgerðarfélaginu Hlín og hóf útgerð skipsins á því ári. Hafði seljandi skipsins haft tryggingar hjá stefnda og hélt kaupandinn því áfram.

Þann 17. desember 1999 fékk skipið vörpuna í skrúfuna er það var statt á Skeiðarárdýpi. Var kallað eftir aðstoð frá nærstöddu skipi, Fróða ÁR 33, sem dró skipið vélarvana til hafnar í Vestmannaeyjum.

Tókst Ögmundi ehf. að gera skipið sjófært aftur eftir tjónið og í janúar 2000 var því haldið til veiða og lauk síðustu veiðiferðinni 4. febrúar 2000. Þann 5. febrúar 2000 bræddi aðalvél skipsins úr sér er skipið var í Vestmannaeyjahöfn er starfsmenn útgerðarinnar, Gunnar Darri Adolfsson og Sigurjón Adolfsson, unnu við að gera við vírastýri togspila og þurftu af þeim sökum að hafa aðalvél í gangi. Brugðu þeir sér frá, að eigin sögn í um það bil 15 mínútur, til að sækja verkfæri og er þeir komu til baka var vélin stopp og búin að bræða úr sér.

Með bréfi 15. febrúar 2000 til Ögmundar ehf. tilkynnti Óli Þór Ástvaldar fyrir hönd stefnda um uppsögn á öllum tryggingum vegna skipsins frá og með 16. mars 2000. Kemur og fram í því bréfi að stefndi muni nýta sér rétt sinn til skuldajafnaðar þannig að vangoldin iðgjöld og lán samkvæmt skuldabréfi sem sé í vanskilum muni ganga upp í óuppperðar tjónabætur.

Tjónsatburðurinn 17. desember 1999 hafði í för með sér kostnað fyrir

Ögmund ehf. vegna viðgerðar og skoðunar á skrófu og stýrisbúnaði skipsins. Kom í ljós að skrófublöðin voru löskuð auk þess sem leki hafði myndast inn og út með stefnisröri.

Stefndi viðurkenndi bótaskyldu vegna tjónsins 17. desember 1999 og í bréfi hans til lögmanns Ögmundar ehf. 23. mars 2000 kemur fram að tjónið sé gert upp í samræmi við taxta yfir aðstoð við skip yfir 100 tonn og einnig í samræmi við tilboð í viðgerð á skrófubúnaði. Gerði stefndi tvo tjónsútreikninga af þessu tilefni og ber þeim ekki saman. Annar er dagsettur 16. mars 2000 og er svohljóðandi:

Köfun	kr. 40.000
Viðgerð samkvæmt tilboði	kr. 2.045.000
Samtals	kr. 2.085.000

Tjónsreikningur dagsettur 17. mars 2000 er svohljóðandi:

Viðgerð á skrófubúnaði	kr. 1.738.250
Köfun	kr. 40.000
Sjálfsábyrgð	kr. 550.000
Samtals	kr. 1.228.250
Köfun	kr. 40.000
Köfun	kr. 40.000

Stefndi gerði tjónið upp miðað við síðari tjónreikninginn 17. mars 2000 með því að færa 1.228.250 krónur inn á meinta skuld Ögmundar ehf. við hann þann 16. mars 2000 á grundvelli skuldajafnaðar.

Útgerðaraðili Fróða ÁR 33, Þormóður Rammi-Sæberg hf., krafði stefnda um björgunarlaun samkvæmt reikningi að fjárhæð 1.729.848 krónur en án árangurs.

Bú Ögmundar ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta með úrskurði Héraðsdóms Suðurlands uppkveðnum 8. nóvember 2000 og var Jón G. Valgeirsson hdl. skipaður skiptastjóri búsins. Hefur því verið haldið fram af hálfu stefnanda að sú ákvörðun stefnda að beita skuldajöfnuði og greiða ekki bætur hafi leitt til þess að forsendum hafi algerlega verið kippt undan útgerð skipsins. Stefndi hefur mótmælt þessu og bent á að fullljóst hafi verið að á þeim tíma sem skipið fékk vörpuna í skrófuna hafi skuldir Ögmundar ehf. verið orðnar óviðráðanlegar og útilokað fyrir útgerðina að halda áfram án samhjálpar stærstu kröfuhafa. Þar sem einn stærsti kröfuhafinn, Sparisjóður Vestmannaeyja, hafi haldið að sér höndum hafi reksturinn stöðvast.

Lögmaður stefnanda, sem jafnframt er skiptastjóri þrotabúsins, sendi fyrirspurn til stefnda 15. desember 2000 þar sem hann óskaði meðal annars eftir formlegri afstöðu stefnda til bótaskyldu vegna tjóns 5. febrúar 2000 og á hvaða

lagalega grunni stefndi byggji rétt sinn til skuldajafnaðar. Þá óskaði hann eftir upplýsingum um útreikning stefnda á tjóninu 17. desember 1999 og hvers vegna stefndi hefði hafnað því að greiða björgunarlaun.

Lögmaður stefnda svaraði bréfi lögmanns stefnanda 31. janúar 2001 og kemur þar fram að hafnað sé bótaskyldu stefnda á vélartjóninu 5. febrúar 2000 á grundvelli gr. 9.4 í skilmálum félagsins þar sem skipið hefði verið skilið eftir mannlaust með aðalvél í gangi. Um bótafjárhæð vegna tjóns 17. desember 1999 vísar hann til þess að fjárhæðin byggji á tilboði frá viðgerðaraðila. Hvað snertir björgunarlaun kveður hann að ekki hafi verið um að ræða björgun heldur aðstoð. Hafi stefndi ekki fengið tækifæri til að semja við þann sem aðstoðina veitti.

Í greinargerð stefnda er hins vegar viðurkennt að stefnandi eigi rétt á að fá bætt björgunarlaun og hafi stefndi látið 1.120.000 krónur vegna þessa kostnaðar ganga upp í skuld stefnanda við stefnda með skuldajöfnuði á sama hátt og bætur vegna skráfútjónsins. Til grundvallar þessum útreikningum byggir stefndi á skjali sem virðist stafa frá Árnesi hf. á Akureyri og er dagsett 25. janúar 2000 þar sem niðurstaðan er 1.670.000 krónur og ef sjálfsábyrgð að fjárhæð 550.000 krónur eru dregnar frá fæst niðurstaðan 1.120.000 krónur.

Við meðferð málsins viðurkenndi stefndi að björgunarlaunin sem hann ætti að greiða væru 1.729.848 og ekki ætti að draga sjálfsábyrgð frá þeim þar sem það hefði þegar verið dregið frá skráfútjóninu. Mótmælti stefndi kröfu stefnanda hins vegar að því er varðar áfallna vexti og kostnað á þennan kröfulið.

Lögmaður Þormóðs Ramma-Sæbergs hf. lýsti kröfu vegna björgunarlaunanna í þrotabúið sem sjóveðskröfu í samræmi við 4. tl. 197. gr. laga nr. 34/1985 og er krafa félagsins þannig sundurliðuð miðað við 8. nóvember 2000:

Höfuðstóll	kr. 1.729.848,00
Dráttarvextir til 8. nóvember 2000	kr. 334.389,20
Málskostnaður	kr. 216.547,00
Vextir af kostnaði	kr. 13.281,55
Kröfúlýsing	kr. 3.355,00
Samtals	kr 2.297.420,75

Auk þess að mótmæla bótaskyldu varðandi tjón sem varð 5. febrúar 2000 þá mótmælir stefndi fjárhæð bótanna verði hann talinn bótaskyldur vegna þess tjóns. Krafa stefnanda byggir á reikningi söluaðilans Heklu sem metur viðgerðarkostnað og varahluti 6.427.300 krónur og að frádreginni sjálfsáhættu, 600.000 krónum, gerir stefnandi kröfu um greiðslu bóta sem nemur 5.827.300 krónum vegna þessa tjóns. Í málinu liggur fyrir tjónsreikningur sem stefndi hefur gert af þessu tilefni þar sem vélartjónið er metið á 5.084.300.000(sic) krónur, en öll rök hníga að því að hér eigi að standa 5.084.300 krónur. Stefndi vill þó ekki miða

bætur við þennan tjónsreikning heldur telur að bætur vegna þessa tjóns verði aldrei hærra en 3.911.000 krónur að fráðreginni sjálfsábyrgð.

Fyrir dóminum gáfu skýrslur vitnin Gunnar Darri Adolffson, Sigurjón Adolffson, Þorvaldur Pálmi Guðmundsson, Pétur Erlingsson, Rúnar Helgi Bogason og Gunnar Skagfjörð Gunnarsson.

III

Stefnandi byggir málssókn sína á því að stefndi beri sem tryggingarfélag Ögmundar ehf. bótaábyrgð á því tjóni sem félagið varð fyrir í hinum tveimur tjóns-atburðum sem raktir hafa verið. Byggi bótaskylda stefnda á vátryggingasamningi milli stefnda og Ögmundar ehf., þ.e. vátryggingaskilmálum fyrir íslensk fiskiskip sem eru stærri en 100 rúmlestir og auk þess vísar stefnandi til vátryggingasamningalaga nr. 20/1954 og laga um vátryggingastarfsemi nr. 60/1994.

Telur stefnandi að tilgangur vátryggingar fiskiskipa hljóti að vera sá að ef tjón verði, beri viðkomandi tryggingarfélagi að greiða fyrir björgun og viðgerðir sem nauðsynlegar séu til þess að koma skipinu í sama horf og verið hefði ef ekkert tjón hefði orðið, svo það geti haldið til veiða á ný og gegnt hlutverki sínu.

Í skuldaviðurkenningum til þeirra veðhafa sem veðrétt eigi í skipinu sé jafnan að finna ákvæði um að skipið skuli vera tryggt og einnig að ef tjón verði færist veðréttur veðhafans yfir á vátryggingabæturnar.

Væru þessi ákvæði og veðréttindin almennt lítils virði ef tryggingafélag sem eigi almenna kröfu eða veðkröfu einhvers staðar í veðröð geti gert sér lítið fyrir og skuldajafnað bótagreiðslu sinni við slíka kröfu. Leiði þetta af eðli máls og sé skuldajafnaðarréttur ekki fyrir hendi eins og hér standi á. Stefnandi vísar til 8. gr. Vátryggingaskilmála fyrir íslensk fiskiskip stærri en 100 rúmlestir.

Þá kveður stefnandi mótbáru stefnda um að hafna greiðslu bóta fyrir véla-tjón vegna ónógrar mönnunar skipsins ekki fá staðist í ljósi þess að skipið hafi legið bundið við bryggju og starfsmenn hafi verið að sinna viðgerðum á því er óhappið varð. Ekkert bendi til að rekja megi vélarbilunina til gáleysis starfsmann-anna.

Hvað snertir kröfur um dráttarvexti þá miðist hún við tjónsdag þar sem bóta-réttur falli í gjalddaga þann dag enda hafi stefndi verið krafinn um bætur frá þeim degi eins fljótt og kostur var.

Um greiðsluskyldu stefnda vísar stefnandi til meginreglna skaðabótaréttar auk laga nr. 20/1954 og ákvæða skaðabótalaga nr. 50/1993. Þá byggir hann á siglingalögum nr. 34/1985. Hvað snertir málskostnað vísar hann til 130. gr. laga nr. 91/1991 og laga nr. 50/1988 um virðisaukaskatt.

IV

Stefndi styður kröfu sína um sýknu á því að hann hafi þegar greitt það tjón

sem orðið hafi 17. desember 1999 með færslu á móti iðgjaldsskyldum. Hafi skrufutjónið verið bætt með 1.228.250 krónum og skýrist mismunur tveggja tjónsreikninga á því að í útreikningi stefnda sé miðað við þann lægri sem sé tilboð með 15% afslætti. Þá hefur stefndi viðurkennt bótaskyldu vegna björgunarlauna en mótmælir áföllnum vöxtum og kostnaði.

Bótaskyldu vegna síðara tjóns, þann 5. febrúar 2000, hafnar stefndi alfarið. Kvæður hann að skipið hafi verið skilið eftir mannlaust með aðalvél í gangi. Hafi starfsmenn þeir sem unnu við viðgerð á skipinu farið að sækja verkfæri og telur stefndi það vafasamt að vélin hafi brætt úr sér á þeim stutta tíma sem þeir hafi sagst vera í burtu, án þess að nein merki hafi verið um að eitthvað væri að áður en þeir fóru frá borði. Eins og fram komi í tölulíð 9.4 í váttryggingaskilmála séu tjón sem verði vegna þess að skip séu ófullnægjandi mönnuð undanskilin áhættu. Sé enginn vafi á því að ef einhver hefði verið um borð hefði tjónið aldrei orðið eins verulegt og raun beri vitni.

Varðandi útreikning stefnda samkvæmt tjónsreikningi, vegna tjónsins 5. febrúar 2000, sé rétt að geta þess að hann hafi verið gerður áður en skriflegar skýrslur hafi borist um tjónið. Hafi ekki verið hægt að taka afstöðu til tjónsins eða bótaskyldu fyrr en gögn lágu fyrir, þar með matsgerð vélar. Hafi síðan komið í ljós að vélin hafi aðeins verið tryggð fyrir 3.911.000 krónur.

Vaðandi varakröfu krefst stefndi þess, verði honum gert að greiða skaðabætur, að þær bætur verði dregnar frá ógreiddum iðgjöldum.

Stefndi vísar til váttryggingaskilmála fyrir íslensk fiskiskip svo og laga nr. 20/1954. Þá vísar hann til 130. og 131. gr. laga nr. 91/1991.

V

Ekki er deilt um bótaskyldu stefnda hvað snertir tjón það sem varð 17. desember 1999 heldur snýst ágreiningur aðila varðandi það tjón um bótafjárhæð og rétt stefnda til að beita skuldajöfnuði vegna meintra vangreiddra iðgjalda stefnanda. Stefndi byggir útreikning sinn á tjónsútreikningi stefnda sjálfs, en eins og rakið hefur verið liggja frammi í málinu tveir tjónsútreikningar frá honum og byggir stefndi á þeim sem er hærri en stefndi vill byggja á þeim lægri. Engin fullnægjandi skýring er fram komin á því af hálfu stefnda hvers vegna byggja eigi á þeim sem er 15% lægri eða á hverju sá frádráttur byggist en komið hefur fram hjá honum að útreikningur sá sem hann miði við hafi verið tilboð án þess að það sé útskýrt frekar og verður hann að bera hallann af þeim sönnunarskorti. Þýkir því ekkert fram komið í málinu sem dregur í efa rétt stefnanda til að miða tjón sitt við útreikning stefnda sjálfs sem ekki gerir ráð fyrir afslætti, þar sem kostnaður vegna viðgerðar og kofunar er metinn að fjárhæð 2.085.000 krónur að frádreginni sjálfsábyrgð 550.000 krónur eða 1.535.000 krónur.

Stefndi hefur við meðferð málsins viðurkennt greiðsluskyldu sína gagnvart

stefnanda varðandi björgunarlaun og hefur viðurkennt höfuðstól kröfunnar að fjárhæð 1.729.848 og að hann muni hækka innborgun inn á meinta skuld stefnanda við hann sem nemur 609.848 krónum. Eins og fram hefur komið hefur Þormóður Rammi-Sæberg hf. lýst kröfu vegna björgunarlauna á hendur stefnanda samtals að fjárhæð 2.297.420 krónur og vegna vanskila hafa fallið á kröfuna kostnaður og dráttarvextir. Samkvæmt 4. tl. 197. gr. siglingalaga nr. 34/1985 fylgir kröfu þessari sjóveðrættur í skipi stefnanda.

Í málinu liggja ekki fyrir gögn um annað en að krafa Þormóðs Ramma-Sæbergs hf. hafi verið viðurkennd á hendur þrotabúinu eins og henni er lýst enda ekki öðru haldið fram af hálfu stefnda. Það er grundvallarregla í skaðabótarétti að tjónþoli skuli fá tjón sitt bætt og samkvæmt þeirri grundvallarreglu á tjónvaldur ekki að greiða hærri bætur en sem nemur tjóni. Til að stefnandi fái tjón sitt bætt hvað þetta varðar verður því krafa hans tekin til greina með áföllnum kostnaði og vöxtum miðað við 8. nóvember 2000 að fjárhæð 2.297.420 krónur enda hefur stefndi ekki rökstutt það með neinum hætti á hvaða forsendum hann eigi að vera undanþeginn áföllnum kostnaði og vöxtum sem óhjákvæmilega hafa fallið á kröfuna frá gjalddaga hennar þar til bú Ögmundar ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta. Ekki verður af gögnum séð að hann hafi viðurkennt greiðsluskyldu björgunarlauna fyrr en með greinargerð sinni í máli þessu og þá að mun lægri fjárhæð en hann viðurkenndi síðar við aðalmeðferð málsins.

Varðandi tjón það sem varð á aðalvél skipsins þann 5. febrúar 2000 hefur stefndi borið því við að hann sé ekki bótaskyldur þar sem tjón verði rakið til þess að skipið hafi verið skilið eftir mannlaust og sé hann því undanskilinn bótaskyldu. Í 14. gr. váttryggingaskilmála fyrir íslensk fiskiskip sem eru stærri en 100 rúmlestir segir meðal annars að ef váttryggingaratburður verður rakinn til ásetnings eða stórkostlegs gáleysis váttryggðs eigi hann enga kröfu á hendur váttryggingafélaginu. Umrætt tjón varð með þeim hætti að tveir starfsmenn Ögmundar ehf. sem af gögnum málsins verður ráðið að hvorugur var skipverji á Adolfi Sigurjónssyni VE-182, voru að vinna við vírastýri á togvindu skipsins við bryggju í Vestmannaeyjahöfn. Að þeirra sögn þurftu þeir að hafa aðalvél í gangi til að geta sinnt umræddri viðgerð. Vélstjórar skipsins höfðu samkvæmt undanþágu frá lögum tímabundið leyfi til að annast keyrslu aðalvélarinnar um borð í Adolfi Sigurjónssyni VE-182. Gísli Már Ragnarsson hafði leyfi til að gegna starfi vélavaraðar frá 1. janúar 2000 til 30. júní 2000 og Pétur Erlingsson til að gegna starfi yfirvélstjóra frá 13. janúar 2000 til 13. apríl 2000. Starfsmenn Ögmundar ehf., þeir Gunnar Darri Adolfsson og Sigurjón Adolfsson kölluðu hvorki til Pétur Erlingsson, lögskráðan vélstjóra skipsins, né Gísla Má Ragnars-son vélavörð til að keyra aðalvélinu, sem ætla má að þeim hafi verið í lófa lagið að gera, heldur settu aðalvél skipsins sjálfir í gang og fóru skömmu síðar frá borði og á verkstæði sem er utan þess svæðis sem ætla má að hljóð- og ljósmerki frá

viðvörunarkerfi vélarinnar heyrir. Vélarúm skipsins er hvorki byggt né flokkað sem mannlaut vélarúm og má því vera ljóst að ekki má fara úr hljóð- eða ljósmerkjasambandi við viðvörunarkerfi aðalvélarinnar á meðan hún er í gangi. Upplýst hefur verið í málinu að merki frá viðvörunarkerfi vélarinnar heyrir í vélarúmi, á stjórnþalli og í borðsal skipsins til að skipverjum um borð verði strax ljóst ef viðvörunarkerfi vélarinnar fer af stað og geti þannig gripið inn í atburðarás strax.

Sú háttsemi starfsmanna Ögmundar ehf. að láta hjá liða að kalla til annað hvort Pétur Erlingsson vélstjóra eða Gísla Má Ragnarsson vélavörð, sem lögskráðir voru á skipið til að gangsetja aðalvél skipsins og gæta hennar meðan viðgerð fór fram og að þeir skyldu síðan fara af skipinu og skilja það eftir mannlaut með vélina í gangi, er að mati dómsins stórkostlegt gáleysi af þeirra hálfu. Verður stefndi því ekki gerður ábyrgur fyrir þessu tjóni og hann því sýknaður af þeim kröfulið í kröfugerð stefnanda.

Samkvæmt kröfulýsingu stefnda í þrotabú Ögmundar ehf. sem dagsett er 9. janúar 2001, lýsti stefndi kröfu vegna iðgjaldaskulda stefnanda að fjárhæð 2.493.220 krónur og var kröfunni lýst sem lögveðskröfu. Samkvæmt yfirliti er skuld vegna iðgjalda þann 1. janúar 1999 sögð vera 3.887.191 en skuld vegna iðgjalda þann 1. janúar 2000 1.832.076 krónur. Fyrir Héraðsdómi Suðurlands er rekið ágreiningsmál milli aðila þessa máls þar sem ágreiningur sýnist aðallega vera um það hvort meint krafa stefnda á hendur stefnanda samkvæmt framanskraðu nýtur lögveðsréttar. Þó má af þeim gögnum sem fyrir liggja í máli þessu ráða að enn fremur sé ágreiningur í því máli um tilvist kröfunnar yfirleitt. Stefndi heldur því fram að krafan sé greidd og ekki liggur fyrir niðurstaða dómstólsins um þennan ágreining.

Stefndi hefur krafist sýknu á þeim forsendum að hann hafi þegar greitt þær bætur sem honum beri vegna tjónsins 17. desember 1999 með því að lýsa yfir skuldajöfnuði vegna iðgjaldaskulda stefnanda, en því er ekki lengur haldið fram af hálfu stefnda að hann geti jafnframt beitt skuldajöfnuði við kröfur vegna skuldabréfs. Stefndi hefur ekki í greinargerð sinni lýst því yfir að hann geri í máli þessu gagnkröfu til skuldajafnaðar, en málatilbúnaður hans verður þó ekki skilinn á annan hátt en svo að sýknukrafa hans að þessu leyti byggji á því að hann eigi gagnkröfu til skuldajafnaðar.

Samkvæmt yfirlitum sem stefndi hefur lagt fram um skuldastöðu vegna skipsins Adolfs Sigurjónsonar VE-182 eru færslur inn á þann reikning margvíslegar og ekki með góðu móti hægt að sjá svo ekki verði um villst hverjar af færslunum eru álögð iðgjöld eða fyrir hvaða tíma eða hverjar færslunnar eru vegna greiddra iðgjalda, en stefndi hefur meðal annars fært inn á reikning þennan til lækkunar 1.228.250 krónur þann 16. mars 2000. Þá nær umrætt yfirlit yfir tímabil frá janúar 1997 fram til 12. apríl 2000 en fyrir liggur að Ögmundur

ehf. keypti skipið ekki fyrr en í september 1998 og engin gögn eru í þessu máli um þau viðskipti. Eins og málatilbúnaði stefnda er háttað að þessu leyti verður ekki hægt með vissu að slá neinu föstu um hvort og þá hve háa kröfu hann kann að eiga á hendur stefnanda eða hvort skilyrði skuldajafnaðar eru fyrir hendi yfirleitt. Þá liggur ekki fyrir niðurstaða í framangreindu dómsmáli þar sem því er haldið fram að krafa stefnda sé greidd þótt meginágreiningur þess máls sýnist snúast um lögveðsrétt kröfu stefnda. Þykir stefndi því ekki hafa lagt fram fullnægjandi gögn til stuðnings kröfu þessari þannig að unnt sé að taka hana til greina sem gagnkröfu til skuldajafnaðar.

Í 99. gr. laga nr. 91/1991 er boðið að í greinargerð skuli lýst á gagnorðan og skýran hátt málsástæðum stefnda og öðrum atvikum sem þarf að greina til þess að samhengi málsástæðna verði ljós. Þykir ekki hjá því komist að benda á að verulega skortir á að stefndi hafi í málatilbúnaði sínum fylgt þessum reglum.

Að öllu því virtu sem nú hefur verið rakið er það niðurstaða máls þessa að stefndi verður dæmdur til að greiða stefnanda 3.832.420 krónur auk dráttarvaxta eins og getur í dómsorði, en stefndi hefur ekki andmælt þeirri kröfu sérstaklega.

Eftir atvikum þykir rétt að stefndi greiði stefnanda 500.000 krónur í málskostnað.

Af hálfu stefnanda flutti mál þetta Jón G. Valgeirsson hdl. en af hálfu stefnda flutti málið Gústaf Þór Tryggvason hrl.

Dóminn kveða upp Greta Baldursdóttir, héraðsdómari og dómsformaður, og meðdómendurnir Ásgeir Guðnason vélfræðingur og Magnús Þór Jónsson véla- verkfræðingur.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Vörður váttryggingafélag, greiði stefnanda, þrotabúi Ögmundar ehf., 3.832.420 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 af krónum 1.535.000 frá 17. desember 1999 til 18. nóvember 2000 en af 3.832.420 krónum frá þeim degi til 1. júlí 2001 en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 500.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 319/2002.

Sjólaskip hf.

(Kristján Þorbergsson hrl.)

gegn

Hans Schröder

(Jónas Haraldsson hrl.)

Sjómenn. Ráðningarsamningur. Uppsagnarfrestur. Laun. Aflahlutur.

H, sem starfað hafði sem vélstjóri á togara S hf. frá janúar 2000, var sagt upp störfum í ágúst sama ár þegar skipinu var lagt og fiskveiðum hætt og því breytt í flutningaskip. Ekki var gerður skriflegur ráðningarsamningur við H en óumdeilt var að hann hefði verið ráðinn til starfa ótímabundið. S hf. greiddi H lágmarkslaun, kauptryggingu og orlof, á uppsagnarfrestinum sem H tók við án athugasemda. Í júní 2001 krafðist H hins vegar greiðslu meðallauna í uppsagnarfresti með vísan til dóms Hæstaréttar í málinu nr. 326/2000. Talið var að H hefði mátt vænta þess að skipið stundaði fiskveiðar á ráðningartíma hans. Breyting skipsins í flutningaskip hefði mátt jafna til þess að því hefði verið lagt sem fiskiskipi en H hafði verið ráðinn sem vélstjóri á slíkt skip. Var fallist á með héraðsdómi að fyrrnefndur dómur hefði fordæmisgildi í málinu en S hf. hefði getað hagað ráðstöfunum sínum á þann veg að starfslok H féllu saman við stöðvun á úthaldi skipsins til veiða. Var krafa H til meðallauna á uppsagnarfresti því tekin til greina, en miðað var við meðallaun hans á öllu ráðningartímabilinu.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Árni Kolbeinsson og Garðar Gíslason.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar 10. júlí 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti en til vara að kröfur stefnda verði lækkaðar og ekki látnar bera dráttarvexti fyrr en frá þingfestingardegi málsins í héraði og málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti verði látinn niður falla.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Eins og fram kemur í héraðsdómi starfaði stefndi sem vélstjóri á togara áfrýjanda, Sjóla HF-1, frá 11. janúar 2000 til 3. ágúst sama ár. Ekki var gerður skriflegur ráðningarsamningur við stefnda, en óumdeilt er, að hann hafi verið ráðinn til starfa ótímabundið. Þann 3. ágúst 2000 var stefnda sagt upp störfum, skipinu lagt og fiskveiðum hætt. Var hafist handa um að breyta skipinu úr fiskiskipi í flutningaskip og stóðu þær breytingar yfir fram til 19. september. Ekki var óskað eftir því að stefndi ynni á uppsagnartímanum nema í þrjá daga. Stefndi vann við stjórn vinnuvéla, akstur og viðgerðir fram í desember 2000 og er ekki ágreiningur um það, að laun hans vegna vinnu meðan uppsagnarfrestur stóð hafi numið 120.000 krónum. Á uppsagnarfrestinum greiddi áfrýjandi stefnda lágmarkslaun, kauptryggingu og orlof, sem stefndi tók við án athugasemda, en með bréfi lögmanns hans 12. júní 2001 var krafist greiðslu meðallauna í uppsagnarfresti með vísan til dóms Hæstaréttar 29. mars 2001 í máli nr. 326/2000: Róbert Pálsson gegn Þormóði ramma-Sæbergi hf. Stefndi miðar kröfu sína við þau laun, sem hann hafði á tímabilinu 18. apríl til 3. ágúst 2000, svo sem nánar greinir í héraðsdómi.

Áfrýjandi heldur því fram, að laun stefnda í uppsagnarfrestinum hafi verið gerð upp með réttum hætti og telur framangreindan dóm Hæstaréttar ekki hafa fordæmisgildi í máli þessu. Í máli því, sem hér sé til úrlausnar hafi skipinu ekki verið lagt endanlega eins og gert var í máli nr. 326/2000. Sjóla HF-1 hafi verið lagt vegna þess að skipið hafði engar veiðiheimildir. Ákveðið hafi verið að breyta því úr fiskiskipi í flutningaskip og að því loknu hafi því verið siglt til Kanaríeyja þar sem það stundaði flutninga þar til það kom aftur til Íslands vorið 2001. Þá hafi því verið breytt aftur í fiskiskip og haldið til veiða. Skipinu hafi því aldrei verið lagt varanlega heldur hafi aðeins verið um breytingu á útgerðarháttum að ræða. Ákvæði kjarasamnings milli Vinnuveitendasambands Íslands og Vélstjórafélags Íslands um kaup og kjör á fiskiskipum, gr. 1.30, 1.31 og 1.33, eigi hér við, en þar sé kveðið á um rétt vélstjóra til vinnu og launa, sé skipi ekki haldið til veiða eftir hafnarfrí og milli veiðitímabila. Sá réttur sé bundinn við kauptryggingu frá 7. degi eftir að hafnarfrí ljúki.

Eins og að framan er rakið var útgerð Sjóla HF-1 sem fiskiskips hætt 3. ágúst 2000. Skipið hafði stundað fiskveiðar árið 1999, en stefndi þá farið nokkrar veiðiferðir í afleysingum. Mátti hann vænta þess, að skipið stundaði fiskveiðar á ráðningartíma hans. Breytingu skipsins í flutninga-

skip má jafna til þess, að því hafi verið lagt sem fiskiskipi, en stefndi hafði verið ráðinn sem vélstjóri á fiskiskip.

Framangreind ákvæði kjarasamningsins taka eingöngu til þess, þegar dráttur verður á því, að skipið fari í næstu veiðiferð en ekki til þess að útgerð skips til fiskveiða sé hætt. Í kjarasamningnum eru engin ákvæði um hvernig með launagreiðslur skuli fara, þegar þannig stendur á. Er fallist á með héraðsdómi, að dómur Hæstaréttar í máli nr. 326/2000 hafi fordæmisgildi í þessu máli. Áfrýjandi hefði getað hagað ráðstöfunum sínum á þann veg, að starfslok stefnda féllu saman við stöðvun á úthaldi skipsins til veiða. Krafa stefnda til meðallauna undanfarandi mánaða á uppsagnarfresti þykir því eiga rétt á sér.

II.

Eins og að framan greinir miðar stefndi kröfu sína við þau laun, sem hann hafði á 80 daga tímabili frá 18. apríl til 3. ágúst 2000, en þau voru að meðaltali 35.986 krónur á dag.

Áfrýjandi krefst þess til vara hér fyrir dómi, að krafa stefnda verði lækkuð.

Launaseðlar stefnda þann tíma, sem hann var á Sjóla HF-1 liggja fyrir í málinu og samkvæmt þeim er ljóst, að tekjur hans hafa ekki fallið jafnt til yfir árið. Þykir rétt, eins og hér stendur á, að miða laun stefnda á uppsagnarfrestinum við meðallaun hans á öllu ráðningartímabilinu. Miðað við 182 skráningardaga var meðaltal launa stefnda frá 11. janúar til 3. ágúst 2000 21.856 krónur á dag. Samkvæmt því átti hann að fá 1.967.040 krónur í laun á uppsagnartíma. Við þá fjárhæð bætast aukagreiðslur samkvæmt lið I.b í úrskurði samkvæmt 10. gr. fylgiskjals nr. III með lögum nr. 10/1998 um kjaramál fiskimanna, 20.000 krónur á mánuði, eða samtals 60.000 krónur. Frá þeirri fjárhæð dragast 363.374 krónur, sem áfrýjandi greiddi stefnda á uppsagnarfresti hans, og 120.000 krónur, sem stefndi aflaði sér annars staðar frá á uppsagnarfrestinum, eða samtals 483.374 krónur. Áfrýjanda ber því að greiða stefnda 1.543.666 krónur. Rétt þykir að dráttarvextir greiðist frá 12. júlí 2001, þegar mánuður var liðinn frá því að stefndi krafði áfrýjanda um greiðslu.

Áfrýjandi greiði stefnda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti svo sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, Sjólaskip hf., greiði stefnda, Hans Schröder, 1.543.666 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 12. júlí 2001 til greiðsludags.

Áfrýjandi greiði stefnda 500.000 krónur samtals í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 17. apríl 2002.

Mál þetta var þingfest 31. október 2001 og tekið til dóms 21. mars sl. Stefnandi er Hans Schröder, kt. 210643-2309, Funahöfða 7, Reykjavík en stefndi er Sjólaskip hf., kt. 510592-2129, Bæjarhrauni 12, Hafnarfirði.

Stefnandi gerir þær dómkröfur að stefndi verið dæmdur til greiðslu 2.815.366 króna auk vaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 4. nóvember 2000 til 1. júlí 2001, en frá þeim degi samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 til greiðsludags. Stefnandi krefst auk þess málskostnaðar.

Stefndi krefst þess aðallega að verða sýknaður af öllum kröfum stefnanda og að honum verði dæmdur málskostnaður. Til vara krefst hann lækkunar á stefnukröfum og að málskostnaður verði felldur niður.

I.

Stefnandi starfaði ýmist sem yfir- eða fyrsti vélstjóri á togaranum Sjóla HF-1. Stefnandi sinnti afleysingastörfum á skipinu á árinu 1999 en var fastráðinn sem 1. vélstjóri og yfirvélstjóri í afleysingum þann 11. janúar 2000. Enginn skriflegur ráðningarsamningur var gerður við stefnanda eftir ákvæðum 6. gr. sjómannalaga nr. 35/1985.

Stefnandi sinnti störfum sínum hjá stefnda sleitulaust frá 11. janúar 2000 til 3. ágúst 2000, að frátöldu sumarfríi hans í júní það ár. Þann 3. ágúst 2000 var stefnanda sagt upp störfum og var togaranum lagt við bryggju þann dag og veiðum hans hætt. Ekki var óskað eftir frekara vinnuframlagi stefnanda í uppsagnarfrestinum en þó brá svo við í byrjun október 2000 að einn fyrirsvarsmanna stefnda óskaði eftir vinnuframlagi stefnanda um borð í Sjóla HF-1 í þrjá daga og varð stefnandi við þeirri bön enda taldi hann sig enn vera í ráðningarsambandi við stefnda.

Stefndi greiddi stefnanda kauptryggingu í uppsagnarfrestinum og orlof, þ.e. lágmarkslaun vélstjóra á fiskiskipum, samtals 363.374 krónur. Óumdeilt er að stefnandi tók við þessari greiðslu án þess að gera fyrirvara og gerði ekki athugasemdir við þennan uppgjörsmáta fyrr en með innheimtubréfum lögmanns 12.

júní 2001. Tilfnið var nýgenginn dómur Hæstaréttar í málinu 326/2000: Róbert Pálsson gegn Þormóði Ramma-Sæbergi hf., sem kveðinn var upp 29. mars 2001. Telur stefnandi að með þessum dómi hafi verið viðurkenndar efnabætur miðað við þriggja mánaða veiðreynslu togarans.

Stefnandi byggir kröfu sína á 2. mgr. 27. gr. sjómannalaga nr. 35/1985 og kjarasamningi aðila um að stefndi skuli tryggja stefnanda hlut úr afla. Í kjarasamningnum sé ekki kveðið sérstaklega á um hvernig eigi að fara með launagreiðslur þegar skipi sé endanlega lagt á uppsagnartíma. Fyrir liggi í málinu að veiðum Sjóla hafi verið hætt þar sem fyrirhugað hafi verið að breyta rekstrarháttum skipsins. Aflaheimildir hafi verið leigðar eða seldar frá stefnda. Ákvörðun stefnda að hætta veiðum skipsins hafi verið tekin í hagræðingarskyni fyrir stefnda. Þessar ráðstafanir stefnda hafi leitt til þess að stefnandi hafi ekki lengur fengið greiddan hluta af afla skipsins og hafi laun hans í uppsagnarfresti lækkað verulega frá því sem verið hafi miðað við hefðbundið úthald skipsins til fiskveiða.

Á því er byggt að það sé andstætt almennum reglum vinnuréttar að samningsbundnum kjörum launþega sé breytt á uppsagnarfresti með þessum hætti. Stefnda hafi verið í lófa lagið að haga ráðstöfunum sínum með þeim hætti að starfslok stefnanda féllu saman við stöðvun á úthaldi skipsins til veiða. Telur stefnandi óeðlilegt að hann þurfi að þola skerðingu á launum vegna ráðstafana sem stefndi hafi gripið til einhliða sér til hagsbóta. Stefndi hafi mátt vænta þess að halda óskertum ráðningarkjörum þar til ráðningartíma hans lyki. Væntingar hans um aflahlut hafi verið fyllilega raunhæfar miðað við launagreiðslur áður en til uppsagnar kom. Stefndi telur því að með hliðsjón á 2. mgr. 27. gr. sjómannalaga eigi stefnandi rétt á meðallaunum í uppsagnarfresti. Máli sínu til stuðnings vísar stefnandi til hæstaréttardóms nr. 326/2000.

Stefnandi vísar ennfremur til þess að skipi stefnda hafi verið úthlutað veiðheimildum þann 1. september 2000 en stefndi hafi hins vegar kosið að færa þessar heimildir yfir á önnur skip í sinni eigu.

Stefnandi byggir dómkröfuna á launum sínum frá 18. apríl 2000 til starfsloka 3. ágúst 2000. Stefndi hefur reiknað út að heildarlaun hans hafi numið 2.878.909 krónum á 80 daga tímabili eða að meðaltali 35.986 krónur á dag. Þriggja mánaða meðaltalslaun hafi því numið 3.238.740 krónum. Frá dragist kaup stefnanda í uppsagnarfresti, 363.374 krónur og 120.000 krónur sem stefnandi aflaði sér annars staðar í uppsagnarfrestinum eða samtals 483.374 krónur. Heildarkrafan nemi því 2.815.366 krónum.

II.

Stefndi kveður Sjóla HF-1 hafa fyrst og fremst verið keyptan til að veiða hluta af úthafskarfakvóta skips stefnda, Haraldar Kristjánssonar HF-2. Sjóli

HF-1 hafi því verið án veiðiheimilda á því tímabili sem stefnandi hafi starfað sem vélstjóri um borð í skipinu. Allri áhöfninni hafi verið fullkunnugt um það. Skipinu hafi síðan verið lagt í byrjun ágúst eins og legið hafi fyrir allt sumarið. Hafi þá verið búið að veiða það magn af úthafskarfa sem því hafi verið ætlað að veiða. Allri áhöfn hafi verið sagt upp 3. ágúst og hafi verið sjálfhætt þar sem kvótinn hafi verið búinn. Sjóli hafi verið við bryggju frá 3. ágúst til 19. september 2000 og hafi verið unnið að viðhaldi og viðgerðum um borð í skipinu.

Stefndi mótmælir kröfum stefnanda og byggir sýknukröfu sína á því að stefnandi hafi fengið sömu greiðslur út uppsagnarfrest sinn og hann hefði fengið ef hann hefði haldið áfram á skipinu. Hafi stefndi því efnt í einu og öllu skyldur sínar samkvæmt kjarasamningum og sjómannalögum.

Stefndi mótmælir kröfum stefnanda sem röngum og órökstuddum. Kröfurnar séu byggðar á dómi Hæstaréttar í óskyldu máli. Sjóli HF-1 hafi verið á úthafskarfaveiðum sumarið 2000 og hafi öllum skipverjum verið ljós óvissan um framhaldið. Skipið hafi verið kvótalaust þegar stefnandi hafi verið sagt upp og hafi stefnandi vírst skilja þá ákvörðun stefnda. Þá hafi stefnandi fengið greidda kauptryggingu út uppsagnartímann, sem hafi verið það sama og hann hefði fengið ef hann hefði haldið áfram á skipinu.

Það breyti engu þó skipið hafi fengið veiðiheimildir á árinu sem hófst 1. september 2000, þar sem aldrei hafi verið ætlunin að Sjóli nýtti þær heimildir. Þessar heimildir hafi áður tilheyrt Haraldi Kristjánssyni HF-2, en hann hafi verið seldur. Sjóla hafi verið lagt 3. ágúst 2000 og frá þeim tíma og út uppsagnarfrestinn hafi ekki verið um nein aflaverðmæti að ræða til að skipta á milli stefnanda og stefnda. Stefndi hafi því uppfyllt kjarasamning aðila og beri því að sýkna hann af kröfum stefnanda í málinu.

Verði ekki fallist á framangreindar málsástæður telur stefndi að sýkna beri hann vegna tómlætis stefnanda. Stefnandi hafi tekið við launum athugasemda-laust og engar athugasemdir gert fyrir en tæpu ári eftir að hann hætti störfum hjá stefnda.

Í varakröfu sinni gerir stefndi þá kröfu að stefnukrafa verði lækkuð og stefnda verði ekki gert að greiða stefnanda hærri fjárhæð en sem svarar 367.255 krónum að frádregnum tekjum stefnanda fyrir mánuðina september og október 2000. Þar sem fiskveiðar séu sveiflukenndar og árstíðabundnar sé krafan byggð á útreikningi á meðaltekjum í stöðu 1. vélstjóra á Sjóla HF-1 fyrir september og október 1999. Sjóli hafi ekki haft kvóta þegar hann hætti veiðum í byrjun ágúst 2000 og því hafi hann legið í höfn það sem eftir var ágústmánaðar. Það hafi ekki verið fyrir en 1. september sem skipið hafi fengið veiðiheimildir á ný.

III.

Stefnandi starfaði ýmist sem yfir eða 1. vélstjóri á ístogaranum Sjóla HF-1

tímabilið 11. janúar 2000 til 3. ágúst 2000, en þá var skipinu lagt, veiðum hætt og stefnanda sagt upp störfum. Stefnanda var greidd kauptrygging í þriggja mánaða uppsagnarfresti en telur sig eiga rétt á meðallaunum síðustu þriggja mánaða í starfi. Þessa kröfu sína byggir stefnandi á 2. mgr. 27. gr. sjómannalaga nr. 35/1985 og túlkun Hæstaréttar á því ákvæði í málinu nr. 326/2000: Róbert Páls-son gegn Þormóði Ramma-Sæberg hf.

Það er álit dómsins að þessi dómur Hæstaréttar hafi fordæmisgildi í þessu máli. Verður talið, eins og í fyrrnefndum dómi segir, að það sé andstætt almenn-um reglum vinnuréttar að sammingsbundnum kjörum launþega sé breytt á uppsagnarfresti eins og hér var gert. Stefndi hefði getað hagað ráðstöfunum sínum þannig að starfslok stefnanda féllu saman við stöðvun á úthaldi skipsins til veiða. Stefnandi mátti vænta þess að halda óskertum ráðningarkjörum þar til ráðningartíma hans lyki samkvæmt ráðningar- og kjarasamningi. Væntingar hans um aflahlut voru raunhæfar miðað við launagreiðslur áður en til uppsagnar kom. Með hliðsjón af 2. mgr. 27. gr. sjómannalaga þykir krafa hans um meðal-laun undanfarandi mánaða eiga rétt á sér.

Ekki verður fallist á að stefnandi hafi fyrirgert rétti sínum sakir tómlætis. Stefndi hefur ekki sýnt fram á að síðustu launagreiðslur til stefnanda hafi falið í sér samkomulag um fullnaðaruppgjör í þeim skilningi, að hann hafi eftir starfs-lok sín hjá stefnda afsalað sér rétti til frekari launagreiðslna, sem honum hefði ella borið samkvæmt kjarasamningi.

Stefnandi miðar kröfu sína við meðalafhlut á Sjóla HF-1 frá 18. apríl 2000 til 3. ágúst sama ár. Er gerð grein fyrir kröfum stefnanda hér að framan og hefur stefndi ekki mótmælt þeim útreikningi tölulega. Samkvæmt því átti stefnandi að fá 3.298.740 krónur í laun á uppsagnartíma. Frá þeirri fjárhæð dragast þau laun er hann fékk á þessu tímabili og er ekki ágreiningur um að þau hafi numið samtals 483.374 krónum. Stefnda ber því að greiða stefnanda 2.815.366 krónur og þykir rétt að dráttarvextir reiknist frá ráðningarlökum 4. nóvember 2000.

Samkvæmt þessum úrslitum verður stefndi dæmdur til þess að greiða stefn-anda málskostnað sem þykir hæfilega ákveðinn 350.000 krónur og er þar með-talinn virðisaukaskattur.

Gunnar Aðalsteinsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Sjólaskip hf., greiði stefnanda, Hans Schröder, 2.815.366 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 4. nóvember 2000 til 1. júlí 2001 en frá þeim degi samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 til greiðsludags og 350.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 419/2002. **Vátryggingafélag Íslands hf.**

(Magnús Thoroddsen hrl.)

gegn

Sparisjóði Hafnarfjarðar

(Valgarður Sigurðsson hrl.)

Veðflutningur. Veðbandslausn.

V hf. og S deildu um lausn bifreiðarinnar KJ 985 úr veðböndum og flutning veðsins yfir á bifreiðina SY 302 og yfirlýsingu S af því tilefni. Hafði S átt 1. veðrétt í bifreiðinni KJ 985 en við sölu á henni, þar sem bifreiðin SY 302 gekk upp í kaupin, hafði að kröfu V hf. verið óskað eftir að veðið yrði fært yfir á síðarnefndu bifreiðina vegna láns V hf. til kaupanda hinnar fyrrnefndu. S féllst á það með yfirlýsingu þar sem tekið var fram að skuldabréfið væri að eftirstöðvum 1.800.000 krónur og gaf V hf. út veðskuldabréf með 1. veðrétt í bifreiðinni. S hafði hins vegar ekki aflétt veðinu og gekk síðar að því en við nauðungarsölu fékkst ekkert upp í kröfur V hf. Talið var ótvírætt af gögnum málsins að V hf. hefði verið ljóst að verulega þyrfti að greiða niður áhvilandi veðskuld á bifreiðinni KJ 985 áður en til þess kæmi að S leysti hana úr veðböndum og flytti veðið yfir á bifreiðina SY 302. Í því skyni greiddi hann 1.000.000 krónur inn á skuldina og var sú greiðsla hluti af láni vegna kaupa á bifreiðinni. Með eðlilegri aðgæslu hefði V hf. jafnframt átt að vera ljóst að þessi greiðsla nægði ekki til að eftirstöðvar veðskuldarinnar yrðu 1.800.000 krónur eins og þær voru sagðar vera í yfirlýsingu S og líta yrði á sem skilyrði af hans hálfu fyrir veðflutningi og veðbandslausn þótt það hefði mátt vera skýrar orðað. Átti V hf. þannig ekki að veita lánið fyrr en það hafði fengið vissu fyrir því að veðskuldin hefði verið komin niður í 1.800.000 krónur. Talið var að hann yrði sjálfur að axla ábyrgð af því að hafa veitt lánið án slíkrar staðfestingar enda bent ekkert í gögnum málsins til þess að S hefði gefið nokkurn ádrátt um að færa veðið yfir á verðminni bifreið nema eftirstöðvar væru þær sem í yfirlýsingu hans sagði. Var S því sýknaður af kröfum V hf.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason og Pétur Kr. Hafstein.

Héraðsdómi var áfrýjað 6. september 2002. Áfrýjandi krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 2.088.872 krónur með nánar greindum dráttarvöxtum frá 5. júní 2000 til greiðsludags auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Málavöxtum er réttilega lýst í héraðsdómi að öðru leyti en því, að nokkrar dagsetningar hafa misritast. Áfrýjandi veitti fyrirtækinu Skýjum ofar ehf. lán að fjárhæð 2.357.690 krónur til kaupa á bifreiðinni KJ 985 og var veðskuldabréf vegna þess gefið út 5. apríl 2000 með 1. veðrétti í bifreiðinni. Skjalinu var þinglýst 7. apríl sama ár á 2. veðrétti, þar sem enn hvíldi á bifreiðinni lán stefnda til HTH ehf. að fjárhæð 2.930.000 krónur. Áfrýjandi greiddi 1.000.000 krónur inn á þá skuld 6. apríl 2000, en það nægði ekki til að koma eftirstöðvum hennar niður í 1.800.000 krónur, eins og ráð var fyrir gert í yfirlýsingu stefnda um veðflutning og veðbandslausn frá 1. mars 2000, sem send var áfrýjanda með símbréfi 5. apríl sama ár. Af veðflutningnum varð ekki og var bifreiðin seld nauðungarsölu 12. maí 2001, án þess að áfrýjandi fengi nokkuð greitt upp í veðkröfu sína.

Það er ótvírátt af gögnum málsins, að áfrýjanda var ljóst, að verulega þyrfti að greiða niður áhvílandi veðskuld á bifreiðinni KJ 985, áður en til þess kæmi, að stefndi leysti hana úr veðböndum og flytti veðið yfir á bifreiðina SY 302. Í því skyni greiddi hann 1.000.000 krónur inn á skuldina 6. apríl 2000 og var sú greiðsla hluti af láni hans til fyrirtækisins Skýjum ofar ehf. vegna kaupa þess á bifreiðinni. Með eðlilegri aðgæslu hefði áfrýjanda jafnframt átt að vera ljóst, að þessi greiðsla nægði ekki til að eftirstöðvar veðskuldarinnar yrðu 1.800.000 krónur, eins og þær voru sagðar vera í yfirlýsingu stefnda rúmum mánuði fyrr og líta verður á sem skilyrði af hans hálfu fyrir veðflutningi og veðbandslausn, þótt það hefði mátt vera skýrar orðað. Áfrýjandi átti þannig ekki að veita lánið fyrr en hann hafði fengið vissu fyrir því, að veðskuldin væri komin niður í 1.800.000 krónur. Verður hann sjálfur að axla ábyrgð af því að hafa veitt lánið án slíkrar staðfestingar, enda bendir ekkert í gögnum málsins til þess, að stefndi hafi gefið nokkurn ádrátt um að færa veðið

yfir á verðminni bifreið nema eftirstöðvar væru þær, sem í yfirlýsingu hans sagði.

Með þessum athugasemdum og að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur.

Áfrýjandi greiði stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Vátryggingafélag Íslands hf., greiði stefnda, Sparisjóði Hafnarfjarðar, 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 28. júní 2002.

Mál þetta var þingfest 20. febrúar 2002 og dómtekið 13. júní sl. Stefnandi er Vátryggingafélag Íslands, Ármúla 3, Reykjavík en stefndi er Sparisjóður Hafnarfjarðar, Strandgötu 8-10, Hafnarfirði.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefnda verði gert að greiða 2.088.872 krónur með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 5. júní 2000 til 23. október 2000, af 2.357.690 krónum frá þeim degi til 15. mars 2001, af 2.228.872 krónum frá þeim degi til 12. mars 2001, af 2.193.872 krónum frá þeim degi til 19. mars 2001, af 2.158.872 krónum frá þeim degi til 26. mars 2001, af 2.123.872 frá þeim degi til 1. júlí 2002 en með dráttarvöxtum skv. 1. mgr.6. gr. laga nr. 38/2001 af 2.088.872 krónum frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar.

Stefndi krefst sýknu og málskostnaðar.

I.

Stefndi lánaði HTH efh. 2.930.000 krónur til kaupa á bifreiðinni KJ-985. Skuldin var tryggð með veðskuldabréfi útgefnu 8. júní 1999 sem hvíldi á 1. veðrétti á bifreiðinni. Skýjum ofar ehf. hugðist kaupa bifreiðina KJ-985, m.a. með því að láta bifreið sína SY-302 upp í kaupin. Skýjum ofar ehf. leitaði nú til stefnanda með lánaðfyrirgreiðslu til þess að kaupin gætu farið fram.

Til þess að svo mætti verða þurfti að flytja lán stefnda af bifreiðinni KJ-985 yfir á bifreiðina SY-302. HTH. ehf. óskaði eftir því við stefnda að svo yrði gert og að bifreiðin KJ-985 yrði þar með leyst úr veðböndum. Stefndi féllst á þessa málaleitan og útbjó yfirlýsingu um veðflutning og veðbandslausn, dagsetta 1.

mars 2000. Segir í henni að skuldabréfið sé nú að eftirstöðvum 1.800.000 krónur og óskað sé eftir að yfirlýsingin verði færð í veðmálabækur á hina nýju eign sem viðbótarákvæði við fyrrgreint skuldabréf.

Svo fór að þessari yfirlýsingu um veðflutning og veðbandslausn var aldrei þinglýst. Stefndi segir að ástæðan hafi verið sú að það hafi verið skilyrði af hans hálfu að skuldin yrði fyrst greidd niður um 1.220.914 krónur og henni komið niður í 1.800.000 eins og yfirlýsingin beri sjálf með sér. Þá hefur stefndi einnig lagt fram útskrift úr fundargerð lánafundar hjá stefnda þar sem segir að lánið verði greitt niður um 1.220.914 krónur. Stefndi segir að stefnanda hafi verið fullkunnugt um þetta skilyrði enda hafi hann sjálfur greitt 1.000.000 krónur inn á skuldina 7. apríl 2000. Frekari greiðslur hafi hins vegar ekki borist þrátt fyrir ítrekuð loforð skuldara þar um og því hafi ekkert orðið af veðflutningnum. Að auki hafi komið í ljós þann 11. maí 2000 að nýju láni hafði verið þinglýst á bifreiðina SY-302 að fjárhæð 1.899.180 krónur og hvíldi það á 1. veðrétti. Með því hafi veðflutningur í raun verið útilokaður.

Stefnandi kveðst aftur á móti hafa treyst því að bifreiðin KJ-985 yrði leyst úr veðböndum og hafi því lánaði Skýjum ofar ehf. 2.357.690 krónur til kaupa á bifreiðinni. Var gefið út veðskuldabréf fyrir skuldinni 5. mars 2000 með 1. veðrétti í bifreiðinni KJ-985 og sjálfskuldarábyrgð Ara Þórðarsonar. Skjalinu var þinglýst 7. mars 2000 á 2. veðrétt með þeim athugasemdum að á 1. veðrétti hvíldi lán stefnda að fjárhæð 2.930.000 krónur. Stefnandi segir að hið nýja lán að fjárhæð 2.357.690 krónur sundurliðist þannig að 1.304.542 krónur hafi verið uppgreiðsla veðskuldar sem hvílt hafi á bifreiðinni SY-302 og 1.000.000 krónur hafi verið viðbótarlán til Skýjum ofar ehf. sem hafi verið notað til að greiða niður skuldina við stefnda. Mismunur að fjárhæð 53.148 krónur sé kostnaður vegna útgáfu skuldabréfsins. Veðskuldabréf stefnanda fór í vanskil og þann 11. maí 2001 var bifreiðin KJ-985 seld nauðungarsölu. Stefndi leysti bifreiðina til sín fyrir 1.450.000 krónur en ekkert fékkst upp í veðkröfu stefnanda.

II.

Stefnandi byggir kröfu sína á ofangreindri yfirlýsingu um veðflutning og veðbandslausn. Á grundvelli yfirlýsingarinnar hafi stefnandi lánað Skýjum ofar ehf. 2.357.690 krónur gegn 1. veðrétti í bifreiðinni KJ-985. Stefndi hafi aftur á móti ekki aflétt sínu veði eins og hann hafði þó ábyrgst í yfirlýsingunni. Þess í stað hafi stefndi gengið að veðinu og bifreiðin verið seld nauðungarsölu. Ekkert hafi fengist upp í veðkröfu stefnanda á 2. veðrétti. Stefnandi byggir kröfu sína á almennum reglum fjármunaréttar.

Stefndi byggir á því að skilyrði stefnda fyrir veðflutningnum hafi ekki verið fullnægt og því hafi ekki getað orðið af honum. Allar ákvarðanir stefnanda á grundvelli fyrirhugaðs veðflutnings hljóti því að vera á hans eigin ábyrgð.

Stefndi getur þess í greinargerð að hann hafi boðið stefnanda að endurgreiða honum innborgun hans að fjárhæð 1.000.000 krónur inn á lánið til þess að gera hann jafnsettan og áður. Þessu tilboði hafi stefnandi hafnað.

III.

Fram hefur komið í málinu að aðilar höfðu samráð um ofangreind kaup á bifreiðinni KJ-985, veðflutning í því sambandi og lánaþyrngreiðslu. Þáttur stefnda fólst eingöngu í því að aflétta láni af bifreiðinni. Starfsmenn aðila komu að málinu en þeim ber ekki saman að því leyti að starfsmaður stefnda neitar því alfarið að hafa lofað eða gefið ádrátt um að láninu yrði aflétt skilyrðislaust. Það hafi ávallt verið skilyrði stefnda, eins og fram komi reyndar í yfirlýsingunni sjálfri, að lánið yrði fyrst greitt niður í 1.800.000 krónur, einfaldlega vegna þess að hið nýja veð staði ekki undir hærri fjárhæð. Ekki verður annað séð en að stefnanda hafi verið kunnugt um þetta skilyrði því að hann greiddi stefnda 1.000.000 krónur í þessu skyni. Stefnandi veitti hins vegar Skýjum ofar ehf. hið nýja lán án þess að ganga fyrst úr skugga um hvort stefndi væri búinn að aflétta sínu veði af bifreiðinni.

Stefnandi byggir kröfu sína á því að í yfirlýsingu stefnda um veðflutning og veðbandslausn felst loforð um að láninu verði aflýst af bifreiðinni KJ-985. Með því að undirrita þessa yfirlýsingu og gefa hana út hafi stefndi gefið loforð sem hann sé bundinn af. Hann hafi með yfirlýsingunni ábyrgst að létta veðinu af bifreiðinni.

Ekki verður fallist á með stefnda að það eitt að undirrita og gefa út þessa yfirlýsingu sé skilyrðislaust loforð um að létta veði af bifreiðinni KJ-985. Engin slík skuldbinding felst í yfirlýsingunni samkvæmt hljóðan hennar. Þvert á móti er hún hefðbundin yfirlýsing lánastofnunar um veðflutning og veðbandslausn þegar skuldari óskar eftir að flytja lán af einni eign yfir á aðra. Slík yfirlýsing verður aldrei virk fyrr en veðflutingurinn hefur farið fram, þ.e. skuldareigandi hefur þinglýst láninu á nýtt tryggt veð og leyst fyrri eign úr veðböndum. Auk þess er tekið fram í yfirlýsingunni að lánið, sem óskað er flutnings á, sé upphaflega að fjárhæð 2.930.000 krónur en nú að eftirstöðvum 1.800.000 krónur. Má af því ráða að það hafi verið skilyrði stefnda að lánið yrði greitt niður í 1.800.000 krónur áður en veðflutningur yrði heimilaður.

Þegar framangreint er virt þykir ósannað að stefndi hafi gefið loforð um að aflétta hinu umdeilda láni af bifreiðinni KJ-985 skilyrðislaust og áður en nýtt veð væri tryggt. Verður stefndi því sýknaður af kröfum stefnanda og eftir þessari niðurstöðu verður stefnandi dæmdur til að greiða stefnda málskostnað sem þykir hæfilega ákveðinn 400.000 krónur og er þá meðtalin virðisaukaskattur.

Gunnar Aðalsteinsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Sparisjóður Hafnarfjarðar, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Vátryggingafélagi Íslands hf., í máli þessu.

Stefnandi greiði stefnda 400.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 12. desember 2002.

Nr. 244/2002.

X

(Klemenž Eggertsson hdl.)

gegn

A

B

C og

(Dögg Pálsdóttir hrl.)

Sameinaða líftryggingarfélaginu hf.

(Einar Baldvin Axelsson hrl.)

og gagnsök

Vátryggingarsamningur. Líftrygging. Meðalganga. Dráttarvextir. Gjaf-sókn.

Í nóvember 1993 leitaði H eftir líftryggingu hjá S með því að fylla út eyðublað fyrir beiðni um trygginguna. Í sérstökum lið í beiðninni fyrir tilnefningu rétthafa merkti hann með krossi við orðin „nánustu vandamenn“. H lést í nóvember árið 2000 og var líftryggingin þá í gildi. Í málinu deildu X, eftirlifandi maki H, annars vegar og börn H hins vegar um hver eða hverjir skyldu teljast rétthafar að líftryggingarfjárhæðinni. H og X gengu í hjónaband í júlí 1994 og áttu saman eitt barn, sem fætt var á árinu 1998. Óumdeilt var að X og H þekktust ekki þegar hann tók líftrygginguna og ekki voru bornar bríður á að börn H voru nánustu vandamenn hans þegar hann tók trygginguna. Af skýringum í fyrrnefndu eyðublaði gat ekki orkað tvímælis að með vali á nánustu vandamönnum sem rétthafa mundi maki, ef um hann yrði að ræða við andlát H, rýma út tilkalli niðja hans til líftryggingarfjárins, svo sem einnig leiddi af 5. mgr. 105. gr. laga um vátryggingarsamninga. Hefði ætlun H verið önnur en að fella sig við þessa skipan hefði honum verið í lófa lagið að tilnefna lögerfingja sem rétthafa og veita þannig börnunum hlutdeild í líftryggingarfénu ef hann gengi síðar í hjúskap eða nafngreina þau sem rétthafa til að féð rynni allt til þeirra, en báðir þessir kostir voru til staðar á fyrrnefndu eyðublaði. Var fallist á með X að hún ætti ein rétt til líftryggingarfjárins samkvæmt tilnefningu H á rétthafa að því. Lagt var til grundvallar að líftryggingarfjárhæðin réðist af þeirri stund sem tryggingaratburðurinn gerðist. Þá var S gert að greiða X dráttarvexti af tildæmdri fjárhæð frá uppsögu dómsins.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 24. maí 2002. Hún krefst þess aðallega að gagnáfrýjandinn Sameinaða líftryggingarfélagið hf. verði dæmdur til að greiða sér 7.575.112 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 27. september 2001 til greiðsludags, en til vara 7.211.678 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 2001 til 1. júlí sama árs og samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti án tillits til gjafsóknar, sem hún naut fyrir héraðsdómi.

Gagnáfrýjendur, A, B og C, áfrýjuðu héraðsdómi fyrir sitt leyti 31. júlí 2002. Þau krefjast þess aðallega að gagnáfrýjandinn Sameinaða líftryggingarfélagið hf. verði dæmdur til að greiða hverju þeirra 2.389.294 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá 1. desember 2000 til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Til vara krefjast þau staðfestingar héraðsdóms um annað en málskostnað. Þá krefjast þau málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti án tillits til gjafsóknar, sem þeim hefur verið veitt á báðum dómstigum.

Gagnáfrýjandi, Sameinaða líftryggingarfélagið hf., áfrýjaði héraðsdómi fyrir sitt leyti 29. júlí 2002. Hann krefst þess að aðaláfrýjanda verði dæmdar úr hans hendi 7.167.882 krónur, en tildæmd fjárhæð beri þó ekki dráttarvexti fyrr en að 14 dögum liðnum frá uppsögu dóms og til vara frá uppsögu dómsins. Þá krefst gagnáfrýjandinn málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

I.

Samkvæmt gögnum málsins leitaði H eftir líftryggingu hjá gagnáfrýjanda, Sameinaða líftryggingarfélaginu hf., með því að fylla út eyðublað fyrir beiðni um hana 4. nóvember 1993. Í sérstökum lið í beiðninni fyrir tilnefningu rétthafa merkti hann með krossi við orðin „nánustu vanda-menn“. H lést [...] 2000 og var líftryggingin þá í gildi. Fyrir liggur að þann dag nam fjárhæð hennar 7.167.882 krónum.

Í málinu deila aðaláfrýjandi annars vegar og gagnáfrýjendurnir A, B og C hins vegar um hver eða hverjir skuli teljast rétthafar að líftryggingarfjárhæðinni. Aðaláfrýjandi er eftirlifandi maki H, en þau gengu í hjúskap 4. júlí 1994. Eiga þau saman eitt barn, sem fætt er á árinu 1998. Óumdeilt er að aðaláfrýjandi og H þekktust ekki þegar hann tók líftrygginguna, svo og að hann hafi þá hvorki verið í hjúskap né sambúð. Gagnáfrýjendurnir A, B og C eru börn H, fædd [...]. Ekki eru bornar brigður á að þau voru nánustu vandamenn hans þegar hann tók líftrygginguna.

II.

Í áðurnefndu eyðublaði fyrir beiðni um líftryggingu, sem H fyllti út og beindi til gagnáfrýjandans Sameinaða líftryggingarfélagsins hf. 4. nóvember 1993, var sem fyrr segir sérstakur liður fyrir tilnefningu rétthafa. Í upphafi textans í þeim lið sagði eftirfarandi: „Sem rétthafa líftryggingarfjárhæðarinnar við andlát tilnefni ég“, en þar fyrir neðan voru greindir þrír kostir fyrir váttryggingartaka til að velja úr. Í fyrsta lagi var unnt að velja „nánustu vandamenn“, en svofelld skýring var á þessu orðalagi í eyðublaðinu: „Þessi tilnefning þýðir að maki líftryggðs er rétthafi, en sé hann ekki á lífi þá börn hins líftryggða og séu þau heldur ekki á lífi, þá erfingjar skv. lögum.“ Í öðru lagi stóð til boða að merkja við reitinn „lögerfingjar“, en til skýringar á því sagði eftirfarandi: „Þessi tilnefning þýðir t.d., ef líftryggði lætur eftir sig maka og börn gengur 1/3 fjárhæðarinnar til maka en 2/3 til barna.“ Loks gafst kostur á að færa inn einn eða fleiri nafngreinda rétthafa. Svo sem áður greinir merkti H með krossi við reitinn „nánustu vandamenn“. Rétthafar voru tilgreindir í samræmi við þetta í skírteini fyrir líftryggingunni, svo og í framlagðri tilkynningu gagnáfrýjandans um endurnýjun hennar í eitt ár frá 1. nóvember 2000. Ekki hefur verið dregið í efa að eins hafi verið greint frá þessu í fyrri tilkynningum sama efnis allt frá því að líftryggingin var tekin.

Samkvæmt 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga skal við skýringu á tilnefningu rétthafa að líftryggingarfjárhæð litið svo á, ef atvik máls leiða ekki til annars, að orðalagið „nánustu vandamenn“ merki maka váttryggingartaka, en sé maki ekki á lífi þá börn váttryggingartaka og séu þau heldur ekki lífs þá erfingja hans. Eðli máls samkvæmt verður að beita þessum skýringarreglum með tilliti til fjölskylduhaga þess líftryggða þegar andlát hans ber að höndum. Skilja

verður málflutning gagnáfrýjendanna A, B og C svo að þau telji sig allt að einu eiga rétt til alls líftryggingarfjárins með tilliti til aðstæðna föður þeirra þegar hann tók líftrygginguna og tilgangsins, sem af þeim aðstæðum megi ráða, með vali hans á rétthöfum. Um þetta verður að líta sérstaklega til þess að af áðurröktum skýringum í eyðublaði fyrir beiðni um líftrygginguna gat ekki orkað tvímælis að með vali á nánustu vanda-mönnum sem rétthafa mundi maki, ef um hann yrði að ræða við andlát H, rýma út tilkalli niðja hans til líftryggingarfjárins, svo sem einnig leiðir af fyrrgreindu ákvæði laga nr. 20/1954. Hefði ætlun H verið önnur en að fella sig við þessa skipan hefði honum verið í lófa lagið að tilnefna lögerfingja sem rétthafa og veita þannig gagnáfrýjendunum hlutdeild í líftryggingarfénu ef hann gengi síðar í hjúskap eða nafngreina þau sem rétthafa til að það rynni allt til þeirra. Ekkert liggur fyrir í málinu til stuðnings því að H hafi þrátt fyrir þetta ætlað gagnáfrýjendunum allt líftryggingarféð eða eftir atvikum hluta þess þegar hann hafði stofnað til hjúskapar við aðaláfrýjanda, en í þeim tilgangi hefði hann hæglega getað breytt fyrri tilnefningu sinni á rétthafa. Að þessu öllu gættu verður að fallast á með aðaláfrýjanda að hún eigi ein rétt til líftryggingarfjárins samkvæmt tilnefningu H á rétthafa að því.

Eins og áður er getið liggur fyrir að fjárhæð líftryggingarinnar var 7.167.882 krónur við andlát H. Fyrrgreindar dómkröfur aðaláfrýjanda taka mið af líftryggingarfjárhæðinni með breytingum, sem síðar urðu vegna vísitölubindingar hennar samkvæmt skilmálum fyrir tryggingunni. Eru í aðalkröfu reiknaðar verðbætur fram að þingfestingu málsins í héraði 27. september 2001, en í varakröfu til 1. febrúar sama árs, sem aðaláfrýjandi telur gjalddaga kröfu sinnar vegna ákvæðis 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954. Í skilmálum fyrir líftryggingunni er ekki mælt fyrir um hvaða tímamark eigi að miða útreikning fjárhæðar hennar við. Að því athuguðu verður að leggja til grundvallar að fjárhæðin ráðist af þeirri stund, sem tryggingaratburðurinn gerðist. Samkvæmt því á aðaláfrýjandi rétt á að fá greiddar 7.167.882 krónur.

Svo sem gagnáfrýjandinn Sameinaða líftryggingarfélagið hf. hefur borið fyrir sig var honum vegna deilu annarra málsaðila óheimilt samkvæmt fyrri málslíð 3. mgr. 104. gr. laga nr. 20/1954 að losna undan skyldum sínum með því að greiða einhverju þeirra eða þeim öllum út líftryggingarféð, sem málið varðar, fyrr en leyst yrði úr henni með dómi eða sátt. Verður að fallast á með gagnáfrýjandanum að þessi atvik séu

slík, sem um ræðir í fyrri málslið 7. gr. laga nr. 38/2001, sbr. áður 13. gr. vaxtalaga. Þótt gagnáfrýjandinn hafi ekki lagt féð á geymslureikning handa þeim, sem síðar sýndi fram á rétt sinn til þess, og látið þannig eftir öðrum að njóta vaxta af því, hefur aðaláfrýjandi ekki leitað dóms um annars konar vexti úr hendi hans en dráttarvexti. Að þessu öllu athuguðu verður gagnáfrýjandanum gert að greiða aðaláfrýjanda dráttarvexti af tildæmdri fjárhæð frá uppsögu þessa dóms.

Ákvæði héraðsdóms um málskostnað og gjafsóknarkostnað verða staðfest.

Dæma verður gagnáfrýjendurna A, B og C til að greiða aðaláfrýjanda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og nánar greinir í dómsorði, en að öðru leyti skal málskostnaður falla niður. Um gjafsóknarkostnað gagnáfrýjendanna fer samkvæmt því, sem í dómsorði segir.

D ó m s o r ð :

Gagnáfrýjandi, Sameinaða líftryggingarfélagið hf., greiði aðaláfrýjanda, X, 7.167.882 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 12. desember 2002 til greiðsludags.

Ákvæði héraðsdóms um málskostnað og gjafsóknarkostnað skulu vera óröskuð.

Gagnáfrýjendur, A, B og C, greiði í sameiningu aðaláfrýjanda 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti. Að öðru leyti fellur málskostnaður fyrir Hæstarétti niður.

Allur gjafsóknarkostnaður gagnáfrýjendanna A, B og C fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns þeirra, 200.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 15. maí 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 18. apríl s.l., var upphaflega höfðað með stefnu birtri 27. júní s.l. Voru stefnendur þau A, B, og C.

Stefndi var Sameinaða líftryggingafélagið hf., kt. 680568-2789, Sigtúni 42, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda voru þær aðallega að stefndi yrði dæmdur til að greiða

stefnendum andvirði líftryggingar sem faðir þeirra, H, tók 4. nóvember 1993. Til vara að stefndi yrði dæmdur til að greiða skylduerfingjum H andvirði líftryggingar er hann tók 4. nóvember 1993. Þá var krafist málskostnaðar.

Stefndi krafðist upphaflega frávísunar málsins, en féll frá þeirri kröfu undir rekstri málsins. Stefndi krafðist sýknu af kröfum stefnenda og málskostnaðar úr hendi þeirra.

Með stefnu þingfestri 27. september s.l. höfðaði X meðalgöngusök á hendur ofangreindum. Gerði hún þær dómkröfur aðallega að hið meðalgöngustefnda félag, Sameinaða líftryggingafélagið hf., yrði dæmt til þess að greiða meðalgöngustefnanda kr. 7.575.112 með dráttarvöxtum samkvæmt III. og V. kafla laga nr. 38/2001 frá 27. september 2001 til greiðsludags. Á hendur meðalgöngustefndu A, B og C voru þær kröfur gerðar að viðurkennt yrði með dómi að þau ættu engan rétt til ofangreindrar líftryggingarfjárhæðar. Til vara var þess krafist að hið meðalgöngustefnda félag yrði dæmt til að greiða meðalgöngustefnanda kr. 7.211.678 með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 2001 til 1. júlí 2001, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. og V. kafla laga nr. 38/2001 til greiðsludags. Á hendur meðalgöngustefndu A, B og C voru þær kröfur gerðar að viðurkennt yrði með dómi að þau ættu engan rétt til ofangreindrar líftryggingarfjárhæðar. Í báðum tilvikum var krafist málskostnaðar eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en meðalgöngustefnanda var veitt gjafsókn með leyfi dóms- og kirkjumálaráðuneytis dagsettu 5. nóvember s.l.

Meðalgöngustefndi Sameinaða líftryggingafélagið hf. gerði þær kröfur að hann yrði einungis dæmdur til að greiða meðalgöngustefnanda kr. 7.167.882 og hann yrði sýknaður af málskostnaðarkröfu meðalgöngustefnanda. Þá krafðist meðalgöngustefndi málskostnaðar úr hendi meðalgöngustefnanda.

Meðalgöngustefndu A, B og Y f.h. C kröfðust sýknu og að hinu meðalgöngustefnda félagi yrði gert að greiða þeim í jöfnum hlutföllum kr. 7.167.882, þannig að kr. 2.389.294 kæmu í hlut hvers þeirra, með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. desember 2000 til 1. júlí 2001, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. og V. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Til vara voru þær kröfur gerðar að hið meðalgöngustefnda félag yrði dæmt til að greiða meðalgöngustefndu hverju um sig kr. 1.194.647 með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. desember 2000 til 1. júlí 2001, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. og V. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Þá var krafist málskostnaðar úr hendi meðalgöngustefnanda.

Með úrskurði dómsins upp kveðnum 29. janúar s.l. var aðalsök í málinu vísað frá dómi. Málskostnaður úrskurðaðist ekki, enda varð meðalgöngusök aðalsök í málinu.

Með stefnu birtri 30. janúar s.l. höfðuðu ofangreindir upphaflegir aðalstefnendur í máli þessu mál nr. [...] á hendur hinu stefnda líftryggingafélagi og gerðu

sömu kröfur og þau gerðu í meðalgöngusök og lýst er hér að ofan. Þá var krafist málskostnaðar úr hendi hins stefnda félags að viðbættum virðisaukaskatti eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en stefnendum var veitt gjafsókn í málinu með leyfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins dagsettu 5. mars s.l.

Hið stefnda félag krafðist sýknu af kröfum þessara stefnenda, sem hér eftir verða nefnd meðstefnendur og málskostnaðar úr hendi þeirra.

Þetta mál var sameinað máli því sem hér er til meðferðar og verður upphaflegur meðalgöngustefnandi því nefnd aðalstefnandi hér eftir.

Málavextir.

Málavextir eru þeir að 4. nóvember 1993 undirritaði H beiðni um töku líftryggingar hjá hinu stefnda félagi. Á eyðublaðinu eru gefnir þrír kostir við ánöfnun rétthafa líftryggingarfjárhæðarinnar. Í fyrsta lagi nánustu vandamenn og á eyðublaðinu er þessi tilnefning sögð þýða að maki líftryggðs sé rétthafi, en sé hann ekki á lífi þá börn hins líftryggða og séu þau heldur ekki á lífi, þá erfingjar skv. lögum. Í öðru lagi lögerfingjar og er þessi tilnefning sögð þýða t.d. að láti líftryggði eftir sig maka og börn gangi 1/3 fjárhæðarinnar til maka en 2/3 til barna. Í þriðja lagi er gefinn kostur á skráningu rétthafa á nafn, t.d. sambúðaraðila. Á þessum tíma var H ógiftur og ekki í sambúð og er upplýst að hann kynntist ekki eftirlifandi eiginkonu sinni, aðalstefnanda máls þessa, fyrr en eftir að hann tók líftrygginguna. Þau munu hafa gengið í hjónaband 4. júlí 1994. H tilnefndi nánustu vandamenn sem rétthafa líftryggingarfjárhæðarinnar. Upphafleg líftryggingarfjárhæð var kr. 6.000.000 og er óumdeilt að H gerði engar breytingar á tilnefningu rétthafa á gildistíma tryggingarinnar og á árlegum tilkynningum hins stefnda félags til hans voru nánustu vandamenn sagðir réttahafar. H först með voveiflegum hætti 14. nóvember 2000 og samkvæmt upplýsingum hins stefnda félags stóð líftryggingin þann dag í kr. 7.167.882. Með úrskurði Héraðsdóms Reykjaness [...] var því slegið föstu að H hefði látist [...].

H mun hafa látið eftir sig fjögur börn, meðstefnendur máls þessa og með aðalstefnanda átti hann V. Stefnendur máls þessa hafa reynt að komast að samkomu-
lagi um að skipta líftryggingarfénu á milli sín, en án árangurs.

Málsástæður og lagarök aðalstefnanda.

Aðalstefnandi byggir á því að í 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 sé skýringarregla sem kveði á um það hvernig túlka beri hugtakið nánustu vandamenn en samkvæmt því sé maki eini rétthafinn. Hafi H viðhaldið tryggingunni eingöngu til hagsbóta eiginkonu sinni. Hafi ekkert komið fram um að vilji hans hafi staðið til annars en að aðalstefnandi væri einn rétthafi og beri meðstefnendur sönnunarbyrðina um annað.

Aðalstefnandi gerir aðallega kröfu um greiðslu líftryggingarfjárhæðarinnar

eins og hún var í janúarmánuði 2001, kr. 7.211.678, uppreiknaðri samkvæmt framfærsluvísitölu í þeim mánuði og sömu vísitölu í júní 2001 og segist þá fá fjárhæðina kr. 7.575.112. Varakrafa aðalstefnanda er byggð á upplýsingum hins stefnda félags um líftryggingarfjárhæðina eins og hún var í janúar 2001.

Aðalstefnandi vísar til vaxtalaga um dráttarvexti og 24. gr. laga nr. 20/1954 um upphafstíma dráttarvaxta. Málskostnaðarkrafa er reist á 129. gr. og 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991. Krafa um virðisaukaskatt á málflutningsþóknun er reist á lögum nr. 50/1988.

Málsástæður og lagarök meðstefnenda.

Meðstefnendur byggja á því að við túlkun fyrirmæla líftryggðs um það hverjir séu réttihafar gildi sömu meginreglur og um túlkun erfðaskráa. Beri að finna út hver hafi verið vilji líftryggðs og liggi þetta í orðalagi 1. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954. Þar komi fram að skýringarreglum ákvæðisins skuli beitt ef atvik málsins leiði eigi til annarrar niðurstöðu. Með sama hætti sé litið svo á að ákvæðum 5. mgr. 105. gr. laganna, sem geymi skýringarreglu um það hverjir skulu teljast nánustu vandamenn, skuli einungis beita ef annað leiði ekki af kringumstæðum.

Meðstefnendur byggja á því að augljóst sé að H hafi ætlað þeim að njóta líftryggingarinnar. Þegar hann tók trygginguna hafi hann ekki verið í sambúð og ekki þekkt aðalstefnanda. Nánustu vandamenn á þeim tíma sem hann tók trygginguna hafi verið meðstefnendur og sé ljóst að hann hafi tekið trygginguna og haldið henni við þeim til hagsbóta. Skipti í þessu sambandi ekki máli fréttabréf sem hið stefnda félag hafi sent líftryggingartökum árið 1998, en þar sé fjallað um hugtakið nánustu vandamenn. Þá skipti skráning á innheimtuseðli um að nánustu vandamenn séu réttihafar ekki máli að mati meðstefnenda. Telja þau skýrt hver vilji H hafi verið og bendi allar kringumstæður er hann tók trygginguna til þess að vilji hans hafi verið sá að meðstefnendur væru réttihafar og eigi því lögvarða kröfu til líftryggingarfjárins. Ákvæði lokamálsliðar 1. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 leiði til þess að fallast beri á aðalkröfu meðstefnenda, því samkvæmt henni eigi skýringarreglur 105. gr. laganna ekki við ef atvik máls leiði til annars. Í þessu máli leiði atvik máls til annarrar niðurstöðu því vilji H hafi verið augljós er hann tók trygginguna.

Varakrafa meðstefnenda er byggð á því að af lokamálslið 1. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 svo og sanngirnirök leiði til þess að skylduerfingar H, þ.e. börn hans og eiginkona skipti andvirði líftryggingarfjárins milli sín í samræmi við erfðareglur. Verði litið svo á að eftirfarandi hjúskapur H skapi aðalstefnanda einhvern rétt til líftryggingarfjárins, telja meðstefnendur að skipta beri fenu samkvæmt erfðareglum milli skylduerfingja. Væri sú niðurstaða nær því að vera í samræmi við vilja H en að aðalstefnandi, sem hann hafði ekki kynnst er hann

tók trygginguna, ryðji meðstefnendum út sem rétt höfum. Slík niðurstaða sé í anda þeirrar túlkunarreglu að líftryggingarfé skuli ætíð skiptast í samræmi við vilja líftryggingartaka og jafnframt í samræmi við lokamálslið 1. mgr. 105. gr. laganna. Hafi ekkert komið fram sem bendi til þess að H hafi viljað svipta börn sín líftryggingarfénu þrátt fyrir hjúskapinn og sé líklegra að vilji hans hafi staðið til þess að bæði börn og maki nytu góðs af.

Málskostnaðarkrafan er byggð á XXI. kafla laga nr. 91/1991 og krafa um virðisaukaskatt á málflutningsþóknun er reist á lögum nr. 50/1988.

Málsástæður og lagarök stefnda.

Hið stefnda félag telur að því beri að greiða aðalstefnanda kr. 7.167.882, en það sé fjárhæð líftryggingarinnar eins og hún var á dánardegi H [...], sbr. 10. gr. skilmála líftryggingarinnar.

Stefndi mótmælir því að lagaskilyrði séu til að dæma dráttarvexti samkvæmt ákvæðum laga nr. 38/2001. Samkvæmt 24. gr. laga nr. 20/1954 megi krefja um greiðslu bóta 14 dögum eftir að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bóta. Telur stefndi þessa reglu leiða til þess að greiðsluskylda hans verði ekki virk fyrr en fullnægjandi upplýsingar liggi fyrir svo félaginu sé unnt að greiða kröfu. Í þessu tilviki sé deilt um það hverjir séu réttahafar tryggingarinnar og sé þetta skilyrði því ekki uppfyllt fyrr en skorið hefur verið úr ágreiningi aðila með dómi. Stefndi bendir á að megintilgangur dráttarvaxta sé að þvinga skuldara til greiðslu. Í þessu máli viðurkenni stefndi greiðsluskyldu sína gagnvart aðalstefnanda, hann sé ekki í vanskilum og bíði dómsúrlausnar um það hverjum beri að greiða líftryggingarfjárhæðina.

Krafa stefnda um sýknu af málskostnaðarkröfu byggir á því að engin þörf hafi verið fyrir aðalstefnanda að stefna honum í málinu, þar sem ljóst hafi verið að stefndi myndi greiða kröfuna til aðalstefnanda yrði niðurstaða dómsmáls sem meðstefnendur höfðuðu á þá leið að aðalstefnanda bæri líftryggingarféð.

Krafa stefnda um sýknu af kröfum meðstefnanda er á því byggð að samkvæmt 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 teljist maki váttryggingartaka vera rétt-hafi hafi hann tilnefnt nánustu vandamenn sem réttahafa. Beri samkvæmt þessu að greiða líftryggingarfjárhæðina til aðalstefnanda. Samkvæmt 1. mgr. sömu lagagreinar megi víkja frá þessari reglu leiði atvik máls til annars og sé viðurkennt af dómstólum og fræðimönnum að ótvírætt þurfi að sýna fram á að atvik máls eigi að leiða til þess að vikið sé frá þeim reglum sem greini í 2.-5. mgr. 105. gr. laganna. Stefndi byggir á því að ekkert hafi komið fram í málinu sem réttlætt geti frávik frá þessari meginreglu.

Stefndi byggir á því að sú staðreynd að H var ekki kvæntur þegar hann tók líftrygginguna sé ekki sönnun þess að hann hafi hugsað trygginguna eingöngu

til hagsbóta fyrir meðstefnendur. Sé tekið fram í líftryggingarbeiðni að hugtakið nánustu vandamenn þýði að maki sé réttthafi sé hann á lífi og börn þá fyrst að honum látnum. Hafi H því hlotið að reikna með því að maki yrði réttthafi þar sem hann tilgreindi börnin ekki sérstaklega. Hefði honum verið í löfa lagið að tilgreina meðstefnendur sem réttthafa og hefði þá ekki farið á milli mála að tryggingin væri þeim ætluð. Fullyrðingar meðstefnenda um að H hefði ekki haft nein áform um að taka upp sambúð eða ganga í hjúskap séu með öllu ósannaðar og þá bendir stefndi á að H hafi gengið að eiga eftirlifandi eiginkonu sína rösku hálfu ári eftir að hann tók líftrygginguna.

Stefndi ítrekar að engin gögn hafi verið lögð fram þess efnis að vilji H hafi staðið til þess að meðstefnendur ættu umfram aðra að njóta góðs af líftryggingunni. Hvíli sönnunarbyrðin um að atvik máls eigi að leiða til þess að víkið sé frá meginreglu 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 alfarið á meðstefnendum og verði þau að bera allan halla af sönnunarskorti í þessum efnunum.

Stefndi rökstyður sýknukröfu sína af varakröfu meðstefnenda með þeim hætti að ekkert hafi komið fram í málinu sem leiða eigi til þess að víkja beri frá reglu 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954. Sé enginn lagagrundvöllur fyrir varakröfunni og sanngirniskrök geti aldrei leitt til þess að skipta beri fénu samkvæmt lögerfðareglum og verði ekki séð að slíkri skiptingu verði fundin stoð í ákvæðum laga nr. 20/1954.

Stefndi mótmælir dráttarvöxtum frá fyrri tíma en dómsuppsögudegi og vísast til rökstuðnings hans hér að framan um það efni.

Stefndi reisir málskostnaðarkröfu sína á 1. og 3. mgr. 129. gr. og 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991.

Niðurstaða.

Ágreiningur aðila í máli þessu snýst um það hver sé réttthafi líftryggingar sem H tók 4. nóvember 1993. Aðalstefnandi telur sig eina réttthafa tryggingarinnar og byggir það á þeirri tilgreiningu H í líftryggingarbeiðni að nánustu vandamenn séu réttthafar. Leiði af 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 að í slíku tilviki teljist maki eini réttthafinn. Meðstefnendur telja atvik málsins eiga að leiða til þeirrar niðurstöðu að þau séu réttthafar og byggja á því að augljóst hafi verið að faðir þeirra hafi ætlað þeim að njóta andvirðis líftryggingarinnar. Hann hafi ekki þekkt aðalstefnanda þegar hann tók trygginguna og bendi atvik málsins til þess að það hafi verið eindreginn vilji hans að meðstefnendur nytu fjárins. Varakrafa meðstefnenda lýtur að því að skipta beri líftryggingarfénu milli skylduerfingja H. Stefndi hafnar því að meðstefnendur eigi rétt til líftryggingarfjárins og byggir á því að aðalstefnandi sé réttthafi en ágreiningur sé um fjárhæð tryggingarinnar. Þá er ágreiningur um það frá hvaða tíma beri að reikna dráttarvexti.

Samkvæmt 1. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga skal,

þegar greiða skal váttryggingarfjárhæðina við lát váttryggingartaka og skýra þarf ákvæði hans, er hann hefur tilnefnt annan mann sem rétthafa í sinn stað, fylgja reglum 2.-5. mgr. sömu lagagreinar, ef atvik málsins leiða eigi til annars. Í 5. mgr. er sú skýringarregla að hafi váttryggingartaki tilnefnt nánustu vandamenn sína, teljist maki hans vera rétthafi, en sé maki eigi á lífi, þá börn hans og séu þau heldur eigi á lífi, þá erfingjar hans. Kemur þá til skoðunar hvort atvik máls þessa séu með þeim hætti að ekki komi til þess að ofangreindum skýringarreglum verði beitt, heldur beri að leitast við að finna út hver vilji H heitins hafi verið.

Eins og að framan er rakið tilnefndi H heitinn nánustu vandamenn sem rétthafa líftryggingarfjárhæðarinnar er hann undirritaði líftryggingarbeiðni 4. nóvember 1993. Er óumdeilt að á þeim tíma voru meðstefnendur rétthafar tryggingarinnar, enda var H á þeim tíma hvorki kvæntur né í sambúð. Fjölskylduaðstæður H breyttust hins vegar nokkrum mánuðum síðar, en hann gekk í hjónaband með aðalstefnanda 4. júlí 1994 og eignaðist með henni barn [...] 1998. Hafði hjónaband H og aðalstefnanda því staðið í rúmlega sex ár er hann lést [...] árið 2000. H gerði engar breytingar á tilnefningu rétthafa, en í málinu hefur ekkert komið fram um að hugur hans hafi staðið til að einn lögerfingja hans nyti líftryggingarfjárins framar öðrum. Yrði fallist á kröfu aðalstefnanda leiddi það til þess að upphaflegir rétthafar tryggingarinnar, börn H, nytu fjárins að engu leyti. Ef á hinn bóginn yrði fallist á aðalkröfu meðstefnenda yrði aðalstefnandi, eiginkona H í rúm sex ár, útilokuð að öllu leyti frá líftryggingarfénu. Verður því að telja að atvik máls þessa séu með þeim hætti að ekki beri að beita skýringarreglu 5. mgr. 105. gr. laga nr. 20/1954 og verður því fallist á varakröfu meðstefnenda þess efnis að vilji H heitins hafi staðið til þess að líftryggingarfjárhæðin skiptist á milli þeirra og aðalstefnanda.

Samkvæmt gögnum málsins stóð líftryggingarfjárhæðin í kr. 7.167.882 á dánardægi H og eru engin rök til annars en að miða við þá fjárhæð. Verður niðurstaða málsins því sú að stefndi verður dæmdur til að greiða meðstefnendum hverju um sig kr. 1.194.647. Þessi niðurstaða leiðir til þess að stefndi verður dæmdur til að greiða aðalstefnanda kr. 3.583.941. Fallast ber á þá kröfu stefnda að ofangreindar fjárhæðir beri ekki dráttarvexti fyrr en frá dómsuppsögudegi, en fyrr var stefnda ekki unnt að greiða fjárhæðina sökum ágreinings aðila um rétthafa tryggingarinnar.

Eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður. Allur gjafsóknarkostnaður aðalstefnanda, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns hennar, Klemenz Eggertssonar, hdl., kr. 500.000, greiðist úr ríkissjóði. Þá skal allur gjafsóknarkostnaður meðstefnenda greiðast úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns þeirra, Daggar Pálsdóttur, hrl., kr. 500.000.

Hjörtur O. Aðalsteinsson, héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Sameinaða liftryggingarfélagið hf. greiði aðalstefnanda, X, kr. 3.583.941 ásamt dráttarvöxtum frá dómsuppsögudegi til greiðsludags og meðstefnendum, A, B og Y vegna ólögráða sonar C, hverju um sig kr. 1.194.647 ásamt dráttarvöxtum frá dómsuppsögudegi til greiðsludags.

Málkostnaður fellur niður. Allur gjafsóknarkostnaður aðalstefnanda, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns hennar, Klemenz Eggerts-sonar, hdl., kr. 500.000, greiðist úr ríkissjóði. Allur gjafsóknarkostnaður meðstefnenda greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns þeirra, Daggar Pálsdóttur, hrl., kr. 500.000.

Föstudaginn 13. desember 2002.

Nr. 547/2002. **Lögreglustjórinn í Reykjavík**

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

X

(Einar Þór Sverrisson hdl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. A liður 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli a. liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramarnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 10. desember 2002. Kærumálgögn bárust réttinum 12. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 10. desember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 20. desember nk. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess aðallega að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi, en til vara að gæsluvarðhaldi verði markaður skemmri tími. Þá krefst hún kærumálskostnaðar.

Sóknaðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Kærumálskostnaður verður ekki dæmdur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 10. desember 2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að X verði gert að sæta áfram gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 20. desember 2002 klukkan 16:00.

[...].

[...].Fangelsisrefsing er lögð við þeim verknaði sem kærða er grunuð um. Rannsókn málsins er ekki lokið og rökstuddur grunur er um að um sé að ræða

skipulagðan og umfangsmikinn innflutning á fíkniefnum, sem kærða og Y eigi aðild að. Hætta er á að kærða geti torveldað áframhaldandi rannsókn málsins fari hún frjáls ferða sinna. Þykja því skilyrði a liðar. 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála vera uppfyllt. Ber með vísan til þessa að taka til greina kröfu lögreglustjórans í Reykjavík eins og hún er fram sett og nánar greinir í úrskurðarorði. Ekki er efni til að gæsluvarðhaldinu sé markaður skemmri tími en krafist er.

Eggert Óskarsson héraðsdómari kvað upp dóminn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Kærða, X, sæti gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 20. desember 2002 klukkan 16:00.

Mánudaginn 16. desember 2002.

Nr. 537/2002.

Kolsvík ehf.

(Jónas Haraldsson hrl.)

gegn

Lífeyrissjóði sjómanna

(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

Kærumál. Veðréttur. Lögveð. Sjóveð.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 25. nóvember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 5. desember sama árs. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 20. nóvember 2002, þar sem staðfest var ákvörðun sýslumannsins í Keflavík 5. september sama árs um úthlutun söluverðs við nauðungarsölu á Eyjaness GK 131. Kæruheimild er í 79. gr. laga nr. 90/1991 um nauðungarsölu. Sóknaraðili krefst þess að sjóveðskrafa hans að fjárhæð 876.083 krónur verði greidd á undan lögveðskröfu varnaraðila við úthlutun á söluverði Eyjaness GK 131. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar, en til vara að málskostnaður verði felldur niður á báðum dómstigum.

Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði staðfestur og sér dæmdur kærumálskostnaður.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur um annað en málskostnað.

Rétt er að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur um annað en málskostnað.

Málskostnaður í héraði og kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjaness 20. nóvember 2002.

Málið var þingfest 10. október 2002 og tekið til úrskurðar 6. nóvember 2002.

Sóknaraðili er Kolsvík ehf., Hjöllum 4, Patreksfirði. Varnaraðili er Lífeyris-sjóður sjómanna, Þverholti 14, Reykjavík.

Í málinu er deilt um ákvörðun sýslumannsins í Keflavík 5. september 2002 um úthlutun söluverðs Eyjaness GK 131, skipaskrárnúmer 462, sem selt var nauðungarsölu 25. júní 2002. Heimild til að bera slíka ákvörðun undir héraðsdóm er að finna í 1. mgr. 52. gr. laga nr. 90/1991 um nauðungarsölu, en um málsmeðferð fer eftir ákvæðum XIII. kafla laganna.

Sóknaraðili krefst þess að hnekkð verði þeirri ákvörðun sýslumanns, að lögveðskrafa varnaraðila, upphaflega að fjárhæð krónur 1.123.591, verði greidd á undan sjóveðskröfu sóknaraðila að fjárhæð krónur 876.083. Jafnframt krefst sóknaraðili þess að honum verði úthlutað tilgreind fjárhæð af söluverði skipsins. Þá krefst hann málskostnaðar úr hendi varnaraðila.

Varnaraðili krefst staðfestingar á ákvörðun sýslumanns og málskostnaðar úr hendi sóknaraðila.

Sýslumaðurinn í Keflavík hefur ekki neytt heimildar til að senda héraðsdómi athugasemdir sínar um málefnið, sbr. 6. mgr. 73. gr. nauðungarsölulaga.

I.

Samkvæmt gögnum málsins var skipið Eyjaness GK 131, eign Eyjaness ehf., selt nauðungarsölu af sýslumanninum í Keflavík 25. júní 2002. Sóknaraðili átti hæsta boð í eignina, krónur 3.000.000. Í frumvarpi sýslumanns frá 26. júní var gert ráð fyrir að varnaraðili og tveir nafngreindir sjómenn fengju úthlutun af söluverðinu á grundvelli sjóðveðskrafna samkvæmt 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaga nr. 34/1985, í þeirri röð sem hér segir: Lífeyrissjóðsiðgöld til varnaraðila, krónur 1.123.591, launakrafa sjómannsins G.A.G., krónur 993.560, launakrafa sjómannsins B.K., krónur 838.820. Eftirstöðvar söluverðs að frádregnu 30.000 króna sölugjaldi til ríkissjóðs skyldi úthlutað sóknaraðila á grundvelli 3. töluliðs 1. mgr. 197. gr. laganna, með krónum 14.029. Lögmaður sóknaraðila mótmælti frumvarpinu með bréfi 10. júlí 2002 og gerði þá sömu kröfu fyrir hönd sóknaraðila og hann gerir nú í málinu. Á fundi sýslumanns um mótmæli við frumvarpið 5. september var ákveðið að breyta frumvarpinu með neðangreindum hætti og í framhaldi endurreiknaði sýslumaður hvað kæmi í hlut hvers kröfuhafa af söluverði skipsins. Lögmaður sóknaraðila lýsti því yfir á fundinum að ákvörðun sýslumanns yrði skotið til úrlausnar héraðsdóms og var það gert með bréfi 18. september 2002, sem dóminum barst 20. sama mánaður.

Samkvæmt endurútreikningi sýslumanns skyldi úthlutun af söluverði skipsins, miðað við ákvörðun frá 5. september, vera sem hér segir:

1. 1% sölugjald í ríkissjóð.	kr. 30.000
2. Sjóveðréttarkröfur skv. 1. tl. 1. mgr. 197. gr. I. nr. 34/1985	
a. Lífeyrissjóður sjómanna, lífeyrissjóðsiðgjöld.	kr. 1.093.673
b. Launakrafa G.A.G.	kr. 967.121
c. Launakrafa B.K.	kr. 822.482
d. Skipstjóra- og stýrimannafélagið Vísir	kr. 86.724
samtals	kr. 3.000.000

II.

Sóknaraðili byggir kröfugerð sína á því að sú ákvörðun sýslumanns að fella lífeyrissjóðsiðgjöld til varnaraðila undir 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaga sé röng. Umrædd iðgjöld séu tryggð með sérstakri lögveðsheimild í 7. gr. laga nr. 45/1999 um lífeyrissjóð sjómanna og verði því ekki felld undir áðurnefnda grein siglingalaganna. Vísar sóknaraðili hér til hrd. 1968:517. Þá bendir hann á að 60% af kröfu varnaraðila sé greidd úr vasa útgerðarmanns sem launatengd gjöld og þar af leiðandi eigi það að vera óumdeilanlegt að iðgjaldahluti útgerðarmanns sé ekki hluti af launum sjómanns og geti því þegar af þeirri ástæðu aldrei fallið undir hugtakið laun í skilningi 1. töluliðs 1. mgr. 197. gr. Vísar sóknaraðili til hrd. 1962:330 þessu til stuðnings. Kveður sóknaraðili að frá gildistöku laga nr. 34/1960 um breyting á lögum nr. 34/1958 hafi verið lögfest sú regla, sem nú standi í 7. gr. laga nr. 45/1999. Samkvæmt því verði krafa varnaraðila skilgreind í einu lagi og njóti hún lögveðsheimildar samkvæmt téðri 7. gr., en verði ekki færð undir 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaga, eins og sýslumaður hafi gert. Því verði annað hvort að skipa lögveðréttarkröfu varnaraðila á undan eða eftir sjóveðréttarkröfum. Bendir sóknaraðili hér á að í greinargerð með frumvarpi til siglingalaga segi varðandi 198. gr. að þrátt fyrir þá almennu reglu, sem fram komi í lagagreininni, geti lögveð gengið fyrir sjóveðum ef um það séu ótvíræð fyrirmæli í viðkomandi lögum. Í 7. gr. laga nr. 45/1999 sé ekki að finna slík ótvíræð fyrirmæli og því beri að skipa lögveðrétti varnaraðila á eftir öllum sjóveðréttarkröfum samkvæmt 197. gr. siglingalaga, þar á meðal kröfu sóknaraðila, sem byggir á 3. tölulið 1. mgr. 197. gr. Sóknaraðili vísar hér til hrd. 1968:517 varðandi árekstur lögveðsheimilda við úthlutun af uppboðsandvirði skips. Ennfremur byggir sóknaraðili á því að þegar sagt sé í 7. gr. laga nr. 45/1999 að lögveð samkvæmt greininni gangi framar öllum öðrum veðum, sé þar einungis verið að segja almennum orðum hvaða þýðingu lögveðsréttur hafi að lögum, þ.e.a.s. að hann gangi framar öðrum veðum, svo sem samningsveðum, aðfararveðum og þá í þessu tilviki öðrum lögveðum. Texti lagagreinarinnar segi ekkert til um það að lögveðsréttur varnaraðila gangi framar sjóveðum samkvæmt sjóveðskafla siglingalaga. Hefði svo átt að vera þá

hefði slíkt þurft að koma fram í lagatextanum eða frumvarpi til laganna með ótvíræðum hætti, sérstaklega þar sem þá væri verið að víkja til hliðar hálftrar aldar gömlum samnorrænum ákvæðum, auk þess sem slíkur forgangsréttur lögveðs gagnvart sjóveði væri ekki í samræmi við alþjóðasáttmála um sjóveð frá 1967. Með engu móti sé hægt að túlka lögveð varnaraðila þannig að það skuli víkja til hliðar sjóveðrétti samkvæmt 197. gr. siglingalaga, enda hefði orðið að taka það skýrt fram í lagatextanum ef sú hefði verið ætlun löggjafans.

Þar sem lögveðstryggð krafa lífeyrissjóðsiðgjalda til varnaraðila falli samkvæmt framansögðu ekki undir 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaga og eigi heldur iðgjaldahluti sjómanna eftir setningu laga nr. 34/1960, sbr. hrd. 1962:330, þá verði lögveð varnaraðila að víkja fyrir öllum sjóveðréttarkröfum, sem lýst hafi verið í Eyjanes GK 131, þar með talinni kröfu sóknaraðila samkvæmt 3. tl. 1. mgr. 197. gr., enda komi hvorki til greina að láta lögveð varnaraðila ganga fyrir sjóveðum né heldur láta lögveðið fleygast inn í einstaka töluliði 1. mgr. 197. gr. siglingalaga.

Varðandi lagarök vísar sóknaraðili einkum til 197. gr. og 198. gr. siglingalaga nr. 34/1985 og 5. og 7. gr. laga nr. 45/1999 um lífeyrissjóð sjómanna.

III.

Varnaraðili byggir kröfu sína á því að úthluta beri honum af söluverði skipsins í samræmi við 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaga nr. 34/1985, enda eigi hann sjóveðrétt í skipinu fyrir lífeyrissjóðsiðgjöldum og teljist krafan hluti launa eða annarrar þóknunar skipverja í samræmi við orðalag tilvitnaðs ákvæðis.

Að auki byggir varnaraðili á því að sú venja hafi myndast að úthluta söluverði skipa, sem seld eru nauðungarsölu á sama hátt og gert hafi verið í þessu máli, þ.e. að krafa varnaraðila falli undir 1. tl. 1. mgr. 197. gr. siglingalaga.

Verði ekki á þetta fallist byggir varnaraðili á því að úthluta beri honum af söluverði skipsins í samræmi við 7. gr. laga nr. 45/1999 um lífeyrissjóð sjómanna, en samkvæmt orðalagi ákvæðisins eigi iðgjöld sjóðfélaga og launagreiðenda að hvíla sem lögveð á hlutaðeigandi skipi og ganga fyrir öllum öðrum veðum. Vísar varnaraðili til þess að hér sé um afdráttarlaust orðalag að ræða, enn afdráttarlausara en orðalag 198. gr. siglingalaga, þar sem kveðið sé á um að sjóveðréttur í skipi gangi fyrir öllum öðrum eignarhöftum. Hvað þetta varði sé jafnframt vísað til greinargerðar er fylgt hafi frumvarpi til siglingalaga, einkum athugasemda varðandi 198. gr., þar sem kveðið sé á um að ef ótvíræð fyrirmæli séu í viðkomandi lögum þá gangi lögveð framar sjóveðum.

Þá vísar varnaraðili til sanngirniraka, en krafa hans sé vegna iðgjalda í lífeyrissjóð sjómanna. Slík gjöld eigi lögum samkvæmt að stuðla að því að sjómenn eigi rétt til töku elli- og/eða örorkulífeyris og hljóti því að ganga fyrir kröfu sóknaraðila vegna bóta fyrir skemmdir á skipi í eigu hans.

Loks byggir varnaraðili á því að stærstur hluti kröfu hans sé tilkominn fyrir en krafa sóknaraðila. Það sé almenn regla veðréttar að þegar um jafn rétt háar kröfur sé að ræða þá gangi sú krafa fyrir sem eldri er. Krafa sóknaraðila sé samkvæmt dómi 8. nóvember 2001, en krafa varnaraðila sé vegna ógreiddra lífeyrissjóðsiðgjalda fyrir tímabilið mars til nóvember 2001 og vegna áætlaðra iðgjalda fyrir tímabilið nóvember 2001 til apríl 2002.

Varðandi lagarök vísar varnaraðili til ákvæða siglingalaga nr. 34/1985, einkum 1. töluliðs 1. mgr. 197. gr. og 198. gr. laganna, laga nr. 45/1999 um lífeyrissjóð sjómanna, einkum 7. gr. og 76. gr. stjórnarskárinnar nr. 33/1944.

IV.

Krafa sóknaraðila í máli þessu byggir að meginstefnu á því sjónarmiði að krafa varnaraðila um greiðslu af uppboðsandvirði umrædds skips njóti lögveðréttar samkvæmt sérstakri lögveðsheimild og standi sú lögveðsheimild neðar í réttindaröð en krafa sóknaraðila, sem tryggð sé með sjóveði í skipinu. Fyrst er það til að taka að ákvæði 197. gr. siglingalaga nr. 34/1985 um sjóveðrétt felur í sér lögveðsheimild fyrir þeim kröfum, sem þar eru taldar. Felst nánar í þessu að sjóveð er ein tegund lögveðs og verður ekki sjálfkrafa fallist á að sjóveðskröfur gangi í öllum tilvikum frammar öðrum lögveðum. Í 198. gr. siglingalaga er tekið fram að sjóveðréttur gangi fyrir öllum öðrum eignarhöftum í skipi. Ákvæði þetta var skýrt þannig í athugasemdum í frumvarpi til núgildandi siglingalaga, að þrátt fyrir orðalag 1. mgr. 218. gr. eldri siglingalaga nr. 66/1963, hafi almennt verið viðurkennt hérlandis að ýmis lögveð gangi fyrir sjóveðum, ef um það eru ótvíræð fyrirmæli í viðkomandi lögum og sé ekki ætlunin að breyting verði á því. Í 7. gr. laga nr. 45/1999 um lífeyrissjóð sjómanna segir að iðgjöld sjóðfélaga og launagreiðenda skuli hvíla sem lögveð á viðkomandi skipi og ganga fyrir öllum öðrum veðum. Engin rök eru til að fallast á það með sóknaraðila að það hafi verið ætlun löggjafans með setningu þessarar lagareglu að skipa lífeyrissjóðsiðgjöldum aftur fyrir allar sjóveðréttarkröfur. Verður þvert á móti að telja að markmið með lagasetningunni hafi verið að tryggja kröfur þessar betur en áður hafði verið. Eru fyrirmælin í 7. gr. ótvíræð og verða ekki skilin öðru vísi en svo, að þegar sagt er að lögveð samkvæmt lagagreininni gangi frammar öllum öðrum veðum, sé þar átt við bæði samningsveð og önnur lögveð, þar með talin sjóveð. Er það því álit dómsins að lögveð samkvæmt 7. gr. laganna gangi frammar sjóveðum samkvæmt 197. gr. siglingalaga. Skiptir engu máli í því sambandi þótt sýslumaðurinn í Keflavík hafi fellt kröfu varnaraðila undir 1. tölulið 1. mgr. 197. gr. siglingalaganna við úthlutunargerð 5. september 2002.

Varnaraðili krefst einungis staðfestingar á hinni umþrættu ákvörðun sýslumanns, en ekki breytingar á henni. Með þeim rökum og athugasemdum sem að framan greinir er ákvörðun sýslumanns því staðfest.

Samkvæmt framangreindum málsúrslitum og með vísan til 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála ber að ákvarða varnaraðila málskostnað úr hendi sóknaraðila og þykir hann hæfilega ákveðinn krónur 200.000. Úrskurðurinn er kveðinn upp af Jónasi Jóhannssyni héraðsdómara.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Staðfest er ákvörðun sýslumannsins í Keflavík 5. september 2002 um úthlutun á söluverði Eyjaness GK 131, sem selt var nauðungarsölu 25. júní 2002.

Sóknaraðili, Kolsvík ehf., greiði varnaraðila, Lífeyrissjóði sjómanna, 200.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 296/2002.

Íslenska kvikmyndasamsteypan ehf.

(Sigmundur Hannesson hrl.)

gegn

Storm ehf.

(Þórunn Guðmundsdóttir hrl.)

Leigusamningur. Lausafé.

S leigði Í nánar tiltekin tæki til kvikmyndatöku. Umsaminn leigutími var frá 10. til 12. júlí 1999 og skyldi skila búnaðinum 13. sama mánaðar. Í framleigði búnaðinn erlendu félagi. Búnaðinum var aldrei skilað og í ljós kom að svik voru í tafl og erlenda félagið ekki til. Þann 6. september sama árs veitti S viðtöku nýjum búnaði í stað þess, sem leigt hafði verið. Krafðist S leigugjalds vegna tækjanna til þess tíma. Talið var, að almennt væri óheimilt að framleigja hlut sem tekinn hefur verið á leigu, án samþykkis leigusala. Yrði Í að bera hallann af því að ósannað var að S hafi samþykkt framleiguna. Fari leigutaki út fyrir heimildir sínar varðandi meðferð leiguhlutar, þar á meðal með óheimilli framleigu hans, beri hann fóbótaþbyrgð vegna þess tjóns leigusala, sem af hlýst. Hins vegar verði því ekki fundin lagastöð að óheimil meðferð leigutaka á leiguhlut valdi því að leigusali geti krafð leigutaka um greiðslu leigu vegna hlutarins eftir lok umsamins leigutíma og eftir að hluturinn ferst eða týnist og leigunotum lýkur. Ljóst var að krafa S í málinu væri leigukrafa en ekki skaðabótakrafa og var ekki fallist á, að S gæti átt leigukröfu á Í vegna tímans eftir að hið leigða hvarf. Þá var ekki heldur fallist á að Í hafi samþykkt leigukröfu S. Var Í sýknað af kröfu S.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 21. júní 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu stefnda, en til vara að hún verði lækkuð. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Eins og nánar er rakið í hinum áfrýjaða dómi eru málavextir þeir að stefndi leigði áfrýjanda nánar tiltekin tæki til kvikmyndtöku. Samningur um leigu tækja þessara liggur ekki fyrir, en ekki er ágreiningur um að umsaminn leigutími hafi verið frá 10. til 12. júlí 1999, að búnaðinum skyldi skila að morgni 13. sama mánaðar, að umsamið leigugjald var 150.000 krónur auk virðisaukaskatts og að áfrýjandi greiddi það fyrirfram. Áfrýjandi framleigði búnaðinn erlendu félagi. Búnaðinum var aldrei skilað. Kom í ljós að svik voru í tafla og erlenda félagið ekki til. Áfrýjandi heldur því fram að búnaðurinn hafi verið framleigður með vitund og samþykki stefnda, en stefndi kveðst hvorki hafa vitað um né samþykkt framleiguna. Áfrýjandi kveðst hafa tilkynnt stefnda strax 13. júlí 1999 að tækjunum hafi verið stolið og hefur því ekki verið mót-mælt. Með bréfi 9. ágúst 1999 krafði stefndi áfrýjanda um leigu vegna búnaðarins, sem hann taldi þá á fallna, og tók jafnframt fram að hann teldi leigugjald „í gildi þar til viðkomandi tæki eða nýju verður skilað inn.“ Þann 6. september sama árs veitti stefndi viðtöku nýjum búnaði í stað þess, sem leigt hafði verið. Meðal gagna málsins er „afhendingar-seðill“ dagsettur þann dag, þar sem stefndi kvittaði fyrir móttöku nýja búnaðarins en gerði jafnframt kröfu á hendur áfrýjanda um leigugjald, 50.000 krónur á dag, til þess dags. Var fjárhæð leigukröfunnar jafnhá kröfu hans í máli þessu. Krafan var áréttuð í yfirlýsingu stefnda 8. sama mánaðar, en tekið fram að leigugjaldið væri miðað við tímabilið 10. júlí til 3. september 1999 að frádreginni áður greiddri leigu.

Áfrýjandi hafði tekið skammtímatryggingu hjá váttryggingafélagi vegna tækja þessara. Höfðaði hann mál á hendur félaginu vegna þess tjóns, sem hann taldi sig hafa orðið fyrir vegna svika þess, er hann framleigði tækin. Var einn liður í kröfugerð hans vegna framangreindrar kröfu stefnda um leigugreiðslu fyrir tækin. Var þessi kröfuliður studdur þeim rökum af hans hálfu í héraðsdómsstefnu í því máli að hann hafi orðið fyrir miklu fjártjóni, sem fælist í því að stefndi gerði kröfu til að hann „greiði leigu fyrir kvikmyndatökubúnaðinn per dag, frá því að búnaðinum var stolið“. Hafi hann reynt að takmarka tjón sitt með því að semja við stefnda um niðurfellingu eða lækkun kröfunnar en án árangurs til þessa. Þeim tilraunum yrði haldið áfram og myndi hann lækka kröfunna á síðari stigum ef slíkt samkomulag tækist. Með dómi Hæstaréttar 17. maí 2001 í máli nr. 450/2000 var váttryggingafélagið sýknað af kröfu

áfrýjanda. Stefndi höfðaði mál þetta til heimtu leigugjalds vegna tækjanna 28. september 2001.

II.

Almennt er þeim, sem tekið hefur lausafjármun á leigu, óheimilt að framleigja hlutinn eða fá þriðja manni afnot hans án samþykkis leigusala. Eins og að framan er rakið greinir aðila á um hvort áfrýjandi framleigði kvikmyndatökutækin hinu erlenda félagi með vitund og samþykki stefnda. Verður áfrýjandi að bera hallann af því að ósannað er að stefndi hafi samþykkt framleiguna. Fari leigutaki út fyrir heimildir sínar varðandi meðferð leiguhlutar, þar á meðal með óheimilli framleigu hlutarins, ber hann fébótaábyrgð vegna þess tjóns leigusala, sem af hlýst. Hins vegar verður því ekki fundin lagastoð að óheimil meðferð leigutaka á leiguhlut valdi því að leigusali geti krafð leigutaka um greiðslu leigu vegna hlutarins eftir lok umsamins leigutíma og eftir að hluturinn ferst eða týnist og leigunotum lýkur. Í héraðsdómsstefnu lagði stefndi grundvöll málsins og krafði áfrýjanda um stefnufjárhæðina sem skuld vegna leigu á umræddum tækjum. Fyrir Hæstarétti lýsti stefndi, í samræmi við þetta, því yfir að krafa hans í málinu miðaðist við leigugjald fyrir hinn margnefnda búnað og væri hún því leigukrafa en ekki skaðabótakrafa. Verður samkvæmt framansögðu ekki fallist á að stefndi geti átt leigukröfu á áfrýjanda vegna tímans eftir að hið leigða hvarf. Ekki verður heldur fallist á að líta megi svo á að áfrýjandi hafi með viðbrögðum sínum við kröfu stefnda eða með málatilbúnaði sínum í fyrrnefndu máli vegna váttryggingar tækjanna samþykkt leigukröfu stefnda, enda kom sem fyrr segir fram í þeim málatilbúnaði að hann hafi leitað eftir niðurfellingu eða lækkun kröfunnar við stefnda. Samkvæmt þessu verður áfrýjandi sýknaður af kröfu stefnda.

Rétt er að aðilarnir beri hvor sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, Íslenska kvikmyndasamsteypan ehf., er sýkn af kröfu stefnda, Storm ehf.

Málkostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 27. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 13. þessa mánaðar, er höfðað 28. september 2001 af Rauða dreglinum, Grensásvegi 7, 108 Reykjavík, gegn Íslensku kvikmyndasamsteypunni ehf., Hverfisgötu 46, 101 Reykjavík. Við aðalmeðferð málsins upplýsti lögmaður stefnanda, að nafni félagsins hafi verið breytt í Storm ehf., sem hafi sömu kennitölu og Rauði dregillinn ehf.

Stefnandi gerir þær dómkröfur, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 3.299.250 krónur, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 6. september 1999 til 1. júlí 2001, en vöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndi gerir þær kröfur aðallega, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda, en til vara að kröfur stefnanda verði stórlega lækkaðar. Þá krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda.

I.

Mál þetta á rætur að rekja til þess, að í júlí 1999 tók stefndi á leigu kvikmyndabúnað hjá stefnanda af gerðinni Digital Betacam DVW-A5005. Eru aðilar sammála um, að upphaf leigutíma hafi verið 10. júlí 1999 og að honum hafi átt að ljúka 12. sama mánaðar, þannig að búnaðurinn hafi átt að vera kominn í hendur stefnanda að morgni næsta dags.

Stefndi framleigði hinn leigða búnað 10. júlí 1999 KROON Film Productions, sem sagt var með aðsetur í Hollandi og var búnaðurinn afhentur manni, sem ætlað var, að væri frá því fyrirtæki, sama dag. Var leigan, 361.000 krónur, staðgreidd, en umsaminn leigutími var frá 9. til 12. júlí 1999. Búnaðinum var hins vegar aldrei skilað og upplýstist síðar, að ofangreint fyrirtæki var ekki til og að um skipulagða svikastarf-semi var að ræða.

Af hálfu stefnda var fallist á, að leitað væri sambærilegs kvikmyndabúnaðar til að afhenda stefnanda og hafði stefndi samband við Japis hf., sem fann slíkan búnað og gerði stefnda tilboð í hann. Féllst stefndi á tilboð Japis hf., sem afhenti stefnanda nýjan búnað 6. september 1999.

Stefndi höfðaði mál á hendur Vátryggingafélagi Íslands hf. til greiðslu 13.343.026 króna vegna þess tjóns, sem hann hefði orðið fyrir, með því að umræddum búnaði var stolið. Var málsóknin byggð á skammtímatryggingu, sem stefndi hafði keypt hjá tryggingarfélaginu. Með dómi Hæstaréttar 17. maí 2001 var tryggingarfélagið sýknað af kröfum stefnda með vísan til skilmála tryggingarinnar um, að skilyrði vátryggingaverndar væri, að hinir tryggðu munir væru í umsjá vátryggs og að semja hefði þurft sérstaklega við félagið um undantekningu frá þeirri reglu, en ósannað væri af hálfu stefnda, að svo hefði verið gert.

Í máli þessu krefur stefnandi stefnda um leigu fyrir umrætt tæki frá 10. júlí til 6. september 1999. Af hálfu stefnda er ekki fallist á kröfuna, þar sem einungis hafi verið samið um þriggja daga leigu, sem stefndi hafi þegar greitt fyrir.

II.

Stefnandi byggir á því, að skuld stefnda nemi 3.299.250 krónum og sé miðað við leigugjald fyrir tímabilið frá og með 10. júlí 1999 til og með 3. september sama árs. Um lagarök er vísað til meginreglu kröfuréttarins um efndir fjárskuldbindinga, en sú regla fái m.a. lagastoð í 5., 6. og 28. gr. laga nr. 39/1922. Varðandi gjalddaga kröfunnar er einkum vísað til meginreglu 12. gr. sömu laga.

Stefndi byggir sýknukröfu í fyrsta lagi á því, að hann hafi aldrei samþykkt að greiða stefnanda leigugjald fyrir hinn stolna kvikmyndatökubúnað, umfram það sem stefndi hafi þegar greitt fyrir þriggja daga leigu, 186.750 krónur, enda komi slíkt samþykki hvergi fram í gögnum stefnanda. Hafi stefnandi vitað eða mátt vita, að stefndi hafi talið sér óskýlt að verða við þessari kröfu stefnanda.

Í öðru lagi reisir stefndi kröfu um sýknu á því, að honum beri ekki að greiða leigu frá og með þeim tíma, er hinum leigða kvikmyndabúnaði var stolið. Stefndi hafi gert tímabundinn leigusamning við stefnanda frá 10. júlí 1999 til 12. júlí 1999 og leiguandlag verið fyrrnefndur kvikmyndabúnaður. Hafi stefndi fengið hann afhentan frá stefnanda 10. júlí 1999 í samræmi við samning aðila og leigutaka borið að efna skilaskyldu sína að morgni 13. júlí 1999. Framleigutakinn, KROON Film Productions, hafi hins vegar ekki skilað stefnda búnaðinum 12. júlí 1999 í samræmi við samning aðila. Þar sem leiguandlaginu hafi verið stolið frá stefnda af þriðja aðila, hafi stefnda verið gert ókleift að standa við skilaskyldu sína á leiguandlaginu samkvæmt samningi málsaðila vegna ómöguleika. Hafi saknæm háttsemi þriðja aðila valdið því, að leiguandlaginu hafi ekki verið skilað í lok leigutímans og verði stefndi ekki látinn bera ábyrgð á því. Sé það meginregla í leigurétti, að leigusali beri áhættu af því, ef leiguandlag ferst eða skemmist af tilviljun eða rýrnar á meðan leigutími varir, og gildi það einnig eftir að afhending hefur farið fram og leigutaki tekið við vörslum leiguandlags. Undir hugtakið tilviljun samkvæmt þessu falli m.a. það, að þriðji maður, sem ekki tengist leigusamningnum eða leiguandlaginu, vinni með saknæmum hætti skemmdarverk á því. Þá sé það einnig meginregla leiguréttarins, að fyrir þann tíma, sem leigutaki hefur engin afnot af leiguandlaginu, þegar leiguandlag hefur farist, skemmst af tilviljun eða rýrnað, geti leigusali ekki krafist neins endurgjalds. Þar sem stefndi hafi engin leiguafnot haft af leiguandlaginu eftir hinn þriggja daga leigutíma, sem leiguandlagið var framleigt viðsemjanda stefnda, sé stefnanda óheimilt að krefja stefnda um leigu fyrir það tímabil. Beri því að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda.

Varakrafa stefnda er byggð á því, að fjárkrafa stefnanda sé bersýnilega miklu

hærri en meint tjón hans. Krafan sé ósundurliðuð með öllu og komi hvergi fram í gögnum stefnanda á hvaða forsendum sú fjárhæð sé byggð. Byggi stefnandi kröfuna á gjaldskrá, beri honum að leggja hana fram, en stefndi byggi á því, að krafan sé of há. Þá virðist stefnandi ekki draga frá kröfufjárhæð sinni greiðslu stefnda, 186.750 krónur, sem stefndi hafi innt af hendi fyrir þriggja daga leigu, en samkvæmt afhendingarseðli stefnanda frá 6. september 1999 sé ranglega byggt á því, að stefndi hafi aðeins greitt stefnanda 150.000 krónur í leigu.

Loks er varakrafa á því byggð, að stefnandi hafi glatað rétti sínum til greiðslu á leigu, í heild eða að hluta, sökum tómlætis.

Stefndi byggir kröfur sínar á meginreglum leiguréttar um ábyrgð á leigugjaldlagi, lögum um meðferð einkamála, almennum reglum kröfuréttar og reglum samningaréttar um tilurð og stofnun löggjörninga.

III.

Svo sem áður greinir höfðaði stefndi mál á hendur Vátryggingafélagi Íslands hf. til heimtu bóta vegna þess tjóns, sem stefndi hafði orðið fyrir, með því að umræddum kvikmyndabúnaði var stolið í framhaldi af því, að stefndi framleigði hann hinu ætlaða hollenska fyrirtæki. Í því máli byggði stefndi stefnukröfur meðal annars á kröfu stefnanda á hendur stefnda um greiðslu andvirðis umrædds kvikmyndatökubúnaðar, að fjárhæð 4.033.800 krónur, og leigu á búnaðinum frá 10. júlí 1999 til 7. september sama árs, að fjárhæð 3.299.250 krónur.

Í málinu liggur fyrir bréf fjármálastjóra stefnanda til stefnda, dagsett 9. ágúst 1999, þar sem stefnda er tilkynnt, að ógreidd leiga hans vegna ofangreinds kvikmyndabúnaðar fyrir tímabilið frá 13. júlí 1999 til dagsetningar bréfsins, sé að fjárhæð 1.743.000 krónur að meðtöldum virðisaukaskatti, og stefndi beðinn um að greiða sem fyrst. Þá segir í bréfinu, að leigugjald sé í gildi, þar til viðkomandi tæki eða nýju verði skilað til stefnanda.

Með afhendingarseðli, rituðum af stefnanda og dagsettum 6. september 1999, þar sem stefnandi kvittar fyrir móttöku nýs tækis úr hendi stefnda, kemur fram, að leiga á áðurnefndum búnaði í 56 daga sé að fjárhæð 2.800.000 krónur, miðað við 50.000 króna leigu á dag, en frá dragist umrædd 150.000 króna leigugreiðsla stefnda.

Þá ritaði fjármálastjóri stefnda bréf 8. september 1999 „... í tilefni af fyrirhuguðu uppgjöri...“ aðila vegna leigu búnaðarins. Lýsti stefnandi því yfir í bréfinu, að leigugjald það, sem fram kemur á afhendingarseðli, en það svarar til stefnufjárhæðar málsins, sé fullnaðargreiðsla af hálfu stefnda og bæti hún stefnanda raunverulegt tjón vegna síðbúinna skila á „... hlut sem svarar til hins leigða.“ Jafnframt var því lýst yfir, að ekki yrðu gerðar aðrar kröfur vegna leigunnar. Taki útreiknaðar bætur mið af leigugjaldi fyrir tímabilið frá 10. júlí 1999 til 3. september sama árs. Meðal forsendna fyrir yfirlýsingunni væri, að bæturnar

yrðu inntar af hendi fyrir 23. september 1999, en eftir það yrðu reiknaðir dráttarvextir.

Ekki verður ráðið af gögnum málsins, að stefndi hafi haft uppi mótmæli við ofangreindri kröfugerð stefnanda vegna leigu kvikmyndabúnaðarins. Þá er á það að líta, að stefndi miðaði kröfugerð sína í málsókninni á hendur Vátryggingafélagi Íslands hf., að því er varðar leigu búnaðarins, við sömu fjárhæð og stefnandi krefur hann um í máli þessu. Gaf stefndi stefnanda heldur ekki færi á að gæta hagsmuna sinna í málinu með því að stefna honum til réttargæslu, sbr. 21. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, svo sem eðlilegt hefði verið, ef uppi hefði verið ágreiningur milli aðila um framangreinda fjárhæð.

Samkvæmt ofansögðu þykir stefnandi hafa með nægjanlega órækum hætti sýnt fram á, að stefndi hafi með aðgerðarleysi sínu í kjölfar bréfaskrifta stefnanda til hans og með málatilbúnaði í máli stefnda gegn tryggingarfélaginu samþykkt að greiða stefnanda hina umstefndu fjárhæð.

Ekki er fallist á með stefnda, að það hafi verið á áhættu stefnanda, að hinir framleigðu munir glötuðust við að stefndi fékk þriðja manni vörslu þeirra, heldur verður þvert á móti að telja, að það hafi verið á ábyrgð stefnda sem framleigusala að gera ráðstafanir til að firra sig tjóni af þeim sökum.

Þá eru heldur engin efni til að taka til greina þá málsástæðu stefnda, að stefnandi hafi glatað rétti sínum til leigu sökum tómlætis.

Með vísan til framanritaðs ber að dæma stefnda til greiðslu stefnufjárhæðar, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 30. janúar 2000, en þá var liðinn mánuður frá því stefnandi krafði stefnda sannanlega um greiðslu skuldarinnar, sbr. 3. mgr. 9. gr. laganna, til 1. júlí 2001, en vöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags.

Eftir þessum úrslitum og með vísan til 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 verður stefndi dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað, er telst hæfilega ákveðinn 250.000 krónur.

Dóminn kvað upp Helgi I. Jónsson héraðsdómari.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Íslenska kvikmyndasamsteypan ehf., greiði stefnanda, Storm ehf., 3.299.250 krónur, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 30. janúar 2000 til 1. júlí 2001, en vöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags og 250.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 342/2002.

Siglfirðingur hf.

(Kristján Þorbergsson hrl.)

gegn

Braga Má Valgeirssyni

(Jónas Haraldsson hrl.)

og gagnsök

Sjómenn. Ráðningarsamningur. Uppsagnarfrestur. Laun. Aflahlutur. Tómlæti.

Deila málsaðila stóð um þrjú atriði, sem öll vörðuðu uppgjör á launum til B vegna starfa hans sem yfirvélstjóri á frystitogara í eigu S, á tímabilinu frá 23. september 1999 þar til ráðningu hans lauk 6. mars 2000 vegna uppsagnar af hendi S. Í fyrsta lagi var um það deilt við hvaða daga ætti að miða útreikning greiðslu handa B, sem nema átti 25.000 krónum á mánuði samkvæmt tilteknum úrskurði. Var niðurstaða héraðsdóms staðfest um að miða bæri við þann tíma sem veiðiferð stóð við útreikning greiðslunnar, en ekki hverja 30 lögskráningardaga svo sem B hélt fram. Samkvæmt þeim útreikningi hafði S greitt kröfu B um umrædda greiðslu og var S sýknaður af þessari kröfu. Í öðru lagi var deilt um hvort B ætti rétt á auknum aflahlut samkvæmt sama úrskurði fyrir yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu afla. Var niðurstaða héraðsdóms staðfest, um að ósannað væri að vélstjórar á umræddu skipi hafi aukið vinnuframlag sitt í því skyni að fara með þessa yfirumsjón, en Félagsdómur hafði í sambærilegu máli talið það skilyrði fyrir auknum aflahlut. Í þriðja lagi laut ágreiningur aðila að uppgjóri launa í uppsagnarfresti. Talið var að B hafi átt rétt á greiðslu launa á 15 daga tímabili í uppsagnarfrestinum eftir að hann var farinn af skipi S. Varðandi fjárhæð launa í uppsagnarfresti taldi dómurinn að ekki yrði fallist á með S að B hafi aðeins átt rétt á kauptryggingu á umræddu 15 daga tímabili, heldur ætti B rétt til greiðslu svonefndra meðallauna. Var fallist á með héraðsdómi að krafa væri ekki niður fallin fyrir tómlæti.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Gunnlaugur Claessen og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 22. júlí 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu gagnáfrýjanda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, en til vara að hún verði lækkuð og málskostnaður felldur niður á báðum dómstigum.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði héraðsdómi fyrir sitt leyti 27. september 2002. Hann krefst þess að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða sér 852.811 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 6. mars 2000 til 1. júlí 2001, en 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Eins og ítarlega er rakið í héraðsdómi stendur deila málsaðila um þrjú atriði, en öll varða þau uppgjör á launum til gagnáfrýjanda vegna starfa hans sem yfirvélstjóri á frystitogara í eigu aðaláfrýjanda, Svalbarða SI 302, á tímabilinu frá 23. september 1999 þar til ráðningu hans lauk 6. mars 2000 vegna uppsagnar af hendi aðaláfrýjanda. Í fyrsta lagi er um það deilt við hvaða daga eigi að miða útreikning greiðslu handa gagnáfrýjanda, sem nema átti 25.000 krónum á mánuði samkvæmt lið I.b. í úrskurði, sem gekk 10. maí 1999 í samræmi við ákvæði 10. gr. fylgiskjals III með lögum nr. 10/1998 um kjaramál fiskimanna. Í öðru lagi hvort gagnáfrýjandi eigi rétt á auknum aflahlut samkvæmt II. lið sama úrskurðar fyrir yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu afla. Loks er í þriðja lagi ágreiningur um uppgjör launa í uppsagnarfresti.

Með vísan til forsendna héraðsdóms verður staðfest niðurstaða hans um tvö fyrstgreindu atriðin, sem áður er getið.

Ágreiningur aðilanna um laun í uppsagnarfresti varðar eingöngu tímabilið frá því að gagnáfrýjandi kom úr síðustu veiðiferð sinni á skipi aðaláfrýjanda 7. febrúar 2000 til loka uppsagnarfrestsins 6. mars sama árs. Í því sambandi deila þeir annars vegar um fyrir hversu marga daga gagnáfrýjandi eigi að fá laun og hins vegar við hvað miða eigi fjárhæð þeirra. Varðandi fyrrnefnda atriðið er þess að gæta að fyrir Hæstarétti hefur gagnáfrýjandi fallist á að hann eigi ekki rétt til launa fimm fyrstu dagana eftir að skipið kom í land vegna ákvæða í kjarasamningi vélstjóra um hafnarfrí án launa. Fallist verður á með héraðsdómi að gagn-

áfrýjandi hafi ekki átt rétt til launa eftir að hann lét hjá líða að mæta að boði aðaláfrýjanda til vinnu 28. febrúar 2000. Samkvæmt því átti gagnáfrýjandi rétt á greiðslu launa á 15 daga tímabili í uppsagnarfrestinum eftir að hann var farinn af skipi aðaláfrýjanda.

Varðandi fjárhæð launa í uppsagnarfresti er til þess að líta að ákvæði greina 1.30 og 1.33 í kjarasamningi, sem efnislega eru rakin í héraðsdómi og aðaláfrýjandi vísar til, eiga við þegar skip er ekki við veiðar vegna viðgerða eða aðrar tafir verða á útgerð þess. Í málinu liggur fyrir að aðaláfrýjandi hugðist ekki halda skipinu áfram til veiða hér við land að loknum lagfæringum og breytingum, sem hafist var handa við eftir lok veiðiferðar 7. febrúar 2000, og verður ekki annað ráðið af gögnum málsins en að hann hafi þá sagt allri áhöfninni upp. Mun aðaláfrýjandi hafa haft í hyggju að búa skipið undir rækjuveiðar á Flæmingjagrunni eða selja það úr landi, svo sem síðar mun hafa orðið raunin. Samkvæmt þessu var ekki gert hlé frá veiðum um tiltekinn tíma vegna viðgerða á skipinu eða af öðrum þeim sökum, sem varða fyrrgreind ákvæði í kjarasamningi, heldur var veiðum hætt hér við land. Verður því ekki fallist á með aðaláfrýjanda að gagnáfrýjandi hafi aðeins átt rétt á kauptryggingu samkvæmt þessum ákvæðum á því 15 daga tímabili, sem áður er getið. Af þessum sökum og í ljósi dómaframkvæmdar, sbr. einkum dóm Hæstaréttar 29. mars 2001 í máli nr. 326/2000, verður gagnáfrýjandi að teljast eiga rétt til greiðslu svonefndra meðallauna á þessu tímabili, en fallist er á með héraðsdómi að krafan sé ekki niður fallin fyrir tómlæti. Fyrir Hæstarétti er ekki ágreiningur um þann útreikning héraðsdómara að fjárhæð þessara launa á dag hafi átt að nema 23.341 krónu þegar tillit hefur verið tekið til kauptryggingar, sem gagnáfrýjandi fékk greidda í uppsagnarfresti. Verður aðaláfrýjandi samkvæmt þessu dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda samtals 350.115 krónur með dráttarvöxtum, eins og í dómsorði greinir.

Ákvæði héraðsdóms um málskostnað verður staðfest.

Aðaláfrýjandi verður dæmdur til að greiða gagnáfrýjanda málskostnað í Hæstarétti eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Aðaláfrýjandi, Siglfirðingur hf., greiði gagnáfrýjanda, Braga Má Valgeirssyni, 350.115 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1.

mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 30. apríl 2002 til greiðsludags.

Ákvæði héraðsdóms um málskostnað skal vera óraskað.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Norðurlands vestra 30. apríl 2002.

Mál þetta, sem tekið var til dóms að loknum munnlegum flutningi 7. mars sl., er höfðað af Braga Má Valgeirssyni, Berjarima 34, Reykjavík á hendur Siglufirðingi hf., Aðalgötu 34, Siglufirði.

Dómkröfur stefnanda.

Stefnandi krefst þess að stefnda verði gert að greiða honum 1.022.126 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af þeirri fjárhæð frá 6. mars 2000 til greiðsludags. Þá gerir hann kröfu um málskostnað að skaðlausu úr hendi stefnda og að við ákvörðun hans verði tekið tillit til virðisaukaskatts.

Dómkröfur stefnda.

Stefndi krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málavextir.

Þann 23. september 1999 hóf stefnandi störf sem yfirvélstjóri á Svalbarða SI-302 sem þá var í eigu stefnda. Ráðningarkjör stefnanda voru með þeim hætti að hann fór tvær veiðiferðir í röð en var þá þriðju í fríi en ekki var gerður við hann skriflegur ráðningarsamningur. Stefnandi fór samtals þrjár veiðiferðir, fyrsta veiðiferðin stóð frá 23. september 1999 til 18. október 1999. Önnur frá 22. október til 17. nóvember 1999 og sú þriðja frá 4. janúar 2000 til 7. febrúar 2000. Stefnanda var sagt upp störfum með þriggja mánaða fyrirvara og átti ráðningu hans að ljúka 6. mars 2000. Eftir síðustu veiðiferðina hætti stefndi að gera skipið út við Ísland á yfirstandandi fiskveiðiári og útbjó það til veiða við Kanada en hugðist selja skipið ef samningar um það tækjust. Fyrir liggur að stefndi óskaði ekki eftir starfskröftum stefnanda frá því að skipinu var lagt við bryggju og til 28. febrúar en stefnandi var boðaður til vinnu þann dag með símskeyti sendu 25. febrúar. Stefndi mætti hins vegar ekki til vinnu samkvæmt þeirri boðun.

Svalbarði SI-302 er svokallað vinnsluskip og er afli unninn og frystur um borð. Þegar skipið var á bolfiskveiðum voru notaðar fiskvinnsluvélar af Baadergerð og sjá tveir hásetar um að þær vinni eðlilega, oftast kallaðir „Baadermenn“, og fá þeir greitt sérstaklega fyrir þessa vinnu. Næstu yfirmenn þessara

manna eru vaktformenn hverrar vaktar þ.e. 2. stýrimaður eða bátsmaður en vélstjórar hafa ekkert yfir þeim að segja. Fyrir dómi lýsti stefnandi því að í starfi vélstjóra fælist umsjón með öllu á vinnsludekki, þeir sjái um lausfrystingu, rafmagn, geymslu afla, lensur og allt sem þeim viðkemur. Frystikerfi skipsins sé með ammoníaki og vélstjórar hafi umsjón með því en í slíku felist hætta en vélstjórum sé kennt að umgangast ammoníak. Stefnandi bar að „Baadermenn“ sjái um brýningu hnífa og þess háttar í Baadervélum en þær vélar flaki fisk og taki úr honum innnyflin, annað annist „Baadermenn“ ekki. Vélstjórar sjái um rafmagn og annað er viðkemur vélunum en ef stærri viðgerða sé þörf séu þær unnar í landi. Stefnandi bar að honum hafi ekki verið falið af skipstjóra eða útgerðarmanni að vinna á millidekki en það hafi verið talinn sjálfsgöður hlutur að vélstjórar ynnu þar og raunar illmögulegt að starfrækja vinnsludekkið án aðkomu vélstjóra.

Á árunum 1997 til 1998 áttu vélstjórar í kjaradeilu við útvegsmenn. Deilunni lauk, eftir verkfallsaðgerðir vélstjóra, með því að sett voru lög nr. 10/1998 um kjaramál fiskimanna. Í fylgiskjali með lögunum er ákvæði um úrskurðarnefnd með það hlutverk að skera úr um hvort greiða skyldi vélstjórum á fiskiskipum sérstaklega vegna breytts verksviðs þeirra og þátttöku í tæknivæðingu fiskiskipa. Ef niðurstaða nefndarinnar yrði sú að verksvið vélstjóra hefði breyst og álag í störfum þeirra aukist átti nefndin að úrskurða hvort greiða bæri vélstjórum sérstaklega vegna þessa og frá hvaða tíma. Úrskurður nefndarinnar skyldi þá vera hluti af kjarasamningi aðila frá og með úrskurðardegi. Nefndin kvað upp úrskurð þann 10. maí 1999. Í honum kemur m.a. fram í lið I, að yfirvélstjóri á fiskiskipi með aðalvél yfir 1.500 kW en minni en 3000 kW skyldi fá 25.000 krónur til viðbótar við aflahlut en 1. vélstjóri 20.000 krónur auk aflahlutar. Í lið II í úrskurðinum var svo mælt fyrir að á fiskiskipum með aðalvél yfir 1.500 kW skyldi yfirvélstjóri sem hefði yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans fá 0,10 hlut til viðbótar samningsbundnum aukahlut og 1. vélstjóri 0.08 viðbótarhlut. Greiðslur samkvæmt úrskurðinum skyldi greiða frá 10. maí 1999.

Stefnandi taldi stefnda ekki hafa greitt sér í samræmi við úrskurðinn. Af hans hálfu hófust innheimtuaðgerðir með því að lögmaður ritaði stefnda bréf fyrir hans hönd dagsett 22. febrúar 2000 og krafði um 1,6 hlut auk 25.000 króna greiðslu á mánuði. Þá var og gerður fyrirvari um launarétt stefnanda í uppsagnarfresti, meðallaun með tilliti til aflareynslu skipsins. Í framhaldi af þessu áttu sér stað nokkrar bréfaskriftir milli stefnda og lögmanns stefnanda. Stefndi áskildi sér rétt til að kanna hvort honum bæri að greiða stefnanda 25.000 króna fasta aukagreiðslu svo og hvort greiða bæri 0,10 hlut til viðbótar eins og krafist var. Viðræður milli lögmannna aðila í framhaldi af þessu báru ekki árangur. Vegna samkynja ágreinings höfðaði Vélstjórafélag Íslands 3 mál fyrir Félagsdómi.

Samkomulag varð með aðilum að láta mál stefnanda og annars vélstjóra bíða meðan beðið var niðurstöðu í máli sem Vélstjórafélagið höfðaði fyrir hönd Júlíusar Hólmgeirssonar gegn Samtökum atvinnulífsins fyrir hönd Landsambands íslenskra útvegsmanna fyrir hönd Útvegsmannafélags Norðurlands fyrir hönd stefnda. Félagsdómur viðurkenndi rétt Júlíusar til aukagreiðslna en hafnaði kröfu hans til aukahlutar. Var mál stefnanda fyrir Félagsdómi í framhaldi af því fellt niður. Með bréfi dagsettu 25. apríl 2001 gerði stefnandi kröfur á hendur stefnda í fjórum liðum. Í fyrsta lagi krafðist hann aukagreiðslu í samræmi við niðurstöðu Félagsdóms. Í öðru lagi krafðist hann leiðréttingar á launum sínum þar sem færri menn gegndu vélstjórastörfum um borð í Svalbarða en gert var ráð fyrir í lögum nr. 113/1984. Í þriðja lagi var gerð krafa um 1,6 hásetahlut í stað 1,5 hásetahlutar. Loks var gerð krafa um meðallaun fyrir tímabilið 8. febrúar til 6. mars 2000.

Stefndi kveður að samkomulag hafi verið með aðilum að gera upp launa-kröfur stefnanda í samræmi við niðurstöðu Félagsdóms en því hafi stefnandi hafnað. Þess í stað hafi stefnandi sett fram nýjar kröfur sem ekki hafi verið sinnt enda hafi stefndi þá verið hættur að fá botn í breytilegar kröfur stefnanda. Stefndi hafi síðan höfðað mál þetta en þá hafi kröfur hans einungis numið fimmta hluta þess sem krafist var með bréfi hans frá 25. apríl 2001.

Málsástæður og lagarök stefnanda.

Stefnandi krefst 25.000 króna aukagreiðslu á mánuði meðan hann var yfirvélstjóri á Svalbarða SI-302 á grundvelli liðar I.b. í úrskurði úrskurðarnefndar skv. lögum nr. 10/1998 og heldur stefnandi því fram að niðurstaða Félagsdóms í máli Júlíusar Hólmgeirssonar gegn Samtökum atvinnulífsins sé í samræmi við þetta. Byggt er á því að til þess að fá þessa aukagreiðslu þurfi að uppfylla þrjú skilyrði. Í fyrsta lagi vélfræðingsmenntun til að sinna vinnu í vélarúmi. Í öðru lagi þurfi aðalvél viðkomandi skips að vera á bilinu 1.501 til 2.999 kW og í þriðja lagi þurfi viðkomandi vélstjóri að vera yfirvélstóri. Hér hátti svo til að vélfræðimenntun er skilyrði fyrir því að gegna starfi yfirvélstjóra um borð í Svalbarða SI-302, aðalvél skipsins sé 1.618 kW og stefnandi hafi verið yfirvélstjóri á tímabilinu 23. september 1999 til 6. mars 2000. Krafa stefnanda vegna þessa nemur að viðbættu 10,17% orlofi 97.316 krónum. Stefnandi kveðst einungis gera kröfu í samræmi við fjölda daga sem hann var lögskráður á skipið þó halda megi því fram að miða skuli við ráðningartíma. Stefnandi hafi samkvæmt lögskráningarvottorði verið lögskráður yfirvélstjóri á skipinu 56 daga árið 1999 og 50 daga á árinu 2000 samtals 106 daga. Kröfu sína reiknar stefnandi þannig út að hann deilir í 25.000 með 30 og fær þannig út hvaða fjárhæð hann átti að fá fyrir hvern dag og bætir síðan 10,17% orlofi við þá kröfu.

Í öðru lagi byggir stefnandi á því að stefnda hafi borið að greiða honum 1,6

hásetahlut í stað 1,5 hlutar eins og hann fékk greiddan. Byggir hann þessa kröfu sína á niðurstöðum úrskurðarnefndarinnar. En í úrskurði hennar segi að á vinnsluskipum þar sem yfirvélstjóri hafi yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti með fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans skulu vélstjórar fá hlut til viðbótar samningsbundnum aukahlut yfirvélstjóri 0,10 hlut, 1. vélstjóri 0,08 hlut og 2. vélstjóri 0,05 hlut.

Svalbarði SI-302 sé frystitogari, vinnsluskip með 1.618 kW aðalvél. Stefnandi hafi verið yfirvélstjóri á skipinu samkvæmt úrskurði nefndarinnar borið 0,10 hlutur til viðbótar 1,50 hlut sem hann átti rétt á samkvæmt 1. mgr. greinar 1.01 í kjarasamningi Vélstjórafélags Íslands og Landsambands íslenskra útvegsmanna. Stefnandi heldur því fram að yfirvélstjóri hafi alltaf yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti með fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans þegar vinnsluskip eiga í hlut. Þessi skylda hvíli á yfirvélstjóra samkvæmt 53. gr. sjómannalaga nr. 35/1985. Sú grein mæli svo fyrir að yfirvélstjóri beri ábyrgð á öllum vélbúnaði skips og þar með vélbúnaði á vinnsludekki. Um þessa skyldu vélstjóra sé ekki hægt að semja, slíkt sé ekki á valdi einstakra útgerðarmanna og vélstjóra. Í þessu sambandi bendir stefnandi á 4. gr. sjómannalaga en hún kveði á um að samtök sjómanna og útgerðarmanna geti samið um betri réttindi handa sjómönnum en lögin mæli fyrir um. Í 1. mgr. greinar 1.51. í kjarasamningi aðila komi fram að sérsamningar milli einstakra útgerðarmanna og vélstjóra/vélavarda sem hljóði upp á verri kjör en fram komi í samningi aðilanna séu ógildir. Einnig megi benda á ákvæði 1. gr. laga nr. 55/1980 um starfskjör launafólks og skyldutryggingu lífeyrisréttinda, sbr. 5. gr. laga nr. 69/1993 en þar komi fram að laun og önnur kjör sem aðilar vinnu-markaðarins semja um skuli vera lágmarkskjör. Samninga um lakari kjör skuli vera ógildir. Að þessu virtu telur stefnandi að réttur hans til 1,60 hlutar sem yfirvélstjóra sé ljós.

Að mati stefnanda verður að skoða hvert tilfelli fyrir sig þegar metið er hvort umræddur aukahlutur eigi að koma til greiðslu en í nefndum dómi Félagsdóms segi að aukahlut skuli einungis greiða ef yfirvélstjóri hafi tekið á sig aukið vinnu-framlag vegna yfirumsjónar með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum og vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans. Stefndi hafi í málinu sem rekið var fyrir Félagsdómi mótmælt því að þessi störf hafi verið unnin af yfirvélstjóra. Eftir að niðurstaða Félagsdóms í nefndu máli lá fyrir hafi stefnandi ritað skýrslu um störf sín í skipinu og slíkt hið sama hafi Friðrik Már Jónsson, 1. vélstjóri gert. Samkvæmt skýrslunum sé útilokað að aðrir en vélstjórar sinni þessum störfum. Erfitt sé hins vegar fyrir aðra skipverja að bera um þetta efni þar sem þeir hafi ekki sérþekkingu á störfum vélstjóra á vinnsludekki. Byggir stefnandi á því að hann hafi unnið þau störf verði til þess að honum beri þessi aukahlutur.

Stefnandi byggir ennfremur á því að hann hafi verið ráðinn til stefnda á þeirri

forsendu að hann fengi greiddan aukahlut samkvæmt nefndum úrskurði. Ekki hafi verið gerður skriflegur ráðningasamningur við hann eins og skylt er skv. 6. gr. nefndra sjómannalaga. Því verði að skýra allan vafa stefnanda í hag og vísar stefnandi til dóms Hæstaréttar 1993:946 í því efni. Bendir stefnandi á að hann hafi í fyrstu fengið greiddan aukahlut en aukahluturinn hafi síðan fyrirvaralaust verið tekinn af honum. Jafnframt liggi fyrir bréf frá fyrirsvarsmanni stefnanda þess efnis að aldrei hafi annað staðið til en að greiða honum þennan aukahlut. Yfirlýsing stefnanda þess efnis að umræddur aukahlutur yrði greiddur sé bindandi fyrir stefnanda gagnvart honum hvað sem öðrum sjónarmiðum líður. Þennan þátt kröfu sinnar sundurliðar stefnandi þannig: Vangreiddur hlutur vegna veiðiferðar 22. september til 17. nóvember 1999 27.629 krónur, vegna veiðiferðar 21. nóvember til 31. desember 1999 30.989 krónur og vegna veiðiferðar frá 5. janúar til 23. febrúar 2000 69.399 krónur. Samtals eru kröfur stefnanda samkvæmt þessum lið að viðbættu orlofi 10,17% 141.036 krónur.

Í þriðja lagi byggir stefnandi á því að laun hans hafi verið vangreidd samkvæmt ákvæðum 27. gr. sjómannalaga tímabilið 8. febrúar til 6. mars 2000. Honum hafi verið tjáð í lok síðustu veiðiferðarinnar að skipinu yrði ekki haldið frekar til veiða og hann hafi ekki verið kvaddur til skips eftir það. Stefndi hafi með bréfi dagsettu 25. febrúar 2000 fyrirgert rétti sínum til að óska eftir vinnuframlagi. Í bréfinu komi fram að skipinu verði ekki haldið til veiða við Ísland og að yfirmenn hafi ekki verið kallaðir til vinnu á uppsagnarfresti þar sem þeir búi allir á höfuðborgarsvæðinu og vinna við skipið sérhæfð. Þá hafi stefndi viljað gefa mönnunum kost á að leita sér að nýrri vinnu. Stefndi hafi hins vegar kvatt stefnanda til vinnu 28. febrúar en stefnandi hafi lýst því yfir að hann kæmi ekki til vinnu fyrr en öll hans mál væru frágengin en að mati stefnanda skuldaði stefndi honum töluverðar fjárhæðir. Þá hafi stefndi ekki gefið út launaseðla fyrir árið 2000 þrátt fyrir skýlausa skyldu til þess samkvæmt 32. gr. sjómannalaga. Með bréfum lögmanns stefnanda til stefnda þann 22. febrúar og 5. maí 2000 hafi verið gerður fyrirvari um rétt stefnanda til meðalaflahluts á uppsagnarfresti þar sem skipinu hafi verið lagt fyrirvaralaust við bryggju áður en uppsagnarfrestur var úti. Kröfu um meðalaflahlut byggir stefnandi enn fremur á því að það sé andstætt almennum reglum vinnuréttar að samningsbundnum kjörum launþega sé breytt á uppsagnarfresti. Stefndi hafi getað látið starfslok stefnanda og stöðvun skipsins verða á sama tíma og þannig komið í veg fyrir að kjör stefnanda skertust. Stefndi hafi mátt vænta þess að hann héldi óskertum ráðningarkjörum og aflahlut þar til ráðningartíma hans lyki. Þetta og 27. gr. sjómannalaga leiði til þess að hann eigi rétt á launum miðuð við meðallaun undanfarna mánuði. Niðurstaða Hæstaréttar í máli nr. 326/2000 leiði einnig til þessarar niðurstöðu.

Af hálfu stefnanda er á því byggt að 29 dagar hafi verið eftir af uppsagnarfresti hans þegar Svalbarða var lagt við bryggju þann 7. febrúar 2000. Óumdeilt

sé að uppsagnarfrestur hans hafi runnið út 6. mars 2000. Stefnandi hafi starfað hjá stefnda frá 23. september 1999 til 7. febrúar 2000 samtals í 135 daga og á þessum tíma hafi hann verið yfirvélstjóri í þrjár veiðiferðir en verið eina í fríi. Staða yfirvélstjóra á Svalbarða SI hafi á þessu tímabili samtals gefið af sér 4.537.214 krónur. Meðallaun á dag hafi því verið 33.608 krónur og sú tala margfölduð með 29 dögum nemi 974.632 krónum. Stefnandi hafi fengið greidda kauptryggingu að fjárhæð 87.396 krónur og þá fjárhæð beri að draga frá. Krafa vegna þessa liðar sé því 887.236 krónur.

Kröfu um 10,17% orlof byggir stefnandi á 1. málslíð 2. mgr. 7. gr. orlofslaga nr. 30/1987 en þar komi fram að að lágmarki skuli greiða 10,17% orlof af heildarlaunum. Í kjarasamningi milli LÍÚ og VSFÍ grein 1.18 segi einnig að 10,17% orlof skuli greitt af heildarlaunum. Stefnandi krefst dráttarvaxta af áunnu orlof frá þeim degi er stefnandi lauk störfum hjá stefnda eða þann 6. mars samkvæmt 8. gr. orlofslaga.

Stefnandi miðar kröfu sína um dráttarvexti vegna vangoldinna launa við ráðningarlok stefnda og kveður þá kröfu í samræmi við dóm Hæstaréttar í máli nr. 326/2000 og gerir samkvæmt því kröfu um dráttarvexti af stefnufjárhæðinni frá 6. mars 2000 til greiðsludags.

Hvað lagarök varðar vísar stefnandi til úrskurðar skv. 10. gr. fylgiskjals nr. III með lögum nr. 10/1998 um kjaramál fiskimanna, liðum I og II greinum 1.01., 1.09., 1.14., 1.15., 1.18. og 1.51 í kjarasamningi milli LÍÚ og VSFÍ, 1. gr. laga um starfskjör launafólks og skyldutryggingu lífeyrisréttinda nr. 55/1980, sbr. 5. gr. laga nr. 69/1993. 2. tölulið 1. mgr. 44. gr. og 2. málslíð 1. mgr. 45. gr. laga um stéttarfélög og vinnudeilur nr. 80/1938, 4., 6., 9., 27., 32. og 53. gr. sjómannalaga nr. 35/1985, lögum nr. 113/1984 um atvinnuréttindi vélfræðinga, vélstjóra og vélavarða á íslenskum skipum sbr. lög nr. 60/1985, 3., 7. og 8. gr. orlofslaga nr. 30/1987 og 3. og 9. gr. og III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987. Hvað varðar kröfu um málskostnað vísar stefnandi til 130. gr. laga um meðferð einkamála nr. 91/1991.

Málsástæður og lagarök stefnda.

Af hálfu stefnda er á því byggt niðurstaða að Félagsdóms í máli F-3/2001 hafi leyst með bindandi hætti úr ágreiningi aðila varðandi túlkun á liðum I b og II í niðurstöðu úrskurðarnefndar sem skipuð var samkvæmt lögum nr. 10/1998. Niðurstaða Félagsdóms hafi verið sú að hina sérstöku þóknun samkvæmt lið I b skuli greiða vélstjórum þá daga sem skip er á veiðum óháð því hvort þeir hafi tilskilin réttindi til að gegna stöðunni eða ekki. Sú venja hafi hins vegar skapast um greiðslu fastra launa til skipverja að þau hafa einnig verið greidd á biðtíma milli veiðiferða ef skipverjar fara næstu veiðiferð á eftir. Hins vegar séu föst laun ekki greidd í frítúrum eða öðrum fríum. Þessi framkvæmd hafi verið tekin

upp varðandi greiðslur samkvæmt lið I í úrskurði nefndarinnar og bendir stefndi á að ákvæði kjarasamninga um föst laun séu orðuð með sama hætti og ákvæði liðar I í úrskurði nefndarinnar og því beri að skýra það með sama hætti. Byggir stefndi á því að stefnandi eigi rétt á þessari greiðslu í 91 dag. Fyrsta veiðiferðin hafi staðið í 26 daga, biðtími milli ferða 3 dagar, önnur veiðiferðin hafi staðið í 27 daga og sú þriðja í 35 daga. Stefndi hafi þegar greitt stefnanda fyrir þessa daga að viðbættu orlofi og dráttarvöxtum frá 6. febrúar 2000.

Hvað varðar lið II í úrskurði úrskurðarnefndarinnar þá byggir stefndi á því að niðurstaða Félagsdóms varðandi þann lið hafi verið sú að réttur yfirvélstjóra til greiðslu samkvæmt liðnum væri háður því að hann færi með yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti með fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði. Þannig hafi dómurinn hafnað þeirri túlkun Vélstjórafélags Íslands að vélstjórum á vinnsluskipum með stærri aðalvél en 1500 kW bæri ávallt þessi greiðsla vegna þess að vinna við vinnsluvélar falli undir verksvið þeirra samkvæmt hefðbundinni verkaskiptingu á vinnsluskipum og samkvæmt 53. gr. sjómannalaga. Stefndi byggir á því að niðurstaða Félagsdóms hafi verið skýr og dómurinn hafi ekki verið að ákvarða vélstjórum aukagreiðslu fyrir þau störf sem þeir ynnu almennt um borð í vinnsluskipum eða störf sem féllu undir starfsskyldur þeirra samkvæmt ákvæðum 53. gr. sjómannalaga. Stefndi kveður ágreining um þetta atriði skýran og einfaldan. Stefnandi byggir á því að vélstjórum beri ávallt þessi aukahlutur. Stefndi byggir hins vegar á því að yfirvélstjóri verði að hafa yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti með fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði eins og áður er getið. Byggir stefndi á því að yfirvélstjóri hafi ekki slíka yfirumsjón nema að honum hafi sérstaklega verið falin hún af hálfu útgerðar eða skipstjóra. Í málinu sé óumdeilt að stefnanda var ekki falin slík umsjón heldur hafi hann sinnt hefðbundnum störfum. Stefndi bendir á að meðan skip hans stundi botnfiskveiðar séu um borð tveir „Baadermenn“ sem hafi yfirumsjón með vinnsluvélum um borð og fái greiddan aukahlut vegna þeirra starfa samkvæmt ákvæðum kjarasamnings milli Sjómannasambands Íslands og Landssambands íslenskra útvegsmanna sem komið var á með lögum nr. 10/1998. Í grein 5.24 komi fram að þeir 2 hásetar sem hafa yfirumsjón og eftirlit með fiskvinnsluvélum skuli hafa 1 1/16 hásetahlut hvor. Jafnframt bendir stefndi á að nefndir „Baadermenn“ heyri undir vaktformann en yfirvélstjóri hafi ekkert yfir þeim að segja og ekki tíðkist að vélstjórar skipti sér af störfum „Baadermanna“.

Stefndi byggir á því að eftir úrskurð úrskurðarnefndarinnar sé kominn grundvöllur fyrir útgerðarmenn og vélstjóra til að semja um að vélstjórar taki að sér yfirumsjón með fiskvinnsluvélum og vélum tengdum geymslu aflans. Stefndi hafnar því aftur á móti að vélstjórar geti ákveðið að þeim beri að hafa þessa yfirumsjón án samninga við viðkomandi útgerð og krafist á þeim grunni aukinna greiðslna frá útgerðinni. Slíkt brjóti gegn grundvallarreglum vinnuréttarins um

samningsfrelsi og einnig gegn stjórnunarrétti vinnuveitenda. Þannig geti 2. stýrimaður ekki krafist þess að fá hlut 1. stýrimanns þó hann telji sig vinna betra verk en 1. stýrimaður. Stefnandi líkt og aðrir skipverjar verði að semja um rétt til launa og laun fyrir aukna vinnu og ábyrgð.

Stefndi hafnar því að stefnandi hafi við ráðningu sína gert það að forsendu að hann fengi greiddan þennan aukahlut eða að honum hafi verið gefið loforð fyrir slíkri greiðslu. Stefndi hafnar því ennfreður að bréf hans dagsett 25. febrúar 2000 verði túlkað sem staðfesting á slíkum samningi enda sé ljóst að í bréfinu rugli stefndi saman greiðslum samkvæmt liðum I og II í úrskurði úrskurðarnefndarinnar. Á þessum tíma hafi ekki legið fyrir hvernig greiða bæri eftir úrskurði nefndarinnar en alltaf hafi staðið til að greiða samkvæmt rétttri skýringu á úrskurðinum. Á þetta hafi stefnandi fallist með málshöfðun sinni á hendur stefnda fyrir Félagsdómi.

Af hálfu stefnda er ennfreður á því byggt að ákvæði 53. gr. sjómannalaga skipti ekki máli varðandi túlkun á II. lið úrskurðarins enda hafi úrskurðurinn í engu breytt þeirri ábyrgð sem á yfirvélstjórum hvíldi. Réttur til greiðslu samkvæmt úrskurðinum sé skýrlega tengdur við aukið vinnuframlag og ábyrgð. Þá bendir stefndi á að 53. gr. sjómannalaga sé að stofni til frá fyrri hluta síðustu aldar eða löngu fyrir daga vinnsluskipa. Af þeim sökum taki greinin ekki á því hvort yfirvélstjóri beri ábyrgð á sérstökum vélum sem komið er fyrir í skipi til vinnslu og geymslu afla um borð. Raunin hafi orðið sú að vélstjórar hafa ekki tekið ábyrgð á rekstri vinnsluvéla og af hálfu útgerða hefur ekki verið litið svo á að vélar þessar falli undir starfs- eða ábyrgðarsvið vélstjóra. Þessi niðurstaða hafi orðið í samningum samtaka sjómanna sbr. áður nefnda grein 5.24 í kjarasamningi Sjómannasambands Íslands og Landsambands íslenskra útvegsmanna. Þá bendir stefndi í þessu sambandi einnig á grein 5.35 í kjarasamningi Farmanna- og fiskimanna-sambandsins. Ennfreður bendir stefndi á grein 5.35 í kjarasamningi Vélstjórafélags Íslands og Landsambands íslenskra útvegsmanna en það nær til báta sem frysta afla um borð en ekki vinnsluskipa. Það ákvæði sé ekki í samræmi við þá fullyrðingu að vélstjórar skuli sjálfkrafa hafa yfirumsjón með vinnsluvélum um borð. Leggja beri til grundvallar ákvæði 56. gr. sjómannalaga en þar komi fram að endanleg ákvörðun um hver beri ábyrgð á rekstri þessara véla sé á hendi útgerðar og skipstjóra sem sé þá heimilt að fela öðrum en yfirvélstjóra þessa ábyrgð og jafnframt leysa hann undan ábyrgðinni verði talið að slík ábyrgð felist í 53. gr. sjómannalaga. Stefndi byggir á því að með úrskurði úrskurðarnefndar hafi vélstjórum einungis verið veittur sambærilegur réttur til launa fyrir yfirumsjón með fiskvinnsluvélum og stéttarfélög annarra skipverja höfðu samið um fyrir hönd sinna félagsmanna. Við túlkun á ákvæðinu verði að taka tillit til þessara réttinda annarra skipverja. Á þessi sjónarmið hafi Félagsdómur fallist. Þá verði og að hafa í huga að ef fallist verður á kröfur stefnanda sé í

raun verið að viðurkenna einkarétt vélstjóra til að hafa yfirumsjón með vinnsluvélum. Með því yrði ekki einungis brotið gegn rétti annarra skipverja heldur einnig stjórnunarrétti útgerðarmanna.

Hvað varðar kröfu stefnanda um laun í uppsagnarfresti byggir stefndi á því að sú krafa sé of seint fram komin. Stefndi heldur því fram að uppsagnarfresti stefnanda hafi lokið 28. febrúar 2000 þegar stefndi mætti ekki til vinnu þrátt fyrir boðun. Stefndi taldi samkomulag í gildi þess efnis að stefnandi fengi greidda kauptryggingu út ráðningartímann og þá yrði ekki gerð krafa um vinnuframlag af hendi stefnanda. Þetta sé í samræmi við kjarasamning aðila og áratugavenju. Af bréfi lögmanns stefnanda frá 22. febrúar 2000 hafi mátt ráða að stefnandi var ekki sáttur við þessa tilhögun hann hafi gert áskilnað um frekari greiðslur. Við þessu hafi stefndi brugðist með því að boða stefnanda til vinnu en hann hafi viljað njóta vinnuframlags stefnanda ef til frekari greiðslu á uppsagnarfresti átti að koma. Þá heldur stefndi því fram að Hæstaréttarmálið nr. 326/2000 eigi ekki við hér þar sem í gildi séu ákvæði í kjarasamningi sem fjalli um tilvik sem þetta en svo hafi ekki verið í tilvitnuðu máli og þar hafi almennum reglum vinnuréttar því verið beitt. Í þessu tilfelli hafi staðið til að búa skipið til rækjuveiða við Kanada og því hafi þurft að lagfæra og breyta ýmsu um borð. Hér eigi því ákvæði 1.30., 1.31 og 1.33 í kjarasamningi aðila við. Í grein 1.30 komi fram að kaup að loknu hafnarfríi skuli greiða samkvæmt viðeigandi ákvæðum kjarasamnings. Í grein 1.33 segi að fyrstu 7 dagana eftir að hafnarfríi er lokið skuli greiða kaup eftir vinnureikningi miðað við gildandi tímakaup. Að þeim tíma loknum skuli greiða kauptryggingu. Þá byggir stefndi einnig á því að krafa stefnanda um meðallaun á uppsagnarfresti brjóti gegn ákvæði 1.30 í kjarasamningi aðila og grundvelli hlutaskiptakerfisins. Grein 1.30 segi að laun vélstjóra eftir að hafnarfríi er lokið skuli fara eftir ákvæðum kjarasamningsins. Engin ákvæði samningsins leiði til þess að stefnandi eigi rétt til meðallauna, sem taki mið af því þegar skip er á veiðum, þegar skipi er ekki haldið til veiða og um slík laun hafi ekki verið samið. Launakerfið byggir á aflahlut með kauptryggingu þegar illa veiðist eða ekki og tímakaupi fyrir aðra vinnu. Laun sjómanna séu að jafnaði há þegar vel aflast en miklu lægri þegar illa veiðist eða þegar þeir eru á tímakaupi. Þetta fyrirkomulag sé samningsatriði milli aðila en sé vilji til að breyta því verði að gera það með samningum. Það sé varla hlutverk dómstóla að ónýta þetta launakerfi eða heimfæra fastlaunakerfi sem þorri landsmanna býr við yfir á hlutaskiptakerfi sjómanna en það sé stefnandi að fara fram á með kröfum sínum. Með hlutaskiptakerfinu sé öllum tekjum af rekstri skips skipt eftir hverja veiðiferð. Útgerðarmaður ábyrgist einungis greiðslu kauptryggingar þegar skip er ekki á veiðum eða þegar illa aflast. Hann ábyrgist ekki að hann muni halda skipi til veiða óháð afkomu þess eða að halda því til veiða meðan á ráðningu skipverja stendur. Óvissu sem útgerð fylgir verði sjómenn að þola

jafnt og útgerðarmenn enda sé þessi óvissa meginröksemdin fyrir hárrí hlutdeild sjómanna í tekjum skips.

Stefndi reisir kröfur sínar ennfremur á því að þegar stefnandi kom úr 35 daga veiðiferð þann 7. febrúar 2000 hafi hann átt hafnarfrí í 129 klst. skv. ákvæði 5.26 í kjarasamningi eða 5 daga og 9 klst. Stefnandi hafi því ekki mátt byrja að vinna aftur fyrr en þann 13. febrúar. Samkvæmt grein 1.33 hafi stefnda að þeim tíma liðnum borið að greiða stefnanda tímakaup ef hann ynni við skipið næstu 7 daga en kauptryggingu eftir það. Hann hafi greitt stefnanda kauptryggingu frá 7. febrúar til 6. mars án þess að stefnandi léti af hendi vinnu og þar með hafi hann greitt stefnanda laun í uppsagnarfresti umfram það sem stefnandi átti rétt á. Þá mótmælir stefndi harðlega útreikningi stefnanda á kröfum sínum samkvæmt þessum lið. Útreikningurinn sé auk þess ekki í samræmi við málalíbúnað stefnanda sjálfs sem krefjist aflahlutar í hafnarfrí frá 7. til 13. febrúar 2000. Meðaltalsútreikninga sína miði hann ekki við meðallaun sín heldur meðallaun sem taki mið af því að stefnandi hafi aldrei farið í frí. Með þessu byggist útreikningurinn ekki á reynslu stefnanda sjálfs heldur sé útreikningurinn hreinn tilbúningur.

Stefndi telur að ef fallist verði á með stefnanda að hann eigi rétt á einhverjum meðallaunum í uppsagnarfresti þá eigi hann ekki rétt til þeirra fyrr en eftir að hafnarfríi lauk þann 13. febrúar og ekki lengur en til 28. febrúar þegar hann átti að mæta til vinnu samkvæmt boðun en gerði ekki. Meðallaunin verði að taka mið af launum hans sjálfs hjá stefnda er námu, að frádreginni kauptryggingu í uppsagnarfresti, 3.191.838 krónum. Stefnandi hafi starfað hjá stefnda í 143 daga og daglaun því 22.230 krónur. Því eigi stefnandi ekki rétt til hærri fjárhæðar en 333.450 krónur vegna þessa.

Einnig byggir stefndi á því að dómur Félagsdóms um túlkun á ákvæðum úrskurðar úrskurðarnefndarinnar sé bindandi og verði ekki borinn undir almenna dómstóla, sbr. 47. gr. sbr. 2. tl. 1. mgr. 44. gr. laga nr. 80/1938, sbr. einnig 67. gr. laga nr. 80/1938 og 2. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991, sbr. 69. gr. laga nr. 80/1936.

Stefndi mótmælir kröfu stefnanda um dráttarvexti og telur að ekki séu forsendur til þess að dæma dráttarvexti fyrr en frá dómsuppkvaðningu verði einhverjar kröfur stefnanda teknar til greina.

Stefndi hafnar alfarið rétti stefnanda til málskostnaðar enda hafi stefndi áður höfðað mál á hendur honum til heimtu sömu kröfu en látið það mál niður falla. Í þessu sambandi vísar stefndi til 2. mgr. 27. gr. og 4. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 auk þess krefst stefndi þess að litið verði til c liðar 1. mgr. og 3. mgr. 131. gr. laga nr. 91/1991 enda sé stefnandi nú að hafa uppi sömu kröfur og leyst var úr í dómi Félagsdóms auk þess sem stefnandi hefur haft uppi ótrúlegan málalíbúnað og fjölbreyttar kröfur, sbr. hinar 6 mismunandi kröfur sem áður hafa verið nefndar.

Niðurstaða.

Deilu aðila í máli þessu má skipta í þrjá þætti. Í fyrsta lagi er deilt um túlkun á lið I b í úrskurði úrskurðarnefndar samkvæmt lögum nr. 10/1998 um kjaramál fiskimanna. Í öðru lagi deila þeir um skyldu stefnda til að greiða stefnanda 0,10 aukahlut vegna yfirumsjónar með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans samanber lið II í úrskurði nefndarinnar og í þriðja lagi deila þeir um hvaða laun beri að greiða stefnanda meðan á uppsagnarfresti hans stóð og einnig hvenær fresturinn byrjaði að líða og hvenær honum lauk.

Hvað varðar túlkun á lið I b í úrskurði nefndarinnar snýst deilan eingöngu um hvernig beri að túlka orðalagið „Auk hlutar skulu vélstjórar á fiskiskipum þar sem krafist er vélfræðimenntunar fá sérstakar greiðslur sem hér segir.“ Ekki er ágreiningur um að stefnanda bar sem yfirvélstjóra á Svalbarða SI að fá 25.000 krónur á mánuði og hefur stefndi viðurkennt greiðsluskyldu sína hvað það varðar. Í úrskurði nefndarinnar segir eingöngu að greiðslan skuli, auk hlutar, vera 25.000 krónur á mánuði og það orðlag ekki skýrt nánar. Í kjarasamningi aðila eru ekki ákvæði sem skera úr um hvernig skilgreina skuli mánuð þegar greiðsla skal vera ákveðin fjárhæð á mánuði auk hlutar. Grein 1.11 segir að auk hluta skuli vélstjórar fá föst laun á mánuði samkvæmt launatöflu. Í grein 1.16 í kjarasamningi aðila eru ákvæði um greiðslu ákveðinnar fjárhæðar á mánuði vegna hlífðarfatakostnaðar. Af launaseðlum stefnanda verður ráðið að hann hefur fengið þessa fjárhæð greidda miðað við fjölda daga frá því að skip lét úr höfn og þar til það kom aftur til hafnar. Í grein 1.17 er fjallað um fæðisdaga og þar segir að þeir séu þeir sömu og lögskráningardagar að frádregnum ákveðnum dögum þó ekki samningsbundnum helgar- og hafnarfrisdögum. Af þessu er ljóst að ákveðin regla verður ekki lesin úr kjarasamningi aðila hvað þetta varðar. Stefnandi telur að stefnda beri að greiða honum þessa færhæð fyrir hverja 30 lögskráningardaga. Stefnandi telur hins vegar að miða beri við þann tíma sem veiðiferð stendur að viðbættum biðtíma ef skipverji fari næstu veiðiferð eins og venja sé þegar föst laun eru reiknuð auk aflahlutar. Þessari fullyrðingu hefur ekki verið mótmælt. Ekki verður fallist á með stefnanda að í þessu tilfelli skuli miða við lögskráningardaga enda geta þeir verið nokkru fleiri en þeir dagar sem hlutur er miðaður við. Verður fullyrðing stefnda um venju við greiðslu fastra launa lögð til grundvallar og fallist á með honum að í þessu tilfelli skuli sami háttur hafður á þó sennilega sé eðlilegast að miða við þann tíma sem veiðiferð tekur að viðbættum áunnum fríðögum, samkvæmt grein 5.26 í kjarasamningi aðila. Slík niðurstaða rúmast ekki innan kröfugerðar eða málásætðna stefnanda. Undir rekstri málsins féllst stefnandi á að stefndi hafi þegar að fullu greitt fyrir 91 dag af þeim 106 sem krafan miðast við. Samkvæmt því hefur stefndi greitt kröfu stefnanda samkvæmt þessum lið og verður hann sýknaður af þessari kröfu.

Hvað varðar túlkun á lið II í úrskurði úrskurðarnefndarinnar er óumdeilt að stefnandi og Svalbarði SI-302 uppfylla þau skilyrði sem sett eru til að yfirvélstjóri geti átt rétt á 1,6 hlut í stað 1,5. Með dómi Félagsdóms í máli F-3/2001 var því slegið föstu að ákvæði 53. gr. sjómannalaga eiga ekki við hvað þetta úrlausnarefni varðar ella hefði dómurinn tekið samskonar kröfu sem þar var uppi til greina. Þessari niðurstöðu Félagsdóms verður ekki haggð hér enda er það í verkahring Félagsdóms að leysa úr deilum er varða túlkun á kjarasamningum. Í dómi Félagsdóms segir að m.a. „Af þessu verður ekki dregin önnur ályktun en sú að hlutur sá sem vélstjórum ber til viðbótar samningsbundnum aukahlut komi einungis til greiðslu í þeim tilvikum, þegar yfirvélstjóri hefur tekið á sig aukið vinnuframlag í því skyni að hafa yfirumsjón með viðhaldi og eftirliti á fiskvinnsluvélum ásamt vélbúnaði tengdum vinnslu og geymslu aflans um borði í skipi.“ Fyrir dómi bar stefnandi að hann hafi verið 1. og 2. vélstjóri á vinnsluskipum í tíð eldri kjarasamninga en störf hans hafi ekki breyst eftir gerð kjarasamninganna og raunar hafi þau verið hin sömu frá fyrstu tíð. Fyrir dóm-inum bar Runólfur Birgisson, framkvæmdastjóri stefnda að af hálfu útgerðarinnar hafi yfirvélstjóra ekki verið falin yfirumsjón með fiskvinnsluvélum og ekki hafi komið til tals við vélstjóra að þeir tækju á sig aukna ábyrgð vegna þessa. Þá bendir staða „Baadermanna“ um borð í skipinu til þess að svo hafi ekki verið en þeir eru ekki undirmenn yfirvélstjóra. Telst því ósannað að vélstjórar á Svalbarða SI-302 hafi aukið vinnuframlag sitt í því skyni að fara með þá yfirumsjón sem áður er nefnd. Verður kröfu stefnanda um þennan aukahlut því hafnað. Skiptir hér ekki máli þó vélstjórar séu óumdeilanlega best til þess fallnir að hafa umsjón með langstærstum hluta vélbúnaðar á vinnsludekki.

Í þriðja lagi er deilt um rétt stefnanda til greiðslu launa í uppsagnarfresti. Ekki verður fallist á með stefnda að krafa stefnanda sé niður fallin vegna tómlætis en hann hefur haft kröfuna uppi allt frá fyrstu tíð en krafan er hluti af uppgjörskröfu stefnanda. Af hálfu stefnda var því lýst yfir að skipið væri hætt veiðum við Ísland á yfirstandandi fiskveiðiári og að verið væri að búa það undir veiðar við Kanada og að það yrði selt ef samningar þar um tækjust. Aðilar eru sammála um að stefnandi hafi átt rétt á þriggja mánaða uppsagnarfresti og að ráðningu hans hafi átt að ljúka 6. mars 2000. Óumdeilt er að Svalbarða SI var lagt við bryggju 7. febrúar 2000 og að þá stóðu eftir 29 dagar af uppsagnarfrest-inum.

Þegar svo háttar til sem hér, að útgerð skips er í raun hætt og til stendur að selja það hefur Hæstiréttur Íslands ítrekað dæmt að skipverjar eigi rétt til meðallauna meðan á uppsagnarfresti stendur, sbr. t.d. H. 326/2000 og 214/2001. Hér verður því ekki fallist á með stefnanda að ákvæði 1.30 og 1.33 í kjarasamningur gildi um atvik þetta. Fallast verður á með stefnanda að hann eigi rétt til meðallauna. Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 326/2000 var því slegið föstu að skipverji ætti ekki rétt til launa samkvæmt bótareglu 25. gr. sjómannalaga en tekin til greina

krafa um aflahlut. Krafa stefnanda í því máli byggðist á útreiknuðum meðallaunum hans á dag meðan á ráðningartíma stóð en ekki eingöngu meðan skipið var að veiðum. Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 214/2001 var fallist á að skipverji ætti rétt á aflahlut í uppsagnarfresti sínum og verður ekki annað ráðið en rétturinn telji rétt að miða meðallaun við lengri tíma en þrjá mánuði eins og stefnandi gerði kröfu um en stefndi lagði hins vegar ekki fram gögn sem unnt var að byggja útreikninga á. Þar sem bótaregla 25. gr. sjómannalaga á ekki við í þessu máli þykir rétt að miða laun stefnanda við meðallaun hans sjálfs þann tíma sem hann var í starfi hjá stefnda en í málinu liggja frammi launaseðlar hans yfir það tímabil. Áður er sú niðurstaða fengin að stefnandi átti ekki rétt á 1,6 hlut þó sá hlutur hafi verið greiddur fyrir fyrstu veiðiferð hans. Samkvæmt launaseðlunum fékk stefnandi greiddar 3.279.234 krónur þann tíma sem hann var ráðinn hjá stefnda. Þá liggur fyrir að honum bar að fá greiddar 25.000 krónur á mánuði auk hlutar svo sem áður er rakið, samtals 83.545 krónur. Í heildarlaunum stefnanda eru 87.396 krónur sem greiddar voru sem kauptrygging á uppsagnarfresti. Þá fékk stefnandi ofgreitt vegna 1.6 hlutar í stað 1,5 í fyrstu veiðiferðinni 54.381 krónu en ekki 27.629 eins og greinir í stefnu. (Heildarlaun stefnanda reiknast því svo $3.279.234 + 83.545 - 87.396 - 54.381 = 3.221.002$ krónur) Stefnandi var ráðinn hjá stefnda frá 23. september 1999 til 7. febrúar 2000 samtals 138 daga. Daglaun hans voru því 23.341 króna.

Fyrir liggur að í fyrstu gerði stefndi ekki kröfu um að stefnandi ynni við skipið á uppsagnarfrestinum. Stefndi gekk út frá því að samkomulag hefði náðst um að stefnandi fengi greidda kauptryggingu út uppsagnarfrestinn og hann yrði þá ekki krafinn um vinnuframlag. Stefnandi gerði hins vegar athugasemd við þetta fyrirkomulag með bréfi dagsettu 22. febrúar 2000 og krafðist meðallauna. Stefndi brást við með því að boða stefnanda til vinnu með þriggja daga fyrirvara þann 28. febrúar. Ekki verður talið að stefndi hafi fyrirgert rétti sínum til að krefja stefnanda um vinnuframlag þó áskilnaður um slíkt hafi ekki verið gerður strax í upphafi og ætla verður að stefndi hafi verið í góðri trú um að samkomulag væri um greiðslu kauptryggingu út uppsagnarfrestinn gegn því að stefnandi þyrfti ekki að vinna við skipið. Með því að mæta ekki til vinnu samkvæmt boðun fyrirgerði stefnandi rétti sínum til launa það sem eftir var uppsagnarfrestsins. Ekki verður fallist á með stefnda að draga beri áunnið hafnarfrí frá uppsagnarfresti stefnanda. Á stefnandi því rétt á launum á uppsagnarfresti í 23 daga eða samtals 536.843 krónur.

Fallast verður á með stefnda að stefnandi hafi farið að honum með miklum kröfum í upphafi en þær kröfur hafi lækkað verulega og af þeim sökum þykir rétt að tildæmd fjárhæð beri dráttarvexti frá dómsuppsögu. Með sömu rökum þykir hæfilegt að stefndi greiði stefnanda 100.000 krónur í málskostnað og hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

Halldór Halldórsson, dómstjóri kveður upp dóm þennan. Dómsuppsaga hefur dregist vegna anna dómara og orlofs um páskahátíðina en sakflytjendur hafa skriflega lýst því yfir að þeir telji ekki þörf á endurflutningi málsins.

Halldór Halldórsson héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Siglfirðingur hf, greiði stefnanda, Braga Má Valgeirssyni 536.843 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 30. apríl 2002 til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 100.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 317/2002.

Vátryggingafélag Íslands hf.

(Jakob R. Möller hrl.)

gegn

protabúi Írafárs ehf.

(Sveinn Andri Sveinsson hrl.)

Vátryggingarsamningur. Gáleysi.

Í ehf. krafði V hf. um bætur úr samsettri lausafjár- og rekstrarstöðvunartryggingu og víðtækri eignatryggingu vegna muna er hurfu í innbroti. Tekið var fram að samkvæmt skilmálum fyrstnefndu tryggingarinnar næði vátryggingin aðeins til tjóns sem yrði á þeim stað sem skirteinið tilgreindi. Var talið að enda þótt fram væri komið í málinu að hringt hefði verið frá Í ehf. til V hf. sama dag og það kvaðst hafa flutt starfsemina væri það engin sönnun þess að Í ehf. hefði tilkynnt V hf. um aðsetursskipti. Væri því ekkert fram komið til stuðnings þeirri fullyrðingu Í ehf. að skirteinið hefði átt að tilgreina hina nýju starfsstöð sem vátryggingarstað. Fyrir lá að brotist hafði verið inn í starfsstöð Í ehf. með því að losa um stormjárn á glugga í rúmlega 2 metra hæð við hlið innkeyrsluhurðar en glugginn hafði verið skilinn eftir opinn í lok vinnudags fyrir langa helgi. Þar sem starfsstöðin var í iðnaðarhverfi, sem er að jafnaði mannlaust á kvöldin og um helgar, yrði að telja það stórfellt gáleysi að skilja við starfsstöðina eins og gert var. Var V hf. því sýknað af kröfu Í ehf.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 11. júlí 2002 og krefst sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Í málflutningi fyrir Hæstarétti var upplýst að bú Írafárs ehf. hafi verið tekið til gjaldþrotaskipta. Því til samræmis hefur stefndi tekið við aðild málsins fyrir réttinum.

Svo sem fram kemur í héraðsdómi deila aðilar um skilmála tveggja vátrygginga sem Írafár ehf. keypti hjá áfrýjanda og hvort sá síðarnefndi

sé greiðsluskyldur vegna muna er hurfu í innbroti að Bildshöfða 16, Reykjavík, aðfaranótt 17. júní 2001. Annars vegar er um að ræða samsetta lausafjártryggingu, það er fyrir bruna-, vatns- og innbrotstjón og rekstrarstöðvunartjón því tengdu, og hins vegar víðtæka eignatryggingu vegna fartölva.

Áfrýjandi styður sýknukröfu sína af kröfum tengdum hinni samsettu lausafjár- og rekstrarstöðvunatryggingu með því að vátryggingin nái aðeins til tjóns, sem verði á þeim stað sem skírteini tilgreinir. Vátryggingastaður hafi verið tilgreindur Laugavegur 3, Reykjavík, en tjónið hafi orðið að Bildshöfða 16. Stefndi hafi sönnunarbyrði um að hann hafi tilkynnt flutning starfsstöðvar til áfrýjanda, en það sé ósannað. Hvað varði hina víðtæku eignatryggingu sé það skilyrði fyrir greiðslu bóta að eðlileg aðgát hafi verið viðhöfð og hibýli séu ekki ólæst. Skilinn hafi verið eftir opinn gluggi á húsnæði þar sem lítil eða engin umferð sé utan vinnutíma, og það jafngildi því að skilja munina eftir í ólæstum hibýlum.

Í 17. gr. skilmála fyrir hina samsettu lausafjár- og rekstrarstöðvunatryggingu er tekið fram að vátryggingin nái aðeins til tjóns sem verði á þeim stað sem skírteini tilgreinir. Sá staður var Laugavegur 3, Reykjavík. Enda þótt fram sé komið í málinu að hringt hafi verið frá stefnda til áfrýjanda 7. júní 2001, sama dag og stefndi kveðst hafa flutt starfseminu að Bildshöfða 16, er það engin sönnun þess að stefndi hafi tilkynnt áfrýjanda um aðsetursskipti. Er því ekkert fram komið til stuðnings þeirri fullyrðingu stefnda að skírteinið hafi átt að tilgreina Bildshöfða 16 sem vátryggingarstað. Verður því tekin til greina krafa áfrýjanda um sýknu að þessu leyti.

Fram er komið að brotist var inn í starfsstöð stefnda að Bildshöfða 16 með því að losað var um stormjárn á glugga í rúmlega 2 metra hæð við hlið innkeyrsluhurðar, en glugginn hafði verið skilinn eftir opinn þegar starfsstöðin var yfirgefin í lok vinnudags föstudaginn 15. júní. Áfrýjandi ber fyrir sig e) og f) liði 3. gr. hinnar víðtæku eignatryggingar, þar sem segir að það sé skilyrði bóta að eðlileg aðgát hafi verið viðhöfð og tekið fram að vátryggingin bæti ekki tjón á munum sem stolið sé úr ólæstum hibýlum. Starfsstöð stefnda var í húsnæði í iðnaðarhverfi, sem er að jafnaði mannlaust á kvöldin og um helgar. Verður að telja það stórfellt gáleysi af stefnda að skilja við starfsstöð sína eins og gert var, enda býður opinn gluggi af þeirri stærð, sem hér um ræðir, á þessum stað og tíma heim hættu á innbroti og leiðin til þess nokkuð greið. Vegna þessa

stórfellda gáleysis verður krafa áfrýjanda að þessu leyti einnig tekin til greina og verður hann sýknaður af kröfum stefnda í málinu.

Stefndi greiði áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, Vátryggingafélag Íslands hf., er sýkn af kröfum stefnda, þrotabús Írafárs ehf.

Stefndi greiði áfrýjanda samtals 400.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 28. júní 2002.

I

Mál þetta, sem dómtekið var hinn 23. maí sl., að loknum munnlegum málflutningi, var höfðað fyrir dómþinginu af Írafár ehf., kt. 681200-3710, Bílds- höfða 16, Reykjavík, á hendur Vátryggingarfélagi Íslands hf., kt. 690689-2009, Ármúla 3, Reykjavík, með stefnu birtri hinn 2. nóvember 2001.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi verði dæmdur til þess að greiða stefnanda 5.598.000 krónur, auk dráttarvaxta frá 18. júlí 2001 til greiðsludags og málskostnað, samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

Dómkröfur stefnda eru þær, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og stefndi dæmdur til þess að greiða honum málskostnað.

Gætt var ákvæða 115. gr. laga nr. 91/1991, um meðferð einkamála, áður en dómur var kveðinn upp.

II

Málsaðilar höfðu gert með sér vátryggingasamninga, sem giltu frá 20. febrúar 2001 til 1. mars 2003. Var um að ræða samsetta eignatryggingu gegn bruna-, vatns- og innbrotstjónum og viðtæka eignatryggingu. Stefndi hafði keypt tryggingu hjá stefnda samkvæmt vátryggingarskírteini nr. X 137500. Þegar tryggingarnar voru teknar var stefndi með starfsstöð að Laugavegi 3, Reykjavík, en hann flutti starfsemi sína hinn 7. júní 2001 að Bíldshöfða 16, Reykjavík.

Málavextir eru þeir, að aðfaranótt 17. júní 2001, var brotist inn í starfsstöð stefnanda, að Bíldshöfða 16, Reykjavík, og þaðan stolið verðmætum í eigu stefnanda, sem tryggð voru hjá stefnda. Samkvæmt lista yfir stolna muni, sem

fyrirsvarsmáður stefnanda útbjó, höfðu hlutir þessir verið verðlagðir á samtals 4.598.000 krónur, er þeir voru tryggðir hjá stefnda. Auk þess krafði stefnandi um rekstrarstöðvunartryggingu að fjárhæð 1.000.000 krónur.

Stefndi neitaði greiðsluskyldu og byggði á því, að samkvæmt hinni samsettu tryggingu og rekstrarstöðvunartryggingu, næði váttryggingin aðeins til þess staðar sem tilgreindur væri á váttryggingarskírteini og, að því er rekstrarstöðvunartryggingu varðaði, að hún bætti einungis það tjón sem stafaði af bótaskyldu tjóni úr hinni samsettu tryggingu. Var á því byggt að stefnandi hefði ekki tilkynnt um aðsetursskiptin til stefnda. Þá hefði glugga með opnanlegu fagi, ekki verið lokað af starfsmönnum stefnanda, er þeir yfirgáfu starfsstöðina hinn 15. júní 2001. Munirnir hefðu því verið skildir eftir í ólæstum hóbýlum og trygging á fartölvum samkvæmt viðtækri eignatryggingu því ekki bótaskyld.

Stefnandi undi þessari niðurstöðu ekki og skaut málinu til tjónanefndar tryggingafélaganna, sem féllst á sjónarmið stefnda. Í framhaldi af því skaut stefnandi málinu til úrskurðarnefndar í váttryggingamálum, með bréfi dagsettu 28. ágúst 2001. Hinn 10. október 2001 komst úrskurðarnefndin að þeirri niðurstöðu að tjón stefnanda teldist ekki bótaskyld, a.ö.l. en því, að tjón á fartölvum ætti að bætast úr viðtækri eignatryggingu. Stefndi lýsti því hins vegar yfir með bréfi til stefnanda, dagsettu 23. október 2001, að hann yndi ekki niðurstöðu úrskurðarnefndarinnar.

III

Stefnandi byggir kröfur sínar á því, að stefndi sé bótaskyldur á grundvelli váttryggingar, sem stefnandi hafi keypt af stefnda. Mótmælir stefnandi því, að stefndi geti synjað bótaskyldu á þeim forsendum sem stefndi hafi gert, þ.e.a.s. að frágangur glugga hafi verið óforsvaranlegur, að trygging samkvæmt váttryggingarskírteini hafi aðeins gilt á Laugavegi 3, Reykjavík, eða að hann eigi ekki rétt á bótum úr rekstrarstöðvunartryggingu.

Stefnandi mótmælir því, að ákvæði 20. gr. tryggingarskilmálanna verði túlkað með þeim hætti, að lítil rifa á örlitlum glugga í tæplega 3 metra hæð valdi missi bóta. Eðlileg skýring á þessu ákvæði sé, að frágangur á váttryggingarstað sé ekki með þeim hætti að auðvelt sé fyrir innbrotsþjófa að athafna sig vegna þess að beinlínis sé innangenget í húsið. Frágangur gluggans hafi alls ekki verið með þeim hætti. Þá hafi lögfræðingur Sjóvá–Almennra trygginga hf., svarað fyrirspurn eins af fyrirsvarsmönnum stefnanda um þetta efni með því, að ekki væru gerðar þær kröfur til fólks, að gluggar væru ávallt lokaðir. Stefnandi telur að túlka beri 20. gr. skilmálanna í samræmi við 2. mgr. 18. gr. laga um váttryggingarsamninga nr. 20/1954, þar sem kveðið sé á um lækkun bótagreiðslna ef telja megi váttryggingaratburð hafa orðið fyrir stórkostlega vangá váttryggingartaka, en starfsmenn stefnanda hafi ekki sýnt af sér stórkostlega vangá með því að loka

ekki glugganum. Ef um vangá hafi verið að ræða hafi hún verið svo lítilvæg að valdi í versta falli lítilsháttar frádrætti á bótum.

Stefnandi byggir á því, að tryggingarskírteinið hafi gilt þó svo váttryggingarskírteinið kveði á um að innbrot/-þjófnaðartrygging gildi á Laugavegi 3, en starfsemi stefnanda hafi verið flutt að Bíldshöfða 16.

Í 5. gr. kafla A í váttryggingarskilmálunum segi að váttryggingartaka sé skylt að tilkynna VÍS án tafar, m.a. þegar váttryggðir munir séu fluttir af váttryggingarstað. Ekki sé kveðið á um slíka tilkynningarskyldu í kaflanum um innbrotstryggingar, en í 17. gr. skilmálanna komi hins vegar fram að innbrotstryggingin nái aðeins til þess tjóns er verði á váttryggingarstað. Hvergi sé hins vegar kveðið á um það með beinum hætti að tryggingin falli niður við það að váttryggingartaki skipti um aðsetur. Ákvæði 17. gr. beri að skilja svo, að innbrotstryggingin nái ekki til þess ef hinum tryggðu lausaffármunum sé stolið frá öðrum stað en váttryggingarstað. Sjáist þetta best af því, að trygging á fartölvum váttryggingartaka séu ekki háðar ákveðinni staðsetningu, eins og greini í skírteininu. Þá beri að skýra 17. gr. með hliðsjón af 21. gr. skilmálanna, en þar sé stefnda tryggður réttur til þess að geta framkvæmt skoðun á váttryggingarstaðnum hvenær sem er og án fyrirvara. Skoðun á váttryggingarstað í tengslum við aðsetursskipti virðist því, samkvæmt skilmálunum, ekki vera höfuðatriðið hjá hinu stefnda tryggingafélagi, heldur það að geta framkvæmt skoðunina. Starfsmaður stefnda hafi skoðað starfsstöð stefnanda að Laugavegi 3, er tryggingin hafi verið keypt. Hins vegar hafi honum ekki fundist ástæða til að kanna lagerhúsnæði stefnanda að Lækjargötu 30, Hafnarfirði. Starfsmanni þessum hafi verið tilkynnt að fyrirhugað væri að flytja starfsemi stefnanda í annað húsnæði, og hafi hann ekki hreyft andmælum við því. Stefnandi kveðst hafa tilkynnt aðsetursskipti til stefnda. Hafi fyrirsvarsmenn stefnanda haft samband við stefnda og verið tilkynnt að ekki væri þörf á sérstakri skoðun á váttryggingarstað við aðsetursskipti. Stefnandi kveðst hafa ítrekað aðsetursskipti við stefnda hinn 8. júlí 2001, og virðist sem sú tilkynning hafi náð til stefnda. Hinn nýi váttryggingarstaður hafi þrátt fyrir það ekki verið skoðaður af stefnda.

Stefnandi kveðst leggja til grundvallar kröfu sinni á hendur stefnda niðurstöðu úrskurðarnefndar um, að innbrotstrygging á fartölvum sé ekki bundin við staðsetningu.

Einnig byggir stefnandi á því, að þau atvik sem ráði því að mati stefnda, að tjónið verði ekki bætt, séu þess eðlis að falli undir 7. gr., þ.e.a.s. að ekki sé hægt með sanni að halda því fram, að váttryggingartaki láti hjá líða að greina tryggingafélagi frá aðsetursskiptum, sé eitthvað sem váttryggingartaka hafi átt að vera ljóst að skipti máli fyrir tryggingafélagið eða að meta megí það sem stórkostlegt gáleysi. Þá beri að hafa í huga að nægilegt sé, samkvæmt kröfum tryggingafélagsins, að tilkynna aðsetursskipti með símtali. Stefnandi heldur því

fram að hann hafi tilkynnt aðsetursskiptin með símtali, sbr. yfirlit um símtöl úr símanúmeri stefnanda. Samkvæmt því yfirliti hafi stefnandi, hinn 1. og 7. júní 2001, hringt til stefnda. Fyrra símtalið hafi verið fyrirspurn til stefnda hvernig haga bæri tilkynningu um aðsetursskipti, en hið síðara hafi verið tilkynning um aðsetursskiptin.

Stefnandi telur sig eiga rétt á bótum úr rekstrarstöðvunartryggingu. Mótmælir hann því, sem fram kemur í álitu úrskurðarnefndar, um að rökstuðningur og málatilbúnaður stefnanda lúti ekki að því hvort hann eigi rétt til bóta úr þeirri tryggingu, enda hafi hann bæði í greinargerð til tjónanefndar sem og í kæru til úrskurðarnefndar krafist bótanna. Kveður stefnandi tjón sitt vegna stöðvunar á rekstri vera mun meiri en sem nemi váttryggingarfjárhæðinni, þar sem rekstur fyrirtækisins hafi í raun verið lamaður frá innbrotinu.

Stefnandi kveður stefnufjárhæðina vera í samræmi við váttryggingarskírteiníð og skrá stefnanda yfir verðmæti þeirra hluta sem horfið hafi við innbrotið á starfsstöð hans.

Stefnandi byggir kröfu sína um málskostnað á 130. gr. laga nr. 91/1991, um meðferð einkamála.

Kröfu um dráttarvexti byggir stefnandi á III. kafla laga nr. 38/2001.

IV

Stefndi byggir kröfur sínar um sýknu á skilmálum í váttryggingum, sem stefnandi keypti.

Váttryggingarskírteini nr. X137501 og X 137502, séu gefin út samkvæmt skilmálum stefnda nr. RL11, þ.e.a.s. lausafjártrygging–samsett trygging -. Samkvæmt 17. gr. skilmála nr. RL11 nái tryggingin aðeins til þess tjóns, sem verði á váttryggingarstað þeim, sem skírteinið tilgreini. Í skírteinunum sé váttryggingarstaður tilgreindur Laugavegur 3, Reykjavík. Tjónið hafi hins vegar orðið á Bíldshöfða 16, Reykjavík. Stefndi hafi sérstaka og lögmæta hagsmuni af því að váttryggingarstaður sé réttilega tilgreindur. Þegar váttrygging sé seld atvinnufyrirtæki sé venjan sú að viðkomandi húsnæði sé skoðað, eins og gert hafi verið við húsnæði fyrirtækisins að Laugavegi 3, Reykjavík. Þar sem tjónastaður hafi verið allt annar en váttryggingarstaður hafi váttryggingin ekki náð til tjónsins. Stefndi hafi engin gögn lagt fram, sem geri sennilegt að hann hafi tilkynnt aðsetursskiptin. Þau gögn sem hann hafi lagt fram vísi til einstaklingstryggingar, ekki atvinnufyrirtækis. Samkvæmt skýrum skilmálum tryggingarinnar nái váttryggingin ekki til þess tjóns sem stefndi kunni að hafa orðið fyrir við innbrot, og eigi hann því ekki rétt til bóta á tjóni vegna tölvubúnaðar o.fl., samkvæmt lista, og tryggingar lagers, þ.e.a.s. bóta úr lausafjártryggingu.

Rekstrarstöðvunartrygging sé hluti samsettrar lausafjártryggingar. Váttryggingarskírteini nr. X137503, sé gefið úr samkvæmt skilmálum félagsins um þá

tryggingu, sem sé hluti samsettrar lausafjártryggingar. Eigi því sömu ákvæði við um váttryggingarstað og um lausafjártryggingu sem og sé áskilið, að um bótaskyld tjón úr tryggingu vegna bruna, vatns eða innbrots sé að tefla. Þar sem lausafjártryggingin taki ekki til tjóns stefnanda, eigi hann ekki rétt á bótum úr rekstrarstöðvunartryggingu.

Váttryggingarskírteini nr. X137504 sé gefið út samkvæmt skilmálum félagsins um víðtæka eignatryggingu. Með þessari tryggingu hafi verið tryggðar fjórar fartölvur, samtals að fjárhæð 800.000 krónur. Krafa stefnanda sé innan váttryggingarfjárhæðar. Byggir stefndi sýknukröfu sína vegna þessa liðar á 3. gr. skilmála. Í 3. gr. f) komi fram að váttryggingin bæti ekki tjón á munum, sem stolið sé úr ólæstum hóbýlum og í e) lið sömu greinar, sé það gert að skilyrði fyrir greiðslu bóta, að eðlileg aðgát hafi verið viðhöfð. Samkvæmt lögregluskýrslu hafi gluggar á fyrirtækinu, sem séu í u.þ.b. tveggja metra hæð, verið skildir eftir opnir, þegar starfsmenn hafi farið þaðan föstudaginn 15. júní. Hafa verði í huga að fyrirtækið sé með starfsemi sína í iðnaðar- og viðskiptahverfi, þar sem lítil umferð íbúa sé eftir vinnutíma í lok hvers dags. Þá hafi umferð um hverfið líklega verið minni þá helgi sem í hönd hafi farið, þar sem þjóðhátíðardagurinn hafi verið á sunnudegi. Starfsmennirnir hafi því sýnt af sér stórkostlegt gáleysi með því að skilja glugga eftir opinn. Ákvæði skilmálanna sé einmitt ætlað til þess að sporna við slíku gáleysi og valdi því, að stefnandi eigi ekki rétt á váttryggingarbotum úr þessari tryggingu.

Stefndi mótmælir upphafsdegi dráttarvaxta og telur hann ekki vera í samræmi við lög nr. 38/2001. Tjónið hafi verið tilkynnt stefnda hinn 18. júní 2001 og geti því dráttarvextir fyrst lagst á hinn 18. júlí 2001. Telur stefndi að með hliðsjón af því að tjónsstaður hafi verið annar en váttryggingarstaður og gáleysi stefnda beri að leggja dráttarvexti á við uppsögu endanlegs dóms í málinu.

Kröfu um málskostnað byggir stefndi á 1. og 3. mgr. 129. gr. og 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991, um meðferð einkamála.

Kröfu um virðisaukaskatt byggir stefndi á lögum nr. 50/1988, um virðisaukaskatt.

V

Krafa stefnanda er byggð á váttryggingum sem hann keypti af stefnda, samkvæmt váttryggingarskírteinum. Um var að ræða lausafjártryggingu, rekstrarstöðvunartryggingu og víðtæka eignatryggingu. Stefndi hefur neitað greiðsluskyldu. Byggir hann á því, að samkvæmt skilmálum um samsetta tryggingu nái hún aðeins til þess tjóns sem verði á váttryggingarstað, sem tilgreindur er í váttryggingarskírteini. Synjun um greiðsluskyldu úr víðtækri eignatryggingu byggir stefndi á því að stefnandi hafi sýnt af sér stórkostlegt gáleysi með því að skilja eftir opinn glugga á starfsstöðinni og því hvorki uppfyllt skilmála

tryggingarinnar um eðlilega aðgát né hafi mununum verið stolið úr læstum híbýlum.

Óumdeilt er að brotist var inn á starfsstöð stefnanda, samkvæmt framlagðri lögregluskýrslu, og stolið þaðan þeim munum, sem stefnandi tilgreinir. Samkvæmt áðurgreindum váttryggingarskírteinum er váttryggingarstaður þar tilgreindur Laugavegur 3, Reykjavík. Í 17. gr. skilmála nr. RL11, sem um váttrygginguna gilda, segir svo: „Váttryggingin nær aðeins til þess tjóns, sem verður á váttryggingarstað þeim, sem skírteini þetta tilgreinir.“ Stefnandi hafði flutt starfsemi sína frá Laugavegi 3, Reykjavík, að Bíldshöfða 16, Reykjavík, er tjón hans varð. Kveðst hann hafa flutt starfsemina hinn 7. júní 2001, og liggur frammi ljósrit greiðslukvittunar frá Sendibílastöðinni hf., vegna flutnings skrifstofu, eins og þar segir, frá Laugavegi að Bíldshöfða. Stefnandi hefur og haldið því fram að hann hafi tilkynnt um aðsetursskipti með símtali til stefnda, sama dag. Liggur frammi í málinu útskrift frá Landssíma Íslands hf., þar sem fram kemur að hringt var úr símanúmeri stefnanda í símanúmer stefnda þann dag. Samkvæmt því sem fram er komið er það ekki gert að skilyrði af hálfu stefnda að tilkynning sem þessi sé gerð skriflega eða með öðrum hætti en stefnandi heldur fram að hann hafi gert. Með vísan til þess verður litið svo á að stefnandi hafi gert það nægilega sennilegt að aðsetursskiptin hafi verið tilkynnt til stefnda. Samkvæmt því hefði váttryggingarskírteinið átt að tilgreina váttryggingarstað, Bíldshöfða 16, Reykjavík. Með því að tjónið varð á raunverulegri starfsstöð stefnanda ber samkvæmt framansögðu að líta svo á að tjónið hafi orðið á váttryggingarstað, sem váttryggingin ná til.

Stefndi byggir og sýknukröfu sína á því, að stefnandi hafi ekki sýnt af sér nægilega aðgát. Í váttryggingarskilmálum viðtækrar eignatryggingar er í 3. gr. kveðið á um hvaða tjón váttryggingin bæti. Í e-lið þeirrar greinar segir svo: „Það er skilyrði fyrir greiðslu bóta að eðlileg aðgát hafi verið viðhöfð.“ og í f-lið: „Váttryggingin bætir ekki tjón á munum sem stolið er úr olæstum híbýlum, bílum, bátum eða eru skildir eftir á almannafæri.“ Í framlagðri lögregluskýrslu kemur fram að á staðnum hafi verið greinileg ummerki eftir innbrot. Stormjárn hafi verið sknúfað úr glugga og hafi skrufurnar legið utan við húsið. Gluggi þessi sé í rúmlega tveggja metra hæð frá jörðu. Þá hafi verið búið að taka læsingu af hurðinni og dýrnar ekki að fullu lokuðar. Kemur og þar fram, að fyrirsvarsmaður stefnanda hafi talið að gleymst hefði að loka glugganum, er starfsfólk hefði yfirgefið vinnustaðinn hinn 15. júní 2001. Samkvæmt lögregluskýrslunni hefur því ekki verið nægjanlegt að glugginn hafi verið opinn og festur aftur með storm-járni til þess að komast inn í húsið heldur hefur þurft að sknúfa hann lausan. Þá liggur og fyrir að gluggi þessi var í töluverðri hæð frá jörðu. Þegar þetta er virt verður hvorki talið að húsið hafi verið olæst né að aðgát starfsmanna stefnanda hafi verið óeðlileg og með þeim hætti að firri stefnanda bótarétti úr váttryggingunni.

Með vísan til framanritaðs er ekki fallist á málsástæður stefnda, og verður því krafa stefnanda tekin til greina og stefndi dæmdur til þess að greiða stefnanda endanlegar dómkröfur hans, eins og þeim var breytt við munnlegan málflutning.

Samkvæmt þessari niðurstöðu ber að dæma stefnda til þess að greiða stefnanda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn 450.000 krónur.

Hervör Þorvaldsdóttir, héraðsdómari, kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Vátryggingafélag Íslands, greiði stefnanda, Írafári ehf., 5.598.000 krónur, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 38/2001 frá 18. júlí 2001 til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 450.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 286/2002.

Guðmundur Steindórsson

(Ólafur Björnsson hrl.)

gegn

**Íslenskum aðalverktökum hf. og
Árvélum sf.**

(Jóhannes Karl Sveinsson hrl.)

Verksamningur. Aðild. Gjafsókn.

G, sem átti og rak vörubifreið, tók að sér verkefni sem undirverktaki við vegagerð í Grundarfirði á árunum 1996 og 1997. Taldi hann sig ekki hafa fengið að fullu greitt fyrir verkið og krafðist í málinu uppgjörs vegna vinnu sinnar. Deilt var um aðild varnarmegin í málinu, hvort G hafi unnið fyrir Á sf. eða Á ehf. Hafði Á sf. verið stofnað árið 1982 en árið 1999 keyptu tvö dótturfélög Í félagið og runnu síðan þessi tvö dótturfélög inn í móðurfélagið. Sömu eigendur og áttu Á sf. stofnuðu Á ehf. í janúar 1994 og tók það félag yfir allar eignir, skuldir, réttindi og rekstur Á sf. Óumdeilt var að Á ehf. gerði verksamning við Vegagerðina og annaðist vegaframkvæmdir á Snæfellsnesi. G hélt því aftur á móti fram að hann hafi unnið fyrir Á sf. við þetta verk. Við úrlausn málsins var litið til þess að G stílaði nokkra dagseðla á einkahlutafélagið, auk þess sem uppgjörslað, sem unnið var af G, var einnig stílað á einkahlutafélagið. Af þessu mátti ráða að G hafi a.m.k. verið kunnugt um tilvist þess félags. Þá var ekki deilt um að einkahlutafélagið var greiðandi á vixlum sem notaðir voru í viðskiptum aðila. Að auki lá fyrir, að það var Á ehf. sem vann umrætt verk fyrir Vegagerðina. Var talið að G hafi mátt vera það kunnugt. Samkvæmt þessu var talið að G hafi verið í samningssambandi við Á ehf. Var Á sf. og Í því ranglega stefnt í málinu og bar því að sýkna þá þegar af þeirri ástæðu.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 19. júní 2002. Hann krefst þess að stefndu verði í sameiningu dæmdir til að greiða sér 819.210 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 30.

júní 1997 til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti án tillits til gjafsóknar, sem hann nýtur hér fyrir dómi.

Stefndu krefjast þess að héraðsdómur verði staðfestur og þeim dæmdur málskostnaður fyrir Hæstarétti.

Með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms verður hann staðfestur um annað en málskostnað.

Áfrýjandi verður dæmdur til að greiða stefndu málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem er ákveðinn í einu lagi handa hvorum stefndu fyrir sig eins og í dómsorði greinir.

Allur gjafsóknarkostnaður áfrýjanda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, svo sem nánar segir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður um annað en málskostnað.

Áfrýjandi, Guðmundur Steindórsson, greiði stefndu, Íslenskum aðalverktökum hf. og Árvélum sf., hvorum fyrir sig samtals 175.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Allur gjafsóknarkostnaður áfrýjanda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningsþóknun lögmanns hans, 200.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 20. mars 2002.

Mál þetta var þingfest 27. júní 2001 og tekið til dóms 21. febrúar sl. Stefndandi er Guðmundur Steindórsson, kt. 260941-3809, Álfatarim 3, Selfossi. Stefndu eru Íslenskir aðalverktakar, kt. 420169-0279, Hátúni 6A, Reykjavík og Árvélar sf., kt. 550382-0169, Holtsgötu 49b, Njarðvík.

Stefndandi gerir þær dómkröfur að stefndu verði dæmd til að greiða stefnanda 819.210 krónur með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxalaga nr. 25/1987 frá 30. júní 1997 til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags og til greiðslu málskostnaðar.

Stefndu krefjast sýknu og málskostnaðar.

I.

Stefnandi kveður atvik málsins vera þau að á árinu 1996 til 1997 hafi hann unnið fyrir stefnda Árvélar sf. Hann eigi og reki vörubifreið og hafi tekið að sér verkefni fyrir stefnda við vegagerð í Grundarfirði. Hann hafi lagt til vörubifreið sína og vinnuafli og annast akstur og flutning á mold og fyllingu í veg. Fyrir útselda vinnu hafi hann átt að fá greitt samkvæmt útgefnum reikningum. Hann hafi byggt reikninga sína á svokölluðum dagseðlum (verkseðlum) sem stefndi hafi lagt honum til. Á dagseðlana hafi hann fyllt út vinnutíma sinn, fjölda ekinna kílómetra yfir daginn, verkþætti, verklýsingu og athugasemdir er hafi tengst verkefni hvers dags. Stefnandi kveðst hafa haldið slíka dagseðla og skilað inn með hverjum reikningi. Stefnandi segir að allir reikningar hafi verið stílaðir á stefnda Árvélar sf. Stefnandi hafi gert stefnda samtals sjö reikninga að fjárhæð 3.858.564 krónur vegna útseldrar vinnu sinnar auk þess sem stefndi hafi átt að greiða honum sérstaklega vegna vinnu sem stefnandi hafi innt af hendi á vélum og tækjum í eigu stefnda og vegna aukavinnu í þágu stefnda á bifreið stefnanda. Þar að auki hafi stefndi stofnað til skuldar við stefnanda vegna útgáfu víxla sem stefnandi hafi samþykkt til greiðslu á skuld stefnda. Samhengisins vegna sé nauðsynlegt að rekja nánar með hvaða hætti stefnandi hafi fært reikninga og kostnað á stefnda. Í stefnu sundurliðar stefnandi kröfu sína þannig:

Árið 1996

a) Reikn. nr. 3útgáfud. 30.08.96	kr. 510.450
b) Reikn. nr. 4útgáfud. 29.09.96	kr. 655.181
c) Reikn. nr. 5 útgáfud. 25.10.96	kr. 588.262
d) Reikn. nr. 8útgáfud. 06.12.96	kr. 625.612
e) Reikn. nr. 9útgáfud. 31.12.96	kr. 395.287
Samtals árið 1996	kr. 2.774.792

Árið 1997

f) Kostnaður vegna víxla (febrúar)	kr. 20.745
g) Reikn. nr. 10útgáfud. 08.06.97	kr. 264.562
h) Reikn. nr. 20útgáfud. 30.06.97	kr. 819.210
i) Laun skv. vinnuseðlum (apríl - júní '97)	kr. 291.200
j) Laun skv. vinnuseðli (umfram tímar '97)	kr. 197.810
Samtals árið 1997	kr. 1.593.527
Samtals:	kr. 4.368.319

Á tímabilinu september 1996 – nóvember 1998 fékk stefnandi ýmsar innborganir á móti kröfum sínum. Stefnandi ráðstafaði innborgunum hverju sinni inn á elsta hluta skuldar stefnanda eins og hún stóð á hverjum tíma. Nánar tiltekið

sundurliðast innborganir nánar sem hér segir:

Árið 1996	
September	kr. 200.000
Október	kr. 198.120
Nóvember	kr. 200.000
Desember	kr. 315.000
Samtals	kr. 913.120

Eftirstöðvar ársins 1996 námu því kr. 1.861.672

Árið 1997	Árið 1997
Innborgun 28.2.97	kr. 150.000
Víxlar 28.2.97	kr. 500.000 (2x250.000,-)
Innborganir í júní 97	kr. 626.227
Innborgun í júlí 97	kr. 197.810 (laun)
Víxlar 31.10.97	kr. 300.000 (2x150.000,-)
Innborgun 30.10.97	kr. 150.000

Samtals innborgað á árinu kr. 1.924.037

Færð skuld frá fyrra ári nam kr. 1.861.671

Staða í lok ársins 1997 nam því kr. 1.531.161

Árið 1998	
Innborgun 31.5	kr. 200.000
Innborgun 31.10.	kr. 10.000
Innborgun 06.11.	kr. 300.000
Greitt af víxli f. G.St.	kr. 200.000 (vixill að fjárhæð kr. 1.2 m.)
Vextir af víxli	kr. 141.000
Innborganir (2x)	kr. 450.000
Samtals innborganir	kr. 1.301.000
Eftirstöðvar	kr. 230.161

Miðað við framangreint stóð stefndi í skuld við stefnanda að fjárhæð kr. 230.161,- í lok ársins 1998. Stefnandi hafði hins vegar fengið greiddan hluta krafna með víxlum útgefnum 28.02.1997 að samtals kr. 500.000,- (2x250.000,-) og þann 31.10.1997 að samtals að fjárhæð kr. 300.000,- (2x150.000,-), sem Árvélar ehf. voru greiðendur að en stefnandi gaf út. Þar sem víxlarnir voru ekki að fullu greiddir af greiðanda neyddist stefnandi til að leysa þá til sín.

Þar sem greiðslufall varð á víxlunum og víxilfjárhæð að andvirði kr. 600.000,-

var ekki greidd af stefnda ráðstafaði stefnandi innborgunum sem honum barst samtals að fjárhæð kr. 600.000,- inn á umrædda víxla og verða þeir ekki álitnir greiðsla samkvæmt almennum reglum kröfuréttar. Við framangreindar eftirstöðvar bætast því við samtals kr. 600.000,- sem upphaflega hafa verið færðar sem innborganir í sundurliðun kröfunnar sbr. dskj. nr. 13. Heildarkrafa stefnanda er því í kr. 830.161,- sem er í raun 10.951,- kr. hærra en stefnufjárhæð máls þessa. Stefnandi hefur hins vegar byggt kröfu sína á að reikningur nr. 20 sé ógreiddur og hyggst ekki elta ólar við framangreindar 10.951,- krónur.“

Þannig kveðst stefnandi hafa ráðstafað innborgunum inn á elstu hluta skuldarinnar og gjaldfallna víxla. Hann byggir því kröfur sínar á síðasta reikningi frá 30. júní 1997 að fjárhæð 819.210 krónur.

Stefnandi byggir á því að milli hans og stefnda hafi stofnast gagnkvæmur og skuldbindandi samningur sem hafi falið í sér að stefnandi hafi tekið að sér verkefni við vegagerð fyrir stefnda. Stefnda hafi borið að greiða honum samkvæmt útgefnum reikningum og vinnuseðlum. Stefndi hafi vanefnt þessa skyldu sína þrátt fyrir að stefnandi hafi að öllu leyti staðið við sinn hluta samningsins.

Stefnandi kveðst beina kröfum sínum að Árvélum sf. á grundvelli þess að félagið hafi verið viðsejandi stefnanda. Stefnandi hafi ætíð beint reikningsgerð sinni að stefnda Árvélum sf. og af hálfu stefnda hafi aldrei verið gerðar athugasemdir við þá reikningsgerð. Þá hafi stefndi lagt stefnanda til dagsæðla sem hafi verið sérstaklega merktir stefnda Árvélum sf. Stefnandi sagði fyrir dómi að aldrei hafi verið gerðar athugasemdir af hálfu stefnda við reikningsgerð hans.

Stefnandi byggir kröfu sína á almennum reglum kröfu- og samningaréttar um skuldbindingargildi samninga og réttar efndir.

II.

Stefndu kveða málavexti þá að tvö dótturfélög stefnda, Íslenskra aðalverktaka hf., hafi keypt Árvélar sf. hinn 5. júlí 1999. Eigendur Árvéla sf. hafi einnig rekið einkahlutafélag með sama nafni og hafi það verið stofnað 5. janúar 1994. Einkahlutafélagið hafi tekið við rekstri, eignum og skuldum sameignarfélagsins. Einu réttindin sem hafi tengst sameignarfélaginu hafi verið fölginn í samningi þess við landeigendur í Ölfusi um efnisnám í Lambafelli í Þrengslum og opinberu leyfi til námavinnslu.

Þau dótturfélög Íslenskra aðalverktaka hf. sem hafi keypt hlut í sameignarfélaginu Árvélum hafi síðan sameinast hinu stefnda móðurfélagi. Frá því að kaup Íslenskra aðalverktaka hf. á Árvélum sf. hafi orðið kunn hafi ýmsir vakið upp kröfur sem áður hafi verið reynt að innheimta hjá einkahlutafélaginu Árvélum. Telja stefndu skýringuna væntanlega þá að á árinu 1999 hafi rekstur einkahlutafélagsins verið kominn í þrot og úrskurður um gjaldþrotaskipti kveðinn upp 17. desember 1999.

Í þessu máli krefji stefnandi um uppgjör vegna vinnu sinnar í þágu Árvéla sf. við vegagerð í Grundarfirði á árunum 1996 og 1997. Það hafi hins vegar verið Árvélar hf. (síðar einkahlutafélagið) sem hafi samið við Vegagerðina 20. maí 1996 um að taka ofangreint verk að sér. Stefnandi hafi verið fenginn að verkinu sem undirverktaki og lagt til vörubíl sem hann hafi ekið sjálfur.

Stefndu halda því fram að Árvélar sf. hafi að fullu gert upp við stefnanda á árinu 1998. Engar kröfur hafi borist frá stefnanda um að hann hafi verið vanhaldinn vegna uppgjörins fyrr en lögmaður hans hafi sent nýjum eigendum Árvéla sf. innheimtubréf 23. mars árið 2001.

Stefndu gera þær athugasemdir við kröfugerð stefnanda að hann krefjist greiðslu á einum tilteknum reikningi sem sé gefinn út 30. júní 1997. Þrátt fyrir það sé að finna yfirgripsmikla reifun á viðskiptastöðu á milli aðila í stefnunni. Einfaldara hefði verið að skýra málið með því að leggja fram útskrift úr bókhaldi um stöðu viðskiptareiknings. Það sé hins vegar ekki gert og sé því nauðsynlegt að fara ofan í útreikninga stefnanda. Þegar það sé gert kom í ljós að reikningsviðskipti séu uppgerð.

Samkvæmt stefnu og framlögðum dómskjöllum hafi stefnandi gert stefnda 6 reikninga vegna undirverktöku við lagningu Snæfellsvegar við Grundarfjörð. Reikningarnir séu þessir:

Dagsetning	Reikningsnr.	Fjárhæð reiknings
31.10.1996	3	kr. 510.450
31.10.1996	4 & 5	kr. 1.243.433
31.12.1996	8 & 9	kr. 1.020.899
08.06.1997	10	kr. 264.562
30.06.1997	20	kr. 819.210
Samtals		kr. 3.858.564

Inn á þessar kröfur hafi stefnandi fengið greiddar 3.958.157 krónur samkvæmt sundurliðun í stefnunni. Mismuninn sem stefnandi virðist vera að sækja sé vegna launa sem hann telji sig hafa átt inni hjá Árvélum sf. (291.200 krónur + 197.810 krónur) og vegna víxla sem hann hafi leyst til sín og Árvélar ehf. hafi verið greiðendur að.

Að því er launin varði sé ljóst að stefnandi hafi ekki verið ráðinn í starf sem launþegi hjá Árvélum sf. Það fari því fjarri að hann geti nú 4 árum eftir umrædda vinnu haft uppi kröfur um sérstakt uppgjör vegna þess sem ekki hafi verið reikningsfært. Krafan að þessu leyti sé 489.010 krónur og komi því í öllu falli til lækkunar á dómkröfum stefnanda. Megi í því sambandi vísa til tómlætis og almennra reglna vinnuréttar.

Stefnandi segi jafnframt að hann hafi þurft að leysa til sín víxla sem Árvélar

ehf. hafi samþykkt til greiðslu, samtals að fjárhæð 800.000 krónur. Í stefnu segi að víxlarnir hafi „ekki verið greiddir að fullu” en allt sé á huldu um þetta víxil-uppgjör og hvernig stefnandi fái það út að krafa stofnist á hendur þriðja manni (Árvélum sf.) vegna víxla sem Árvélar ehf. hafi samþykkt til greiðslu. Allur þessi þáttur kröfugerðar stefnanda sé vanreifaður og illa rökstuddur. Stefndu byggji einnig á því að tekið hafi verið við víxlunum sem fullnaðargreiðslu og að fyrra skuldasamband rakni ekki við. Þá liggi fyrir að víxlunum hafi ekki verið skilað til stefndu né kröfu vegna þeirra verið lýst í þrotabú Árvéla ehf. sem mun hafa verið greiðandi víxlana.

Samkvæmt framangreindu telji stefndu ljóst að við skoðun á viðskiptayfirliti komi í ljós að stefndu standi ekki í neinni skuld við stefnanda. Skuldin sé fyrir löngu uppgærd. Viðbótarkröfur vegna víxla og launa séu algjörlega vanreifaðar og stefnandi geti ekki sett kröfur sínar þannig fram að hann hafi ráðstafað greiðslum inn á þær, enda óreikningsfærðar og hafi aldrei sést fyrr en við höfðun þessa máls.

Megin málsástæða stefndu sé að Árvélar sf. hafi aldrei samið við stefnanda um undirverktöku við vegalagningu Snæfellsnessvegar. Einkahlutafélagið hafi greitt alla reikninga stefnanda og verið greiðandi á víxlum sem greitt hafi verið með upp í verklaun stefnanda. Það hafi verið einkahlutafélagið Árvélar sem hafi verið aðalverktaki þess verks eins og að framan sé rakið. Þá sé það staðreynd í málinu að Árvélar sf. hafi ekki verið í rekstri árið 1996 og 1997 þegar verkið var unnið. Öll atvinnustarfsemin hafi farið fram á vettvangi einkahlutafélagsins eins og bókhaldsgögn þess félags beri með sér.

Stefndu telja einnig að hafi stefnandi átt einhvern rétt sé hann fallinn niður fyrir tómlæti. Engar skýringar séu á því hvers vegna það hafi dregist hjá stefnanda að gæta réttar síns í tæp fjögur ár. Hér verði að hafa í huga að stefnandi kveður sig vera að sækja einfalda reikningsskuld byggða á tilteknum reikningi. Stefnandi hafi mátt vita að stefndi hafi talið sig hafa gert út um öll þessi viðskipti fyrir löngu.

Um lagarök fyrir kröfum vísa stefndu til meginreglna einkamálaréttarfars um sönnun og skýran málatilbúnað. Þá er byggt á reglum kröfu- og verktakaréttar um tómlætisverkanir.

III.

Deilt er um aðild varnarmegin, hvort stefnandi hafi unnið fyrir Árvélar sf. eða Árvélar ehf.

Samkvæmt gögnum málsins var félagið Árvélar sf. stofnað 11. mars 1982. Þann 5. júlí 1999 keyptu tvö dótturfélög Íslenskra aðalverktaka hf. félagið Árvélar sf. og síðar munu þessi tvö dótturfélög hafa runnið inn í móðurfélagið. Að sögn forsvarsmanna Árvéla sf. var félagið ekki með neinn rekstur nokkur

undanfarin ár áður en það var selt, að öðru leyti en því að félagið var með samning við landeigendur í Ölfusi um efnisnám og með opinbert leyfi til náma-vinnslu.

Sömu eigendur og áttu Árvélar sf. stofnuðu Árvélar ehf. 5. janúar 1994. Einkahlutafélagið tók yfir allar eignir, skuldir, réttindi og rekstur sameignarfélagsins með yfirlýsingu 21. maí 1996. Árvélar ehf. gerðu verksamning við Vegagerðina um lagningu vegar við Grundarfjörð. Hin umdeilda skuld er vegna vinnu stefnanda sem verktaka við þær vegaframkvæmdir. Árvélar ehf. var tekið til gjaldprotaskipta 17. desember 1999.

Óumdeilt er að Árvélar ehf. gerðu verksamning við Vegagerðina og önnuðust vegaframkvæmdir á Snæfellsnesi. Þá liggur fyrir í málinu að stefnandi vann sem verktaki einungis við þetta verk en var ekki í föstu vinnu- eða verktakasambandi við Árvélar sf. eða Ávélar ehf. Þó mun stefnandi hafa unnið mörgum árum áður hjá Árvélum sf., líklega árið 1981 að hann telur.

Stefnandi heldur því aftur á móti fram að hann hafi unnið fyrir Árvélar sf. við umrætt verk. Því til stuðnings bendir hann á að hann hafi stílað alla reikninga sína á Árvélar sf. og fengið þá þannig greidda án athugasemda. Stefndu Árvélar sf. hafi einnig lagt honum til svokallaða dagseðla (verkseðla) sem hafi verið merktir Árvélum sf.

Stefndu benda aftur á móti á þá staðreynd að einkahlutafélagið hafi gert samning við Vegagerðina enda starfsemi sameignarfélagsins þá legið niðri í nokkur ár. Einkahlutafélagið hafi greitt alla reikninga stefnanda og verið greiðandi að víxlum þeim sem greitt hafi verið með upp í skuld við stefnanda. Forsvarsmenn Árvéla ehf. sögðu fyrir dómi að þeir hefðu gert athugasemdir við stefnanda um að reikningar hans væru stílaðir á sameignarfélagið. Stefnandi kannast ekki við þær athugasemdir. Þá sögðu forsvarsmenn Árvéla ehf. að dagseðlarnir hafi verið gamlar birgðir sem merktar hafi verið Árvélum sf. og hafi þeir verið notaðir án þess að þeir hefðu leitt hugann að því að það kynni að hafa réttaráhrif síðar meir.

Við úrlausn þessa ágreinings verður að líta til þess að stefnandi stílaði nokkra dagseðla á einkahlutafélagið. Uppgjörsblað, sem unnið er af stefnanda, er einnig stílað á einkahlutafélagið. Af þessu má ráða að stefnanda var að minnsta kosti kunnugt um tilvist einkahlutafélagsins. Þá er ekki deilt um að einkahlutafélagið var greiðandi á víxlum sem notaðir voru í viðskiptum aðila. Aðalatriði málsins er þó að það voru Árvélar ehf. sem unnu umrætt verk fyrir Vegagerðina. Verður talið að stefnanda hafi mátt vera það kunnugt. Hafi hann verið í vafa, eins og ætla má af áðurnefndum bókhaldsgögnum, bar honum að kynna sér hið rétta.

Samkvæmt framansögðu verður talið að stefnandi hafi verið í samningssambandi við Árvélar ehf. Stefndu er því ranglega stefnt í málinu og ber því að sýkna þá þegar af þessari ástæðu.

Eftir þessari niðurstöðu verður stefnandi dæmdur til greiðslu málskostnaðar sem þykir hæfilega ákveðinn 150.000 krónur og er þá meðtalinn virðisauka-skattur.

Gunnar Aðalsteinsson héraðsdómari kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð :

Stefndu Árvélar sf. og Íslenskir Aðalverktakar hf., skulu vera sýknir af kröfum stefnanda, Guðmundar Steindórssonar, í þessu máli.

Stefnandi greiði stefndu 150.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 276/2002.

Ástríður Helga Helgadóttir

(Einar Gautur Steingrímsson hrl.)

gegn

Prestí Karlssyni

(Kristinn Hallgrímsson hrl.)

Lausafjárkaup.

Á krafðist viðurkenningar á riftun á samningi hennar og Þ um bifreiðakaup og skaðabóta á grundvelli þess að bifreiðin hefði verið haldin verulegum göllum og að beitt hefði verið svikum við kaupin. Tekið var fram að Á og tveir menn á hennar vegum, sem tóku sér góðan tíma í að kynna sér ástand bifreiðarinnar, hefðu átt að sjá að eitthvað væri athugað við topp bifreiðarinnar og umbúnað framrúðu en sprunga í henni gaf sérstakt tilefni til frekari athugunar. Þá var ritað í afsalið að bifreiðasali hefði vakið athygli kaupanda á þeim möguleika að fá óháðan aðila til að meta ástand bifreiðarinnar en það lét Á farast fyrir. Með vísan til 47. gr. kaupalaga nr. 39/1922 gat Á því ekki borið fyrir sig galla á bifreiðinni. Var því hvorki fallist á kröfu Á um riftun né skaðabætur og Þ því sýknaður.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason og Haraldur Henrysson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar 14. júní 2002. Hún krefst þess aðallega, að viðurkennd verði riftun hennar á samningi aðila 17. júlí 2000 um kaup á bifreiðinni HR 170, Toyota Landcruiser árgerð 1986, og stefnda verði gert að greiða sér skaðabætur, 141.281 krónu, auk endurgreiðslu kaupverðs, 500.000 krónur, samtals 641.281 krónu. Til vara krefst hún skaðabóta úr hendi stefnda, 555.510 krónur, og til þrautavara afsláttar, 200.000 krónur. Í öllum tilvikum er krafist dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá stefnubirtingardegi, 23. júlí 2001, til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur.

Áfrýjandi greiði stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti svo sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Ástríður Helga Helgadóttir, greiði stefnda, Þresti Karlssyni, 150.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 15. mars 2002.

Mál þetta var höfðað 23. júlí 2001 og dómtekið 19. febrúar 2002.

Stefnandi er Ástríður Helga Helgadóttir, kt. 250858-2489, Jórufelli 8, Reykjavík.

Stefndi er Þröstur Karlsson, kt. 060751-2859, Bugðutanga 3, Mosfellsbæ.

Dómkröfur stefnanda eru þær aðallega, að viðurkennd verði með dómi riftun stefnanda á samningi aðila dagsettum 17. júlí 2000 um kaup á bifreiðinni HR 170, Toyota Landcruiser árgerð 1986, og að stefnda verði gert að greiða stefnanda skaðabætur að fjárhæð 141.281 króna, auk endurgreiðslu kaupverðs 500.000 krónur eða samtals 641.281 krónu. Til vara er krafist skaðabóta úr hendi stefnda að fjárhæð 555.510 krónur. Til þrautavara er krafist afsláttar að fjárhæð 200.000 krónur. Í öllum tilvikum er krafist dráttarvaxta samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá stefnubirtingardegi til greiðsludags.

Þá er þess krafist að gjafsóknarkostnaður stefnanda verði greiddur úr ríkis-sjóði og að stefndi verði dæmdur til að greiða málskostnað að skaðlausu eins og mál þetta væri ekki gjafsóknarmál.

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda en til vara að stefnufjárhæð verði lækkuð verulega. Þá krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Málsatvik og helstu ágreiningsefni

Forsaga málsins er sú að 8. nóvember 1998 festi Þórarinn Ingi Úlfarsson kaup á bifreiðinni Toyota Landcruiser árgerð 1986 með fastskráningarnúmerið HR 170. Hinn 8. júní 2000 keypti hann Nissan Patrol bifreið af stefnda og tók stefndi bifreiðina HR 170 upp í sem hluta af kaupverðinu. Bílasala Guðfinns hafði milligöngu um viðskiptin og sá sölumaðurinn Katrín Eiðsdóttir um söluna. Þóra Sædis Bragadóttir, eiginkona Þórarins Inga, hafði veg og vanda að þessum bílaskiptum og skrifaði hún undir afsalið 8. júní 2000 fyrir hönd eiginmanns

síns. Kaupverð var tilgreint 700.000 krónur. Hún bar fyrir dómi að er hún hafi ætlað að láta bifreiðina HR 170 ganga upp í kaup á annarri bifreið hafi henni verið sagt að um tjónabíl væri að ræða sem ekki yrði tekinn upp í nýja bifreið. Hún hafi hins vegar ekki vitað að bifreiðin væri skökk. Hafi hún komið þessum upplýsingum á framfæri við sölumann hjá Bílasölu Guðfinns sem hafi hringt og fengið það staðfest. Hún kvaðst ekki hafa fært þetta í tal við stefnda heldur hafi þau eingöngu skrifað undir skjöl og tekist í hendur. Stefndi bar á sama hátt um samskipti þeirra Þóru og kvaðst ekki hafa verið upplýstur um það á bílasölunni eða síðar að um tjónabíl væri að ræða.

Stefndi tók bifreiðina HR 170 ekki í notkun þar sem hann hugðist selja hana aftur. Setti hann bifreiðina til sölu á Bílasölu Guðfinns og var uppsett verð 750.000 krónur.

Stefnandi bar fyrir dómi að hún hafi á þessum tíma verið að leita sér að jeppa-bifreið, farið á margar bílasölur og skoðað marga slíka. Hún hafi fengið að reynslu-aka bifreiðinni HR 170 á Bílasölu Guðfinns og líkaði vel að aka henni. Hún hafi skoðað bifreiðina tvisvar eða þrisvar sinnum með bróður sínum og kunningja, sem hún kvað hafa mikla reynslu af bifreiðum en ekki vera sérfræðinga. Hún kvaðst hafa ekið bifreiðinni nokkuð langar leiðir, litist vel á hana og ekkert sett út á útlit hennar. Hún hafi ekki verið upplýst um að um tjónabíl væri að ræða og ekki ráðist í kaupin ef hún hefði vitað það. Hún minntist þess ekki að hafa rætt við stefnanda áður en af kaupunum varð.

Stefndi var erlendis þegar stefnandi falaðist eftir bifreiðinni. Sölumaður á Bílasölu Guðfinns hafði samband við hann símleiðis og gaf stefnandi honum fyrirsmæli um að selja ekki bifreiðina undir 500.000 krónum. Hinn 17. júlí 2000 var síðan gengið frá afsali vegna bifreiðarinnar og var eiginmaður stefnanda, Agnar Róbert Snorrason skráður kaupandi en Jón Hólm Gunnarsson sölumaður ritaði undir afsalið fyrir hönd stefnda. Stefndi bar fyrir dómi að hann hefði ekki beinlínis gefið Jóni umboð til undirritunar en samþykkt umboð hans eftir á. Afsalið var ritað á afsalseyðublað frá bílasölunni „Hjá Kötunni“.

Sölumaðurinn Jón Hólm bar fyrir dómi að stefnandi hefði skoðað bifreiðina óvenjulega, verið með hana í allt að fjórar klst. í senn og meðal annars farið með hana til manns sem unnið hafi við viðgerðir. Í ferilskrá bifreiðarinnar hafi komið fram að hún hefði verið í eigu VÍS og hafi hann bent stefnanda og þeim sem með henni voru á að leita frekari upplýsinga hjá VÍS. Hann mundi ekki hvort stefndi hefði vitað að um tjónabíl væri að ræða.

Stefnandi varð þess var við kaupin að sprunga var í framrúðu bifreiðarinnar og bar sölumaðurinn Jón að ákveðið hafi verið að seljandi skyldi standa að beiðni til tryggingarfélags um greiðslu rúðunnar úr framrúðutryggingu.

Eftir að stefnandi fékk bifreiðina keypti hún nýja hjólarða og fjaðrabúnað undir hana. Þá leitaði hún til verkstæðis og hugðist láta skipta um framrúðu. Þar

kom í ljós að erfiðleikum var háð að skipta um rúðuna þar sem umgjörð hennar hafi verið skökk. Gunnar Jóhannsson bar fyrir dómi að hann hafi fengið það verkefni að skipta um framrúðuna en hann hafi á ævinni skipt um u.þ.b. 200.000 slíkar. Hann hafi ekki átt von á að erfitt yrði að skipta um rúðuna. Þegar gamla rúðan hafi verið tekin úr hafi komið í ljós að ryð. Þá hafi bifreiðin vírst svo skökk að slípa hefði þurft af rúðunni til að koma henni í. Hafi hann ekki viljað taka ábyrgð á að setja nýja rúðu í þar sem hann hafi talið að leka myndi með rúðunni. Þá gæti það valdið erfiðleikum ef rúðan brotnaði úti á landi. Hann taldi að slípað hefði verið ofan af þeirri rúðu sem verið hafi í bifreiðinni. Hann kvað ekki algenget en þó koma fyrir að slípa þyrfti af rúðum í tjónabílum og taldi það ekki mikið verk. Ekkert varð úr að ný framrúða væri sett í bifreiðina.

Stefnda var sent bréf frá lögfræðiráðgjöf FÍB 10. ágúst 2000 þar sem lýst var yfir riftun á kaupum bifreiðarinnar auk þess sem krafist var endurgreiðslu kaupverðs gegn afhendingu bifreiðarinnar. Lögmaður stefnda hafnaði riftunarkröfu kaupanda með bréfi til FÍB 28. ágúst 2000.

Með bréfi FÍB dags. 7. september 2000 til lögmanns stefnda var m.a. tilkynnt um það að óskað yrði eftir mati dómkvadds matsmanns til að skoða og meta ástand bifreiðarinnar. Matsmaður var dómkvaddur 17. nóvember 2000 og matsgerð skilað 18. desember 2000. Í matsgerðinni kemur fram að ekki fari á milli mála að bíllinn hafi lent í tjóni á toppnum. Toppurinn sé illa réttur, rúðugat ekki í máli, hurðastafir beggja megin skemmdir og falli ekki að hurð. Matsmaðurinn mat viðgerðarkostnað samtals 519.200 krónur og taldi að bíllinn stæði ekki undir viðgerð. Taldi hann að sanngjarnt verð fyrir svona illa viðgerðan bíl væri 300.000 krónur miðað við 17. júlí 2000. Þá taldi hann tjón á þaki bifreiðarinnar sýnilegt og mjög áberandi.

Bifreiðin hefur verið í geymslu síðan 6. október 2000 og stefnandi þurft að standa skil á geymslugjaldi. Þá lét stefnandi gera endurbætur á bifreiðinni áður en ljóst var hvaða göllum hún var haldin. Stefnandi hefur hvorki greitt tryggingariðgjöld né þungaskatt heldur hvíla þau gjöld nú á bifreiðinni.

Sem fyrr segir stóð stefnandi að kaupum á umræddri bifreið en afsal var gefið út til eiginmanns hennar Agnars Róberts Snorrasonar. Kaupandi bifreiðarinnar framseldi stefnanda 18. júní 2001 allar kröfur á hendur stefnda vegna bifreiðaviðskiptanna.

Málsástæður og lagarök aðila

Aðalkrafa stefnanda um riftun er byggð á því að bifreiðin hafi verið verulega gölluð við söluna og er vísað um það til mats dómkvadds matsmanns. Ekki hafi komið fram í þeim gögnum sem kaupanda hafi verið afhent við söluna að bifreiðin væri tjónabifreið og kaupandi hafi ekkert um það vitað. Framburði Jóns Hólms Gunnarssonar sölumanns um vitneskju stefnanda er mótmælt sem

ótrúverðugum og röngum. Stefnandi hafi mátt vera ljóst að upplýsingar um það að bifreiðin væri tjónabifreið hefðu verulega þýðingu fyrir kaupanda. Bifreiðin hafi ekki verið skoðuð af óháðum aðilum.

Stefnandi byggir á því að sölumaður sá sem annast hafi sölu á bifreiðinni og ritað undir afsal fyrir hönd stefnda hafi sviksamlega leynt stefnanda mikilvægum upplýsingum við sölu bifreiðarinnar. Svik umboðsmanns stefnda verði að líta á með sama hætti og stefndi hefði sjálfur beitt svikum. Svik leiði til þess að galli sé alltaf álitinn verulegur og því eigi stefnandi réttmæta riftunarkröfu.

Þá hafi stefnandi sýnt fram á með framlagðri matsgerð að bifreiðin hafi ekki haft þá kosti sem áskildir hafi verið. Gallarnir hafi verið svo verulegir að réttlæti riftun.

Stefnandi byggir skaðabótakröfu sína vegna galla á bifreiðinni meðal annars á því að stefndi hafi haft svik í frammi og/eða vanrækt upplýsingaskyldu sína en hvort atriði fyrir sig leiði til skaðabótaskyldu. Þar af leiðandi skuli stefndi einnig dæmdur til greiðslu vangildisbóta sem miði við það að gera stefnanda eins settan og að samningurinn hafi aldrei verið gerður. Vangildisbótakrafa stefnanda að fjárhæð 141.281 króna sé annars vegar vegna 104.971 króna endurbóta sem gerðar hafi verið á bifreiðinni í góðri trú, enda muni stefndi njóta góðs af endurbótunum. Hins vegar hafi stefnandi þurft að greiða 36.310 króna geymslugjald fyrir tímabilið frá 6. október 2000 til 1. mars 2001.

Af hálfu stefnanda er á því byggt, að ef skilyrði riftunar verði talin fyrir hendi án þess að skilyrði skaðabóta séu uppfyllt, verði stefndi eftir sem áður dæmdur til endurgreiðslu vegna þeirra endurbóta sem stefnandi hafi látið gera á bifreiðinni og nemi 104.971 krónum, enda endurbæturnar stefnda til hagsbóta og unnar í góðri trú.

Stefnandi kveður þungaskattur og tryggingaiðgjöld ógreidd og telur að þau eigi að falla á stefnda ef riftun fáið viðurkennd.

Telji dómur galla bifreiðarinnar ekki svo verulega að forsendur riftunar séu fyrir hendi þá byggir stefnandi varakröfu sína um skaðabætur á því að stefndi hafi vanrækt upplýsingaskyldu og/eða beitt svikum en hvort atriði fyrir sig leiði til bótaskyldu. Skaðabótakrafa að fjárhæð 555.510 krónur byggist annars vegar á því mati dómkvadds matsmanns að kostnaður við að lagfæra tjónið og þar með að bæta úr gallanum 519.200 krónur og hins vegar geymslugjaldi að fjárhæð 36.310. krónur.

Þrautarvarakrafa stefnanda um afslátt að fjárhæð 200.000 krónur byggist á því álitni matsmanns, að bifreiðin standi ekki undir viðgerð og að sanngjarnit verði fyrir svona illa viðgerða bifreið hefði verið 300.000 krónur miðað við 17. júlí 2000 en stefnandi hafi greitt 500.000 krónur fyrir bifreiðina.

Vísað er til laga um lausafjárkaup nr. 39/1922 og laga um samningsgerð, umboð og ógilda löggjörninga nr. 7/1936, auk reglna um skaðabætur innan samninga.

Af hálfu stefnda er aðallega á því byggt að bifreiðin hafi ekki verið haldin

galla sem stefndi beri ábyrgð á. Vísað er til ákvæða um skoðunarskyldu kaupanda í 47. gr. kaupalaga nr. 39/1922 sem í gildi voru er kaupin áttu sér stað. Stefndu kveður matsmann hafa verið beðinn um að gefa álit á því hvort meint tjón á þaki bifreiðarinnar, hafi verið sýnilegt við venjubundna skoðun á bifreiðinni, að teknu tilliti til ástands bifreiðarinnar við sýningu 17. júlí 2000. Niðurstaða matsmanns hafi verið sú að meint tjón á þaki bifreiðar hafi verið mjög sýnilegt og áberandi. Framburður matsmanns fyrir dómi hafi verið á sömu lund. Stefndanda, sem umboðsmanni kaupanda, hafi samkvæmt því ekki átt að dyljast ástand bifreiðarinnar við ítarlegar og ítrekaðar skoðanir á bifreiðinni. Stefndandi hafi því vanrækt skoðunarskyldu sína við kaupin. Um galla sé því ekki að ræða í merkingu 42. gr. kaupalaga og með með vísan til þess og 47. gr sömu laga telur stefndi að ekki sé um galla að ræða sem hann beri ábyrgð á.

Samkvæmt upplýsingum frá sölumanni er annast hafi söluna fyrir stefnda, hafi kaupanda verið afhent útskrift með eigendaferli bifreiðarinnar. Þar hafi komið fram að bifreiðin hafi verið í eigu Vátryggingafélags Íslands á árinu 1992. Hafi sölumaðurinn hvatt stefndanda til að afla sér frekari upplýsingar hjá tryggingafélaginu. Sölumaðurinn hafi borið fyrir dómi að stefndandi hafi síðar upplýst hann um að bifreiðin hefði oltið. Stefndandi hafi því ótvírætt haft vitneskju um að bifreiðin hefði lent í tjóni og því borið að skoða hana sérstaklega vel með tilliti til þess.

Af hálfu stefnda er á það bent að hann hafi einungis átt bifreiðina í rúman mánuð og ekki notað hana á því tímabili. Bifreiðasali hafi séð um sölu á bifreiðinni. Stefndi hafi ekki haft vitneskju um að bifreiðin hefði verið í eigu tryggingafélags á árinu 1992.

Af hálfu stefnda er vísað til þess að upplýsingaskylda hans eða umboðsmanns hans takmarkist af því sem kaupandi bifreiðarinnar sá eða mátti sjá við venjubundna skoðun. Af framlagðri matsgerð og framburði matsmanns fyrir dómi sé ljóst að tjónið hafi verið mjög sjáanlegt og ekki átt að fara framhjá kaupanda við venjubundna skoðun. Upplýst hafi verið við kaupin að bifreiðin hefði verið í eigu tryggingafélags en þess ekki getið í hvers konar tjóni hún hefði lent, enda er slíkt ekki skráð í bifreiðaskrá. Útlit bifreiðarinnar hafi hins vegar borið það með sér og því alfarið á ábyrgð kaupanda ef hann hefur ekki sinnt skoðunarskyldu sinni, eins og boðið er með lögum. Þá hafi bílasali bent kaupanda á þann möguleika að fá hlutlausan aðila til að skoða bifreiðina.

Stefndi vísar því á bug að um svik hafi verið að ræða af hans hálfu eða bifreiðasalans sem annast hafi söluna. Sönnunarbyrðin hvíli á stefndanda og beri að hafna þessari málsástæðu hans þar sem ekkert liggi henni til sönnunar. Stefndi hafnar því að hann beri ábyrgð á upplýsingum sölumanns sem undirritað hafi afsal fyrir hans hönd. Stefndi hafi ekki gefið honum umboð til að undirrita afsal heldur hafi hann reiknað með að afsalið biði hans tilbúið til undirritunar þegar hann kæmi heim frá útlöndum.

Stefndi bendir á að kaupanda hafi verið veittur verulegur afsláttur frá því verði sem stefndi hafi keypt bifreiðina á og sett hafi verið á hana. Ásett verð hafi verið 750.000 krónur. Stefndi hafi gert margar athugasemdir við ástand bifreiðarinnar og kaupverðið verið lækkað eftir ítrekaðar beiðnir af hálfu kaupanda vegna ástands bifreiðarinnar. Með vísan til þess að bifreiðin hafi verið 14 ára, ekin um 300.000 km og verulegs afsláttur frá ásettu verði, sé ekki unnt að líta svo á að hún hafi verið haldin galla.

Stefndi mótmæltir fjárhæð skaðabótakröfu með þeim rökum að viðgerð sú sem miðað sé við í matsgerð að þurfi að framkvæma muni auka verðgildi bifreiðarinnar verulega. Bifreiðin standi hins vegar ekki undir þessum viðgerðarkostnaði og því sé óraunhæft að leggja hann til grundvallar skaðabótakröfu.

Þá mótmælir stefndi álitum matsmanns á því hvert hafi verið sanngjarnt verð fyrir bifreiðina. Telur stefndi matið örökstutt og í andstöðu við 62. gr. laga nr. 91/1991.

Af hálfu stefnda er því mótmælt að honum beri að bæta stefnanda kostnað vegna endurbóta á bifreiðinni enda bendi ekkert til þess að verðgildi bifreiðarinnar hafi aukist við þær. Stefndi mótmælir sérstaklega kröfu stefnanda um að þungaskattur og tryggingaiðgjöld falli á stefnda ef riftun verði viðurkennd. Stefndi hafi verið ljóst með bréfi lögfræðings stefnda dagsettu 28. ágúst 2000 að hann féllist ekki á riftunarkröfu kaupanda. Með því að taka bifreiðina af skráningarnúmerum hefði verið hægt að takmarka kostnað vegna þungaskatts og tryggingaiðgjalda. Með því að sinna ekki þeirri skyldu sinni að takmarka tjón sitt, hafi kaupandi glatað rétti til að krefjast þess að umrædd gjöld falli á stefnda.

Niðurstaða

Bifreiðaviðskipti þau sem um er fjallað í málinu áttu sér stað í gildistíð laga um lausafjárkaup nr. 39/1922 en lög um sama efni nr. 50/2001 leystu þau af hólmi 1. júní 2001.

Af hálfu stefnanda er byggt á því að riftun hafi verið heimil annars vegar vegna svika umboðsmanns stefnanda og hins vegar vegna þess að bifreiðin hafi verið haldin verulegum göllum.

Jeppabifreið sú sem stefndi seldi eiginmanni stefnanda skráð í nóvember 1986 og því tæpra 14 ár þegar kaupin gerðust. Upplýst er að henni hafði þá verið ekið yfir 300.000 km.

Fyrir liggur að bifreiðin var í eigu Vátryggingafélags Íslands hf. frá 1. til 4. júní 1992 og hefur verið gengið út frá því af hálfu málsaðila að tryggingafélagið hafi eignast bifreiðina vegna þess að hún hafi oltið. Ekki hefur nánar verið upplýst um hvaða skemmdir urðu á bifreiðinni. Eftir það voru 7 eigendur að bifreiðinni áður en fyrrnefndur Þórarinn Ingi Úlfarsson festi kaup á henni 1998.

Upplýst þykir með framburði aðila og vitna að sprunga var í framrúðu bifreiðarinnar við kaupin. Samkvæmt framburði Gunnars Jóhannssonar sem stefn-

andi fékk til að skipta um framrúðuna kom í ljós þegar sprungna rúðan hafði verið tekin úr að slípað hafði verið af henni til að koma henni í og að ryð var komið í gluggarammann. Treysti hann sér ekki til að setja nýja rúðu í þar sem hann vildi ekki bera ábyrgð á að hún yrði nægjanlega þétt og eins gæti stefnandi lent í erfiðleikum ef nýja rúðan brotnaði við akstur úti á landi. Hann bar hins vegar að ekki væri mikið verk að slípa af rúðunni svo hægt væri að koma henni í.

Fyrir liggur að stefnandi hefur ekki notað bifreiðina eftir þetta og kom henni fyrir í geymslu þar sem matsmaður skoðaði hana.

Matsmaður svaraði spurningum í matsbeiðni á þann veg að hann teldi að ekki færi á milli mála að bifreiðin hefði lent í tjóni á þaki og taldi að toppurinn hefði verið illa réttur, rúðugat ekki vera í máli, hurðastafi skemmda beggja megin og ekki falla að hurð. Taldi hann að skipta þyrfti um topp, rétta báða stafina við framrúðu og toppstykki, gera við hvalbak og festingu fyrir rúðugúmmí. Mat hann kostnað við þessa viðgerð samtals 519.200 krónur. en sanngjarnt verð fyrir svo illa viðgerðan bíl 300.000 krónur miðað við kaupdag 17. júlí 2000.

Upplýst þykir með framburði Þóru Sæðisar Bragadóttur, eiginkonu Þórarins Inga Úlfarssonar sem var eigandi bifreiðarinnar á undan stefnda, að síðast hafi verið skipt um rúðu á verkstæði á Flúðum án erfiðleika. Með vísan til fyrrnefnds framburðar Gunnars Jóhannssonar þykir ljóst að þá hafi þó þurft að slípa af rúðunni til að koma henni í.

Samkvæmt framansögðu þykir upplýst að bifreiðin HR 170 lenti í tjóni á árinu 1992. Ljóst er af matsgerð að ekki hefur verið gert við skemmdir á topp og hurðarstöfum með fullnægjandi hætti. Með hliðsjón af aldri og eigendasögu bifreiðarinnar virðist þessi ófullkomna viðgerð þó ekki hafa komið að sök að öðru leyti en því að erfitt er að koma framrúðu í nema með því að sverfa af henni og hætta er á að erfitt sé að þetta nægjanlega vel með rúðunni.

Sem fyrr segir var bifreiðin haldin þeim galla að framrúða féll ekki fullkomlega í rúðuop. Með hliðsjón af aldri, notkun og verðmæti bifreiðarinnar og öðru því sem fram er komið í málinu þykir viðgerðarkostnaður eins og hann er metinn í matsgerð ekki gefa rétta mynd af tjóni vegna ófullnægjandi viðgerðar. Með vísan til framburða þeirra Þóru Sæðisar og Gunnars þykir í ljós leitt að aðrar og kostnaðarminni viðgerðir hefðu hæft betur aldri og verðmæti bifreiðarinnar og að ekki hafi verið fullreynt að setja hefði mátt nýja framrúðu í bifreiðina án verulegra erfiðleika. Gallar á bifreiðinni teljast samkvæmt því ekki hafa verið verulegir.

Með vísan til framburða stefnda, Þóru Sæðisar Bragadóttur og Jóns Hólm Gunnarssonar sölumanns á Bílasölu Guðfinns þykir ekkert benda til þess að stefnandi hafi vitað um það þegar hann keypti bifreiðina af Þórarini Inga Úlfarsyni eða seldi hana Agnari Róbert Snorrasyni að bifreiðin hefði orðið fyrir tjóni eða verið í eigu Vátryggingafélags Íslands á árinu 1992. Þóra Sæðis bar hins

vegar að starfsmenn bílasölnunnar hafi vitað um það. Þá bar Jón Hólm sölu-
maður að hann hafi fengið þær upplýsingar úr ferilsskrá að tryggingarfélagið
hafi verið eigandi bifreiðarinnar og bent stefnanda á að kynna sér málið nánar
hjá tryggingarfélagi. Stefnandi hafi eftir það komið með þær upplýsingar að
bifreiðin hefði oltið. Þessu neitar stefnandi alfarið og stendur því orð á móti
orði hjá sölumanninum og stefnanda. Ekkert kemur fram um það í afsali eða
öðrum gögnum að kaupandi hafi verið upplýstur um þetta og ekki kemur fram
að útskrift úr ferilsskrá hafi legið fyrir. Upplýst er að stefnandi skoðaði bifreiðina
og reynsluók margsinnis með bróður sínum og öðrum manni sem þekja vel til
bifreiða. Tók hún sér góðan tíma til að kynna sér ástand bifreiðarinnar. Með hlið-
sjón af framangreindu og því að átta ár voru liðin frá því að tryggingarfélagið
var eigandi bifreiðarinnar þykir stefnandi ekki hafa sýnt fram á að hún hafi verið
beitt svikum af hálfu sölumanna Bílasölu Guðfinns í umræddum viðskiptum.

Samkvæmt framansögðu verður hvorki fallist á kröfu stefnanda um riftun á
grundvelli þess að bifreiðin hafi verið haldin verulegum göllum né að beitt hafi
verið svikum við kaupin.

Samkvæmt 47. gr. laga um lausafjárkaup nr. 39/1922, sem taka til umræddra
bifreiðakaupa, getur kaupandi ekki borið fyrir sig neina þá galla á söluhlut sem hann
hefði átt að sjá við rannsókn á hlutnum áður en kaup gerðust. Ákvæðið hefur verið
skýrt þannig að seljandi beri ábyrgð á leyndum göllum en kaupandi á augljósum
göllum. Augljósir eru þeir gallar taldir sem kaupandi hefði átt að geta séð við skoðun
sem hann gerði eða ætlast mátti til að hann gerði. Ef kaupandi er ekki sérfræðingur
verður að miða við það sem ætlast mátti til að venjulegur maður hefði átt að geta séð
við venjulega skoðun. Hliðstæð ákvæði eru nú í 20. gr. laga nr. 50/2001.

Fyrir liggur að stefndi var eigandi bifreiðarinnar um skamma hrið og notaði
hana aldrei. Ekki liggur fyrir að honum hafi verið kunnugt um að bifreiðin hafi
orðið fyrir tjóni. Umrædd kaup áttu tiltölulega langan aðdraganda og stefn-
andi kynnti sér ástand bifreiðarinnar óvenju vel. Hafði hún með sér tvo menn
kunnuga bifreiðum þótt ekki teljist þeir sérfræðingar á því sviði. Í framburði
Gunnars Jóhannssonar sem falið var að skipta um framrúðu í bifreiðinni kom
fram að hann hafi ekki tekið eftir neinu óeðlilegu við bifreiðina þegar hann tók
til við að skipta um framrúðuna.

Dómarinn fór á vettvang með lögmönnum málsaðila og skoðaði bifreiðina, á
sama stað og matsmaður skoðaði hana. Framrúðan hefur verið tekin úr og gamla
eða nýja rúðan límd með miklu af límbandi í rúðuopið. Rökkur var í geymslunni
og því erfitt að sjá bifreiðina vel. Hún virtist líta fremur illa út að utan og innan
og ýmsar ákomur á henni sem sumar hefur verið gert við með misjafnlega vönd-
uðum hætti. Þar sem framrúðan hafði verið tekin úr og límd aftur í var erfitt að
átta sig á hvernig umbúnaður rúðunnar leit út við kaupin.

Í matsbeiðni var óskað eftir svari við þeirri spurningu hvort meint tjón á

þaki bifreiðarinnar hafi verið sýnilegt við venjulega og venjubundna skoðun á bifreiðinni, að teknu tilliti til ástands bifreiðarinnar við sýningu 17. júlí 2000. Í matsgerð Kristjáns G. Tryggvasonar, dómkvadds matsmanns, sem hefur menntun og langa starfsreynslu á sviði tjónaskoðunar og tjónamats, er spurningunni svarað játandi og tjón á þak bifreiðarinnar talið sýnilegt og mjög áberandi. Í framburði matsmanns fyrir dómi skýrði hann svarið nánar þannig að venjulegt fólk hefði átt að sjá við venjulega skoðun að toppurinn væri beyglaður og að rúðan félli ekki í. Strax hafi sést að þessi bíll hefði lent í tjóni.

Af hálfu stefnanda hefur verið dregið í efa að álit dómkvadds matsmanns hafi nokkuð gildi við úrlausn þess hvort stefnandi hafi sem umboðsmaður kaupanda bifreiðarinnar átt að sjá að bifreiðin hefði lent í tjóni. Sem fyrr segir hefur matsmaður lengi haft atvinnu af því að skoða og meta bifreiðir, meðal annars eftir tjón. Fyrir dómi tók hann þó skýrlega fram að hann væri að leggja mat á hvað venjulegur kaupandi ætti að sjá við venjulega skoðun. Ætla má að matsmaður hafi svo mikla reynslu af tjónamati að hann geti gert greinarmun á þeim afleiðingum um tjóna sem einungis sérfræðingar geta séð og þeim afleiðingum sem ekki eiga að fara fram hjá venjulegum manni við skoðun bifreiðar. Þykir því mega byggja á þessu álit matsmanns. Þá verður einnig að líta til þess að stefnandi og tveir menn á hennar vegum, sem þekkja vel til bifreiða, skoðuðu bifreiðina óvenju vel áður en kaupin áttu sér stað.

Með hliðsjón af framangreindu verður ekki hjá því komist að líta svo á stefnandi, sem umboðsmaður kaupanda, og þeir sem skoðuðu bifreiðina á hennar vegum, hefðu átt að sjá við ítrekaðar skoðanir að eitthvað væri athugavert við topp bifreiðarinnar og umbúnað framrúðu. Í því sambandi má einnig nefna að sprunga í framrúðu gaf sérstakt tilefni til að kanna framrúðuna og umgjörð hennar. Þá var ritað í afsal að bifreiðasali hafi vakið athygli kaupanda á þeim möguleika að fá óháðan aðila til að meta ástand bifreiðarinnar en það lét stefnandi farast fyrir. Með vísan til 47. gr. kaupalaga nr. 39/1922 getur stefnandi því ekki borið fyrir sig framangreinda galla á bifreiðinni. Ber því að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda í máli þessu.

Dómsmálaráðherra veitti stefnanda gjafsókn 9. október 2001 til að reka málið fyrir héraðsdómi. Gjafsóknarkostnaður stefnanda, samtals 230.000 krónur greiðist úr ríkissjóði, en hann er málflutningsþóknun lögmanns hennar, Einars Gauts Steingrímssonar hrl., sem telst hæfilega ákveðin 200.000 krónur og matskostnaður samkvæmt framlögðum reikningi 30.000 krónur.

Með hliðsjón af atvikum öllum og þá sérstaklega frammistöðu bifreiðasala þeirra sem gengu frá kaupunum af hálfu stefnda, þykir rétt að málskostnaður falli niður.

Af hálfu stefnanda flutti mál þetta Einar Gautur Steingrímsson hrl. en af hálfu stefnda Óðinn Elisson hdl.

Sigurður Tómas Magnússon héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Þröstur Karlsson, skal vera sýkn af öllum kröfum stefnanda, Ástríðar Helgu Helgadóttur, í máli þessu.

Gjafsóknarkostnaður stefnanda, 230.000 krónur, greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun lögmanns hennar, Einars Gauts Steingrímssonar hrl. 200.000 krónur.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 277/2002.

Tækja-Tækni ehf.

(Björgvin Þorsteinsson hrl.)

gegn

Íslenska ríkinu

(Einar Karl Hallvarðsson hrl.)

Skaðabótamál. Stjórnsýsla. Þjónustugjald.

T ehf. krafði Í um skaðabætur vegna kostnaðar sem það taldi sig hafa orðið fyrir vegna vinnu við að fá endurgreidda kröfu vegna ætlaðrar ólögmætrar gjaldtöku. Ekki lá fyrir að T ehf. hefði þurft að fá aðkeypta vinnu vegna þessara samskipta. Talið var að af framlögðum gögnum yrði ekki annað ráðið en að gagnaöflun T ehf. og bréfaskriftir hefðu verið eins og hver annar venjubundinn þáttur í starfsemin þess. Fyrirtæki sem þetta þyrfti jafnan að eiga samskipti við stjórnvöld, þ. á m. til þess að fá leiðréttingar sinna mála. Varð T ehf. því ekki talið hafa sýnt fram á að hafa orðið fyrir tjóni í skilningi skaðabótaréttar og ekki leitt líkur að því að gjaldtakan hefði haft einhver sérstök áhrif á atvinnurekstur þess. Var Í því sýknað af kröfum T ehf.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Garðar Gíslason og Haraldur Henrysson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar 14. júní 2002. Hann krefst þess aðallega að stefndi greiði sér 1.409.963 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. desember 2000 til 1. júlí 2001, en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags, en til vara aðra og lægri fjárhæð. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst aðallega staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti, en til vara að kröfur áfrýjanda verði lækkaðar og málskostnaður látinn falla niður.

Með bréfi 23. febrúar 2000 gaf ríkistollstjóri með samþykki tollstjórans í Kópavogi áfrýjanda leyfi til SMT-tollafgreiðslu vegna innflutnings á vörum samkvæmt reglugerð nr. 722/1997 þar um. Reglugerðin var gefin út samkvæmt heimild í 14. gr. tollalaga nr. 55/1987, sbr. 6. gr. laga nr.

69/1996. Í leyfinu er sagt að tollkerfið sé staðsett hjá Skýrr hf., en í umsjá ríkistollstjóra. Þar er til þess vísað að Skýrr hf. annist tengingu áfrýjanda við Tollalínu, þ.e. upplýsingalínu tollstjóra. Í 8. mgr. 14. gr. tollalaga er ráðherra heimilað að setja með reglugerð fyrir mæli um gjaldtöku vegna þessarar tollmeðferðar. Reglugerð nr. 722/1997 hafði þó engin slík fyrir mæli að geyma.

Skýrr hf. krafði áfrýjanda þóknunar, sem nam 25.000 króna fasts grunngjalds fyrir tenginguna og 2.400 króna gjalds á mánuði fyrir aðgang að Tollalínu ríkistollstjóra. Áfrýjandi gerði strax athugasemdir við gjaldtöku þessa en taldi sig nauðbeygðan til að greiða kröfu félagsins með fyrirvara um réttmæti hennar. Hann hóf síðan baráttu fyrir því að fá þennan kostnað endurgreiddan sem lyktaði með endurgreiðslu Skýrr hf., svo sem nánar greinir í héraðsdómi. Ekki er í málinu deilt um fjárhæð þessarar endurgreiðslu. Hins vegar krefst áfrýjandi skaðabóta af stefnda vegna þess kostnaðar sem hann telur sig hafa orðið fyrir vegna vinnu við að fá fjárhæðina endurgreidda. Gerir hann stefnda reikning fyrir vinnu forstjóra áfrýjanda við að sanna að taka tengigjalds og mánaðargjalds vegna Tollalínu hafi ekki átt við rök að styðjast. Nemur reikningurinn stefnu fjárhæðinni. Þar er sagt að vinnan hafi falist í gagnaöflun, lestri, upplýsingaöflun hjá sérfræðingum, bréfaskriftum, símtölum, fundarsetum o.fl. Hvorki tímaskýrslur né önnur gögn fylgja reikningi þessum.

Samkvæmt framansögðu krefst áfrýjandi greiðslu skaðabóta vegna kostnaðar við að fá endurgreidda kröfu vegna ætlaðrar ólögmætrar gjaldtöku. Ekki liggur fyrir að hann hafi vegna þessa þurft að fá aðkeypta vinnu. Af framlögðum gögnum verður ekki annað ráðið en að gagnaöflun hans og bréfaskriftir hafi verið eins og hver annar þáttur í starfsemi hans. Fyrirtæki sem þetta þurfa jafnan að eiga samskipti við stjórnvöld, þar á meðal til þess að fá leiðréttingar sinna mála. Áfrýjandi verður því ekki talinn hafa sýnt fram á að hann hafi orðið fyrir tjóni í skilningi skaðabótaréttar og ekki leitt líkur að því að gjaldtakan hafi haft einhver sérstök áhrif á atvinnurekstur hans. Verður niðurstaða héraðsdóms staðfest.

Samkvæmt þessari niðurstöðu er rétt að áfrýjandi greiði stefnda málskostnað, svo sem nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Tækja-Tækni ehf., greiði stefnda, íslenska ríkinu, 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 15. mars 2002.

I

Málið er höfðað 4. september sl. og dómtekið 1. mars sl.

Stefnandi er Tækja-Tækni ehf., Smiðjuvegi 44, Kópavogi.

Stefndi er íslenska ríkið og er fjármálaráðherra stefnt fyrir þess hönd.

Stefnandi krefst þess að stefndi verði dæmdur til að greiða sér skaðabætur að fjárhæð 1.409.963 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 10. desember 2000 til 1 júlí 2001 en samkvæmt ákvæðum laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndi krefst aðallega sýknu og málskostnaðar en til vara að kröfur stefnanda verði lækkaðar og málskostnaður látinn falla niður.

II

Stefnandi kveður málavexti vera þá að með lögum nr. 69/1996, sem hafi verið breytingalög við tollalög nr. 55/1987, hafi átt að koma á tölvuvæddri tollafgreiðslu innflutningsfyrirtækja fyrir 1. janúar 1999. Þessi frestur hafi síðan verið framlengdur til 1. janúar 2001 í samræmi við ákvæði laga nr. 109/1999.

Með 6. gr. laga nr. 69/1996 var 14. gr. tollalaga breytt á þann veg að innflutningsfyrirtækjum var gert skylt að taka upp svokallaða SMT tollafgreiðslu, en skammstöfun þessi stendur fyrir orðin skjalasending milli tölva. Jafnframt var ráðherra með lögunum veitt heimild til að setja í reglugerð nánari ákvæði um SMT tollafgreiðslu, m.a. um greiðslu kostnaðar vegna gagnaflutnings og gjaldtöku vegna afgreiðslunnar. Fjármálaráðherra setti þessa reglugerð, nr. 722, 22. desember 1997. Í henni hafi engin ákvæði verið um greiðslu kostnaðar af SMT tollafgreiðslu, sem fella hafi átt á innflytjendur.

Stefnandi kveðst hafa sótt um leyfi til SMT tollafgreiðslu í ágúst 1999 og hafi ríkistollstjóri veitt honum heimild til hennar í febrúar árið 2000. Í heimildarbréfi ríkistollstjóra komi fram að Skýrr hf. annist tengingu stefnanda við svokallaða tollalínu. Af hálfu stefnanda hafi komið fram strax að hann sætti sig ekki við neins konar gjaldtöku af hálfu Skýrr hf. eða annarra aðila vegna skyldu fyrirtekis hans til að taka upp SMT tollafgreiðslu.

Skýrr hf. innheimti gjöld af stefnanda vegna þessarar þjónustu og samkvæmt gögnum málsins var um að ræða stofnkostnað og svo gjald vegna tollalínu. Stefnandi kveðst þegar hafa hafið baráttu fyrir því að fá þessi gjöld felld niður og síðan endurgreidd. Í stefnunni er gerð grein fyrir samskiptum hans við Skýrr hf. og ríkistollstjóra á árinu 2000 sem lyktaði með því að 31. október það ár endurgreiddi Skýrr hf. honum allt sem hann hafði greitt, samtals 51.584 krónur, þ.e. reikninga Skýrr hf. ásamt vöxtum.

Í nóvember 2000 krafðist stefnandi þess að ríkistollstjóri héldi honum skaðlausum vegna þeirrar vinnu sem framkvæmdastjóri hans og aðrir starfsmenn höfðu lagt fram til að fá hrundið gjaldtöku Skýrr hf. Kveðst stefnandi hafa sent ríkistollstjóra reikning þar sem fram hafi komið að í þetta verkefni hafi farið 75 klukkustundir og 50 mínútur, sem verðlagðar hafi verið á 15.000 krónur klukkustundin auk virðisaukaskatts. Reikningurinn hafi því verið samtals að fjárhæð 1.409.963 krónur sem er stefnufjárhæð málsins. Stefnandi kveðst hafa skilað ríkissjóði virðisaukaskatti af þessari vinnu svo sem honum hafi borið.

Af hálfu stefnda eru ekki gerðar sérstakar athugasemdir við framangreinda málavaxtalýsingu en bent á að stefnanda hafi ekki borið skylda til þess að taka upp SMT tollafgreiðslu á árinu 2000. Honum hafi hins vegar verið það heimilt frá haustinu 1999 en ekki skylt fyrir en frá og með 1. janúar 2001, sbr. lög nr. 109/1999 um breytingu á tollalögum. Af þessu leiði að stefnandi hefði getað fengið hefðbundna tollafgreiðslu á pappírformi á árinu 2000. Kveður stefndi málsókn stefnanda því byggja á rangri forsendu um að honum hafi verið nauðugur kostur að tengjast SMT tollafgreiðslukerfinu.

Í máli þessu sækir stefnandi stefnda um greiðslu framangreindrar fjárhæðar en stefndi hefur alfarið hafnað greiðsluskyldu.

III

Stefnandi byggir kröfu sína á því að tjón, sem einstaklingar og/eða lögaðilar kunni að verða fyrir vegna ólögmætra athafna handhafa ríkisvaldsins séu á ábyrgð stefnda án þess að tjónþoli þurfi að sanna að um ólögmæta eða saknæma háttsemi í skilningi almennu skaðabótareglunnar sé að ræða af hálfu starfsmanna stefnda.

Stefnandi bendir á að ríkistollstjóri hafi eftir nærri hálfis árs baráttu stefnanda fallist á að gjaldtaka Skýrr hf., sem ríkistollstjóri hafði ráðið sér til aðstoðar við að koma á laggirnar framangreindri þjónustu, ætti sér ekki stoð í lögum, þ.e. hvorki í tollalögum né reglugerðum settum á grundvelli þeirra. Í framhaldi af því hafi Skýrr hf. endurgreitt stefnanda framangreind gjöld að tilhlutan ríkistollstjóra. Barátta forsvarsmanna stefnanda fyrir því að fá hin ólögmætu gjöld felld niður hafi kallað á sérstaka og umfangsmikla vinnu starfsmanna stefnanda auk þess sem leitað hafi verið ráðgjafar hjá sérfræðingum um réttarstöðu

vegna gjalddtökkunnar. Þessi vinna starfsmanna stefnanda hafi skert vinnuframlag þeirra í þágu stefnanda og er þar sérstaklega bent á vinnuframlag framkvæmdastjórans.

Verði ekki fallist á að stefndi beri hlutlæga skaðabótaábyrgð á tjóni stefnanda er á því byggt að stefndi beri ábyrgð á því að starfsmenn ríkistollstjóra hafi með ólögmætum og saknæmum hætti valdið stefnanda tjóni, þegar þeir með einhvers konar samningi við Skýrr hf. hafi veitt féluginu heimild til að innheimta gjöld hjá stefnanda án þess að fyrir hendi væri heimild til slíkrar innheimtu.

Af hálfu stefnda er í fyrsta lagi á því byggt að engin lagaákvæði hafi að geyma almenna reglu um hlutlæga bótaábyrgð hans vegna vinnu við ýmiss konar erindi, umsóknir eða kærur til stjórnvalda. Hins vegar séu til sérreglur í ákveðnum lögum en af þeim verði ekki dregnar ályktanir um tilvist almennrar reglu heldur þvert á móti. Meginreglan sé sú að einstaklingar og lögaðilar beri sjálfir kostnað vegna erinda eða kæra til stjórnvalda, hvort sem er vegna fyrirhafnar viðkomandi eða sérfræðiaðstoðar sem aflað er.

Í öðru lagi er á því byggt að stefndi hafi ekki valdið stefnanda tjóni með ólögmætri eða saknæmri háttsemi og eigi því bótakrafa stefnanda sér ekki stoð í almennu skaðabótareglunni. Bæði einstaklingar og lögaðilar eigi í margháttuðum samskiptum við stefnda án þess að eiga kröfu um endurgreiðslu útlagðs kostnaðar vegna þeirrar vinnu. Bendir stefndi sérstaklega á að samskipti innflutningsfyrirtækja, eins og stefnandi er, við töllyfirvöld, séu mjög mikil og þar sé um að ræða eðlilegan og oft stóran þátt í starfsemi fyrirtækjanna.

Stefndi mótmælir skaðabótakröfu stefnanda og telur ætlað tjón hans ósannað. Bendir stefndi á að af gögnum málsins verði ekki séð að af hálfu stefnanda hafi verið lagt í umfangsmikla vinnu vegna hinnar umdeildu gjalddtöku. Ekkert réttarsamband sé á milli aðila málsins, sem geri stefnanda kleift að krefja stefnda um andvirði reiknings, sem sé einhliða saminn af honum og styðjist ekki við gjaldskrá, reikninga fyrir útlögðum kostnaði eða aðrar heimildir.

Loks byggir stefndi á því að ef um sé að ræða ólögmæta gjalddtöku af einstaklingum eða lögaðilum eigi þeir eingöngu kröfu til endurgreiðslu ofgreiddra fjárhæða en hin ólögmæta gjalddtaka geti ekki stofnað bótaskyldu umfram það sem leiðrétt verði með endurgreiðslunni. Í þessu máli hafi ríkistollstjóri á engan hátt stuðlað að ólögmætri gjalddtöku eða tjóni stefnanda og brestir því algjörlega stoð fyrir kröfum hans.

IV

Ríkistollstjóri gaf stefnanda leyfi til SMT-tollafgreiðslu vegna innflutnings á vörum samkvæmt ákvæðum reglugerðar nr. 722/1997 23. febrúar 2000. Í leyfinu er vísað til þess að Skýrr hf. annist tengingu stefnanda við Tollalínu, upplýsingalínu tollstjóra. Hvorki í leyfinu né í nefndri reglugerð er heimild til að

innheimta gjöld þau, sem stefnandi greiddi Skýrr hf. að kröfu félagsins og það endurgreiddi síðan stefnanda með vöxtum eins og rakið var.

Dómurinn lítur svo á, með hliðsjón af framansögðu, að í endurgreiðslunni hafi falist viðurkenning á því að gjöldin hafi verið innheimt án þess að heimild væri fyrir þeim. Slíkt atferli getur, auk endurgreiðslu, leitt til bótaskyldu þess, sem ábyrgð ber á því samkvæmt almennum reglum. Í þessu máli krefur stefnandi stefnda um bætur vegna vinnu starfsmanna sinna. Hefur hann lagt fram reikning fyrir vinnu þeirra við „að fá hrundið ólögmati gjaldtöku stefnda með atbeina Skýrr hf.“, eins og segir í stefnunni. Kröfu sinni til stuðnings hefur stefnandi lagt fram 9 bréf, sem hann ritaði Skýrr hf. og rikistollstjóra vegna endurgreiðslukröfunnar. Ekkert þessara bréfa er ítarlegt eða margbrotið og getur varla hafa útheimt mikla vinnu starfsmanna stefnanda, eins og haldið er fram í stefnu. Þar er því líka haldið fram að leitað hafi verið ráðgjafar sérfræðinga vegna þessa en þess sér engan stað í gögnum málsins.

Af framangreindum gögnum verður ekki annað ráðið en að bréfaskriftirnar hafi verið eins og hver annar venjubundinn þáttur í starfsemi stefnanda, sem, vegna starfsemi sinnar, má alltaf búast við því að þurfa að eiga samskipti við yfirvöld, meðal annars til að fá leiðréttingu sinna mála, eins og í þessu tilfelli. Þá er og á það að líta, að ekki verður annað séð en stefnandi hafi frá upphafi verið viss um ólögmati gjaldtökunnar. Honum bar því, samkvæmt almennum reglum skaðabótaréttarins, að takmarka tjón sitt eftir föngum. Ef marka má kröfugerð hans gerði hann það ekki heldur eyddi tíma starfsmanna sinna í vinnu við að fá leiðréttingu mála sinna í stað þess að ráða sér lögmann til að reka mál á hendur stefnda eða öðrum, er ábyrgð kynnu að hafa borið. Á þessu vali sínu verður stefnandi sjálfur að bera ábyrgð.

Samkvæmt framansögðu er stefndi sýknaður en málskostnaður þykir mega falla niður.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð

Stefndi, íslenska ríkið, er sýknaður af kröfum stefnanda, Tækja-Tækni ehf., en málskostnaður skal falla niður.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 261/2002.

Cox Försäkring A/S at Lloyd's

(Baldvin Hafsteinsson hrl.)

gegn

Útgerðarfélaginu Lilju ehf.

(Sigurður G. Guðjónsson hrl.)

Vátrygging. Samningur.

Ágreiningur málsaðila átti rætur að rekja til þess að fiskibátur Ú sökk við Snæfellsnes. Einn skipverji var um borð og var honum bjargað yfir í annan fiskibát. Skýrði skipverjinn svo frá að bráður leki hafi komið að bátnum. Í kjölfarið krafði Ú C um greiðslu vátryggingarbóta með stöð í samningi þeirra um húftryggingu bátsins en C neitaði greiðsluskyldu. C reisti sýknukröfu sína á því, að samkvæmt vátryggingarsamningi aðila nái vátryggingarverndin ekki til hvers kyns áhættu, sem leitt geti til tjóns á báti Ú. Í 9. gr. vátryggingarskilmála, sem voru hluti samnings málsaðila, voru taldar upp margs kyns tjónsorsakir sem vátryggingarvernd C skyldi ná til, þar á meðal var talin upp í d-lið sú orsök „að bátnum hvolfir eða sekkur“. Í 10. gr. skilmálanna var hins vegar tekið fram að vátryggingin nái ekki til þess ef bátur sekkur af ókunnum ástæðum. Talið var að ákvæði 10. gr. væri orðað með óvenjulegum og sérstökum hætti, en væri þó nægjanlega skýrt til að það geti gilt í lögskiptum aðilanna. Meðal þeirra ákvæða 9. gr. sem vátryggingin taki til sé ekki nefnd sú ástæða að leki komi að báti, sem leiði til þess að hann skemmist eða farist. Tekið sé fram í 10. gr. skilmálanna að það teljist ókunnt ástæða ef tjón verður ekki rakið til ástæðna, sem taldar eru upp í vátryggingunni og að skilmálarnir nái ekki til þess ef bátur sekkur af ókunnum ástæðum. Samkvæmt því geti Ú ekki krafist vátryggingarfjárins með vísan til d-liðar 9. gr. Var C sýknaður af kröfu Ú.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 6. júní 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu stefnda, en til vara að krafan verði lækkuð og drátt-

arvextir greiðist ekki fyrir en frá þingfestingardegi í héraði. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Ágreiningur málsaðila á rætur að rekja til þess að fiskibátur stefnda, Lilja ÁR-10, sökk við Snæfellsnes aðfaranótt 16. maí 2000. Báturinn, sem var smíðaður árið 1988, var án þilfars og 2,91 brúttórúmlést að stærð. Einn skipverji var um borð og var honum bjargað yfir í annan fiskibát. Voru teknar lögregluskýrslur samdægurs af skipverjanum á Lilju og manningnum, sem bjargaði honum, og jafnframt haldið sjópróf 3. júlí 2000. Skýrði skipverjinn á Lilju svo frá að bráður leki hafi komið að bátnum þannig að ekki varð við neitt ráðið. Hafi hann fyllst af sjó og sokkið á skömmum tíma. Gat skipverjinn enga skýringu gefið á því hvað gæti hafa valdið lekanum. Krafði stefndi áfrýjanda í kjölfarið um greiðslu váttryggingarbóta með stoð í samningi þeirra um húftryggingu bátsins. Því neitaði áfrýjandi og taldi greiðsluskyldu ekki vera fyrir hendi. Er málsatvikum nánar lýst í héraðsdómi.

Meðal málsskjala er bréf Landssambands smábátaeigenda til félagsmanna sinna 10. nóvember 1997. Var þar vakin athygli á því að landsambandið hafi í samvinnu við Alþjóðlega miðlun ehf. samið við Lloyd's um mjög hagstæð iðgjöld fyrir húftryggingu smábáta. Séu þau mun lægri en iðgjöld, sem áður hafi boðist félagsmönnum landssambandsins, og sé mikilvægt að félagsmenn notfæri sér þennan hagstæða kost og festi þannig iðgjaldalækkun í sessi um ókomin ár. Þá liggur einnig fyrir í málinu beiðni stefnda 17. nóvember 1998 um váttryggingu fyrir áður-nefndan bát félagsins, sem er skráð á eyðublað Alþjóðlegrar miðlunar ehf., svo og staðfesting þess félags um váttryggingu. Er váttryggingarfjárhæð þar tilgreind 5.500.000 krónur í samræmi við beiðnina og tekið fram að áfrýjandi sé váttryggjandi. Ennfremur hafa verið lagðir fram váttryggingarskilmálar, sem bera fyrirsögnina „Skilmálar fyrir húftryggingu smábáta meðlima í Landssambandi smábátæigenda“. Er óumdeilt að skilmálar þessir séu hluti samnings málsaðila.

Áfrýjandi reisir aðalkröfu sína um sýknu á því að samkvæmt samningnum nái váttryggingarverndin ekki til hvers kyns áhættu, sem leitt geti til tjóns á báti stefnda. Þetta einkenni á samningnum komi glöggt fram

í 9. gr. váttryggingarskilmálanna þar sem taldar séu upp þær ástæður, sem geti leitt til þess að bátur farist eða skemmist, og áfrýjandi taki að sér að bæta tjón af. Áhætta af öðrum skaða sé á ábyrgð stefnda sjálfs. Í 10. gr. sé tekið fram að váttryggingin nái ekki til þess ef báti hvolfir eða hann sekkur af ókunnum ástæðum. Sú grein eigi hér við, enda sé ekki vitað af hvaða ástæðu báturinn fylltist af sjó og sök. Þá verði að leggja til grundvallar að báturinn hafi verið óhaffær þegar hann lagði úr höfn í síðasta sinn, enda hefði hann að öðrum kosti ekki sokkið í blíðuveðri án nokkurrar sýnilegrar ástæðu. Varakröfu sína um lækkun bóta byggir áfrýjandi á því að tjón stefnda nemi ekki 5.500.000 krónum, heldur mun lægri fjárhæð. Hafi það verið sannað með mati dómkvaddra manna, en með því hafi verið leitt í ljós að markaðsverð bátsins án veiðarfæra og veiðiheimilda hafi numið 2.700.000 krónum og sé áfrýjanda hvað sem öðru líði ekki skylt að bæta tjón stefnda með hærri fjárhæð. Stefndi mótmælir því að áfrýjandi geti losnað undan ábyrgð með vísan til 10. gr. skilmálanna. Til þess sé greinin allt of óljós og í raun illskiljanleg. Ástæða þess að báturinn sökk hafi verið sú að leki komst að honum og hafi tjónið því ekki orðið af óþekktum ástæðum. Hafi báturinn sokkið við eðlilega og venjulega notkun opins fiskibáts í íslenskri fiskveiðilögsögu og eigi undanþáguákvæði 10. gr. skilmálanna ekki við í málinu. Er því einnig mótmælt að báturinn hafi verið óhaffær og hafi áfrýjandi enga sönnun fært fram fyrir þeirri staðhæfingu. Þá kveði samningur aðila á um að verðmæti hins váttryggða fiskibáts sé 5.500.000 krónur, sem svari nokkurn veginn til kaupverðs hans. Um sé að ræða verðsett skírteini, sbr. 2. mgr. 75. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga, og sé áfrýjandi bundinn af því. Breyti mat hinna dómkvöddu manna engu í því efni. Málsástæður aðila eru nánar raktar í héraðsdómi.

II.

Fyrirsögn 9. gr. áðurnefndra váttryggingarskilmála hljóðar svo: „Báturinn ferst og/eða skemmist af ástæðum sem rekja má til:“ Eru síðan taldar upp í liðum, sem merktir eru a til k, margs kyns tjónsorsakir sem váttryggingarvernd áfrýjanda nær til, svo sem eldsvoði, strand, óveður, brotsjór, ásigling og fleira. Ein slík er í d-lið þar sem talin er upp sú orsök „að bátnum hvolfir eða sekkur“. Fyrirsögn 10. gr. skilmálanna er þannig: „Sérákvæði ef bát hvolfir eða hann sekkur“. Segir síðan í tveimur fyrstu málsliðum greinarinnar: „Skilmálar þessir ná ekki til þess, ef bát hvolfir

eða hann sekkur af ókunnum ástæðum. Það teljast ókunnar ástæður, ef ekki er unnt að rekja tjónið til neinna af þeim áhættum, sem taldar eru upp í váttryggingu þessari.“ Af hálfu áfrýjanda er haldið fram að með orðalagi 10. gr. hafi gagngert verið stefnt að því að takmarka áhættu hans ef atvik eru með þeim hætti að skýring fáið ekki á því hvers vegna tjón varð.

Það er meginregla að aðilum váttryggingarsamnings er frjálst að semja um efni hans, sbr. 3. gr. laga nr. 20/1954. Er váttryggjanda í samræmi við það almennt heimilt með ákvæði í samningi að takmarka þá áhættu, sem hann tekur að sér með váttryggingu. Ákvæði 10. gr. váttryggingarskilmála húftryggingarinnar er orðað með óvenjulegum og sérstökum hætti. Engu að síður er það nægjanlega skýrt til þess að hafna verði þeirri viðbáru stefnda að greinin geti ekki gilt í lögskiptum aðilanna sökum þess að efni hennar verði ekki skilið með góðu móti. Við úrlausn um ágreinings-efnið verður litið til þess að meðal atriða, sem talin eru upp í 9. gr. og váttryggingin tekur til, er ekki nefnd sú ástæða að leki komi að báti, sem leiði til þess að hann farist eða skemmist. Er eins og fyrr segir tekið fram í 10. gr. skilmálanna að það teljist ókunn ástæða ef tjón verður ekki rakið til ástæðna, sem taldar eru upp í váttryggingunni og að skilmálarnir nái ekki til þess ef bátur sekkur af ókunnum ástæðum. Samkvæmt því getur stefndi ekki krafist váttryggingarfjárins með vísan til d-liðar 9. gr. þeirra. Hann hefur ekki byggt á því að 10. gr. skilmálanna sé andstæð ófrávíkjanlegum ákvæðum laga nr. 20/1954 og kemur það atriði því ekki til sérstakra álita í málinu. Tilvísun stefnda til 8. gr. skilmálanna og um leið 1. mgr. 71. gr. laga nr. 20/1954 er haldlaus, en sú grein laganna á hér ekki við.

Að virtu öllu því, sem að framan er rakið, verður áfrýjandi sýknaður af kröfu stefnda. Rétt er að hvor aðilanna beri sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Áfrýjandi, Cox Försäkring A/S at Lloyd's, er sýkn af kröfu stefnda, Útgerðarfélagsins Lilju ehf.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 8. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 1. febrúar sl., var höfðað með stefnu, áritaðri um birtingu 18. apríl 2001.

Stefnandi er Útgerðarfélagið Lilja ehf., kt. 430596-2099, Sambyggð 6, Þorlákshöfn.

Stefndi er Tjónamat & Skoðun ehf., kt. 410300-3380, Tryggvagötu 8, Reykjavík, vegna váttryggjandans Cox Forsäkring at Lloyd's.

Dómkröfur stefnanda:

Að stefndi verði fyrir hönd váttryggjandans, Cox Forsäkring at Lloyd's, dæmdur til að greiða stefnanda 5.500.000 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá 16. maí 2000 til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt lögum nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Þess er krafist að dæmt verði að dráttarvextir skuli leggjast við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn þann 16. maí 2001, en síðan árlega þann dag. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Dómkröfur stefnda:

Aðallega krefst stefndi sýknu af öllum kröfum stefnanda.

Til vara krefst stefndi þess að stefnukröfur verði verulega lækkaðar og að dráttarvextir verði ekki reiknaðir fyrr en frá þingfestingardeg.

Þá krefst stefndi málskostnaðar að skaðlausu úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málavextir

Hinn 17. nóvember 1998 óskaði fyrirsvarsmaður stefnanda eftir að leitað yrði tryggingar fyrir bátinn LILJU ÁR-10, skipaskr. nr. 7182. Samkvæmt áritun á beiðnina kemur fram að báturinn hafi verið keyptur í mars 1998 og gerður út frá 10. maí til loka ágúst. Stefndi tók að sér váttryggingu á bátnum. Meðal skjala málsins er staðfesting á váttryggingu bátsins tímabilið 17. nóv. 1999 til 16. nóv. 2000. Váttryggingarupphæð var umsamin 5.500.000 kr.

Þann 16. maí 2000 fórst báturinn Lilja ÁR-10 út af Dagverðará, Snæfellsnesi. Sama dag voru teknar skýrslur hjá lögreglu af vitnum að slysinu, þ.e. þeim Þorvaldi Guðmundssyni, sem var einn í áhöfn Lilju ÁR-10, og Garðari Berg Guðjónssyni, sem bjargaði Þorvaldi á bát sínum Ríkey SH-405. Sjópróf vegna sjóslyssins voru haldin fyrir Héraðsdómi Vesturlands þann 3. júlí sama ár. Til sjóprófsins var umboðsmaður váttryggjanda bátsins boðaður. Hann mætti ekki.

Stefnandi leitaði til stefnda til þess að fá tjón sitt bætt úr húftryggingu bátsins. Með bréfi, dags. 15. des. 2000, hafnaði stefndi kröfum stefnanda með þeim rökum að engin haldbær skýring á tjóninu hefði komið fram.

Undir rekstri málsins voru að ósk stefnda dómkvaddir matsmenn til þess að meta ætlað verðmæti bátsins LILJU ÁR-10, skr. nr. 7182. Í matsbeiðni segir

m.a.: „Matsbeiðandi telur váttryggingarverð ekki gefa rétta mynd af raunvirði bátsins við upphaf váttryggingar og fer því fram á að hinum dómkvöddu matsmönnum verði falið að meta og gera rökstutt álit um hvað skuli vera talið rétt verð bátsins við gildistöku tryggingar þann 17. nóvember 1999, án veiðiheimpla eða veiðiréttar, en með þeim búnaði sem báturinn var búinn er hann fórst.“ Í matsbeiðni segir enn fremur: „Í því sambandi skulu matsmenn styðjast við framlagðar tæknilegar upplýsingar um bátinn sem fylgir beiðni þessari svo og með samanburði við sambærilega báta að stærð og gerð að öllu leiti.“

Í matsgjörð segir m.a. að ekki virðist hafa verið gert húftryggingarmat á bátnum LILJU ÁR-10 með sama hætti og gert var við báta með þilfari. Engu að síður telja matsmenn rétt að beita aðferðum sambærilegum þeim sem fjárhæðanefnd notaði á sínum tíma (aðferðir sem enn eru notaðar af tryggingarfélögum, eins og segir í matsgjörð) til að finna líklegt endurstofnverð bátsins að teknu tilliti til fyrninga. Í matsgjörðinni kemur fram að skrokkur bátsins var smíðaður á Akureyri árið 1988/1989 en lokið hafi verið við smíðina á Húsavík. Grind bátsins var úr eik en hann var síðan skarsúðaður með furu. Matsmenn segja að hvað best sé vitað sé þetta síðasti trébátur svipaðrar stærðar sem smíðaður var hér á landi og því engir sambærilegir trébátar sem hægt sé að hafa til viðmiðunar. Með því að beita framangreindum reglum, þ.e. aðferðum sambærilegum þeim sem fjárhæðanefnd notaði á sínum tíma, um framreikning stofnverðs og afskriftir áætla matsmenn að verðmæti bátsins hafi numið 4.308.000 kr. í nóvember 1999.

Varðandi hugsanlegt sölumat bátsins segir í matsgjörð að matsþoli hafi keypt bátinn 20. mars 1998 á 5.600.000 kr. Í kaupsamningi segi um veiðiréttindi að bátnum fylgi krókaleyfi skv. leyfisbréfi frá Fiskistofu fiskveiðaárið 1997/1998 (sóknardagar með handfærum) og grásleppuleyfi. Um búnað segir að bátnum fylgi þau tæki sem í honum voru er kaupandi (hér matsþoli) skoðaði bátinn, þ.m.t. þrjár DNG færavindur, línuspil, netaspil, 100 grásleppunet og 12 balar af línu.

Bátar séu nú orðið almennt smíðaðir úr plasti en slík smíði sé væntanlega nokkuð kostnaðarminni en smíði trébáta. Matsmenn hafi eftir föngum reynt að afla sér upplýsinga um söluverð báta sem seldir voru án veiðiréttinda á haustmánuðum 1999 og líkastir séu mb. LILJU ÁR. Að virtum upplýsingum um söluverð nokkurra báta og að teknu tilliti til mismunandi búnaðar þeirra og LILJU ÁR, telja matsmenn að líklegt söluverð bátsins í árslok 1999 gæti hafa orðið 2.700.000 kr. með búnaði en án veiðarfæra og veiðiréttinda.

Málsástæður og rökstuðningur stefnanda

Stefnandi byggir kröfur sínar á því að þegar tjónsatburðurinn bar að höndum þann 16. maí 2000 var í gildi váttryggingarsamningur milli stefnanda og Cox

Forsäkring at Lloyd's. Samkvæmt váttryggingarsamningnum hafi váttryggjandinn húftryggt vélbát stefnanda, Lilju ÁR-10 á tímabilinu 17. nóv. 1999 til 16. nóv. 2000. Tjónsatburðinn hafi borið að höndum innan gildistíma váttryggingarsamningsins.

Skilmálar váttryggingarinnar hafi verið „Institute Fishing Vessel Clauses“ 20/7/87 Cls. 346 og/eða skilmálar fyrir húftryggingu meðlima í Landssambandi smábátaeigenda, dags. 1. janúar 1997. Húftryggingarfjárhæð hafi verið 5.500.000, sem sé stefnufjárhæð málsins enda hafi ekki verið um neinn frádrátt vegna sjálfsáhættu að ræða, sbr. 14. gr. nefndra skilmála.

Samkvæmt 8. gr. váttryggingarskilmálanna sem bera yfirskriftina „Það sem váttryggingin bætir“ hafi váttryggjanda borið að bæta algert tjón en með því hafi m.a. verið átt við þau tilvik að hið váttryggða færist eða skemmdist svo mikið að ekki sé unnt að bjarga því eða gera við það eða viðgerðarkostnaður sé hærri en váttryggingarverð. Loks hafi samkvæmt ákvæði þessu borið að greiða bætur ef hið váttryggða týndist eða hyrfi með þeim tilvikum sem greind eru í 1. mgr. 71. gr. og 72. gr. laga nr. 20/1954.

Samkvæmt 27. gr. váttryggingarskilmálanna hafi gilt sú almenna regla að váttryggingartaki hafi sönnunarbyrði um að tjón hafi orðið og umfang þess.

Það sé óumdeilt að Lilja ÁR-10 hafi farist þann 16. maí 2000. Slysið hafi verið tilkynnt til lögreglu sem rannsakað hafi tjónsatburðinn auk þess að haldin hafi verið sjópróf. Stefnandi hafi því fært fulla sönnun fyrir tjónsatburðinum og umfangi tjónsins. Báturinn hafi farist og ekki reynst unnt að bjarga honum. Af því leiði að váttryggjanda beri að greiða stefnanda óskertar bætur á grundvelli váttryggingar-skilmálanna sem hann gaf út.

Stefnandi styður kröfur sínar við almennar reglur samninga- og kröfuréttar um loforð og efndir fjárskuldbindinga og ákvæði laga um váttryggingarsamninga nr. 20/1954 og laga um váttryggingarstarfsemi nr. 60/1994.

Kröfur um dráttarvexti og vaxtavexti styður stefnandi við reglur III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987. Kröfu um málskostnað styður stefnandi við 129. og 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Málsástæður og rökstuðningur stefnda

Stefndi byggir sýknukröfur sína m.a. á því að bátur stefnanda hafi verið skráður opinn bátur og því ekki háður lögboðinni tryggingu eins og hafi gilt um þilfarsskip. Váttryggingin sem stefnandi keypti hafi verið frjálss og háð samningsfrelsi aðila. Í váttryggingarskírteini séu í 9. gr. skilmála taldar upp þær áhættur sem tryggt er fyrir. Í d) lið 9. gr. skilmálanna sé tekið fram sem nefnd áhættu, það ef bát hvolfir eða hann sekkur. Í 10. gr. skilmálanna sé að finna sérákvæði sem takmarki gildi þessa ákveðna staflaðar þannig, að váttryggingin gildi ekki í þeim tilvikum að bátur sekkur af ókunnum ástæðum. Það teljist ókunnar ástæður

samkvæmt skilmálunum ef ekki sé unnt að rekja tjón til neinna af þeim áhættum sem taldar eru upp í skilmálunum.

Þegar bátur stefnanda sökk hafi verið blíðuveður. Stefnandi hafi ekki getað gefið neina viðhlítandi skýringu á því hvers vegna báturinn sökk. Ástæða tjónsins sé því með öllu ókunn.

Samkvæmt skýru ákvæði í 27. gr. skilmálanna hafi stefnandi sönnunarbyrði fyrir því að tjón falli undir váttryggingarsamninginn. Sú sönnun liggi ekki fyrir og því beri að sýkna stefnda.

Bátur sökkvi ekki með óútskýrðum hætti í blíðuveðri nema annað hvort að þeir hafi verið óhaffærir við upphaf ferðar eða um saknæman atburð sé að ræða. Það að sjór komst í Lilju ÁR-10 eins og lýst var í sjóprófi og verði til þess að báturinn sökk bendi til þess að viðhaldi bátsins hafi verið stórkostlega ábótavant. Svo mjög að telja megi að sjósetning hans og útgerð jafnist á við stórfellt gáleysi. Samkvæmt váttryggingarsamningi aðila svo og skv. 18. og 62. gr. váttryggingarsamningalaga beri váttryggjandi ekki ábyrgð á tjónum sem rakin verða til sakar eða vanhirðu báts eða þess að tjón megi rekja til elli, slits eða fúa.

Tilvísun stefnanda til 8. gr. skilmálanna virðist byggð á misskilningi. Nefnt ákvæði sé eingöngu leiðbeinandi ákvæði um það hvað telja beri altjón. Á sama hátt sé tilvísun stefnanda til ákvæðis 71. gr. laga nr. 20/1954 röng. Nefnd lagagrein taki til þeirra tilvika þegar bátur eða skip er yfirgefið í hafi og óvissa ríkir um hver hafi orðið afdrif þess. Þar sem engin óvissa ríki um afdrif bátsins, eins og nefnd lagagrein byggir á, eigi hún ekki við um deiluefni aðila. Stefnanda hafi því hvorki tekist að sanna né á annan hátt að sýna fram á að tjón hans eigi undir váttryggingarsamning aðila.

Fallist rétturinn ekki á framangreind rök og stefnda verði gert að greiða stefnanda bætur byggir stefndi varkröfu sína á því að váttryggingarverðmæti bátsins sé of hátt. Raunvirði bátsins sé mun lægra og því beri að lækka stefnukröfur til muna. Í þessu sambandi er bent á ákvæði í 1. gr. í váttryggingarskilmálum þeim sem giltu á milli aðila. Við munnlegan máflutning var um rökstuðning fyrir lækkuð kröfu stefnanda vísað til niðurstöðu dómkvaddra matsmann um verðmæti bátsins.

Varðandi upphaf dráttarvaxta gerir stefndi þá kröfu að þeir verði fyrst reiknaðir frá þingfestingardegi, sbr. 9. gr. 3. mgr. vaxtalaga nr. 25/1987 en vextir skv. 7. gr. sömu laga verði reiknaðir fram að þeim tíma.

Um kröfur sínar að öðru leyti vísar stefndi til ákvæða váttryggingarsamningalaga nr. 20/1954, einkum 3., 18., 22., 2. mgr. 39. gr., 62. og 1. og 2. mgr. 75. gr. laganna.

Þá vísar stefndi til 130. gr., sbr. 129. gr. sl. (svo í grg.) um málskostnað.

Niðurstaða

Grundvöllur réttarsambands aðila er staðfesting á váttryggingu bátsins LILJU ÁR-10 og váttryggingarskilmálar fyrir húfttryggingu smábáta meðlima í Landsambandi smábátaeigenda. Í staðfestingu váttryggingar kemur m.a. fram að váttryggingarfjárhæðin er 5.500.000 kr. og að váttryggingin gildir innan fiskveiðilandhelgi Íslands, sbr. 68. gr. laga nr. 20/1954.

Þá er bátur stefnanda sökk 16. maí 2000 höfðu verið stundaðar handfæra-veiðar á bátnum innan íslenskrar fiskveiðilandhelgi.

Því er ómótmælt að báturinn hafi verið skoðaður í apríl 2000. Þegar af þeirri ástæðu verður ekki fallist á sýknukröfu stefnda sem byggð er á því að bátur stefnanda hafi verið óhaffær við upphaf ferðar eða vanhirðu bátsins hafi verið um óhappið að kenna. Um leið verður ekki fallist á mótmæli stefnda sem byggð eru á því að tjónið verði rakið til sakar eða vanhirðu báts eða elli, slits eða fúa, sbr. 18. og 62. gr. váttryggingarsamningslaga nr. 20/1954.

Ekkert er fram komið um að um saknæman atburð hafi verið að ræða.

Samkvæmt d) lið 9. gr. váttryggingarskilmálanna bætir váttryggingin tjón ef báturinn sekkur. Þegar til þess er litið sem fram kemur í lögregluskýrslum og við sjópróf vegna óhappsins þykir báturinn hafa sokkið vegna skyndilegs leka sem kom að honum. Verður því ekki á það fallist með stefnda að báturinn hafi sokkið af ókunnum ástæðum, sbr. 10. gr. skilmálanna.

Með vísan til þess sem hér hefur verið rakið er það niðurstaða dómsins að stefnda sé skylt samkvæmt váttryggingarsamningi þeim sem í gildi var á milli aðila að greiða stefnanda bætur vegna þess að bátur stefnanda LILJA ÁR-10 fórst þann 16. maí 2000.

Í 5. gr. váttryggingarskilmála segir að samkomulag váttryggingartaka og váttryggjanda um váttryggingarupphæð sé bindandi nema leitt sé í ljós að váttryggingartaki hafi gefið villandi upplýsingar um atriði sem skipta máli við ákvörðun váttryggingarupphæðar. Meðal skjala málsins er afsal til stefnanda, dags. 20. mars 1998. Þar kemur fram að kaupverð bátsins var 5.600.000 kr., en eins og að framan greinir er umsamin váttryggingarupphæð 5.500.000. Verður því ekki talið að stefnandi hafi gefið stefnda villandi upplýsingar um verðmæti bátsins.

Í matsbeiðni var farið fram á að dómkvöddum matsmönnum verði falið að meta og gera rökstutt álit um hvað skuli vera talið rétt verð bátsins við gildistöku tryggingar þann 17. nóv. 1999, án veiðiheimilda eða veiðiréttar, en með þeim búnaði sem báturinn var búinn þegar hann fórst. Í matsgjörð hinna dómkvöddu matsmanna kemur fram að ekki séu neinir sambærilegir trébátar sem hægt sé að hafa til viðmiðunar. Með því að beita tilteknum reglum, þ.e. aðferðum sambærilegum þeim sem fjárhæðanefnd notaði á sínum tíma um framreikning stofnverðs og afskriftir áætluðu matsmenn að verðmæti bátsins hafi numið 4.308.000 kr. í nóvember 1999. Að virtum upplýsingum um söluverð nokkurra báta og að

teknu tilliti til mismunandi búnaðar þeirra og Lilju Ár telja matsmenn líklegt söluverð bátsins í árslok 1999 gæti hafa orðið 2.700.000 kr. með búnaði en án veiðarfæra og veiðiréttinda.

Í afsali segi að bátnum fylgi öll tæki sem í bátnum voru við skoðun, m.a. þrjár DNG færavindur, línuspil, netaspil, 100 grásleppunet og 12 balar af línu. Jafnframt fylgdi bátnum krókaleyfi skv. leyfisbréfi Fiskistofu fiskveiðiárið 1997/1998 (sóknardagar með handfærum). Grásleppuleyfi fylgir.

Umsamin váttryggingarfjárhæð var 100.000 kr. lægri en kaupverð bátsins.

Ekki hefur verið upplýst hvert sé verðmæti ofangreinds krókaleyfis og grásleppuleyfis og þá ekki heldur að það hafi verið meira en þær 100.000 kr. sem munar á kaupverði bátsins með fylgifé og váttryggingarfjárhæð.

Þegar til þess er litið í fyrsta lagi að matsmenn höfðu ekki sambærilega báta og bát stefnanda til skoðunar og í öðru lagi að með einni aðferð komast matsmenn að þeirri niðurstöðu að verðmæti bátsins hafi numið 4.308.000 kr. í nóvember 1999 og með annarri aðferð að líklegt söluverð bátsins í árslok 1999 gæti hafa orðið 2.700.000 kr. með búnaði en án veiðarfæra og veiðiréttinda, þá þykir stefndi ekki hafa fært sönnur að því að tjón stefnanda nemi lægri fjárhæð en váttryggingarverði skipsins, sbr. 1. gr. váttryggingarskilmálanna og 2. mgr. 75. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingar-samninga. Ber því að taka kröfu stefnanda til greina með vöxtum eins og segir í dómsorði.

Uppkvaðning dómsins hefur dregist vegna anna dómarans sem er Auður Þorbergsdóttir héraðsdómari.

Stefndi greiði stefnanda málskostnað sem ákveðst 550.000 kr.

Auður Þorbergsdóttir héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Tjónamat & Skoðun ehf. vegna Cox Forsäkring at Lloyd's, greiði stefnanda, Útgerðarfélaginu Lilju ehf., 5.500.000 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá 16. maí 2000 til 1. júlí 2001 en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Heimilt er að leggja áfallna vexti við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn þann 16. maí 2001.

Stefndi greiði stefnanda 550.000 kr. í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 292/2002.

Hraðfrystistöð Þórshafnar hf.

(Kristján Þorbergsson hrl.)

gegn

Karli Þór Baldvinssyni

(Jónas Haraldsson hrl.)

Sjómenn. Ráðningarsamningur. Uppsagnarfrestur. Laun. Aflahlutur.

K, sem starfað hafði sem skipstjóri á togara í eigu H hf., var sagt upp störfum þegar tekin var ákvörðun um að leggja togaranum. Sökum þessa fékk K ekki greiddan hlut af afla togarans á uppsagnartímanum sem þýddi verulega launaskerðingu fyrir hann. Með vísan til dóma Hæstaréttar í málunum nr. 326/2000 og nr. 319/2002 var talið að K hefði átt rétt til svonefndra meðallauna á uppsagnarfresti.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Guðrún Erlendsdóttir, Haraldur Henryrsson og Pétur Kr. Hafstein.

Héraðsdómi var áfrýjað 21. júní 2002. Áfrýjandi krefst aðallega sýknu af kröfu stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann þess, að krafa stefnda verði lækkuð, dráttarvextir ekki dæmdir fyrr en frá þingfestingardegi í héraði og málskostnaður á báðum dómstigum látinn falla niður.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Í gr. 1.30 í kjarasamningi milli Farmanna- og fiskimannasambands Íslands og Landssambands íslenskra útvegsmanna frá árinu 1998 kemur fram, að með kaupgreiðslur og vinnu að loknu hafnarfríi skuli fara eins og segir í viðeigandi ákvæðum kjarasamningsins. Í gr. 1.33 segir, að þurfi yfirmaður á togara að vinna við skip eða hafa eftirlit með vélbúnaði og/eða skipi á fyrstu sjö dögum eftir að hafnarfríi er lokið skuli greiða honum kaup eftir vinnureikningi miðað við gildandi tímakaup, en að þeim tíma liðnum skuli greiða kauptryggingu. Áfrýjandi telur, að eftir þessum kjarasamningsákvæðum eigi að fara við ákvörðun launa stefnda á uppsagnarfresti. Á það verður ekki fallist sökum þess, að framangreind ákvæði taka eingöngu til þess, þegar dráttur verður á því, að skip

fari í næstu veiðiferð en ekki til þess, að útgerð skips til fiskveiða sé hætt, eins og hér var raunin á. Með hliðsjón af þessu og dómaframkvæmd, sbr. einkum dóm Hæstaréttar 29. mars 2001 í máli nr. 326/2000 og dóm 12. desember 2002 í máli nr. 319/2002, telst stefndi eiga rétt til svonefndra meðallauna á uppsagnarfresti.

Með þessum athugasemdum og að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur.

Áfrýjandi greiði stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Hraðfrystistöð Þórshafnar hf., greiði stefnda, Karli Þór Baldvinssyni, 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 25. mars 2002.

I

Mál þetta var höfðað 3. september 2001 og dómtekið 28. febrúar 2002. Stefnandi er Karl Þór Baldvinsson, kt. 220864-3169, Leiðhömrum 16, Reykjavík en stefndi er Hraðfrystihús Þórshafnar, kt. 631069-2759, Eyrarvegi 16, Þórshöfn.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til að greiða honum 1.040.617 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 15. mars 2000 til 1. júlí 2001 en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar.

Dómkröfur stefnda eru aðallega að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og stefnandi verði dæmdur til að greiða honum málskostnað að skaðlausu. Til vara að stefndi greiði stefnanda 152.366 krónur ásamt dráttarvöxtum frá 13. september 2001 og málskostnaður verði felldur niður og til þrautavara að stefndi greiði stefnanda 227.167 krónur ásamt dráttarvöxtum frá 13. september 2001 og málskostnaður verði felldur niður.

II

Togarinn Stakfell ÞH-360 er í eigu stefnda. Stefnandi hafði unnið á togaranum frá árinu 1995 en í apríl 1998 var hann leigður Básafelli hf. á Ísafirði og hóf stefnandi þá störf hjá því félagi sem skipstjóri og stýrimaður. Félagið gerði

togarann út til rækjuveiða. Básafell hf. skilaði togaranum úr leigunni þann 26. ágúst 1999 og tók stefndi þá við rekstri hans á ný. Stefndi var boðið að fylgja togaranum til hins nýja útgerðaraðila og þáði hann það boð.

Stefndi kveður að ekki hafi verið verkefni fyrir togarann þegar honum var skilað úr leigu og hafi hann verið á söluskrá allan þann tíma er Básafell hf. hafði hann á leigu. Þegar stefndi hafi tekið við togaranum ásamt áhöfn hafi stefndi og aðrir skipverjar lagt til við stefnda að farið yrði til rækjuveiða í smugunni í Barentshafi, sem þá hafi verið frjálssar. Ekki hafi verið um annan kvóta að ræða á skipinu en nokkur tonn af þorski í Barentshafi og því ekki að neinum verkefnum að hverfa við Ísland eða annars staðar svo vitað væri og hafi stefndi og áhöfn skipsins verið það ljóst. Hafi stefndi fallist á að fara í Barentshafið í lok ágúst en aflabrögð og tekjur af þeim veiðum hafi verið rýrar svo ljóst hafi verið að ekki gæti orðið framhald á þeim veiðum. Hafi fulltrúar stefnda farið til Noregs í september til að kanna möguleika á því að veiða þorsk í Barentshafi og landa honum til vinnslu í Noregi. Varð það svo úr að togarinn Stakfell stundaði þorskveiðar í Barentshafi og landaði fiski til vinnslu í Båtsfirði í Noregi frá því í október og fram í byrjun desember 1999.

Stefndi mótmælir því að hafa nokkuð haft að gera með þá ákvörðun að fara til veiða í Barentshafi. Telur hann að þar sem stefndi hafi átt kvóta hefði hann getað nýtt hann á togarann Stakfell til veiða við Íslandsstrendur, enda eigi útgerðin kvótann en ekki togarinn.

Stefndi fór í sína fyrstu veiðiferð, eftir að stefndi tók að nýju við rekstri togarans, þann 26. ágúst 1999 og stóð hún til 5. október sama ár. Önnur veiðiferð togarans stóð yfir tímabilið 9. til 19. október 1999 en að þeirri veiðiferð afstaðinni hélt stefndi í fri heim til Íslands. Frið stóð yfir tímabilið frá 20. október til 27. nóvember 1999. Þriðja veiðiferðin stóð yfir tímabilið 28. nóvember til 10. desember 1999 en að þeirri veiðiferð lokinni var landað úr togaranum í Noregi og ákveðið að hætta frekari veiðum í Barentshafi. Í veiðiferðum þessum var stefndi skipstjóri á togaranum.

Ástæðu þess að veiðum var hætt kveður stefndi vera að væntingar hafi ekki gengið upp og togarinn hafi verið rekinn með miklu tapi. Hafi því verið ákveðið í lok nóvember að hætta þessum veiðum þar sem stefndi hefði ekki fjárhagslega getu til þess að halda áfram taprekstri togarans. Í framhaldi af því var áhöfninni sagt upp og ákveðið að leggja togaranum. Honum var siglt áleiðis til Íslands þann 10. desember 1999 og endanlega lagt við bryggju í Þórshöfn á Langesi þann 15. desember 1999.

Stefndi var sagt upp störfum frá og með 1. desember 1999. Óskaði hann eftir lausn úr skiprúmi í janúar 2000 þar sem fyrir lá að togarinn yrði bundinn við bryggju út uppsagnarfrestinn og að um frekari fiskveiðar yrði ekki að ræða. Þeirri ósk kveður stefndi að stefndi hafi hafnað og hafi stefndi krafist þess að

hann ynni uppsagnarfrestinn til 1. mars 2000. Stefndi heldur því fram að stefnanda hafi verið frjálst að hætta störfum en þá kauplaust.

Stefndi kveðst hafa verið ósáttur við að þurfa að vinna þau störf sem honum voru falin á uppsagnarfresti sem hafi verið fölginn í að skrapa málningu og mála. Hafi hann þó talið sér skylt að verða við þessari ákvörðun fyrirsvarsmanna stefnda enda hafði ráðningu hans hjá stefnda ekki verið slitið.

Fyrir vinnuframlag stefnanda við togarann þar sem hann lá við bryggju, greiddi stefndi í janúar og febrúar 2000 eina og hálfa kauptryggingu og heldur stefndi því fram að um það hafi samist milli aðila. Stefnandi heldur því hins vegar fram að þetta hafi verið einhliða ákvörðun stefnda og sú ákvörðun að greiða honum eina og hálfa kauptryggingu í tvo mánuði hafi helgast af því að hann væri verkstjóri þennan tíma. Þá greiddi stefndi í uppsagnarfrestinum ferðir stefnanda til Reykjavíkur og sá honum fyrir fæði tvisvar á dag þegar hann var á Þórshöfn.

Þann 29. mars 2001 kvað Hæstiréttur upp dóm í máli nr. 326/2000 þar sem vélstjóra, sem hafði verið látinn vinna upp uppsagnarfrest sinn við bát sem lagt hafði verið við bryggju, voru dæmd meðallaun út uppsagnarfrestinn. Þegar stefnandi frétti af þessum dómi taldi hann að stefndi hefði gert ranglega upp við hann og með bréfi lögmanns stefnanda til stefnda 20. apríl 2001 var þess krafist að stefnanda yrði greiddur mismunurinn auk vaxta og kostnaðar.

Bréfi þessu svaraði lögmaður stefnda 22. maí 2001 og hafnaði kröfum stefnda alfarið með þeim rökum meðal annars að stefnandi hefði engar athugasemdir eða fyrirvara gert við launagreiðslur eða lokauppgjör fyrr en ári eftir starfslok.

Í framhaldi af nefndu bréfi lögmanns stefnda komu lögmennt málsaðila sér saman um að reka mál þetta fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur.

III

Stefnandi byggir á því að stefndi hafi, í uppsagnarfresti frá 1. desember 1999 til 1. mars 2000, greitt honum laun sem hafi verið langt undir kjörum samkvæmt kjarasamningi milli Landssambands íslenskra útvegsmanna annars vegar og Farmanna- og fiskimannasambands Íslands hins vegar. Stefnandi hafi verið fastráðinn sem skipstjóri togarans og eigi því rétt á þriggja mánaða uppsagnarfresti samkvæmt 44. gr. sjómannalaga. Í stað þess að segja stefnanda upp störfum þrem mánuðum áður en togaranum Stakfelli var lagt og láta hann vinna við fiskveiðar hinn lögbundna uppsagnarfrest, hafi stefndi ákveðið að segja stefnanda upp störfum níu dögum áður en rekstri togarans var hætt.

Við útreikning kröfunnar, sem sé krafa um efndabætur, kveðst stefnandi miða við þau laun sem staða stefnanda hafi að jafnaði gefið af sér áður en togaranum var lagt. Ýmsar viðmiðunarreglur megi finna í dómum Hæstaréttar þar sem ýmist sé miðað við meðallaun síðustu þrjá eða sex mánuðina. Þá hafi einnig

verið beitt þeirri reglu að miða við þau laun sem staða viðkomandi skipverja hafi gefið af sér sömu mánuði árinu á undan. Kröfur stefnanda séu miðaðar við launaseðla stefnanda í þjónustu stefnda tímabilin 26. ágúst til 5. október 1999, 9. til 19. október 1999 og 28. nóvember til 10. desember 1999, en heildarlaun stefnanda framangreind tímabil hafi numið 1.173.542 krónum. Miðað sé við að stefnandi hafi sinnt skipstjórastörfum við fiskveiðar framangreind tímabil, samtals í 64 daga en samkvæmt launamiða fyrir árið 2000, séu lögskráningardagarnir 72. Skýrist þessi munur á því að stefnandi hafi verið lögskráður skipstjóri á Stakfelli dagana 10.-18. desember 1999, við siglingu togarans til Íslands frá Noregi eftir að veiðum togarans hafði verið hætt. Þá megi benda á að samkvæmt fyrirbyggjandi lögskráningarvottorði á dómskjali 13 sé stefnandi einungis lögskráður í 71 dag á Stakfelli árið 1999.

Ef mið sé tekið af framangreindri þjónustu stefnanda hjá stefnda, þann tíma sem togarinn var gerður út til fiskveiða, komi í ljós að meðallaun stefnanda á dag hafi numið 18.337 krónum ($1.173.542/64 = 18.337$). Stefnandi hafi verið sagt upp störfum 1. desember 1999 eða níu dögum áður en fiskveiðum hafi verið hætt og eigi hann því rétt á meðallaunum í 81 dag. Sá dagafjöldi sé margfaldaður með 18.337 og nemi þá heildarkröfur stefnanda 1.485.297 krónum. Frá þeirri fjárhæð dragist 444.680 krónur sem hafi verið laun stefnanda hjá stefnda tímabilið 10. desember 1999 til 1. mars 2000 og nemi því endanlegar kröfur stefnanda 1.040.617 krónum. Dráttarvextir reiknist frá ráðningarlokum 1. mars 2000 (sic) í samræmi við fyrrgreindan Hæstaréttardóm í máli nr. 326/2000.

Þá kemur fram hjá stefnanda að samkvæmt 45. gr. sjómannalaga geti útgerðarmaður vikið skipstjóra úr starfi hvenær sem er. Sé skipstjóra vikið úr stöðu áður en ráðningartími hans sé úti og án þess að heimild sé til þess í 47. gr. laganna eigi hann rétt á bótum fyrir það tjón sem frávíkningin baki honum. Sé eigi annað sannað um upphæð tjónsins eigi skipstjóri rétt á þriggja mánaða kaupum auk ferðakostnaðar og fæðispeninga til þeirrar hafnar þar sem ráðningunni skyldi slitið samkvæmt samningnum eða til íslenskrar hafnar hafi honum verið vikið úr stöðu erlendis. Sé skipstjóra heitið hluta af farmgjaldi eða afla skips eða af öðrum tekjum af ferðinni eða ágóða útgerðarmanns af útgerðinni og ráðningu er slitið áður en ferðinni er lokið eða reikningsárið liðið eigi hann rétt til að fá svo mikinn hluta þessarar þóknunar sem svari til aflafengs hans ef um hluta af afla sé að ræða ella til starfstíma hans að tiltölu við ferðina alla eða reikningsárið allt.

Samkvæmt 43. gr. laganna gildi ákvæði sjómannalaga um skiprúmssamninga eftir því sem við geti átt um ráðningarsamning við skipstjóra með þeim breytingum sem leiði af 44. - 48. gr. laganna. Með vísan til þess verði að telja að ákvæði 6. og 27. gr. sjómannalaga geti eftir atvikum átt við í máli þessu.

Engin ákvæði sé að finna í kjarasamningi milli Landssambands íslenskra

útvegsmanna og Farmanna- og fiskimannasambands Íslands um vinnuskyldu skipstjóra eftir að rekstri togara hefur verið hætt. Ýmis ákvæði sé þó að finna um tímabundnar stöðvanir sem helgist af vélarbilunum, veðurskilyrðum eða slippferðum sem taki skemmri tíma en einn mánuð og svo framvegis. Ákvæðum kjarasamningsins sem lúti að stöðvunum skipa og mæli fyrir um vinnuskyldu skipstjóra og skyldu útgerðarmanns til greiðslu launa sé ætlað að treysta áframhaldandi vinnusamband útgerðarmanns og skipstjóra og megi um þetta vísa til dóms Hæstaréttar frá árinu 1988 blaðsíðu 518. Þannig beri útgerðarmanni að tryggja skipstjóra vinnu milli hefðbundinna veiðitímabíla gegn greiðslu tímakaups. Um launakjör stefnanda gildi ekki ákvæði kjarasamningsins um tímakaupsgreiðslur vegna stöðvunar togara enda ekki um hefðbundna stöðvun togara að ræða. Skuli þá miðað við þau meðallaun sem skipstjórinn hafði fram til þess tíma að togaranum var lagt enda hafi það verið þau ráðningarkjör sem hann réði sig á, og hafi hann verið ráðinn til skipsstjórnar á togara sem haldið var úti til fiskveiða. Ef stefnanda hefði verið skylt að hanga yfir togara stefnda í þrjá mánuði, á kauptryggingu, eftir að honum var lagt við bryggju hefði hann ekki aðeins orðið af þeim aflahlut sem hafi verið forsenda ráðningar hans heldur hefði hann einnig orðið af ýmsum öðrum beinum og óbeinum tekjuliðum.

Þá kveður stefnandi að samningsbundnir fæðispeningar miðist við lögskráningardaga skips en óheimilt sé að hafa skipverja lögskráða eftir að samningsbundnu hafnarfríi sé lokið. Þá myndi stefnandi glata rétti sínum til 90 daga sjómannaafsláttar en sjómannaafsláttur sé verulegur þáttur í launum hvers sjómanns. Samkvæmt lögum. nr. 112/1984 byggi atvinnuréttindi skipsstjórnarmanna að miklu leyti á siglingartíma þeirra en siglingartíminn sé miðaður við lögskráningardaga.

Telur stefnandi að margt fleira mætti telja til sem leiði til þeirrar niðurstöðu að eftir að togara stefnda hafi endanlega verið lagt við bryggju hafi forsendur stefnanda til áframhaldandi ráðningar á skipinu verið brostnar enda í raun um nýjan og gjörólíkan ráðningarsamning að ræða. Þá bendir stefnandi á að útgerðarmanni sé óheimilt að leggja skipi sínu hvenær sem er, þ.e. þrátt fyrir þá staðreynd að ráðningarsamningi sé ekki sagt upp eða honum rift, svo í bága fari við ákvæði kjarasamnings aðila. Gagnstæð niðurstaða hefði beinar og óbeinar afleiðingar hvað varðar önnur ákvæði sjómannalaganna.

Framangreind sjónarmið stefnanda séu að mati stefnanda staðfest í dómi Hæstaréttar í máli nr. 326/2000 þar sem um sambærileg tilvik hafi verið að ræða og hér sé fjallað um. Í báðum tilfellum hafi veiðum nánast fyrirvaralaust verið hætt og viðkomandi skipverji látinn vinna út uppsagnarfrestinn við skipið þar sem það lá við bryggju gegn greiðslu kauptryggingar eða tímakaups. Í báðum tilfellum sé gerð krafa um að greidd verði meðallaun á grundvelli veiðireynslu skips við ákvörðun launa skipverja í uppsagnarfresti eftir að skipi hefur verið

lagt. Raunar hafi það verið svo að stefnandi hafi hafið innheimtuaðgerðir um leið og honum urðu kunnar niðurstöður Hæstaréttar í framangreindu máli en fram að því hafi verulegur vafi leikið á um réttarstöðu skipverja undir þessum kringumstæðum og því sé sá dráttur sem varð á innheimtuaðgerðum réttlætanlegur.

Þá byggir stefnandi á því að það sé andstætt almennum reglum vinnuréttar að samningsbundnum kjörum stefnanda sé breytt á uppsagnarfresti eins og hér hafi verið gert. Stefndi hafi verið í lófa lagið að haga ráðstöfunum sínum með þeim hætti að starfslok stefnanda féllu saman við stöðvun á úthaldi togarans Stakfells til veiða. Það sé óeðlilegt að stefnandi þurfi að þola skerðingu á launum með þessum hætti vegna ráðstafana, sem stefndi hafi gripið til einhliða, sér til hagsbóta. Stefndi hafi mátt vænta þess að halda óskertum ráðningarkjörum þar til ráðningartíma hans lyki samkvæmt ráðningar- og kjarasamningi. Væntingar hans um aflahlut hafi verið fyllilega raunhæfar miðað við launagreiðslur áður en til uppsagnarinnar kom. Með vísan til þess og með hliðsjón af fyrrgreindum ákvæðum sjómannalaga og 27. gr. laganna sé á því byggt að krafa hans um meðallaun undanfarinna mánaða eigi rétt á sér.

Auk þeirra lagaákvæða sem vísað hefur verið til að framan byggir stefnandi á almennum reglum vinnuréttar um að samningsbundnum kjörum launþega verði ekki fyrirvaralaust breytt á ráðningartíma. Um málskostnað vísar stefnandi til 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 og laga um virðisaukaskatt nr. 50/1988.

IV

Stefndi byggir sýknukröfu sína á því að samkomulag hafi verið gert við stefnanda um greiðslur út uppsagnarfrest hans, sem stefndi hafi efnt í einu og öllu og kynni stefnandi að hafa átt einhvern frekari rétt þá hafi hann glatað honum fyrir aðgerðarleysi.

Stefndi mótmælir kröfum stefnanda sem röngum og órökstuddum. Þær séu byggðar á dómi Hæstaréttar í óskyldu máli, sem kveðinn hafi verið upp í lok mars 2001, rúmu ári eftir starfslok stefnanda hjá stefnda. Hafi það mál verið allt annars eðlis. Togarinn Stakfell hafi verið á tilraunaveiðum í Barentshafi haustið 1999 og hafi öllum viðkomandi verið ljós óvissan um hvert framhaldið yrði, sem hafi átt að ráðast af því hvernig gengi. Eftirtekjan hafi verið rýr og til að firra stefnda frekari taprekstri hafi verið ákveðið að leggja togaranum. Stefndi hafi virst skilja þá ákvörðun og hafi ekki gert athugasemdir við að skipinu yrði lagt, enda hafi skipið ekki haft aflaheimildir innan íslenskrar fiskveiðilögsögu.

Stefndi leggur á það áherslu að samkomulag hafi verið milli stefnda og stefnanda um það hvernig greiðslum og vinnuframlagi stefnanda skyldi háttáð frá því togaranum var lagt og til starfsloka stefnanda. Samkvæmt samkomulaginu hafi stefndi fengið greidda eina og hálfa kauptryggingu skipstjóra. Þá hafi stefndi

greitt fæði fyrir stefnanda í heimahöfn skipsins, Þórshöfn, og eðlilegar ferðir stefnanda til síns heima á þeim tíma sem hann hafi unnið við togarann.

Stefnandi hafi svo látið af störfum 1. mars 2000 og sé fráleitt að hann geti haldið því fram ári síðar að hann eigi rétt á viðbótargreiðslum vegna þess að hann hafi frétt það að einhver hafi fengið aðrar greiðslur samkvæmt dómi, sem kveðinn hafi verið upp rúmu ári eftir starfslok hans. Vinnuframlag stefnanda hafi verið allt annað og minna en starf skipstjóra sé þegar skip sé í rekstri. Gert hafi verið ráð fyrir því að stefnandi væri um borð allt að 8 stundir á dag á virkum dögum við vinnu og hefði eftirlit með þeim verkum sem unnið hefði verið við um borð í skipinu. Þar sem skipinu hafi verið lagt vegna þess að það hafði engar veiðiheimildir, hafi ekki verið um aðrar launagreiðslur að ræða en kauptryggingu og aðra fasta greiðsluþætti.

Hafi stefndi greitt stefnanda umfram skyldu með því að greiða 50% álag á kauptryggingu skipstjóra. Launakjör yfirmanna á fiskiskipum séu tvískipt. Annars vegar skipti yfirmenn og útgerðarmaður með sér verðmæti afla skipsins, en þegar enginn afli sé greiði útgerðarmaður yfirmanni kauptryggingu og fleira á ráðningartíma yfirmanns, eins og stefndi hafi gert. Þegar aflist vel fái skipstjóri verulega góðar greiðslur eða tvo hásetahluti, en þegar lítið sem ekkert aflist þá reyni á svokölluð kauptryggingarákvæði kjarasamnings skipstjóra. Verði útgerð að greiða kauptryggingu eða mismun á aflahlut og kauptryggingu þegar aflahlutur sé það rýr að hann nái ekki kauptryggingu. Liggi skip dautt eða hafi engar aflaheimildir verði útgerðarmaður að greiða skipverjum sínum kauptryggingu vilji hann halda þeim í skipsrúmi á dauða tímanum.

Togaranum sem stefnandi starfaði á hafði verið lagt þann 15. desember 1999, þar sem það hafði engar veiðiheimildir innan íslenskrar fiskveiðilögsögu. Frá þeim tíma og út uppsagnarfrestinn hafi ekki verið um nein aflaverðmæti að ræða til að skipta milli stefnanda og stefnda. Hafi stefndi því greitt stefnanda í samræmi við ákvæði kjarasamnings og 50% betur auk orlofs, hlífðarfátapeninga og fleira. Hafi stefndi því uppfyllt kjarasamningsbundnar skyldur sínar við stefnanda og beri því að sýkna hann af kröfum stefnanda.

Verði ekki fallist á framangreindar málsástæður beri að sýkna hann vegna tómlætis stefnanda. Stefnandi hafi tekið við launum athugasemdalaust og engar athugasemdir gert fyrr en ári eftir að hann hætti störfum hjá stefnda.

Fallist dómarrinn ekki á sýknuástæður stefnda, sé gerð krafa til þess að stefnda verði einungis gert að greiða stefnanda 152.366 krónur. Krafan sé á því byggð að reiknaðar séu meðaltekjur í stöðu skipstjóra á togaranum Stakfelli fyrir þriggja mánaða tímabil áður en togaranum var lagt. Stefnandi hafi fengið aflahlut í desember og svo farið í jóla- og áramótafrí. Geti því ekki verið um að ræða bætur fyrir annan tíma en mánuðina janúar og febrúar 2000. Þá verði að taka mið af því hver hlutur hafi verið í skipstjórastöðu á togaranum liðna þrjá

mánuði, óháð því hver gegndi stöðunni hverju sinni. Þá sé gerð krafa til þess að vextir verði ekki reiknaðir fyrr en frá þingfestingardegi málsins. Til stuðnings vaxtakröfunni sé vísað til 5. gr. vaxtalaga nr. 38/2001.

Stefndi sundurliðar varakröfu sína þannig:

Veiðiferð	Tímabil	Dagafjöldi veiðiferðar	Úthalds- dagar	Aflahlutur
1	26.08-14.09	20	18	kr. 300.648
1	15.09-08.10	24	22	kr. 367.458
2	09.10-22.10	14	11	kr. 80.946
3	23.10-03.11	12	10	kr. 33.260
4	04.11-14.11	11	11	kr. 65.540
5	15.11-27.11	13	13	kr. 107.628
6	28.11-15.12	18	13	kr. 145.144
		112	95	kr. 1.100.624
		-20	-18	kr. -300.648
		92	77	kr. 799.976
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648
1	26.8-14.9l	20	18	kr. 300.648

Miðað við þetta sé meðalhlutur á dag miðað við dagafjölda veiðiferða 15. september til 15. desember 8.695 krónur.

Janúar 2000 Meðalhlutur 31 x 8.695 kr 269.557

Fatapeningar	kr. 2.418
Starfsaldursálag	kr. 5.112
Fast kaup	kr. 2.574
Orlof 10,17%	kr. 28.442
Samtals	kr. 308.103
Áður greitt	kr. 222.340
Mismunur	kr. 85.763

Febrúar 2000 Meðalhlutur 29 x 8.695 kr. 252.166

Fatapeningar	kr. 2.418
Starfsaldursálag	kr. 5.112
Fast kaup	kr. 2.574
Orlof 10,17%	kr. 26.673
Samtals	kr. 288.943
Áður greitt	kr. 222.340
Mismunur	kr. 66.603

Fallist dómariinn ekki á varakröfu stefnda sé gerð krafa til þess að stefndi greiði stefnanda 227.167 krónur. Krafan sé á því byggð að reiknaðar séu meðaltekjur í stöðu skipstjóra á Stakfelli fyrir tímabilið frá því stefndi tók við skipinu úr leigu 26. ágúst og fram til þess að skipinu var lagt. Geti því ekki verið um að ræða bætur fyrir annan tíma en mánuðina janúar og febrúar 2000. Þá verði að taka mið af því hver hlutur hafi verið í skipstjórastöðu á skipinu á tímabilinu frá 26. ágúst 1999, óháð því hver hafi gegnt stöðunni hverju sinni. Þá sé gerð krafa til þess að vextir verði ekki reiknaðir fyrr en frá þingfestingardegi málsins. Til stuðnings vaxtakröfunni sé vísað til 5. gr. vaxtalaga 38/2001.

Þrautavarakröfu sína sundurliðar stefndi þannig:

Veiðiferð	Tímabil	Dagafjöldi veiðiferðar	Úthalds- dagar	Aflahlutur
1	26.08-14.09	44	40	kr. 668.106
2	09.10-22.10	14	11	kr. 80.946
3	23.10-03.11	12	10	kr. 33.260
4	04.11-14.11	11	11	kr. 65.540
5	15.11-27.11	13	13	kr. 107.628
6	28.11-15.12	18	13	kr. 145.144
		112	95	kr. 1.100.624

Miðað við þetta sé meðalhlutur á daga miðað við dagafjölda veiðiferða 9.827 krónur.

Janúar 2000 Meðalhlutur 31 x 9.827 kr. 304.637

Fatapeningar	kr. 2.418
Starfsaldursálag	kr. 5.112
Fast kaup	kr. 2.574
Orlof 10,17%	kr. 32.009
Samtals	kr. 346.750
Áður greitt	kr. 222.340
Mismunur	kr. 124.410

Febrúar 2000 Meðalhlutur 29 x 9.827 kr. 284.983

Fatapeningar	kr. 2.418
Starfsaldursálag	kr. 5.112
Fast kaup	kr. 2.574
Orlof 10,17%	kr. 30.010
Samtals	kr. 325.097
Áður greitt	kr. 222.340
Mismunur	kr. 102.757

Stefndi styður kröfur sínar við reglur samninga- og vinnuréttar og dómaforðæmi varðandi aðgerðarleysi. Stefndi visar jafnframt til 27., 28., 43. og 44. gr. sjómannalaga nr. 35/1985. Kröfu um málskostnað styður stefndi við 129., sbr. 130 gr. laga nr. 91/1991.

V

Það er óumdeilt í máli þessu að uppsögn stefnanda átti rætur að rekja til þess að stefndi tók þá ákvörðun að leggja togaranum Stakfelli ÞH-360 vegna þess að félagið taldi sig ekki hafa fjárhagslega getu til að halda áfram rekstri hans þar sem hann hefði verið rekinn með miklu tapi. Þá er óumdeilt í málinu að uppsagnarfrestur var þrír mánuðir frá 1. desember 1999 og út febrúarmánuð 2000 en samkvæmt 44. gr. sjómannalaga getur hvor aðili um sig sagt samningi upp með þriggja mánaða fyrirvara sé eigi um annað samið í ráðningarsamningi.

Samkvæmt 45. gr. sjómannalaga getur útgerðarmaður vikið skipstjóra úr stöðu hans hvenær sem er og ef skipstjóra er vikið úr starfi áður en ráðningartíma hans er lokið og án þess að heimild sé til þess samkvæmt 47. gr. á skipstjóri rétt bótum fyrir það tjón sem frávikningin bakar honum og sé eigi annað sannað um upphæð tjónsins á hann rétt á þriggja mánaða kaupum auk ferðakostnaðar og fæðispeninga til hafnar þeirrar er ráðningunni skyldi slitið í samkvæmt samningnum eða til íslenskrar hafnar hafi honum verið vikið úr stöðu erlendis. Í 47. gr. laganna er fjallað um frávikningu vegna ódugnaðar, óráðvæðni eða vegna stórkostlegra yfirsjóna eða hirðuleysis. Er ekki deilt um heimild stefnda til að segja stefnanda upp eða rétt stefnda til launa í uppsagnarfresti heldur einungis um fjárhæð þeirra launa. Samkvæmt 43. gr. sjómannalaga gilda ákvæði sjómannalaga um skiprúmsamninga eftir því sem við getur átt um ráðningarsamning við skipstjóra með þeim breytingum sem leiða af 44.-48. gr. Verður því talið að ákvæði 27. gr. sjómannalaganna geti átt við í máli þessu eftir atvikum.

Í 1. mgr. 27. gr. segir að skipverji taki kaup frá og með þeim degi sem hann komi til vinnu á skipinu og þurfi hann að ferðast frá ráðningarstað til skips taki hann kaup frá og með þeim degi er sú ferð hefjist. Í 2. mgr. 27. gr. segir að skipverji taki kaup til þess dags og að honum meðtöldum er ráðningu hans

lýkur samkvæmt ráðningar- eða kjarasamningi og skipti þá ekki máli þótt hann hafi áður verið afskráður. Um vinnu skipverja fari sem segi í kjarasamningum og sjómannalögum.

Eins og rakið hefur verið ber aðilum ekki saman um hvort stefnandi hefði getað hætt störfum hjá stefnda í janúar 2000 þar sem fyrir lá að togarinn færi ekki til veiða, eins og stefnandi kveðst hafa viljað en ekki fengið eða hvort hann hefði verið skyldaður til að vinna út uppsagnarfrestinn. Stefndi kveður stefnanda hafa verið frjálst að hætta þegar hann óskaði þess en með þeim skilyrðum að hann fengi ekki greidd laun og það hafi stefnandi ekki kært sig um. Reyndin varð hins vegar sú að stefnandi vann út uppsagnarfrestinn, aðallega við málningarvinnu og verkstjórn annarra starfsmanna við togarann þar sem hann lá við bryggju. Fyrir þessa vinnu fékk hann greitt í janúar og febrúar 2000 eina og hálfa kauptryggingu ásamt fatapeningum, starfsaldursálagi, föstu kaupí yfirmanna og orlofi eða 222.340 krónur fyrir hvorn mánuð.

Uppsögnin hafði það í för með sér að stefnandi fékk ekki greiddan hlut af afla togarans, enda ekki um neinn afla að ræða þar sem togaranum var ekki haldið til veiða á þessum tíma. Er ljóst miðað við gögn málsins að framangreind ráðstöfun hafði í för með sér verulega launalækkun fyrir stefnda frá því sem verið hafði.

Þykir verða að fallast á það með stefnanda að það sé andstætt reglum vinnuréttarins að samningsbundnum kjörum launþega sé breytt á uppsagnarfresti eins og hér varð raunin á. Stefndi tók einhliða þá ákvörðun að leggja togaranum á þeim tíma sem raun ber vitni sér til hagsbóta og hafði stefnandi ekkert um þá ákvörðun að segja. Verður að telja að stefndi hefði getað hagað ráðstöfunum sínum þannig að starfslok stefnanda féllu saman við stöðvun á úthaldi togarans til veiða og skiptir í því sambandi ekki máli hver ástæðan var fyrir þeirri ákvörðun, en af gögnum málsins verður ekki annað ráðið en aflamarksstaða togarans hafi verið sú sama þegar stefnandi var ráðinn á togarann 26. ágúst 1999 og þegar honum var sagt upp störfum 1. desember sama ár. Þá verður að telja óeðlilegt að stefnandi þurfi að setta sig við skerðingu á launum sínum með þessum hætti vegna einhliða ákvörðunar stefnda að hætta veiðum enda mátti hann vænta þess að halda óskertum ráðningarkjörum þar til ráðningartíma hans lyki samkvæmt ráðningar- og kjarasamningi.

Að því virtu sem nú hefur verið rakið og með vísan til dóms Hæstaréttar í málinu nr. 326/2000, sem felur í sér fordæmi sem ber að líta til í þessu máli, verður að fallast á að stefnandi hafi átt rétt á aflahlut í uppsagnarfresti sínum. Með vísan til þess og með hliðsjón af 2. mgr. 27. gr. sjómannalaga þykir krafa stefnanda um meðallaun undanfarinna mánaða því eiga rétt á sér.

Óumdeilt er að stefnandi tók við launum úr hendi stefnda í lok starfstíma án nokkurs fyrirvara. Stefndi hefur hins vegar ekki sýnt fram á það að síðustu launa-

greiðslur til stefnanda hafi falið í sér samkomulag um fullnaðaruppgjör í þeim skilningi að stefnandi hafi með viðtöku þeirra afsalað sér frekari launagreiðslna sem honum hefðu annars borið samkvæmt kjarasamningi.

Síðustu launagreiðslur til stefnanda voru í mars 2000 og rúmu ári síðar, eða þann 29. mars 2001, féll fyrrgreindur dómur í Hæstarétti þar sem fallist var á kröfur vélstjóra um greiðslu meðallauna í uppsagnarfresti. Stefnandi taldi sig eiga inni vangreidd laun hjá stefnda eftir að hann hafði kynnt sér dóminn og leitaði hann til lögmanns vegna þess. Þann 20. apríl 2001 sendi lögmaður stefnanda bréf til stefnda og gerði kröfur þær sem nú er tekist á um. Skýringar stefnanda á ástæðum þess að hann leitaði ekki fyrr réttar síns en raun ber vitni verða að teljast trúverðugar og er ljóst þegar gögn málsins eru skoðuð að hann hafi ekki talið rétt sinn ljósan fyrr en með fyrrgreindum dómi Hæstaréttar. Verður að telja að stefnandi hafi leitað réttar síns án ástæðulausrar tafar eftir að honum varð hann ljós og verður hann því ekki talinn hafa fyrirgert lögvarinni kröfu sinni með aðgerðarleysi eða tómlæti.

Við beitingu réttarreglna um ákvörðun skaðabóta er það meginregla að litið er til liðins tíma við ákvörðun um hvert líklegt fjártjón í framtíðinni hefði orðið við tjónsatvik. Stefndi hefur í varakröfu og þrautavarakröfu gert ráð fyrir útreikningi á launum skipstjóra óháð því hver gegndi stöðunni og jafnframt að ekki verði greiddir fæðispeningar þar sem stefnandi hafi fengið að borða á kostnað stefnda á umræddu tímabili. Með vísan til þess sem að framan er rakið um meðallaun stefnanda verður ekki fallist á að miða við önnur laun en þau sem stefnandi sannanlega hafði síðustu mánuðina á undan, enda má gera ráð fyrir að þau hafi verið í samræmi við ráðningarsamning milli aðila sem ekki liggur fyrir skriflegur, en samkvæmt 42. gr. sjómannalaga skal útgerðarmaður sjá um að gerður sé skriflegur ráðningarsamningur við skipstjóra þar sem kveðið sé á um ráðningarkjör hans. Þar sem ekkert liggur fyrir um ráðningarkjör stefnanda annað en ráða má af launaseðlum hans verða bætur til hans ákveðnar með hliðsjón af launum hans síðustu mánuðina í starfi svo sem hann krefst, þar með töldum fæðispeningum.

Samkvæmt launaseðlum stefnanda fyrir tímabilið 26. ágúst 1999 til 18. desember 1999 eru laun hans samtals 1.173.542 og lögskráningardagar 72. Það liggur hin vegar fyrir í málinu og er óumdeilt að togaranum Stakfelli var lagt við bryggju í Þórshöfn þann 15. desember 1999 og verður af fyrirbyggjandi gögnum ráðið að lögskráningardagar vegna tímabilsins hafi því átt að vera 69 í stað 72. Samkvæmt því eru meðallaun fyrir framangreint tímabil 1.173.542/69 eða 17.008 krónur á dag. Þar sem framangreind laun miðast við tímabilið 26. ágúst til 15. desember 1999 og uppsagnarfresturinn er þrír mánuðir frá 1. desember 1999 á stefnandi rétt á meðallaunum í 75 daga, 90 daga í uppsagnarfresti að frádregnum þeim 15 dögum sem liðu af desember eftir að uppsögnin tók gildi.

Eru meðallaun á þessu tímabili frá 15. desember 1999 til 1. mars 2000 því 75 x 17.008 eða 1.275.600 krónur. Þá liggur fyrir að stefnandi hafði fengið greitt á tímabilinu 444.680 krónur sem dragast frá. Fyrir liggur að stefndi sá stefnanda fyrir fæði þegar hann dvaldi á Þórshöfn á umræddu tímabili en ekkert liggur fyrir um verðmæti þess sem hugsanlega kynni að eiga að koma hér til frádráttar og kemur það því þegar af þeirri ástæðu ekki til skoðunar. Er því niðurstaðan sú að stefnandi á rétt á greiðslu 830.920 króna auk dráttarvaxta eins og greinir í dómsorði, en með hliðsjón af atvikum máls þessa þykir rétt að krafan beri ekki dráttarvexti fyrr en frá 20. maí 2001 en þá var liðinn mánuður frá kröfubréfi lögmanns stefnanda.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda 200.000 krónur í málskostnað.

Af hálfu stefnanda flutti málið Friðrik Á. Hermannsson hdl. en af hálfu stefnda flutti málið Jón H. Magnússon hdl.

Greta Baldursdóttir héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Hraðfrystistöð Þórshafnar hf., greiði stefnanda, Karli Þór Baldvinssyni, 830.920 krónur auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá 20 maí 2001 til 1. júlí 2001 en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda 200.000 krónur í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 293/2002.

Forval ehf.

(Sigmundur Hannesson hrl.)

gegn

Smáratorgi ehf.

(Ásgeir Þór Árnason hrl.)

Húsaleigusamningur. Skuldskeyting.

Málsaðilar gerðu með sér leigusamning í febrúar 1998 um verslunareiningu í eigu S í verslunarmiðstöðinni Smáratorgi í Kópavogi. F hætti leigugreiðslum í desember 1998 og höfðaði S mál til heimtu vangoldinnar húsaleigu og hlutdeildar í sameiginlegum kostnaði í samræmi við skyldur F samkvæmt samningnum. Ágreiningur aðila í málinu snerist um það, hvort S hafi samþykkt aðilaskipti að leigusamningnum og því bæri að sýkna F af kröfum S sökum aðildarskorts. Samkvæmt samningnum var framleiga óheimil nema að fengnu skriflegu samþykki S. Óumdeilt var að S var kunnugt um að F hefði allt að einu framleigt húsnaðið til SS og var ekki annað í ljós leitt en það hafi verið látið óátalið. Enda þótt S hafi beint reikningum til SS og samið við forsvarsmann þess fyrirtækis um leiguskuld varð því á engan hátt jafnað til þess að S hafi samþykkt framsal leiguréttarins. Var F dæmt til að greiða kröfu S. Fyrir Hæstarétti tefldi F fram málsástæðum til stuðnings varakröfu um lækkun stefnukröfu, sem hvorki höfðu verið settar fram í héraði með skýrum hætti né studdar þeim gögnum, sem nauðsynleg voru til að tekin yrði afstaða til þeirra. Gegn mótmælum S komust þær ekki að í málinu.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Gunnlaugur Claessen, Árni Kolbeinsson og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 21. júní 2002. Hann krefst aðallega sýknu af kröfu stefnda, en til vara að hún verði lækkuð. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Fyrir Hæstarétti teflir áfrýjandi fram málsástæðum til stuðnings varakröfu um lækkun stefnukröfu, sem stefndi heldur fram að hafi ekki verið

byggt á í héraði. Þessar málsástæður voru hvorki settar fram í héraði með skýrum hætti né studdar þeim gögnum, sem nauðsynleg voru til að tekin yrði afstaða til þeirra. Gegn mótmælum stefnda komast þær ekki að í málinu, sbr. 2. mgr. 163. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Að þessu gættu og að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms verður hann staðfestur að öðru leyti en því er varðar dráttarvexti eftir 1. júlí 2001, svo sem nánar greinir í dómsorði.

Áfrýjandi skal greiða stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti eins og nánar segir í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður að öðru leyti en því að frá 1. júlí 2001 til greiðsludags skal áfrýjandi, Forval ehf., greiða stefnda, Smáratorgi ehf., dráttarvexti samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu.

Áfrýjandi greiði stefnda 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 22. mars 2002.

Mál þetta, sem dómtekið var 31. janúar s.l., er höfðað með stefnu birtri 22. júní s.l.

Stefnandi er Smáratorg ehf., kt. 470296-2249, Smáratorgi 1, Kópavogi.

Stefndi er Forval ehf., kt. 551276-0159, Neströð 7, Seltjarnarnesi.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til greiðslu skuldar að fjárhæð kr. 1.323.451 með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga af kr. 217.300 frá 31.12.99, en af kr. 220.760 frá 02.01.99 til 01.02.99, en af kr. 299.029 frá 01.02.99 til 01.03.99, en af kr. 546.405 frá 01.03.99 til 01.04.99, en af kr. 635.326 frá 01.04.99 til 01.05.99, en af kr. 724.616 frá 01.05.99 til 01.06.99, en af kr. 811.476 frá 01.06.99 til 30.06.99, en af kr. 814.143 frá 30.06.99 til 01.07.99, en af kr. 901.617 frá 01.07.99 til 15.07.99, en af kr. 908.570 frá 15.07.99 til 01.08.99, en af kr. 996.332 frá 01.08.99 til 18.08.99, en af kr. 930.680 frá 18.08.99, til 01.09.99, en af kr. 1.018.707 frá 01.09.99 til 01.10.99, en af kr. 1.107.390 frá 01.10.99 til 01.11.99, en af kr. 1.196.688 frá 01.11.99 til 01.12.99, en af kr. 1.285.986 frá 01.12.99, til 02.12.99, en af kr. 1.245.986 frá 02.12.99 til 31.12.99, en af kr. 1.254.024 frá 31.12.99 til 01.01.00, en af kr. 1.359.982 frá 01.01.00 til 01.02.00, en af kr. 1.462.074 frá 01.02.00

til 29.02.00, en af kr. 1.451.993 frá 29.02.00 til 01.03.00, en af kr. 1.541.079 frá 01.03.00 til 10.03.00, en af kr. 1.141.079 frá 10.03.00 til 01.04.00, en af kr. 1.230.779 frá 01.04.00 til 27.04.00, en af kr. 1.030.779 frá 27.04.00 til 01.05.00, en af kr. 1.142.165 frá 01.05.00 til 01.06.00, en af kr. 1.232.664 frá 01.06.00 til 01.07.00, en af stefnufjárhæð frá þeim degi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og honum verði dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda að mati réttarins. Til vara er krafist lækkunar á stefnukröfum og verði málskostnaður í því tilviki látinn niður falla.

Málavextir:

Málavextir eru þeir að málsaðilar gerðu með sér leigusamning 25. febrúar 1998 um verslunareiningu í eigu stefnanda í verslunarmiðstöðinni Smáratorgi í Kópavogi. Var við það miðað að afhending hins leigða væri 1. febrúar sama ár og upphafsdagur leigu var ákveðinn 1. mars sama ár, en umsamin leigutími var 10 ár. Leigutaki hafði afnot af 52,7 m² af húsnæðinu auk hlutfallslegri hlutdeild í sameiginlegum svæðum innan verslunarmiðstöðvarinnar. Umsamin mánaðarleiga var kr. 57.970 að viðbættum virðisaukaskatti og var miðað við grunnvísitölu 178,4 stig. Til tryggingar leigugreiðslum skyldi leigutaki leggja fram víxil samþykktan af leigutaka og útgefinn af Haraldi Jóhannssyni og skyldi leigusali hafa umboð til að dagsetja og fylla víxilinn út með fjárhæð gjaldfallinnar leigu. Þá bar leigutaka að greiða leigusala hlutdeild hins leigða í sameiginlegum kostnaði verslunarmiðstöðvarinnar auk sérgreinds kostnaðar sem nánar var tilgreindur. Þá var ákvæði í samningnum þess efnis að framleiga væri óheimil nema að fengnu skriflegu samþykki leigusala, sem ekki skyldi hafnað án gildra ástæðna. Einnig var kveðið á um að leigutaka væri aðeins heimilt að reka þá starfsemi í verslunareiningunni er tilgreind væri í samningnum, eða sölu á snyrtivörum og skyldum vörum og undir því firmaheiti er í samningi greinir. Þá samdist aðilum svo um að innréttingar í húsnæðinu skyldu verða eign leigusala í lok leigutímans.

Stefndi mun hafa hætt leigugreiðslum og greiðslum sameiginlegs kostnaðar í desember 1998. Stefndi heldur því fram að eftir að vanskil höfðu orðið hafi verið greiddar kr. 719.533 inn á skuld stefnda við stefnanda og hafi verið tekið tillit til þessara innborgana í stefnukröfum málsins.

Stefndi segist hafa lagt í verulegan kostnað við að innrétta hið leigða húsnæði og að því loknu segist hann hafa framleigt húsnæðið Snyrtivöruversluninni Söndru með fullu samþykki stefnanda. Stefndi segist aldrei sjálfur hafa nýtt sér hið leigða. Einar S. Hálfðánarson, hrl., mun hafa sent stefnda greiðsluáskorun 17. febrúar 2000 og í framhaldi af því ábyrgðist Hjörtur L. Gunnarsson pr. pr.

Dalsteinn ehf. f.h. Snyrtivöruverslunarinnar Söndru greiðslu á kr. 500.000 fyrir 10. mars 2000. Kemur fram í skjalinu að greiðsla þessi sé vegna leiguskuldar við Smáratorg ehf. vegna leigusamnings Snyrtivöruverslunarinnar Söndru. Þá hefur verið lagt fram í málinu skjal sem ber yfirskriftina „Tillaga að greiðslu skuldar.“ Er þar staðfest að kr. 400.000 hafi verið greiddar 10. mars 2000 og jafnframt er gerð tillaga að greiðslu á kr. 1.100.000 á tímabilinu 17. apríl 2000 til 15. september sama ár. Skjal þetta er ódagsett en undir það ritar Einar S. Hálfðánarson samþykki fyrir hönd stefnanda með þeim fyrirvara að jafnframt verði staðið við mánaðarlegar greiðslur. Skjalið er jafnframt undirritað af ofangreindum Hirti.

Málsástæður og lagarök.

Stefnandi krefur stefnda um vangoldna húsaleigu og hlutdeild hins leigða í sameiginlegum kostnaði í samræmi við skyldur stefnda í leigusamningi aðila. Stefnandi byggir á reikningum sem sundurliðaðir eru í stefnu en stefndi hafi ekki greitt skuldina þrátt fyrir innheimtutilraunir. Stefnandi segist að öllu leyti hafa staðið við skuldbindingar sínar samkvæmt leigusamningi aðila og hvorki lög né leigusamningur heimili stefnda að neita að greiða hina umkröfðu fjárhæð.

Stefnandi vísar til laga nr. 36/1994, einkum V. og VII. kafla. Þá vísar stefnandi til meginreglna kröfuréttar um efndir fjárskuldbindinga. Vaxtakröfur eru reistar á III. kafla vaxtalaga og málskostnaðarkrafa er byggð á 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991.

Stefndi byggir á því að stefnandi hafi samþykkt aðilaskipti af hálfu leigutaka að leigusamningi aðila og beri því að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda í málinu með vísan til 2. mgr. 16. gr. laga nr. 91/1991. Hafi stefnandi samþykkt aðilaskiptin m.a. með því að semja við Hjört L. Gunnarsson f.h. leigutaka, Snyrtivöruverslunarinnar Söndru. Hafi stefnandi tekið við leigugreiðslum frá Hirti vegna snyrtivöruverslunarinnar samkvæmt skriflegu samkomulagi aðila og jafnframt hafi stefnandi samið við nýja leigutakann um áframhaldandi leigu. Stefndi bendir á að samkvæmt afstemmningu viðskiptamanna, sem stefnandi byggir kröfur sínar á, sé viðskiptamaðurinn talinn Sandra.

Stefndi vísar m.a. til meginreglna samninga- og kröfuréttar. Um málskostnað er vísað til 129. gr. og 130. gr. laga nr. 91/1991.

Einar S. Hálfðánarson, kt. 130354-2119, hæstaréttarlögmaður, skýrði svo frá fyrir dómi, að hann hafi verið lögmaður stefnanda og annast samskipti við leigutaka. Hann kvaðst ekki hafa samþykkt framleigu á umræddum leigusamningi, en hann kvað sér hafa verið kunnugt um að stefndi hefði þrátt fyrir það framleigt samning sinn þegar eitthvað var liðið á leigutímann. Einar kvað fyrirvarsmann stefnda hafa rætt um aðilaskipti að leigu, en hann kvaðst hafa tjáð honum að þá þyrfti að skoða allar tryggingar fyrir leigugreiðslum að nýju.

Einar kvað það eitthvað tíðkast að reikningar væru stílaðir á aðra en formlega leigutaka, en hann kvaðst hafa vitað að verslunin sem rekin var í hinu leigða gekk undir nafninu Sandra.

Haraldur Jóhannsson, fyrirsvarsmaður stefnda, kt. 080454-3099, skýrði svo frá fyrir dómi að öllum hafi verið ljóst að reka átti verslunina Söndru í húsnæðinu. Hann kvað framleigu hafa verið rædda en Einari hafi ekki fundist ástæða til að gera millisamning um hana. Haraldur taldi að náðst hefði munnlegt samkomulag um framleigu.

Niðurstaða.

Ágreiningur aðila í máli þessu snýst um það hvort stefnandi hafi samþykkt aðilaskipti að leigusamningi aðila og beri af þeim sökum að sýkna stefnda af kröfum stefnanda sökum aðildarskorts. Samkvæmt umræddum leigusamningi var framleiga samningsins óheimil nema að fengnu skriflegu samþykki leigusala. Óumdeilt er að stefnanda var kunnugt um að stefndi hefði allt að einu framleigt húsnæðið til Snyrtivöruverslunarinnar Söndru og er ekki annað í ljós leitt en það hafi verið látið óátalið. Þá mun stefnandi hafa beint reikningum sínum til þeirrar verslunar. Stefndi heldur því fram að með samþykki Einars S. Hálfðánarsonar á umræddri tillögu að greiðslu skuldar hafi stefnandi fallist á aðilaskiptin. Skjalið virðist samið í tilefni af greiðsluáskorun sem stefnandi sendi stefnda og í framhaldi af því ábyrgist forsvarsmaður snyrtivöruverslunarinnar leigugreiðslur. Er fráleitt að telja skjal þetta jafngilda samþykki á aðilaskiptum. Málsaðilar höfðu gert með sér ítarlegan leigusamning með ákvæðum um tryggingar kæmi til vanskila og áskilnað um skriflegt samþykki leigusala kæmi til framleigu.

Það er meginregla í kröfurétti að skuldara er að jafnaði óheimilt að framselja skuld sína án samþykkis kröfuhafa. Af því leiðir að leigutaka er óheimilt að framselja öðrum leigurétt sinn nema með samþykki leigusala. Enda þótt stefnandi hafi beint reikningum til Snyrtivöruverslunarinnar Söndru og samið við forsvarsmann þess fyrirtækis um leiguskuld verður það á engan hátt jafnað til þess að stefnandi hafi samþykkt framsal leiguréttarins. Var leigusamningur aðila því í fullu gildi og ósannað að nokkrar þær breytingar hafi orðið á honum sem leiði til þess að stefnanda sé ekki rétt að beina kröfum sínum að stefnda.

Þar sem stefndi hefur ekki gert athugasemdir við tölulega kröfugerð stefnanda verða kröfur stefnanda teknar að fullu til greina.

Eftir þessum úrslitum málsins verður stefndi dæmdur til að greiða stefnanda kr. 250.000 í málskostnað.

Hjörtur O. Aðalsteinsson, héraðsdómari kvað upp dóminn.

Dómsuppkvaðning hefur dregist vegna anna dómarsans, en lögmenn aðila og dómari töldu endurflutning óþarfan.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Forval ehf., greiði stefnanda, Smáratorgi ehf., kr. 1.323.451 með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga af kr. 217.300 frá 31.12.99, en af kr. 220.760 frá 02.01.99 til 01.02.99, en af kr. 299.029 frá 01.02.99 til 01.03.99, en af kr. 546.405 frá 01.03.99 til 01.04.99, en af kr. 635.326 frá 01.04.99 til 01.05.99, en af kr. 724.616 frá 01.05.99 til 01.06.99, en af kr. 811.476 frá 01.06.99 til 30.06.99, en af kr. 814.143 frá 30.06.99 til 01.07.99, en af kr. 901.617 frá 01.07.99 til 15.07.99, en af kr. 908.570 frá 15.07.99 til 01.08.99, en af kr. 996.332 frá 01.08.99 til 18.08.99, en af kr. 930.680 frá 18.08.99, til 01.09.99, en af kr. 1.018.707 frá 01.09.99 til 01.10.99, en af kr. 1.107.390 frá 01.10.99 til 01.11.99, en af kr. 1.196.688 frá 01.11.99 til 01.12.99, en af kr. 1.285.986 frá 01.12.99, til 02.12.99, en af kr. 1.245.986 frá 02.12.99 til 31.12.99, en af kr. 1.254.024 frá 31.12.99 til 01.01.00, en af kr. 1.359.982 frá 01.01.00 til 01.02.00, en af kr. 1.462.074 frá 01.02.00 til 29.02.00, en af kr. 1.451.993 frá 29.02.00 til 01.03.00, en af kr. 1.541.079 frá 01.03.00 til 10.03.00, en af kr. 1.141.079 frá 10.03.00 til 01.04.00, en af kr. 1.230.779 frá 01.04.00 til 27.04.00, en af kr. 1.030.779 frá 27.04.00 til 01.05.00, en af kr. 1.142.165 frá 01.05.00 til 01.06.00, en af kr. 1.232.664 frá 01.06.00 til 01.07.00, en af stefnufjárhæð frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði stefnanda kr. 250.000 í málskostnað.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 56/2002.

Jakob A. Traustason

(sjálfur)

gegn

Almennu málflutningsstofunni sf.

Hróbjarti Jónatanssyni

Jónatan Sveinssyni og

Reyni Karlssyni

(Sigurmar Albertsson hrl.)

Lögmenn. Skaðabótamál. Ómerkingarkröfu hafnað. Skriflegur málflutningur.

J krafði H, J, R og A sf. um bætur vegna vanrækslu á innheimtu krafna sem hann fól þeim á árunum 1989 til 1991 sem hafi haft þær afleiðingar að þær fengust ekki greiddar. Fallist var á það með héraðsdómi að J hefði ekki tekist að leiða líkur að því að H, J, R og A sf. hefðu misfarið með hagsmunum hans við innheimtu umræddra krafna. Var niðurstaða héraðsdóms því staðfest og H, J, R og A sf. sýknaðir.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar 1. febrúar 2002. Hann krefst þess aðallega að hinn áfrýjaði dómur verði ómerktur og málinu vísað heim í hérað til löglegrar meðferðar og dómsálagningar að nýju. Til vara krefst hann þess að stefndu verði sameiginlega gert að greiða sér 2.560.271 krónu ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, af 285.000 krónum frá 11. júní 1991 til 26. september 1993 og af 774.849 krónum frá þeim degi til 19. október 1996 og af 2.560.271 krónu frá þeim degi til greiðsludags. Til þrautavara krefst áfrýjandi þess að stefndu verði dæmdir sameiginlega til að greiða sér 1.965.787 krónur ásamt dráttarvöxtum af 615.000 krónum frá 10. ágúst 1991 til 12. nóvember 1993, af 1.465.787 krónum frá þeim degi til 19. október 1996 og af 1.965.787 krónum frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndu krefjast aðallega sýknu af kröfum áfrýjanda en til vara að þær verði lækkaðar. Þá krefjast þeir málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Málið var flutt skriflega eftir ákvörðun Hæstaréttar samkvæmt 3. mgr. 161. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 15. gr. laga nr. 38/1994, en sú ákvörðun var tekin að fram kominni ósk áfrýjanda.

Áfrýjandi hefur ekki fært nein haldbær rök fyrir aðalkröfu sinni um ómerkingu hins áfrýjaða dóms og heimvísun málsins. Verður henni því hafnað.

Málsatvikum er lýst í héraðsdómi. Á það verður að fallast með dómnum, að áfrýjanda hafi ekki tekist að leiða líkur að því, að stefndu hafi misfarið með hagsmuni hans við innheimtu þeirra krafna, sem um ræðir í málinu. Verður niðurstaða héraðsdóms því staðfest.

Eftir atvikum verður málskostnaður fyrir Hæstarétti látinn niður falla.

D ó m s o r ð :

Héraðsdómur skal vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 5. nóvember 2001.

Mál þetta, sem dómtekið var 10. október sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af Jakob A. Traustasyni, kt. 180846-2049, Barónsstíg 3, Reykjavík, á hendur Almennu málflutningsstofunni sf., kt. 460886-1399, Kringlunni 6, Reykjavík, Hróbjarti Jónatanssyni hrl., kt. 270458-5649, Ljárskógum 6, Reykjavík, Jónatan Sveinssyni hrl., kt. 180234-7569, Deildarási 16, Reykjavík, Reyni Karlssyni hrl., kt. 220356-5239, Logafold 102, Reykjavík, og Leifi Árnasyni hdl., kt. 121262-6579, Vesturási 26, Reykjavík, með stefnu sem birt var 18. nóvember 1999.

Dómkröfur stefnanda eru þær *aðallega* að stefndu verði dæmdir til að greiða honum bótakröfu að fjárhæð 2.560.271 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, af 285 krónum frá 11. júní 1991 til 26. september 1993 og af 774.849 krónum frá þeim degi til 19. október 1996 og af 2.560.271 krónu frá þeim degi til greiðsludags. Til vara krefst stefnandi þess að stefndu verði dæmdir til að greiða honum bótakröfu að fjárhæð 1.965.787 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, af 615.000 krónum frá 10. ágúst 1991 til 12. nóvember 1993 og af 1.465.787 krónum frá þeim degi

til 19. október 1996 og af 1.965.787 krónum frá þeim degi til greiðsludags. Í öllum tilfellum krefst stefnandi málskostnaðar að mati réttarins. Gangi það ekki eftir er þess krafist að málskostnaður falli niður.

Dómkröfur stefndu eru aðallega að þeir verði sýknaðir af kröfum stefnanda og honum verði gert að greiða stefndu málskostnað að skaðlausu. Til vara er þess krafist að stefnukröfur verði lækkaðar og hver aðila beri sinn kostnað af málinu.

Málvextir eru þeir að málflutningsstofu Jónatans Sveinssonar hrl. og Hróbjarts Jónatanssonar hrl. var falið af stefnanda að innheimta á árunum 1989 til 1991 ákveðnar kröfur sem stefnandi átti á hendur tilgreindum aðilum. Upp úr sambandi stefnanda og firmans Almennu málflutningsstofunni sf. sem rekin var af stefndu, Jónatan Sveinssyni hrl., Hróbjarti Jónatanssoni hrl. og Reyni Karlsyni hrl. slitnaði á árinu 1994, en Almenna málflutningsstofan sf. hafði tekið við verkefnum málflutningsstofu Jónatans Sveinssonar og Hróbjarts Jónatanssonar á þeim tíma.

Almenna málflutningsstofan sf. telur sig eiga kröfur á hendur stefnanda vegna útlagðs kostnaðar og málskostnaðar nokkurra mála. Stefnandi hefur hafnað því og telur aftur á móti að stefndu hafi gróflega vanrækt að sinna þeim verkefnum sem stefndu hafi tekið að sér fyrir hann og ekki staðið í skilum við hann á þeim fjárhæðum, sem stefndu hafi innheimt í hans nafni, að minnsta kosti ekki gert honum viðhlítandi grein fyrir meðferð sinni á málefnum hans.

Stefnandi byggir málsókn sína á því að stefndu hafi valdið honum tjóni með saknæmum hætti og séu því bótaskyld.

Stefnandi flokkar kröfur þær sem hann kveðst hafa fengið stefndu til að innheimta fyrir sig og hér um ræðir með eftirgreindum hætti:

A. Í febrúar 1989 fól stefnandi stefndu að innheimta eftirtalda víxla.

Víxill að fjárhæð kr. 250.000, útgefinn, þann 15. ágúst, af Viðari Norðfjörð og samþykktan til greiðslu, þann 20. september 1988, af Pyramid heildverslun, ábektur af Hólmfríði Stefánsdóttur og Herði Steinssyni.

Víxill að fjárhæð kr. 250.000, útgefinn, þann 15. ágúst, af Viðari Norðfjörð og samþykktan til greiðslu, þann 20. október 1988, af Pyramid heildverslun, ábektur af Hólmfríði Stefánsdóttur og Herði Steinssyni.

B. Í júní 1990 fól stefnandi stefndu að innheimta skuld vegna þriggja skulda-bréfa, hvert að fjárhæð kr. 110.000, útgefin í Reykjavík, þann 16. desember 1985, af Guðmundi Vigni Sigurbjarnarsyni kt. 040243-4619 til handhafa. Bréfin voru með sjálfskuldarábyrgð Aðalbjargar Jónsdóttur kt. 221041-2839 og Sigurðar B. Guðmundss. kt. 120964-2089. Samkvæmt skuldabréfunum átti skuldin að greiðast með þremur jöfnum afborgunum á eins mánaðar fresti, í fyrsta sinn þann 25. maí 1986. Í stað skuldabréfanna var lagður fram ógildingardómur, uppkveðin þann 30. október 1987, dskj. 6.

Í ógildingardómnum er rangt til getið um útgáfudag skuldabréfanna, hann er þar sagður vera 16. desember 1986 en á að vera 16. desember 1985.

Eftir að stefnandi fékk stefndu framangreinda innheimtu, í júní 1990, létu stefndu hjá líða fram til apríl 1992 að krefjast dóms fyrir kröfunni og til 24. febrúar 1993 að gera fjárnám í hlutaðeigandi fasteign til tryggingar kröfunni og til 28. apríl 1993 að krefjast nauðungarsölu eða samtals í nærri þrjú ár. Fyrir þessum seinangangi höfðu stefndu enga heimild og var stefnanda ókunnugt um aðgerðarleysi stefndu að þessu leyti. Á þeim tíma, sem stefndu létu þannig hjá líða að gera fjárnám fyrir kröfu stefnanda, tryggðu aðrir kröfuhafar sínar kröfur í viðkomandi fasteign og lentu því kröfur stefnanda utan þess ramma sem gat talist raunhæft söluverð eignarinnar.

C. Í desember 1991 fól stefnandi stefndu að innheimta skuldakröfur sem reynd hafði verið greiðsla á með eftirfarandi þrem innistæðulausum tékkum (ávísunum).

Samkvæmt tékka að fjárhæð kr. 285.000, útgefinn af Magnúsi Magnússyni, kt. 1006655579, þann 11. 05. 1991. Valdimar Jónsson, kt. 260665-2949, framseldi tékkann til stefnanda er síðan framseldi hann til banka.

Samkvæmt tékka að fjárhæð kr. 320.000, útgefinn af Guðjóni Sverri Rafnsyni kt. 220567-3709, þann 10. 07. 1991. Magnús Magnússon, kt. 100665-5579, framseldi tékkann til stefnanda er síðan framseldi hann til banka.

Samkvæmt tékka að fjárhæð kr. 10.000, útgefinn af Guðjóni Sverri Rafnsyni kt. 2205673709, þann 04. 07. 1991. Magnús Magnússon, kt. 100665-5579, framseldi tékkann til stefnanda er síðan framseldi hann til banka.

Þegar framangreindir tékkar voru sýndir í greiðslubanka reyndist innistæða ekki næg og varð stefnandi að leysa til sín tékkana.“

Stefnandi byggir kröfugerð sína á því að stefndu hafi til sakar unnið gagnvart honum með því að hafa annað hvort vanefnt að innheimta framangreindar viðskiptakröfur og/eða vanefnt að skila honum fjármunum sem innheimst hafi af viðkomandi kröfum. Þess vegna eigi hann skaðabótakröfu á hendur stefndu til greiðslu þeirrar fjárhæðar sem tilgreind er í dómkröfum, auk vaxta og málskostnaðar.

Stefnandi kveðst byggja kröfugerð, vegna víxlanna sem getið er í A. lið málavaxta, á því að stefndu hafi vanefnt að innheimta eða standa stefnanda skil á innheimtuandvirði víxlanna. Ef víxlarnir eru enn óinnheimtir sé einnig á því byggt að eign (s.s.bifreiðaeign) ábyrgðarmannanna Hólmfríðar Stefánsdóttur og Harðar Steinssonar hafi verið nægar til að standa undir greiðslu á viðkomandi kröfu og að stefndu hafi jafnframt verið skylt að gera fjárnám í þessum eignum til tryggingar kröfunni.

Stefnandi mótmælir þeirri staðhæfingu stefndu að hann hafi afturkallað innheimtu víxlanna og kvittað fyrir móttöku þeirra 19. júlí 1989. Stefndu hafi sjálf

lagt fram í málinu stöðuyfirlit innheimtumáls varðandi kröfuna með skráðum viðmiðunardegi 19. september 1996.

Stefnandi kveðst byggja kröfugerð, vegna innheimtukröfu á grundvelli skuldabréfanna þriggja, sem getið er í B. lið málavaxta, á því að stefndu hafi vanefnt að innheimta þessa kröfu og/eða standa stefnanda skil á innheimtuandvirði kröfunnar. Ef krafan er enn óinnheimt, kveðst stefnandi byggja m.a. á því, að til staðar hafi verið fasteign í eigu eins skuldarans og að krafan hefði fengist greidd að fullu ef stefndu hefðu krafist dóms fyrir kröfunni og gert fjárnám í fasteigninni, áður en það varð of seint vegna fjárnáma á vegum annarra kröfuhafa, ásamt því að krafan hefði fengist greidd ef stefndu hefðu gert fjárnám í bifreiðum sem skráðar voru í eigu skuldaranna. Í þessu tilliti sé m.a. byggt á því að stefndu hafi ekki stefnt kröfunni fyrir dóm fyrr en í apríl 1992 nærri tveimur árum eftir að þeim var fengin innheimtan eða í júní 1990, ásamt því að stefndu hafi einnig látið hjá líða til 24. febrúar 1993 að gera fjárnám fyrir kröfunni í hlutaðeigandi eign og til 28. apríl 1993 að krefjast nauðungarsölu á henni. Eignin sem um ræðir sé íbúð að Úthlíð 15 í Reykjavík sem einn skuldaranna, Aðalbjörg Jónsdóttir, varð þinglýstur eigandi að 27. desember 1991.

Á þeim tíma sem stefndu hafi þannig látið hjá líða að gera fjárnám í viðkomandi fasteign hafi fjöldi annarra kröfuhafa tryggt kröfur sínar í eigninni á 4., 5., 6. og 7. veðrétti. Byggt sé m.a. á því að kröfur stefnanda hafi fyrir vanefndir, aðgerðarleysi og vanrækslu stefndu lent utan þess ramma sem söluverð eignarinnar gaf tilefni til. Þá sé byggt á því að stefndu hafi borið að gera fjárnám í fasteigninni strax í byrjun árs 1992 og tryggja þannig kröfur stefnanda á 4. veðrétti ásamt því að þeim hafi verið skylt að vinna síðan þannig að málum að eignin seldist nauðungarsölu eigi síðar en í ágúst 1992.

Stefnandi segir að viðkomandi fasteign hafi skv. brunabótarmati verið að verðmæti 9.485.000 krónur á þeim tíma er uppboðssala hefði getað farið fram, þ.e. í ágúst 1992, en áhvílandi veðskuldir, skv. 1., 2. og 3. veðrétti, ásamt lögveðum og sölulaunum í ríkissjóð hefðu þá aðeins verið u.þ.b. 4.916.000 krónur og sé þá höfð hliðsjón af frumvarpi sýslumanns að úthlutun söluverðs vegna uppboðsins sem fram fór á eigninni þann 12. október 1993. Verðmæti eignarinnar umfram veðkröfur hafi því skv. þessu verið 4.569.000, (9.485.00 mínus 4.916.000), en krafa stefnanda, ásamt kostnaði, hafi þá aðeins verið 870.000 krónur. Byggt sé á því að hægt hefði verið að fá kröfu stefnanda greidda að fullu samhliða uppboði á fasteigninni.

Stefnandi kveðst byggja á því að stefndu hafi til sakar unnið með því að þeir hafi látið hjá líða að stefna kröfunni, frá júní 1990 fram til apríl 1992, ásamt því að láta hjá líða til 24. febrúar 1993 að gera fjárnám og til 28. apríl 1993 að krefjast nauðungarsölu eða samtals í nær þrjú ár og þess vegna hafi viðkomandi skuldakrafa ekki fengist greidd af uppboðsandvirði. Fyrir þessum seinangangi

hafi stefndu enga heimild haft og hafi stefnanda verið ókunnugt um aðgerðarleysi stefndu. Þá kveðst stefnandi einnig byggja á því að stefndu hafi ekki, eins og þeim hafi þó verið skylt, tilkynnt honum að til staðar væri íbúð sem seld yrði uppboðssölu og kveðst hann reisa kröfu á því að hann hefði gætt hagsmuna sinna og boðið í eignina ef stefndu hefðu tilkynnt honum um uppboðið. Stefnandi kveðst hafa keypt íbúð í Reykjavík á árinu 1992. Það hefði því hentað honum að kaupa þá íbúð sem hér um ræðir á uppboði og fá um leið kröfur sínar greiddar. Þá hafi veðlánin, sem á eigninni hvíldu, verið hagstæð lán við Byggingarsjóð og Húsnæðisstofnun. Stefnandi kveðst einnig byggja á því að hann hefði fengið kröfuna, sem getið sé um í B. lið, greidda ef stefndu hefðu gert fjárnám fyrir henni í öðrum eignum skuldaranna, m.a. skráðum farartækjum.

Þá byggir stefnandi á því að stefndu hafi í engu sinnt áskorunum hans um gögn er sanni, að ekki hafi verið mögulegt að ná birtingu á stefnum, eins og haldið sé fram af hálfu stefndu.

Stefnandi mótmælir staðhæfingum stefndu um hvernig staðið hafi verið að skráningu mála hjá lögmannsstofnunni, þ.e. að tekið hafi verið í notkun nýtt IL kerfi 22. desember 1992 og millifærðar allar upplýsingar úr eldra kerfinu er við það hafi fengið dagsetninguna 22. desember 1992.

Stefnandi segist reisa bótakröfu á hendur stefndu vegna viðskiptaskulda, sem reynt hafi verið að greiða með þremur innistæðulausum tékkum (ávísunum), og getið sé í C. lið málavaxta, á því, að stefndu hafi vanefnt að standa stefnanda innheimtuskil á þessum innheimtukurðum, en stefndu hljóti annað hvort að hafa móttekið greiðslu á kröfunum eða látið fyrirfarast að innheimta þær. Fyrir þessar sakir beri stefndu að greiða honum skaðabætur. Stefnandi kveðst einnig byggja á því að séu kröfurnar, sem getið er í C. lið málavaxta, enn óinnheimtar, þá hafi eignir þeirra, sem komu við sögu tékkanna, verið meira virði en þurfti til að tryggja kröfurnar með fjárnámi þannig að þær hefðu fengist greiddar að fullu og sé m.a. á því byggt að stefndu hafi verið skylt að gera fjárnám í þessum eignum.

Af hálfu stefndu eru málavextir taldir með nokkuð öðrum hætti en fram komu hjá stefnanda. Rétt sé að stefnandi hafi falið stefndu innheimtu á kröfum á árunum 1989 til 1991, sem nánar eru tilgreindar í stefnu undir staflíðunum A, B og C. Hafa verði í huga að um sé að ræða mjög gömul mál, þannig að byggja verði fyrst og fremst á skjallægum gögnum í viðkomandi málamöppum svo og málásögu málanna, sem séu varðveittar í hinu tölvuskraða innheimtakerfi lögmannna (IL) og sem hafi verið í notkun á lögmannsstofnunni frá upphafi reksturs hennar árið 1986. Þá sé rétt að geta þess að í lok ársins 1992 eða nánar tiltekið 22. desember hafi verið tekið í notkun nýtt IL kerfi en þá hafi allar upplýsingar úr eldra kerfinu verið millifærðar yfir í nýja kerfið. Við þá millifærslu hafi allar eldri aðgerðir viðkomandi mála fengið dagsetninguna 22. desember 1992,

sem sé í raun millifærsludagsetningin en jafnframt rétt dagsetning viðkomandi aðgerðar. Framlagðar útskriftir af málásögu viðkomandi mála bera þetta með sér. Með vísan til þess sem hér hafi verið rakið og í sömu röð og greinir í stefnu hafi gangur umræddra innheimtumála verið með eftirgreindum hætti:

A. Kröfur samkvæmt tveimur víxlum, hvorum að fjárhæð kr. 250.000, báðum útgefnum 15/8 1988 af Viðari Norðfjörð, samþykktum til greiðslu þann 20/9 og 20/10 1988 af Pyramid, heildverslun. Víxlarnir voru ábektir af Hólmfriði Stefánsdóttur og Herði Steinssyni. Kröfunúmer 0339-000002.

Skráð málssaga staðfestir, sbr. dskj. nr. [13 og 14], að kröfur samkvæmt víxlum þessum voru skráðar til innheimtumeðferðar þann 23/6 1989 og gengu innheimtubréf út þann sama dag. Samtímis því að málið var skráð er tekin út stefna í málinu til þingfestingar þann 29/6 1989, þ.e. daginn fyrir réttarhlé. Málið er þó ekki þingfest, þar sem ekki náðist birting á alla stefndu í tæka tíð. Þann 19/7 1989 afturkallar stefnandi innheimtuna og kvittar fyrir móttöku á víxlunum sbr. dskj. nr. [15]. Má ljóst vera að í þessu tilviki hefur stefnandi sett fram óréttmæta kröfu á hendur stefndu gegn betri vitund. Er hafður uppi áskilnaður um að kæra þetta framferði á öðrum vettvangi.

B. Skuld samkvæmt 3 skuldabréfum, útgefnum af Guðmundi Sigurbjarnarsyni 16/12 1986 með sjálfskuldarábyrgð Aðalbjargar Jónsdóttur og Sigurðar Bj. Guðmundssonar. Kröfunúmer 0339-000006.

Svo sem yfirlit um málssöguna ber með sér sbr. dskj. nr. [17-19] var mál þetta skráð fyrst til innheimtumeðferðar hjá lögmannsstofunni 3/7 1990, upphaflega skv. 3 víxlum, samtals að fjárhæð kr. 110.000. Gögn málsins bera með sér, að um hafi verið að ræða bráðabirgðaskráningu, sem stundum kom fyrir [að gerð væri], en þá alltaf að fyrirlagi kröfuhafa. Þann 29/11 1990 er málið skráð á ný, þá á grundvelli ógildingardóms um þrjú skuldabréf, hvert að fjárhæð kr. 110.000 eða samtals kr. 330.000, sem er hin rétta skráning kröfunnar. Saga málsins er löng og nær yfir tímabilið frá þessari síðastgreindu skráningu til 17/2 1998, þegar endurupptekin er aðfararbeiðni. Máli þessu er ólokið svo sem gögn málsins og málssaga bera með sér.

Af gögnum málsins verður ráðið að illa hafi gengið að koma fram birtingu á stefndu í málinu, því þrjár stefnur eru teknar út á árinu 1991, þann 10. janúar, 18. mars og 17. apríl, en enga þeirra tókst að birta, dskj. nr. [19].

Fyrir liggur í gögnum málsins að lögmaður hafi komið að málinu fyrir hönd einhvers eða allra stefndu í málinu, því Lára Hansdóttir hdl. sendir þann 3. apríl 1991 símbréf ásamt uppkasti að réttarsátt, sbr. dskj. nr. [27]. Samkomulag virðist ekki hafa náðst um málalok á grundvelli þessa sáttaboðs. Þar hefur stefnandi (kröfuhafi) að sjálfsögðu átt seinasta orðið.

Þetta sáttabóf teygðist fram yfir áramótin 1991/1992, því þann 17/3 1992 er stefna gefin út í málinu einu sinni enn, birting tókst og málið þingfest þann 9/4

1992. Tekið var til varna í málinu en við aðalmeðferðina 19.11.1992 er gerð réttarsátt sbr. dskj. nr. [22], allt að höfðu samráði við stefnanda. Var þar gert ráð fyrir að skuldin yrði greidd að fullu fyrir 15. janúar 1993.

Ekki var staðið við sáttina og fjárnámsbeiðni send á lokadegi þann 15/1 1993. Fjárnám var síðan gert í fasteigninni Úthlíð 15 í Reykjavík þann 24/2 1993 og nauðungarsölubeiðni send 23. apríl s.á. Var fasteignin seld á nauðungaruppbóði, þar sem Búnaðarbanki Íslands varð hæstbjóðandi, fyrir kr. 6.200.000. Fékk bankinn kr. 228.776 upp í kröfu sína, sem nam þá kr. 931.000. Þau þrjú fjárnám, sem voru á undan kröfu stefnanda fengu heldur ekkert í sinn hlut en þau námu samtals kr. 568.000. Eftir þetta var fylgst með eignum/eignaleyssi skuldaranna en þeir reyndust allir eignalausir þegar upp var staðið og var m.a. gerð árangurslaus aðför hjá Sigurði þann 30/5 1995. Fjárnámsbeiðni var send að nýju á Sigurð 17/2 1998. Málið lá niðri af þessari ástæðu um nokkurt skeið þar til það kom sáttatilboð frá Láru Hansdóttur hdl. vegna Sigurðar um fullnaðargreiðslu kr. 600.000 en stefnandi vildi ekki fallast á að lögmannsstofan annaðist milligöngu í þessum efnum vegna þess ágreinings sem þá var kominn upp milli hans og stefndu, sbr. dskj. nr. [28].

C. Skuld samkvæmt 3 tékkum. 1. tékki að fjárhæð kr. 285.000, útgefinn af Magnúsi Magnússyni 11/5 1991, framseldur af Valdimar Jónssyni. 2. tékki að fjárhæð kr. 320.000, útgefinn af Guðjóni Sverri Rafnssyni 10/7 1991, framseldur af Magnúsi Magnússyni. 3. tékki að fjárhæð kr. 10.000, útgefinn af Guðjóni Sverri Rafnssyni 4/7 1991, framseldur af Magnúsi Magnússyni.

Samkvæmt gögnum málsins voru tveir síðastgreindu tékkarnir afhentir til greiðslu á þeim fyrstnefnda. Hann kom því ekki til skráningar sem kröfugrundvöllur. Hinir tveir tékkarnir voru skráðir til innheimtumeðferðar þann 2/1 1992 og var innheimtubréf sent samdægurs. Samkvæmt málssögunni var stefna tekin út á Guðjón Sverri einan þann 3/2 1992 og dómur gekk (áritun) þann 12. sama mánaðar. Gögnin veita þær upplýsingar að Magnús hafi á árinu 1991 flust til Bandaríkjanna og að heimilisfang hans þar hafi verið óþekkt. Aðfararbeiðni var síðan tekin út á Guðjóni Sverri þann 20. febrúar 1992 og árangurslaust fjárnám gert hjá honum 24. sama mánaðar. Var málið því felld niður þann 26/8 1993.

Stefnandi lætur að því liggja í málatilbúnaði sínum að þarna hafi verið til innheimtu viðskipta- eða reikningsskuld, sem greidd hafi verið með greindum tékkum en kröfuréttarsambandið raknað við þegar greiðslur skv. tékkunum reyndust ónýtar. Þessu er alfarið mótmælt. Hvorki í skráningu kröfunnar, geymslugögnum né framlögðum gögnum af hálfu stefnanda má ráða að svo hafi verið.

Af hálfu stefndu er talið ljóst að umræddar kröfur hafi fengið þá lögfræðilegu innheimtumeðferð sem efni stóðu til. Stefnandi hafi verið mjög tíður gestur á lögmannsstofunni og fengið allar þær upplýsingar, bæði skjallegar og munn-

legar, sem hann fór fram á. Stefndu hafi að öllu leyti efnt þær skyldur sem á þeim hvíldu við starf þetta. Stefnandi hafi alla sönnunarbyrði um annað. Þessu til viðbótar sé á það bent og byggt á sem málsástæðu, ef talið yrði að einhver mistök hafi átt sér stað við meðferð innheimtunnar, að umræddar kröfur hafi frá upphafi verið verðlausar. Stefnandi hafi því aldrei orðið fyrir neinu tjóni. Málsástæður þær og lagarök sem stefnandi tjalдар í stefnu eiga ekki við nein rök að styðjast og ber því að hafna þeim.

Niðurstaða:

Samkvæmt því, sem stefnandi heldur fram í stefnu, fól hann stefndu innheimtu á tveimur víxlum, hvorum að fjárhæð 250.000 krónur, í febrúar 1989. Af hálfu stefndu er byggt á því að stefnandi hafi afturkallað innheimtu á þeim en það styðjist við áritun stefnda 19. júlí 1989 á bakhlið innheimtubréfs, dagsett 23. júní 1989, sem lagt hefur verið fram í málinu sem dskj. nr. 15. Stefnandi mótmælir því að hafa móttekið víxlana og telur sig hafa ritað upphafsstafi sína á dskj. nr. 15 án þess að nokkuð stæði á bakhlið skjalsins. Hann telur að skráning kröfunnar hjá stefndu, sem fram kemur á dskj. nr 14 með viðmiðunardag 19. september 1996, sýni, að hann hafi ekki afturkallað innheimtu á víxlunum og ekki tekið við þeim frá stefndu.

Af gögnum málsins verður ekki ráðið svo ótvírætt sé að stefnandi hafi gert athugasemdir við innheimtu stefndu á víxlunum, er hann fól stefndu að innheimta í febrúar 1989, fyrr en í bréfi til stefndu, sem dagsett er 12. nóvember 1996. Verður þessi tími - tæplega átta ár - auk framangreindrar áritunar stefnanda á bakhlið innheimtubréfs 19. júlí 1989, að teljast styðja staðhæfingu stefndu um að stefnandi hafi raunar afturkallað innheimtuaðgerðir stefndu á víxlunum 19. júlí 1989. Skráning kröfunnar hjá stefndu 19. september 1996 tekur ekki af skarið í þessu efni svo sem haldið er fram af hálfu stefnanda. Skráningin getur allt eins sýnt að stefndu hafi 19. september 1996 talið að stefnandi hafi þá enn ekki greitt þeim þóknun fyrir tilraun stefndu til að innheimta víxlana á sínum tíma.

Stefnandi krefst bóta af stefndu sökum þess að þau hafi vanefnt að innheimta skuld vegna þriggja skuldabréfa sem greint var frá. Hann hafi fengið stefndu innheimtuna í hendur í júní 1990 og stefndu vanefnt að innheimta og/eða standa stefnanda skil á innheimtuandvirði kröfunnar. Stefndu hafi til sakar unnið með því að láta hjá líða að stefna vegna kröfunnar frá því í júní 1990 og fram í apríl 1992, vanrækt að gera fjárnám þar til 24. febrúar 1993 og vanrækt að krefjast nauðungarsölu til 28. apríl 1993 eða samtals í nær þrjú ár. Þess vegna hafi krafan ekki fengist greidd af uppboðsandvirði. Þá byggir stefnandi á því að stefndu hafi ekki upplýst hann um gang mála svo sem að tilkynna honum um uppboð á íbúð Aðalbjargar Jónsdóttur er bar sjálfskuldarábyrgð á kröfunni.

Svo sem rakið hefur verið gera stefndu í málinu ítarlega grein fyrir innheimtu-meðferð lögmannsstofunnar á þessum skuldabréfum. Þó að árangur yrði ekki sá, sem stefnandi hafði ef til vill vænst, verður að álykta, að stefndu hafa staðið að verki á eðlilegan hátt og eins og efni stóðu til, þ.e. kafið viðkomandi með hefðbundnum og lögmaeltum hætti um greiðslu á kröfu sem stefnandi hafði falið þeim að innheimta. Og þó stefnandi haldi því fram, að stefndu hafi vanrækt að upplýsa hann um gang mála, bendir ekkert til þess. Stefndu náðu réttarsátt fyrir stefnanda 19. nóvember 1992, þar sem útgefandi skuldabréfanna, Guðmundur Sigurbjörnsson, og sjálfskuldarábyrgðarmenn, Aðalbjörg Jónsdóttir og Sigurður Bj. Guðmundsson, lofa að greiða skuldina við stefnanda eins og þar er nánar tilgreint. Annað mál er að ágreiningur aðila um greiðslu stefnanda á útlögðum og áföllnum kostnaði lögmannsstofunnar vegna innheimtunnar hefur staðið í vegi fyrir að lögmannsstofan hafi lokað reikningi vegna starfa fyrir stefnanda.

Stefnandi staðhæfir að hafa afhent stefndu til innheimtu kröfu sem byggð hafi verið á þremur tékkum í eigu hans, sem reynst höfðu án innistæðu á viðkomandi reikningum í greiðslubanka; tékka að fjárhæð 285.000 krónur, útgefnum af Magnúsi Magnússyni 11. maí 1991, framseldum til stefnanda af Valdimar Jónssyni, tékka að fjárhæð 10.000 krónur, útgefnum af Guðjóni Sverri Rafnssyni 4. júní 1991 framseldum til stefnanda af Magnúsi Magnússyni og tékka að fjárhæð 320.000 krónur, útgefnum af Guðjóni Sverri Rafnssyni 10. júní 1991, framseldum til stefnanda af Magnúsi Magnússyni.

Af hálfu stefndu er haldið fram að tékki að fjárhæð 285.000 krónur, sem gefinn var út 11. maí 1991, hafi ekki verið til innheimtu hjá þeim sökum þess að tveir síðargreindu tékkarnir hafi verið afhentir til greiðslu á honum. Þessu til staðfestingar hefur verið lagður fram í málinu af hálfu stefndu tékki að fjárhæð 285.000 krónur, útgefinn af Magnúsi Magnússyni 11. maí 1991, framseldur af Valdimar Jónssyni til handhafa, ásamt yfirlýsingu frá Reiknistofu bankanna þar sem fram kemur að á innlausnardegi 14. maí 1991 hafi ekki reynst innistæða fyrir honum á viðkomandi reikningi og að reikningi hafi verið lokað 16. maí 1991. Þá hafa stefndu lagt fram afrit af innheimtubréfum, dagsettum 2. janúar 1992, þar sem Guðjón Sverrir Rafnsson og Magnús Magnússon eru krafðir um greiðslu á fjárhæð að höfuðstól 330.000 krónur, kröfueigandi Jakob Traustason og lýsing kröfu: „2 innistæðulausar ávísanir útg. 04.07.91 og 10.07.91 að fjárhæð kr. 10.000,- og kr. 320.000,- á reikn. nr. 22563.“ Af hálfu stefndu er rakið í greinargerð hvernig að innheimtu var staðið af hálfu lögmannsstofunnar og er það stutt gögnum sem fram koma í málinu á dskj. nr. 29-36. Er tjáð að krafan hafi verið felld niður 26. ágúst 1993.

Í bréfi stefnanda til Almennu málflutningsstofunnar, dags. 12. nóvember 1996, sbr. dskj. nr. 5, segir m.a.:

„INNHEIMTA SEM ÉG FÓL YÐUR ÞANN 17. DESEMBER 1991.

Þessi innheimta var vegna þriggja ávísana. Kr. 320.000 útgefin af Guðjóni Sverri Rafnssyni kt. 220567-3709, framseld af Magnúsi Magnússyni, kt. 1006645-5576. Kr. 10.000 útgefin af Guðjóni Sverri Rafnssyni kt. 220567-3709, framseld af Magnúsi Magnússyni kt. 100665-5579. Kr 285.000 útgefin af Magnúsi Magnússyni, kt. 100665-5579, framseld af

Hverjar eru ástæður þess að ekki voru gerðar kröfur á hendur Magnúsi Magnússyni og af hverju var honum ekki stefnt fyrir bæjarþing vegna ofangreindra ávísan og eða skulda.“

Af hálfu stefndu er skýrt frá því að Magnús hafi á árinu 1991 flust til Bandaríkjanna og heimilisfang hans þar hafi verið óþekkt.

Ótrúlegt þykir að stefnandi hafi ekki haft vitneskju um afdrif innheimtu sem hann fól stefndu 17. desember 1991 þann 12. nóvember 1996 eða í tæplega fimm ár. Af framlögðum gögnum verður ekki annað ráðið en að stefndu hafi staðið forsvaranlega að innheimtu fyrir stefnanda þó segja megi að skráning mála og málaloka hjá lögmannsstofunni hefði mátt vera með betri hætti.

Samkvæmt framangreindu verða stefndu sýknaðir af kröfum stefnanda en rétt er að málskostnaður falli niður.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð :

Stefndu, Almenna málflutningsstofan sf., Hróbjartur Jónatansson, Jónatan Sveinsson, Reynir Karlsson, og Leifur Árnason, skulu vera sýkn af kröfum stefnanda, Jakobs A. Traustasonar.

Málskostnaður fellur niður.

Fimmtudaginn 19. desember 2002.

Nr. 554/2002. **Lögreglustjórinn í Reykjavík**

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

X

(Þuríður Halldórsdóttir hdl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. A. og b. liður 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli a. og b. liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Garðar Gíslason og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 12. desember 2002, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 17. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 12. desember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til fimmtudagsins 9. janúar nk. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess aðallega að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi, en til vara að gæsluvarðhaldi verði markaður skemmri tími.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

Af gögnum málsins verður ekki annað ráðið en að varnaraðili hafi lýst kæru sinni fyrir héraðsdómara 12. desember 2002. Samkvæmt því liðu tæplega fimm dagar frá því að héraðsdómara barst kæran þar til hann sendi Hæstarétti hana ásamt eftirriti þinghalds og öðrum gögnum málsins. Er þetta aðfinnsluvert, en meðferð málsins bar að hraða lögum samkvæmt.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 12. desember 2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess, að X verði með vísan til a og b liða 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála gert að sæta áfram gæsluvarðhaldi til fimmtudagsins 9. janúar 2003, kl. 16.00.

[...].

Samkvæmt því sem fram kemur í málavaxtalýsingu hér að framan svo og með vísan til rannsóknargagna er rökstuddur grunur fyrir hendi um að kærði hafi gerst sekur um mörg brot sem varðað geta hann fangelsisrefsingu ef sönnuðust. Í [...] bifreiðinni, sem kærðu voru á, fundust munir sem raktir voru til innbrots að [...]. Kærði hefur neitað sakargiftum í málinu. Skýringar hans hjá lögreglu um ferðir og tilvist þýfis, sem fannst í vörslum hans og félaga hans eru mjög ótrúverðugar. Rannsókn málsins stendur yfir en er ólokið. Frá því að kærðu voru úrskurðaðir í gæsluvarðhald hafa komið upp fleiri tilvik sem rökstuddur grunur er um að þeir tengist. Munir sem hjá þeim fundust við húsleit að [...] tengjast innbrotum víða um land, eða allt frá Snæfellsnesi til Suðurlands. Er þar um að ræða innbrot á sex stöðum og tengsl við a.m.k. tvö önnur. Telja verður að vegna rannsóknarhagsmuna sé fullnægt skilyrði a liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um áframhaldandi gæsluvarðhald kærða.

Kærðu eru allir ríkisborgarar í Póllandi, sem er utan Schengensvæðisins. Kærði Y á að baki brotaferil og dóma í Bandaríkjunum auk þess sem hann er eftirlýstur af Pólskum yfirvöldum. Þá var Z á árinu 2001 vísað frá Danmörku m.a. vegna auðgunarbrota. Er beðið eftir nánari upplýsingum um sakarferil kærðu erlendis. Margt bendir til að þeir hafi komið hingað til lands gagnert í þeim tilgangi að stunda hér þjófnaði og síðan hafi þeir ætlað sér að yfirgefa landið. Nauðsynlegt er að tryggja nærveru kærða vegna rannsóknar málsins og fyrirhugaðrar dómsmeðferðar þess. Ekki verður talið að farbann samkvæmt 110. gr. laga nr. 19/1991 sé fullnægjandi úrræði til þess að hefta ferðafrelsi hans. Telja verður því að einnig sé fullnægt skilyrði b liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um áframhaldandi gæsluvarðhald kærða.

Með vísan til þessa og rannsóknargagna málsins er fallist á kröfu lögreglustjórans í Reykjavík um gæsluvarðhald kærða eins og nánar greinir í úrskurðarorði.

Eggert Óskarsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Kærði, X, skal sæta áfram gæsluvarðhaldi til fimmtudagsins 9. janúar 2003, kl. 16.00.

Föstudaginn 20. desember 2002.

Nr. 562/2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík

(Egill Stephensen saksóknari)

gegn

X

(Jón Höskuldsson hdl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. C. liður 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi með vísan til c-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 18. desember 2002. Kærumálgögn bárust réttinum degi síðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. desember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 31. janúar 2003. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. desember 2002.

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að ákærða, X, kt. [...], með lögheimili að [...], en dvalarstað að [...], Reykjavík, verði á grundvelli c-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 gert að sæta gæsluvarðhaldi áfram uns dómur gengur í máli hans, en þó eigi lengur en til föstudagsins 31. janúar 2003 kl. 16.

Ákærði sætti gæsluvarðhaldi frá 2. til 13. nóvember síðastliðins á grundvelli a-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála og frá þeim degi til þessa dags með vísan til c-liðar sama lagaákvæðis. Til meðferðar er í

dóminum ákæra á hendur honum vegna sjö auðgunarbrota og brots gegn fíkniefnalöggjöfinni. Við meðferð gæsluvarðhaldskröfu 13. nóvember síðastliðinn játaði ákærði fjögur auðgunarbrotanna. Ákærði er og undir rökstuddum grun um að hafa framið hin tvö. Þá var gefinn út ákæra á hendur honum í dag vegna auðgunarbrotis sem hann játaði fyrir dómi 13. nóvember síðastliðinn. Aðalmeðferð hefur verið ákveðin 10. janúar næstkomandi.

Undanfarna mánuði hafa lögregla og dómstólar margoft þurft að hafa afskipti af ákærða vegna ýmissa afbrota. Ákærði hlaut dóm 22. nóvember 2001 fyrir mörg auðgunarbrot og fíkniefnalagabrot, framin á árinu 2001. Var refsing ákveðin 15 mánaða fangelsi, en þar af voru 12 mánuðir skilorðsbundnir í 2 ár. Brotastarfsemi í það skiptið var stöðvuð með því að ákærði var úrskurðaður í gæsluvarðhald 21. september 2001 á grundvelli c-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991. Sat hann í gæsluvarðhaldi fram að dómsuppsögu. Ákærði var úrskurðaður í gæsluvarðhald 23. maí síðastliðinn á grundvelli a-liðar 103. gr. vegna ætlaðrar aðildar hans að nokkrum þjófnum og innbrotum. Var hann dæmdur 4. september síðastliðinn í 12 mánaða fangelsi skilorðsbundið í 3 ár. Þrátt fyrir framangreind afskipti lögreglu og dómstóla lét ákærði sér ekki segjast og hefur nú rofið skilorð dómsins frá 4. september síðastliðnum. Ákærða var 13. nóvember síðastliðinn birtur dómur frá Noregi, sem kveðinn var upp 22. febrúar á þessu ári, þar sem hann var dæmdur í 6 mánaða fangelsi, þar af þrjá mánuði skilorðsbundið, fyrir kynferðisbrot.

Samkvæmt framansögu er ljóst að ákærði hefur haldið áfram brotastarfsemi þrátt fyrir umrædda refsidóma. Má því ætla að hann muni halda áfram afbrotum meðan máli hans er ekki lokið. Brot ákærða varða fangelsisrefsingu ef sönnuð verða. Þykja því vera uppfyllt skilyrði c-liðar 1. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 til þess að fallist verði á kröfu lögreglustjórans í Reykjavík um áframhaldandi gæsluvarðhald yfir ákærða. Verður krafan tekin til greina eins og hún er fram sett og nánar greinir í úrskurðarorði.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Ákærði, X, sæti áfram gæsluvarðhaldi þar til dómur gengur í máli hans, en þó ekki lengur en til föstudagsins 31. janúar 2003 kl. 16.

Föstudaginn 20. desember 2002.

Nr. 563/2002.

Ákærvaldið

(Sigríður Jósefsdóttir saksóknari)

gegn

X

(Guðmundur Ó. Björgvinsson hdl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason og Ingibjörg Benediktsdóttir.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 18. desember 2002. Kærumálgögn bárust réttinum degi síðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. desember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 31. janúar 2003. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Fallist verður á með héraðsdómara að uppfyllt séu skilyrði 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála til að taka til greina kröfu sóknaraðila um gæsluvarðhald yfir varnaraðila. Að því virtu og að öðru leyti með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. desember 2002.

Ríkissaksóknari hefur krafist þess að ákærða, X, kt. [...], með lögheimili að [...], Reykjavík, nú gæsluvarðhaldsfanga Fangelsinu Litla-Hrauni, verði á

grundvelli 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála gert að sæta áfram gæsluvarðhaldi þar til dómur gengur í máli hans, en þó eigi lengur en til föstudagsins 31. janúar næstkomandi kl. 16.

Í kröfunni kemur fram að ríkissaksóknari hafi ákært ofangreindan mann 18. nóvember síðastliðinn fyrir líkamsárás með hnífi þar sem maður hlaut djúpt stungusár í brjóstvegg, 12 sm langan skurð á vinstri kinn sem náði niður að vöðvalögum, skurð á hægri eyra og skurð á hægri framhandlegg. Atvikið átti sér stað á Laugarvegi við Vatnsstíg aðfaranótt laugardagsins 24. ágústs síðastliðins. Eftir lýsingum vitna var ákærði handtekinn á skemmtistað í miðborginni ásamt öðrum manni tæpri klukkustund eftir að árásin átti sér stað. Hann neitar sök og kveðst hafa reynt að draga vin sinn úr átökum á Laugavegi umrædda nótt. Blóð var á fatnaði ákærða, jakka, bol, buxum og ennisbandi, sem samkvæmt niðurstöðu DNA-rannsóknar er úr árárbola. Tveir menn, sem hafa verið yfirheyrðir í tengslum við árásina, bera um að ákærði hafi átt í átökum við mann við gatnamót Laugavegar og Vatnsstígs sem endað hafi með því að sá síðarnefndi hafi fallið í jörðina með blóðuga áverka. Annar þessara manna vísaði lögreglu á hnífsblað sem hann segir ákærða hafa hent frá sér eftir verknaðinn. Við myndsakbendingu hafa tvö önnur vitni borið kennsl á ákærða sem árársmanninn. Ákærði hefur setið í gæsluvarðhaldi frá 24. ágúst síðastiðnum vegna máls þessa, síðast samkvæmt úrskurði dómsins frá 8. nóvember síðastliðnum. Málið var þingfest 4. þessa mánaðar og aðalmeðferð ákveðin 8. janúar 2003.

Samkvæmt gögnum málsins er sterkur grunur um að ákærði hafi framið alvarlegt brot þar sem beitt var lífshættulegu vopni. Getur brotið varðað allt að 16 ára fangelsi samkvæmt 2. mgr. 218. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 teljist sök sönnuð. Er það þess eðlis að telja verður nauðsynlegt með tilliti til almannahagsmuna að ákærði sæti áframhaldandi gæsluvarðhaldi. Samkvæmt því og með vísan til 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 er fallist á kröfu ríkissaksóknara eins og hún er fram sett og nánar greinir í úrskurðarorði.

Helgi I. Jónsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Ú r s k u r ð a r o r ð :

Ákærði, X, sæti áfram gæsluvarðhaldi þar til dómur gengur í máli hans en þó eigi lengur en til föstudagsins 31. janúar 2003 kl. 16.

Föstudaginn 27. desember 2002.
 Nr. 566/2002. **Lögreglustjórinn í Reykjavík**
 (Egill Stephensen saksóknari)
 gegn

X

(Ólafur Sigurgeirsson hrl.)

Kærumál. Gæsluvarðhald. 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

X var gert að sæta gæsluvarðhaldi á grundvelli 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Árni Kolbeinsson og Gunnlaugur Claessen.

Varnaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 20. desember 2002. Kærumálgögn bárust réttinum 23. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 20. desember 2002, þar sem varnaraðila var gert að sæta gæsluvarðhaldi allt til föstudagsins 7. febrúar 2003. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Varnaraðili krefst þess aðallega að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi, en til vara að gæsluvarðhaldi verði markaður skemmri tími.

Sóknaraðili krefst þess að úrskurður héraðsdómara verði staðfestur.

Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.

D ó m s o r ð :

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 20. desember 2002

Lögreglustjórinn í Reykjavík hefur krafist þess að kærða, X, verði áfram gert að sæta gæsluvarðhaldi meðan máli hans er ekki lokið en þó eigi lengur en til föstudagsins 7. febrúar 2003 klukkan 16.

[...]

Kærði er undir sterkum grun um að hafa framið brot sem getur varðað allt að 12 ára fangelsi, sbr. 173. gr. a almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 1. gr. laga nr. 32/2001. Er um mjög alvarlegt brot að ræða sem lýtur að innflutningi á

miklu magni fíkniefna í hagnaðarskyni. Ber þar sérstaklega að hafa í huga aðild kærða að innflutningi tæpra 900 g af geysisterku afmetamíni í [...]. Kærði var dæmdur í 4 ára fangelsi í [...] fyrir stórfelld fíkniefnabrot. Lauk hann afplánun [...] og er á reynslulausn af 480 daga eftirstöðvum refsingar skilorðsbundið í 2 ár. Brotastarfsemi sú, sem hér um ræðir, hófst skömmu eftir að kærði losnaði úr fangelsi. Þykir ljóst að kærði hefur ekki látið þungan refsidóm sér að kenningu verða. Þegar framangreint er virt er það mat dómsins að gæsluvarðhald sé nauðsynlegt með tilliti til almannahagsmuna. Verður því að telja að fullnægt sé skilyrðum 2. mgr. 103. gr. laga nr. 19/1991 fyrir gæsluvarðhaldi yfir kærða. Er krafan tekin til greina eins og hún er fram sett og nánar greinir í úrskurðarorði.

Helgi I. Jónsson héraðsdómari kvað upp úrskurðinn.

Úrskurðarorð:

Kærði, X, sæti gæsluvarðhaldi meðan máli hans er ólokið en þó eigi lengur en til föstudagsins 7. febrúar 2003 klukkan 16.
